

**ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА «ПСИХОЛОГІЯ»: КОМПЛЕКС НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ
ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Міністерство освіти і науки України
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
Факультет психології
Кафедра політичної психології та міжнародних відносин
Кафедра психосоматики та психологічної реабілітації

**ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА
«ПСИХОЛОГІЯ»: КОМПЛЕКС НАВЧАЛЬНИХ
ПРОГРАМ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ПЕРШОГО
(БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ**
галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
спеціальність 053 Психологія

Київ – 2023

Міністерство освіти і науки України
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
Факультет психології

Кафедра політичної психології та міжнародних відносин
Кафедра психосоматики та психологічної реабілітації

**ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА
«ПСИХОЛОГІЯ»: КОМПЛЕКС НАВЧАЛЬНИХ
ПРОГРАМ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ПЕРШОГО
(БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ**
галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
спеціальність 053 Психологія

Київ – 2023

ББК 88.8
УДК 159.9

Схвалено Вченою Радою УДУ імені Михайла Драгоманова
(протокол № 2 від 28 вересня 2023 року)

Рецензенти:

Руденко Л. М., доктор психологічних наук, професор, професор кафедри спеціальної та інклюзивної освіти УДУ імені Михайла Драгоманова

Ігнатович О. М., доктор психологічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу психології праці Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України

Освітньо-професійна програма «Психологія»: комплекс навчальних програм для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальність 053 Психологія) / Авторський колектив: кафедри психосоматики та психологічної реабілітації; кафедри політичної психології та міжнародних відносин; заг. ред. Л.М. Вольнова. Київ : УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. 520 с.

У методичному виданні скомпановано комплекс навчальних програм з ОПП «Психологія» для фахової підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Комплекс навчальних програм розроблений, затверджений та апробований протягом часу в системі підготовки психологів. Комплекс створено відповідно до сучасних вимог у вищій школі, запитів стейкхолдерів та психологів-практиків. Рекомендовано для студентів-психологів, аспірантів і викладачів ЗВО.

© Авторський колектив кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації, 2023

© Авторський колектив кафедри політичної
психології та міжнародних відносин, 2023

© УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023

Авторський колектив кафедри

політичної психології та міжнародних відносин:

доктор політичних наук, професор Андрущенко Т.В.
доктор політичних наук, доцент Захаренко К.В.
доктор філософських наук, професор Мельник В. В.
кандидат психологічних наук, професор Зеленін В.В.
кандидат психологічних наук, доцент Федоренко А.Ф.
доктор філософії в галузі психології, доцент Бондарчук О.Ю.
кандидат політичних наук, доцент Пиляєва Л.В.
кандидат психологічних наук Федоренко Л.П.
доктор філософії в галузі психології Хворостянко Н.А.
старший викладач Вовк Я.О.
викладач Малигін О.П.

Авторський колектив кафедри

психосоматики та психологічної реабілітації:

доктор психологічних наук, професор Мозгова Г.П.
кандидат психологічних наук, доцент Бушуєва Т.В.
кандидат психологічних наук, доцент Ханецька Т.І.
кандидат психологічних наук, доцент Дьоміна Г.А.
кандидат психологічних наук, доцент Сидоренко О.Б.
кандидат педагогічних наук, доцент Вольнова Л.М.
кандидат філософських наук, доцент Якимчук О.І.
кандидат психологічних наук Поліщук С.П.
кандидат психологічних наук Праченко О.К.
старший викладач Кушмирук Є.С.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	5
-----------------------	----------

ОБОВ'ЯЗКОВА ЧАСТИНА.**ПРОГРАМИ ДИСЦИПЛІН ЦИКЛУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ**

<i>Федоренко А. Ф.</i> Загальна психологія та історія психології.....	9
<i>Мозгова Г. П.</i> Основи психофізіології та психосоматики.....	23
<i>Кушмирук Є. С.</i> Вступ у спеціальність.....	36
<i>Дьоміна Г. А.</i> Система психологічної служби.....	43
<i>Ханецька Т. І.</i> Вікова та педагогічна психологія.....	52
<i>Бушуєва Т. В.</i> Психодіагностика.....	64
<i>Бушуєва Т. В.</i> Експериментальна психологія.....	71
<i>Сидоренко О. Б.</i> Соціальна психологія.....	78
<i>Федоренко А. Ф.</i> Конфліктологія.....	88
<i>Хворостянюк Н. А.</i> Основи політичної психології.....	98
<i>Ханецька Т. І.</i> Основи профорієнтології.....	107
<i>Бондарчук О. Ю.</i> Основи психологічного консультування.....	121
<i>Федоренко А. Ф.</i> Психопрофілактика та основи патопсихології.....	131
<i>Зеленін В. В.</i> Медіапсихологія та медіаосвіта.....	142
<i>Ханецька Т. І.</i> Психокорекція.....	162
<i>Андрущенко Т. В., Бондарчук О. Ю.</i> Психологія комунікацій та психологія впливу.....	176
<i>Якимчук О. І.</i> Основи психотерапії.....	185
<i>Зеленін В. В.</i> Основи коучингу.....	196
<i>Мозгова Г. П., Вольнова Л. М.</i> Медична та реабілітаційна психологія.....	218
<i>Андрущенко Т. В., Хворостянюк Н. А.</i> Психологія менеджменту.....	236

ВИБІРКОВА ЧАСТИНА.**ПРОГРАМИ ДИСЦИПЛІН ВІЛЬНОГО ВИБОРУ СТУДЕНТІВ****Вибірковий блок «Соціальна та сімейна психологія»**

<i>Бушуєва Т. В.</i> Психодіагностика соціальних і сімейних систем.....	245
<i>Сидоренко О. Б., Вольнова Л. М.</i> Тренінг розвитку соціального й сімейного благополуччя.....	254
<i>Сидоренко О. Б.</i> Основи сімейної психології.....	269
<i>Федоренко А. Ф.</i> Гендерна психологія та психологія статі.....	280
<i>Малигін О. П.</i> Психологія стресу та емоційного вигорання.....	288
<i>Бондарчук О. Ю.</i> Психопрофілактика та психотерапія залежної й віктимної поведінки.....	297
<i>Поліщук С. П.</i> Групова та індивідуальна психотерапія.....	306
<i>Федоренко Л. П.</i> Психологія сучасних соціальних груп, сучасної сім'ї та.....	314

ефективного батьківства.....	
<i>Поліщук С. П.</i> Психологічний супровід особистості в умовах інклюзивної освіти.....	322
<i>Федоренко А. Ф., Поліщук С. П.</i> Психопрофілактика та психотерапія соціального і сімейного насильства.....	331

Вибірковий блок «Політична психологія. Коучинг»

<i>Мельник В. В., Хворостянко Н. А.</i> Психологія особистості в політиці.....	342
<i>Хворостянко Н. А.</i> Тренінг соціально-політичної ініціативності.....	349
<i>Вовк Я. О.</i> Етнопсихологія.....	356
<i>Мельник В. В.</i> Психологія еліти та електоральної поведінки.....	365
<i>Андрущенко Т. В., Зеленін В. В.</i> Психологія політичної пропаганди.....	372
<i>Зеленін В. В.</i> Бізнес-коучинг.....	381
<i>Зеленін В. В.</i> Політичний коучинг.....	392
<i>Пиляєва Л. В.</i> Психологія лідерства.....	403
<i>Захаренко К. В.</i> Психологія іміджу та PR.....	411
<i>Андрущенко Т. В., Хворостянко Н. А.</i> Політичні психотехнології.....	418

Вибірковий блок «Психосоматика та психологія здоров'я»

<i>Кушмирук Є. С.</i> Психологічне благополуччя та якість життя.....	426
<i>Дьоміна Г. А.</i> Тренінг розвитку психологічного здоров'я.....	436
<i>Якимчук О. І.</i> Психодіагностика психосоматичних розладів.....	445
<i>Ханецька Т. І., Вольнова Л. М.</i> Основи психології здоров'я.....	454
<i>Праченко О. К.</i> Психосоматичне здоров'я в системі «мати-дитина».....	466
<i>Якимчук О. І.</i> Психокорекція та психотерапія психосоматичних розладів.....	476
<i>Дьоміна Г. А.</i> Психологія стресу та підвищення стресостійкості людини..	486
<i>Праченко О. К.</i> Основи клінічної психології.....	495
<i>Мозгова Г. П., Кушмирук Є. С.</i> Нейропсихологія та нейрокорекція.....	506
<i>Якимчук О. І.</i> Психологія тілесності	513

ПЕРЕДМОВА

Необхідність інтеграції сучасного освітнього процесу в європейський освітній простір зумовлює глибинні зміни в системі національної освіти, впровадження інноваційних стратегій розвитку, зокрема, у закладах вищої освіти. Зміст і структура психологічної освіти, гуманізація її цілей і принципів висуває підвищені вимоги до професійних та особистісних якостей психолога. Професійна підготовка фахівців за спеціальністю 053 Психологія освітньо-професійної програми «Психологія» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти має відповідати сучасним життєвим реаліям, державним вимогам, потребам ринку праці й особистості, класичним та новітнім науковим досягненням та узгоджуватися зі Стандартом вищої освіти України; готувати висококваліфікованих, компетентних та конкурентоспроможних на сучасному ринку праці фахівців, здатних розв'язувати теоретичні та практичні завдання у процесі навчання та професійній діяльності у різних галузях психологічної науки, що передбачає проведення наукових і проєктних досліджень та/або здійснення інновацій та здійснення професійної діяльності психолога/викладача психології з урахуванням загальнолюдських цінностей й норм професійної етики.

Комплекс навчальних програм для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Психологія» (галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальність 053 Психологія) відповідає освітньо-професійній програмі, яка має на меті підготовку висококваліфікованих і компетентних фахівців, адаптованих до ринкових і демократичних перетворень, здатних жити й творити в інформаційному суспільстві, глобальному світовому просторі, досягати взаєморозуміння між людьми, соціальними групами, націями, державами, бути членами європейської і світової спільноти і одночасно патріотами Української держави, речниками національних інтересів; розвиток у здобувачів вищої освіти ініціативності та інноваційності, творчих здібностей і навичок самостійного наукового пізнання, самоосвіти і самореалізації особистості, здорового способу життя, здатності знаходити та впроваджувати креативні рішення в сучасному мінливому та глобалізованому світі; формування сучасного світогляду, професійних компетентностей, цінностей для продуктивної практичної діяльності, що відповідають стандартам вищої освіти, запитам працедавців, а також потребам інших зацікавлених сторін і суспільства загалом.

Представлені у комплексі навчальні програми обов'язкової і вибіркової частин навчального плану розроблені за кредитно-модульною і модульно-рейтинговою системою з визначеними предметом, метою і завданнями

навчальної дисципліни, основними результатами навчання і компетентностями згідно з вимогами освітньо-професійної програми, орієнтовним тематичним планом, змістом навчальної дисципліни за модулями і темами, засобами діагностики успішності навчання, формою підсумкового контролю успішності навчання та інформаційними джерелами для вивчення курсу.

Структура та оформлення навчальних програм відповідає вимогам науково-методичної УДУ імені Михайла Драгоманова. Їх розглянуто і схвалено на засіданнях кафедри психосоматики та психологічної реабілітації й кафедри політичної психології та міжнародних відносин, затверджено науково-методичними радами факультету психології і Українського Державного університету УДУ імені Михайла Драгоманова й рекомендовано до друку Вченою радою.

У методичному виданні скомпановано комплекс навчальних програм з ОПП «Психологія» для фахової підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Комплекс навчальних програм розроблений, затверджений та апробований протягом часу в системі підготовки психологів. Комплекс створено відповідно до сучасних вимог у вищій школі, запитів стейкхолдерів та психологів-практиків. Рекомендовано для студентів-психологів, аспірантів і викладачів ЗВО.

ОБОВ'ЯЗКОВА ЧАСТИНА.

ПРОГРАМИ ДИСЦИПЛІН ЦИКЛУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ ТА ІСТОРІЯ ПСИХОЛОГІЇ

Розробник програми: *Федоренко Алла Федорівна*,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри політичної психології
та міжнародних відносин

І. Пояснювальна записка

Програма навчальної дисципліни «*Загальна психологія та історія психології*» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «*Психологія*».

Предмет вивчення навчальної дисципліни - психологічні знання про загальні закономірності розвитку й функціонування психіки та індивідуально-типологічних особливостей її прояву, про закономірності взаємодії людини із навколишнім середовищем, які формують здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків, до оперування категоріально-понятійним апаратом психології й застосування отриманих психологічних знань у практичних ситуаціях, про історію розвитку психологічної думки у суспільстві й вітчизняний та зарубіжний досвід розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.

Міждисциплінарні зв'язки. Дисципліна тісно пов'язана із фізіологією вищої нервової діяльності, соціологією, філософією, історією, соціальною психологією, віковою та педагогічною психологією, психосоматикою та медіапсихологією, психопрофілактикою та патопсихологією, конфліктологією, психодіагностикою, психоконсультаванням та психокорекцією, політичною психологією, основами психотерапії.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «*Загальна психологія та історія психології*» є створення загальнотеоретичної бази (оволодіння загально психологічним категоріальним апаратом та діагностичним інструментарієм) для успішного вивчення наступних теоретичних, практичних і прикладних навчальних курсів професійного циклу. Ознайомлення здобувачів вищої освіти з актуальними проблемами сучасної психології, історією її розвитку, предметом та об'єктом дослідження, основними закономірностями розвитку та функціонування психіки, особливостями організації дослідницької роботи та інтерпретації результатів, набуття знань про принципи та методи психології, основні положення та досягнення української та зарубіжної психологічної науки стосовно розгляду проблем психології.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «*Загальна психологія та історія психології*» є озброєння здобувачів вищої освіти такими здобутками сучасної психологічної науки, які б сприяли їх професійному становленню, а також самоактуалізації

та самореалізації майбутнього фахівця; набуття відповідних загальнотеоретичних, практичних та професійних компетентностей психолога. Зокрема, оволодіння здобувачами категоріально-термінологічним апаратом психології; вміння ретроспективно аналізувати вітчизняний та зарубіжний досвід розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ; засвоєння основних понять та розвиток понятійного мислення; ознайомлення здобувачів з чинниками розвитку особистості, умовами її становлення; оволодіння навичками виконання професійно-орієнтованих завдань з психології та проведення психологічних досліджень; формування здатності до розв'язування складних спеціалізованих задач та практичних проблем у сфері психологічних наук, що передбачають застосування основних психологічних теорій, методів і характеризуються комплексністю й невизначеністю умов.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.	ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психологічних наук, що передбачають застосування основних психологічних теорій, методів і характеризуються комплексністю й невизначеністю умов.
2.	ПР2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.	ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
3.	ПР3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.	ЗК11. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.
4.	ПР4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.	СК2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.
5.	ПР10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати	СК1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології.

	власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.	
6.	ПР15. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.	СКЗ. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)						
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	Лабораторні	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	Лабораторні	СРС
Модуль I. Вступ до психології та історія психології		30	14	8	6	2	34	7	4	0,5	1,5	1	54
1	<i>Тема 1.</i> Предмет, завдання, структура, проблеми сучасної психології. Історія розвитку загальної психології.	8	4	4			8	2	1		0,5	0,5	12
2	<i>Тема 2.</i> Розвиток психіки в філогенезі. Свідомість та самосвідомість людини.	6	2	2	2		6	1	1		0,5		10
3	<i>Тема 3.</i> Психологія стародавнього світу, епох Середньовіччя та Відродження	4	2		2		6	0,5	0,5				10
4	<i>Тема 4.</i> Психологічна думка Нового часу та епохи Просвітництва. Сучасний розвиток вітчизняної психології	4	2		2		6	0,5	0,5		0,5		10
5	<i>Тема 5.</i> Методи дослідження загальної психології та історії психології.	8	4	2		2	8	2	1	0,5		0,5	12

Модуль II. Психічні процеси:		50	22	10	12	6	56	13,5	6,5	3	2	2	96
а) пізнавальна сфера людини													
6	Тема 6. Відчуття.	8	4	2	2		7	1,5	1		0,5		12
7	Тема 7. Сприймання.	6	2	2		2	7	2	1	0,5	0,5		12
8	Тема 8. Пам'ять	8	2	2	2		7	2	1	0,5		0,5	12
9	Тема 9. Мислення.	8	4		2	2	7	2	1	0,5		0,5	12
10	Тема 10. Уява.	4	2		2		7	1,5	1		0,5		12
б) емоційно-вольова сфера людини													
11	Тема 11. Емоції та почуття.	8	4	2	2		7	1,5	0,5	0,5		0,5	12
12	Тема 12. Воля.	4	2		2		7	1,5	0,5	0,5	0,5		12
13	Тема 13. Увага.	6	2	2		2	7	1,5	0,5	0,5		0,5	12
Модуль III. Індивідуально-психологічні властивості особистості.		16	6	6	2	2	18	4,5	1,5	1,5	1	0,5	26
14	Тема 14. Темперамент.	6	2	2	2		6	1,5	0,5	0,5		0,5	12
15	Тема 15. Характер.	4	2	2			6	1,5	0,5	0,5	0,5		12
16	Тема 16. Здібності.	6	2	2		2	6	1,5	0,5	0,5	0,5		12
Модуль IV. Особистість у діяльності та спілкуванні.		34	14	6	8	6	32	5	2	1	1,5	0,5	64
17	Тема 17. Психологічна характеристика діяльності та активності людини	6	2	2	2		10	1	0,5		0,5		14
18	Тема 18. Особистість.	10	4	2	2	2	8	1,5	0,5	0,5		0,5	14
19	Тема 19. Психологія спілкування. Мова і мовлення.	8	4		2	2	6	1	0,5		0,5		12
20	Тема 20. Психологія міжособистісного спілкування. Особистість в групі.	10	4	2	2	2	8	1,5	0,5	0,5	0,5		14
Разом:		130	56	30	28	16	140	30	14	6	6	4	240

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 9 кредитів ЄКТС 270 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Вступ до психології та історія психології.

Тема 1. *Предмет, завдання, структура, проблеми сучасної психології. Історія*

розвитку загальної психології.

Зміст теми: Предмет психології як науки. Структура, завдання та стан сучасної психології. Структура психологічних явищ. Значення психологічних знань для навчання і виховання дітей. Місце психології в системі наук. Диференціація психології на окремі наукові галузі. Основні етапи історії психології; школи, концепції, напрями у психології. Історія психологічної думки в Україні. Природа психічного з точки зору категорії відображення. Мозок і психіка: принципи і загальні механізми зв'язку. Функції психічного та їх представлення (локалізація) в головному мозку.

Тема 2. Розвиток психіки в філогенезі. Свідомість та самосвідомість людини.

Зміст теми: Проблеми антропогенезу та розвиток форм відображення у живій і неживій природі. Розвиток психіки у філогенезі: стадії та рівні розвитку форм психічного відображення за О.М.Леонтьєвим і К.Е.Фабрі. Сутність відмінностей психіки людей від психіки тварин. Психіка і свідомість. Суспільно-історичний характер свідомості. Розвиток свідомості та її структура. Свідоме і несвідоме в психічній діяльності людини.

Тема 3. Психологія стародавнього світу, епох Середньовіччя та Відродження

Зміст теми: Предмет, завдання, методи історії психології. Розвиток психології в античний період. Ідеалістичні концепції в період античної психології. Психологічні концепції стоїків та епікурейців. Психологічні теорії Середньовіччя та епохи Відродження, основні етапи розвитку психології в цей період. Донаукові і поза наукові погляди на історію виникнення психологічної думки в суспільстві.

Тема 4. Психологічна думка Нового часу та епохи Просвітництва. Сучасний розвиток вітчизняної психології

Зміст теми: Розвиток психології в Новий час. Розвиток психології в 17 столітті (Раціоналізм і сенсуалізм). Психологія Просвітництва. Розвиток асоціативної психології. Становлення та розвиток експериментальної психології. Становлення та розвиток нових психологічних шкіл. Розвиток галузей психології. Біхевіоризм, гештальтпсихологія: становлення та розвиток у 19-20 століттях Глибинна психологія та її розвиток у 19-20 ст. Поява нових напрямів психології. Поява нових напрямів психології. Розвиток психології в Україні.

Тема 5. Методи дослідження загальної психології.

Зміст теми: Теоретико-методологічні основи психологічної науки: методологія, принципи, методи дослідження. Основні етапи психологічного дослідження. Характеристика конкретних методик психологічного дослідження організаційні (порівняльний, лонгітюдний, комплексний); інтерпретаційні (генетичний, структурний); методи кількісної та якісної обробки даних (методи математичної статистики); емпіричні методи (основні та допоміжні, експериментальні і неекспериментальні, діагностичні).

Модуль II. Психічні процеси: а) пізнавальні та б) емоційно-вольові.

а) пізнавальна сфера людини

Тема 6. Відчуття.

Зміст теми: Поняття про відчуття: відчуття як первинна форма орієнтування організму в довкіллі. Фізіологічна основа відчуттів: органи чуття, аналізатори, рецептори. Адекватні і неадекватні подразники. Класифікація та види відчуттів: дистантні (зорові, слухові, нюхові), контактні (смакові, больові, тактильні); екстероцептивні; інтероцептивні (органічні відчуття); пропріоцептивні (кінестетичні, статичні). Загальні закономірності відчуттів:

пороги чутливості, адаптація, взаємодія відчуттів, сенсibilізація, синестезія, контраст, індукція. Властивості відчуттів: якість, інтенсивність, тривалість, просторова локалізація. Розвиток відчуттів у дітей.

Тема 7. *Сприймання.*

Зміст теми: Поняття про сприймання. Природа сприймання. Взаємозв'язки аналізаторів у процесі сприймань. Фізіологічні основи сприймань. Роль моторних компонентів у сприйманні. Сприймання як дія. Загальні властивості та індивідуальні особливості сприймань (предметність, цілісність, структурність, контактність, осмисленість, категоріальність, вибірковість, аперцепція, динамічний стереотип, установка). Ілюзії, галюцинації та їх причини. Класифікація і види сприймань: за провідним аналізатором (зорові, слухові, нюхові, смакові, дотикові, статичні, кінестетичні); за формами існування матерії (простору, руху, часу). Мимовільне та довільне сприймання. Спостереження як форма довільного сприймання.

Тема 8. *Пам'ять.*

Зміст теми: Поняття про пам'ять. Пам'ять людини (довільна, логічна, опосередкована) і тварини (генетична, механічна). Зв'язок пам'яті людини з її здібностями та діяльністю. Природа пам'яті: теорії і закони пам'яті. Класифікація і види пам'яті: за часом збереження матеріалу (миттєва, короткочасна, оперативна, довготривала, генетична); за переважаючим аналізатором (зорова, слухова, тактильна, смакова, нюхова); за змістом того, що запам'ятовується і відтворюється (образна, словесно-логічна, рухова, емоційна); за характером участі волі в процесах запам'ятовування і відтворення матеріалу (мимовільна і довільна). Процеси і закономірності пам'яті: запам'ятовування (мимовільне – довільне, механічне – логічне, оперативне). Заучування і прийоми його організації. Умови ефективності запам'ятовування. Відтворення (мимовільне – довільне, впізнавання, пригадування, спогади). Збереження і забування. Ремінісценція. Ретроактивне і проактивне гальмування. Закон забування Г. Еббінгауза. Індивідуальні особливості і типи пам'яті. Розвиток пам'яті у дітей.

Тема 9. *Мислення.*

Зміст теми: Поняття про мислення. Зв'язок мислення з мовою, мовленням та чуттєвим пізнанням людини. Теорії мислення, його фізіологічна основа. Коротка історія розвитку психології мислення. Функціонально-операційна сторона мислення. Мислительні дії і операції (порівняння, аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, конкретизація, класифікація, систематизація). Логічні форми мислення як продукти мисленнєвого процесу: поняття (родові і видові; загальні, збірні та одиничні; конкретні та абстрактні; категорії, зміст та об'єм поняття; визначення); судження (поодинокі, часткові, загальні; про існування чи неіснування певних об'єктів; про властивості об'єктів; про відношення об'єктів; прості і складні; стверджувальні і заперечні; тотожно істинні і тотожно хибні; здійсненні і нездійсненні); умовисновки (індуктивні і дедуктивні; міркування, силогізм, висновок, аналогія); Мислення, як діяльність: процес розв'язання задач. Класифікація та види мислення: за змістом (наочно-дійове, наочно-образне, абстрактне); залежно від змісту задач, у розв'язання яких воно включається (технічне, наукове, художнє); за характером завдань (практичне, теоретичне, інтуїтивне, аналітичне); за ступенем новизни і оригінальності (репродуктивне і продуктивне); реалістичне, аутистичне, егоцентричне. Індивідуальні відмінності у мисленні людини (глибина – поверховість, послідовність – непослідовність, самостійність – несамостійність, критичність – некритичність, гнучкість – негнучкість,

швидкість - повільність). Інтелект людини за Р. Мейлі (логічно-формальний, наочно-конкретний, аналітично-рецептивний, комбінаторно-творчий, сприйнятливо-тонкий, загострено - спрямований). Розвиток та формування культури мислення у дітей.

Тема 10. *Уява.*

Зміст теми: Поняття про уяву як вищий пізнавальний процес. Фізіологічна основа уяви. Процеси, основні прийоми створення образів уяви (акцентування, гіперболізація, аглютинація, типізація, схематизація, аналогія). Класифікація та види уяви: у зв'язку із застосуванням волі (активна - довільна; пасивна - мимовільна); залежно від характеру діяльності людини (продуктивна -творча; репродуктивна - відтворююча); за змістом (художня, технічна, наукова). Мрія, фантазія, сновидіння, галюцинація. Функції уяви (уявлення дійсності в образах; регулювання емоційних станів; участь в довільній регуляції пізнавальних процесів і станів; формування внутрішнього плану дій). Індивідуальні особливості уяви (широта, змістовність, сила, яскравість, повнота, стійкість, різносторонність, реалістичність, дієвість). Уява та органічні процеси. Ідеомоторні акти. Ятрогенії та дидактогенії. Уява і творчість. Роль уяви в різних видах діяльності (науковій, технічній, художній). Уява і педагогічна діяльність. Розвиток уяви у дітей.

б) емоційно-вольова сфера людини

Тема 11. *Емоції та почуття.*

Зміст теми: Поняття про емоції і почуття. Функції емоцій і почуттів. Психологічні теорії емоцій, їх фізіологічна основа (еволюційна теорія Ч.Дарвіна, теорія У. Джеймса-Ланге, теорія Кеннона-Барда, активаційна теорія Ліндсея-Хебба, теорія когнітивного дисонанса Л. Фестінгера, теорія С. Шехтера, інформаційна теорія П.В. Сімонова). Види емоцій: прості і складні, вроджені і набуті. Види почуттів: моральні, інтелектуальні, естетичні. Форми переживання емоцій і почуттів: афекти, настрої, стрес, пристрасті, потяги. Емоційні стани (страх, тривога, сором, гнів, роздратування, радість та ін.) Розвиток і виховання культури емоцій і почуттів у дітей.

Тема 12. *Воля.*

Зміст теми: Поняття про волю. Ознаки вольової поведінки. Функції волі (спонукальна і гальмівна; спрямовуюча і регулююча). Теорії волі (інтелектуалістична, емоційна, волюнтаристична). Природа волі (реактивна, рефлексорна, мотиваційна, регуляційна, “вольового вибору”). Історія розвитку уявлень про волю. Воля як вища психічна функція. Вольова регуляція поведінки: внутрішня і зовнішня. Внутрішній (інтернальний) та зовнішній (екстернальний) локус контролю. Критерії вольової поведінки. Вольові дії (довільні і мимовільні). Простий і складний вольовий акт. Основні фази (структура) складної вольової дії. Потяг, бажання, хотіння як форми прояву волі. Розлади складної вольової дії: абулія та апраксія. Класифікація вольових якостей особистості: первинні: (базальні) – сила волі, енергійність, наполегливість, витримка, сміливість тощо; вторинні (характерологічні) – хоробрість, рішучість, впевненість в собі, самоволодіння та ін.; третинні (морально-ціннісні) – відповідальність, принциповість, обов'язковість, ініціативність, діловитість та ін. Розвиток та виховання вольової активності людини: позитивні та негативні вольові якості.

Тема 13. *Увага.*

Зміст теми: Поняття про увагу. Функції уваги. Природа уваги в теоріях та концепціях: моторна теорія уваги Т. Рібо; теорія установки Н.Д. Узнадзе; теоретична концепція П.Я. Гальперіна; вчення про осередок оптимального збудження І.М. Сеченова, І.П. Павлова;

теорія доміанти А.А. Ухтомського; нейропсихологічна (роль неспецифічних систем мозку та спеціалізованих нейронів у виникненні уваги) теорія. Види уваги: мимовільна (пасивна) і довільна (активна), післядовільна; природна і соціально-обумовлена; безпосередня і опосередкована; чуттєва, інтелектуальна, моторна. Форми уваги: зовнішня і внутрішня; колективна, групова, індивідуальна. Властивості уваги: спрямованість, зосередженість, стійкість, тривалість, концентрація, інтенсивність, коливання (флуктуація), розподіл, переключення, обсяг, широта, активність. Розвиток уваги у дітей, боротьба з неуважністю та відволіканням. Основні критерії розвинутої уваги.

Модуль III. Індивідуально-психологічні властивості особистості.

Тема 14. Темперамент.

Зміст теми: Поняття про темперамент. Історія розвитку вчення про темперамент. Фізіологічні основи темпераменту. Тип вищої нервової діяльності і темперамент. Психологічна характеристика та властивості типів темпераменту: холерик, сангвінік, флегматик, меланхолік. Особистість і темперамент: проблеми виховання, навчання і професійної діяльності.

Тема 15. Характер.

Зміст теми: Поняття про характер. Природні і соціальні передумови формування характеру. Структура характеру. Провідні риси характеру (емоційно-вольові, когнітивно-пізнавальні (інтелектуальні), морально-ціннісні; мотиваційні). Акцентуації рис характеру. Класифікація: за тілесною конституцією людини Е.Кречмера (атлетичний, пікнічний, астеничний); типологія соціальних характерів Е.Фромма (“мазохіст-садист”, “руйнівник”, “конформіст-автомат”); підліткові акцентуації А.Є.Лічко (гіпертимний, циклоїдний, лабільний, астеноневротичний, сензитивний, психастеничний, шизоїдний, епілептоїдний, істероїдний, нестійкий, конформний); за характером манери спілкування К.Леонгарда (гіпертимний, дистимний, циклоїдний, збудливий, застрягаючий, педантичний, тривожний, емотивний, демонстративний, екзальтований, екстравертований, інтровертований).

Тема 16. Здібності.

Зміст теми: Поняття про здібності. Природні і соціальні передумови здібностей. Структура здібностей: загальні та спеціальні здібності. Здібності, обдарованість, талант, геніальність, майстерність. Формування та розвиток здібностей.

Модуль IV. Особистість у діяльності та спілкуванні.

Тема 17. Психологічна характеристика діяльності та активності людини.

Зміст теми: Діяльність як психологічна проблема. Поняття про діяльність як прояв фізичної і психічної активності. Діяльність як фактор розвитку індивіда і становлення людської особистості та індивідуальності. Соціально-психологічний аспект діяльності. Діяльність як психофізіологічний процес: психічні процеси та досвід людини (знання, уміння, навички, звички). Зміст і структура активності і діяльності: потреба, мотив, задача, дія (операція), результат, контроль і оцінка. Внутрішні і зовнішні компоненти діяльності. Інтеріоризація та екстеріоризація. Види людської діяльності (спілкування, гра, навчання, праця); їх освоєння і розвиток.

Тема 18. Особистість.

Зміст теми: Поняття особистості в психології. Людина, індивід, особистість, індивідуальність. Особистість як об'єкт і суб'єкт соціальної взаємодії. Основні періоди в історії вивчення та дослідження особистості (філософсько-літературний, клінічний, власне

експериментальний). Типи теорій особистості: психодинамічні, соціодинамічні, інтеракціоністичні, експериментальні, неекспериментальні; структурні, динамічні. Природа особистості в психологічних теоріях: особистість в описовій психології В.Дільтея та Е.Шпангера; типологія особистостей О.Ф.Лазурського; фрейдизм і неофрейдизм (психоаналітичні теорії особистості – З.Фрейд, К.Юнг, А.Адлер, К.Хорні, Е.Фромм, Г.Салліван та ін.); “епігенетична” теорія розвитку особистості Е.Еріксона; гуманістичні теорії особистості (К.Роджерс, А.Маслоу, Ф.Перлс, Ш.Бюлер); теорія особистісних рис (Г.Олпорт, Р.Кеттелл); теорії особистості у французькій соціальній школі (Є.Дюркгейм, П.Жане, К.Левін та ін.); теорія соціального научіння (біхевіоріальна модель Б.Скіннер, А.Вейс, У.Хантер, К.Лешлі); особистість у логотерапії В.Франкла; особистість у концепціях вітчизняних психологів (Л.С.Виготський, С.Л.Рубінштейн, А.В.Петровський, О.М.Леонтьєв, Б.Г.Ананьєв, Л.І.Божович, К.К.Платонов, Г.С.Костюк, Т.М.Титаренко). Склад і структура особистості: спрямованість особистості, що визначає її активність і діяльність); індивідуально-психофізіологічні властивості особистості (статеві, вікові особливості, патологічні зміни, темперамент); соціально-психофізіологічна характеристика особистості (психічні процеси, стани, властивості, характер); соціально-генетичний аспект особистості (задатки, здібності, досвід людини). Свідоме і несвідоме в структурі особистості. Самосвідомість. “Я-концепція” та її компоненти: когнітивний, емоційно-оцінний, поведінковий. Самооцінка – центральний компонент “Я-концепції”: за рівнем (висока, середня, низька); за співвіднесенням з реальними успіхами (адекватна, неадекватна); за особливістю функціонування (конфліктна, безконфліктна). Рівень домагань. Самоповага. Формування та розвиток особистості. Шляхи, умови, фактори особистісного зростання. Особистість як суб’єкт і об’єкт навчання, виховання і самотворення. Стадії розвитку особистості за Е.Еріксоном.

Тема 19. *Психологія спілкування. Мова і мовлення.*

Зміст теми: Поняття про спілкування. Засоби спілкування: мова і мовлення в психічному розвитку людини. Невербальні засоби спілкування, їх роль у діяльності вчителя. Фізіологічні механізми мовної діяльності. Види мови і мовлення: монологічне, діалогічне; усне, письмове; внутрішнє, зовнішнє. Елементи мови і мовлення. Функції мови і мовлення: експресивна, змістова. Функції спілкування: регулювання спільної діяльності; пізнання і формування свідомості людини; самовизначення індивіда. Форми спілкування: анонімне; функціонально-рольове; педагогічне. Ефективність та стилі спілкування (“спільна творчість”, “дружня прихильність”, “загравання”, “залякування”, “дистанція”, “менторський”). Оволодіння навичками спілкування

Тема 20. *Психологія міжособистісного спілкування. Особистість в групі.*

Зміст теми: Сприймання і розуміння людьми один одного як аспект міжособистісного спілкування. Взаємини та ставлення. Функції спілкування (комунікативна, перцептивна, інтерактивна). Взаємний вплив та пізнання в процесі міжособистісного спілкування. Типові труднощі і техніка міжособистісного спілкування. Кризи і конфлікти в житті людини. Класифікація груп у психології. Рівні соціально-психологічного розвитку груп. Вплив групи на особистість та особистості на групу. Референтні групи і особистість. Проблема конформізму і нонконформізму.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Контроль якості знань здобувачів вищої освіти здійснюється відповідно до «Порядку контролю якості знань студентів Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова» (<https://cutt.ly/IRR0apo>).

Діагностика успішності навчання здобувачів вищої освіти здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульні контрольні роботи;
- реферати;
- творчі завдання;
- поточне тестування.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): – семестровий екзамен:

- розв'язання практичних ситуацій;
- письмовий екзамен;
- підсумкове тестування.

Форми та методи поточного контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських, практичних і лабораторних заняттях й проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацьовувати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань здобувачів вищої освіти є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань та розв'язання практичних ситуацій і творчих завдань;
- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок передбачає застосування таких видів: тестові завдання; обговорення проблеми, дискусія; аналіз конкретних ситуацій (поданих у вигляді усного, текстового або графічного матеріалу); ділові ігри (кейс-методи); презентації результатів роботи; захист рефератів; інші.

Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля. Кожний модуль включає бали за поточну роботу здобувача на практичних, семінарських і лабораторних заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу. Модульний контроль знань здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом та завданнями практичного характеру на практичних, семінарських і лабораторних заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг і якість їх виконання; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях даного модуля.

Виконання тестових завдань здійснюється в режимі діагностики, або за допомогою роздрукованих завдань. Оцінювання тестів проводиться за власною методикою з приведенням підсумку до встановленої в рейтинговій шкалі балів. Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни.

Модульна контрольна робота з дисципліни «Загальна психологія та історія психології» складається з трьох теоретичних питань та творчого завдання. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також виявити вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер. Недопустимо запозичення тексту, фактичних даних із літературних джерел без посилання на них. Тому контрольні роботи, написані без врахування цих вимог, викладачем перевірятися не будуть. Здобувач може спиратися у своїй роботі на відповідні інформаційні джерела з даної проблеми. При цьому, якщо він наводить цитату чи запозичує якесь теоретичне положення (наприклад, визначення, висновки дослідження, думку автора інформаційного джерела з того чи іншого питання тощо), то обов'язково треба робити посилання на літературне джерело.

Здобувач вищої освіти за результатами поточного контролю у першому та другому семестрах може отримати від 0 до 100 балів, у третьому семестрі – від 0 до 60 балів. Критично-розрахунковий мінімум для допуску до іспиту – 35 балів.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання екзамен

Об'єктом підсумкового контролю знань здобувачів вищої освіти у формі екзамену є виконання тестових завдань та розв'язання практичних ситуацій, що відображають програмний курс навчальної дисципліни й потребують вміння синтезувати отримані теоретичні знання теоретичні знання й знання практичного характеру. Екзамен розміщений і проводиться на платформі Moodle УДУ імені М. Драгоманова. Також підсумковий контроль може здійснюватися у формі письмового екзамену, який включає три теоретичні питання та розв'язання практичної ситуації. Ці завдання поєднуються у пропорції, яка логічно врівноважує теоретичну і практичну складову екзаменаційної роботи.

Порядок переводу рейтингових балів до національної (4 бальної) та європейської (ECTS) шкали представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для екзамену
90 – 100	A	відмінно
80-89	B	добре
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	задовільно
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання

0-34	Ф	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни
------	---	--

Здобувач вищої освіти за результатами екзамену може отримати від 0 до 40 балів. Остаточна екзаменаційна оцінка складається з суми результатів поточного контролю і екзамену. Студенти, які набрали сумарно меншу кількість балів ніж розрахунковий мінімум – 60 балів, вважаються такими, що не виконали навчальний план з дисципліни.

VII. Основні й допоміжні інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні

1. Варій М.Й. Загальна психологія: підручник / Львів. держ.ун-т безпеки життєдіяльності. – 4-те вид., виправл.і доповн. – К. : Знання, 2014. – 1047 с.
2. Волошина В. В., Долинська Л. В., Ставицька С. О., Темрук О. В. Загальна психологія: практикум: Навч. посібник. 4-те вид. К.: Каравела, 2017. – 280 с.
3. Дуткевич Т. В. Загальна психологія. Теоретичний курс.–К.: Центр уч. літератури, 2016.
4. Жуков С. М. Історія психології / С. М. Жуков, Т. В. Жукова. – К.: Кондор, 2009.– 232 с.
5. Загальна психологія: навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та [ін.]. – К. : Каравела, 2017. – 464 с.
6. Загальна психологія: хрестоматія: навч. посібник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та [ін.]. – К.: Каравела, 2012. – 640 с.
7. Зелінська Т.М. Практикум із загальної психології: Навчальний посібник.– К.: Каравела, 2009. – 272 с.
8. Коханова О.П. Історія психології: від античності до початку ХХ століття: навч. посібник / Авт-уклад. О. П. Коханова, 2016. – НВП «Інтерсервіс». – 235 с.
9. Максименко С. Д. Загальна психологія. Видання 3-є, перероблене та доповнене. Навчальний посібник. – К. : Центр учбової літератури, 2017. – 272 с.
10. М'ясоїд П. А. Задачі з курсу загальної психології : навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закл. / П. А. М'ясоїд ; ред. Н. В. Леонова. – К. : Вища шк., 2000. – 184 с.
11. Павелків Р. В. Загальна психологія / Р. В. Павелків. – К. : Кондор, 2009. – 576 с.
12. Практикум із загальної психології : навч. посібник / Т. М. Зелінська, І. М. Михайлова. – К.: Каравела, 2010. – 272 с.
13. Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів.– Х. : Прапор, 2009.– 672 с.
14. Психологія. Підручник / За ред. Ю. Л. Трофімова. - Київ. “Либідь”, 1999. –558 с.
15. Роменець В. А. Історія психології ХІХ початку ХХ століття. Навчальний посібник – К: Вища школа, 1995. – 614 с.
16. Сергеєнкова О.П. Загальна психологія. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 296 с.

Допоміжні

17. Комінко С.Б., Кучер Г.В. Кращі методи психодіагностики: Навч. посіб. - Тернопіль: Карт-бланш, 2005. - 406 с.
18. Максименко С. Д. Розвиток психіки в онтогенезі : У 2 т. / С. Д. Максименко. – К.: Форум, 2002. – Т. 1. – 319 с. ; Т. 2. – 335 с.

19. Мілерян О. Увага і виховання дітей. – Київ: «Рідна школа». – 1995.
20. Основи психології: Підручник / За заг. ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. – 4-е вид., Стереотип. – К.: Либідь, 1999. – 632 с.
21. Питання і проблемні ситуації з психології та педагогіки / О. Скрипченко, Л. Долинська, Т. Лисянська. Київ, 1997. – 231 с.
22. Практична психологія. Методи вивчення особистості / С. І. Болтівець, Н. А. Бастун, С. В. Васьківська та ін. Вип. I, Суми: «Мрія», 1992. - 128 с.
23. Психологічний словник / За ред. В. І. Войтко. – Київ, 1982. - 218 с.
24. Психологія. Підручник для педагогічних вузів / Під ред. Г. С. Костюка – вид. 3-є доповнене “Радянська школа”. Київ, 1968. - 634 с.
25. Crews, Frederick. *Freud: The Making of an Illusion*. New York: Metropolitan Books, 2017, [ISBN 978-0742522633](https://www.metbooks.com/9780742522633/).
26. Dufresne, Todd, ed. *Against Freud: Critics Talk Back*. Stanford: Stanford University Press, 2007
27. Портал підручники для студентів [Електроні. URL : <https://westudents.com.ua/predmet/25-psiholog%D1%96ya.html>
28. ПСИХОЛОГІЧНА БІБЛІОТЕКА " самопізнання і саморозвиток" <http://psylib.kiev.ua/>
29. ПСИХОЛОГІЯ ЯК НАУКА - ПСИХОЛОГІНІ ПРИЙОМИ І МЕТОДИ <http://psihologiya.net/>
30. Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Наукова періодика (пошук за ключовими словами). URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_all/cgiirbis_64.exe
31. Сайт бібліотеки факультету психології Київського державного університету [Електронний ресурс]. : <http://www.socd.univ.kiev.ua/PUBLICAT/PSY/index.phtml>
32. Цифрова бібліотека тематичних текстових збірок. URL: <https://www.twirpx.com>
33. Directory of Open Access Books. URL: <https://www.doabooks.org>
34. Закон України «Про освіту». Режим : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
35. Національна парламентська бібліотека України. Режим доступу: <http://www.nplu.ua>
36. Портал Українські підручники для ВНЗ [Електронний ресурс]. URL: <http://www.pidruchniki.ws>
37. Портал Наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова [Електронний ресурс]. URL: <https://lib.npu.edu.ua/>
38. Світова цифрова бібліотека. Розділ «Психологія». URL: <https://www.loc.gov/collections/world-digital-library/?q=psychology>
39. Цифрова бібліотека освітніх ресурсів «Академія». Розділ «Психологія». URL: <https://npu-ua.academia.edu/search?q=%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F>
40. Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text>

VII. Інформаційні ресурси

- <https://dytpsycholog.com/>
- <http://ebooks.grsu.by/psihologia/>
- <http://psychology-naes-ua.institute/>

- <https://psylab.info/>
- <http://psylib.org.ua/>
- <https://scholar.google.com.ua/>
- <https://www.gumer.info/>
- <http://www.nbu.gov.ua/>
- www.pidruchniki.ws
- www.ebooktime.net
- www.posibnyky.vntu.edu.ua
- <https://www.coursera.org/learn/introduction-psychology>
- <https://www.coursera.org/learn/social-psychology>
- <https://www.coursera.org/learn/positive-psychology>
- <https://www.coursera.org/learn/social-pedagogy-europe>
- <https://www.coursera.org/learn/teacher-sel-programs>
- <https://www.coursera.org/learn/mindfulness-para-ser-mas-efectivo>
- <https://www.coursera.org/learn/mindfulness-and-well-being-peace-in-peace-out>
- <https://www.coursera.org/learn/troubles-spectre-autisme-diagnostic>
- https://courses.prometheus.org.ua/courses/KUBG/Psy101/2014_T1/about
- https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:Prometheus+CTFT102+2018_T3/about
- https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:EWC+DS101+2021_T1_3/about

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ОСНОВИ ПСИХОФІЗІОЛОГІЇ ТА ПСИХОСОМАТИКИ

Розробник програми: *Мозгова Галина Петрівна*,
доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації

І. Пояснювальна записка

Навчальна програма навчальної дисципліни «*Основи психофізіології та психосоматики*» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «*Психологія*».

Предметом вивчення навчальної дисципліни «*Основи психофізіології та психосоматики*» є: – вивчення нейронних механізмів психічних процесів і станів, дослідження фізіологічних механізмів психічних явищ на макрорівні за допомогою реєстрації об'єктивних показників, а також вивчення психологічних чинників та механізмів формування психосоматичних розладів (психологічні ланки етіопатогенезу), їх психодіагностика та психокорекція. Розгляд сучасних концепцій психосоматогенезу, а також основних проявів психосоматичної патології.

Міждисциплінарні зв'язки: філософія, загальна психологія, психологія розвитку та вікова психологія, педагогічна психологія, соціальна психологія, психодіагностика, математична статистика, консультативна психологія, реабілітаційна психологія, основи психокорекції, основи психотерапії.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «*Основи психофізіології та психосоматики*» є знайомство студентів з сучасним розвитком уявлень про фізіологічні механізми (кореляти, закономірності) психічної діяльності та поведінки людини, формування у них умінь використовувати теоретичні і практичні знання при аналізі психологічних даних та розвиток наукових уявлень про сучасні методи діагностики та корекції психосоматичної патології та формування відповідних компетентностей.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «*Основи психофізіології та психосоматики*» є:

1. Ознайомити студентів з базовими теоретичними основами та методологічними особливостями застосування системного підходу у вивченні психофізіологічних функцій та фізіологічних станів людини.
2. Дати уявлення про сучасний стан розвитку психофізіології.
3. Показати особливості нейронних механізмів вищих психічних функцій людини, керування вегетативними реакціями та функціональними станами мозку та організму в цілому. Показати онтогенез психофізіологічних функцій у нормі та патології.
4. Ознайомити студентів із сучасними методами дослідження психофізіологічних

функцій.

5. Узагальнити теоретичні відомості щодо виникнення та перебігу основних психосоматичних захворювань у руслі різних напрямків.

6. Вивчити формування психосоматичних явищ у процесі індивідуального розвитку, знати значення психологічні механізмів утворення симптомів при психосоматичних розладах і роль особистісних чинників у цьому процесі.

7. Сформувати навички проведення психодіагностичної роботи з особами з психосоматичними розладами.

8. Обґрунтувати роль та місце психотерапії при лікуванні розладів психосоматичного характеру.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.	ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психологічних наук, що передбачають застосування основних психологічних теорій, методів і характеризуються комплексністю й невизначеністю умов. ЗК4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
2.	ПР2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.	ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
3.	ПР18. Вживати ефективних заходів щодо збереження здоров'я (власного й оточення) та за потреби визначати зміст запиту та супервізії.	ЗК14. Здатність розпізнавати власні емоційні стани та знаходити шляхи їх регуляції.
4.	ПР19. Володіти знаннями про особливості психофізіологічного розвитку особистості; розуміти використання відповідних психотехнологій у разі необхідності надання психологічної допомоги.	СК3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків. СК12. Здатність використовувати професійно-профільовані знання, уміння і навички в процесі фахової діяльності.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна(вечірня) форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС
1.	Модуль I. Психофізіологія Тема 1.1. Історія розвитку зарубіжної та вітчизняної психофізіології.	46	19	14	12	48	12	6	4	2	86
		4	2	1	1	4	-	-	-	-	2
2.	Тема 1.2. Методи психофізіологічних досліджень	5	2	1	2	6	2	-	2	-	6
3.	Тема 1.3. Структурно-функціональна організація нервової системи (I частина)	5	2	2	1	6	2	-	2	-	10
4.	Тема 1.4. Структурно-функціональна організація нервової системи (II частина)	5	2	2	1	6	-	-	-	-	10
5.	Тема 1.5. Мозок та психіка і поведінка. Закономірності вищої нервової діяльності.	5	2	2	1	6	2	2	-	-	6
6.	Тема 1.6. Психофізіологія сенсорних систем	5	2	2	1	4	-	-	-	-	10
7.	Тема 1.7. Психофізіологія пізнавальних процесів (пам'ять, увага)	5	2	2	1	4	2	2	-	-	8
8.	Тема 1.8. Психофізіологія потреб, мотивацій і емоцій	4	2	1	1	4	2	-	-	-	8
9.	Тема 1.9. Психофізіологія функціональних станів. Психофізіологія сну та активності (бадьорості).	4	2	1	1	4	2	2	-	-	10
10.	Тема 1.10. Психофізіологія мислення. Свідомість як психофізіологічний феномен.	3	1	-	2	4	-	-	-	-	10
11.	Модуль II. Психосоматика. Тема 2.1. Історія розвитку психосоматичного напрямку в медицині та психології.	40	17	12	12	46	6	2	2	2	72
		3	2	-	1	4	-	-	-	-	6
12.	Тема 2.2. Психосоціальні чинники розвитку	5	2	2	1	6	-	-	-	-	8

	психосоматичної патології.										
13.	Тема 2.3. Основні теорії розвитку психосоматозів.	7	4	2	1	6	2	2	-	-	8
14.	Тема 2.4. Психосоматичні розлади у дитячому віці	5	1	2	1	6	-	-	-	-	10
15.	Тема 2.5. Принципи та методи діагностики психосоматичного хворого	5	2	2	1	8	-	-	-	-	12
16.	Тема 2.6. Принципи та методи психокорекції психосоматичної патології	5	2	2	1	10	4		2	2	12
17.	Тема 2.7. Психогігієна и психопрофілактика психосоматичних розладів	5	2	2	1	2	-	-	-	-	8
18.	Тема 2.8. Реабілітація при психосоматичних розладах	3	2	-	1	4	-	-	-	-	8
Разом:		86	36	26	24	94	18	8	6	4	162

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 6 кредити ЄКТС 180 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I Психофізіологія

Тема 1. *Історія розвитку зарубіжної та вітчизняної психофізіології.*

Зміст теми: Предмет та завдання психофізіології. Психофізіологічна проблема. Сучасні проблеми психофізіології. Проблема активності. Проблема вибірковості. Проблема змістовності. Історія розвитку психофізіології. Місце психофізіології у системі психологічних, соціологічних і природничих дисциплін. Роль психофізіології у професійній підготовці практичного психолога. Зв'язок психофізіології з біологічними дисциплінами. Зв'язок психофізіології з медичними дисциплінами. Зв'язок психофізіології з психологічними дисциплінами. Зв'язок психофізіології з соціальними дисциплінами. Зв'язок психофізіології з математичними дисциплінами та кібернетикою і інформатикою. Основні етапи становлення та перспективи розвитку вітчизняної психофізіології (Сеченов І.М., Павлов І.П., Бехтерев В.М., Ухтомський О.О., Анохін П.К., Бернштейн М.О., Лурія О.Р.). Основні етапи становлення і перспективи розвитку зарубіжної психофізіології (Вундт В., Г. Сельє, В. Маунткасл, К. Прибрам).

Психофізіологічна концепція І. М. Сеченова. Зв'язок психофізіології з іншими науками (фізіологічна психологія, нейропсихологія, фізіологія вищої нервової діяльності). Галузі психофізіології.

Тема 2. *Методи психофізіологічних досліджень*

Зміст теми: Методи дослідження в психофізіології: спостереження, дослідження потовиділення, кімографія, плетизмографія, електроміографія, шкірногальванічний рефлекс, нейрофізіологічні дослідження, методи дослідження серцево-судинної системи в психофізіології, електрокардіографія, дослідження система травлення, папілометрія, біохімічні дослідження, електроенцефалографія, викликані потенціали, магнітоенцефалографія, позитронно-емісійна томографія, термоенцефалоскопія, вимірювання локального мозкового кровотоку, детектор брехні.

Тема 3. Структурно-функціональна організація нервової системи (I частина)

Зміст теми. Структура та функції нервової тканини. Будова нервової тканини. Електрична теорія поширення нервового імпульсу по аксону нервової клітини. Біоелектричні явища в нейроні. Передавання нервових імпульсів між нейронами. Синапсичні процеси.

Тема 4. Структурно-функціональна організація нервової системи (II частина)

Зміст теми. Біоелектричні явища в нейроні. Передавання нервових імпульсів між нейронами. Синапсичні процеси. Будова нервової системи: поділ на ЦНС і ПНС.

Тема 5. Мозок та психіка і поведінка. Закономірності вищої нервової діяльності

Зміст теми. Загальна будова ЦНС. Функціональні блоки мозку (приймання та перероблення інформації; активізації мозкової діяльності, програмування, запуску та контролю поведінкових актів).

Основний принцип вищої нервової діяльності. Функціональна організація мозку. Еволюція інтегративної діяльності мозку. Анатомічна структура та функціональне значення структурно-функціональних блоків мозку. Інтегративна діяльність мозку. Системна організація функцій головного мозку. Роль асоціативної кори в мисленні. Структурна й функціональна організація кори великих півкуль мозку. Сенсорні та модулюючі системи мозку. Функціональна асиметрія великих півкуль. Відмінності між функціонуванням правої та лівої півкулі. Генетичні та біохімічні чинники розвитку асиметрії великих півкуль. Розвиток мозку в онтогенезі.

Учення П.К.Анохіна про функціональну систему. Поняття функціональна система. Універсальні механізми ФС. Постулати теорії ФС.

Тема 6. Психофізіологія сенсорних систем

Зміст теми. Загальні властивості сенсорних процесів. Нейрофізіологічні механізми функціонування сенсорних систем.

1. Зорове сприймання. Будова ока. Будова зорового рецептора-сітківки. Палички та колбочки. Механізм фоторецепції. ON-та OFF-клітини. Сприймання кольору. Зорові аферентні шляхи. Структура зорової кори. Орієнтаційні колонки. Сприймання руху, форми, глибини, відстані. Акомодація зору.

2. Сприйняття звукових хвиль. Зовнішнє, середнє та внутрішнє вухо, їх роль у сприйнятті звуку. Будова кортикового органу. Резонансна теорія звукосприймання. Тонотопічна організація слухового аферентного шляху та слухової кори. Кодування та декодування в слуховій системі. Сприйняття напряду звуку музичних та мовних сигналів.

3. Шкірна чутливість. Рецептори тиску, дотику, терморекцептори. Пороги просторового розрізнення. Кодування механічних сигналів. Організація сомато-сенсорної кори. Больова чутливість.

4. Сприйняття руху та положення тіла. М'язові веретена й тільця Гольджі. Вестибулярний апарат. Коркове представництво пропріорецепторів. Екстра пірамідна система. Декодування інформації про положення тіла. Гамма еферентний контроль м'язових рецепторів.

5. Хеморецепція. Сприйняття запахів і смаку. Нюхові рецептори. Класифікація нюхових відчуттів. Феромони. Роль запахів у регуляції поведінки. Розміщення й будова смакових рецепторів. Кодування смакових відчуттів.

6. Інтрорецепція.

7. Управління рухами. Пропріоцепція. Рухові програми. Координація рухів.

Соматотопічний принцип організації аналізаторів.

Загальні закономірності функціонування сенсорних систем.

Тема 7. *Психофізіологія пізнавальних процесів (пам'ять, увага)*

Зміст теми. Увага. Спрямованість та зосередженість свідомості. Обсяг, розподіл та стійкість уваги. Переключення уваги. Мимовільна та довільна увага. Модель фільтра Д.Бродмента. Модель двохстадійної фільтрації А. Трейсман. Пам'ять та її види. Природжена та набута пам'ять. Емоційна, образна, рухова, словесно-логічна пам'ять. Мимовільна та довільна пам'ять. Сенсорна, короткочасна та довгострокова пам'ять. Етапи фіксації інформації. Структури мозку, пов'язані з пам'яттю: мозочок, гіпокамп, кора. Часова організація пам'яті. Структурно-функціональні основи пам'яті і навчіння. Ревербуючі нейронні ланцюги як модель короткочасної пам'яті. Синаптичні зміни як можливий механізм фіксації інформації. Клітинні і молекулярні механізми навчіння та пам'яті. Біохімічні теорії пам'яті.

Тема 8. *Психофізіологія потреб, мотивацій і емоцій*

Зміст теми. Психологія емоцій. Психофізіологія емоцій. Еволюційна теорія емоцій. Периферійна теорія емоцій. Таламічна теорія емоцій. Конгнітивно-фізіологічна теорія емоцій. Потребо-інформаційна теорія емоцій. Нейроанатомія та нейрохімія емоцій. Системна організація емоційної поведінки. Теорії емоцій: З. Фрейда, Джеймса-Ланге, Кеннона-Барда, Папеса, нейрокультуральна теорія Екмана, теорія когнітивної активації Шехтера. Нейроанатомія емоцій — структури мозку, пов'язані з емоціями: лімбічна система, ретикулярна формація, лобні та скроневі частки кори. Центри агресії та задоволення. Роль вегетативної нервової системи в емоціях. Значення когнітивних чинників у виникненні емоцій. Емоції, стрес і почуття тривоги. Психофізіологічні кореляти тривоги.

Психофізіологія мотивації. Детермінанти потреб та класифікація потреб. Біологічна мотивація, як внутрішня детермінанта поведінки. Загальні властивості різних видів мотивації. Нейроанатомія та нейрохімія мотивації. Вплив генотипу на поведінку. Інстинкт та навчіння. Гомеостаз як основна умова життєдіяльності організму.

Поняття гомеостазу. Учення П.К.Анохіна про функціональну систему. Зворотна аферентація. Гуморальна регуляція гомеостазу. Залози внутрішньої секреції. Гормони та механізм їх біологічної дії. Зв'язок між ендокринною та центральною нервовою системами.

Тема 9. *Психофізіологія функціональних станів. Психофізіологія сну та активності (бадьорості).*

Зміст теми. Функціональні стани та принципи визначення і діагностики. Електрофізіологічні, вегетативні, рухові кореляти функціональних станів. Індикатори активності різних фізіологічних систем організму (серцево-судинної системи, системи органів дихання, системи органів травлення, системи органів виділення) та їх роль у психофізіології. Аналіз циклу сон – бадьорість. Модулюючі системи мозку. ФАМ та функціональні стани.

Сон як психофізіологічний феномен та змінений стан свідомості. Класифікація стадій сну. Електрофізіологічні кореляти сну та їх аналіз. Вегетативні та рухові кореляти сну та їх аналіз. Сон та пізнавальні процеси (пам'ять) і навчіння. Сон та ріст і розвиток організму. Сон та процеси адаптації. Індивідуальна динаміка сну. Гіпноз і навіювання. Патологічні форми сну.

Тема 10. *Психофізіологія мислення. Свідомість як психофізіологічний феномен.*

Зміст теми. Вербальні та невербальні форми комунікації. Мислення як аналітико-синтетична діяльність мозку. Поняття про першу і другу сигнальні системи. Художній,

розумовий і художньо-розумовий тип. Особливості мислення і ФАМ. Центри мови (зони Брока і Верніке). Вербальний і невербальний інтелект. Біологічний (інтелект А), психометричний (тести інтелекту), соціальний інтелект (інтелект В). Електрофізіологічні кореляти мислення. Поняття про детектор помилок (Бехтерева Н.П.). Функціональна система і мислення. Дивергентне, конвергентне, креативне, саногенне мислення. Генетичні та морфологічні дослідження інтелекту. Інтелект та проблеми адаптації. Розлади мислення.

Усвідомлені та неусвідомлені психічні процеси людини. Дослідження Павлова І.П. і Фрейда З. Поведінкові критерії свідомості (В. Маунткасл). Класична (хілотропна) та холотропна моделі свідомості (С. Гроф). Інформаційний підхід до проблеми свідомості. Електрофізіологічні кореляти свідомих процесів. Нейрофізіологічний аналіз несвідомих процесів. Сигнальні системи та свідомі і несвідомі процеси. Свідомі та несвідомі процеси і ФАМ. Змінені стани свідомості. Розлади свідомості. Психофізіологічна проблема.

Модуль II Психосоматика

Тема 1. *Історія розвитку психосоматичного напрямку в медицині та психології*

Зміст теми. Психосоматика та її сутність. Джерела емоційно обумовлених (психосоматичних) захворювань. Внутрішня картина хвороби. Типи емоційного відношення хворих до своєї хвороби. Особистість хворого. Психогенез. Нозогенії (психогенні реакції) при психосоматичних захворюваннях. Класифікація та клінічна картина різних варіантів нозогеній. Психосоматика як наука. Предмет, завдання і значення психосоматики. Зв'язок з іншими галузями науки. Роль психосоматики у формуванні сучасних уявлень про єдність соматичного і психічного.

Тема 2. *Психосоціальні чинники розвитку психосоматичної патології*

Зміст теми. Феномен «клінічної картини» в психосоматики. Роль і місце «психічного фактора» в психосоматики. Психосоматичний і соматопсихической вектори психосоматичного континууму. Многофакторність патогенезу психосоматичної патології. Класифікація та основні ознаки психосоматичних розладів, «чиказька сімка».

Сомато-і нозогенних механізми формування соматопсихічних розладів. Механізми соматизації психічної патології. Патогенний психосоматичний фенотип. Психологічні детермінанти психосоматичних розладів. Психосоматика в контексті розвитку інтегративної медицини. Біопсихосоціальний підхід в психосоматики. Сучасні уявлення про причини і механізми розвитку психосоматичних розладів. Варіанти розвитку психосоматичних розладів.

Тема 3. *Основні теорії розвитку психосоматозів*

Зміст теми. Історія виникнення. Психосоматичні теорії і моделі. Сучасні уявлення про психосоматичні захворювання. Конверсійна теорія З. Фрейда. Модель вегетативних неврозів та векторна теорія Александра. Модель захисту Мітчерлиха. Психосоматика як результат: порушення об'єктних стосунків, втрати об'єкта, алекситимії, дисфункція сімейних систем. Его-психологія Кохута. Концепція десоматизації Шура. Теорія Морено. Концепція Амона. Когнітивні теорії. Концепція ворожості. Теорія стресу Сальє.

Тема 4. *Психосоматичні розлади у дитячому віці*

Зміст теми. Особливості перебігу психосоматичних розладів у дітей. Фактори ризику порушення психосоматичного здоров'я дітей та підлітків. Роль дитячо-батьківських відносин у формуванні психосоматичних розладів. Фактори пренатального ризику у дітей з психосоматичної патологією. Ранні емоційні дефіцити і психосоматичне здоров'я у немовлят.

Теорії патології раннього розвитку. Характеристика психосоматогенних сімей. Психогенні розлади прийому їжі у дітей раннього віку. Ставлення матері до дитини як фактор ризику розвитку психосоматичної патології в дошкільному віці. Психосоматичне здоров'я школярів. Причини виникнення психосоматичних розладів у підлітків.

Тема 5. *Принципи та методи діагностики психосоматичного хворого*

Зміст теми. Основні підходи та принципи психологічної діагностики психосоматичних хворих. Методи діагностики: структуроване інтерв'ю (бесіда), психологічне тестування (опитувальники). Анамнез в психосоматиці. Психодіагностичні методики: Торонтська алекситимічна шкала; опитувальник Бека; САН; Спіблберга- Ханіна; Опитувальник Сердюка для вивчення самооцінки соціальної значимості хвороби; Методика незакінчених речень Сакса-Сіднея, модифікована для психосоматичних хворих та інші.

Тема 6. *Принципи та методи психокорекції психосоматичної патології*

Зміст теми. Особливості психотерапії при певних психосоматичних захворюваннях. Сугестивна психотерапія. Методи і техніка самонавіювання. Психосинтез. Терапія, сфокусована на вирішенні. Позитивна психотерапія. Гештальт-терапія. Когнітивно-поведінкова психотерапія. Символ драма (метод кататичного переживання образів). Транзактний аналіз. Арт-терапія. Тонатотерапія. Креативна візуалізація. Психодрама. Танцювально-рухова терапія. Тілесно-орієнтована психотерапія. Сімейна психотерапія. НЛП. Специфіка психотерапії дітей з психосоматичними захворюваннями.

Тема 7. *Психогігієна і психопрофілактика психосоматичних розладів*

Зміст теми. Психогігієна в контексті психологічного здоров'я: предмет, завдання і принципи. Первинна профілактика психосоматичних розладів на донозологіческом етапі розвитку. Методи вторинної психопрофілактики психосоматичних розладів. Основні напрямки третинної психопрофілактики психосоматичної патології. Сучасні завдання практичної психогігієни особистості. Психопрофілактика психосоматичних розладів у дітей та підлітків. Психопрофілактика психосоматичних розладів в пізньому віці

Тема 8. *Реабілітація при психосоматичних розладах*

Зміст теми. Принципи психосоматичної терапії. Клінічні концепції психосоматичної терапії. Принципи психофармакотерапії в психосоматичній практиці. Основні принципи та етапи реабілітації хворих з психосоматичної патологією. Специфіка психотерапії дітей з психосоматичними розладами. Групова психотерапія підлітків з психосоматичної патологією. Сімейна психотерапія в психосоматики. Класифікація психотропних засобів в психосоматичній практиці. Медична, професійна та соціальна реабілітація хворих з психосоматичної патологією. Психологічна реабілітація хворих з психосоматичної патологією.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

- 1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу).
- 2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу).

Форми і методи поточного контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських і практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацювати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань;
- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів:

- тестові завдання;
- обговорення проблеми, дискусія;
- захист рефератів;
- аналіз конкретних ситуацій (поданих у вигляді усного, текстового або графічного матеріалу);
- ділові ігри (кейс-методи);
- самостійна робота студентів;
- інші.

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних і семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях даного модуля.

Виконання тестових завдань здійснюється в режимі діагностики, або за допомогою роздрукованих завдань. Оцінювання тестів проводиться за власною методикою з приведенням підсумку до встановленої в рейтинговій шкалі балів.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота.

Модульна контрольна робота з дисципліни «Основи психофізіології та психосоматики» складається з трьох питань. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер.

Підсумковий модульний контроль першого модуля (другий семестр) навчальної дисципліни «Основи психофізіології та психосоматики» є сумою рейтингових оцінок (балів),

одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності: поточне та підсумкове опитування рівня засвоєння теоретичного матеріалу під час аудиторних занять та самостійної роботи (реферат); оцінка (бали) за виконання семінарських творчих завдань.

Підсумкова оцінка виставляється після повного вивчення навчальної дисципліни, яка виводиться як сума проміжних оцінок, отриманих на практичних та семінарських заняттях. Поточна і підсумкова успішність студентів з дисципліни оцінюється від 0 до 100 балів (включно).

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання екзамен

Об'єктом підсумкового контролю знань студентів у формі екзамену є усне опитування чи виконання тестових завдань, що відображають програмний курс навчальної дисципліни й потребують вміння синтезувати отримані знання. Питання до усного опитування логічно врівноважують теоретичну і практичну складову підсумкової залікової роботи.

Порядок переводу рейтингових балів до національної (4 бальної) та європейської (ECTS) шкали представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для екзамену
90 – 100	A	відмінно
80-89	B	добре
70-79	C	
65-69	D	задовільно
60-64	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Підсумкова оцінка курсу навчальної дисципліни «Основи психофізіології та психосоматики» є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності: поточне та підсумкове опитування рівня засвоєння теоретичного матеріалу під час аудиторних занять та самостійної роботи (реферат); оцінка (бали) за виконання семінарських творчих завдань. Підсумкова оцінка виставляється після повного вивчення навчальної дисципліни, яка виводиться як сума проміжних оцінок, отриманих на практичних та семінарських заняттях.

Остаточна оцінка рівня знань студентів складається з рейтингу навчальної роботи, для оцінювання якої призначається максимально 60 балів, і рейтингу з атестації (підсумкового контролю) – 40 балів.

Екзамен – це форма підсумкового контролю засвоєння студентом теоретичного матеріалу та практичних вмінь і навичок з окремої навчальної дисципліни за семестр. Складання екзамену є обов'язковим у випадку, якщо це передбачено програмою початкової дисципліни, та здійснюється під час екзаменаційної сесії відповідно до затвердженого розкладу, а результати екзамену оцінюються в межах 40 балів.

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основна (психофізіологія):

1. Аршава І. Ф. Психофізіологія : підруч. для студ. вищих навч. закл. / І. Ф. Аршава, М. І. Черненко. – К.: Вища освіта, 2006. – 308 с.
2. Вейн А.М., Молдовану І.В. Нейрогенная гипервентиляция. – Кишинев, 1988..
3. Горго Ю.П. Психофізіологія (прикладні аспекти). – К.: МАУП, 1999. – 128 с.
4. Корольчук М.С. Психофізіологія діяльності. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2003. – 400 с.
5. Немов Р.С. Психологія. – У 3-х кн., Кн. 1: Загальні основи психології; Пер. з рос. – Рівне: Вертекс, 2002. – 576 с.
6. Психологія / Ю.Л. Трофімов, В.В. Рибалка, П.А. Гончарук та ін.; За ред. Ю.Л. Трофімова. – К.: Либідь, 2001. – 560 с.
7. Харченко П.Д., Чайченко Г.М. Фізіологія вищої нервової діяльності. – К.: Вища школа, 1977. – 390 с.
8. Чайченко Г.М. Фізіологія вищої нервової діяльності. – К.: Либідь, 1993. – 218 с.
9. Чайченко Г.М., Цибенко В.О., Сокур В.Д. Фізіологія людини і тварин: За ред. В.О. Цибенка. – К.: Вища шк., 2003. – 463 с.
10. Тітов І. Г. Вступ до психофізіології : навч. посіб. — К. : Академвидав, 2011. —296. с. — (Серія «Альма-матер»).
11. Філіппов М.М. Психофізіологія людини : навч посіб. – К.: МАУП, 2003.

Допоміжна:

1. Глибовець М.М., Олецкий О.В. Штучний інтелект. – К.: Вид. дім “КМ Академія”, 2003. – 366 с.
2. Денисов В.Г., Скрипец А.В., Онищенко В.Ф. Человек, твои психофизиологические возможности. – К.: Здоров’я, 1980. – 144 с.
3. Драчова З.М., Блейхер В.М., Крук І.В. Нервові і психічні хвороби. – К.: Вища шк., 1993. – 270 с.
4. Молдавська С.І. Нервова система і ваша професія. – К.: Наукова думка, 1974. – 111 с.
5. Основи професіографії / С.Я. Карпіловська, Р.Й. Мітельман, В.В. Синявський та ін. – К.: МАУП, 1997. – 148 с.
6. Основи психології / За ред. О.В. Киричука, А.В. Роменця. – К.: Либідь, 2002. – 632 с.
7. Ткачук В.Г., Хапко В.Е. Анатомия и эволюция нервной системы. – К.: МАУП, 2003. – 56 с.
8. Людина: Навчальний посібник з анатомії та фізіології / Наук. пер. з англ. – Львів: БаК, 2002. – 240 с.
9. Методичні вказівки до практикуму з фізіології людини і тварин / М.Ю. Макаруч, В.О. Цибенко, О.М. Пасічніченко та ін. – К.: Фітосоціоцентр, 2003. – 128 с.

Основна (психосоматика):

1. Воронов М. Психосоматика: практ. рук. – К.: Ника-Центр, 2011. – 254 с.
2. Воронов М. Психосоматика: Практик. руководство. - К. : Ника-Центр, 2002. - 256 с.
3. Дідковська Л. І. Психосоматика: основи психодіагностики та психотерапії: навч. посіб. / Л. І. Дідковська ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. - Л. : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка,

2010. - 264 с.

4. Малхазов О. Р. Психологія та психофізіологія управління руховою діяльністю. – К.: Євролінія, 2002. – 320 с.
5. Менегетти А. Психосоматика. Новейшие достижения: пер. с итал. - М. : Онтопсихология, 2007. - 354 с.
6. Менегетти А. Психосоматика: Новейшие достижения / пер. с ит., науч. ред. М. А. Родик, Е. Н. Ус. - М. : ННБФ "Онтопсихология", 2002. - 318 с.
7. Мозгова Г. Психосоматика: психологія і практика / Г. Мозгова, Т. Андрущенко. - С .148-155.
8. Наказна І. М. Психосоматика: навч. посіб. – Ніжин, 2010. – 132 с.
9. Хомуленко Т. Б. Основи психосоматики: навч.-метод. посіб. / Т. Б. Хомуленко. - Вінниця: Нова Книга, 2009. – 120 с.

Допоміжна:

1. Ващенко Ю.А. Загальні та специфічні психологічні фактори в етіології пептичної виразки // Вісник Київського університету імені Тараса Шевченка. – 1998. – Вип.6. – С.47-50.
2. Ващенко Ю.А. Причины психосоматических расстройств (Психоаналитическая точка зрения) // Практична психологія та соціальна робота. – 1998. – № 2. – С.21– 24.
3. Ващенко Ю.А. Язвенная болезнь: психологические особенности пациентов // Практична психологія та соціальна робота. – 1998. – № 9. – С.34-38.
4. Вітенко І.С. Зміни психіки при соматичних розладах – актуальна проблема медичної психології // Практична психологія та соціальна робота. – 2000. – №4. – С. 31–32.
5. Володарська Н. Почуття самотності в особистості із соматичними вадами здоров'я та його психокорекція // Психологія і суспільство. – 2004. – № 4. – С. 197–210.
6. Кокун О. М. Психофізіологія : навч. посіб. — К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 184 с.
7. Максименко С.Д. Психологічна допомога тяжким соматично хворим: Навчальний посібник. / С.Д.Максименко, Н.Ф. Шевченко. – Київ: Міланік, 2007. – 115 с.
8. Маруга Н.А. Соматические проявления при неврозах, их диагностика и психотерапия // Український вісник психоневрології. – 1996. –Т. 4, вип. 5. – С. 240–241.
9. Методика объективизации эффективности психотерапии соматических больных: Методические рекомендации / Сост. А. И. Сердюк, Б. В. Михайлов, А. Ф. Короп, В. В. Чугунов. – Харьков: ХИУВ, 1998. – 28 с.
10. Нормативні документи, які регламентують діяльність психотерапевтичної мережі України: Методичні рекомендації / Уклад. Б. В. Михайлов, О. І. Сердюк, В. А. Федосеев. - Харків: ХМАПО, 2002. – 11 с.
11. Підкоритов В.С. Організаційна модель амбулаторної допомоги хворим на соматоформну вегетативну дисфункцію органів травлення / В.С. Підкоритов, О.В. Скринник // Архів психіатрії. – 2004. – Т. 10, № 2. – С. 61–63.

VII. Інформаційні ресурси

- Національна парламентська бібліотека України. Режим доступу: <http://www.nplu.ua>
- Портал психологічних видань <http://psyjournals.ru/index.shtml>
- <https://uk.wikipedia.org/wiki>
- ПСИХОЛОГІЧНА БІБЛІОТЕКА "самопізнання і саморозвиток" <http://psylib.kiev.ua/>

- ПСИХОЛОГІЯ ЯК НАУКА - ПСИХОЛОГІНІ ПРИЙОМИ І МЕТОДИ
<http://psihologiya.net/>
- Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>
- Сайт наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова. Розділ «Психологія». URL: <https://lib.npu.edu.ua/search-form?searchword=%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F&searchphrase=all>
- Сайт бібліотеки факультету психології Київського державного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.socd.univ.kiev.ua/PUBLICAT/PSY/index.phtml>
- Світова цифрова бібліотека. Розділ «Психологія». URL: <https://www.loc.gov/collections/world-digital-library/?q=psychology>
- Українські підручники для ВНЗ. Режим доступу: <http://www.pidruchniki.ws>
- Цифрова бібліотека освітніх ресурсів «Академія». Розділ «Психологія». URL: <https://npu-ua.academia.edu/search?q=%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F>
- Directory of Open Access Books. URL: <https://www.doabooks.org>

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ВСТУП У СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

Розробник програми: *Кушмирук Євгенія Сергіївна*,
старший викладач кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації

І. Пояснювальна записка

Навчальна програма навчальної дисципліни «Вступ у спеціальність» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня бакалавр, галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальності 053 Психологія, освітньої програми «Психологія».

Предмет вивчення навчальної дисципліни «Вступ у спеціальність» процес формування у студентів-першокурсників уявлень про професію психолога.

Міждисциплінарні зв'язки: Дисципліна тісно пов'язана із загальною, соціальною, віковою психологією, психологією розвитку та педагогічною психологією, з психофізіологією та психосоматикою, психодіагностикою, організацією психологічної служби, психопрофілактикою та патопсихологією, консультативною психологією та психокорекцією, політичною психологією, основами психотерапії. Вона має розкрити майбутнім фахівцям-психологам специфіку професійної діяльності психолога.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Вступ у спеціальність» є розкриття сутності професії психолога, психологічної допомоги; формування у студентів-першокурсників всебічного та адекватного уявлення щодо психології як сфери професійної діяльності та спеціальності.

Основні завдання навчальної дисципліни «Вступ у спеціальність»: полягають в цілеспрямованому оволодінні здобувачами вищої освіти теоретичними знаннями про академічну та практичну психологію як професію, про основні форми та методи роботи практичного психолога, напрямки та завдання роботи практичного психолога у різних сферах його діяльності, систему психологічної служби, професійний розвиток психолога та професійно-етичні принципи його діяльності.

У процесі створення програми курсу були сформовані його основні питання та завдання:

1. Ознайомити студентів з явищами психологічного благополуччя та якості життя, їх факторами, принципами, особливостями формування в процесі онтогенезу.
2. Розкрити сутність психологічних чинників формування психологічного благополуччя та якості життя на різних стадіях вікового розвитку.
3. Сформувати уміння та навички використовувати різноманітні методи, прийоми психологічної діагностики рівня психологічного благополуччя та якості життя особистості;
4. Сформувати уміння та навички використовувати різноманітні методи, прийоми професійного консультування з питань підвищення рівня психологічного благополуччя та

якості життя особистості клієнта та складання психопрофілактичних комплексів чи психокорекційної програми.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1	ПР3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.	ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психологічних наук, що передбачають застосування основних психологічних теорій, методів і характеризуються комплексністю й невизначеністю умов. СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.
2	ПР4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.	ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності
3	ПР15. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.	СК13. Здатність виявляти потреби, планувати, координувати та надавати основні види психологічних послуг та організувати роботу і супровід різних вікових груп і верств населення

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	Лабораторні	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	Лабораторні
	Модуль I	44	18		12	6	10	4	4		2
1.	Тема 1. Історія виникнення психології як професії.	2	2								
2.	Тема 2. Професійний психолог як вчений – дослідник	4	2			2					
3.	Тема 3. Практична	4	2		2		4	2	2		

	психологія як професія.										
4.	Тема 4. Основні напрямки та методи роботи практичного психолога.	4	2		2		2	2			
	Модуль II										
5.	Тема 5. Система психологічної служби в різних сферах діяльності.	4	2		2						
6.	Тема 6. Професіограма практичного психолога.	4	2		2		2		2		
7.	Тема 7. Професійна етика психолога – професіонала.	2	2			2	2				2
8.	Тема 8. Робоче місце практичного психолога.	2	2			2					
9.	Тема 9. Особливості підготовки та професійного удосконалення психологів.	4	2		2						
Разом:		44	18	-	12	6	10	4	4	-	2

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредитів ЄКТС 90 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I

Тема 1. *Історія виникнення психології як професії.*

Зміст теми: Поняття «професія» та «спеціальність». Поняття про психологію. Життєва і наукова психологія. Академічна та практична психологія: відмінності та взаємозв'язок. Історія становлення психології як професії. Міфи про психологію і психолога.

Тема 2. *Професійний психолог як вчений – дослідник.*

Зміст теми: Загальна характеристика науки. Психологія як наука. Основні галузі психології. Науково-дослідницька діяльність психолога. Наукові методи дослідження. Номенклатура наукових спеціальностей. Кар'єра психолога - науковця.

Тема 3. *Практична психологія як професія.*

Зміст теми: Поняття про прикладну психологію та психологічну практику. Прикладні галузі психології, їх загальна характеристика. Структура та основні напрямки практичної психології. Психологічна допомога, її сутність та види. Рольова структура ситуації психологічної допомоги. Центри та заклади прикладної та практичної психології в Україні.

Тема 4. *Основні напрямки та методи роботи практичного психолога.*

Зміст теми: Психологічна діагностика, її види та методи. Психологічна просвіта: поняття, задачі, методи. Поняття та види психологічного консультування. Консультаційна бесіда як основний метод психологічного консультування, її модель. Психологічна корекція: поняття, види, методи. Психотерапія, її специфічні задачі, показання, напрямки та методи.

Психогієна та психопрофілактика, їх основні задачі та методи. Психологічна реабілітація. Психологічний супровід як інтегральна форма діяльності практичного психолога

Модуль II

Тема 5. Система психологічної служби в різних сферах діяльності.

Зміст теми: Основні сфери діяльності практичного психолога. Поняття про психологічну службу, її структура та функції. Психологічна служба у закладах освіти. Психологічна служба у силових структурах. Основні напрямки та завдання діяльності клінічного психолога. Діяльність психолога у сфері економіки та бізнесу. Психологічна служба в центрах соціально-психологічної допомоги. Приватна психологічна практика. Професійні спільноти психологів. Взаємодія психолога з суміжними спеціалістами.

Тема 6. Професіограма практичного психолога.

Зміст теми: Поняття «професіограма». Професіограма психолога, її складові. Трудограма та психограма професії психолога. Особистість психолога. Професійно-важливі якості практичного психолога. Професійно-важливі якості психолога-науковця. Права та обов'язки психолога. Проблема оцінки результату професійної діяльності психолога-практика. Психологічне консультування. Психологічна корекція як сфера діяльності практичного психолога

Тема 7. Професійна етика психолога – професіонала.

Зміст теми: Поняття професійної етики. Основні етичні регулятори діяльності практичного психолога. Загальні професійно-етичні принципи діяльності практичного психолога. Специфічні професійно-етичні принципи роботи практичного психолога. Головний «етичний парадокс» психології. Професійні деструкції та професійне вигорання у роботі психолога.

Тема 8. Робоче місце практичного психолога.

Зміст теми: Поняття про робоче місце практичного психолога. Матеріальне забезпечення робочого місця психолога. Особливості оформлення кімнати психологічного розвантаження. Основні функції та етапи перебування у кімнаті психологічного розвантаження. Сенсорна кімната. Тренінгова кімната, її оформлення.

Тема 9. Особливості підготовки та професійного удосконалення психологів.

Зміст теми: Загальна типологія шляхів та способів професійного вдосконалення психолога - науковця та психолога - практика. Проблема «вектора» професійного самовдосконалення психолога. «Неформальні» шляхи професійного саморозвитку психологів. Психотерапія як професія психолога.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульні контрольні роботи;
- доповіді;
- комплекс профілактичних рекомендацій;
- поточне тестування.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу):

- семестровий екзамен;
- розв'язання практичних ситуацій;
- письмовий екзамен;
- підсумкове тестування.

Форми і методи поточного контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських, практичних та лабораторних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацювати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань та розв'язання практичних ситуацій і творчих завдань;
- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів: тестові завдання; обговорення проблеми, дискусія; аналіз конкретних ситуацій (поданих у вигляді усного, текстового або графічного матеріалу); ділові ігри (кейс-методи); презентації результатів роботи; інші.

Система рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переводу до національної (4 – ох бальної) та європейської (ECTS) шкали представлені в таблицях 1-4.

Кожний модуль включає бали за поточну роботу студента на практичних, семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних, семінарських та лабораторних заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях даного модуля.

Виконання тестових завдань здійснюється в режимі діагностики, або за допомогою роздрукованих завдань. Оцінювання тестів проводиться за власною методикою з приведенням підсумку до встановленої в рейтинговій шкалі балів.

Студент за результатами поточного контролю в першому семестрі вивчення дисципліни може отримати від 0 до 100 балів, а в другому навчальному семестрі вивчення може отримати від 0 до 60 балів та 40 балів за іспит. Критично-розрахунковий мінімум для допуску до іспиту – 35 балів.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання екзамен

Об'єктом підсумкового контролю знань студентів у формі **екзамену** є виконання тестових завдань, що відображають програмний курс навчальної дисципліни й потребують вміння синтезувати отримані знання та розв'язання практичних ситуацій. Екзамен розміщений і проводиться на платформі moodle УДУ імені М. Драгоманова. Також підсумковий контроль може здійснюватися у формі письмового екзамену, який включає три теоретичні питання, розв'язання практичної ситуації та завантаження файлу з психокорекційною чи психопрофілактичною програмою підвищення рівня психологічного благополуччя та якості життя. Ці завдання поєднуються у пропорції, яка логічно врівноважує теоретичну і практичну складову екзаменаційної роботи.

Студент за результатами екзамену може отримати від 0 до 40 балів. Остаточна екзаменаційна оцінка складається з суми результатів поточного контролю і екзамену. Студенти, які набрали сумарно меншу кількість балів ніж розрахунковий мінімум – 60 балів, вважаються такими, що не виконали навчальний план з дисципліни.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для екзамену
90 – 100	A	відмінно
80-89	B	добре
70-79	C	
65-69	D	задовільно
60-64	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні

1. Бочелюк В. Й., Зарицька В.В. Психологія: вступ до спеціальності : Навч. посібник. К. : Центр учбової літератури, 2007. 288 с. Електронний ресурс. Режим доступу: https://library.udpu.edu.ua/library_files/417959.pdf
2. Дуткевич Т.В., Савицька О.В. Практична психологія: Вступ до спеціальності. 2-ге вид. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2010. 256 с.
3. Москальова А. С., Брюховецька О. В. Психологія: вступ до спеціальності: навч.-метод. посіб. К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. 216 с. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://maup.com.ua/assets/files/lib/book/psy%20ctr.pdf>
4. Приходько Ю.О. Практична психологія: введення у професію. Навч. посібник. 2-е вид. К.: Каравела, 2010. 232 с. Електронний ресурс. Режим доступу: http://library.kpi.kharkov.ua/files/new_postupleniya/praktichna_psixologia.pdf
5. Савчин М.В., Гавриш З.С. Вступ до спеціальності : психолог, практичний психолог : навчальний посібник. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2007. 400 с.

Допоміжна:

1. Андрушко Я.С. Психокорекція : навч.-метод. Посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2017. 211 с.
2. Євдокімова О.О. Психологічна служба : Навчально-методичний посібник. Х.: ХНУРЕ, 2013. 204 с.
3. Каліна Н.Ф. Психотерапія : підручник. К. : Академвидав, 2010. 288 с.
4. Мілютине К.Л. Теорія та практика психологічного тренінгу: навч. посібник. К.: МАУП, 2004. 192 с.
5. Панок В. Г. Психологічна служба: Навчально - методичний посібник для студентів і викладачів. Кам'янець-Подільський: ТОВ Друкарня Рута, 2012. 488 с.
6. Періг І.М. Вступ до спеціальності “Психологія”. Навчально-методичний посібник для студентів спеціальності “Психологія”, “Практична психологія”. Тернопіль: ТНТУ імені Івана Пулюя, 2017. 63 с
7. Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України. Наказ МОН від 22.05.2018, №509.
8. Психологічна служба в системі освіти: Курс лекцій. / Укладач: І.С. Загурська. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2015. 166 с
9. Сидоренко І. С. Актуальні напрямки роботи психолога в організаціях малого бізнесу // *Актуальні проблеми психології. Соціальна психологія. Психологія управління. Організаційна психологія*. Т. 4. К., 2002. С. 211-213.
10. Скоков С. І. Психологічна служба в установах кримінально-виконавчої системи України // *Практична психологія і соціальна робота*. 2002. № 6. С. 54-58.
11. Усатенко О. Супервізія як метод підвищення професіоналізму психолога-практика // *Психологія і суспільство*. 2008. №2. С.168- 172.
12. Шевченко Л.О., Чепіга Л.П. Практична психологія : навч. посібник. Харків : Константа, 2018. 191 с.
13. Шевчук Л. Імідж психолога // *Психолог. Шкільний світ*. 2009. №11/12. - С.7-8.
14. Етичний кодекс психолога // *Психолог. Шкільний світ*. 2004. №43. С.1-8.
15. Яценко Т. С., Глузман О. В., Усатенко О. М. Методологія професійної підготовки практичного психолога .Дніпропетровськ : Інновація, 2014. 192 с

VII. Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України <https://mon.gov.ua/ua>
2. Офіційний сайт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти <https://naqa.gov.ua/>
3. Пошукова система Google Академія - <http://scholar.google.com>
4. Сайт «Brain Maps» - <http://brain-maps.org/>

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

СИСТЕМА ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ

Розробник програми: *Дьоміна Ганна Анатоліївна*,
доцент, кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації

I. Пояснювальна записка

Навчальна програма навчальної дисципліни «Система психологічної служби» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «Психологія».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є особливості роботи сучасної психологічної служби України в закладах освіти та в організаціях з урахуванням трьох аспектів: практичного прикладного і наукового.

Міждисциплінарні зв'язки. Дисципліна тісно пов'язана із загальною, соціальною, віковою, педагогічною психологією, з психофізіологією та психосоматикою, психодіагностикою, основами профорієнтологією, психопрофілактикою та патопсихологією, консультативною психологією та психокорекцією, політичною психологією, основами психотерапії. Програма курсу спрямована на зміцнення цих знань та на поглиблення їх у ракурсі практичної психології. Вона має розкрити майбутнім фахівцям-психологам специфіку роботи в системі психологічної служби України: сучасні тенденції у діяльності психологічних служб різних соціальних інститутів, основні нормативно-правові документи, які визначають роботу психологічної служби в Україні; мету, завдання, напрямки діяльності психологічної служби у закладах освіти: ДНЗ, ЗНЗ, ВНЗ, позашкільних закладах, закладах соціально-психологічної підтримки; права і обов'язки працівників психологічної служби; вимоги до особистості та професійної діяльності практичного психолога; особливості роботи психологічної служби в організаціях: сфері бізнесу, охорони здоров'я, на підприємствах.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Система психологічної служби» є забезпечення майбутніх спеціалістів теоретичними знаннями з основ організації діяльності психологічної служби, озброєння студентів умінями забезпечити необхідні соціально-психологічні умови підвищення ефективності діяльності людини в усіх сферах суспільного життя, сприяти розвитку і захисту психічного здоров'я особистості.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Система психологічної служби» є ознайомити слухачів з основами загальнотеоретичні питаннями організації системи психологічної служби, її завданнями, структурою та функціями; познайомити із законодавчими актами про психологічну службу України; формами професійної взаємодії практикуючих психологів; висвітлити специфіку основних видів та напрямків діяльності психологічної служби; проаналізувати етичні принципи діяльності практичного психолога,

освітньо-кваліфікаційні характеристики, права та обов'язки психолога; проаналізувати особливості психологічної служби системи освіти, промислових підприємств та організацій малого бізнесу; показати специфіку роботи практичного психолога при центрах соціальних служб для молоді; детально розкрити специфіку діяльності основних видів психологічної служби системи освіти; виробити у студентів ряд умінь та навичок застосування набутих знань у практичних сферах своєї діяльності; активізувати особистісний та творчий потенціал майбутнього фахівця. А також вміти здійснювати перспективне та поточне планування власної професійної діяльності; проявляти мобільність щодо застосування психолого-педагогічних знань у роботі практичного психолога у різних закладах освіти та у повсякденному житті; працювати з психолого-педагогічною, методичною літературою, виділяючи основні конструктивні ідеї щодо розв'язання виявленої проблеми; виявляти актуальні проблеми науково-практичних досліджень в системі психологічного супроводу діяльності різних соціальних інститутів (виробництво, медицина, освіта, культура, спорт, правоохоронні органи), організовувати виконавців у комплексних проектах.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР20. Вміти використовувати професійно-профільовані знання при плануванні професійної діяльності, визначати пріоритетні напрями роботи у конкретній установі, державних і приватних організаціях й на виробництві	ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психологічних наук, що передбачають застосування основних психологічних теорій, методів і характеризуються комплексністю й невизначеністю умов
2.	ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.	ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
3.	ПР16. Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога.	СК10. Здатність дотримуватися норм професійної етики.
4	ПР4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.	ЗК9. Здатність працювати в команді.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС
	Модуль I. Психологічна служба та технологія роботи психолога в різних сферах діяльності	44	18	14	12	46	10	4	4	2	80
1	Тема 1. Поняття про психологічну службу України	8	4	2	2	8	2	2	-	-	16
2	Тема 2. Особливості діяльності та професійні якості працівника психологічної служби	6	2	2	2	8	2	-	-	2	16
3	Тема 3 Напрямки діяльності практичного психолога психологічної служби	10	4	4	2	12	2	-	2	-	16
4	Тема 4 Психологічна служба системи освіти і науки України	10	4	4	2	8	4	2	2	-	16
5	Тема 5. Психологічна служба в соціальних службах для молоді, на виробництві, в політиці та в медичних закладах	10	4	2	4	10	-	-	-	-	16
Разом:		44	18	14	12	46	10	4	4	2	80

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредитів ЄКТС 90 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Психологічна служба та технологія роботи психолога в різних сферах діяльності

Тема 1. *Поняття про психологічну службу України*

Зміст теми: Основи законодавчі акти, нормативні документи, які регламентують та забезпечують діяльність Національної системи соціально-психологічної служби України. Мета та завдання Національної системи психологічної служби. Специфіка нормативної та правової бази психологічної служби в інших сферах суспільної практики (бізнес, економіка, органи внутрішніх справ та збройних сил, політика, соціальна служба для молоді, охорона здоров'я тощо). Законодавча та правова база психологічної служби в галузі освіти. Декларації ООН про права дитини та людини. Положення про ПС. Положення про

психологічний кабінет. Національна система соціально-психологічної служби: психологічні та соціально-психологічні служби і підрозділи, які функціонують у різних відомствах; соціально-психологічні служби державної адміністрації; територіальні (муніципальні) структури (об'єднання), які надають соціально-психологічні послуги населенню (структура психологічної служби України). Моделі функціонування психологічної служби України. Групи клієнтів практичного психолога в закладах освіти і особливості роботи з ними: внутрішні клієнти та зовнішні клієнти.

Тема 2. *Особливості діяльності та професійні якості працівника психологічної служби*

Зміст теми: Специфіка змісту діяльності психологічної служби системи освіти: мета, функції, завдання, рівні (науковий, прикладний та практичний), спрямування (актуальне та перспективне), напрямки діяльності (діагностика, профілактика, корекція, навчальна діяльність, консультування, зв'язки з громадськістю, просвіта). Організація діяльності практичного психолога. Вимоги до працівників психологічної служби. Принципи роботи практичного психолога. Етичний кодекс в роботі психологічної служби. Вимоги до оформлення психологічного кабінету. Вимоги до ведення документації практичного психолога (групи документації, основні документи психолога). Особистісні якості та професійні знання, уміння практичного психолога. Кваліфікаційні характеристики і вимоги до практичного психолога. Обов'язки і права практичного психолога. Вимоги до психолога консультанта.

Тема 3. *Напрямки діяльності практичного психолога психологічної служби*

Зміст теми: Основні функції (діагностично-прогностична, організаційно-методична, корекційно-розвиткова, консультативна, просвітницько-профілактична, соціально-захисна) та напрямки діяльності працівників психологічної служби (діагностика, профілактика, корекція, навчальна діяльність, консультування, зв'язки з громадськістю, просвіта). Поняття психологічної діагностики. Вимоги до психодіагностичної діяльності. Психодіагностичний процес. Організація корекційної роботи. Особливості розвивальної роботи. Шляхи корекції і розвитку в роботі психолога. Зміст психопрофілактичної роботи. Психолого-педагогічний консилиум. Психологічна просвіта. Призначення профілактичної та просвітницької роботи шкільної психологічної служби. Психологічна корекція. Завдання психокорекції залежно від адресату та змісту корекційної роботи. Психоконсультування. Техніки психологічного консультування. Зміст психологічного консультування в сфері психологічної служби. Характеристика процесу психологічного консультування. Просвітницька робота серед населення (у широкому і вузькому розумінні). Завдання просвітницької роботи. Основні форми просвітницької діяльності. Основні моменти просвітницька робота: пропаганду діяльності психологічної служби; ознайомлення певного контингенту людей із психологічними знаннями, які відповідають їх актуальним потребам і запитам; вибір таких форм просвіти, які полегшують сприймання психологічної інформації, викликають інтерес до психологічних знань, формують потребу користуватися ними у житті. Форми просвітницької діяльності шкільної психологічної служби. Просвітницька діяльність психологічної служби у вищих навчальних закладах, її форми. Форми просвітницької роботи у Збройних Силах. Найважливіші напрямками психопрофілактичної роботи: профілактика стресових і постстресових станів, пов'язаних із природними та технічними катастрофами; попередження виникнення надмірної психологічної напруги в суспільстві, що переживає кризові явища (економічні та політичні кризи, міжетнічні, міжконфесійні конфлікти тощо); психологічна підтримка найбільш вразливих верств населення (пенсіонери, інваліди війни,

праці, безробітні та інші); робота з попередження розпаду сім'ї, сімейних дисгармоній, відхилень у психічному розвитку дитини, які пов'язані з сімейними проблемами; профілактика порушень у психічному та особистісному розвитку вихованців дитячих будинків та учнів шкіл-інтернатів; профілактика девіантної поведінки молоді (правопорушення, пияцтво, наркоманія, токсикоманія). Профілактична робота служби сім'ї, служб профорієнтації та працевлаштування в закладах освіти.

Тема 4. Психологічна служба системи освіти і науки України

Зміст теми: розвитку шкільної психологічної служби (ШПС). Роль ШПС у вирішенні проблем школи. Головна мета ШПС. Функції ШПС. Завданнями ШПС. Форми роботи. Вимоги до організації служби. Моделі ШПС. Рівні та напрямки функціонування ШПС. Специфіка змісту діяльності психологічної служби системи освіти. Структура, напрямки та форми діяльності шкільної психологічної служби в Україні. Основні форми роботи практичного психолога з адміністрацією, педагогічним колективом, з батьками, з дітьми. ПМПК = Інклюзивні центри. Інклюзивна освіта – цілі, перспективи, бар'єри. ПС вищих навчальних закладах, технікумів, училищ.

Тема 5. Психологічна служба в соціальних службах для молоді, на виробництві, в політиці та в медичних закладах

Зміст теми: Особливості діяльності психологічної служби в різних сферах. Основні види, напрямки діяльності організаційних психологів, клінічних психологів, політичних психологів, соціальних психологів (просвіта, діагностика, прогнозування, профілактика, психокорекція, психоконсультавання та психотерапія). Використання інтерактивних технік у роботі організаційних психологів (поняття, роль інтерактивних технік, їх використання, застосування рольових ігор та тренінгів). Технологія профілактики та подолання комунікативних бар'єрів у будь-якій сфері психологічної практики (поняття про комунікативні бар'єри в організації, їх види та причини виникнення; система діагностичних методик для вивчення комунікативних бар'єрів в організації; тренінгова програма для профілактики та подолання комунікативних бар'єрів із організації). Технологія запобігання та розв'язання конфліктів в різних сферах психологічної практики (основні види, причини виникнення та шляхи подолання; модель психолого-організаційного консультування з проблеми розв'язання конфліктів в організації). Технологія формування сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі (зміст, структура та види соціально-психологічного клімату). Технологія профілактики та подолання синдрому «професійного вигорання» практичного психолога (поняття про зміст, структуру та основні прояви синдрому «професійного вигорання»; індивідуальна та групова програми для профілактики і подолання синдрому «професійного вигорання»).

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульна контрольна робота;
- творчі завдання;

– поточне тестування.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): – семестровий залік: підсумкове тестування / опитування.

Форми і методи поточного контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських і практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацювати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань та розв'язання практичних ситуацій і творчих завдань;
- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів:

- тестові завдання;
- обговорення проблеми, дискусія;
- аналіз конкретних ситуацій (поданих у вигляді усного, текстового або графічного матеріалу);
- ділові ігри (кейс-методи);
- презентації результатів роботи;
- інші. Додаткові бали студент отримує за підготовку науково-дослідної роботи та участь у конференціях і психологічних фестивалях. Система рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переводу до національної (4 – ох бальної) та європейської (ECTS).

Кожний модуль включає бали за поточну роботу студента на практичних, семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних і семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях даного модуля.

Виконання тестових завдань здійснюється в режимі діагностики, або за допомогою роздрукованих завдань. Оцінювання тестів проводиться за власною методикою з приведенням підсумку до встановленої в рейтинговій шкалі балів. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Студент за результатами поточного контролю може отримати від 0 до 100 балів. Критично-розрахунковий мінімум для допуску до заліку – 35 балів.

V. Форми і методи підсумкового контролю залік

Підсумкова оцінка курсу навчальної дисципліни «Система психологічної служби» є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності: поточне та підсумкове опитування рівня засвоєння теоретичного матеріалу під час аудиторних практичних занять та самостійної роботи; оцінка (бали) за виконання семінарських творчих завдань. Підсумкова оцінка виставляється після повного вивчення навчальної дисципліни, яка виводиться як сума проміжних оцінок, отриманих на практичних та семінарських заняттях. Поточна і підсумкова успішність студентів з дисципліни оцінюється від 0 до 100 балів (включно).

Студент одержує залік, якщо за результатами поточного контролю він набрав 60 і більше балів. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав менше 60 балів, він повинен виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів одержати відповідну кількість залікових балів з дисципліни. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий результат, він також може виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів підвищити свою підсумкову оцінку з дисципліни. Остаточна оцінка рівня знань студентів складається з рейтингу навчальної роботи, для оцінювання якої призначається максимально 100 балів. Порядок переводу рейтингових балів до національної (4 бальної) та європейської (ECTS) шкали представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні:

1. Дуткевич Т.В., Савицька О.В. Практична психологія: Вступ до спеціальності. 2-ге вид. Навч. посіб. – Центр учбової літератури, 2010. – 256 с
2. Легка Л.М., Семенча Л.Г. Організація діяльності психологічних служб: навч. посіб. / Л.М. Легка, Л.Г. Семенча, Львів: “Новий Світ – 2000”, 2015. – 372 с.
3. Основи практичної психології / Панок В. Г., Титаренко Т. М., Чепелева Н. В. та ін. : Підручник – К.: Либідь, 2006. – 536 с.
4. Положення про кабінет практичного психолога в закладах освіти // Практична психологія та соціальна робота . – 2001. - № 1. – С. 27.
5. Положення про психологічну службу системи освіти України 2018 // Практична психологія та соціальна робота . – 2018. - № 4. – С. 5-10.

6. Технології роботи організаційних психологів: Навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. та слухачів ін-тів післядиплом. освіти / За наук. ред. Л.М. Карамушки. – К.: Фірма «ІНКОС», 2005. – 366 с.

7. Панок В. Г. Психологічна служба: [навч.-метод. посіб. для студентів і викладачів] / В.Г. Панок. – [2-е вид.]. – Кам'янець-Подільський : Друкарня Рута, 2016. – 328 с.

Допоміжні:

1. Березовська Л.І. Самовиховання та саморегуляція особистості. Навчальний посібник для ВНЗ (рек. МОН України) Изд-во “Видавничий Дім “Слово”, 2011.

2. Бочелюк В. Й., Зарицька В. В. Психологія: вступ до спеціальності: Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007 – 288 с.

3. Данчева О.В., Швалб Ю.М. Практична психологія в економіці та бізнесі . – К.: Лібра, 2008. – 270с.

4. Карамушка Л.М. Особливості психологічного консультування керівників освітніх закладів з проблем управління // Психолого-педагогічна наука і суспільна ідеологія: Матер. методол. семінару АПН України 12 листопада 1998р. – К., 1998. – С.202-208.

5. Кісарчук З.Г. Теоретико-методологічні проблеми діяльності практикуючого психолога//Практична психологія: теорія, методи, технології. – К., 1997. – С.18-27.

6. Кісарчук З.Г., Журавльова Н.Ю., Онищенко Г.І., Юрченко Т.П. Спеціалізована психологічна служба: основні види психологічної допомоги населенню: Метод. Рекомендації для психологів-практиків. – К.:Мін чорнобиль, 1995. – 46с.

7. Матвеева М.П. Організація роботи шкільного психолога. – К., 2001. – 198 с.

8. Практикум з психології. – Чернівці: Рута, 2006. – 360 с.

9. Панок В.Г., Лазаревський С.В. Основи психологічних знань: Факультативний курс для старших класів середньої загальноосвітньої школи. – К., 2005. – 67 с.

10. Пов'якель Н.І. Психологічні вимоги та методичні засади конструювання психокорекційних програм як технологічної компоненти професійної діяльності практичного психолога // Психологія: Зб. Наук. Пр. – В. 1. – К.: НПУ, 2000. – С. 204-212.

11. Професійна діагностика / Упорядник Т.Гончаренко. – К.: Ред.загальнопед.газ., 2004. – 120 с.

12. Скоков С.І. Психологічна служба в установах кримінально-виконавчої системи України // Практична психологія та соціальна робота - №6. – 2002. – С.54-58.

13. Слюсаревский Н.Н., Карамушка Л.Н., Федоришин А.Б. Слово, рисунок, цвет: Психологический анализ наглядных средств политической агитации. – К.: АТ „Реклама”, 2005. – 178с.

14. Соціальна робота з дітьми, молоддю, жінками, різними категоріями сімей (з досвіду центрів соціальних служб для молоді країни)/Упоряд. Р.Г. Драпушко, З.Г. Зайцев, А.Г. Зінченко та ін. – К., 1998.

15. Строяновская Е.В. Тренинг эффективного решения психологических проблем (руководство для психологов, работающих с инвалидами). – К.: «Вива-принт». - 2003. – 94 с.

16. Schultz, M., Hatch, M. (2003). The cycles of corporate branding: the case of the LEGO company. California management review, 46(1), 6-26.

17. Directory of Open Access Books. URL: <https://www.doabooks.org>

18. Europeana Collections. URL: <https://www.europeana.eu/portal/ru>

Нормативно-правове забезпечення психологічної служби України:

1. Про затвердження професійного стандарту «Практичний психолог закладу освіти»
Лист МОН № 6/1427 від 30.11.20 року – Режим доступу:
<http://www.annadomina.com/studentam/psixologichna-sluzhba/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-praktichnij-psixolog-zakladu-osviti-list-mon-6-1427-vid-30-11-20-roku/>
2. Положення про психологічну службу у системі освіти України 2018 – Режим доступу:
<http://www.annadomina.com/studentam/psixologichna-sluzhba/polozhennya-pro-psi-2018/>
3. Етичний кодекс практичного психолога 1990 – Режим доступу:
<http://www.annadomina.com/studentam/psixologichna-sluzhba/etichnij-kodeks-psixologa/>
<http://association.com.ua/association/association-normative-base/association-ethic-code-of-psychologist>
4. Положення про психологічний кабінет дошкільних, загальноосвітніх навчальних закладів Наказом від 19 жовтня 2001 року №691. – Режим доступу:
<http://www.annadomina.com/studentam/psixologichna-sluzhba/polozhennya-pro-kabinet/>
5. Лист МОН «Про документацію працівників психологічної служби у системі освіти України» від 05.09.2018 № 1/9-529. – Режим доступу:
<http://www.annadomina.com/studentam/psixologichna-sluzhba/pro-dokumentaciyu/>
6. Про затвердження Державного класифікатора України [Електронний ресурс] : наказ Держ. комітету України по стандартизації, метрології та сертифікації від 27 лип. 1995 р. № 257. – Електрон. дані. – К., [б. р.]. – Режим доступу: <http://profi.org.ua/liga/liga1.html>
7. Лист МОН України «Щодо організації та проведення «години психолога» у загальноосвітніх навчальних закладах» (від 04.07.12 No 1/9-488) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу: <http://www.annadomina.com/studentam/psixologichna-sluzhba/list-ministerstva-osviti-shhodo-godini-psixologa/>

VII. Інформаційні ресурси

1. Наказ про психологічну службу системі освіти 2018 / [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/1kX--tmR5YnW0QmzB1WatXduf0ufMM2hB/view>
2. <http://www.annadomina.com> – сайт викладача курсу та психолога
3. <http://www.dopomoha.kiev.ua/forum326/list.php?f=15> – Медичинський портал «ШВИДКА ДОПОМОГА»
4. <http://psychology.dp.ua> – Детський психолог
5. <http://www.pht.kiev.ua> – Ваш персональний гіпнотерапевт, психолог, консультант
6. <http://www.voppsy.ru/all25.htm> - Журнал «Вопросы психологии»
7. <http://www.koob.ru> - електронне сховище психологічних книг
8. <http://pidruchniki.ws> - книги різних галузей
9. <http://darwin-library.com/library.html> - навчальна література
10. <http://psylib.ukrweb.net/books/index.htm> - психологічна електронна бібліотека
11. http://www.naiiu.kiev.ua/nnipp/files/Kafedri/Kppd/nav_prog/NP-7.Vstup.doc
12. <http://ussf.kiev.ua/>
13. <http://www.ikpp.npu.edu.ua/>
14. <http://edu.resobr.ru/archive/year/articles/1910/>
15. <http://www.mon.gov.ua/>
16. <http://www.canada-ukraine.org/>
17. <http://www.defectology.ru/>
18. http://www.education-inclusive.com/uk/project_rationale.php
19. <http://www.disabilitystudies.ca/>
20. http://ispukr.org.ua/institut_specialnoyi_pedagogiki_apn_ukrayini.html
21. <https://drive.google.com/file/d/1Ik18d0NXeqp-D-pPgaO1zObVBOtNKuLv/view>

ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
ВІКОВА ТА ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ

Розробник програми: *Ханецька Тетяна Іванівна*,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації

I. Пояснювальна записка

Навчальна програма навчальної дисципліни «*Вікова та педагогічна психологія*» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «*Психологія*».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є вікова динаміка психіки людини, закономірності та факти розвитку психічних процесів і психічних властивостей особистості на різних етапах її життя; психологічні закономірності навчання і виховання. Крім того, даний курс спрямований на формування компетентностей, які забезпечать ефективне виконання професійної діяльності психолога з урахуванням основних закономірностей вікового розвитку людини.

Міждисциплінарні зв'язки. Дисципліна тісно пов'язана із загальною психологією, історією психології, соціальною психологією, психосоматикою та психологією здоров'я, психодіагностикою. Вона має розкрити майбутнім фахівцям-психологам специфіку психологічної допомоги клієнтам різних вікових категорій й механізми розвитку особистості під дією цілеспрямованих педагогічних впливів.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «*Вікова та педагогічна психологія*» є забезпечення майбутніх психологів теоретичними знаннями з основ вікової та педагогічної психології; озброєння студентів знаннями психологічних закономірностей розвитку особистості на різних етапах онтогенезу; ознайомлення студентів із знаннями щодо закономірностей та особливостей навчання і виховання, а також здійснення практичної підготовки здобувачів вищої освіти для роботи з людьми різних вікових категорій, що створить передумови для реалізації на високому рівні просвітницької, психодіагностичної, психоконсультативної, психокорекційної та розвивальної роботи; формування компетентностей, які забезпечать ефективне виконання професійної діяльності психолога з урахуванням основних закономірностей вікового розвитку людини та психологічних закономірностей навчання і виховання.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «*Вікова та педагогічна психологія*» є ознайомлення здобувачів вищої освіти із теоретичними та методологічними основами вікової та педагогічної психології як науки на різних етапах її розвитку; розкриття специфіки психічного розвитку людини на різних етапах онтогенезу; висвітлення підходів до періодизації психічного розвитку особистості та основних психологічних закономірностей процесу навчання та виховання; навчання практичним навичкам застосування різних

концепцій, методів та прийомів навчання й виховання з урахуванням психологічних закономірностей розвитку особистості в умовах навчально-виховного процесу та його цілей; формування відповідального ставлення до ролі психолога, прагнення вдосконалювати свою професійну майстерність, підвищувати свої професійні вміння на основі систематичної роботи з науковою літературою та вивчення здобутків науки на сучасному етапі її розвитку. Знання, здобуті при вивченні курсу «Вікова та педагогічна психологія» є підґрунтям для подальшої поглибленої фахової підготовки здобувачів вищої освіти.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	<p>ПР2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.</p>	<p>ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психологічних наук, що передбачають застосування основних психологічних теорій, методів і характеризуються комплексністю й невизначеністю умов.</p>
2.	<p>ПР15. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.</p> <p>ПР19. Володіти знаннями про особливості психофізіологічного розвитку особистості; розуміти використання відповідних психотехнологій у разі необхідності надання психологічної допомоги.</p>	<p>ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.</p>
3.	<p>ПР15. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.</p>	<p>ЗК13. Здатність адаптуватися відповідно до нових соціальних умов.</p>
4.	<p>ПР3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.</p>	<p>СК2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.</p>
5.	<p>ПР4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.</p>	<p>СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.</p>
6	<p>ПР19. Володіти знаннями про особливості психофізіологічного розвитку особистості; розуміти використання відповідних психотехнологій у разі необхідності надання психологічної допомоги.</p>	<p>СК13. Здатність виявляти потреби, планувати, координувати та надавати основні види психологічних послуг та організувати роботу і супровід різних вікових груп і верств населення.</p>

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/ п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС
	Модуль I. Теоретико-методологічні основи вікової та педагогічної психології	12	6	4	2	18	3	2		1	28
1	Тема 1. Предмет, завдання і методи вікової та педагогічної психології	4	2	2		6	1	0,5		0,5	10
2	Тема 2. Становлення вікової та педагогічної психології як науки	4	2		2	6	0,5	0,5			10
3.	Тема 3. Основні закономірності розвитку психіки в онтогенезі	4	2	2		6	1,5	1		0,5	8
	Модуль II. Вікова психологія. Основні етапи психічного розвитку в онтогенезі: а) психологія дитинства	50	18	16	16	58	17	9	6	3	92
4	Тема 4. Пренатальний розвиток. Особливості психічного розвитку новонародженого та немовляти	6	2	2	2	8	2	1	1		12
5	Тема 5. Закономірності психічного розвитку в ранньому дитинстві	6	2	2	2	6	2,5	1,5	1	0,5	12
6	Тема 6. Особливості психічного розвитку дітей дошкільного віку	6	2	2	2	6	2,5	1,5	1	0,5	10
7	Тема 7. Психічний розвиток у молодшому шкільному віці	6	2	2	2	6	2	1	1		10
	б) психологія дорослішання										
8	Тема 8. Психологічні особливості розвитку особистості в підлітковий період	6	2	2	2	6	2	1	0,5	0,5	10
9	Тема 9. Психологічні особливості розвитку у період ранньої юності	6	2	2	2	6	2	1	0,5	0,5	10
	в) психологія дорослості										
10	Тема 10. Психологічні	6	2	2	2	6	2	1	0,5	0,5	10

	особливості розвитку в ранній дорослості										
11	Тема 11. Особливості психічного розвитку в період середньої дорослості	4	2		2	8	1	0,5	0,5		10
12	Тема 12. Особливості психічного розвитку в період пізньої дорослості	4	2	2		6	1	0,5		0,5	8
	Модуль III. Педагогічна психологія	16	8	4	4	26	4	2		2	36
13	Тема 13. Психологія учіння	4	2	2		6	1	0,5		0,5	8
14	Тема 14. Психологія навчання	4	2		2	6	1	0,5		0,5	8
	Тема 15. Психологія виховання	4	2	2		6	1	0,5		0,5	10
16	Тема 16. Психологія вчителя	4	2		2	8	1	0,5		0,5	10
	Разом:	78	32	24	22	102	24	12	6	6	156

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 6 кредитів ЄКТС 180 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Теоретико-методологічні основи вікової та педагогічної психології

Тема 1. *Предмет, завдання і методи вікової та педагогічної психології*

Зміст теми: Предмет вікової психології, предмет педагогічної психології. Завдання вікової та педагогічної психології. Методологічні основи вікової та педагогічної психології. Зв'язок вікової та педагогічної психології з іншими науками та галузями психології. Методи вікової та педагогічної психології. Класифікація методів психологічного дослідження. Специфіка використання у віковій психології емпіричних методів збору наукової інформації про особливості психічного розвитку в онтогенезі (спостереження, експеримент, тести, анкети, біографічний, лонгітюдний методи, метод аналізу продуктів діяльності та ін.)

Тема 2. *Становлення вікової та педагогічної психології як науки*

Зміст теми: Фактори виникнення та становлення вікової, педагогічної психології. Донауковий період становлення вікової та педагогічної психології. Причини виокремлення вікової психології в окрему науку в XIX ст. Перші спроби експериментальних досліджень та узагальнення проблематики дитячої психології. Розвиток вікової психології на початку XX ст. Зарубіжні течії вікової та педагогічної психології. Становлення вікової та педагогічної психології у вітчизняній науці. Сучасний стан розвитку вікової та педагогічної психології.

Тема 3. *Основні закономірності розвитку психіки в онтогенезі*

Зміст теми: Загальне поняття про психічний розвиток. Основні теорії психічного розвитку. Біогенетичні підходи до дослідження психіки дитини. Психоаналітичні теорії психічного розвитку. Теорія соціального навічання. Когнітивний підхід (Ж.Піаже). Концепція діалектичного характеру розвитку Г.С.Костюка. Теорія розвитку вищих психічних функцій Л.С.Виготського. Періодизація вікового розвитку Д. Б. Ельконіна. Проблема русійних сил психічного розвитку. Біологічні та соціальні фактори психічного розвитку. Основні підходи до проблеми співвідношення розвитку та навчання. Закономірності психічного розвитку. Основні механізми зміни вікових періодів розвитку. Сензитивні періоди розвитку різних психічних властивостей. Поняття про провідні види діяльності та їх значення для психічного

розвитку. Вікова періодизація психічного розвитку. Критерії визначення основних періодів індивідуального психічного розвитку.

Модуль II. Вікова психологія. Основні етапи психічного розвитку в онтогенезі:

а) психологія дитинства

Тема 4. *Пренатальний розвиток. Особливості психічного розвитку новонародженого та немовляти*

Зміст теми: Психічний розвиток дитини в немовлячому віці та його значення для наступного етапу розвитку особистості. Характеристика періоду новонародженості. Провідна діяльність у немовлячому віці. Новоутворення у немовлячому віці. Криза першого року життя та її характеристика.

Тема 5. *Закономірності психічного розвитку в ранньому дитинстві*

Зміст теми: Соціальна ситуація розвитку дитини раннього віку. Особливості провідної діяльності дитини в ранньому віці. Характеристика новоутворень у ранньому дитинстві. Розвиток мовлення у дітей раннього віку. Психологічний аналіз кризи трьох років. Особливості спілкування дитини раннього віку. Розвиток емоційно-вольової сфери у дітей раннього віку. Особливості розумового розвитку дітей у ранньому віці.

Тема 6. *Особливості психічного розвитку дітей дошкільного віку*

Зміст теми: Соціальна ситуація розвитку дитини дошкільного віку. Особливості розвитку психічних функцій у дошкільному віці. Сюжетно-рольова гра та її особливості в дошкільному віці. Характеристика кризи дошкільного віку. Особливості розвитку пізнавальних процесів дошкільника. Специфіка спілкування в дошкільному віці. Розвиток моральних почуттів у дошкільному віці. Розвиток особистості дошкільника.

Тема 7. *Психічний розвиток у молодшому шкільному віці*

Зміст теми: Анатомо-фізіологічні особливості дитини молодшого шкільного віку. Загальні психологічні особливості молодших школярів. Психологічна готовність дитини до шкільного навчання. Особливості формування самосвідомості дитини молодшого шкільного віку. Характерні особливості навчальної діяльності. Розвиток пізнавальних процесів у молодших школярів. Новоутворення в молодшому шкільному віці. Особливості формування емоційно-вольової сфери особистості молодшого школяра. Психологічний аналіз кризи молодшого шкільного віку.

б) психологія дорослішання

Тема 8. *Психологічні особливості розвитку особистості в підлітковий період*

Зміст теми: Загальна характеристика підліткового віку. Анатомо-фізіологічна перебудова організму підлітка та її вплив на його психологічні особливості та поведінку. Соціальна ситуація особистісного розвитку сучасного підлітка. Розвиток вищих психічних функцій у підлітковому віці. Психологічна характеристика кризи підліткового віку. Характеристика новоутворень у підлітковому віці. Особливості провідної діяльності в підлітковому віці. Специфіка взаємовідносин і спілкування підлітків з дорослими і однолітками. Особливості розвитку самосвідомості в підлітковому віці. Причини виникнення афекту неадекватності. Особливості навчальної діяльності в підлітковому віці.

Тема 9. *Психологічні особливості розвитку в юнацькому віці*

Зміст теми: Загальна характеристика юнацького віку. Розумовий розвиток у старшому шкільному віці. Самосвідомість та її розвиток у ранній юності. Міжособистісні стосунки в ранньому юнацькому віці. Новоутворення в ранньому юнацькому віці. Соціальна ситуація розвитку в юнацькому віці. Криза юнацького віку та особливості її перебігу. Проблема

провідної діяльності в юнацькому віці. Проблема сенсу життя в ранньому юнацькому віці. Формування ціннісних орієнтацій і світогляду в ранньому юнацькому віці.

в) психологія дорослості

Тема 10. Психологічні особливості розвитку в ранній дорослості

Зміст теми: Загальна характеристика періоду ранньої дорослості. Особливості психофізіологічного розвитку у період ранньої дорослості. Особливості пізнавальних психічних процесів та емоційної сфери в ранній дорослості. Специфіка особистісного та психосоціального розвитку. Центральні новоутворення періоду ранньої дорослості. Особливості спілкування дорослих. Дружба та кохання в ранній дорослості. Специфіка вікової кризи періоду молодості: криза 30 років як криза смислу життя.

Тема 11. Особливості психічного розвитку в період середньої дорослості

Зміст теми: Загальна характеристика середнього дорослого віку. Психофізіологічний розвиток у період середньої дорослості. Особливості психічних пізнавальних процесів в період середньої дорослості. Соціальна ситуація розвитку в середній дорослості. Новоутворення середнього дорослого віку. Психосоціальний розвиток особистості в період середньої дорослості. Особливості професійної спрямованості в період середньої дорослості. Психологічна характеристика кризи середини життя. Ненормативні кризи середини дорослості.

Тема 12. Особливості психічного розвитку в період пізньої дорослості

Зміст теми: Загальна характеристика пізньої дорослості (старості). Соціальна ситуація розвитку в період пізньої дорослості. Закономірності психічного розвитку особистості у старості. Особливості психофізіологічного розвитку у період пізньої дорослості. Психосоціальний розвиток у пізній дорослості. Криза пізньої дорослості: її зміст та наслідки. Динаміка особистісних новоутворень у різні періоди старості. Вікові зміни особистості у старості. Психологічні проблеми смерті. Психологічна підтримка людей пізнього віку.

Модуль III. Педагогічна психологія

Тема 13. Психологія учіння

Зміст теми: Учіння як специфічна форма пізнавальної діяльності дитини. Види учіння та структура навчальної діяльності учнів. Уявлення про мотивацію учіння. Засвоєння навчального процесу — центральна ланка навчальної діяльності учнів. Особливості опанування учнями навчальної діяльності. Психологічні фактори успішної самостійної учбової діяльності. Теорія П. Я. Гальперіна про поетапне формування розумових дій як механізм інтеріоризації. Учіння Л.С.Виготського про "зону актуального та найближчого розвитку", його значення для теорії і практики навчання і виховання. Типи учіння та орієнтувальна основа діяльності. Основні характеристики процесу засвоєння знань. Уявлення про мотивацію учіння. Специфіка навчальної мотивації та особливості її формування. Неуспішність, її причини та запобігання.

Тема 14. Психологія навчання

Зміст теми: Поняття про навчання та його психологічні механізми. Співвідношення навчання та розвитку у психології. Теорії навчання. Класифікація навчання. Моделі навчання. Основні характеристики навчальної діяльності. Фактори, що впливають на навчальну діяльність. Управління процесом навчання. Психологічні основи розвиваючого навчання. Психологічні основи диференціації та індивідуалізації навчання. Типи мислення та

умови їх формування у процесі навчання. Рівні проблемно-евристичного навчання та можливості його здійснення в сучасній школі. Психологічний аналіз уроку.

Тема 15. *Психологія виховання*

Зміст теми: Загальне поняття про психологію виховання. Предмет і завдання психології виховання. Особистість як мета, об'єкт і суб'єкт виховання. Психологічні механізми виховання. Психологія виховання як психологічне обґрунтування педагогічно доцільних умов розвитку особистості. Психологічні основи вибору форм і методів виховної роботи. Психологічні механізми та етапи формування властивостей особистості. Структура особистості та необхідність її врахування у процесі виховання. Вікові аспекти виховання та індивідуальний підхід. Психологічні аспекти виховання дітей з асоціальною поведінкою. Поняття про моральність. Вчинок як вияв моральності. Види вчинків. Показники та критерії вихованості особистості. Психологічні основи формування моральної свідомості та поведінки особистості у сучасних умовах.

Тема 16. *Психологія вчителя*

Зміст теми: Загальна характеристика педагогічної діяльності. Структурно-ієрархічна модель особистості вчителя. Здібності в структурі суб'єкта педагогічної діяльності. Характеристика основних функцій і педагогічних умінь. Психологічні вимоги до особистості педагога. Професійно-важливі якості особистості вчителя. Професійні здібності, уміння та навички. Стили педагогічного спілкування та педагогічної діяльності. Поняття про педагогічну майстерність і педагогічну культуру. Психологічні аспекти виявлення, вивчення, узагальнення провідного педагогічного досвіду. Психологічні проблеми педагогічного оцінювання.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульні контрольні роботи;
- реферати;
- творчі завдання;
- поточне тестування.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): – семестровий екзамен:

- письмовий екзамен;
- розв'язання практичних ситуацій;
- підсумкове тестування.

Форми і методи поточного контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських та практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу,

вироблення умінь самостійно опрацьовувати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань та розв'язання практичних ситуацій і творчих завдань;

- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів:

- тестові завдання;
- обговорення проблеми, дискусія;
- аналіз конкретних ситуацій (поданих у вигляді усного, текстового або графічного матеріалу);

- ділові ігри (кейс-методи);
- презентації результатів роботи;
- інші.

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних і семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4-х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях даного модуля.

Виконання тестових завдань здійснюється в режимі діагностики, або за допомогою роздрукованих завдань. Оцінювання тестів проводиться за власною методикою з приведенням підсумку до встановленої в рейтинговій шкалі балів.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Модульна контрольна робота з дисципліни «Вікова та педагогічна психологія» складається з трьох питань. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер. Недопустимо запозичення тексту, фактичних даних із літературних джерел без посилання на них. Тому контрольні роботи, написані без врахування цих вимог, викладачем перевірятися не будуть. Студент може спиратися у своїй роботі на відповідні інформаційні джерела з даної проблеми. При цьому, якщо він наводить цитату чи запозичує якийсь теоретичне положення (наприклад, визначення, висновки дослідження, думку автора інформаційного джерела з того чи іншого питання тощо), то обов'язково треба робити посилання на літературне джерело.

Студент за результатами поточного контролю може отримати від 0 до 60 балів. Критично-розрахунковий мінімум для допуску до екзамену – 35 балів.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання екзамен

Об'єктом підсумкового контролю знань студентів у формі екзамену є виконання тестових завдань, що відображають програмний курс навчальної дисципліни й потребують вміння синтезувати отримані знання та розв'язання практичних ситуацій. Екзамен розміщений і проводиться на платформі moodle УДУ імені М. Драгоманова. Також підсумковий контроль може здійснюватися у формі письмового екзамену, який включає три теоретичні питання та розв'язання практичної ситуації. Ці завдання поєднуються у пропорції, яка логічно врівноважує теоретичну і практичну складову екзаменаційної роботи.

Студент за результатами екзамену може отримати від 0 до 40 балів. Остаточна екзаменаційна оцінка складається з суми результатів поточного контролю і екзамену. Студенти, які набрали сумарно меншу кількість балів ніж розрахунковий мінімум – 35 балів, вважаються такими, що не виконали навчальний план з дисципліни.

Порядок переводу рейтингових балів до національної (4 бальної) та європейської (ECTS) шкали представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для екзамену
90 – 100	A	відмінно
80-89	B	добре
70-79	C	
65-69	D	задовільно
60-64	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні:

1. Бітянова М. Дитина у школі: технології розвитку. Київ : Главник, 2007. 144с.
2. Бочелюк В. Й., Зарицька В. В. Педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2006 . 247 с.
3. Варій М. Й. Психологія особистості : [навчальний посібник рекомендований МОН України]. К. : Центр учбової літератури, 2008. 592 с.
4. Видра О. Г. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. для ВНЗ. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 111 с.
5. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. 5-е вид. — К.: Каравела, 2017. 400 с.
6. Вікова психологія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. П. Сергєєнкова, О. А. Столярчук, О. П. Коханова, О. В. Пасека. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 376 с.
7. Власова О. І. Педагогічна психологія : навч. посібник. Київ : Либідь, 2005. 400 с.
8. Головінський І. З. Педагогічна психологія : навч. посіб. для вищ. шк. Київ : Аконті, 2003. 280 с.

9. Дзюба Т. М. Коваленко Т. М. Психологія дорослості з основами геронтопсихології / за ред. В. Ф. Моргуна. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2013. 264 с.
10. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
11. Дуткевич Т. В. Дошкільна психологія : навч. посіб. для студ. ВНЗ. 2-е вид. Київ : ЦУЛ, 2009. 392 с.
12. Заброцький М. М. Основи вікової психології : навч. посіб. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2009. 112 с.
13. Карпенко Є. В. Вікова та педагогічна психологія : Актуальні студії сучасних українських учених : навч. посіб. Дрогобич : Посвіт, 2014. 152 с.
14. Кутішенко В. П. Вікова і педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 128 с.
15. Кутішенко В. П. Психологія розвитку та вікова психологія (практикум) : [навчальний посібник] . К. : Вид-во Каравела, 2009. 448 с.
16. Липа В.А. Психологические основы педагогической коррекции. Донецк: Лебедь, 2000. 319 с.
17. Лисянська Т. М. Педагогічна психологія. Навчальний посібник. Київ : Каравела, 2019. 264 с.
18. Максименко С. Д. Розвиток психіки в онтогенезі : в 2 т. Т.1 : Теоретико–методологічні проблеми генетичної психології : монографія. Київ : Форум, 2002. 319 с.
19. Максименко С. Д. Розвиток психіки в онтогенезі : в 2 т. Т.2 : Моделювання психологічних новоутворень : генетичний аспект : монографія. Київ : Форум, 2002. 335 с.
20. Морозов С. М., Музичко Л. В. , Тімакова А. В. Психодіагностика: тести. Методика та практики застосування : [навч.-метод. посібник]. К., 2004. 221 с.
21. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія, 2-ге видання, виправлене. Київ : Академвидав, 2015. 400 с.
22. Поліщук В. М. Криза 7 років : феноменологія, проблеми : навч. посіб. Суми : Університетська книга, 2018. 112 с.
23. Поліщук В. М. Віковий кризовий розвиток людини: від народження до дорослості: навчальний посібник. Суми: ПФ «Вид-во «Університетська книга», 2020.459с.
24. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія : навч. посіб. 3-тє видання, перероблене, доповнене. Київ : Альма-матер, 2017. 384 с.
25. Семиченко В. А. Психологія педагогічної діяльності : навч. посіб. для студ. ВНЗ. Київ : Вища школа, 2004. 335 с.
26. Таран Оксана Петрівна. Психологічна готовність дитини до школи : Діагностика та формування. Київ : Шкільний світ, 2010. 128 с.
27. Токарева Н. М., Шамне А. В. Основи вікової психології : навчально– метод. посіб. Кривий Ріг, 2013. 283 с.
28. Токарева Н. М. Основи педагогічної психології : навчально–метод. посіб. Кривий Ріг, 2013. 222 с.
29. Токарева Н. М., Шамне А. В, Макаренко Н. М. Сучасний підліток у системі психолого-педагогічного супроводу : монографія. Кривий Ріг, 2014. 312 с.
30. Токарева Н. М., Шамне А. В. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. Київ, 2017. 548 с.
31. Ушакова І. М. Вікова психологія : курс лекцій. Харків : НУЦЗУ, 2016. 123 с.

32. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2007. 640 с. https://library.udpu.edu.ua/library_files/427530.pdf

Допоміжні:

1. Бех І. Д. Виховання особистості : У 2 кн. Кн.1: Особистісно орієнтований підхід : теоретико–технологічні засади : навч.–метод. видання. Київ : Либідь, 2003. 280 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості : У 2 кн. Кн.2 : Особистісно орієнтований підхід : науково–практичні засади : навч.–метод. посіб. Київ : Либідь, 2003. 344 с.
3. Бітянова М. Р. Дитина у школі : технології розвитку. Київ : Главник, 2007. 144 с.
4. Вікова психологія : підручник / За ред. проф. Г.С. Костюка. Київ : Рад. школа, 1976. 268с.
5. Гуменкова Л. Г. Особистість дошкільника. Київ : Главник, 2008. 176 с.
6. Кірсанов В. В. Психолого-педагогічна діагностика: [Підручник] / В. В. Кірсанов. – К. : Альтепрес, 2002. 512 с.
7. Костюк Г. С. Навчально–виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ : Рад.школа, 1989. 608 с.
8. Котырло В. К. Развитие волевого поведения у дошкольников. Киев : Рад. школа, 1971. 199с.
9. Кутішенко В. П., Ставицька С. О. Психологія розвитку та вікова психологія : Практикум : навч. посіб. для студ. ВНЗ. Київ : Каравела, 2009. 448 с.
10. Лисянська Т. М. Педагогічна психологія: практикум: навч. посіб. для студентів ВНЗ. Київ : Каравела, 2009. – 224 с.
11. Люблінська Г. О. Дитяча психологія. Київ : Вища школа, 1974. 356 с.
12. Моляко В. О. Психологічна теорія творчості // Обдарована дитина. – 2004. –№ 6. – С. 2-9.
13. Панок В. Г., Рудь Г. В. Психологія життєвого шляху особистості : монографія. Київ : Ніка–Центр, 2006. 280 с.
14. Педагогічна психологія : навч. посіб. для студ. педін–тів / За ред. Л. М. Проколієнко, Д. Ф. Ніколенка. Київ : Вища школа, 1991. 184 с.
15. Подоляк Л. Основи вікової психології : навч. посіб. Київ : Главник, 2006. 112 с.
16. Подоляк Л., Главник О. Основи педагогічної психології (психологія виховання) : навч. посіб. Київ : Главник, 2006. 112 с.
17. Поліщук В. М. Вікова і педагогічна психологія : навч. посіб. Вид. 3– те, виправ. Суми : Університетська книга, 2010. 352 с.
18. Савченко Ю., Піроженко Т. Дорослим про дошкільнят: психологія статі. Київ : Шкільний світ, 2012. 120 с.
19. Сидоренко О. Б. Практикум з вікової та педагогічної психології: навч. посібник для студ. подвійних спец. з психологією. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 262 с.
20. Синдром «професійного вигорання» та професійна кар’єра працівників освітніх організацій : гендерні аспекти / за наук. ред. С. Д. Максименка, Л. М. Карамушки, Т. В. Зайчикової. Київ : Міленіум, 2006. 368 с.
21. Технологія спілкування / С. Д. Максименко, М. М. Забродський. К. : Главник, 2005. 112 с.

22. Туріщева Л. В. Особливості роботи з обдарованими дітьми. Харків : Основа, 2008. 122 с. 44. Фалькович Г. А., Толстоухова Н. С., Висоцкая Н. В. Подростки XXI в. Москва : ВАКО, 2006. 256 с.

23. Шамне А.В. Теорія та практика психосоціального розвитку у підлітково-юнацькому віці : монографія. Київ : ТОВ «Інтерсервіс», 2015. 488 с.

VII. Інформаційні ресурси

1. Сайт наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова. Розділ «Психологія». URL: <https://lib.npu.edu.ua/search-form?searchword=%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F&searchphrase=all>

2. Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Наукова періодика (пошук за ключовими словами). URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21CNR=20

3. Портал Українські підручники для ВНЗ [Електронний ресурс] URL: <http://www.pidruchniki.ws/>

4. Портал підручників для студентів [Електронний ресурс] URL: <https://westudents.com.ua/predmet/25-psiholog%D1%96ya.html>

5. Світова цифрова бібліотека. Розділ «Психологія». URL: <https://www.loc.gov/collections/world-digital-library/?q=psychology>

6. Цифрова бібліотека освітніх ресурсів «Академія». Розділ «Психологія». URL: <https://npu-ua.academia.edu/search?q=%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F>

7. Цифрова бібліотека тематичних текстових збірок. URL: <https://www.twirpx.com>

8. Directory of Open Access Books. URL: <https://www.doabooks.org>

- <https://dytpsycholog.com/>
- <http://ebooks.grsu.by/psihologia/>
- <http://psychology-naes-ua.institute/>
- <https://psylab.info/>
- <http://psylib.org.ua/>
- <https://scholar.google.com.ua/>
- <http://www.nbuv.gov.ua/>
- www.pidruchniki.ws
- www.ebooktime.net
- www.posibnyky.vntu.edu.ua
- <https://www.coursera.org/learn/introduction-psychology>
- <https://www.coursera.org/learn/social-psychology>
- <https://www.coursera.org/learn/positive-psychology>
- <https://www.coursera.org/learn/social-pedagogy-europe>
- <https://www.coursera.org/learn/teacher-sel-programs>
- <https://www.coursera.org/learn/mindfulness-para-ser-mas-efectivo>
- <https://www.coursera.org/learn/mindfulness-and-well-being-peace-in-peace-out>
- <https://www.coursera.org/learn/troubles-spectre-autisme-diagnostic>
- https://courses.prometheus.org.ua/courses/KUBG/Psy101/2014_T1/about
- https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:Prometheus+CTFT102+2018_T3/about
- https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:EWC+DS101+2021_T1_3/about

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ПСИХОДІАГНОСТИКА

Розробник програми: *Бушуєва Тетяна Володимирівна*,
кандидат психологічних наук, доцент,
професор кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації

I. Пояснювальна записка

Навчальна програма навчальної дисципліни «Психодіагностика» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «Психологія».

Предмет вивчення навчальної дисципліни - теорія і практика постановки психологічного діагнозу; психологічні знання технології психодіагностичного обстеження, психодіагностичні засоби виміру та оцінки індивідуально-психологічних особливостей особистості.

Міждисциплінарні зв'язки. Дисципліна «Психодіагностика» тісно пов'язана із «Загальною психологією» та дисциплінами галузей психології, які дозволяють визначити зміст теоретичного конструкту (що саме вимірюється та оцінюється психодіагностичним інструментарієм); із дисциплінами циклу практичної психології: психологічне консультування та психотерапія, оскільки постановка психологічного діагнозу є початковим і завершальним етапами роботи практичного психолога в наданні психологічної допомоги.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Психодіагностика» є забезпечення системи психологічних знань постановки психологічного діагнозу та формування вмінь з проведення психодіагностичного обстеження як складової професійної діяльності психолога.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Психодіагностика» є ознайомлення з предметом, структурою психодіагностики як науки, психодіагностичним методом та класифікаціями методик, психометричними основами психодіагностики, основами розробки та адаптації методик, можливостями різних класів психодіагностичних методик, технологією психодіагностичного обстеження; формування психодіагностичного мислення, сприяння самопізнанню та саморозвитку студентів-психологів, формування вмінь з проведення психодіагностичного обстеження.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ п/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР5. Обирати та застосовувати валідний і надійний	ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у

	психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.	сфері психологічних наук, що передбачають застосування основних психологічних теорій, методів і характеризуються комплексністю й невизначеністю умов. СК5. Здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій.
2.	ПР6. Формулювати мету, завдання дослідження, володіти навичками збору первинного матеріалу, дотримуватися процедури дослідження.	ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. СК6. Здатність самостійно планувати, організувати та здійснювати психологічне дослідження.
3	ПР7. Рефлексувати та критично оцінювати достовірність одержаних результатів психологічного дослідження, формулювати аргументовані висновки.	СК7. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації.
4	ПР8. Презентувати результати власних досліджень усно / письмово для фахівців і нефахівців.	СК12. Здатність використовувати професійно-профільовані знання, уміння і навички в процесі фахової діяльності.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Лабораторні	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Лабораторні	СРС
	Модуль I. Психодіагностика як галузь психологічної науки	18	10	6	2	20	4	2	2		40
1	Тема 1. Поняття психодіагностики	3	2	1		4					10
2	Тема 2. Психодіагностичний метод. Вимір в психодіагностиці	3	2	1		6	1	1			10
3	Тема 3. Психометричні характеристики психодіагностичних методик	8	4	2	2	6	1	1			10
4	Тема 4. Розробка та адаптація психодіагностичних методик	4	2	2		4					10
	Модуль II. Психодіагностичний інструментарій та технологія обстеження	32	8	14	10	20	6	2	2	2	40

5	Тема 5. Об'єктивний психодіагностичний інструментарій	8	2	4	2	5					10
6	Тема 6. Суб'єктивний психодіагностичний інструментарій	8	2	4	2	5	1	1		1	10
7	Тема 7. Проективний психодіагностичний інструментарій	10	2	4	4	5	1	1		1	10
8.	Тема 8. Технологія психодіагностичного обстеження	6	2	2	2	5					10
Разом:		50	18	20	12	40	10	4	4	2	80

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС 90 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Психодіагностика як галузь психологічної науки

Тема 1. *Поняття психодіагностики*

Зміст теми: Психодіагностика як наука і практична діяльність. Науково-дослідницька та науково-практична діагностична діяльність, їх основні завдання. Розрізнення діагностичного дослідження та діагностичного обстеження. Основні етапи розвитку психодіагностики як науки. Історія розвитку вітчизняної психодіагностики, її сучасний стан. Предмет та структура психодіагностики як науки. Психологічний діагноз: поняття, види. Психодіагностика в структурі теоретичної психології: психодіагностика та суміжні напрями досліджень (експериментальна психологія, диференційна психологія, психометрія та ін.). Психодіагностика в системі прикладної та практичної психології. Принципи психологічної діагностики.

Тема 2. *Психодіагностичний метод. Вимір в психодіагностиці*

Зміст теми: Поняття психодіагностичного методу, його особливості в порівнянні з дослідницькими методами. Психодіагностичний метод та методики. Класифікація методик психодіагностики за різними основами: на базі предметного, технологічного, комплексного предметно-технологічного підходів. Об'єктивний, суб'єктивний, проективний психодіагностичний інструментарій. Тести та експертні методики. Психологічне вимірювання. Вимірювальні шкали, їх характеристика. Види вимірювання в психодіагностиці: нормативне, критеріальне, іпсативне.

Тема 3. *Психометричні характеристики психодіагностичних методик*

Зміст теми: Надійність методики. Похибка вимірювання та надійність тесту. Основні види надійності та методи оцінки надійності методики. Валідність методики. Основні види валідності та методи їх визначення. Співвідношення надійності та валідності методики. Дискримінативність. Стандартизація тесту. Переведення первинних оцінок в шкальні оцінки. Репрезентативність тестових норм. Основні види шкальних оцінок.

Тема 4. *Розробка та адаптація психодіагностичних методик*

Зміст теми: Основні парадигми конструювання психодіагностичних методик: традиційна психометрична, психосемантична, створення комп'ютерних методик. Стратегії конструювання психодіагностичної методики; основні етапи конструювання. Соціокультурні

аспекти психодіагностики. Адаптація методик: поняття, основні етапи. Вимоги до публікації психодіагностичних методик.

Модуль 2. Психодіагностичний інструментарій

Тема 5. Об'єктивний психодіагностичний інструментарій

Зміст теми: Поняття об'єктивної методики. Тести загальних здібностей. Діагностика інтелекту. Тести спеціальних здібностей. Тести досягнень. Тести дії та ситуаційні тести.

Тема 6. Суб'єктивний психодіагностичний інструментарій

Зміст теми: Поняття суб'єктивного психодіагностичного інструментарію. Особистісні опитувальники, їх класифікація. Психологічні фактори, що загрожують достовірності даних особистісних опитувальників. Забезпечення достовірності самозвіту при розробці особистісних опитувальників. Опитувальники інтересів, настанов, цінностей, мотивів, взаємин і ставлень. Опитувальники психічних станів. Їх достоїнства та обмеження. Класифікації опитувальників психічних станів. Опитувальники-анкети, їх характеристика.

Тема 7. Проективний психодіагностичний інструментарій

Зміст теми: Історія розробки проективних методик. Поняття проєкції в психодіагностиці. Характерні ознаки проективних методик, методичні та функціональні особливості. Класифікації проективних методик. Проективні методики та психометричні тести.

Тема 8. Технологія психодіагностичного обстеження

Зміст теми: Поняття психодіагностичної технології. Етапи психодіагностичного процесу. Вивчення практичного запиту. Психодіагностичне завдання та гіпотези. Психодіагностичні ситуації. Види психодіагностичного обстеження. Встановлення контакту з обстежуваним. Особливості обстеження осіб різного віку. Психодіагностичне заключення. Представлення психодіагностичної інформації користувачу. Фактори, що впливають на результати психодіагностичного обстеження: змінні мети обстеження і завдання; ситуаційні змінні; змінні особистості обстежуваного та особистості психолога в обстеженні. Ефективність психодіагностичної діяльності психолога. Межі професійної компетенції психодіагноста.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульні контрольні роботи;
- творчі завдання;
- поточне тестування.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): – залік.

Форми і методи поточного контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських і практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом.

Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацювати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань та розв'язання практичних ситуацій і творчих завдань;
- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів: тестові завдання; обговорення проблеми, дискусія;

аналіз конкретних ситуацій (поданих у вигляді усного, текстового або графічного матеріалу); ділові ігри (кейс-методи); презентації результатів роботи; інші.

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних і лабораторних заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях даного модуля.

Виконання тестових завдань здійснюється в режимі діагностики, або за допомогою роздрукованих завдань. Оцінювання тестів проводиться за власною методикою з приведенням підсумку до встановленої в рейтинговій шкалі балів. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання залік

Підсумкова оцінка курсу навчальної дисципліни «Психодіагностика» є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності: поточне та підсумкове опитування рівня засвоєння теоретичного матеріалу під час аудиторних практичних занять та самостійної роботи; оцінка (бали) за виконання творчих завдань. Підсумкова оцінка виставляється після повного вивчення навчальної дисципліни, яка виводиться як сума проміжних оцінок, отриманих на практичних та лабораторних заняттях. Поточна і підсумкова успішність студентів з дисципліни оцінюється від 0 до 100 балів (включно).

Студент одержує залік, якщо за результатами поточного контролю він набрав 60 і більше балів. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав менше 60 балів, він

повинен виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів одержати відповідну кількість залікових балів з дисципліни. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий результат, він також може виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів підвищити свою підсумкову оцінку з дисципліни. Остаточна оцінка рівня знань студентів складається з рейтингу навчальної роботи, для оцінювання якої призначається максимально 100 балів. Порядок переведення рейтингових балів до національної (4 бальної) та європейської (ECTS) шкали представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні

1. Анастаси А., Урбина С. Психологическое тестирование.- СПб.: Питер, 2009.
2. Бурлачук Л.Ф. Психодиагностика.- СПб.: Питер, 2012.
3. Бушуєва Т.В. Психодіагностика. – Ніжин, 2018.
4. Галян І.М. Психодіагностика.- Київ: Академвидав, 2011.

Допоміжні

5. Ануфрієв А.Ф. Практическая психодиагностика. Система основных понятий. – М.: «Ось – 89», 2012.
6. Бурлачук Л.Ф. Введение в проективную психологию. Киев: Ника Центр, 1997.
7. Двинин А.П., Романченко И.А. Современная психодиагностика: учебно-практическое руководство. – СПб.: Речь, 2012.
8. Измерение интеллекта детей: пособие для психолога-практика/ Под ред. Ю.З. Гильбуха, т.1,2. – Киев, 1992.
9. Клайн П. Справочное руководство по конструированию тестов. – Киев: ПАН Лтд, 1994.
10. Корольчук М.С., Осьодло В.І. Психодіагностика.- Київ: Ельга Ніка Центр, 2004.
11. Крокер Л., Алгина Дж. Введение в классическую и современную теорию тестов. – М.: Логос, 2010.
12. Лаак Я. Тер Психодиагностика: проблемы содержания и методов. – М.: изд-во ИПП, Воронеж: НПО «МОДЭК», 1996.
13. Морозов С.М. Психометричний контроль та конструювання психодіагностичних тестів. – К.: РРЦ Київський ун-т, 1997.

14. Носс И. Н. Психодиагностика: учебник для бакалавров. — 2-е изд., перераб. и доп. — М. : Издательство Юрайт, 2016.
15. Общая психодиагностика/ Под ред. А.А. Бодалева, В.В. Столина. – СПб, Речь, 2007.
16. Основы психодиагностики/ Под ред. А.Г.Шмелева. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1996.
17. Психологическая диагностика / Под ред. М.К.Акимовой, К.М.Гуревича. – СПб.: Питер, 2008.
18. Романова Е.С. Психодиагностика: Учебное пособие. – СПб.: Питер, 2009.
19. Шевандрин Н.И. Основы психологической диагностики: В 3 т. – М.: Владос, 2003.
20. Шмелев А.Г. Психодиагностика личностных черт. – СПб.: Речь, 2002.
21. Щекин Г.В. Визуальная психодиагностика. - К., 2002.

VII. Інформаційні ресурси:

- Національна парламентська бібліотека України. Режим доступу: <http://www.nplu.ua>
- Портал психологічних видань <http://psyjournals.ru/index.shtml>
- <https://uk.wikipedia.org/wiki>
- ПСИХОЛОГІЧНА БІБЛІОТЕКА "самопізнання і саморозвиток" <http://psylib.kiev.ua/>
- ПСИХОЛОГІЯ ЯК НАУКА - ПСИХОЛОГІНІ ПРИЙОМИ І МЕТОДИ <http://psihologiya.net/>
- Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>
- Сайт наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова. Розділ «Психологія». URL: <https://lib.npu.edu.ua/search-form?searchword=%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F&searchphrase=all>
- Сайт бібліотеки факультету психології Київського державного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.socd.univ.kiev.ua/PUBLICAT/PSY/index.phtml>
- Світова цифрова бібліотека. Розділ «Психологія». URL: <https://www.loc.gov/collections/world-digital-library/?q=psychology>
- Українські підручники для ВНЗ. Режим доступу: <http://www.pidruchniki.ws>
- Цифрова бібліотека освітніх ресурсів «Академія». Розділ «Психологія». URL: <https://npu-ua.academia.edu/search?q=%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F>
- Directory of Open Access Books. URL: <https://www.doabooks.org>

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

Розробник програми: *Бушуєва Тетяна Володимирівна*,
кандидат психологічних наук, доцент,
професор кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації

I. Пояснювальна записка

Навчальна програма навчальної дисципліни «*Експериментальна психологія*» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «*Психологія*».

Предмет вивчення навчальної дисципліни - теоретичні основи і технологія експериментального психологічного дослідження.

Міждисциплінарні зв'язки: навчальна дисципліна «Експериментальна психологія» тісно пов'язана із психологічними дисциплінами: «Методологія та методи психології», «Математичні методи наукового дослідження в психології», «Організація та проведення наукового дослідження в психології», «Загальна психологія», «Психологія розвитку та вікова психологія», «Соціальна психологія», «Педагогічна психологія» та іншими дисциплінами галузевої психології, а також із філософією, психофізіологією (ВНД), математичною статистикою.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «*Експериментальна психологія*» є ознайомлення майбутніх психологів з методологією психологічного експерименту, забезпечення оволодіння ними знаннями та вміннями планування, організації, проведення експериментального психологічного дослідження.

Основними завданнями вивчення дисципліни «*Експериментальна психологія*» є ознайомити студентів з теорією та практикою експериментального психологічного дослідження, експериментом як логікою міркувань, нормативами наукового мислення, експериментом як предметною діяльністю дослідника, структурою експериментального дослідження, його планами та процедурами, формування у майбутніх фахівців вмінь планування, організації та проведення експерименту.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ п/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій	ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психологічних наук, що передбачають

	(тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.	застосування основних психологічних теорій, методів і характеризуються комплексністю й невизначеністю умов.
2.	ПР6. Формулювати мету, завдання дослідження, володіти навичками збору первинного матеріалу, дотримуватися процедури дослідження.	СК6. Здатність самостійно планувати, організувати та здійснювати психологічне дослідження.
3	ПР7. Рефлексувати та критично оцінювати достовірність одержаних результатів психологічного дослідження, формулювати аргументовані висновки.	ЗК7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність). СК7. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації.
4	ПР8. Презентувати результати власних досліджень усно / письмово для фахівців і нефахівців.	ЗК3. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій. ЗК12. Здатність до розвитку особистісного потенціалу у майбутній професійній діяльності.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Лабораторні	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Лабораторні	СРС
	Модуль I. Наукове дослідження та його методи	22	8	10	4	20	4	2	2		30
1	Тема 1. Предмет та завдання експериментальної психології	4	2	2		4					10
2	Тема 2. Наукове дослідження	6	2	2	2	6					10
3	Тема 3. Експеримент як метод психологічного дослідження	4	2	2		4	2	1	1		5
4	Тема 4. Основні характеристики психологічного експерименту	8	2	4	2	6	2	1	1		5
	Модуль II. Планування та проведення експериментального психологічного дослідження	28	10	10	8	20	8	2	2	4	38
5	Тема 5. Експериментальний контроль	4	2	2		4					10
6	Тема 6. Планування експерименту.	12	4	4	4	6	4	1	1	2	9

	Експериментальні плани										
7	Тема 7. Висновок в експериментальному дослідженні	6	2	2	2	6	4	1	1	2	9
8	Тема 8. Кореляційний підхід та експериментальне дослідження	6	2	2	2	4					10
Разом:		50	18	20	12	40	12	4	4	4	78

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС 90 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль 1. Наукове дослідження та його методи

Тема 1. *Предмет та завдання експериментальної психології*

Зміст теми: Ідея виміру психічних явищ. Становлення експериментальної психології. Перші експериментальні психологічні дослідження (лабораторії М.Вундта, М.Бехтерева, М.Ланге та ін.). Вихід експериментальної психології за межі наукового напрямку. Поняття експериментальної парадигми (К.Поппер). Поняття „експериментальна психологія” сьогодні. Проблема визначення предмету експериментальної психології. Завдання експериментальної психології.

Тема 2. *Наукове дослідження*

Зміст теми: Наука як вид людської діяльності та як система знань. Теорія як найвища форма наукового знання: поняття, структура, функції, види. Метод наукового пізнання: поняття, функції. Співвіднесення теорії та методу пізнання. Нормативний процес наукового дослідження. Типи досліджень. Загальна схема психологічного дослідження, характеристика етапів психологічного дослідження. Класифікація методів наукового пізнання. Підходи до класифікації методів психологічного дослідження. Методи теоретичні та емпіричні, організаційні та інтерпретаційно-описові. Класифікації методів психологічного емпіричного дослідження.

Тема 3. *Експеримент як метод психологічного дослідження*

Зміст теми: Експериментальний метод як логіка міркувань і як предметна діяльність дослідника. Психологічне розуміння причинності. Нормативи наукового експериментального мислення. Особливості експериментального методу порівняно з іншими формами організації психологічного емпіричного дослідження. Типологія експериментальних досліджень за різними критеріями.

Тема 4. *Основні характеристики психологічного експерименту*

Зміст теми: Постановка проблеми експериментального дослідження. Джерела експериментальних ідей. Характеристики наукової гіпотези. Типологія гіпотез. Формулювання експериментальних гіпотез та вибір змінних. Система гіпотез, які перевіряються в психологічному експерименті. Генеральна сукупність та вибірка. Експериментальна вибірка, критерії та стратегії її формування.

Змінні в психологічному експерименті. Поняття незалежної змінної. Типологія незалежних змінних. Види незалежних змінних в психологічному експерименті. Поняття залежної змінної, її типи та базові характеристики. Зовнішні змінні: додаткові, побічні; контрольовані, випадкові, сторонні змінні.

Модуль 2. Планування та проведення експериментального психологічного дослідження

Тема 5. Експериментальний контроль

Зміст теми: Артефакти в експерименті. Типи контролю змінних в експерименті. Контроль незалежної змінної. Контроль над впливом зовнішніх змінних. Об'єктна специфіка психологічного експерименту як емпіричного дослідження. Спілкування та експериментальна взаємодія дослідника і досліджуваного. Процедури контролю впливу особистості експериментатора на результати експерименту. Контроль впливу особистості досліджуваного на результати експерименту. Бездоганний експеримент: поняття, види. Поняття валідності експерименту. Внутрішня валідність. Конструктна валідність. Зовнішня валідність. Операційна валідність. Популяційна валідність. Проблема етики психологічних досліджень. Етичні принципи та правила психологічних досліджень. Етичні принципи психолога в діяльності експериментатора. Етичні принципи проведення дослідження за участю людей та тварин. Наукове шахрайство та чистота експерименту.

Тема 6. Планування експерименту. Експериментальні плани

Зміст теми: Поняття „планування експерименту”. Змістове та формальне планування. Дослідницька програма в експерименті. Класифікація експериментальних планів: типи експериментальних планів за способом пред'явлення незалежної змінної (кількісні, якісні плани), за основою порівняння умов незалежної змінної - кількості груп та умов проведення (внутрішньогрупові та міжгрупові плани), за критерієм кількості експериментальних впливів (плани з однією незалежною змінною – дворівневі та багаторівневі; факторні плани), за критерієм істинності експерименту (доекспериментальні плани; плани істинних експериментів; квазіекспериментальні плани), плани з малим N.

Тема 7. Висновок в експериментальному дослідженні

Зміст теми: Аналіз та інтерпретація результатів експериментів. Кількісний та якісний аналіз результатів дослідження. Висновки за результатами експериментального дослідження. Типи висновків: за критерієм основи висновку, за критерієм валідності. Проблема недостовірності (артефактності) висновків наукового дослідження. Принцип асиметрії експериментального висновку. Принцип відкритості гіпотези для подальшої перевірки. Виникнення нових гіпотез.

Тема 8. Кореляційний підхід та експериментальне дослідження

Поняття кореляційного дослідження. Кореляційний підхід: емпіричний та статистичний метод. Гіпотеза про зв'язок. Коваріація. Планування кореляційного дослідження. Основні типи планів кореляційного дослідження. Кореляція та каузальний зв'язок. Проблема спрямованості. Проблема третьої змінної.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

- 1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу): усне та письмове тематичне опитування; модульні контрольні роботи; індивідуальні завдання; презентації; інше.
- 2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу):

- екзамен;
- підсумкове опитування.

Форми і методи поточного контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на практичних, лабораторних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацювати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань;
- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів: тестові завдання; обговорення проблеми, дискусія;

захист рефератів; аналіз конкретних ситуацій (поданих у вигляді усного, текстового або графічного матеріалу); ділові ігри (кейс-методи); самостійна робота студентів; інші.

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних і лабораторних заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях даного модуля.

Виконання тестових завдань здійснюється в режимі діагностики, або за допомогою роздрукованих завдань. Оцінювання тестів проводиться за власною методикою з приведенням підсумку до встановленої в рейтинговій шкалі балів. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля. Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер.

Студент за результатами поточного контролю може отримати від 0 до 60 балів.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання *екзамен*

Об'єктом підсумкового контролю знань студентів у формі екзамену є виконання тестових завдань, що відображають програмний курс навчальної дисципліни й потребують вміння синтезувати отримані знання. Підсумкова оцінка курсу навчальної дисципліни «Експериментальна психологія» є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності: поточне та підсумкове опитування рівня засвоєння теоретичного матеріалу під час аудиторних занять та самостійної роботи; оцінка (бали) за

виконання творчих завдань. Підсумкова оцінка виставляється після повного вивчення навчальної дисципліни, яка виводиться як сума проміжних оцінок, отриманих на практичних та лабораторних заняттях. Остаточна оцінка рівня знань студентів складається з рейтингу навчальної роботи, для оцінювання якої призначається максимально 60 балів, і рейтингу з атестації (підсумкового контролю - екзамену) – 40 балів.

Порядок переводу рейтингових балів до національної (4 бальної) та європейської (ECTS) шкали представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для екзамену
90 – 100	A	відмінно
80-89	B	добре
70-79	C	
65-69	D	задовільно
60-64	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні

1. Бушуєва Т.В. Експериментальна психологія. – К., Ніжин, 2019.
2. Готтсданкер Р. Основы психологического эксперимента. Пер. с англ. - М.: Академия, 2005.
3. Максименко С.Д., Носенко Е.Л. Експериментальна психологія. - К.: Центр учбової літератури, 2008.

Допоміжні

4. Бондарчук О.І. Експериментальна психологія. Курс лекцій. - К.:МАУП, 2003.
5. Горбунова В.В. Експериментальна психологія в схемах і таблицях. – К.: «ВД»Професіонал», 2007.
6. Гудвин С. Исследование в психологии: методы и планирование. Пер. с англ. - СПб.: Питер, 2004.
7. Дружинин В.Н. Экспериментальная психология. - СПб: Питер, 2008.
8. Корнилова Т.В. Экспериментальная психология: Теория и методы. - М.: Аспект – Пресс, 2003.
9. Кэмпбелл Д. Модели экспериментов в социальной психологии и прикладных исследованиях. Пер. с англ. – СПб.: Социально-психологический центр, 1996.
10. Копець Л.В. Класичні експерименти в психології. – Київ: Вид. Києво-Могилянська академія, 2010.
11. Куликов Л.В. Психологическое исследование: методические рекомендации по проведению. – СПб.: Речь, 2002.
12. Мартин Д. Психологические эксперименты. Секреты механизмов психики. Пер. с англ.- СПб: Прайм- еврознак, 2002.
13. Милграм С. Эксперимент в социальной психологии. Пер. с англ. - СПб, 2000.

14. Носс И.Н. Экспериментальная психология. – М.:Психотерапия, 2010.
15. Солсо Р., МакЛин М. Эксперимент: планирование, контроль, проведение, анализ. Пер. с англ. - СПб: Прайм – еврознак, 2003.
16. Фресс П. Экспериментальная психология. СПб.: Питер, 2003.
17. Худяков А.И. Экспериментальная психология. – Харьков: Изд-во «Гуманитарный Центр», 2016.
18. Эксперимент и квазиэксперимент в психологии/ под ред. Т.В.Корниловой. – СПб.: Питер, 2004.

VII. Інформаційні ресурси:

- Етичний кодекс психолога. Режим доступу: <http://association.com.ua/association/association-normative-base/association-ethic-code-of-psychologist>
- Національна парламентська бібліотека України. Режим доступу: <http://www.nplu.ua>
- Портал психологічних видань <http://psyjournals.ru/index.shtml>
- <https://uk.wikipedia.org/wiki>
- ПСИХОЛОГІЯ ЯК НАУКА - ПСИХОЛОГІНІ ПРИЙОМИ І МЕТОДИ <http://psihologiya.net/>
- Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>
- Сайт наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова. Розділ «Психологія». URL: <https://lib.npu.edu.ua/search-form?searchword=%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F&searchphrase=all>
- Сайт бібліотеки факультету психології Київського державного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.socd.univ.kiev.ua/PUBLICAT/PSY/index.phtml>
- Світова цифрова бібліотека. Розділ «Психологія». URL: <https://www.loc.gov/collections/world-digital-library/?q=psychology>
- Українські підручники для ЗВО. Режим доступу: <http://www.pidruchniki.ws>
- Цифрова бібліотека освітніх ресурсів «Академія». Розділ «Психологія». URL: <https://npu-ua.academia.edu/search?q=%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F>
- Directory of Open Access Books. URL: <https://www.doabooks.org>

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

Розробник програми: *Сидоренко Ольга Борисівна*,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації

I. Пояснювальна записка

Навчальна програма навчальної дисципліни «Соціальна психологія» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «Психологія».

Предмет вивчення навчальної дисципліни – закономірності виникнення і функціонування суспільно-психологічних явищ, обумовлених належністю людей до різноманітних соціальних об'єднань.

Міждисциплінарні зв'язки. Дисципліна тісно пов'язана із загальною психологією та історією психології, віковою та педагогічною психологією, з психофізіологією та психосоматикою, психодіагностикою, конфліктологією, основами політичної психології, основами психологічного консультування, психопрофілактикою та основами патопсихології, психокорекцією, основами психотерапії.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Соціальна психологія» є забезпечення майбутніх психологів основами психологічних знань з соціальної психології на сучасному етапі її розвитку, оволодіння майбутніми фахівцями-психологами базових категорій соціальної психології; розуміння основних закономірностей виникнення соціально-психологічних явищ й процесів в групах, соціально-психологічних механізмів та інститутів соціалізації особистості; ознайомленні студентів з особливостями впливу групи на особистість та особистості на групу; формуванні загальних і спеціальних компетентностей; розробці рекомендацій щодо надання психологічної допомоги у розв'язанні конфліктів, оптимізації соціальних стосунків, профілактиці та подоланні соціальної дезадаптації.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Соціальна психологія» є ознайомлення студентів з основними поняттями і категоріями соціальної психології; методологією соціально-психологічних досліджень; суспільно психологічними явищами і процесами в соціальних групах; розкриття соціально-психологічних аспектів становлення особистості, проблеми її соціалізації, особливості функціонування особистості у структурі суспільних відносин; навчання студентів-психологів застосовувати теоретичні і прикладні соціально-психологічні знання у різних сферах життєдіяльності суспільства, технологіям впливу та надання психологічної допомоги у знаходженні адекватних способів вирішення проблем, пов'язаних з міжособистісними, внутрішньогруповими та міжгруповими відносинами.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.	ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психологічних наук, що передбачають застосування основних психологічних теорій, методів і характеризуються комплексністю й невизначеністю умов.
2.	ПР4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.	ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
3.	ПР14. Ефективно виконувати різні ролі в команді в процесі вирішення фахових завдань, у тому числі демонструвати лідерські якості.	ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії. ЗК12. Здатність до розвитку особистісного потенціалу у майбутній професійній діяльності.
4.	ПР17. Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності.	СК3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків. СК15. Здатність до комунікацій у професійній сфері, знання основ ділового спілкування, загальноприйнятих норм поведінки та моралі у міжособистісних стосунках.

II. Орієнтовний тематичний план

№ п/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС
	Модуль I. Місце і роль соціальної психології в системі наукового знання	20	10	4	6	14	3	2	1		30
1.	Тема 1. Предмет, об'єкт, завдання та структура соціальної психології	4	2		2	2	1	1			6
2.	Тема 2. Становлення та історія розвитку соціальної психології як науки	8	4	2	2	6					10

3.	Тема 3. Методологічні основи та методи дослідження соціальної психології.	8	4	2	2	6	2	1	1		14
	Модуль II. Психологія спілкування та міжособистісної взаємодії в групах	26	10	10	6	22	5	2	1	2	46
4.	Тема 4. Проблема спілкування в соціальній психології.	6	2	2	2	6					8
5.	Тема 5. Спілкування як обмін інформацією.	4	2	2		8	3	2		1	22
6.	Тема 6. Спілкування як сприймання людьми один одного.	4	2	2							
7.	Тема 7. Спілкування як взаємодія.	4	2	2							
8.	Тема 8. Психологія конфлікту при спілкуванні. Конструктивні та деструктивні форми міжособистісної взаємодії.	8	2	2	4	8	2		1	1	16
	Модуль III. Психологія соціальних груп	20	8	6	6	34	5	3	1	1	44
9.	Тема 9. Група як соціально-психологічний феномен.	6	2	2	2	8					8
10.	Тема 10. Психологія малих соціальних груп. Динамічні процеси в малих групах.	8	4	2	2	12	3	1	1	1	16
11.	Тема 11. Психологія великих соціальних груп і масових явищ.	6	2	2	2	14	2	2			22
	Модуль IV. Соціально-психологічні проблеми особистості	20	8	6	6	24	4	1	2	1	42
12.	Тема 12. Особистість як соціально-психологічний феномен.	6	2	2	2	8	1		1		10
13.	Тема 13. Соціалізація особистості.	8	4	2	2	10	1			1	20
14.	Тема 14. Особистість в структурі групових стосунків. Лідерство і керівництво у групах.	6	2	2	2	6	2	1	1		12
Разом:		86	36	26	24	94	18	8	6	4	162

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 6 кредити ЄКТС 180 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль 1. Місце і роль соціальної психології в системі наукового знання

Тема 1. *Предмет, об'єкт, завдання та структура соціальної психології*

Зміст теми: Предмет та проблематика соціальної психології. Місце соціальної психології в системі наук. Соціологія та соціальна психологія: спільне та відмінне. «Соціальна психіка» як об'єкт дослідження соціальної психології. Завдання соціальної психології. Структура соціальної психології за А. Петровським. Функції соціальної психології: теоретико-пізнавальна, комунікативна, гуманістична, прогностична, прикладна. Базові категорії соціальної психології: особистість, соціальна група, взаємодія, спілкування, соціально-психологічна реальність, соціально-психологічні явища, соціально-психологічний тип, соціально-психологічний простір, соціальні відносини, групові процеси, масова свідомість. Структура соціальної психології. Сфери застосування соціально- психологічних знань. Зв'язок соціальної психології з іншими науками.

Тема 2. *Становлення та історія розвитку соціальної психології як науки.*

Зміст теми: Передумови виникнення соціальної психології як самостійної наукової галузі. Основні етапи становлення соціальної філософії (емпіричні передумови соціальної психології), соціальний емпіризм (описова соціальна психологія), соціальний аналіз (експериментальна соціальна психологія). Перші соціально-психологічні теорії.

Розвиток зарубіжної соціальної психології. Розвиток вітчизняної соціально-психологічної думки. Сучасний стан розвитку світової та вітчизняної соціальної психології.

Тема 3. *Методологічні основи та методи дослідження соціальної психології.*

Зміст теми: Поняття і сутність соціально-психологічного дослідження. Методологічні основи соціальної психології: загальна і спеціальна методологія. Етапи соціально-психологічного дослідження. Специфіка наукового дослідження в соціальній психології. Принципи соціально-психологічних досліджень. Характеристика методів дослідження у соціальній психології: спостереження, експеримент, опитування, інтерв'ю, фокус-група, анкетування, бесіда, тестування, групова оцінка особистості, соціометрія, аутосоціометрія, референтометрія, метод вивчення документів, контент-аналіз, управлінсько-виховні методи. Етичні проблеми соціально-психологічних досліджень.

Модуль 2. Психологія спілкування та міжособистісної взаємодії в групах

Тема 4. *Спілкування як феномен соціальної психології.*

Зміст теми: Поняття спілкування у соціальній психології. Загальна характеристика спілкування. Значущі якості для спілкування: комунікативність, діалогічність, ініціативність, активність у спілкуванні, комунікабельність, соціальна спорідненість, здатність до альтруїзму. Функції спілкування: регуляція спільної діяльності; пізнання; формування свідомості людини; самовизначення індивіда як фактор розвитку суспільства, як фактор розвитку особистості; контактна, інформаційна, спонукальна, координаційна, розуміння, емотивна, встановлення відносин (стосунків), здійснення впливу. Структура спілкування: ціль, засоби спілкування, учасники спілкування, тип зв'язків, які встановлюються між учасниками спілкування, форма спілкування, результати спілкування. Рівні спілкування: макрорівень, мезорівень, мікрорівень. Сторони спілкування: комунікативна, перцептивна, інтерактивна. Види спілкування. Форми спілкування: офіційно-рольова, формально-офіційна, неформальна, бесіда, нарада, переговори, збори, публічний виступ. Поняття стилю

спілкування. Характеристика стилів спілкування: авторитарний, демократичний, ліберальний, «спільна творчість», «дружня прихильність», «загравання», «залякування», «дистанція» «менторський стиль».

Тема 5. Спілкування як обмін інформацією.

Зміст теми: Соціальна комунікація як структурна складова спілкування. Поняття про комунікації. Вербальна та невербальна комунікація. Функції комунікації: комунікативний контроль, афіліація. Одиниці (елементи) комунікативного процесу. Види комунікації: спонукальна, констатуюча, аксіальна і ретіальна. Комунікативний простір міжособистісних стосунків. Форми передачі інформації. Комунікативні бар'єри та їх подолання.

Тема 6. Спілкування як сприймання людьми один одного.

Зміст теми: Соціальне і міжособистісне пізнання. Поняття соціальної перцепції. Функції соціальної перцепції: пізнання себе; пізнання партнера по спілкуванню; організація спільної діяльності на основі взаєморозуміння; встановлення емоційних стосунків. Механізми соціальної перцепції: ідентифікація, рефлексія, емпатія. Каузальна атрибуція та помилки атрибуції. Деформації соціальної перцепції: ефект ореолу, ефект первинності, ефект новизни, ефект стереотипізації (проекції), ефект поблажливості.

Тема 7. Спілкування як взаємодія.

Зміст теми: Загальна характеристика міжособистісної взаємодії. Поняття соціальної інтеракції. Типи взаємодії: співробітництво і суперництво (конкуренція). Взаємний вплив та пізнання людей в процесі міжособистісної взаємодії, його цілі і наслідки. Види психологічного впливу: наслідування, навіювання, зараження, переконання, прохання, примушування, ігнорування, маніпуляція; паніка, чутки, мода та ін.

Тема 8. Психологія конфлікту при спілкуванні. Конструктивні та деструктивні форми міжособистісної взаємодії.

Зміст теми: Деструктивна та конфліктна взаємодія. Поняття конфлікту. Причини конфліктів. Види конфліктів. Структура конфлікту. Фази та динаміка конфлікту. Деструктивні та конструктивні функції конфлікту. Стратегії конфліктної взаємодії: конкуренція, уникання, співробітництво, компроміс, пристосування. Профілактика конфліктів.

Модуль 3. Психологія соціальних груп

Тема 9. Група як соціально-психологічний феномен.

Зміст теми: Поняття соціальної групи. Соціальна спільність та соціальна група. Ознаки та психологічні характеристики групи. Функції групи: соціалізація, інструментальна, експресивна, підтримуюча. Соціально-психологічні параметри соціальної групи: композиція (склад) групи, структура групи, групові процеси, групові норми та цінності, система санкцій, статус (позиція) в групі, система ролей, канал комунікації. Класифікація груп.

Тема 10. Психологія малих соціальних груп. Динамічні процеси в малих групах.

Зміст теми: Поняття малої групи. Ознаки малої групи. Класифікація малих соціальних груп. Поняття про групову динаміку. Механізми групової динаміки: ідіосинкразійний кредит лідера, розв'язання внутрішньо-групових протиріч, психологічний обмін. Процеси групової динаміки: утворення та розвиток малої групи; нормативна поведінка у групі; групова згуртованість; соціально-психологічний клімат; лідерство і керівництво в малих групах; прийняття групового рішення; груповий вплив; групова сумісність; конфлікти та їх розв'язання тощо. Фази розвитку групи: дифузна група, асоціація, кооперація, корпорація,

колектив.

Групові норми і нормативна поведінка. Проблема прийняття групового рішення. Групова більшість та групова меншість. Феномен групового впливу. Види групового впливу на особистість. Психологія міжгрупових відносин. Міжгрупова поведінка. Міжгрупові конфлікти.

Тема 11. *Психологія великих соціальних груп і масових явищ.*

Зміст теми: Поняття про велику соціальну групу. Загальні ознаки великих соціальних груп. Класифікація великих соціальних груп. Види соціальних груп: стихійні (нестабільні) – публіка, натовп, маса; сталі (стабільні) – нація, соціальні класи, народ. Масові соціально-психологічні явища.

Психологія етнічних груп. Поняття етнічної групи. Етнопсихологічні категорії: етнос, національна психіка, національна самосвідомість, національний характер, національні інтереси та орієнтації, національні почуття і настрої, національні традиції та звички, національні стереотипи, егоцентризм, менталітет народу, ментальність. Особливості психологічного складу українців.

Модуль IV. Соціально-психологічні проблеми особистості

Тема 12. *Особистість як соціально-психологічний феномен.*

Зміст теми: Загальне поняття про особистість. Специфіка постановки проблеми особистості в соціальній психології. Співвідношення соціального, психічного і біологічного в особистості. Біосоціальна суть особистості. Соціально-психологічні якості та атрибути особистості: стать, вік, темперамент, здоров'я свобода, воля, розум, почуття та ін.

Соціально-психологічна структура особистості (за А.В.Петровським, К.К.Платоновим). Соціально-психологічний тип особистості. Соціальна зрілість особистості.

Тема 13. *Соціалізація особистості*

Зміст теми: Поняття соціалізації особистості. Теоретичні концепції соціалізації особистості. Складові процесу соціалізації. Соціально-психологічні механізми соціалізації. Сфери та стадії соціалізації. Агенти та інститути соціалізації. Соціальні ролі особистості: конвенціональні (формалізовані), міжособистісні; ролі задані на включення людини в соціальні структури та групи; ролі, які досягнуті завдяки особистісним зусиллям. Соціальний ранг особистості. Чинники, які визначають ранг: продуктивність праці, ставлення до роботи, комунікабельність, уміння відстоювати свою точку зору, професійні здібності тощо. Форми рольової ідентичності: статева, гендерна, етична, групова, політична, професійна.

Тема 14. *Особистість в структурі групових сосунків. Лідерство і керівництво у групах.*

Зміст теми: Специфіка входження особисті в групу. Поняття про соціальні норми. Фаза адаптації. Фаза індивідуалізації. Фаза інтеграції. Соціальний статус як показник особистості у суспільстві та приналежності її до певних груп. Влада і авторитет. Престиж. Показники престижу. Позиція, роль, ранг особистості в системі суспільних відносин.

Поняття про лідерство і керівництво як персоніфіковані форми управління соціальних груп. Характеристика стилів лідерства і керівництва. Типи лідерства.

Поняття про «позицію особистості». Установка як елемент позиції особистості. Соціальна установка, її функції. Компоненти соціальної установки (аттитюд): когнітивний, афективний, поведінковий. Ціннісна орієнтація особистості.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу): усне та письмове тематичне опитування; поточне тестування; реферати; доповіді; творчі завдання; модульні контрольні роботи.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): – семестровий екзамен (письмовий, підсумкове тестування).

Форми і методи поточного контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських і практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацювати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є: систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань та розв'язання практичних ситуацій і творчих завдань; виконання завдань для самостійного опрацювання; виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів: усне та письмове опитування; тестові завдання; обговорення проблеми, дискусії; вирішення психологічних задач (поданих у вигляді усного, текстового або графічного матеріалу); презентації результатів роботи.

Кожний модуль включає бали за поточну роботу студента на практичних, семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу.

На семінарських заняттях оцінюється участь в обговоренні проблемних питань, ситуацій. Метою практичних занять та самостійної роботи з даного курсу є глибоке засвоєння та закріплення студентами програмного матеріалу, уточнення незрозумілих понять, термінів, що були викладені в лекціях чи рекомендованій літературі, розвиток самостійності і творчості в процесі опрацювання матеріалу, запропонованого для самостійної роботи, розв'язання проблемних (ситуативних) задач, опрацювання методик.

Форма контролю самостійної роботи визначається індивідуально або для групи: доповідь, усне опитування. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних і семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля.

Виконання тестових завдань здійснюється в режимі діагностики на навчальній платформі moodle або за допомогою роздрукованих завдань.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять.

Студент за результатами поточного контролю може отримати в II семестрі до 100 балів, у III семестрі 60 балів. Критично-розрахунковий мінімум для допуску до іспиту становить – 35 балів.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання – *екзамен*

Об'єктом підсумкового контролю знань студентів у формі екзамену є виконання тестових завдань, що відображають програмний курс навчальної дисципліни й потребують вміння синтезувати отримані знання та розв'язувати практичні ситуації. Екзамен розміщений і проводиться на платформі moodle УДУ імені М. Драгоманова. Також підсумковий контроль може здійснюватися у формі письмового екзамену, який включає три теоретичні питання.

Студент за результатами екзамену може отримати від 0 до 40 балів. Остаточна екзаменаційна оцінка складається з суми результатів поточного контролю і екзамену. Студенти, які набрали сумарно меншу кількість балів ніж розрахунковий мінімум – 60 балів, вважаються такими, що не виконали навчальний план з дисципліни.

Система рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переводу до національної (4 – ох бальної) та європейської (ECTS) шкали представлені в таблиці.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для екзамену
90 – 100	A	відмінно
80-89	B	добре
70-79	C	
65-69	D	задовільно
60-64	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні

1. Ануфриева Н. М., Зелинская Т.Н., Зелинский Н.Е. Социальная психология: Курс лекций. - 3-е изд., перераб. и доп. - К.: МАУП, 2000. -136 с.
2. Говорун Т, В., Кікінеджи О. М. Гендерна психологія: Навчальний посібник. - К.: Видавничий центр «Академія», 2004. - 308 с.
3. Горноста́й П. П. Личность и роль: Ролевой подход к социальной психологии личности. – К. : Интерпресс ЛТД, 2007. – 312 с.
4. Динамічні процеси в малій групі: соціально-психологічний вимір освітнього середовища : [монографія] / [П. П. Горноста́й, О. Л. Вознесенська, І. В. Грибенко та ін.] ; за наук. ред. П. П. Горноста́я; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. – 190 с.
5. Долинська Л. В., Левченко М. В., Чепелева Н. В., Уманець Л. І. Активні методи в роботі практичного психолога. - Київ, 1994. - 80 с.
6. Канетті Еліас. Маса і влада [Електронний ресурс] : пер. з нім. / Е. Канетті. - К. : Альтернативи, 2001. - 416 с.

7. Коваленко А.Б., Корнєв М.Н. Соціальна психологія: Підручник. – К., 2006. – 400 с.
8. Козляковський П. А. Соціальна психологія : Курс лекцій. Практикум. Хрестоматія / П. А. Козляковський, А. П. Козляковський; Миколаїв. держ. гуманіт. ун-т ім. П.Могили комплексу "Києво-Могилян. акад.". - Миколаїв, 2005. - 424 с.
9. Комінко С.Б., Кучер Г.В. Крайні методи психодіагностики: Навч.посібник. - Тернопіль: Карт-бланш, 2005. - 406 с.
10. Корнєв М.Н., Коваленко А.Б. Соціальна психологія: Підручник. - К.: Либідь, 2008. - 301 с.
11. Ложкин Г.В., Повякель Н.И. Практическая психология конфликта: Учеб. пособие. - К.: МАУП, 2000. - 256 с.
12. Максименко С.Д. Психологія в соціальній та педагогічній практиці: методологія, метода, програми, процедури. - Київ, 1998. - 169 с.
13. Марков І.В., Рудик Я.М. Вплив соціально-психологічного клімату на взаємини в колективі. Сборник научных трудов Sworld. – 2014. Том 18 (2). – С. 3-7.
14. Москаленко В.В. Соціалізація особистості: Монографія / В.В. Москаленко. – К.: Феникс, 2013. – 540 с.
15. Москаленко В.В. Соціальна психологія. Видання 2-ге, виправлене та доповнене. - К.: Центр учбової літератури, 2008. - 688 с.
16. Олексенко Р.І. Вплив комунікацій на ціннісні орієнтири особистості. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2015. №62. – С. 65-73.
17. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: Навчальний посібник. - К.: Академвидав, 2010. - 649 с.
18. Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія / ред.: С. Д. Максименко; Ін-т психології ім. Г.С.Костюка АПН України. - К. : Міленіум, 2005. - 192 с.
19. Пірен Марія. Основи конфліктології: Навчальний посібник. - 2-е вид. - К., 1997. - 212 с.
20. Помиткін Е. О. Психологія духовного розвитку особистості: Монографія. - К.: Наш час, 2005. - 280 с.
21. Практикум із соціальної психології. Навч. Метод. Посібник // Долинська Л., Абрамян Н., Артемчик О., Гоголь О. - К., 2001. - 155 с.
22. Савчин М. В. Соціальна психологія. - Дрогобич, 2000. - 255 с.
23. Семиченко В.Н. Психология общения. - Киев, 1997. - 166 с.
24. Ставцька С.О., Отич Д.Д. Соціальна психологія: Хрестоматія. Навч. посібник. НПУ ім. М.П. Драгоманова. – Каравела. - 2018. – 330 с.
25. Філоненко М. М. Психологія спілкування. Підручник. - К.: Центр учбової літератури, 2008. - 383 с.
26. Цимбалюк І.М. Психологія спілкування: Навч. посібник - К.: Основи, 2007. - 390 с.
27. Швачко О.В. Соціальна психологія [Текст] : навч. посібник для студ. неспсихол. спец. вищих навч. закл. / О. В. Швачко. - К.: Вища школа, 2002. - 111 с.
28. Щекин Г.В. Визуальная психодиагностика: познание людей по их внешности и поведению: Монография. - К.: МАУП, 1995. - 672 с.

Допоміжні

1. Балей С. Вибрані праці з соціальної і педагогічної психології / Тернопільський експериментальний ін.-т пед. освіти.–Тернопіль, 1995. – 46 с.

2. Губко О.Т. Психологія українського народу: наук. дослідж.: в 4-х кн. Кн. 1: Психологічний склад проукраїнської народності / Олексій Губко. – Видання друге, значно доповнене. – К.: Видавець Сергій Наливайко, 2010. – 504 с.
3. Джонсон, Девід В. Соціальна психологія: тренінг міжособистісного спілкування [Текст] / Д. В. Джонсон ; пер. з англ. В. Хомик. - К. : Видавничий дім "КМ Академія", 2003. - 288 с.
4. Дунець Л.М. Психологія спілкування [Текст] : навч. посіб. для студ. спец. "Соціальна педагогіка" та "Практична психологія" / Л. М. Дунець ; Технологічний ун-т Поділля. – Хмельницький. 2003. - 142 с.
5. Дюжева О. В. Взаємозв'язок та взаємообумовленість соціальних установок і особистісних рис людини // Вісн. Харк. ун-ту. Сер. Психологія. - 2000. - № 483. - С. 53-55. - Бібліогр.: 6 назв. - укр.
6. Кара-Мурза С. Г. Манипуляція сознанием. - К.: Оріони, 2000. - 448 с.
7. Корольчук М.С., Криворучко П.П. Історія психології: Навч. посіб. для вищих навч. закл. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2004. – 248 с.
8. Кравченко С. М., Костицький М. В. Екологічна етика і психологія людини. - Львів, 1992. - 195с.
9. Соціальна психологія [Текст] : навч.-метод. матеріали до курсу / Харківська держ. академія культури. Кафедра соціальної психології; уклад. М. В. Церковна. - Х. : ХДАК, 2003. - 38 с.
10. Технологія тренінгу / С.Д. Максименко(заг.ред.), О. Главник (упоряд.), Г.Бевз (упоряд.). - К.: Главник, 2005. - 112 с.
11. Яценко Т. С. Глибинна психокорекція: феноменологія, теорія і практика: Навч. посіб. - К.: Вища шк., 2006. - 382 с.

VII. Інформаційні ресурси

1. Сайт наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова.
URL: <https://lib.npu.edu.ua/>
2. Directory of Open Access Books.
URL: <https://directory.doabooks.org/discover?query=social&locale-attribute=en>
3. <http://ua.textreferat.com/referat-11184-1.html>
4. <https://uadoc.zavantag.com/text/11928/index-1.html?page=7>
5. <https://zavantag.com/docs/3451/index-154663.html>
6. https://library.udpu.edu.ua/library_files/417831.pdf

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

КОНФЛІКТОЛОГІЯ

Розробник програми: *Федоренко Алла Федорівна*,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри політичної психології
та міжнародних відносин

I. Пояснювальна записка

Програма навчальної дисципліни *«Конфліктологія»* складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми *«Психологія»*.

Предмет вивчення навчальної дисципліни - психологічні знання, які дозволяють описати, пояснити, передбачити та контролювати конфліктну поведінку в соціальній взаємодії, а також, знання з актуальних питань конфліктології, спрямованих на формування компетентностей з попередження та врегулювання конфліктів у професійних і життєвих ситуаціях.

Міждисциплінарні зв'язки. Дисципліна тісно пов'язана із загальною, соціальною, віковою та педагогічною психологією, психосоматикою та медіапсихологією, психопрофілактикою та патопсихологією, психологією комунікації та психологією впливу, психодіагностикою, психоконсультаванням та психокорекцією, політичною психологією, основами психотерапії та психологією менеджменту. Вона має розкрити майбутнім фахівцям-психологам специфіку психологічної допомоги конфліктним особистостям й сучасні питання проблемного характеру у прогнозуванні, попередженні та вирішенні конфліктів фахівцями у галузі психології щодо вирішення прикладних питань конфліктології.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни *«Конфліктологія»* є засвоєння базових знань з актуальних питань конфліктології, особливостей виникнення, попередження й врегулювання конфліктів та створенні конструктивних суспільних взаємовідносин; ознайомлення студентів-психологів з основними фазами розвитку конфліктів та відмінностями між ними, стратегіями і тактиками їх вирішення, з класифікацією та принципами психодіагностики, психопрофілактики, психокорекції й психотерапії конфліктної поведінки і конфліктності; формування компетентностей з розв'язання та вирішення конфліктів у професійних та життєвих ситуаціях; розробка рекомендацій, спрямованих на проведення ефективної психолого-педагогічної допомоги конфліктним особам.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни *«Конфліктологія»* є ознайомлення здобувачів вищої освіти з актуальними психологічними проблемами у попередженні та подоланні конфліктів; розкриття майбутнім фахівцям ефективної

методології вирішення завдань діагностування та регулювання у генезисі конфліктів, конфліктних ситуацій; навчання здобувачів-психологів враховувати вікові та індивідуальні особливості особистості при проведенні психолого-педагогічного дослідження; формування компетентностей з попередження і прогнозування складних, неоднозначних конфліктних ситуацій та перетворення їх у конструктивному, творчому напрямку; функціонування згуртованих груп та прийнятті продуктивних рішень; розробка професійних рекомендацій з підвищення ефективності психологічної допомоги населенню.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.	ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психологічних наук, що передбачають застосування основних психологічних теорій, методів і характеризуються комплексністю й невизначеністю умов.
2.	ПР2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.	ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
3.	ПР13. Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності.	ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії. ЗК14. Здатність розпізнавати власні емоційні стани та знаходити шляхи їх регуляції.
4.	ПР10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, одстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.	ЗК12. Здатність до розвитку особистісного потенціалу у майбутній професійній діяльності.
5.	ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.	СК14. Здатність до рефлексії власної діяльності з метою визначення її ефективності.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС
Модуль I. Теоретичні аспекти дисципліни “Конфліктологія”		32	12	12	8	40	7	4	2	1	65
1	Тема 1. Предмет, завдання та зміст дисципліни “Конфліктологія”. Становлення і розвиток конфліктології як науки.	10	4	4	2	10	2	1	0,5	0,5	17
2	Тема 2. Типологія конфлікту. Причини виникнення конфлікту.	8	4	2	2	10	2	1	0,5	0,5	16
3	Тема 3. Стадії протікання конфлікту. Структура конфлікту.	8	2	4	2	10	1,5	1	0,5		16
4	Тема 4. Динаміка конфліктів: розвиток та ескалація.	6	2	2	2	10	1,5	1	0,5		16
Модуль II. Моделі конфліктної поведінки особистості. Психотехнології управління конфліктами		42	18	12	12	66	11	6	2	3	97
5	Тема 5. Внутрішній конфлікт: поняття, види, моделі поведінки.	6	2	2	2	12	1,5	1		0,5	17
6	Тема 6. Конфлікти та стратегії поведінки у міжособистісній взаємодії.	8	4	2	2	10	2	1	0,5	0,5	16
7	Тема 7. Конфлікти у різних сферах міжособистісної взаємодії.	6	2	2	2	12	2	1	0,5	0,5	16
8	Тема 8. Психологічні особливості управління конфліктами	8	4	2	2	10	2	1	0,5	0,5	16
9	Тема 9. Вирішення конфлікту: методи, стратегії, тактики.	8	4	2	2	12	2	1	0,5	0,5	16
10	Тема 10. Посередництво та переговори у вирішенні конфліктів	6	2	2	2	10	1,5	1		0,5	16
Разом:		74	30	24	20	106	18	10	4	4	162

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 6 кредитів ЄКТС 180 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Теоретичні аспекти дисципліни “Конфліктологія”

Тема 1. *Предмет, завдання та зміст дисципліни “Конфліктологія”. Становлення і розвиток конфліктології як науки.*

Зміст теми: Специфіка предмету дисципліни “Конфліктологія”. Історія розвитку конфліктології. Система і завдання курсу. Зв’язок дисципліни з іншими науками. Методи психології конфлікту. Місце психології конфлікту в системі психологічних знань. Наукові погляди на причини виникнення та шляхи подолання конфліктів в історичному розвитку людства. Конфлікт як вид критичної ситуації. Функції конфліктів. Психологічні надбання та наслідки конфліктів.

Тема 2. *Типологія конфлікту. Причини виникнення конфлікту.*

Зміст теми: Основні види класифікацій конфліктів. Типи, види конфліктів, їх особливості. Суб’єктивні та об’єктивні, внутрішні та зовнішні причини виникнення конфліктів. Загальні та приватні причини виникнення конфліктів. Внутрішньоособистісні, міжособистісні та групові конфлікти. Соціальні конфлікти. Особливості типів і видів конфліктів в діловій та підприємницькій сфері.

Тема 3. *Стадії протікання конфлікту. Структура конфлікту.*

Зміст теми: Основні стадії протікання конфлікту. Складові конфлікту: учасники конфлікту; спірні питання; простір і обставини конфлікту; мотиви, інтереси і цілі учасників; перебіг конфлікту; часові виміри. Життєвий цикл конфлікту. Формула конфлікту. Особливості психологічної діагностики конфліктів. Сигнали конфлікту та особливості прогнозування конфліктів. Конфліктна особистість, конфліктність особистості. Конфліктогени спілкування як передумови виникнення конфліктів та симптоми конфліктної поведінки.

Тема 4. *Динаміка конфліктів: розвиток та ескалація.*

Зміст теми: Основні фази та етапи виникнення і розвитку конфліктів. Структурні компоненти, що дозволяють описувати конфлікт у динаміці. Психологічна сутність поняття «динаміка конфлікту». Складові динаміки розвитку конфлікту: виникнення конфліктної ситуації, усвідомлення об’єктивної конфліктної ситуації, інцидент мотив конфлікту, розгортання та ескалація конфлікту, вирішення конфлікту. Напрямки розвитку конфлікту. Психологічні особливості деструктивних процесів у конфлікті. Симптоми уникнення та ескалації конфліктів. Дослідження та прогнозування ескалації конфлікту.

Модуль II. Моделі конфліктної поведінки особистості. Психотехнології управління конфліктами

Тема 5. *Внутрішній конфлікт: поняття, види, моделі поведінки.*

Зміст теми: Психологія внутрішніх конфліктів. Види внутрішніх конфліктів. Генезис та психологічні наслідки внутрішніх конфліктів. Форми прояву та способи подолання внутрішніх конфліктів. Специфіка внутрішнього конфлікту. Переживання як основа внутрішніх конфліктів. Умови виникнення внутрішнього конфлікту. Причини внутрішніх конфліктів. Способи попередження внутрішніх конфліктів. Захисні механізми у внутрішніх конфліктах. Основні психологічні концепції внутрішніх конфліктів. Механізми вирішення внутрішніх конфліктів. Методи подолання внутрішніх конфліктів.

Тема 6. *Конфлікти та стратегії поведінки у міжособистісній взаємодії.*

Зміст теми: Причини та наслідки міжособистісних та міжгрупових конфліктів. Класифікація міжособистісних конфліктів. Конфліктна протидія і види міжособистісних конфліктів. Незадоволеність потреб як джерело конфліктної протидії. Міжособистісні конфлікти та ефективність діяльності. Особливості конфліктної протидії на різних етапах онтогенезу. Методи профілактики та розв'язання конфліктів в організації. Стили поведінки в конфліктних ситуаціях. Ситуації і обставини за яких доцільно або не доцільно застосовувати певний стиль поведінки у конфлікті. Можливі взаємозв'язки життєвих позицій зі стилями поведінки у конфліктній ситуації. Аналіз та експертиза конфлікту. Картографія конфлікту. Принципи конфліктологічної експертизи.

Тема 7. Конфлікти у різних сферах міжособистісної взаємодії.

Зміст теми: Поняття про конфлікт у суспільстві. Економічні конфлікти. Характеристика соціальних конфліктів. Політичний конфлікт як сфера політичних відносин. Управління економічними, соціальними та політичними конфліктами. Конфлікти в духовній сфері суспільства. Сімейні конфлікти. Конфлікти у соціальній роботі. Основні суб'єкти соціальних і духовних конфліктів. Конфлікти в організації: причини, види та гендерні особливості виникнення. Конфлікти й влада в організації. Конфлікти у сфері управління.

Тема 8. Психологічні особливості управління конфліктами.

Зміст теми: Психологічний контекст управління конфліктами. Стиль поведінки учасників як умова і засіб вирішення конфлікту. Поняття та види діяльності управління конфліктами. Методи управління конфліктами. Чинники управління конфліктами. Принципи управління конфліктами. Труднощі профілактики конфліктів. Регулювання, розв'язання та завершення конфліктів. Форми і стратегії завершення та вирішення конфліктів. Картографія конфлікту. Засоби прогнозування конфліктів. Психодіагностика як засіб прогнозування конфліктів. Варіанти поведінки у конфліктних ситуаціях. Правила безконфліктної поведінки у міжособистісній взаємодії. Технології конструктивного спілкування та раціональної поведінки у конфліктах.

Тема 9. Вирішення конфлікту: методи, стратегії, тактики.

Зміст теми: Форми і стратегії вирішення конфліктів. Повне і неповне вирішення конфлікту. Психологічні чинники конструктивного вирішення конфліктів. Форми завершення конфліктів. Особливості візуалізації як психотехнологія вирішення конфліктів. Стиль поведінки учасників як умова і засіб вирішення конфлікту. Взаємозв'язок толерантності і конфлікту. Толерантна поведінка як чинник вирішення конфліктів. Психодіагностика, психопрофілактика внутрішніх та міжособистісних конфліктів, психокорекція та психотерапія конфліктної поведінки й особистісної конфліктності.

Тема 10. Посередництво та переговори у вирішенні конфліктів.

Зміст теми: Поняття про медіацію. Моделі та функції посередницької діяльності. Процес медіації як форма управління конфліктами. Конфлікти, які необхідно вирішувати у суді. Принципи психологічного посередництва. Показники ефективності посередницької діяльності. Форми участі третьої сторони в урегулюванні та розв'язанні конфліктів. Функції медіатора. Стадії процесу медіації. Види та функції переговорів. Основний зміст переговорного процесу. Технології стратегій та тактик у переговорному процесі. Типи та функції переговорів. Типи поведінки партнерів у переговорному процесі. Динаміка переговорного процесу. Стили ведення переговорів у конфліктній ситуації.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Контроль якості знань здобувачів вищої освіти здійснюється відповідно до «Порядку контролю якості знань студентів Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова» (<https://cutt.ly/IRR0apo>).

Діагностика успішності навчання здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульні контрольні роботи;
- реферати;
- творчі завдання;
- інше.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): – залік:

- залікове завдання (розв'язання практичних ситуацій, підсумкове опитування).

Форми і методи поточного контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських і практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацьовувати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань здобувачів вищої освіти є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань та розв'язання практичних ситуацій і творчих завдань;

- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок передбачає застосування таких видів:

- усне і письмове опитування;
- обговорення проблеми, дискусія;
- аналіз конкретних ситуацій (поданих у вигляді усного, текстового або графічного матеріалу);
- ділові ігри (кейс-методи);
- презентації результатів роботи;
- інші.

Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля. Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота. Він складається з трьох теоретичних питань та практичного завдання. У контрольній роботі здобувач вищої освіти повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також виявити вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру.

Контрольна робота повинна мати самостійний характер. Недопустимо запозичення тексту, фактичних даних із літературних джерел без посилання на них. Тому контрольні роботи, написані без врахування цих вимог, викладачем перевірятися не будуть. Здобувач може спиратися у своїй роботі на відповідні інформаційні джерела з даної проблеми. При цьому, якщо він наводить цитату чи запозичує якесь теоретичне положення (наприклад, визначення, висновки дослідження, думку автора інформаційного джерела з того чи іншого питання тощо), то обов'язково треба робити посилання на літературне джерело.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом і виконанням практичних завдань на практичних і семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг і якість їх виконання; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Здобувач за результатами поточного контролю у першому та другому семестрах може отримати від 0 до 100 балів.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання залік

Підсумкова оцінка курсу навчальної дисципліни «Конфліктологія» є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності: поточне та підсумкове опитування рівня засвоєння навчального матеріалу під час аудиторних занять та самостійної роботи; оцінка (бали) за виконання творчих завдань й розв'язання практичних ситуацій, презентацій, дискусій, модульних контрольних робіт. Підсумкова оцінка виставляється після повного вивчення навчальної дисципліни, яка виводиться як сума проміжних оцінок, отриманих на практичних та семінарських заняттях. Поточна і підсумкова успішність студентів з дисципліни оцінюється від 0 до 100 балів (включно).

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Здобувач вищої освіти одержує залік, якщо за результатами поточного контролю він набрав 60 і більше балів. Якщо за результатами поточного контролю здобувач набрав менше 60 балів, він повинен виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів одержати відповідну кількість залікових балів з дисципліни. Якщо за результатами поточного контролю здобувач набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий результат, він також може виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів

підвищити свою підсумкову оцінку з дисципліни. Остаточна оцінка рівня знань студентів складається з рейтингу навчальної роботи, для оцінювання якої призначається максимально 100 балів. Порядок переведу рейтингових балів до національної (4 бальної) та європейської (ECTS) шкали представлено в таблиці 1.

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні

1. Берлач А.І., Кондюкова В.В. Конфліктологія: навчальний посібник для дистанційного навчання. Київ: Університет «Україна», 2007. 203 с.
2. Ващенко І.В., Кляп М.І. Конфліктологія та теорія переговорів: навч. посіб. Київ: Знання, 2013. 408 с.
3. Герасіна Л.М., Требін М.П., Воднік В.Д. та ін. Конфліктологія: навч. посіб. Харків: Право, 2012. 128 с.
4. Гіренко С.П. Практична конфліктологія: навч. посіб. Харків: ХНУВС, 2010. 184 с.
5. Гірник А.М. Основи конфліктології: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 222 с.
6. Долинська Л.В., Матяш-Заяц Л.П. Психологія конфлікту: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Каравела, 2010. 304 с.
7. Котлова Л.О. Психологія конфлікту: курс лекцій: навч. посіб. Житомир: Вид-во ЖД ім. І. Франка, 2013. 112 с.
8. Луцишин Г.І. Конфліктологія та теорія переговорів: навч. посіб. [для студ., аспірантів і викл. вищ. навч. закл. освіти України]. Львів: Вид-во політехніки, 2015. 200 с.
9. Пов'якель Н. І. Основи психології конфлікту: навч. посіб. - К. : Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова, 2012. – 389 с.
10. Скулиш Є.Д., Кузьмін С.А., Охременко О.Р., Шамара О.В. Конфліктологія: підручник. Київ: Вид. дім «Артек», 2015. 362 с.
11. Словник-довідник термінів з конфліктології / за ред. М.І.Пірен, Г.В.Ложкіна. Чернівці; Київ, 1995.
12. Цюрупа М.В. Основи конфліктології та теорії переговорів: навч. посіб. Київ: Кондор, 2015. 172 с.

Допоміжні

13. Бурлачук В. Життєвий світ і структура конфлікту. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 1998. № 4-5.
14. Ващенко І.В., Кляп М.І. Конфліктологія та теорія переговорів: навч. посіб. Київ: Знання, 2013. 408 с.
15. Герасіна Л.М., Панов М.І., Осіпова Н.П. Конфліктологія / За ред Л.Н. Герасіної, М.І. Панова . – Х.: Право, 2002. – 256 с.
16. Калаур С.М., Фалинська З.З. Соціальна конфліктологія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Тернопіль: Астон, 2010. 360 с.
17. Карпенко З.С. Аксіопсихологічна реконструкція стратегій розв'язання конфліктних ситуацій. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: психологія. Львів: ЛДУВС, 2008. Вип. 1. С. 325-331.
18. Конфліктологія: Підручник / за ред. Л.М.Герасіної.– Харків: Право, 2012. – 256с.
19. Токар П.В. Конфліктологія: курс лекцій. Ужгород: Госпрозрахунковий редакційно-видавничий відділ у справах преси та інформації, 2001. С. 33-40.

20. Федоренко А.Ф. Психологія конфлікту. Комплекс типових навчальних програм (для підготовки студентів спеціальності 8.030102 – «Психологія» за КМР і МРС) / За редакцією проф. С.О.Ставицької / Авт. кол. кафедри соціальної психології та психотерапії Інституту соціології, психології та соціальних комунікацій – К.: УДУ імені М. Драгоманова, 2014
21. Шапар В. Психологічний тлумачний словник. – Х.: Прапор, 2004. – 640 с.
22. Яремчук С.С. Сучасні теорії в конфліктології: навч. посіб. Чернівці:Рута, 2008. 72 с.
23. Яценко Т.С. Теорія і практика групової психокорекції: Активне соціально-психологічне навчання: навч.посіб. –К. : В. шк., 2004.– 679 с.
24. Crews, Frederick. *Freud: The Making of an Illusion*. New York: Metropolitan Books, 2017, ISBN 978-0742522633.
25. Dufresne, Todd, ed. *Against Freud: Critics Talk Back*. Stanford: Stanford University Press, 2007
26. Портал підручники для студентів [Електроні. URL : <https://westudents.com.ua/predmet/25-psiholog%D1%96ya.html>
27. ПСИХОЛОГІЧНА БІБЛІОТЕКА " самопізнання і саморозвиток" <http://psylib.kiev.ua/>
28. ПСИХОЛОГІЯ ЯК НАУКА - ПСИХОЛОГІНІ ПРИЙОМИ І МЕТОДИ <http://psihologiya.net/>
29. Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Наукова періодика (пошук за ключовими словами). URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_all/cgiirbis_64.exe
30. Сайт бібліотеки факультету психології Київського державного університету [Електронний ресурс]. : <http://www.socd.univ.kiev.ua/PUBLICAT/PSY/index.phtml>
31. Цифрова бібліотека тематичних текстових збірок. URL: <https://www.twirpx.com>
32. Directory of Open Access Books. URL: <https://www.doabooks.org>
33. Закон України «Про освіту». Режим : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
34. Національна парламентська бібліотека України. Режим доступу: <http://www.nplu.ua>
35. Портал Українські підручники для ВНЗ [Електронний ресурс]. URL: <http://www.pidruchniki.ws>
36. Портал Наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова [Електронний ресурс]. URL: <https://lib.npu.edu.ua/>
37. Світова цифрова бібліотека. Розділ «Психологія». URL: <https://www.loc.gov/collections/world-digital-library/?q=psychology>
38. Цифрова бібліотека освітніх ресурсів «Академія». Розділ «Психологія». URL: <https://npu-ua.academia.edu/search?q=%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%B%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F>
39. Закон України «Про освіту». Режим: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
40. Лист МОН від 04.04.2022 № 1/3872-22 «Про методичні рекомендації «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій». Режим доступу: <https://imzo.gov.ua/2022/04/07/lyst-mon-vid-04-04-2022-1-3872-22-pro-metodychni-rekomendatsii-persha-psykholohichna-dopomoha-alhorytm-diy/>

VII. Інформаційні ресурси

- <https://dytpsyholog.com/>
- <http://ebooks.grsu.by/psihologia/>
- <http://psychology-naes-ua.institute/>
- <https://psylab.info/>
- <http://psylib.org.ua/>
- <https://scholar.google.com.ua/>
- <https://www.gumer.info/>
- <http://www.nbu.gov.ua/>
- www.pidruchniki.ws
- www.ebooktime.net
- www.posibnyky.vntu.edu.ua
- <https://www.coursera.org/learn/introduction-psychology>
- <https://www.coursera.org/learn/social-psychology>
- <https://www.coursera.org/learn/positive-psychology>
- <https://www.coursera.org/learn/social-pedagogy-europe>
- <https://www.coursera.org/learn/teacher-sel-programs>
- <https://www.coursera.org/learn/mindfulness-para-ser-mas-efectivo>
- <https://www.coursera.org/learn/mindfulness-and-well-being-peace-in-peace-out>
- <https://www.coursera.org/learn/troubles-spectre-autisme-diagnostic>
- https://courses.prometheus.org.ua/courses/KUBG/Psy101/2014_T1/about
- https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:Prometheus+CTFT102+2018_T3/about
- https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:EWC+DS101+2021_T1_3/about

Програма навчальної дисципліни ОСНОВИ ПОЛІТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Розробник програми: *Хворостянюк Наталія Анатоліївна*,
доктор філософії в галузі психології,
старший викладач кафедри політичної психології
та міжнародних відносин

І. Пояснювальна записка

Програма обов'язкової навчальної дисципліни «*Основи політичної психології*» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «*Психологія*».

Предмет вивчення навчальної дисципліни є теоретико-методологічні проблеми політичної психології, психологічні особливості політичних процесів; взаємодія психологічних та політичних явищ; психологічні складові у політичних процесах суспільства; особистість в політиці; практичні вміння та навички для надання психологічних послуг у сфері політичної психології.

Міждисциплінарні зв'язки психологія, політологія, соціологія, політична антропологія, філософія політики, соціальна філософія, соціальна психологія, політична соціологія, конфліктологія.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «*Основи політичної психології*» є отримання студентами теоретичних та практичних знань про психологічні компоненти політичної життєдіяльності суспільства, що формуються і виявляються на рівні політичної свідомості націй, класів, соціальних груп, індивідів і реалізуються в їхніх конкретних політичних діях.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «*Основи політичної психології*» є вивчення та подальше вільне оперування професійною термінологією, використовуваною в сфері політичної психології; розкриття взаємозв'язків політичної психології з іншими науками; аналізувати закономірності прояву психічних складових політичних процесів; вміння визначати вплив психологічних факторів на політичну діяльність та особистість; оволодіння практичними навичками надання психологічної допомоги в політичній сфері.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх	1К. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом політичної психології; аналізувати

	розв'язання. Знати категоріальний апарат політичної психології, джерельну базу, основні методи та технології, вітчизняний та міжнародний досвід в сфері політичної психології. Вміння проводити науковий пошук і систематизацію проблемних ситуацій в політичній психології.	вітчизняний та зарубіжний досвід в сфері політичної психології; самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати політико-психологічну інформацію з різних джерел.
2.	ПР4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел. Застосовувати у практичній роботі основні поняття та терміни політичної психології, джерельну базу.	ЗК6. Здатність приймати обґрунтовані рішення.
3.	ПР10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника. Аналізувати та пояснювати психолого-політичні явища, ідентифікувати політико-психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.	ЗК5. Здатність бути критичним і самокритичним; генерувати нові ідеї (креативність).
4.	ПР17. Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності. Вміти реалізуватися особистості в правовому суспільстві, усвідомлювати важливість цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.	ЗК10. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні. СК11. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Семинарські	Практичні	СРС	Аудиторні	Лекції	Семинарські	Практичні	СРС
1.	Модуль I Теоретико-методологічні засади політичної психології	34	14	14	6	32	8	4	2	2	62
2.	Тема 1.1. Політична психологія як наука.	4	2	2		4					8
3.	Тема 1.2. Основні категорії політичної психології.	4	2	2		4		2			10
4.	Тема 1.3. Історичний аспект політичної психології.	4	2	2		4					8
5.	Тема 1.4. Діяльність психолога в політичній сфері.	4	2	2		4					10
6.	Тема 1.5. Психологія особистості в політичній сфері.	6	2	2	2	4			2	2	8
7.	Тема 1.6. Психологія групи в політичній сфері.	6	2	2	2	6		2			8
8.	Тема 1.7. Психологія політичної соціалізації.	6	2	2	2	6					10
9.	Модуль II Психологічні аспекти політичних процесів та діяльності.	52	18	12	22	48	10	4	2	4	86
10.	Тема 2.1. Політична свідомість як психологічний феномен.	6	2	2	2	6					10
11.	Тема 2.2. Психологічні особливості політичної орієнтації суб'єктів політичного процесу.	6	2		4	4					8
12.	Тема 2.3. Політична участь і поведінка.	6	2	2	2	6		2		2	10
13.	Тема 2.4. Психологічний вплив у політиці.	4	2	2		4					10
14.	Тема 2.5. Політичне лідерство як психологічний феномен.	6	2	2	2	6					8
15.	Тема 2.6. Політична еліта: психологічний аспект.	6	2		4	4			2		10
16.	Тема 2.7. Психологічні особливості формування політичної культури.	6	2	2	2	6		2		2	10
17.	Тема 2.8. Психологія політичного конфлікту та	6	2	2	2	6					10

	тероризму.										
18.	Тема 2.9. Психотехнології в політичній сфері.	6	2		4	6				10	
19.	Підготовка до екзамену					14				14	
Разом:		86	32	26	28	94	18	8	4	6	162

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 6 кредитів ЄКТС 180 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Теоретико-методологічні засади політичної психології

Тема 1.1. *Політична психологія як наука.*

Зміст теми: Змістове наповнення терміну «політична психологія». Предмет і об'єкт політичної психології. Визначення та класифікація політики. Політичні інститути. Політичний рух. Зв'язки політичної психології з іншими дисциплінами та науковими галузями. Функції політичної психології. Методи досліджень у політичній психології.

Тема 1.2. *Основні категорії політичної психології.*

Зміст теми: Напрями політичної психології. Основні положення та принципи політичної психології. Структура політичної психології. Політична психіка. Політичне сприймання. Політичне мислення. Політичні емоції. Фундаментальні дослідження в політичній психології.

Тема 1.3. *Історичний аспект політичної психології.*

Зміст теми: Історичні етапи становлення політичної психології як науки. Політико-психологічні ідеї античності, епохи Відродження і Просвіти. Політична психологія XIX ст. – початку XXI ст. Становлення та розвиток сучасної політичної психології. Історичне становлення психологічних аспектів політичних думок.

Тема 1.4. *Діяльність психолога в політичній сфері.*

Зміст теми: Психологічна діяльність в політичній сфері. Психологічні аспекти побудови виборчої кампанії. Робота практичного психолога щодо рішення політичних конфліктів. Психологічні особливості оптимізація політичної діяльності.

Тема 1.5. *Психологія особистості в політичній сфері.*

Зміст теми: Роль особистості в політичній сфері. Психологія політичної особистості. Різновиди політичної участі особистості. Політичні процеси і особистість. Політична діяльність особистість.

Тема 1.6. *Психологія групи в політичній сфері.*

Зміст теми: Поняття «політична група». Роль групи в політичній сфері. Різновиди групової політичної участі. Політичні процеси і група. Політична діяльність групи. Психологія політичної групи.

Тема 1.7. *Психологія політичної соціалізації.*

Зміст теми: Політична соціалізація як соціально-психологічний феномен. Моделі та концепції політичної соціалізації. Психологічні засади політичної соціалізації. Психологічний розвиток політичної соціалізації в онтогенезі.

Модуль II. Психологічні аспекти політичних процесів та діяльності.

Тема 2.1. *Політична свідомість як психологічний феномен.*

Зміст теми: Термін «політична свідомість». Компоненти політичної свідомості. Масова політична свідомість. Вплив політики на свідомість особистості. Політична ідеологія як форма політичної свідомості.

Тема 2.2. Психологічні особливості політичної орієнтації суб'єктів політичного процесу.

Зміст теми: Політичні цінності. Політична орієнтація. Мотиви політичної діяльності. Політичний вибір та його різновиди.

Тема 2.3. Політична участь і поведінка.

Зміст теми: Політична участь та її особливості. Концепції політичної участі. Різновиди політичної участі. Політичні погляди. Механізми політичної поведінки.

Тема 2.4. Психологічний вплив у політиці.

Зміст теми: Основні засади психологічного впливу у політичній сфері. Різновиди психологічних впливів. Політичне маніпулювання. Політичні міфи. Політичне насилля.

Тема 2.5. Політичне лідерство як психологічний феномен.

Зміст теми: Поняття «політичний лідер», «лідерство». Функції політичного лідерства. Причини популярності та непопулярності лідерів, політичних рішень. Вплив лідера. Образи найбільш значущих лідерів у світовій історії. Політичне лідерство: психологічний аспект. Якість притаманні політичному лідеру.

Тема 2.6. Політична еліта: психологічний аспект.

Зміст теми: Психологічні особливості терміну «політична еліта». Типи політичної еліти. Функції політичної еліти. Національна еліта. Політична еліта в Україні. Політична контреліта.

Тема 2.7. Психологічні особливості формування політичної культури.

Зміст теми: Підходи до визначення поняття «політична культура». Типи політичної культури. Функції політичної культури. Політична культура України.

Тема 2.8. Психологія політичного конфлікту та тероризму.

Зміст теми: Політичний конфлікт як соціально-психологічний феномен. Психологія виявлення та попередження політичних конфліктів. Психологічні аспекти політичного тероризму. Психологічна характеристика особи терориста.

Тема 2.9. Психотехнології в політичній сфері.

Зміст теми: Визначення поняття «політичні технології». Політичні рішення. Виборчі технології. Побудова виборчої кампанії. Рішення політичних конфліктів. Електоральна поведінка громадян. Оптимізація політичної діяльності.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Контроль якості знань студентів здійснюється відповідно до «Порядку контролю якості знань студентів Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова» (<https://cutt.ly/IRR0apo>).

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне опитування,
- обговорення проблемних питань,

- практичне завдання,
- реферат,
- творче завдання,
- аудиторна контрольна робота,
- самостійна робота студентів,
- інші.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): екзамен (підсумкове опитування).

Форми та методи поточного контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських та практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацювати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань здобувачів вищої освіти є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань;
- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів робіт:

- усне опитування,
- обговорення проблемних питань,
- практичне завдання,
- реферат,
- творче завдання,
- аудиторна контрольна робота,
- самостійна робота студентів,
- інші.

Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля. Модуль включає бали за поточну роботу студента на семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом на семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях кожного модуля.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає

індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота.

Модульна контрольна робота з дисципліни «Основи політичної психології» складається з чотирьох питань. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також виявити вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер. Недопустимо запозичення тексту, фактичних даних із літературних джерел без посилання на них. Тому контрольні роботи, написані без врахування цих вимог, викладачем перевірятися не будуть. Студент може спиратися у своїй роботі на відповідні інформаційні джерела з даної проблеми. При цьому, якщо він наводить цитату чи запозичує якусь теоретичне положення (наприклад, визначення, висновки дослідження, думку автора інформаційного джерела з того чи іншого питання тощо), то обов'язково треба робити посилання на літературне джерело.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання – екзамен.

Формою підсумкового контролю є екзамен. Екзамен з дисципліни «Основи політичної психології» проводиться у письмовій формі (під час дистанційного навчання в формі тестів). Екзаменаційні завдання виконують за білетами, складеними викладачем-лектором (екзаменатором) з дисципліни та затвердженими не пізніше, ніж за місяць до початку екзамену, на засіданні кафедри за підписами завідувача кафедри та екзаменатора. Виконання завдань підсумкового контролю оцінюється (екзамену) 0-40 балів (включно).

Оцінювання навчальних досягнень студентів проводиться за 100-бальною шкалою. Поточну і підсумкову успішність студентів з дисциплін оцінюють від 0 до 100 балів (включно). Відповідність шкал оцінювання та критеріїв визначення рівнів досягнень студентів наведено в таблиці.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для екзамену
90 – 100	A	відмінно
80-89	B	добре
70-79	C	
65-69	D	задовільно
60-64	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основна:

1. Андрущенко Т.В., Бондарчук О.Ю., Зеленін В.В., Ковчина І.М., Кравчук С.Л., Співак Д.М., Панченко М.В., Пасічніченко С.В., Пиляєва Л.В., Хворостянко Н.А. Основи політичної психології. Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 2021. 246 с.

2. Головатий М.Ф. Політична психологія. Підручник. 2 - е видання. Центр навчальної літератури. 2017. 400 с.
3. Гуревич П. Політична психологія. Харків : Юніті, 2015. 543с.
4. Дилігенский Г.Г. Соціально-політична психологія /Посібник для вищих навчальних закладів. Київ : Освіта, 2016. 352с. Режим доступу: http://www.koob.ru/diligensky/sots-polit_psihologia
5. Козирев М. П. Політична психологія: навч. Посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 648 с.
6. Траверсе О.О. Соціальне та суспільне у змісті політичного лідерства та керівництва // Сучасна українська політика. Київ, Миколаїв. 2014. Вип. 7. С. 338-347.
7. Якубовський О.П., Бутирська Т.О. Державна влада і громадянське суспільство: система взаємодії. Одеса, 2015.

Допоміжна:

1. Жадан І.В. Проблеми громадянської освіти в Україні // Психолого-педагогічна наука і суспільна практика: Матеріали методологічного семінару Академії педагогічних наук України, 12 листоп. 1998р. Київ., 1998. С. 57-61.
2. Кияшко, Л.О., Полунін, О.В., Краснякова, А.О., & Сидоркіна, М.Ю.(2014). Політична участь молоді сучасної України: психологічні чинники активізації. Київ: Міленіум
3. Молодь та молодіжна політика в Україні: соціальнодемографічніаспекти (2010). Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. Київ. Взято з <https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pubpdf/Youth%20and%20Youth%20Policy%20-%20Demo%20Aspects%20%28UA%29.pdf>.
4. Обушний, М.І., Примуш, М.В., & Шведа, Ю.Р. (2017). Партологія. 2-ге вид., випр. і допов. Київ.
5. Резнік, О. (2019). Соціологічні виміри громадянського суспільства в Україні. Київ: Інститут соціології НАН України.
6. Юрченко В. Е. Комунікативні технології як механізми взаємодії громадянського суспільства та державної влади // Державне будівництво. 2012. № 1., С. 1–10.
7. Drury J., & Reicher, S. (2000). Collective action and psychological change: The emergence of new social identities. *British Journal of Social Psychology*, 39 (4), 579–604.
8. Drury J., & Stott, C. (2011). Contextualising the crowd in contemporary social science. *Contemporary Social Science*, 6 (3), 275–288.
9. Locher, D. A. (2002). *Collective behavior*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall
10. Spears, R., & Postmes, T. (2015). Group identity, social influence and collective action online: Extensions and application of the SIDE model. In S. S. Sundar (Ed.), *The handbook of psychology of communication technology*(pp. 23–46). Oxford: Blackwell.
11. Stott, C., & Drury, J. (2016). Contemporary understanding of riots: Classical crowd psychology, ideology and the social identity approach. *Public Understanding of Science*, 26 (1), 2–14.

VII. Інформаційні ресурси

1. Проблеми політичної психології <https://politpsy.org/index.php/popp>
2. Суспільно-політичні процеси. Науково-популярне видання громадської організації “Академія політичних наук”. Київ., 2017. Випуск 2–3(6-7). 308 с. http://aps-m.org/wp-content/uploads/downloadmanagerfiles/%D0%A1%D0%9F%D0%9F_6_%D0%91%D0%BB%D0%BE%D0%BA.pdf

3. Портал Наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lib.npu.edu.ua/>.
4. Портал Національної бібліотеки України імені В. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>.
5. Портал Українські підручники для ВНЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pidruchniki.ws>.
6. Портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rada.gov.ua/>.

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ОСНОВИ ПРОФОРІЄНТОЛОГІЇ

Розробник програми: *Ханецька Тетяна Іванівна*,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації

І. Пояснювальна записка

Навчальна програма навчальної дисципліни «*Основи профорієнтології*» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «*Психологія*».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретико-методологічні основи проведення профорієнтаційної роботи як складової професійної діяльності практичного психолога; технологічні прийоми, методи та особливості профдіагностичної, профорієнтаційної та профконсультативної допомоги клієнту при виборі або перевиборі професії та при профвідборі.

Міждисциплінарні зв'язки: Дисципліна тісно пов'язана із загальною, соціальною, віковою, педагогічною психологією, з психофізіологією та психосоматикою, психодіагностикою, системою психологічної служби, психопрофілактикою та патопсихологією, консультативною психологією та психокорекцією, політичною психологією, основами психотерапії. Вона має розкрити майбутнім фахівцям-психологам специфіку роботи профорієнтолога з психологічного супроводу професійного самовизначення особистості; сучасні питання проблемного характеру профорієнтаційної та реорієнтаційної діяльності у галузі психології щодо вирішення прикладних питань профорієнтології, профорієнтації та профконсультування.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «*Основи профорієнтології*» є забезпечення майбутніх психологів основами психологічних знань з профорієнтології як базового напрямку практичної психології; забезпечення оволодіння майбутніми фахівцями–психологами категоріальним апаратом сучасних психотехнологій профконсультування, розуміння основних принципів та положень профорієнтації; озброєння студентів глибокими теоретичними знаннями, уміннями і навичками надання профдіагностичної, профінформаційної та профконсультативної допомоги особам, які знаходяться на етапі вибору або перевибору майбутньої професії, мають проблеми професійного самовизначення, що дозволить студентам у майбутній професійній діяльності вірно, системно та з високою ефективністю здійснювати профорієнтаційну діяльність.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «*Основи профорієнтології*» є становлення професійного мислення психолога щодо вирішення практичних завдань профорієнтології, профорієнтації та профконсультування, активізація особистісного та творчого потенціалу майбутнього фахівця; ознайомлення студентів з профорієнтологією як

системою, формами та методами профорієнтаційної роботи у ситуації профвідбору (профдобору), профконсультування, професійної адаптації, психологічного супроводу персоналу організації; розкриття психологічних особливостей професійного самовизначення на різних стадіях вікового розвитку особистості та його важливість й специфіку на етапі юнацького віку; визначення значимості врахування психологічних особливостей та здібностей особистості клієнта при професійному самовизначенні, профдоборі та профвідборі; виявлення особливостей професіографічних досліджень щодо різних типів та класів професій на сучасному етапі, можливості їх використання у профорієнтаційній та реорієнтаційній діяльності фахівця-психолога в освітніх закладах та у кадровій роботі в організації; формування умінь та навичок проведення професійної діагностики особистості та використання різноманітних методів, прийомів професійного консультування з питань профорієнтації особистості клієнта, складання програми психокорекції особистого професійного плану учня (за необхідності).

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР21. Професійно орієнтуватися у сучасних теоретичних підходах та практичних напрямках, інноваційних технологіях і методах; застосувати інноваційні підходи для вирішення професійних завдань, використовувати набуті нові знання та розробки у практичній діяльності.	ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психологічних наук, що передбачають застосування основних психологічних теорій, методів і характеризуються комплексністю й невизначеністю умов.
2.	ПР5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.	ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
3.	ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.	ЗК12. Здатність до розвитку особистісного потенціалу у майбутній професійній діяльності.
4.	ПР4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.	СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.
5.	ПР12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів тощо, відповідно до вимог замовника.	СК9. Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну роботу відповідно до запиту.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС
	Модуль I. Профорієнтологія як система.	48	20	14	14	66	12,5	7	2,5	3	104
1.	Тема 1. Профорієнтологія як наука	4	2	2		6	1,5	0,5	0,5	0,5	10
2.	Тема 2. Становлення профорієнтології у зарубіжній та вітчизняній психології	4	2		2	8	1	0,5		0,5	12
3	Тема 3. Система та функції профорієнтаційної роботи	8	4	2	2	8	1,5	1		0,5	12
4.	Тема 4. Методи профорієнтології	4	2	2		6	1	0,5	0,5		12
5.	Тема 5. Психологічні особливості профконсультативної роботи	6	2	2	2	8	2	1	0,5	0,5	12
6.	Тема 6. Професійна просвіта як складова профорієнтології.	6	2	2	2	6	1,5	1	0,5		12
7.	Тема 7. Професійне виховання як складова профорієнтології.	4	2		2	8	1	0,5	0,5		10
8.	Тема 8. Профдобрі та профвідбір як складові профорієнтології.	6	2	2	2	8	1,5	1		0,5	12
9.	Тема 9. Професійна адаптація особистості	6	2	2	2	8	1,5	1		0,5	12
	Модуль II. Психологія професійного самовизначення та становлення професіонала	26	10	10	6	40	6	3	2	1	58
0.	Тема 10. Психологічні особливості професійного самовизначення особистості.	6	2	2	2	8	1,5	1		0,5	12
11.	Тема 11. Методи активізації професійного самовизначення учнів.	4	2	2		8	1	0,5	0,5		10
12.	Тема 12. Професійна спрямованість та професійна придатність особистості.	6	2	2	2	8	1	0,5	0,5		12

13.	Тема 13. Стадії професійного становлення особистості	6	2	2	2	8	1	0,5	0,5		12
14.	Тема 14. Професіографія та її місце в системі профорієнтології	4	2	2		8	1,5	0,5	0,5	0,5	12
Разом:		74	30	24	20	106	18	10	4	4	162

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 6 кредити ЄКТС 180 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Профорієнтологія як система

Тема 1. Профорієнтологія як наука

Зміст теми: Поняття про профорієнтологію. Мета, завдання профорієнтології. Об'єкт, предмет профорієнтології. Взаємозв'язок профорієнтології із суміжними напрямками. Категоріальний апарат профорієнтології (професія, професійна самоактуалізація, професійні здібності, професійні установки, професійна придатність та ін.). Основні види діяльності профорієнтолога.

Тема 2. Становлення профорієнтології у зарубіжній та вітчизняній психології

Зміст теми: Історія розвитку профорієнтології в зарубіжній психології. Етапи розвитку профорієнтології: перший етап – виникнення профорієнтології в кінці XIX ст.; другий етап – виникнення психології праці; третій етап – виникнення профпсихології або психології професій. Розвиток профорієнтології у дослідженнях вітчизняних учених. Розвиток профорієнтації в сучасній Україні.

Тема 3. Система та функції профорієнтаційної роботи.

Зміст теми: Мета, завдання, принципи та функції профорієнтації згідно з Концепцією державної системи профорієнтації населення. Основні поняття та категорії профорієнтації (професія, спеціальність, кваліфікація, посада, придатність до праці, професійна придатність, професійне самовизначення, кар'єра). Основні складові профорієнтації. Профорієнтаційна робота у закладах освіти. Етапи профорієнтаційної роботи у школі.

Тема 4. Методи профорієнтології.

Зміст теми: Групи методів профорієнтації (інформаційно-довідкові, просвітницькі методи; методи професійної психодіагностики: об'єктивні методи, тести-опитувальники, методики суб'єктивного шкалування, інтерактивні, проєктивні методики у профорієнтації та профконсультаційній допомозі; методи морально-емоційної підтримки клієнтів; методи надання допомоги у конкретному виборі та ухваленні рішення). Психодіагностичне поле діяльності профорієнтолога.

Тема 5. Психологічні особливості профконсультативної роботи.

Зміст теми: Поняття профконсультації. Мета, завдання та принципи профконсультації. Види профконсультацій. Завдання профконсультанта. Причини звернення за профконсультативною допомогою (Є.А.Клімов). Завдання, види, етапи профконсультаційної роботи у школі. Форми профконсультації: індивідуальна та групова, їх особливості, цілі, завдання, переваги та недоліки. Види індивідуальних та групових профконсультацій. Особливості взаємодії профконсультанта та оптанта. Етика профконсультативної роботи. Основні психологічні труднощі у роботі профконсультанта.

Тема 6. Професійна просвіта як складова профорієнтології.

Зміст теми: Форми професійної просвіти. Сутність, структура, функції та завдання профінформації. Вимоги до профінформації, профагітації та профпропаганди. Результати неправильної професійної пропаганди. План проведення бесід, лекцій з учнями про професії. Особливості організації та форми профінформації у сучасній школі.

Тема 7. Професійне виховання як складова профорієнтології.

Зміст теми: Поняття про професійне виховання. Принципи гуманістичного підходу професійного виховання молоді. Функції професійного виховання у процесі становлення особистості учня. Ефективні методи професійного виховання та самовиховання учнів. Формування професійно важливих якостей суб'єкта діяльності. Прийоми психолого-педагогічного впливу на молодь.

Тема 8. Профдобір та профвідбір як складові профорієнтології.

Зміст теми: Поняття про профдобір та профвідбір. Мета, завдання, принципи профдобору та профвідбору. Важливість врахування індивідуально-психологічних особливостей, здібностей та можливостей учнів при профдоборі на основі профдіагностичного обстеження. Поняття про особистий професійний план учня (його складання (за відсутності), корекція (за необхідності), ствердження (за умов врахування вимог до його формування). Етапи професійного відбору персоналу (попередній відбір претендентів; проведення первинної співбесіди; оцінка претендента; перевірка документації, збір і перевірка рекомендацій; результати медичного огляду; проведення підсумкової співбесіди щодо наймання на посаду; прийняття остаточного рішення про наймання на посаду чи відмову претенденту). Види резюме претендента на посаду. Інтерв'ю як основний метод опитування кандидата на посаду. Визначення профпридатності, професійно важливих якостей особистості претендента на посаду (за результатами профдіагностичного обстеження та приладного (апаратного) обстеження). Оцінка досвіду роботи кандидата на посаду. Заключення трудового договору (контракту) з працівником.

Тема 9. Професійна адаптація особистості.

Зміст теми: Поняття про професійну адаптацію. Зовнішні та внутрішні фактори, які впливають на процес професійної адаптації особистості. Основні предметні області професійної взаємодії суб'єкта діяльності та середовища при адаптації (професійно-діяльнісна, організаційно-нормативна, соціально-професійна, соціально-психологічна, соціальна в широкому сенсі). Напрямки адаптації. Види адаптації. Стадії процесу пристосування до трудового колективу. Умови успішної професійної адаптації працівника та причини ускладнення чи неуспішної адаптації.

Модуль II. Психологія професійного самовизначення та становлення професіонала.

Тема 10. Психологічні особливості професійного самовизначення особистості.

Зміст теми: Поняття про професійне самовизначення особистості. Зовнішні та внутрішні фактори професійного самовизначення. Типи професійного самовизначення. Професійне самовизначення учнів, етапи та завдання. Особистий професійний план учнів. Типи впливу сім'ї на професійне самовизначення учнів. Основні типи помилок та упередження, можливі при виборі професії. «Восьмикутник основних факторів вибору професії» (Є.О.Клімов).

Тема 11. Методи активізації професійного самовизначення учнів.

Зміст теми: Загальна характеристика методів активізації професійного самовизначення учнів. Ігрові методики активізації професійного самовизначення (ціннісно-моральні профорієнтаційні ігри; пробно-ознайомлювальні ігри). Ігри: «Асоціація», «Вгадай професію», «Прибульці», «Порадник», «Профконсультація», «Захист професії перед батьками», «Автопортрет», «Людина-професія» та умови їх використання з учнями. Ігрові профорієнтаційні вправи.

Тема 12. Професійна спрямованість та професійна придатність особистості.

Зміст теми: Поняття про професійну спрямованість та професійну придатність, їх співвідношення. Чинники вибору професії. Компоненти професійної спрямованості особистості (емоційний, мотиваційно-потребовий, перспективно-цільовий). Проблема та умови формування професійної придатності та становлення професіонала. Типи професійної придатності. Професійна придатність як категорія системи «людина-професія». Роль професійного та особистісного самовизначення у формуванні та прояві професійної придатності суб'єкта діяльності.

Тема 13. Стадії професійного становлення особистості.

Зміст теми: Концептуальні положення професійного становлення особистості. Вплив соціально-економічних факторів на професійне становлення особистості. Стадії професійного становлення особистості. Особливості особистості як суб'єкта праці. Роль біографічних криз у професійному становленні та розвитку особистості.

Тема 14. Професіографія та її місце в системі профорієнтації.

Зміст теми: Поняття про професіографію. Принципи професіографії. Поняття про професіограму, План-схема професіограми. Поняття про психограму. Класифікація професій (Є.О.Клімов) (людина - жива природа; людина - техніка; людина - людина; людина – знакова система; людина – художній образ). Формула вибору професії. Професії та спеціальності. Професійно важливі якості різних типів професій.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Контроль якості знань студентів здійснюється відповідно до «Порядку контролю якості знань студентів Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова» (<https://cutt.ly/IRR0apo>).

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульні контрольні роботи;
- реферати;
- презентації;
- інше.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): – залік:

- підсумкове опитування.

Форми і методи поточного контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських і практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацювати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань;
- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів:

- тестові завдання;
- обговорення проблеми, дискусія;
- захист рефератів;
- аналіз конкретних ситуацій (поданих у вигляді усного, текстового або графічного матеріалу);
- ділові ігри (кейс-методи);
- самостійна робота студентів;
- інші.

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних і семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4-х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях даного модуля.

Виконання тестових завдань здійснюється в режимі діагностики, або за допомогою роздрукованих завдань. Оцінювання тестів проводиться за власною методикою з приведенням підсумку до встановленої в рейтинговій шкалі балів.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота.

Модульна контрольна робота з дисципліни «Основи профорієнтології» складається з трьох питань. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер. Недопустимо запозичення тексту, фактичних даних із літературних джерел без посилання на них. Тому контрольні роботи, написані без врахування цих вимог, викладачем перевірятися не будуть. Студент може спиратися у своїй роботі на відповідні інформаційні джерела з

даної проблеми. При цьому, якщо він наводить цитату чи запозичує якесь теоретичне положення (наприклад, визначення, висновки дослідження, думку автора інформаційного джерела з того чи іншого питання тощо), то обов'язково треба робити посилання на літературне джерело.

Студент за результатами поточного контролю може отримати від 0 до 100 балів.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання залік

Підсумкова оцінка курсу навчальної дисципліни «Основи профорієнтації» є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності: поточне та підсумкове опитування рівня засвоєння теоретичного матеріалу під час аудиторних практичних занять та самостійної роботи (реферат); оцінка (бали) за виконання семінарських творчих завдань. Підсумкова оцінка виставляється після повного вивчення навчальної дисципліни, яка виводиться як сума проміжних оцінок, отриманих на практичних та семінарських заняттях. Поточна і підсумкова успішність студентів з дисципліни оцінюється від 0 до 100 балів (включно).

Студент одержує залік, якщо за результатами поточного контролю він набрав 60 і більше балів. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав менше 60 балів, він повинен виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів одержати відповідну кількість залікових балів з дисципліни. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий результат, він також може виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів підвищити свою підсумкову оцінку з дисципліни. Остаточна оцінка рівня знань студентів складається з рейтингу навчальної роботи, для оцінювання якої призначається максимально 100 балів. Порядок переведення рейтингових балів до національної (4 бальної) та європейської (ECTS) шкали представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні:

1. Баклицький І.О. Психологія праці: Підручник. — 2-ге вид., перероб. і доп. — К.: Знання, 2008. — 655 с.

2. Баріхашвілі І. І. Психологічні основи профорієнтації і професійного самовизначення : навч.-метод. посіб. / Баріхашвілі І. І., Ворона М. П., Старіков І. М. ; Держ.

центр зайнятості, Миколаїв. облас. центр зайнятості, Південнослов'ян. ін-т Київ. славист. ун-ту. – Миколаїв : Атол, 2006. – 223 с.

3. Гладкова В.М. Профорієнтація: навчальний посібник [Текст] / В.М. 2 Гладкова. - Л. : Новий Світ - 2000, 2007. - 160 с.

4. Гончарова Н. О. Основи професійної орієнтації / За ред. В. Ф. Моргуна. Навчальний посібник. – К.: Видавничий дім «Слово», 2010. – 168 с.

5. Готовність учня до профільного навчання / Упорядник : В.Рибалка. За заг. ред. С.Максименка, О.Главник. – К.: Мікрос-СВС, 2003. – 112 с. (Психологічний інструментарій).

6. Занюк С.С. Психологія мотивації: Теорія и практика мотивування. — К.: ІНКOS, 2001. — 144с

7. Карпенко Г. В. Психологія праці та вибір професії : навч.-метод. посіб. : [для студ. вищ. навч. закл.] / Г. В. Карпенко. – Суми : Унів. книга, 2008. – 167 с.

8. Корольчук М. С. Теорія і практика професійного психологічного відбору : [навч. посіб. для слухачів та студ. вищ. навч. закл.] / М. С. Корольчук, В. М. Крайнюк. – К. : Ніка-Центр, 2006. – 532 с.

9. Коропецька О.М. Психологічні основи профорієнтації та самореалізації особистості. Навчальний посібник. – К. : КНТ, 2016. – 438 с.

10. Коропецька О. М. Профорієнтація та профпідбір : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / О. М. Коропецька ; Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ, 2005. – 234 с.

11. Куц О. С. Профорієнтація старшокласників: досвід застосування психодіагностичних методик : метод. посіб. / О. С. Куц ; за ред. В. Ф. Моргуна. – Кременчук : [б. в. (ПП Щербатих О. В.)], 2007. – 52 с.

12. Луценко О. Л. Тести для вибору професії / О. Л. Луценко. — К.Видавництво «Майстер-клас», 2011. — 144.

13. Мельник О. В. Зміст, форми та методи профконсультаційної роботи зі старшокласниками в процесі профільного навчання : наук.-метод. посіб. для вчителів / [Мельник О. В.] ; АПН України, Ін-т проблем виховання АПН України. – К. : Мегапринт, 2008. – 74 с.

14. Методи психодіагностики в системі профвідбору : метод. посіб / [авт.-уклад. В. В. Синявський та ін.] ; М-во праці та соц. політики України, Держ. центр зайнятості. – К. : [б. в.], 2007. – 287 с.

15. Некраш Л., Стрільник М. Вибір професії: як діяти, щоб не помилитися. – К., 2011.

16. Профессиональная ориентация как детерминанта карьеры личности : школа профессионального самоопределения : учеб.-метод. пособ. / [Носков В. И., Кальянов А. В., Ефросинина О. В. и др.] ; Донец. ин-т управления ; под общ. ред. В. И. Носкова. – Донецк : Норд-Пресс, 2006. – 169 с.

17. Професійна орієнтація старшокласників: теорія і практика: наук.- метод.посіб. Вип.1. / АПН України, Ін-т проблем виховання; [за ред. О.В.Мельника]. – К.: Четверта хвиля, 2009. – 230с.

18. Професійна діагностика / [упоряд. Т. Гончаренко]. – К. : Редакції загальнопед. газет, 2004. – 119 с.

19. Професійні здібності учня / [упоряд. : С. Максименко, О. Главник, М. Левтик]. – К. : Главник, 2004. – 111 с. – (Психологічний інструментарій).

20. Профорієнтаційна робота психолога / [упоряд. Т. Гончаренко]. – К. : Шкіл. світ, 2007. – 127 с.
21. Професійне самовизначення старшокласників : метод. посіб. / [Д. О. Закатнов, О. В. Мельник, О. В. Осипов та ін.] ; за ред. Д. О. Закатнова. – К. : Шкіл. світ, 2006 (Вид. Л. Галіцина). – 127 с.
22. Професіограми і психограми професій : [метод. посіб.]. Кн. 9 / Держ. центр зайнятості, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України [підгот. В. В. Синявський ; відп. за вип. В. Є. Скульська]. – К. : [б. в.], 2004. – 187 с.
23. Профорієнтологія: програма навч. курсу: для студ. пед. спец. / Глухівський національний педагогічний університет ім. О.Довженка [укл.: Зінченко В.П., Харламенко В.Б.]. – Глухів: РВВ ГНПУ ім. О.Довженка, 2012. – 15 с.
24. Психодіагностика в службі зайнятості /За ред. Синявського В.В., Ящишин О.О. – К., 1998.
25. Психологія праці та професійної підготовки особистості: Навчальний посібник / Під ред. П.С.Перепелиці, В.В.Рибалки –Хмельницький «Універ», 2001.
26. Рибалка В. В. Психологія праці особистості : навч.-метод. посіб. / В. В. Рибалка ; АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти. – К. : Київ. міськ. пед. ун-т ім. Б. Д. Грінченка, 2006. – 59 с
27. Світ професій : метод. рек. / Держ. служба зайнятості України, Київ. міськ. центр зайнятості ; [уклад. В. В. Синявський]. – К. : [б. в.], 2004. – 16 с.
28. Синявський В. В. Професіограми і психограми робітничих професій : [метод. посіб. / В. В. Синявський, Д. В. Гоменюк ; АПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих, Навч.-наук. центр проф.-техн. освіти. – К. : Київ. Русь, 2008. – 77 с.
29. Скиба М. Є. Теорія і практика професійно-орієнтаційної роботи з молоддю : навч. посіб. / М. Є. Скиба, О. М. Коханко. – Хмельницький : ХНУ, 2007. – 322 с.
30. Словник-довідник з професійної орієнтації учнів / АПН України, Ін-т проблем виховання АПН України ; [уклад. : В. В. Синявський, О. В. Мельник]. – К. : Мегапринт, 2007. – 118.
31. Федоренко А.Ф., Ханецька Т.І., Веселий К.О. Престижність як чинник професійного самовизначення підлітків в умовах карантину // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки : зб. наук. праць / за наук. редакцією І. С. Булах. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2022. - Вип. 18 (63). - С. 76-87. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2021.18\(63\).08](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2021.18(63).08)
32. Чебикіна Т. М. Словник-довідник з профорієнтації / Т. М. Чебикіна ; Півд. наук. центр АПН України, Одес. облас. ін-т удоскон. вчителів. – О. : ПНЦ АПН України, 2006. – 43 с.
33. Черникова Т. В. Профорієнтаційна підтримка старшокласників : учеб.-метод. пособие / Т. В. Черникова. – М. : Глобус, 2006. – 252 с. : ил.
34. Царенко, О. М. Теорія і методика профорієнтаційної роботи: лекц. матер. для студ. спец. «Технологічна освіта» [Електронний ресурс] / Олександр Царенко. – 2015 // Режим доступу: <https://docs.google.com/viewer>.
35. Щербакова І. М. Психодіагностика професійного самовизначення особистості : навч.-метод. посіб. / Щербакова І. М., Стадник Г. А. – Суми: вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2012. – 324 с.

Допоміжні:

1. Буракова М. Г. Пробы учебных достижений по Фукуяме : [система профориентации, предложенная проф. Фукуямой (Япония)] // Пед. диагностика. – 2009. – № 2. – С. 65–81.
2. Даниленко, М. Профориєнтація для випускників : тренінг / М. Даниленко // Психолог. – 2009. – Верес. (№ 36). – С. 20–22.
3. Енциклопедія професій. [Т. 1] / Держ. центр зайнятості України, Київ. міськ. центр зайнятості ; [під заг. ред. В. Ярошенко, О. Мельник]. – К. : [б. в.], 2005. – 412 с.
4. Енциклопедія професій : (додаток) / Держ. центр зайнятості України, Київ. міськ. центр зайнятості ; [уклад.: Лиса Я. О., Власюк В. І.]. – К. : [б. в.], 2005 (вид. ФО–П Красюк Г. А.). – 186 с.
5. Ермолаева Е.П. Профессиональная идентичность и маргинализм: концепция и реальность. /Психол.журнал. – 2001 - № 4.
6. Жижова О. Перспектива успеха: тренинговое занятие “Путь в профессию, или В поисках призвания” : [для учащихся 9–11 кл.] / Ольга Жижова // Шк. психолог. – 2006. – 1–15 сент. (№ 17). – С. 6–8.
7. Закон Верховної Ради України № 137-V від 14. 09. 2006 “Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої)”. – Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006. – № 43. – ст. 418.
8. Зубенко С. У світі професій : брейн-ринг [для старшокласників] / Світлана Зубенко // Шкіл. світ. – 2009. – Берез. (№ 10). – С. 20–24.
9. “Кар’єра-центр” вищого навчального закладу і сучасні технології працевлаштування випускників : [з досвіду роботи Одес. нац. політехн. ун-ту] / В. Малахов, Ю. Ямпольський, Г. Оборський [та ін.] // Вища освіта України. – 2004. – № 2. – С. 37–42.
10. Козловский О. В. Как правильно выбрать профессию : методики, тесты, рекомендации / [О. В. Козловский]. – Донецк : ООО ПКФ “БАО”, 2006. – 800 с.
11. Кривошаєва Г. Обери своє майбутнє! : тренінг проф. самовизначення / Г. Кривошаєва // Психолог. – 2006. – Берез. (№ 11). – С. 25–27.
12. Листопад М. П. Професійне самовизначення старшокласників : прогр. тренінг-курсу з психології / М. П. Листопад // Практ. психологія та соц. робота. – 2009. – № 5. – С. 25–38.
13. Лінніченко В. М. Програма розвивальних заходів для учнів 9–10-х класів щодо формування самовизначення та життєвої перспективи : [тренінг. прогр.] / В. М. Лінніченко // Практ. психологія та соц. робота. – 2008. – № 1. – С. 52–60 .
14. Людина і світ професій : прогр. для 8–9 кл. загальноосвіт. навч. закл. / АПН України, Ін-т проблем виховання АПН України ; [наук. консультант І. Д. Бех ; уклад.: О. В. Мельник, Л. А. Гуцан, С. М. Дятленко та ін.]. – К. : Мегапринт, 2007. – 34 с.
15. Мельниченко О. Ким бути? : комплекс занять із профориєнтації : [для підлітків 15–16 років] / Оксана Мельниченко // Психолог. – 2008. – Листоп. (№ 41/42). – Вкладка : Профориєнтаційні заняття психолога. – С. 9–48 .
16. Методи психодіагностики в системі профвідбору : метод. посіб / [авт.- уклад. В. В. Синявський та ін.] ; М-во праці соц. політики України, Держ. центр зайнятості. – К. : [б. в.], 2007. – 287 с.
17. Михалевська Н. Вибір професії, або задача з багатьма невідомими : психол.-пед. тренінг для учнів 9–11 кл. / Н. Михалевська, О. Тригук // Психолог. – 2004. – Груд. (№ 45). – С. 18–22 .

18. Михайлюк Т. Місто батьківських професій : година спілкування : 8- й кл. / Тамара Михайлюк // Сіл. школа України. – 2007. – Листоп. (№ 11). – С. 39–41.
19. Носков В. Психолого-педагогічний консиліум у профорієнтаційній роботі : проф. наміри й можливості учнів класу / В. Носков // Психолог. – 2006. – Лют. (№ 5). – С. 28–29.
20. Перепада О. Тренінг розвитку профорієнтаційних знань старшокласників : [профорієнтац. ігри] / О. Перепада // Психолог. – 2005. – Квіт. (№ 15). – С. 22–26.
21. Петрів О. Психолого-педагогічні аспекти профконсультаційної роботи зі старшокласниками : [методика проф. консультації та рек. щодо вибору й оволодіння певною професією] / Ольга Петрів // Наук. зап. Сер.: Педагогіка / Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка [та ін.]. – Т., 2007. – № 8. – С. 145–149.
22. Побудова кар'єри : прогр. для 10–11 кл. загальноосвіт. навч. закл. / АПН України, Ін-т проблем виховання АПН України ; [наук. консультант І. Д. Бех ; уклад.: О. В. Мельник, Л. А. Гуцан, С. М. Дятленко та ін.]. – К. : Мегапринт, 2007. – 34 с.
23. Про затвердження Концепції державної системи професійної орієнтації населення : постанова Каб. Міністрів України від 17 верес. 2008 р. № 842 // Офіц. вісн. України. – 2008. – № 72. – Ст. 2426.
24. Про затвердження Положення про Раду з питань професійної орієнтації населення: постанова Каб. Міністрів України від 21 січня 2009 р. № 28 // Професійна орієнтація старшокласників: теорія і практика: науковометодичний посібник / За ред. О. В. Мельника. – К.: “Четверта хвиля”, 2009. – Вип. № 1. – С. 166 – 169.
25. Про затвердження Державного класифікатора України [Електронний ресурс] : наказ Держ. комітету України по стандартизації, метрології та сертифікації від 27 лип. 1995 р. № 257. – Електрон. дані. – К., [б. р.]. – Режим доступу: <http://profi.org.ua/liga/liga1.html>
26. Психолого-педагогічні основи професійної адаптації майбутніх фахівців : монографія / [Григорій Васянович, Олександр Галус, Лариса Зданевич та ін. ; за ред. Г. П. Васяновича] ; АПН України, Львів. наук.-практ. центр проф.-техн. освіти. – Л. : СПОЛОМ, 2008. – 461 с.
27. Резапкіна Г. Экскурсия на предприятие, встреча с профессионалом : рекомендации к седьмым занятиям в 5–9 кл. : [материалы к авт. курсу „Уроки самоопределения”] / Галина Резапкіна // Клас. руководство и воспитание школьников. – 2008. – 16–29 февр. (№ 4). – С. 39–40.
28. Сиданич С.А. Профориентационный клуб “Профи” : [матеріали з досвіду роботи профорієнтац. клубу : розробки занять для школярів] / С. А. Сиданич // Вихов. робота в школі. – 2008. – № 10. – С. 40–47.
29. Сидоренко, В. К. Системний підхід до визначення компонентів профорієнтаційної роботи з молоддю / В. К. Сидоренко, В. Б. Харламенко // Науковий вісник НАУ. – К.: НПУ, 2000. – Вип. 30. – С. 230-238.
30. Сорочинська В.Є. Соціальна адаптація молоді в сучасних умовах [Текст] / В.Є. Сорочинська // Нові технології навчання. - К. : Науково-методичний центр вищої освіти, 2003. - Вип. 35. - С. 259-174.
31. Тхоржевський, Д. О. Загальні засади методик трудового навчання: Частина II. Методика трудового навчання / Д. О. Тхоржевський. – К.: Дініт, 2001. – 168 с.
32. AlisonDoyle. HardSkillsvs. SoftSkills: What's the Difference? [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.thebalance.com/hard-skills-vs-soft-skills-2063780>.

33. Minchington B., Thorne K. Measuring the effectiveness of your employer brand // Human Resources. October/November 2007. P. 14-16.
34. Holland I. The Psychology of Vocational Choice. Waltham Mass. Blaidell, 1996. — P.196.
35. Parsons T. The social system. — Glencoe. Free press. 1952. — 575 p.
36. Roe A. The Psychology of Occupations. N.Y.: Wiley. 1956. — 340 p.
37. Super D., Bahn M.Y. Occupational Psychology. London: Tavistock. — 1971.
38. Vroom V. H. Work and motivation N.Y.: Viley, 1964.
39. Schultz, M., Hatch, M. (2003). The cycles of corporate branding: the case of the LEGO company. California management review, 46(1), 6-26.

VII. Інформаційні ресурси:

- Бібліотека сайту «Пси-Фактор» «Практическая информация для нового качества жизни» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://psyfactor.org/lybr.htm>
- Етичний кодекс психолога. Режим доступу: <http://association.com.ua/association/association-normative-base/association-ethic-code-of-psychologist>
- Класифікатор професій ДК 003: 2010. Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/go/va327609-10>
- Національна парламентська бібліотека України. Режим доступу: <http://www.nplu.ua>
- Положення про організацію професійної орієнтації населення [Електронний ресурс] - Режим доступу: [www:// mozdocs.kiev.ua/view.php](http://www.mozdocs.kiev.ua/view.php).
- Портал професійного консультування [Електронний ресурс]. – Електрон. дані. – К., 2000– . – Режим доступу: <http://profi.org.ua>. – Заголовок з екрана.
- Портал психологічних видань <http://psyjournals.ru/index.shtml>
- ПСИХОЛОГІЧНА БІБЛІОТЕКА "самопізнання і саморозвиток" <http://psylib.kiev.ua/>
- ПСИХОЛОГІЯ ЯК НАУКА - ПСИХОЛОГІНІ ПРИЙОМИ І МЕТОДИ <http://psihologiya.net/>
- Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>
- Сайт наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова. Розділ «Психологія». URL: <https://lib.npu.edu.ua/search-form?searchword=%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F&searchphrase=all>
- Сайт «Исследователь: Сайт для психологов и тех, кто интересуется психологией» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://explorateur.narod.ru/library.htm>
- Сайт бібліотеки факультету психології Київського державного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.socd.univ.kiev.ua/PUBLICAT/PSY/index.phtml>
- Світова цифрова бібліотека. Розділ «Психологія». URL: <https://www.loc.gov/collections/world-digital-library/?q=psychology>
- Українські підручники для ВНЗ. Режим доступу: <http://www.pidruchniki.ws>

- Цифрова бібліотека освітніх ресурсів «Академія». Розділ «Психологія». URL: <https://npu-ua.academia.edu/search?q=%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F>
- Directory of Open Access Books. URL: <https://www.doabooks.org>

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ

Розробник програми: *Бондарчук Оксана Юрївна*,
доктор філософії в галузі психології,
доцент кафедри політичної психології
та міжнародних відносин

I. Пояснювальна записка

Навчальна програма обов'язкової дисципліни «*Основи психологічного консультування*» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «*Психологія*».

Предмет вивчення навчальної дисципліни – теоретичні положення, методи, принципи, технології й техніки психологічного консультування.

Міждисциплінарні зв'язки. Дисципліна тісно пов'язана із загальною психологією та історією психології, віковою та педагогічною психологією, соціальною психологією, основами політичної психології, системою психологічної служби, психодіагностикою, психопрофілактикою та основами патопсихології, психокорекцією, основами психотерапії, основами коучингу, медичною та реабілітаційною психологією, психологією менеджменту.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «*Основи психологічного консультування*» є набуття здобувачами вищої освіти теоретичних та практичних знань, умінь та навичок із психологічного консультування як одного з видів психологічної допомоги особистості та оволодіння професійними компетентностями для здійснення консультативної діяльності в закладах освіти, соціальних і реабілітаційних центрах та інших установах.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «*Основи психологічного консультування*» є набуття та систематизація теоретичних та практичних знань із основ психологічного консультування; сформувані цілісне уявлення про процес індивідуального та групового психологічного консультування, вміння та навички психоконсультативної діяльності; створити цілісне уявлення про зміст, методи і принципи консультативного процесу та оволодіння технологіями й техніками надання ефективної психологічної допомоги для вирішення конкретних консультативних завдань у різних вікових групах та різних сферах професійної діяльності.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР9 Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і	ІК. Здатність розв'язувати складні завдання і проблеми у процесі навчання

	проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.	та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає застосування основних психологічних теорій і методів, проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог.
2.	<p>ПР11 Складати та реалізовувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій</p> <p>ПР16 Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога.</p>	<p>ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.</p> <p>СК8. Здатність організовувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову).</p> <p>СК3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.</p>
3.	ПР13 Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності.	ЗК13. Здатність адаптуватися відповідно до нових соціальних умов.
4	ПР22 Володіти навичками диференціації психологічної допомоги клієнтам з врахуванням їх національно-культурного, вікового, гендерного і соціального статусу та індивідуально-психологічних характеристик	СК13. Здатність виявляти потреби, планувати, координувати та надавати основні види психологічних послуг та організувати роботу і супровід різних вікових груп і верств населення.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС
	Модуль I. Психологічне консультування як різновид психологічної допомоги особистості	36	14	6	16	50	12	6	2	4	70
1	Тема 1. Загальні основи психологічного консультування	11	2	-	2	7	1	1	-	-	8
2	Тема 2. Особистість психолога-консультанта та клієнта.	11	2	-	2	7	-	-	-	-	10

3	Тема 3. Індивідуальне та групове консультування. Особливості психоконсультативного процесу	13	2	-	4	7	3	1	-	2	10
4	Тема 4. Консультування в контексті різних наукових підходів. Методи психологічного консультування.	12	2	-	2	8	2	1	-	1	12
5	Тема 5. Первинний психоконсультативний прийом.	13	2	2	2	7	2	1	-	1	10
6	Тема 6. Психотерапевтичні навички та техніки введення консультативної сесії.	13	2	2	2	7	3	1	2	-	10
7	Тема 7. Засоби психологічного впливу на клієнта.	13	2	2	2	7	1	1	-	-	10
	Модуль II. Психологічне консультування у різних сферах життєдіяльності особистості.	38	16	18	4	56	12	8	4	-	86
8	Тема 8. Віково-психологічне консультування.	13	2	2	2	7	-	-	-	-	12
9	Тема 9. Психологічне консультування у сфері освіти.	15	2	4	2	7	2	2	-	-	10
10	Тема 10. Психологічне консультування сімей	11	2	2	-	7	4	2	2	-	10
11	Тема 11. Психологічне консультування клієнтів у кризових станах.	11	2	2	-	7	2	1	1	-	12
12	Тема 12. Психологічне консультування ВПО та осіб, постраждалих внаслідок воєнних дій	11	2	2	-	7	2	1	1	-	10
13	Тема 13. Психологічне консультування клієнтів різних типів особистості.	11	2	2	-	7	-	-	-	-	12
14	Тема 14. Психологічне консультування в менеджменті	11	2	2	-	7	1	1	-	-	10
15	Тема 15. Психологічне консультування в політичній сфері	11	2	2	-	7	1	1	-	-	10
Разом:		74	30	24	20	106	24	14	6	4	156

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 6 кредитів ЄКТС 180 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Психологічне консультування як різновид психологічної допомоги особистості.

Тема 1. Загальні основи психологічного консультування

Зміст теми: Поняття та специфіка психологічного консультування. Цілі, мета, завдання психологічного консультування. Історичні передумови і розвиток консультування. Відмінність психологічного консультування від психокорекції та психотерапії. Види психологічного консультування. Принципи психологічного консультування.

Тема 2. Особистість психолога-консультанта та клієнта

Зміст теми: Особистість консультанта та професійні вимоги до неї. Особливості професійної діяльності консультанта-початківця. Професійна етика. Професійно-важливі якості психолога-консультанта. Помилки психолога в процесі консультативної взаємодії. Особистість клієнта у консультуванні. Типи клієнтів. Розуміння клієнтом процесу консультування. Модель ефективного психолога-консультанта в очах клієнта.

Тема 3. Індивідуальне та групове консультування. Особливості психоконсультативного процесу

Зміст теми: Індивідуальна та групова форми психологічного консультування, їх специфіка та особливості проведення. Переваги та недоліки індивідуальної і групової консультативної сесії. Процес консультування як стратегія психологічної допомоги людям. Структура консультативного процесу. Стратегії надання консультативної допомоги. Стили ведення консультації: від наддирективності до недирективності. Оптимальні умови для проведення психологічної консультації.

Тема 4. Консультування в контексті різних наукових підходів. Методи психологічного консультування.

Зміст теми: Консультування в парадигмі психоаналітичного підходу. Консультативна діяльність в екзистенціальній психології. Консультування в межах гештальтпсихології. Когнітивно-біхевіоральний підхід у консультуванні. Консультування в контексті особистісно орієнтованого підходу. Консультативна діяльність практичного психолога на основі духовно-особистісного підходу. Психоконсультативна бесіда та її організація. Контакт із клієнтом під час бесіди. Інтерв'ю як метод психологічного консультування.

Тема 5. Первинний психоконсультативний прийом

Зміст теми: Перша зустріч з клієнтом. Збирання відомостей і встановлення контакту. Поняття скарги, явний та прихований зміст скарги. Самодіагноз. Особливості роботи з визначенням проблеми клієнта. Запит як важливий елемент скарги. Різниця між скаргою та психологічним запитом. Поширені психологічні запити.

Тема 6. Психотерапевтичні навички та техніки введення консультативної сесії

Зміст теми: Різновиди консультативних технік. Техніка постановки запитань. Техніка підбадьорювання та заспокоювання. Техніка перефразування. Техніка узагальнення. Техніка відображення почуттів клієнта. Техніка відображення власних почуттів. Техніка відображення власних почуттів. Техніка надання інформації клієнту. Техніка інтерпретації. Техніка конфронтації. Техніка рефлексивного слухання. Техніка емпатійної відповіді.

Тема 7. Засоби психологічного впливу на клієнта

Зміст теми: Фокусування інформації. Типи фокусу (за Айві). Неконгруентність та робота з нею. Основні класи суперечностей, що зустрічаються в консультативній бесіді. Зворотний зв'язок. Форми передачі зворотної інформації: повідомлення про сприйняття

партнера, повідомлення про сприйняття самого себе, зауваження про хід бесіди. Я-висловлювання. Інтерпретація як психологічне пояснення проаналізованого матеріалу, нова точка зору на почуте. Конфронтація. Специфіка техніки конфронтації в консультуванні.

Модуль II. Психологічне консультування у різних сферах життєдіяльності особистості.

Тема 8. Віково-психологічне консультування

Зміст теми: Психологічне консультування дошкільників та їх батьків. Психологічне консультування молодших школярів та членів їх родини. Психологічне консультування особистості підліткового віку. Психологічне консультування особистості юнацького віку. Консультативна робота з дорослими людьми. Консультування людей похилого віку.

Тема 9. Психологічне консультування у сфері освіти

Зміст теми: Основні запити, з якими звертаються до психолога-консультанта в закладах освіти. Консультування батьків та педагогів щодо взаємодії з дітьми різного віку. Психологічне консультування підлітків та їх батьків. Консультування у ЗВО. Загальні особливості психолого-педагогічного консультування. Типові звернення до консультанта з питань психолого-педагогічного змісту. Методичні рекомендації з питань психолого-педагогічного консультування.

Тема 10. Психологічне консультування сімей

Зміст теми: Актуальні проблеми консультування сімей. Особливості психологічного консультування при роботі з сім'ями. Організація роботи з подружньою парою. Організація роботи з одним із членів подружжя. Причини звернення чоловіка й дружини за психологічною допомогою. Використання домашніх завдань при роботі з подружжям. Індивідуальне психоконсультування подружжя. Переживання розлучення з партнером. Труднощі взаєморозуміння. Консультування при розлученні.

Тема 11. Психологічне консультування клієнтів у кризових станах

Зміст теми: Консультування при переживанні провини. Особливості консультування клієнтів, які плачуть, та несамостійних і маломотивованих клієнтів. Консультування клієнтів із психосоматичними розладами. Консультування клієнтів із депресією. Консультування клієнтів із суїцидальними намірами. Консультування клієнтів, котрі переживають втрату.

Тема 12. Психологічне консультування ВПО та осіб, постраждалих внаслідок воєнних дій

Зміст теми: Психосоціальний стан ВПО та осіб, постраждалих внаслідок воєнних дій: потреби та проблеми. Мультидисциплінарний підхід у допомозі ВПО, сім'ям з дітьми та громадянам, що постраждалих внаслідок воєнних дій. Компетенції фахівців для надання допомоги ВПО та особам, постраждалим внаслідок воєнних дій. Планування та надання допомоги ВПО та особам, постраждалим внаслідок воєнних дій. Допомога в адаптації та розвитку навичок подолання кризової ситуації у ВПО та осіб, постраждалих внаслідок воєнних дій. Робота з втратою при соціальній адаптації ВПО, сімей з дітьми та осіб, постраждалих внаслідок воєнних дій. Особливості надання допомоги дітям, які є ВПО або постраждали внаслідок воєнних дій.

Тема 13. Психологічне консультування клієнтів різних типів особистості.

Зміст теми: Консультування асоціальних особистостей. Консультування залежних. Консультування істеричних та тривожних особистостей. Консультування obsesivних

особистостей. Консультування параноїдальних особистостей. Консультування шизоїдних особистостей.

Тема 14. *Психологічне консультування в менеджменті*

Зміст теми: Сутність консультування у сфері менеджменту. Процес кадрового консультування та його етапи. Психологічне консультування з проблем формування/оптимізації сприятливого соціально-психологічного клімату в організації. Психологічне консультування з проблем добору кадрів. Застосування групових методів психологічної допомоги в організаціях. Психологічне консультування з проблем попередження та вирішення конфліктів. Консультування менеджерів з проблем оптимізації стилю керівництва та вдосконалення особистості керівника.

Тема 15. *Психологічне консультування в політичній сфері*

Зміст теми: Основні напрями діяльності психолога у сфері політики: участь у розробці та прийнятті рішень; аналіз динаміки суспільної думки та пошук впливу на настанови і настрої людей (аналіз і прогноз на основі даних інтерв'ю, телефонних опитувань, фокус-груп); оптимізація образу влади або політичної структури; створення психологічних портретів опонентів та політичних партнерів; участь у подоланні та профілактиці конфліктів; консультації щодо ведення переговорів та встановлення відносин.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульна контрольна робота;
- реферати;
- презентації;
- інше.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): – екзамен:

- підсумкове опитування.

Форми та методи поточного і підсумкового контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських та практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацьовувати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань;
- виконання завдань для самостійного опрацьовування;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, умінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів: письмові чи усні домашні завдання; аналітичні завдання; обговорення підготовлених студентами доповідей; підготовка презентацій; захист рефератів; круглі столи; консультації викладачів; самостійна робота студентів, інші.

Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля. Модуль включає бали за поточну роботу студента на семінарських та практичних заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом на семінарських та практичних заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях кожного модуля.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота.

Модульна контрольна робота з дисципліни «Основи психологічного консультування» складається з чотирьох питань. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також виявити уміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер. Недопустимо запозичення тексту, фактичних даних із літературних джерел без посилання на них. Тому контрольні роботи, написані без врахування цих вимог, викладачем перевірятися не будуть. Студент може спиратися у своїй роботі на відповідні інформаційні джерела з даної проблеми. При цьому, якщо він наводить цитату чи запозичує якесь теоретичне положення (наприклад, визначення, висновки дослідження, думку автора інформаційного джерела з того чи іншого питання тощо), то обов'язково треба робити посилання на літературне джерело.

Студент за результатами поточного контролю може отримати від 0 до 60 балів.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання – екзамен.

Формою підсумкового контролю є *екзамен*. Екзамен з дисципліни «Основи психологічного консультування» проводиться у письмовій формі. Екзаменаційні завдання виконують за білетами, складеними викладачем-лектором (екзаменатором) з дисципліни та затвердженими не пізніше, ніж за місяць до початку екзамену, на засіданні кафедри за підписами завідувача кафедри та екзаменатора. Екзамен включає в себе три питання (2 – теоретичних, 1 – практичне). Студент за результатами екзамену може отримати *0-40 балів*.

Якщо студент не з'явився на екзамен, у відомості обліку успішності навпроти його прізвища робиться запис — «не з'явився». Якщо студент не з'явився з поважної причини, він

складає підсумковий семестровий контроль викладачу в порядку, визначеному дирекцією факультету.

Якщо за результатами підсумкового семестрового контролю студент одержав незадовільну оцінку, у нього виникає академічна заборгованість з даної дисципліни, яку можна ліквідувати повторно склавши семестрову атестацію.

Повторне складання екзамену допускається не більше двох разів: перший раз викладачу, другий — комісії, яка створюється за розпорядженням декана факультету у складі: завідувача кафедри, викладача, який проводив заняття з даної дисципліни та викладача дисципліни, який не проводив заняття в цій групі.

Оцінювання навчальних досягнень студентів відбувається сумуванням поточної та підсумкової оцінки та проводиться за 100-бальною шкалою (від 0 до 100 балів (включно)).

Порядок переводу рейтингових балів до національної (5 бальної) та європейської (ECTS) шкали представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для екзамену
90 – 100	A	відмінно
80-89	B	добре
70-79	C	
65-69	D	задовільно
60-64	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні:

1. Булах І. С. Бушай І. М., Кузьменко В. У., Помиткін Е. О., Алексєєва Ю. А. Консультативна психологія: підручник. Вінниця: Нілан, 2014. 484 с.
2. Васьківська С.В. Основи психологічного консультування. Навчальний посібник. – К.: Четверта хвиля, 2004. – 256 с
3. Євдокимова Н.О., Опанасенко Л.А., Іванцова Н.Б. Психологічні основи професійного консультування: навчальний посібник. Миколаїв: Іліон, 2015. 384 с.
4. Максимова Н. Ю. Сімейне консультування: навчальний посібник. К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. 304 с
5. Психологічне консультування: теорія та практика: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. І. М. Зварича, В. Г. Панка, В. М. Радчук. Чернівці: Рута, 2014. 272 с.
6. Психологічний практикум з консультування: зміст, прийоми, технології: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. III - IV рівнів акредитації / Р. П. Федоренко, К. І. Шкарлатюк. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. 237 с.
7. Рябко Ю. В. Техніки і моделі психологічного консультування: навчальний посібник. Глухів: РВВ ГНПУ ім. О. Довженка, 2013. 120 с
8. Словник-довідник психолога-консультанта / Н. В. Гаркавенко, Я. В. Чаплак, С. К. Шандрук, І. І. Солійчук. Чернівці, 2010. 200 с.

9. Хомич Г.О. Ткач Р.М. Основи психологічного консультування: Навч. посіб. – К.: МАУП, 2004. – 152 с.

Допоміжні:

1. Алімов О. Ф. Афанасьєва Н. Є. Психологічне консультування в екстремальних та кризових умовах: навчальний посібник. Х.: УЦЗУ, 2008. 122 с.

2. Афанасьєва Н. Є. Підходи до визначення психологічного консультування у сучасній психології // Проблеми екстремальної та кризової психології. 2014. Вип. 16. С. 3-10.

3. Балл Г. О. Інтегративно-особистісний підхід у психології: впорядкування головних понять [Текст] Психологія і суспільство.—Тернопіль,2009.—№4(38).—С.25–53

4. Кісарчук З. Г., Єрмусевич О. І. Психологічна допомога сім'ї: Навч. посіб.: У 3 кн. — К.: Главник, 2006. — Кн. 1. — 128 с. (Серія “Психологічний інструментарій”).

5. Основи психолого-управлінського консультування: Навч. посіб. / Л. М. Карамушка, Н. Л. Коломінський, М. В. Войтович та ін.; За наук. ред. Л. М. Карамушки. — К.: МАУП, 2002. — 136 с.

6. Приходько Ю.О. Практична психологія: введення у професію: навч. посібник. К.: Каравела, 2017. 248 с.

7. Психологічна допомога сім'ї: Навч. посіб.: У 3 кн. / За заг. ред. З. Г. Кісарчук. — К.: Главник, 2006. — Кн. 2. —160 с. (Серія “Психологічний інструментарій”).

8. Психологічне консультування: теорія та практика: навч.-метод. посібник / В. Г. Панок, І. М. Зварич, Я. В. Чаплак, О. М. Чернописький. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. 272

9. Сімейне консультування: Навч. посіб. / Н. Ю. Максимова. — К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. — 304 с

10. Чудава Н. В., Шулдик Г. О. Основи психологічного консультування: навчальний посібник. Умань: ПП Жовтий, 2013. 352 с

VII. Інформаційні ресурси

1. Етичний кодекс психолога. Режим доступу:

<http://association.com.ua/association/association-normative-base/association-ethic-code-of-psychologist>

2. Національна парламентська бібліотека України. Режим доступу: <http://www.nplu.ua>

3. Сайт бібліотеки факультету психології Київського державного університету [Електронний ресурс]. –Р. : <http://www.socd.univ.kiev.ua/PUBLICAT/PSY/index.phtml>

4. Сайт наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lib.npu.edu.ua>

5. Сайт наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова. Розділ «Психологія». URL: <https://lib.npu.edu.ua/search-form?searchword=%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F&searchphrase=all>

6. Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>

7. Світова цифрова бібліотека. Розділ «Психологія». URL: <https://www.loc.gov/collections/world-digital-library/?q=psychology>

8. Українські підручники для ВНЗ. Режим доступу: <http://www.pidruchniki.ws>

9. Цифрова бібліотека освітніх ресурсів «Академія». Розділ «Психологія». URL: <https://npu-ua.academia.edu/search?q=%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%B%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F>
10. Цифрова бібліотека тематичних текстових збірок. URL: <https://www.twirpx.com>
11. Directory of Open Access Books. URL: <https://www.doabooks.org>
12. <https://ru.coursera.org/learn/managing-emotions-uncertainty-stress>
13. <https://ru.coursera.org/learn/childrens-rights>
14. <https://ru.coursera.org/learn/university-teaching>

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ПСИХОПРОФІЛАКТИКА

ТА ОСНОВИ ПАТОПСИХОЛОГІЇ

Розробник програми: *Федоренко Алла Федорівна*,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри політичної психології
та міжнародних відносин

I. Пояснювальна записка

Програма навчальної дисципліни «*Психопрофілактика та основи патопсихології*» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «*Психологія*».

Предмет вивчення навчальної дисципліни - психологічні знання, які дозволяють описати, пояснити, передбачити та контролювати поведінку яка є дивною або незвичною, а також, знання з актуальних питань патопсихології та психопрофілактики, спрямованих на формування загальних і фахових компетентностей з попередження та подолання відхиленої від норми поведінки у психічному розвитку, що несе зміни у функціонуванні різних психічних сфер особистості – когнітивній, емоційній, поведінковій.

Міждисциплінарні зв'язки. Дисципліна тісно пов'язана із загальною, соціальною, віковою та педагогічною психологією, психофізіологією та психосоматикою, медичною психологією та психологічною реабілітацією, конфліктологією, психодіагностикою, психоконсультаванням та психокорекцією, основами психотерапії. Вона має розкрити здобувачам вищої освіти специфіку психологічної допомоги особистостям, яким властиві порушення в психічній діяльності, особливості місця та ролі психолога-практика в сфері психологічної допомоги населенню. Зміст курсу включає види відхилень, які спричиняються психогенними чинниками, а не органічними факторами і які потребують психологічного втручання.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «*Психопрофілактики та основ патопсихології*» є засвоєння здобувачами вищої освіти базових знань з актуальних питань психопрофілактики та патопсихології, вивчення відхилень від норми у психічному розвитку особистості, причин їх виникнення, попередження та подолання; розробка рекомендацій, спрямованих на проведення ефективної психологічної допомоги особам, які мають відхилення у поведінці та підтримку психічного здоров'я у цілому; ознайомлення здобувачів вищої освіти з основними відмінностями відхилень у психічному розвитку від психічної норми здоров'я, з класифікацією та принципами психодіагностики, психопрофілактики, психокорекції й психотерапії відхилень психічного розвитку; формування компетентностей з попередження та подолання відхиленої від норми поведінки у психічному розвитку, з уміння використовувати професійно-профільовані знання в процесі фахової діяльності.

Основними завданнями вивчення «Психопрофілактики та основ патопсихології» є ознайомлення здобувачів вищої освіти з актуальними психологічними проблемами у попередженні та подоланні відхилень від норми у психічному розвитку; розкриття майбутнім фахівцям ефективної методології вирішення завдань психодіагностування, психопрофілактики, психокорекції та психотерапії у генезисі девіантної поведінки; навчання психологів враховувати вікові та індивідуальні особливості особистості при проведенні психологічного дослідження; розробка наукових рекомендацій з підвищення ефективності психологічної допомоги населенню та підтримці психічного здоров'я; формування компетентностей з попередження та подолання відхиленої від норми поведінки у психічному розвитку, з уміння використовувати професійно-профільовані знання в процесі фахової діяльності.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.	ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психологічних наук, що передбачають застосування основних психологічних теорій, методів і характеризуються комплексністю й невизначеністю умов.
2.	ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.	ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
3.	ПР18. Вживати ефективних заходів щодо збереження здоров'я (власного й оточення) та за потреби визначати зміст запиту та супервізії.	ЗК14. Здатність розпізнавати власні емоційні стани та знаходити шляхи їх регуляції.
4.	ПР12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів тощо, відповідно до вимог замовника.	СК9. Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну роботу відповідно до запиту.
5.	ПР19. Володіти знаннями про особливості психофізіологічного розвитку особистості; розуміти використання відповідних психотехнологій у разі необхідності надання психологічної допомоги.	СК14. Здатність до рефлексії власної діяльності з метою визначення її ефективності.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семинарські	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семинарські	СРС
Модуль I. Теоретичні аспекти дисципліни “Психопрофілактика та основи патопсихології”		24	12	4	8	38	8	5	1	2	54
1	Тема 1. Предмет, завдання та зміст дисципліни “Психопрофілактика та основи патопсихології”	8	4	2	2	6	2	1	0,5	0,5	10
2	Тема 2. Поняття про психопрофілактику та її структуру	4	2		2	8	1,5	1		0,5	11
3	Тема 3. Теоретичні основи та актуальні проблеми патопсихології	4	2		2	8	1,5	1		0,5	11
4	Тема 4. Критерії визначення психічного розвитку особистості та відхилень від нього	4	2		2	8	1,5	1		0,5	11
5	Тема 5. Класифікація та принципи діагностики відхилень у психічному розвитку	4	2	2		8	1,5	1	0,5		11
Модуль II. Моделі патопсихологічної поведінки та особливості їх психопрофілактики		42	16	16	10	48	14	8	4	2	76
6	Тема 6. Розлади з руйнівною поведінкою: профілактика та психологічна допомога	6	2	2	2	6	2	1	0,5	0,5	10
7	Тема 7. Розлади тривожності в дитячому віці: профілактика та психологічна допомога	6	2	2	2	6	2	1	0,5	0,5	10
8	Тема 8. Глибокі розлади розвитку: профілактика та психологічна допомога	6	2	2	2	6	2	1	0,5	0,5	10
9	Тема 9. Розлади статевої ідентифікації: профілактика та психологічна допомога	6	2	2	2	6	1,5	1	0,5		10
10	Тема 10. Депресії та суїциди: профілактика та	6	2	2	2	6	2	1	0,5	0,5	9

	психологічна допомога										
11	Тема 11. Розлади харчування: профілактика та психологічна допомога	4	2	2		6	1,5	1	0,5		9
12	Тема 12. Розлади видільних функцій: профілактика та психологічна допомога	4	2	2		6	1,5	1	0,5		9
13	Тема 13. Тики, заїкання: профілактика та психологічна допомога	4	2	2		6	1,5	1	0,5		9
	Модуль III. Сучасні проблеми психологічної допомоги особам з відхиленнями від норми у психічному розвитку	8	4	4		20	2	1	1		26
14	Тема 14. Специфіка психологічної допомоги особам з відхиленнями психічного розвитку	4	2	2		10	1	0,5	0,5		13
15	Тема 15. Психотехнології профілактики та терапії патопсихологічної поведінки	4	2	2		10	1	0,5	0,5		13
Разом:		74	32	24	18	106	24	14	6	4	156

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 6 кредитів ЄКТС 180 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Теоретичні аспекти дисципліни “Психопрофілактика та основи патопсихології”

Тема 1. *Предмет, завдання та зміст дисципліни “Психопрофілактика та основи патопсихології”*

Зміст теми: Специфіка предмету дисципліни “Психопрофілактика та основи патопсихології”. Система і завдання курсу. Зв’язок дисципліни з іншими науками. Місце психопрофілактики і відхилень у поведінці психічного розвитку особистості в системі психологічних знань. Наукові погляди на причини виникнення та шляхи подолання психічних відхилень в історичному розвитку людства. Дослідження патопсихологічної поведінки вітчизняних та зарубіжних вчених у різні періоди становлення психології як науки.

Тема 2. *Поняття про психопрофілактику та її структуру*

Зміст теми: Поняття про психопрофілактику та феномен «відхилення психічного розвитку» особистості. Предмет, основні поняття та види психопрофілактичної допомоги. Завдання психопрофілактики. Історія розвитку психопрофілактики. Розбудова громадського суспільства і профілактика психічних відхилень. Специфіка діагностики та профілактики відхилень психічного розвитку. Принципи побудови дослідження на виявлення відхилень у психічному розвитку.

Тема 3. *Теоретичні основи та актуальні проблеми патопсихології*

Зміст теми: Поняття про патопсихологію, її теоретичні й практичні завдання та значення. Поняття про психічну патологію. Ознаки патопсихологічної поведінки. Зв'язок патопсихології з іншими науками та принципи патопсихологічного дослідження, особливості його проведення. Історія розвитку патопсихології. Загальне уявлення про найбільш поширені психічні захворювання.

Тема 4. *Критерії визначення психічного розвитку особистості та відхилень від нього*

Зміст теми: Критерії визначення психічного здоров'я та відхилень від нього. Визначення ВООЗ здоров'я як триєдності фізичного, психічного та соціальних статусів людського буття. Поняття “норми” та “варіантів розвитку”, “міри” психічного здоров'я. Стереотипи у визначенні девіантної поведінки. Врахування особливостей прояву психічних відхилень на різних вікових етапах розвитку особистості. Відмінність психотичних та невротичних симптомів. Особливості психопрофілактичної, психокорекційної та психотерапевтичної роботи з особами з аномаліями психічного розвитку.

Тема 5. *Класифікація та принципи діагностики відхилень у психічному розвитку*

Зміст теми: Основні напрямки досліджень та методологія. Завдання психолога в описі, поясненні причин, передбаченні шляхів попередження, контролю та подолання поведінки, яку оцінюють як дивну або незвичну для особи в даному віковому періоді. Принципи, на яких базується діагностика відхилень від норми психічного розвитку. Оцінка суб'єктивного дискомфорту з приводу появи розладу в психічному розвитку особистості. Особливості діагностики розладу за DSM – IV (V)R.

Модуль II. Моделі патопсихологічної поведінки та особливості їх психопрофілактики

Тема 6. *Розлади з руйнівною поведінкою: профілактика та психологічна допомога*

Зміст теми: Соціально-руйнівні моделі поведінки як такі, що спричиняють дістрес для оточуючих. Гіперактивність дитини як діагностична категорія та поведінкова характеристика. Симптоматика та діагностика розладу. Вікові особливості прояву розладу з дефіцитом уваги та гіперактивністю. Етіологія розладу та причини його поширення серед молодших школярів та підлітків. Соціально-психологічні передумови переростання розладу в антисоціальний особистісний розлад. Симптоматика, діагностика розладу поведінки та розладу з визивно ворожою поведінкою особистості. Етіологія розладів. Вікові особливості прояву розладів. Типи сімейного виховання та відношення до дитини як одна з передумов виникнення розладів з руйнівною поведінкою. Психопрофілактика, психокорекція та психотерапія розладів.

Тема 7. *Розлади тривожності в дитячому віці: профілактика та психологічна допомога*

Зміст теми: Тривожність як провідна клінічна ознака розладів тривожності, яка проявляється або у специфічній ситуації, або як загальна особистісна риса. Характеристика розладу з ухильною поведінкою, розладу тривожності зі страхом розлуки, розладу з надмірною тривогою. Симптоматика та діагностика розладів тривожності. Етіологія розладів. Вікові особливості прояву розладів тривожності. Тривожність батьків як одна з передумов виникнення розладів. Прогноз на поширення розладів. Психопрофілактика, психокорекція та психотерапія розладів тривожності.

Тема 8. *Глибокі розлади розвитку: профілактика та психологічна допомога*

Зміст теми: Відмінності у підходах до класифікації глибоких розладів розвитку як до дитячих психозів та дитячих неврозів. Характеристика дитячого артизму. Труднощі у діагностиці аутичного розладу. Етиологія артизму та вікові особливості його прояву. Прогноз на соціальну адаптацію дитини. Особливості психокорекційної та психотерапевтичної роботи.

Тема 9. Розлади статевої ідентифікації: профілактика та психологічна допомога

Зміст теми: Розлад соціального функціонування як невротичне астеничне формування особистості. Симптоматика та діагностика розладу. Вікові особливості прояву розладу. Соціально-психологічні причини виникнення розладу тотожності. Підліткова гіперідентифікація як слабкість концепції “Я”. Симптоматика та діагностика розладів статевої ідентичності. Вікові особливості прояву розладів. Переживання почуття несумісності між генетичною та психологічною статтю як провідна ознака розладів. Етиологія розладів статевої ідентифікації. Біологічні та соціальні фактори як передумова виникнення розладів статевої ідентичності. Особливості психопрофілактичної, психокорекційної та психотерапевтичної роботи.

Тема 10. Депресії та суїциди: профілактика та психологічна допомога

Зміст теми: Особливості проявів депресивних настроїв дітей з раннього дошкільного віку та їх зростання по мірі дорослішання. Симптоматика депресивних станів на психофізіологічному, поведінковому та когнітивному рівнях. Ознаки помірних та глибоких депресій. Діагностика та етиологія депресії як виду розладу настрою. Його психопрофілактика, психотерапія та психокорекція. Предиспозиції осіб до парасуїцидальної поведінки. Причини суїцидів. Вікові та статеві відмінності у скоєнні самогубств. Дослідження соціально-психологічних факторів, що обумовлюють парасуїцидну поведінку особистостей. Попередження суїцидів.

Тема 11. Розлади харчування: профілактика та психологічна допомога

Зміст теми: Особливості динаміки розладів анорексії та булімії у світі за останні десятиріччя. Соціально-психологічні детермінанти розладів харчування. Симптоматика та діагностика розладів. Спільне та відмінне у розладах анорексії та булімії. Етиологія розладів. Вікові та статеві особливості проявів розладів. Поширеність нервової анорексії та булімії у сучасному суспільстві. Характеристика розладу збочений апетит та розладу з регуретацією. Соціально-психологічні передумови виникнення розладів харчування. Психопрофілактика, психокорекція та психотерапія розладів харчування.

Тема 12. Розлади видільних функцій: профілактика та психологічна допомога

Зміст теми: Симптоматика функціонального енурезу при чотирирічному психічному та п'ятирічному хронологічному віці. Первинний та вторинний типи, їх різновиди. Взаємозв'язок прояву розладу з хронічними та ситуативними психотравмами. Поєднання сімейної та індивідуальної психотерапії як необхідна психологічна умова усунення розладу. Симптоматика функціонального енкопрезу первинного або вторинного типу. Індивідуальна та ігрова психотерапії як необхідна умова подолання розладу. Психопрофілактика та психотерапія розладів видільних функцій.

Тема 13. Тики, заїкання: профілактика та психологічна допомога

Зміст теми: Особливості проявів розладів у віковій динаміці. Симптоматика розладів. Причини виникнення тиків та заїкання. Вікові та статеві особливості проявів розладів. Прогнози на їх поширення. Дослідження психологічних та біологічних факторів як основних передумов виникнення тиків та заїкання. Відмінності рухових стереотипів від тиків.

Психопрофілактика, психокорекція та психотерапія розладів.

Модуль III. Сучасні проблеми психологічної допомоги особам з відхиленнями від норми у психічному розвитку

Тема 14. Специфіка психологічної допомоги особам з відхиленнями психічного розвитку

Зміст теми: Особливості психологічної допомоги особам, яким властиві порушення в психічній діяльності. Характеристика психологічного дослідження, спрямованого на виявлення особи з відхиленнями у поведінці. Умови ефективного впровадження превентивних заходів. Діагностика психічних відхилень як необхідна передумова їх психотерапії. Вікові та статеві особливості психопрофілактичної та психотерапевтичної роботи з девіантними особами. Профілактика і терапія відхилень психічного розвитку як основна передумова підтримки психічного здоров'я особистості.

Тема 15. Психотехнології профілактики та терапії патопсихологічної поведінки

Зміст теми: Дитяча психотерапія як необхідність виявлення та диференціації проблем дитини та найближчого соціального оточення. Психологічна терапія особистісних відхилень в залежності від характеру порушень. Класифікація терапевтичних методів за способом впливу. Специфіка дитячої психотерапії як поєднання індивідуальної роботи з дитиною із терапевтичним втручанням у справи сім'ї та школи. Принципи роботи психолога з клієнтом та психотерапевта із пацієнтом. Методи та прийоми активізації психічно здорової особистості. Принципи роботи психолога з особами з патопсихологічною поведінкою.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Контроль якості знань здобувачів вищої освіти здійснюється відповідно до «Порядку контролю якості знань студентів Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова» (<https://cutt.ly/IRR0apo>).

Діагностика успішності навчання здобувачів вищої освіти здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння здобувачами вищої освіти навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульні контрольні роботи;
- реферати;
- творчі завдання;
- поточне тестування.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): – семестровий екзамен:

- розв'язання практичних ситуацій;
- письмовий екзамен;
- підсумкове тестування.

Форми і методи поточного контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських і практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом.

Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацьовувати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань здобувачів вищої освіти є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань та розв'язання практичних ситуацій і творчих завдань;

- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок передбачає застосування таких видів:

- тестові завдання;
- обговорення проблеми, дискусія;
- захист рефератів;
- аналіз конкретних ситуацій (поданих у вигляді усного, текстового або графічного матеріалу);
- ділові ігри (кейс-методи);
- презентації результатів роботи;
- інші.

Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля. Кожний модуль включає бали за поточну роботу здобувача вищої освіти на практичних, семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу. Модульний контроль знань здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних і семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях даного модуля.

Виконання тестових завдань здійснюється в режимі діагностики, або за допомогою роздрукованих завдань. Оцінювання тестів проводиться за власною методикою з приведенням підсумку до встановленої в рейтинговій шкалі балів. Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота.

Модульна контрольна робота з дисципліни складається з трьох теоретичних питань та творчого завдання. У контрольній роботі здобувач повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також виявити вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер. Недопустимо запозичення тексту, фактичних даних із літературних джерел без посилання на них. Тому контрольні роботи, написані без врахування цих вимог, викладачем перевірятися не будуть. Студент може спиратися у своїй роботі на відповідні інформаційні джерела з даної проблеми. При цьому, якщо він наводить цитату чи запозичує

якесь теоретичне положення (наприклад, визначення, висновки дослідження, думку автора тощо), то обов'язково треба робити посилання на літературне джерело.

Здобувач вищої освіти за результатами поточного контролю у першому семестрі може отримати від 0 до 100 балів, у другому семестрі – від 0 до 60 балів. Критично-розрахунковий мінімум для допуску до іспиту – 35 балів.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання екзамен

Об'єктом підсумкового контролю знань студентів у формі екзамену є виконання тестових завдань, що відображають програмний курс навчальної дисципліни й потребують вміння синтезувати отримані знання та розв'язання практичних завдань. Екзамен розміщений і проводиться на платформі moodle УДУ імені М. Драгоманова. Також підсумковий контроль може здійснюватися у формі письмового екзамену, який включає три теоретичні питання та розв'язання практичного завдання. Ці завдання поєднуються у пропорції, яка логічно врівноважує теоретичну і практичну складову екзаменаційної роботи.

Здобувач вищої освіти за результатами екзамену може отримати від 0 до 40 балів. Остаточна екзаменаційна оцінка складається з суми результатів поточного контролю і екзамену. Здобувачі, які набрали сумарно меншу кількість балів ніж розрахунковий мінімум – 60 балів, вважаються такими, що не виконали навчальний план з дисципліни.

Порядок переводу рейтингових балів до національної (4 бальної) та європейської (ECTS) шкали представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для екзамену
90 – 100	A	відмінно
80-89	B	добре
70-79	C	
65-69	D	задовільно
60-64	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні

1. Вітенко І. С. Медична психологія: підручник . – К. : Здоров'я, 2007. – 208 с.
2. Говорун Т.В., Кікінежді О.Д. Стать та сексуальність: психологічний ракурс. – Тернопіль, 1999.
3. Діагностичні критерії: DSM-III-R. Пер. з англ. – К.: Абрис, 1994.
4. Карпенко Н. В. Діагностика психічного розвитку в роботі педагога (вчителя, вихователя): навч. посіб. [2-ге вид.]. – К. : Каравелла, 2010. – 248 с.
5. Коцан І. Я., Ложкін Г. В., Мушкевич М. І. Психологія здоров'я людини. – Луцьк : РВВ "Вежа" ВНУ ім. Лесі Українки, 2009. – 316с.

6. Максименко С. Д. Медична психологія / за ред. С. Д. Максименка. – Вінниця: Нова Книга, 2008. – 520 с.
7. Максимова Н. Ю. Основи дитячої патопсихології. – К. : Главник, 2008. – 160 с.
8. Максимова Н. Ю. Патопсихологія підліткового віку. – К. : Главник, 2008. – 192 с.
9. Мартинюк І. А. Патопсихологія. – К. : Центр учбової літри, 2008. – 208 с.
10. Психологічне забезпечення психічного і фізичного здоров'я. Навч. Посібник / Заг. редакція М.С. Корольчука. – К.: Фірма «ІНКІОС», 2002. – 269 с.
11. Федоренко А. Ф. Профілактика і психокорекція відхилень у поведінці / Практична психологія : комплекс типових навчальних програм. Вип. 3. – К. : Поліграф-Центр, 2007. – С. 224–232.
12. Яценко Т. С. Активне соціально-психологічне навчання : теорія, процес, практика : навчальний посібник. – Хмельницький : Вид-во НАПВУ, 2002. – 792 с.

Допоміжні

13. Бардов В.Г., Сергета І.В. Загальна гігієна та екологія людини. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2002. – С. 164–185.
14. Болтівець С.І. Педагогічна психогігієна: теорія та методика: [монографія]. К.: Редакція «Бюлетеня Вищої атестаційної комісії України», 2000. – 302 с.
15. Коцур Н.І. Психогігієна: Навчальний посібник. – Чернівці: Книги-XXI, 2005. – 380с.
16. Бондарчук О. І. Психологія девіантної поведінки: Курс лек. – К.: МАУП, 2006. — 88 с.
17. Марінушкіна О.Є. та ін. Корекційні програми на допомогу практичному психологу ДНЗ. – Харків: Вид. група «Основа», 2008. – 204 с.
18. Мушкевич М. І. Особливості пізнавальної сфери дітей з гіперактивним розладом та дефіцитом уваги // Психологічні перспективи. – 2010. – Вип. 15. – С. 140 – 150.
19. Мушкевич М. І. Особливості психічного розвитку аутичної дитини // Актуальні проблеми сучасної психології: зб. наук. праць ВДУ імені Лесі Українки. – Луцьк, 2007. – С. 208–214.
20. Мушкевич М. І. Психолого-педагогічні особливості соціалізації аутичної дитини // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. праць Інституту психології ім.Г.С.Костюка АПН України;за ред. С. Д. Максименка. Т.част.1–К.,2008. – С. 306–315.
21. Мушкевич М. І. Психопрофілактична робота при уродженій і набутій патології // Актуальні питання супроводу дітей з особливими потребами: медичні, психологічні, педагогічні аспекти. – Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції з циклу «Сучасні підходи 24 інтеграції та соціалізації дітей з особливими потребами». – Луцьк, 2006. – С. 11–15.
22. Психологія суїциду / за ред. В.П. Москальця. – Київ: Академвидав, 2004. – 286 с.
23. Сергета І. В. Організація вільного часу та здоров'я школярів / І.В. Сергета, В. Г. Бардов. - Вінниця: РВВ ВАТ «Віноблдрукарня», 1997. – 292 с.
24. Хлівна Л. М. Використання психодіагностичних засобів у консультативній роботі з тривожними школярами // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України ; за ред. Максименка С.Д. – К. : 2004, Т.VI, випуск 1. – С.319–332.
25. Яценко Т.С. Теорія і практика групової психокорекції: Активне соціально-психологічне навчання: навч.посіб. –К. : В. шк., 2004.– 679 с.

26. Crews, Frederick. *Freud: The Making of an Illusion*. New York: Metropolitan Books, 2017, [ISBN 978-0742522633](#).
27. Dufresne, Todd, ed. *Against Freud: Critics Talk Back*. Stanford: Stanford University Press, 2007
28. Портал підручники для студентів [Електроні. URL : <https://westudents.com.ua/predmet/25-psiholog%D1%96ya.html>
29. ПСИХОЛОГІЧНА БІБЛІОТЕКА " самопізнання і саморозвиток" <http://psylib.kiev.ua/>
30. ПСИХОЛОГІЯ ЯК НАУКА - ПСИХОЛОГІНІ ПРИЙОМИ І МЕТОДИ <http://psihologiya.net/>
31. Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Наукова періодика (пошук за ключовими словами). URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_all/cgiirbis_64.exe
32. Сайт бібліотеки факультету психології Київського державного університету [Електронний ресурс]. : <http://www.socd.univ.kiev.ua/PUBLICAT/PSY/index.phtml>
33. Цифрова бібліотека тематичних текстових збірок. URL: <https://www.twirpx.com>
34. Directory of Open Access Books. URL: <https://www.doabooks.org>
35. Закон України «Про освіту». Режим : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
36. Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text>
37. Лист ІМЗО від 30.10.2018 № 1/9-656 «Про перелік діагностичних методик щодо виявлення та протидії домашньому насильству відносно дітей». Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/12wsQCVzhhlbdcMQuIQXB8eeuaXRNK_ms/view
38. Лист МОН від 04.04.2022 № 1/3872-22 «Про методичні рекомендації «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій». Режим доступу: <https://imzo.gov.ua/2022/04/07/lyst-mon-vid-04-04-2022-1-3872-22-pro-metodychni-rekomendatsii-persha-psykholohichna-dopomoha-alhorytm-diy/>

VII. Інформаційні ресурси

- <https://dytpsyholog.com/>
- <http://ebooks.grsu.by/psihologia/>
- <http://psychology-naes-ua.institute/>
- <https://psylab.info/>
- <http://psylib.org.ua/>
- <https://www.gumer.info/>
- <http://www.nbuv.gov.ua/>
- www.pidruchniki.ws
- www.ebooktime.net
- www.posibnyky.vntu.edu.ua
- <https://www.coursera.org/learn/introduction-psychology>
- <https://www.coursera.org/learn/social-psychology>
- <https://www.coursera.org/learn/positive-psychology>

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

МЕДІАПСИХОЛОГІЯ ТА МЕДІАОСВІТА

Розробник програми: *Зеленін Всеволод Володимирович*,
кандидат психологічних наук, доцент,
професор кафедри політичної психології
та міжнародних відносин

І. Пояснювальна записка

Навчальна програма навчальної дисципліни «*Медіапсихологія та медіаосвіта*» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «*Психологія*».

Предмет вивчення навчальної дисципліни є теоретико-методологічні проблеми медіапсихології та медіаосвіти, науково-практичні знання, які дозволяють вивчати, враховувати та проектувати психологічні аспекти освіти і взаємодії особистості, групи чи маси людей з мас-медіа в умовах сучасної медіакультури у медіапросторі, що динамічно змінюється.

Міждисциплінарні зв'язки психологія, вікова та педагогічна психологія, політична психологія, соціальна психологія, психологія розвитку, психологія іміджу та піару, політичні психотехнології, психологія впливу, психологія масової свідомості, психологія особистості у політичній сфері, етнопсихологія, сучасні інформаційні технології, безпека життєдіяльності.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «*Медіапсихологія та медіаосвіта*» є засвоєння базових знань з психологічних питань сучасної культури медіа-дискурсу, особливостей індивідуальної, групової та масової поведінки, зумовленої специфікою комунікації у медіа-середовищі, та підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа.

Основними **завданнями** вивчення навчальної дисципліни «*Медіапсихологія та медіаосвіта*» є ознайомлення студентів з предметним полем, актуальними питаннями й сучасними напрямками дослідження медіапсихології та медіаосвіти; розкриття майбутнім фахівцям-психологам принципи ефективної методології вирішення завдань аналізу ролі та функції мас-медіа як психологічного феномену медіакультури; навчання студентів-психологів враховувати психологічну специфіку медіавпливу в освітній сфері, сфері медіавиробництва, а також сферах політики й національної безпеки; ознайомити студентів з базовими психотехнологіями управління медіареальністю; формування навичок з прогнозування й попередження психологічно складних, конфліктних та загрозливих ситуацій у медіа-спілкуванні; розробка професійних рекомендацій з профілактики медіазалежності і психокорекції медіатравм та підвищення загальної комунікативної медіакомпетентності різних груп населення.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.	ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психологічних наук, що передбачають застосування основних психологічних теорій, методів і характеризуються комплексністю й невизначеністю умов. ЗК3. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
2.	ПР15. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.	СК 11. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.
3.	ПР17. Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності. ПР18. Вживати ефективних заходів щодо збереження здоров'я (власного й оточення) та за потреби визначати зміст запиту та супервізії.	СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.
4.	ПР21. Професійно орієнтуватися у сучасних теоретичних підходах та практичних напрямках, інноваційних технологіях і методах; застосувати інноваційні підходи для вирішення професійних завдань, використовувати набуті нові знання та розробки у практичній діяльності.	ЗК4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями. ЗК7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Семінарські	Практичні	СРС	Аудиторні	Лекції	Семінарські	Практичні	СРС
1.	Модуль I. Теоретико-методологічні засади медіапсихології та медіаосвіти	38	14	12	12	50	4	6	6	-	60

2.	Тема 1.1. Предметне поле та культурно-історичні передумови формування медіапсихології як галузі психологічної науки.	6	2	2	2	8					10
3.	Тема 1.2. Психологічні засади функціонування медіа. Методи медіапсихології.	6	2	2	2	8	4	2	2		10
4.	Тема 1.3. Історія та основні теорії медіаосвіти	6	2	2	2	8	4	2	2		10
5.	Тема 1.4. Принципи, методи та форми медіаосвіти	6	2	2	2	8					10
6.	Тема 1.5. Історія становлення мас-медіа. Психологічні феномени мас-медіа.	6	2	2	2	8	2	2			10
7.	Тема 1.6. Медіапростір як соціопсихологічне середовище формування медіакультури.	8	4	2	2	10				10	
8.	Модуль II. Медіапсихологічна та медіаосвітня практика	18	14	14	14	50		4	2	6	96
9.	Тема 2.1. Медіапсихологія в освітній сфері: медіагігієна, медіаграмотність та медіаосвіта.	12	4	4	4	10		2	2	2	20
10.	Тема 2.2. Медіапсихологія в сфері медіавиробництва: психологічні засади створення, просування та споживання медіапроектів.	6	2	2	2	10	2				18
11.	Тема 2.3. Медіапсихологія в сфері інформаційної політики і національної безпеки: медіакомпетентність та медіаімунітет в умовах інформаційної агресії.	6	2	2	2	10				2	18
12.	Тема 2.4. Психотехнології управління медіареальністю: міфодизайн, інформаційний тероризм, медіалор, медіатравма і медіатерапія.	6	2	2	2	10	4	2	2		20
13.	Тема 2.5. Медіакомпетентність та ІКТ-компетентність практичного психолога в роботі з медіазагрозами: методи, стратегії, тактики. Медіапсихологічний консалтинг та медіаосвітні практики.	12	4	4	4	10					2
Разом:		80	28	26	26	100	24	10	8	6	156

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 6 кредитів ЄКТС 180 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I Теоретико-методологічні засади медіапсихології та медіаосвіти

Тема 1.1. *Предметне поле та культурно-історичні передумови формування медіапсихології як галузі психологічної науки.*

Зміст теми: Предмет, об'єкт, завдання та зміст медіапсихології. Зв'язок медіапсихології з іншими науками, а також напрямками та галузями психологічної науки. Місце медіапсихології в системі психологічних знань та її предметне поле. Базові поняття, принципи, категорії медіапсихології та основні напрями медіапсихологічних досліджень. Фундаментальні питання та тематичні напрями медіапсихології. Становлення, розвиток та сучасний стан медіапсихологічних досліджень в Україні та в світі.

Тема 1.2. *Психологічні засади функціонування медіа. Методи медіапсихології.*

Зміст теми: Моделі функціонування ЗМІ. Теорії взаємодії засобів масових комунікацій і аудиторії. Вивчення ефектів впливу мас-медіа на особистість як основне завдання медіапсихології. Суспільно-політичні й та соціально-психологічні функції медіа. Психологічні ефекти медіа-впливу. Психологічний соціально-психологічний, соціологічний та інші підходи до вивчення мас-медіа. Загально-психологічні, окремі та специфічні методи медіапсихології.

Тема 1.3. *Історія та основні теорії медіаосвіти.*

Зміст теми: Виникнення та особливості вживання терміну «медіаосвіта». Зв'язок медіаосвіти з іншими науками. Суспільне значення медіаосвіти. Історія медіаосвіти у країнах ЄС, США та на пострадянському просторі. Чотири стадії формалізації концепції медіаосвіти (згідно визначення ЮНЕСКО). Мета і основні завдання медіаосвіти. Розробленість проблем медіаосвіти в міждисциплінарних дослідженнях. Поняття медіаграмотності (Robert Kubey, Jane D. Brown та ін.). Теорії медіаосвіти (media education theories): «протекціоністська», «практична», теологічна, ідеологічна, етична, екологічна, культурологічна, естетична, семіотична, соціокультурна, теорія медіаосвіти як розвитку «критичного мислення», теорія медіаосвіти як джерела «задоволення потреб» аудиторії та ін. Практична цінність теорій медіаосвіти. Вісім ключових принципів медіаграмотності (за John J. Pungente). Вісім ключових рівнів медіаграмотності (James Potter). Чотири найважливіші сфери медіаосвіти (Len Masterman). Напрацювання західних науковців у сфері медіаосвіти (Cecilia von Failitzen, Kathleen Tyner, Cary Bazalgette, Andrew Hart). Система класифікації теоретичних моделей медіаосвіти: практико-утилітарні, освітньо-інформативні, естетичні, естетико-виховні, соціокультурні та культурологічні. Моделі медіаосвіти О.В. Федорова та І.В. Челишевої, Ю.Н. Усова, А.В. Шарікова, А.В. Спичкіна та міжпредметна модель Л.С. Зазнобіної. Пріоритетні напрями розвитку в Україні ефективної системи медіаосвіти в роботах медіапсихологів та медіапедагогів (О.Т. Боришполець, Н.Б. Габор, Л.А. Найдьонова, О.М. Піскун, Б.В. Потятинник, А.Д. Онкович, Г.В. Онкович, І.М. Чемерис, Ю.Ю. Чернявська та ін.). Медіадискурс як засіб навчання та виховання особистості.

Тема 1.4. *Принципи, методи та форми медіаосвіти.*

Зміст теми: Підстави медіаосвіти (Грюнвальдська Декларація медіаосвіти (1982), Глобальний альянс за партнерство у сфері засобів масової інформації та інформаційної грамотності (GARMIL, 2013); постанови ЮНЕСКО; Концепція впровадження медіаосвіти,

схвалена Президією НАПН України у 2016 році та ін.). Аспекти медіаосвіти: технічні навички, навички декодування вмісту, знання фактів. Сім компетентностей медіаосвіти: доступ до медіа та інформації в них; використання медіа та інформації в них для використання в повсякденному житті; оцінка медіа та інформації в них щодо достовірності, точності та об'єктивності джерел; створення медіа та інформації в них; участь у медіа, взаємодія з журналістами та редакторами, а також з іншими громадянами через старі та нові ЗМІ; знання того, як працюють медіа, інформаційні системи, організації, процедури та ефекти; вимогливість до дотримання якості інформації та прав у медіа. Дев'ять базових принципів медіаосвіти: особистісний соціально-психологічний підхід, перманентне оновлення змісту, орієнтація на розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, пріоритет морально-етичних цінностей, пошанування національних традицій, патріотизм, громадянська спрямованість, естетична наснаженість, продуктивна мотивація. Найбільш ефективні методи медіаосвіти: тренінги, модерації, програмне навчання, метод кейсів (аналіз практичних ситуацій), ділові та рольові ігри, дискусії, метод креативного розв'язання проблеми, метод проєктів та ін. Форми медіаосвіти: дошкільна, шкільна, позашкільна, медіаосвіта у вищій школі, батьківська медіаосвіта, медіаосвіта дорослих. Інформальна та неформальна медіаосвіта дітей і дорослих, медіаосвіта дорослих. Інформальна та неформальна медіаосвіта дітей і дорослих.

Тема 1.5. *Історія становлення мас-медіа. Психологічні феномени мас-медіа.*

Зміст теми: Виникнення та розвиток мас-медіа. Базові характеристики масових комунікацій та їхня класифікація. Медіаландшафт: традиційні й новітні медіа. Медіа як сукупність засобів і каналів передавання, зберігання та відтворення інформації. Мас-медіа як засіб психологічного впливу і соціалізації. Історія емпіричного вивчення медіа. Теорії та моделі масових комунікацій. Психологічні методи впливу мас-медіа на аудиторію. Історія розвитку медіапсихології. Аналіз факторів зростання значущості ЗМІ в сучасному суспільстві. Двостороння залежність мас-медіа та аудиторії. Психологічні теорії впливу ЗМІ на аудиторію.

Тема 1.6. *Медіапростір як соціопсихологічне середовище формування медіакультури.*

Зміст теми: Медіакультура як особливий тип культури та соціально-психологічний феномен сучасного суспільства. Медіа як феномен культури та засіб комунікації в процесі культурного обміну. Взаємовплив медіа та культури. Новітні тенденції розвитку масових комунікацій: глобалізація та культурна експансія. Медіакультура та цифрові технології. Психологічні функції медіакультури. Роль медіакультури у формуванні соціальної реальності у медіапросторі. Медіапсихологічні підходи до вивчення соціопсихологічного середовища медіареальності. Медіапсихологічні підходи до вивчення медіакультури представників різних культур. Проблеми перетину культурно-психологічних меж у просторі.

Модуль II. Медіапсихологічна та медіаосвітня практика

Тема 2.1. *Медіапсихологія в освітній сфері: медіагігієна, медіаграмотність та медіаосвіта.*

Зміст теми: Медіаосвіта як напрям в сучасній педагогіці і психології. Вивчення впливу традиційних та сучасних медіа на дітей і молодіжну аудиторію як пріоритетний напрямок медіапсихології. Вплив мас-медіа на когнітивний і емоційний розвиток молоді в контексті медіаосвіти. Напрямки і форми медіаосвіти, варіанти проведення медіаосвітніх

занять. Дослідження ЗМІ як медіаосвітньої системи. Медіаосвітні проекти як фактор подолання етнокультурних, соціально-психологічних бар'єрів в комунікативній сфері. Роль медіаосвітніх стратегій і психотехнологій в оптимізації взаємодії ЗМІ та різних верств освітнянської аудиторії (дітей, молоді та дорослих). Застосування медіаосвітніх технологій на практиці (аналіз наявних робіт в цій області). Перспективні концепції та актуальні проблеми сучасної медіаосвіти. Сучасні онлайн формати та платформи медіаосвіти: Zoom, Moodle та ін.

Тема 2.2. *Медіапсихологія в сфері медіавиробництва: психологічні засади створення, просування та споживання медіапроектів.*

Зміст теми: Медіапродукція як предмет медіапсихології. Види телевізійної продукції. Сучасні медіапродукти у соціальних медіа. Соціально-психологічні дослідження ефективності мас-медіа. Психологічна типологія медіатекстів. Медіафейки та дезінформація як засоби психологічного впливу. Медіапродукція, що диференціює чи інтегрує цільові групи у соціумі. Соціально-психологічні аспекти нових інформаційних технологій у соціальних мережах. Медіааудиторія як об'єкт і суб'єкт комунікації. Види аудиторії у медіа (потенційна, реальна, базова). Соціально-психологічні особливості різних груп аудиторії: варіанти медіа-поведінки і медіа-комунікативної взаємодії. Категорія просування медіатекстів в міждисциплінарних дослідженнях. Просування медіапроектів як соціально-психологічний феномен. Умови, чинники, стратегії і канали просування медіапроектів. Медіаспоживання як результат діяльності виробництва і просування медіапродуктів у медіапросторі: підвищення сприйняття цінності інформації (про послуги, товар, ідею) без поліпшення фактичної їхньої якості. Моделі роботи різного роду медіаінститутів та медіасуб'єктів: їхня роль в соціалізації особистості в сучасних умовах.

Тема 2.3. *Медіапсихологія в сфері інформаційної політики і національної безпеки: медіакомпетентність та медіаіммунітет в умовах інформаційної агресії.*

Зміст теми: Компетентність і психологічна культура особистості в умовах інформаційної небезпеки. Проблема інформаційно-психологічної безпеки особистості: у інформаційній політиці та сфері національної безпеки. Інформаційна політика та підходи до формування стратегій національної безпеки в країнах Заходу та Сходу. Медіакомпетентність як властивість особистості та одне з важливих завдань медіаосвіти. Структура і критерії медіакомпетентності. Медіакомпетентність як форма і компонент формування культурно-психологічної компетентності особистості та групи. Роль загальної культурно-психологічної компетентності в процесі здійснення медіакомунікативної взаємодії у контексті медіадискурсу. Види медіаграмотності та медіаосвіченості. Стратегії формування «інформаційного менталітету». Сучасні медіа і проблема медіаіммунітету. Поняття «інформаційний імунітет» за О.Є. Проніною. Аналіз програм формування медіакомпетентності та медіаіммунітету в умовах гібридних війн та інформаційної агресії.

Тема 2.4. *Психотехнології управління медіареальністю: міфодизайн, інформаційний тероризм, медіалор, медіатравма і медіатерапія.*

Зміст теми: Медіареальність як простір дискурсу, що формує психологічні феномени індивідуумів, груп та мас. Сучасні медіа та три області медіапсихології (за П. Вінтерхофф-Шпурк). Міфодизайн як сучасна конструктивна (продуктивна) психотехнологія управління медіареальністю та метод формування колективного несвідомого. Інформаційний тероризм як деструктивна психотехнологія. Медіалор та інші різновиди інтернет-фольклору як мультимедійна народна творчість в інтернет-комунікаціях. Соціальні мережі як простір

медіалору. Способи управління громадською думкою за допомогою сучасних технологій: астротурфінг, user-generated content та ін. Big Data та створення архітектури вибору як способи управління медіапростором. Адиктивні (addiction) психологічні феномени в медіапросторі. Мас-медіа як інструмент маніпуляції і засіб індивідуальної, групової та масової медіатерапії. Формати, методи та психотехнології медіатерапії.

Тема 2.5. Медіакомпетентність та ІКТ-компетентність практичного психолога в роботі з медіазагрозами: методи, стратегії, тактики. Медіапсихологічний консалтинг.

Зміст теми: Комуникативна медіакомпетентність та ІКТ-компетентність практичного психолога у сучасних медіа. Вимоги до медіакомпетентності практичного психолога. Складові комуникативної медіакомпетентності практичного психолога. Професійна діяльність психологів в соціальних мережах Facebook, Instagram, TikTok, YouTube та ін. Акаунт професійного психолога як медіапростір: просвітництва, просування своїх послуг та місце реалізації терапевтичної та консультативної діяльності (за допомогою відео-зв'язку). Створення та ведення закритих та загальнодоступних груп професійного змісту, де з метою просвіти та підвищення психологічної культури населення проводяться різні онлайн-заходи. Методологія та тактика створення медіапродукції навчальних психологічних онлайн-курсів. Бізнес-сторінки практичного психолога. Медіапсихологічні засади проведення медіазаходів: прямих ефірів, майстер-класів, вебінарів, фестивалів, конференцій, тощо. Методи та стратегії створення медіаресурсів психологічного спрямування: книги, трансформаційні ігри, колоди МАК, бізнес-щоденники, тощо. Чотири види медіаконтенту практичних психологів: просвітницький, інтерактивний, діагностичний та сценарний. Ключові сучасні медіазагрози (медіанасильство, деструктивні медіаігри, моральний нейтралітет, етична амбівалентність, страх займати позицію й відстоювати свої цінності, «отруєння інформаційним мотлохом», тощо): методики та формати роботи з ними – медіапсихологічна практика. Загрозливий медіаконтент («Синій кит», або ж «Тихий дім», «Море китів», «Розбуди мене о 4:20», тощо). Медіапсихологічний консалтинг в різних сферах: освітній, суспільно-політичній, побутовій, сфері журналістики та інформаційної безпеки.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульна контрольна робота;
- презентація медіапроекту;
- реферати;
- інше.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): екзамен:

- підсумкове опитування.

Форми та методи поточного і підсумкового контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацьовувати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань;
- виконання завдань для самостійного опрацьовування;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів:

- обговорення підготовлених студентами доповідей;
- підготовка та презентація медіапроєкту;
- письмові чи усні домашні завдання;
- аналітичні завдання;
- захист рефератів;
- круглі столи;
- консультації викладачів;
- самостійна робота студентів,
- інші.

Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля. Модуль включає бали за поточну роботу студента на семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом на семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях кожного модуля.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота.

Модульна контрольна робота з дисципліни «Медіапсихологія та медіаосвіта» складається з чотирьох питань. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також виявити вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер. Недопустимо запозичення тексту, фактичних даних із літературних джерел без посилання на них. Тому контрольні роботи, написані без

врахування цих вимог, викладачем перевірятися не будуть. Студент може спиратися у своїй роботі на відповідні інформаційні джерела з даної проблеми. При цьому, якщо він наводить цитату чи запозичує якесь теоретичне положення (наприклад, визначення, висновки дослідження, думку автора інформаційного джерела з того чи іншого питання тощо), то обов'язково треба робити посилання на літературне джерело.

За пропуски навчальних занять (лекцій, практичних) нараховуються штрафні бали (1 бал за кожен пропуск), які віднімаються від сумарного рейтингового балу при виведенні підсумкової оцінки.

Студент за результатами поточного контролю може отримати від 0 до 60 балів.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання - екзамен

Формою підсумкового контролю є *екзамен*. Екзамен з дисципліни «Медіапсихологія та медіаосвіта» проводиться у письмовій формі. Екзаменаційні завдання виконують за білетами, складеними викладачем-лектором (екзаменатором) з дисципліни та затвердженими не пізніше, ніж за місяць до початку екзамену, на засіданні кафедри за підписами завідувача кафедри та екзаменатора. Екзамен включає в себе три питання (2 – теоретичних, 1 – практичне). Студент за результатами екзамену може отримати 0-40 балів.

Якщо студент не з'явився на екзамен, у відомості обліку успішності навпроти його прізвища робиться запис — «не з'явився». Якщо студент не з'явився з поважної причини, він складає підсумковий семестровий контроль викладачу в порядку, визначеному дирекцією факультету.

Якщо за результатами підсумкового семестрового контролю студент одержав незадовільну оцінку, у нього виникає академічна заборгованість з даної дисципліни, яку можна ліквідувати повторно склавши семестрову атестацію.

Повторне складання екзамену допускається не більше двох разів: перший раз викладачу, другий – комісії, яка створюється за розпорядженням декана факультету у складі: завідувача кафедри, викладача, який проводив заняття з даної дисципліни та викладача дисципліни, який не проводив заняття в цій групі.

Оцінювання навчальних досягнень студентів відбувається сумуванням поточної та підсумкової оцінки та проводиться за 100-бальною шкалою (від 0 до 100 балів (включно)).

Порядок переводу рейтингових балів до національної (5 бальної) та європейської (ECTS) шкали представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основна:

1. Булах І. С., Викладач – студент: психологія міжособистісних взаємодій: навч.-метод. посіб. / І.С. Булах. – К., НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2005. – 106 с.
2. Винтерхофф-Шпурк, П. Медиапсихология. Основные принципы / Пер.с нем. О. Шпилова – Х.: Изд-во Гуманитарный Центр, 2016. – 268 с.
3. Війни інформаційної епохи : міждисциплінарний дискурс : монографія / за ред. В.А. Короткова. – Харків : ФОРМ Федоренко М.Ю., 2021. – 558 с.
4. Зеленін В.В. Основи міфодизайну : Психотехнології керування медіареальністю. Навчально-методичний посібник. – К. : Вид-во «Гнозис», 2017. – 168 с.
5. Золотухін Д.Ю. Біла книга спеціальних інформаційних операції проти України 2014 – 2018. – К., Міністерство інформаційної політики України, 2018. – 384 с.
6. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні. – Педагогічна газета. № 7. 2010. – С.3–5.
7. Магда Є. Гібридна агресія Росії: уроки для Європи. – К. «КАЛАМАЙ», 2017. – 268 с.
8. Матисон Д. Медиа-дискурс анализ медиа-текстов. Исследование культуры и медиа / Д. Матисон. – Харьков: Гуманитарный центр - 264 с.
9. Медиа. Введение. Учебник. Пер. с англ. Ю.В. Никуличева. 2-е изд / Под ред. А. Бригза, П. Кобли. – М.: Юнити-Дана, 2012. – 550 с.
10. Медіа-атака / Сост.Б.Потятиник. Ред. Н.Габор. – Львів: Інститут екології масової інформації, Медіа-центр «Нова журналістика», 2002. – 56 с.
11. Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід: навчально-методичний посібник / За ред. Л. А. Найдьонової, О.Т. Барішпольця ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. – К. : Міленіум, 2010. – 440 с.
12. Медіаосвіта та медіаграмотність : підручник / ред.-упоряд. В.Ф. Іванов, О.В.Волошенюк; за нук ред. В.В.Різуна. – К. : Центр вільної преси, 2012. – 352 с.
13. Медиапсихология : навч. посіб. / уклад. Н.А. Харченко. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2020. – 165 с.
14. Медиапсихология: на перетині інформаційного та освітнього просторів / за ред. Л.А. Найдьонової, Н. І. Череповської – К. : Міленіум, 2014. – 346 с.
15. Мельник Г. С. Mass-media: психологические процессы и эффекты. / С.-Петербур. гос. ун-т. – СПб.: Вагриус, 1996. – 159 с.
16. Москаленко В.В. Психология социального влияния: навч. посібник. – К. : Центр учбової літератури. 2008. – 448 с.
17. Найдьонова Л.А. Медиапсихология: основы рефлексивного подходу : підручник / Л.А. Найдьонова– Вид. друге, стер. – Кіровоград, Імекс-ЛТД, 2015. – 244 с.
18. Наскрізна медіаосвіта в умовах війни : збірник навчальних медіаосвітніх програм / Л. А. Найдьонова, Н. І. Череповська, О. Л. Вознесенська, Ю.С. Чаплінська, Н.Ф. Умеренкова, Н. Л. Дятел, Л. В. Григоровська, М.І. Найдьонов ; за ред. Л. А. Найдьонової ; уклад. Н. Ф. Умеренкова ; Інститут соціальної та політичної психології НАПН України. – Київ, 2023. – 264 с. URI: <https://lib.iitta.gov.ua/736865/>.
19. Плющ А.Н. Социально-психологические механизмы информационного влияния: монография. – Нежин: «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2017. – 240 с.

20. Харрис Р. Психология массовых коммуникаций. – СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2003. – 448 с.
21. Череповська Н.І. Медіа-культура та медіа-освіта учнів ЗОШ : візуальна медіа-культура. – К., Шкільний світ, 2010. – 128 с.
22. Шейбе С., Рогоу Ф. Медіаграмотність: підручник для вчителя / Переклад з англ. С.Дьоміна; заг. ред. В.Ф. Іванова, О.В. Волошенюк. – К. : Центр Вільної Преси, Академія Вільної Преси, 2017. – 319 с.

Допоміжна:

23. Авторські заняття від медіапедагогів-лідерів: медіаосвітні практики в позакласній роботі учнів 5–7 класів / Ред. В. Іванов, О. Волошенюк. – Київ: ЦВП, АУП, 2017. – 50 с.
24. Андрущенко В.П. Організоване суспільство. Проблема організації та суспільної самоорганізації в період радикальних трансформацій в Україні на рубежі століть. Досвід соціально-філософського аналізу // – К.: ТОВ «Атлант ЮемСі», 2005 – 498 с.
25. Афанасьєв Д.М. Формування медіаграмотності молоді в Словаччині та Україні: порівняльний аналіз // Соціологія майбутнього. 2010. № 1. – С. 41–49.
26. Ахметова Л.С. Гендер, медіаграмотность и медиаобразование: проблемы и перспективы // Гендерные аспекты социальной модернизации общества: материалы междунар. науч.-практ. конф. – Алматы, 2011. – С. 287-291.
27. Ахметова Л.С. Медиаграмотность и медиаобразование в контексте защиты национальной безопасности // Узкие проблемы медийного законодательства РК. – Алматы. 2012. – С. 29–32.
28. Ахметова Л.С., Веревкин А.В., Кудабай А.А., Лифанова Т.Ю., Шорохов Д.П. Медиаграмотность и медиаобразование. Справочник. – Алматы: Қазақ университеті, 2019. – 158 с.
29. Ахметова Л.С., Веревкин А.В., Лифанова Т.Ю. Медийная и информационная грамотность среди молодежи в сфере обеспечения национальной безопасности. – Алматы: Казак университеті, 2019. – 273 с.
30. Барішполець О.Т. Медіаосвіта: зарубіжний досвід // Соціальна психологія. 2008. № 3. – С. 162-170.
31. Барт Р. Мифологии / Р. Барт; пер. с фр., вступ. ст. и коммент. С.Н. Зенкина. – М.: Изд-во им. Сабашниковых, 2000. – 320 с.
32. Батьки, діти та медіа: путівник із батьківського посередництва / За ред. В. Іванова, О. Волошенюк. – Київ: ЦВП, АУП, 2017. – 79 с.
33. Болотова А. К., Жуков Ю. М., Петровская Л. А. Социальные коммуникации. Психология общения. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Издательство Юрайт, 2019. – 272 с.
34. Больц Н. Азбука медиа / Пер. с нам. Л. Ионин, А. Черных — М.: Европа. 2011. – 136 с.
35. Брайант Дж., Томпсон С. Основы воздействия СМИ. / пер. с англ. – М.: Издательский дом. «Вильяме», 2004. – 432 с.
36. Брехуненко В. Війна за свідомість. Російські міфи про Україну та минуле – К. : Інститут української археографії та джерелознавства імені М.С. Грушевського НАН України, 2017. – 280 с.
37. Бугайский М. Язык коммуникаций. – Харьков, Гуманитарный центр, 2010. – 544 с.

38. Бурім О.В. Медіаосвіта – основа формування культури особистості та засіб захисту молоді від впливу негативного медіаконтенту // Педагогіка вищої та середньої школи. 2012. Вип. 35. – С. 155-162.
39. Васянович Г. Медіаосвіта: зарубіжний і вітчизняний досвід // Педагогіка і психологія професійної освіти. 2007. № 2. С. 11-21.
40. Вацлавик. П. Психология межличностных коммуникаций. – СПб.: Речь, 2000. – 298 с.
41. Виктор Ян В. Продвижение. Система коммуникации между предпринимателями и рынком. / пер. с польского. – Харьков: Изд-во «Гуманитарный центр», 2003. – 480 с.
42. Війна і міф. Невідома Друга світова / за заг. ред. О. Зінченка, В. В'ятковича, М. Майорова. – Харків. Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2016. – 272 с.
43. Возчиков В. А. Введение в медиаобразование. – Бийск: НИЦ БиПИ, 1999. – 64 с.
44. Волковский Н.Л. История информационных войн в 2-х томах. – М.: АСТ, 2003. Т.1 – 502 е., Т.2 – 729 с.
45. Волошина А.К., Волошина К.О. Формування медіакомпетентності викладача засобами аудіовізуальних технологій // Актуальні проблеми слов'янської філології. 2010. Вип. XXIII. Ч. 1. – С. 510-517.
46. Воронцова Т.А. Речевая агрессия: вторжение в коммуникативное пространство. – Ижевск: Издательский дом «Удмуртский университет», 2006. – 252 с.
47. Габор Н. Медіа-освіта по-..., або замість післямови // Медіа-атака / Сост. Б. Потятиник. Ред. Н. Габор. – Львів: Інститут екології масової інформації, Медіа-центр «Нова журналістика», 2002. С.49 – 52.
48. Гелава С., Курдадзе Д. Путеводитель по медиаграмотности: как бороться с манипуляциями и ложной информацией. – Тбилиси, 2018. – 22 с.
49. Герасимова С. А. Культурология и теория телекоммуникации. – М.: Гардарики, 2007. – 173 с.
50. Голядкин, Н.А. Творческая телереклама (из американского опыта): учебное пособие. – М.: Изд-во «Феникс», 2002. – 251 с.
51. Грачев Г.В. Личность и общество: информационно-психологическая безопасность и психологическая защита. – М.: ПЭРСЭ, 2003. – 304 с.
52. Гриневич М.С. Медіаосвіта молоді в рамках Болонського процесу // Вища освіта України. Дод. 3. Т. V. (12). – К, 2008. – С. 134 – 139.
53. Губаревич Д.И., Карпиевич Е.Ф. Развитие медиакомпетентности преподавателей университета // Как развивать медиаграмотность студента и преподавателя университета: стратегии и техники. Вып. 10. – Минск: БГУ, 2017. – С. 19-32.
54. Гуревич Р. С. Інформаційно-освітній портал у підготовці майбутніх учителів: монографія / Р.С. Гуревич, Г. Б. Гордійчук, М. Ю. Кадемія, Н.М. Кириленко, Л. Л. Коношевський, І.Ю. Шахіна ; за ред. доктора педагогічних наук, професора, дійсного члена НАПН України Р.С. Гуревича – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. – 416 с.
55. Гуревич Р. С. Освітнє середовище для підготовки майбутніх педагогів засобами ІКТ. Монографія. / Р. С. Гуревич, Г. Б. Гордійчук, Л.Л. Коношевський, О. Л. Коношевський, О.В. Шестопа; за ред. проф. Р.С. Гуревича. – Вінниця : ФОП Рогальська І.О., 2011. – 348 с.
56. Гуріненко І.Ю. Медіа-освіта як засіб професійної підготовки фахівця цивільного захисту // Інформаційні та телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи. Ч. 1. – Львів: ЛДУ БЖД, 2009. – С. 181-184.

57. Дебре Р. Введение в медиологию. / пер. с франц. Б.М. Скуратова – М.: Праксис, 2010. – 368 с.
58. Денисюк Ж.З. Постфольклор інтернет-комунікації в аксіологічному вимірі. Монографія. – К. : Вид-во «НАКККіМ», 2017. – 384 с.
59. Джалилов А. Проблемы и перспективы медийного образования в Казахстане // Журналистское образование – повышение качества образования и новые технологии. – Вена: ОБСЕ, 2010. С. 107-116.
60. Дзялошинский И.М., Пильгун М.А. Медиаатекст: особенности создания и функционирования. – М.: НИУ-ВШЭ, 2011. – 377 с.
61. Дзялошинский И.М., Пильгун М.А., Давыдов С.Г., Логунова О.С. Экология медиасреды: проблемы безопасности и рационального использования коммуникативных ресурсов. Монография. – М.: АПК и ППРО, 2015. – 176 с.
62. Добросклонская Т. Г. Медиалингвистика: системный подход к изучению языка СМИ. – М.: ФЛИНТА, 2008. – 203 с.
63. Долгов, Ю. Н. Развитие культуры медиапотребления: социально-психологический подход / Ю. Н. Долгов и др. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 2009. – 200 с.
64. Дуцик Д. Политическая журналистика. – К.: Изд. дом Киево-Могилянская акад., 2005. – 138 с.
65. Ерофеева И.В. Психология медиаатекста. 2-е изд. испр. и доп. – Чита, ЗабГУ, 2015. – 297 с.
66. Жижина М. В. Медиапсихология: теория и практика медиаповедения. – М.: Вузовская книга, 2016. – 376 с.
67. Жижина М.В. Медиапсихология: избранные лекции: учебное пособие. – Саратов, 2017. – 253 с.
68. Збірник статей методологічного семінару «Медіаосвіта в Україні: наукова рефлексія викликів, практик, перспектив. – Київ: Національна академія педагогічних наук України, 2013. – 741 с.
69. Зеленін В.В. Основы политического спичрайтинга. Учебное пособие – К. : Изд-во «Федоров О.М.», 2019. – 224 с.
70. Зеленін В.В. По той бік правди: нейролінгвістичне програмування як зброя інформаційно-пропагандистської війни. (Навчальний посібник). Том перший. НЛП ХХ століття. – 2-ге видання, виправлене та доповнене – К. : Вид-во «Люта справа». – 2015. – 384 с.
71. Зелинский С.А. Информационно-психологическое воздействие на массовое сознание. Средства массовой коммуникации, информации и пропаганды как проводник манипулятивных методик воздействия на подсознание и моделирования поступков индивида и масс. / С.А. Зелинский. – СПб.: Издательско-торговый дом СКИФИЯ, 2008. – 280 с.
72. Информационная и психологическая безопасность в СМИ: В 2-х т. Т.ІІ: Феномен «разорванной коммуникации»: Сб. статей / Под ред. Я.Н. Засурского, Ю.П. Зинченко, Л.В. Матвеевой, Е.Л. Вартановой, А.И. Подольского. – М., 2008. – 399 с.
73. Иванов В.Ф. Основні теорії масової комунікації і журналістиці. – Київ: Академія української преси, 2010. – 260 с.
74. Иванов В.Ф., Волошенюк О., Кульчинська Л. Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд. – Київ: АУП, ЦВП, 2011. – 58 с.
75. Кара-Мурза С.Г. Манипуляция сознанием. – М.: Изд-во «ЭКСМО», 2005. – 864 с.

76. Кастельс М. Галактика Інтернет: розмышлення об Інтернеті, бізнесі і обществі. – Екатеринбург: «У-Факторія», 2004. – 328 с.
77. Кастельс М. Інформаційна епоха: економіка, общество і культура. / пер. с англ. под науч. ред. О.И. Шкаратана – М., ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.
78. Керделлан К., Грезийон Г. Дети процессора. Как Интернет и видеоигры формируют завтрашних взрослых. / пер. с фр. А. Луцанова. – Екатеринбург, «У-Факторія», 2006. – 272 с.
79. Кириллова Н. Б. Медиакультура: от модерна к постмодерну. 2-е изд. перераб. и доп. – М.: Академический Проект, 2006. – 448 с.
80. Кириллова Н.Б. Медиалогия как синтез наук. – М.: Академический проект, 2012. – 368 с.
81. Кириллова, Н.Б. Медиакультура: теория, история, практика: Учеб. пособие. – М.: Академический проект, 2008. – 496 с.
82. Киттлер Ф. Оптические медиа (Берлинские лекции 1999 года) / пер. с нем. под ред. Б. Никифорова и В. Скуратова. – М., Издательство «Логос», 2009. – 272 с.
83. Короченский, А.П. Медиакритика в теории и практике журналистики : дис. д-ра филол. наук 10.01.10. – СПб., 2003. – 467 с.
84. Коханова Л. А. Медиарилейшнз. Что это такое? – М.: РИП-холдинг, 2006. – 328 с.
85. Кузнецова Ю. М., Чудова Н. В. Психология жителей Интернета. Монография – М.: Издательство «ЛКИ», 2008. – 224 с.
86. Курбан О.В. Інформаційні війни у соціальних та он-лайн мережах: монографія. – К.: Київ. інститут ім. Б. Грінченка, 2017. – 392 с.
87. Лазарсфельд П., Мертон Р. Массовая коммуникация, массовые вкусы и организованное социальное действие // Массовая коммуникация и общество. – М., 2004. – С. 243–256.
88. Лассуэлл Г. Структура и функции коммуникации в обществе // Массовая коммуникация и общество. – М., 2004. – С. 233–242.
89. Лемиш Д. Жертвы экрана. Влияние телевидения на развитие детей. / пер. с англ. С.Д. Тереховой– М.: Поколение, 2007. – 303 с.
90. Леонгард К. Акцентуированные личности. – М.: ЭКСМО-Пресс, 2001. – 448 с.
91. Лотман Ю. М. Семьосфера : Культура и взрыв : Внутри мыслящих миров : Статьи. Исследования. Заметки. – СПб : Искусство-СПБ, 2010. – 703 с.
92. Луман Н. Медиакommunikation. / пер. с нем. А. Глухов, О. Никифоров. – М.: Логос, 2005. – 280 с.
93. Луман Н. Реальность массмедиа / пер. с нем. А.Ю. Антоновского. – М.: Праксис, 2005. – 256 с.
94. Льюис М. Исследуем ложь: Теории, практика обнаружения // Под ред. Майкла Льюиса, Кэролин Саарни. – СПб.: Прайм-Еврознак, 2004. – 282 с.
95. Макаренко Л.Л. Роль інформаційно-освітнього середовища в процесі формування інформаційної культури. – К. : Наукові записки НПУ ім. М.П. Драгоманова. 2012. (107): 102–117.
96. Макаров М. Л. Основы теории дискурса. – М.: ИТДГК «Гнозис», 2003. – 280 с.
97. Маклюэн М. Понимание Медиа : Внешние расширения человека / пер. с англ. В. Николаева. – М. : Кучково поле, 2007. – 464 с.

98. Матвеева Л.В., Анисеева Т.Я., Молчанова Ю.В. Психология телевизионной коммуникации. – М.: Учебно-методический коллектор «Психология», 2000. – 361 с.
99. Мацумото Д. Психология и культура. – СПб.: Изд-во «прайм-Евроник», 2002. – 416 с.
100. Моніторинг медіакультури населення України. Червень 2010 : інформ. бюл. / за ред. Л.А.Найдьоновой, О. Т. Баришпольця ; упоряд. Л. П. Черниш. – К., 2010. – 48 с.
101. Мотузенко Б.І. Соціокультурні аспекти маніпулятивного впливу: дис... канд. соціол. наук: 22.00.04 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2002. – 252 с.
102. Назаров М. М. Массовая коммуникация и общество: Введение в теорию и исследования. – М.: Либроком, 2010. – 354 с.
103. Назаров М.М. Массовая коммуникация и общество. Введение в теорию и исследования. Изд. стереотип. / М.М. Назаров Медіа психологія основи рефлексивного підходу – М.: Либроком, 2014. – 354 с.
104. Найденова Л.А. Последствия эскалации парасоциальных отношений с виртуальными персонажами // Современные тенденции в развитии российского медиаобразования: сб. материалов всерос. науч. практ. конф.: в 2 т. – М., 2010. –Т.1 –С. 212–220.
105. Найдьонова Л.А. Кібер-булінг підлітків (віртуальний терор) як новітній феномен інформаційної доби: теоретико-методичні засади подолання і профілактики. – К. : Практична психологія та соціальна робота. № 8. 2010. С. 10 – 18.
106. Новикова, А.А. Медиаобразование в России и Европе в контексте глобализации. – Таганрог: Изд-во Кучма, 2004. – 168 с.
107. Павлюк Л. Знак, символ, міф у масовій комунікації. – Львів : ПАІС, 2006. –120 с.
108. Панарин И.Н. СМИ, пропаганда и информационные войны. – М.: Поколение, 2012 – 260 с.
109. Пачепа И.М. Дезинформация. Тайная стратегия абсолютной власти / Ион Михай Пачепа, Рональд Рычлак, пер. с англ. А.Б. Мовчан. – М. : Изд-во «Э», 2016. – 576 с.
110. Петрунько О. В. Діти і медіа: соціалізація в агресивному медіасередовищі. – Полтава : Укрпромторгсервіс, 2010. –480 с.
111. Політичне консультування як феномен масових комунікацій : монографія / А.В.Литвин, Є.В. Магда, Л.Є. Смола, Т.В. Фісенко. – Харків : «Факт», 2017. – 200 с.
112. Пономаренко Т. І. Особливості комунікативної медіакомпетентності сучасних психологів-студентів і практиків // Науковий часопис НПУ імені МП Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки. – 2020. – №12(57). – С. 90–100.
113. Практикум «Медіакультура» : робочий зошит курсу за вибором для учнів 10 класу загальноосвітніх навчальних закладів / Л. А. Найдьонова, О.Т. Баришполець, О.Є. Голубева та ін. ; за наук. ред. Л. А. Найдьоновой. – К. : Міленіум, 2013. – 94 с.
114. Проблемы медиапсихологии / Сост. Е. Е. Пронина. – М., РИП-холдинг, 2002. – 92 с.
115. Пронина Е. Е. Категории медиапсихологии: факты, феномены, фантомы // Человек как субъект и объект медиапсихологии. – М. : Изд-во МГУ, 2011. – С. 105–150.
116. Рашкофф Д. Медиавирус. Как поп-культура тайно воздействует на ваше сознание. – М.: Ультра-Культура, 2003. – 368 с.
117. Розин В. М. Визуальная культура и восприятие. Как человек видит и понимает мир. – Изд. 2-е. – М., 2004. – 304 с.

118. Романовский И. И. Масс-медиа. Словарь терминов и понятий. – М.: Изд-во Союза журналистов России, 2004. – 477 с.
119. Рыжих Н.П. Медиаобразование студентов педагогического вуза на материале англоязычных экранных искусств. – Таганрог: Изд-во Кучма, 2007. – 188 с.
120. Саймон М. Как создать собственный мультфильм. Анимация двухмерных персонажей. – М.: НТ Пресс, 2006. – 336 с.
121. Соловей В.Д. Абсолютное оружие. Основы психологической войны и медиаманипулирования. – М.: Изд-во «Э», 2017. – 320 с.
122. Спирина Е.А. Медиаобразовательные технологии инкультурации молодежи в контексте современного медиакультурного пространства Беларуси // Вестник Беларускага дзяржавунага універсітэта культуры і мастацтвау. 2013. № 2. – С. 27-33.
123. Средства массовой коммуникации и социальные проблемы: Хрестоматия / пер. с англ. сост. И.Г. Ясавеев. – Казань, Изд-во Казанского университета, 2000. – 224 с.
124. Стратонова Н. Кіберкультура: антропология інтернету // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: «Філософія». – 2014. – №6. – С. 90–95.
125. Талер Р. Nudge. Архитектура выбора. Как улучшить наши решения о здоровье, благосостоянии и счастье– М.: МИФ, 2019. – 240 с.
126. Тарабрина Н. В. Практикум по психологии посттравматического стресса. – СПб.: Питер, 2001. – 272 с.
127. Тен ван Дейк. Язык. Познание. Коммуникация. – М.: Изд-во «Ленард», 2015. – 320 с.
128. Тоффлер Э. Шок будущего. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2004. – 557 с.
129. Тоффлер Э. Метаморфозы власти.. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2003. – 669 с.
130. Уэбстер Ф. Теории информационного общества. – М.: Аспект-Пресс, 2004. – 400 с.
131. Фатеева И.А. Медиаобразование: теоретические основы и опыт реализации: монография. Челябинск: Изд-во Челяб. гос. ун-та, 2007. – 270 с.
132. Федоров А.В. Медиаобразование: вчера и сегодня.– М.: Изд-во МОО ВПП ЮНЕСКО «Информация для всех», 2009. – 234 с.
133. Федоров А.В. Словарь терминов по медиаобразованию, медиапедагогике, медиаграмотности, медиакомпетентности. – М.: Информация для всех, 2014. – 64 с.
134. Федоров А.В., Левицкая А.А. Программа учебного курса для вузов «Массовое медиаобразование в странах СНГ». – М.: ОД «Информация для всех», 2020. – 20 с.
135. Федоров А.В., Новикова А.А. Медиаобразование в ведущих странах Запада. Монография. – Таганрог: Изд-во Кучма, 2005. – 270 с.
136. Федоров А.В., Чельшева И.В., Новикова А.А. и др. Проблемы медиаобразования (научная школа под руководством А.В. Федорова). Монография. – Таганрог: Изд-во Таганрогского гос. пед. ин-та, 2007. – 212 с.
137. Федоров, А.В. Медиаобразование в России: краткая история развития / А.В. Федоров, И.В. Чельшева. – Таганрог: Изд-во «Познание», 2002. – 266 с.
138. Хейзинга Й. Homo Ludens. Человек играющий. – М.: Айрис-Пресс, 2003. – 487 с.
139. Хилько Н. Ф. Роль аудиовизуальной культуры в творческом осуществлении личности. Монография– Омск: Изд-во Сибир. ин-та культурологии, 2001. – 446 с.
140. Хилько Н.Ф. Социокультурные аспекты экранного медиатворчества : монография. – М.: РИК, 2004. – 96 с.

141. Человек как субъект и объект медиапсихологии. Монография – М.: МГУ имени М.В. Ломоносова / Ин-т человека; Изд-во Моск. ун-та, 2011. – 824 с
142. Череповська Н. І. Психологічний захист від візуальної інформації. Методика «Антиреклама» // Соціальний педагог. 2009. – № 10 (34).
143. Шайгородський Ю.Ж. Політика взаємодія реальності і міфу. – К. : Знання України, 2009. – 400 с.
144. Шалак В.И. Современный контент-анализ. Приложения в области: политологии, рекламы, социологии, экономики, психологии, культурологии– М. : Омега-Л, 2009. – 272 с.
145. Шарков Ф. И. Массовые коммуникации и медиапланирование. – М.: Альфа-Пресс, 2008. – 256 с.
146. Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса: Монография. – М.: ИТДГК «Гнозис», 2004. – 326 с.
147. Шлыкова О. В. Феномен мультимедиа. Технологии эпохи электронной культуры.. – М.: МГУКИ, 2003. – 251 с.
148. Яценко Т.С. Теорія і практика групової психокорекції: Активне соціально-психологічне навчання: навч. посіб. – К. : В. шк., 2004. – 679 с.
149. Carey J. W. Communication as Culture: Essays on Media & Society.. – N. Y.: Routledge, 2009. – 209 с.
150. Children, Adolescents and the Media (3rd ed.) / Victor C. Strasburger, Barbara J. Wilson, Amy B. Jordan. – SAGE Publications, Inc; Third edition, 2013. – 672 p.
151. Costigan S.A. The Health Indicators Associated with Screen-Based Sedentary Behavior. Among Adolescent Girls: A Systematic Review / Sarah A Costigan, Lisa Michele Barnett, Ronald C. Plotnikoff, David Revalds Lubans // Journal of Adolescent Health. 52(4) – 2012. – No 10. – P. 382 – 392.
152. Cyberbullying in the Global Playground: Research from International Perspectives / Ed. by Qing Li, Donna Cross and Peter K. Smith. – Willey-Blackwell, 2012. – 312 p.
153. Dennis E.E. Children and the Media / Everette E. Dennis, Edward C. Pease. –Transaction Publishers, 2000. – 199 p.
154. Dill K. The Oxford Handbook of Media Psychology (Oxford Library of Psychology) / Karen E. Dill – Oxford University Press; Illustrated edition, 2014. – 576 p.
155. Drotner K. International Handbook of Children, Media and Culture / Kirsten Drotner, Sonia Livingstone. – SAGE, 2008. – 560 p.
156. Ferguson C. J. Media Psychology 101 / Christopher J. Ferguson – New York, NY: Springer, 2016. – 274 p.
157. Fischhoff S. Media psychology: a personal essay in definition and purview [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.apadivisions.org/division-46/about/fischhoff-media-psychology.pdf>. – Дата доступу : 12.10.2021.
158. Freedman J. L. Media Violence and its Effect on Aggression: Assessing the Scientific Evidence / Jonathan L. Freedman. –University of Toronto Press, 2002. – 227 p.
159. Gackenbach J. Psychology and the Internet: Intrapersonal, Interpersonal, and Transpersonal Implications (Second ed.). / Jayne Gackenbach – Burlington, MA: Academic Press. 2007. – 392 p.
160. Gentile D. A. Media Violence and Children: A Complete Guide for Parents and Professionals/ Douglas A. Gentile. – Greenwood Publishing Group, 2003. – 328 p.

161. Giles D. *Media Psychology* / David Giles – Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 2003 – 336 p.
162. Giles D. *Psychology of the Media*. / David Giles – London: Palgrave Macmillan. Red Globe Press. 2010. – 230 p.
163. Giles D. Why I study Media Psychology / David Giles // *The Psychologist*. – 2001. – Vol. 14. – No 27. – P. 80–81.
164. Green M. C., & Brock T. C. In the mind's eye: Transportation-imagery model of narrative persuasion. // *Narrative impact: Social and cognitive foundations* / Melanie C. Green, Jeffrey J. Strange, Timothy C. Brock – Mahwah, NJ, US: Lawrence Erlbaum Associates Publishers, 2002. – pp. 315 – 341.
165. Greenfield P. M. *Mind and Media: The Effects of Television, Computers and Video Games* / Patricia M. Greenfield. – London: Fontana. 1984. – 160 p.
166. Harris, R. J. *A Cognitive Psychology of Mass Communication* (7th edition.). / Fred W. Sanborn, Richard Jackson Harris – NJ: Routledge, 2018. – 500 p.
167. Johnson L. L. *Media, Education and Change*. – New York: Peter Lang, 2001. – 183 p.
168. Joinson A. *Understanding the Psychology of Internet Behavior: Virtual Worlds, Real Lives*. / Adam N. Joinson – Cambridge: Palgrave Macmillan. 2003. – 244 p.
169. Kirschner S. *Perspectives on Psychology and the Media* / Sam Kirschner, Diana Adile Kirschner. – American Psychological Association, 1997. – 204 p.
170. Kubey, R.W. *Media Literacy in the Information Age : Current Perspectives* / R. W. Kubey. – New Brunswick, London: Transaction Publishers, 2001. – 508 p.
171. Lazar J. *Ecole, communication, télévision* / Judith Lazar – Paris. : Press Univ. de France, 1985. – 188 p.
172. Luskin B. J. *Media psychology: a field whose time is here* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.apadivisions.org/division-1/publications/articles/california/luskin.pdf>. – Дата доступу : 12.10.2021.
173. McLuhan M., McLuhan E. *Laws of Media: The New Science*. Front Cover. / Marshall McLuhan, Eric McLuhan. – Toronto: University of Toronto Press, 1988 – 252 p.
174. McQuail D. *McQuail's Mass Communication Theory: An Introduction*. 4th ed. L.: SAGE Publications, 2004. – 556 p.
175. Olweus D. *Bullying at Schools: What We Know and what We Can Do*. / Dan Olweus. – New York : Blackwell, 1993. – 140 p.
176. Potter W.J. *Media Literacy : Thousand Oaks* / W.J. Potter – London: Sage Publication, 2004. – 320 p.
177. Renvoise, P., & Morin, C. *Neuromarketing: Understanding the Buy Buttons in Your Customer's Brain* Nashville, / Patrick Renvoise, Christophe Morin – TN: SalesBrain. HarperCollins Leadership, 2007. – 253 p.
178. Rigby K. *Children and Bullying: How Parents and Educators Can Reduce Bullying at School* / Ken Rigby. – 2008. – 323 p.
179. Rutledge, P. *What is media psychology? And why you should care* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.apadivisions.org/division-46/about/rutledge-media-psychology.pdf>. – Дата доступу : 12.10.2021.
180. Schwartz L. L. *Psychology and the Media: A Second Look* / Lita Linzer Schwartz. – American Psychological Association, 1999. – 223 p.

181. Smith P.K. *Bullying in Schools: How Successful Can Interventions Be?* / Ed. by Peter K. Smith, Debra Pepler and Ken Rigby. – Cambridge University Press, 2004. – 334 p.
182. Thompson J. B. *The Media and Modernity: A Social Theory of the Media*. Cambridge: Polity; Stanford: Stanford University Press, 1995. pp. 193-195.
183. Thurlow, C., Lengel, L., & Tomic, A. *Computer Mediated Communication: Social Interaction and the Internet*. / Crispin Thurlow, Lara Lengel, Alice Tomic – London: SAGE Publications Ltd, 2004. – 267 p.
184. Tulodziecki G. *Medien in Erziehung und Bildung [Текст]. Grundlagen und Beispiele einer handlungs - und entwicklungsorientierten Medienpädagogik* / G. Tulodziecki – Bad Heilbrunn, 1997. – 300 p.
185. Viner R. M. *Television Viewing in Early Childhood Predicts Adult Body Mass Index* / Viner R. M., Cole T. J. // *Journal of Pediatrics*. – 2005. – No 147. – P. 429–435.
186. Wiecha J. L. *When Children Eat What They Watch: Impact of Television Viewing on Dietary Intake in Youth* / Wiecha J. L., Peterson K. E., Ludwig D. S., Kim J., Sobol A., Gortmaker S. L. // *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*. – 2006. – No 160. – P. 436–442.
187. Winterhoff Spurk P. *New Horizons in Media Psychology: Research Cooperation and Projects in Europe* / Peter Winterhoff Spurk, T. H. A. van der Voort. – Westdeutscher Verlag, 1997. – 219 p.
188. Yen C.-F. *The Relationship between Body Mass Index and Television Viewing. Internet Use and Cellular Phone Use* / Yen C.-F., Hsiao R. C., Ko C.-H., Yen J.-Y., Huang C.-E., Liu S.-C., Wang S.-Y. // *International journal of Eating Disorders*. – 2010. – No 43. – P. 565–571.

VII. Інформаційні ресурси

1. Directory of Open Access Books. URL [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.doabooks.org>
2. Europeana Collections. URL: [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://www.europeana.eu/portal/ru>
3. Автореферати дисертацій на тему Медіаосвіта: [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.eartist.narod.ru/mdo/sp/m_03.htm
4. Баришполец О. Медіаосвіта: зарубіжний досвід // Соціальна психологія. 2008. №3 (29) [Електронний ресурс] код доступу – <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=6&n=84&c=2072>
5. Бібліотека сайту «Пси-Фактор» «Практическая информация для нового качества жизни» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://psyfactor.org/lybr.htm>
6. Віртуальна бібліотека з психології [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://scitylibrary.h11.ru/Library.htm>
7. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні // Президія НАПН України. Інститут соціальної та політичної психології НАПН України. 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.ispp.org.ua/news_44.htm
8. Медіа-освіта: електронний журнал. Інституту Медіаекології / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.franko.lviv.ua/mediaeco/zurnal/indexukr.htm>
9. Медіатравма в умовах інформаційної війни: психологічний та педагогічний аспекти [Електронний ресурс] / Матеріали Всеукраїнської наукової конференції (м. Київ, 20–21 червня 2017 р.); [укладач Чаплінська Ю.С.] // mediaosvita.org.ua. – 2017 – Режим доступу до ресурсу:

<http://mediaosvita.org.ua/book/materialy-vseukrayinskoyi-naukovo-praktychnoyi-konferentsiyi-mediatravma-v-umovah-informatsijnoyi-vijny-psyhologichnyj-ta-pedagogichnyj-aspektu/>

10. Найдѣонова Л.А. Перспективи розвитку медіаосвіти в контексті болонського процесу: процесуальна модель медіакультури // Болонський процес і вища освіта в Україні та Європі: проблеми й перспективи. К., 2007. – С.162-168. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.edu.of.ru/mediaeducation/default.asp?ob_no=30060

11. Психологічна бібліотека «Самопізнання і саморозвиток» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://psylib.kiev.ua/>

12. Сайт лабораторії психології масової комунікації та медіаосвіти Інституту соціальної та політичної психології НАПН України [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://mediaosvita.org.ua/uk/>

13. Сайт наукової бібліотеки Київського національного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/about/pidrozdil2013.php3>

14. Сайт наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lib.npu.edu.ua>

15. Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>

16. Стаття у англійській Вікіпедії на тему «Медіапсихологія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Media_psychology

17. Українська Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://uk.wikipedia.org/wiki>

18. Цифрова бібліотека тематичних текстових збірок. URL [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.twirpx.com>

ПРОГРАМА навчальної дисципліни ПСИХОКОРЕКЦІЯ

Розробник програми: *Ханецька Тетяна Іванівна*,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації

I. Пояснювальна записка

Навчальна програма обов'язкової навчальної дисципліни «Психокорекція» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «Психологія»..

Предметом вивчення навчальної дисципліни є засоби надання психокорекційної допомоги методами зарубіжних та вітчизняних психологічних напрямів, побудови індивідуального та групового психокорекційного процесу з урахуванням знань психологічної теорії та практики.

Міждисциплінарні зв'язки. Дисципліна тісно пов'язана із загальною психологією та історією психології, соціальною психологією, психосоматикою та психологією здоров'я, психодіагностикою, основами психологічного консультування, основами психотерапії. Вона має розкрити майбутнім фахівцям-психологам специфіку психологічної допомоги клієнтам різних вікових категорій засобами психокорекції.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Психокорекція» є забезпечення здобувачів вищої освіти основами психологічних знань з психокорекції як базового напрямку практичної психології; забезпечення оволодіння майбутніми психологами категоріальним апаратом сучасних зарубіжних та вітчизняних психотехнологій психокорекції, розуміння основних принципів та положень цієї галузі практичної психології; озброєнні студентів глибокими теоретичними знаннями, уміннями і навичками надання психологічної допомоги, що дозволить студентам у майбутній професійній діяльності ставити об'єктивні психологічні діагнози клієнтам, проводити аналіз їх проблемних ситуацій, впроваджувати психокорекційні впливи, враховуючи індивідуальні та вікові особливості клієнтів, їх психологічний статус та психічний стан. Крім того, даний курс спрямований на формування компетентностей, які забезпечать ефективне впровадження психокорекційних впливів у професійній діяльності психолога.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Психокорекція» є становлення професійного мислення психолога щодо вирішення практичних завдань психокорекції, активізація особистісного та творчого потенціалу майбутнього фахівця; формування у майбутніх фахівців системи професійно-важливих знань, умінь та навичок, на яких ґрунтується психокорекційна складова професійної діяльності психолога у різних галузях соціальної й психологічної практики; вивчення основних закономірностей та особливостей вирішення психокорекційних завдань практики, що дозволять вирішувати

різноманітні професійні завдання надання психологічної допомоги; оволодіння сучасними методами психодіагностики, прийомами психокорекції та психопрофілактики; активізація у студентів мотивів професійного зростання, самовдосконалення та самоактуалізації. Знання, здобуті при вивченні курсу «Психокорекція» є підґрунтям для подальшої поглибленої фахової підготовки здобувачів вищої освіти.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.	ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психологічних наук, що передбачають застосування основних психологічних теорій, методів і характеризуються комплексністю й невизначеністю умов.
2.	ПР5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.	ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
3.	ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.	ЗК6. Здатність приймати обґрунтовані рішення.
4.	ПР22. Володіти навичками диференціації психологічної допомоги клієнтам з врахуванням їх національно-культурного, вікового, гендерного і соціального статусу та індивідуально-психологічних характеристик.	СК8. Здатність організувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову).
5.	ПР16. Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога.	СК10. Здатність дотримуватися норм професійної етики.
6.	ПР22. Володіти навичками диференціації психологічної допомоги клієнтам з врахуванням їх національно-культурного, вікового, гендерного і соціального статусу та індивідуально-психологічних характеристик.	СК13. Здатність виявляти потреби, планувати, координувати та надавати основні види психологічних послуг та організувати роботу і супровід різних вікових груп і верств населення.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)						
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семинарські	Лабораторні	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семинарські	Лабораторні	СРС
	Модуль I. Теоретико-методологічні основи психокорекції	20	10	6	4		30	6,5	4	1	1,5		50
1.	Тема 1. Мета, предмет та завдання психокорекції. Види психокорекції.	4	2	2			6	1	0,5		0,5		10
2.	Тема 2. Професійні та особистісні якості психолога. Модель особистості фахівця	4	2		2		6	1	0,5		0,5		10
3.	Тема 3. Етичні аспекти професійної діяльності психолога в Україні	4	2		2		6	1,5	1	0,5			10
4.	Тема 4. Структура психокорекційної роботи, основні стадії	4	2	2			6	1,5	1		0,5		10
5.	Тема 5. Принципи психокорекції. Основні вимоги до складання психокорекційної програми	4	2	2			6	1,5	1	0,5			10
	Модуль II. Основні теоретичні принципи психокорекції у провідних психотерапевтичних напрямках та парадигмах	10	6	4			16	3	2	0,5	0,5		20
6.	Тема 6. Основні теоретичні принципи психокорекції у психодинамічному напрямі психотерапії та раціонально-емотивній терапії	4	2	2			8	1,5	1	0,5			10
7.	Тема 7. Основні теоретичні принципи психокорекції у гуманістичному та біхевіоральному напрямках психотерапії	6	4	2			8	1,5	1		0,5		10
	Модуль III. Методи, прийоми та психотехнології практичної психокорекції	44	16	6	10	12	60	14,5	8	2,5	2	2	86
8.	Тема 8. Форми	4	2	2			6	1,5	1		0,5		10

	психокорекційної роботи: індивідуальна та групова психокорекція												
9.	Тема 9. Арттерапевтичні методи та особливості їх використання у психокорекційній роботі	6	2		2	2	8	1,5	1	0,5			10
10.	Тема 10. Музикотерапія як метод психокорекції	6	2	2		2	8	1,5	1		0,5		10
11.	Тема 11. Ігрова психокорекція, види та особливості використання у різних вікових групах	6	2		2	2	6	1,5	1	0,5			10
12.	Тема 12. Казкотерапія як метод психокорекції	6	2	2		2	8	2	1	0,5		0,5	10
13.	Тема 13. Психокорекція невропатичної поведінки	4	2		2		8	2	1		0,5	0,5	12
14.	Тема 14. Психокорекція тривожності особистості	6	2		2	2	8	2,5	1	0,5	0,5	0,5	12
15.	Тема 15. Психокорекція агресивності особистості	6	2		2	2	8	2	1	0,5		0,5	12
Разом:		74	32	16	14	12	106	24	14	4	4	2	156

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 6 кредитів ЄКТС 180 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Теоретико-методологічні основи психокорекції

Тема 1. *Мета, предмет та завдання психокорекції. Види психокорекції.*

Зміст теми: Визначення основних понять, мети та предмету курсу. Основні завдання дисципліни. Місце психокорекції у практичній діяльності психолога. Галузі застосування психокорекції. Взаємозв'язок із психологічною допомогою (психоконсультаванням, психотерапією). Відмінності психокорекції від психотерапії. Види психокорекції та їх особливості: за характером спрямованості; за змістом; за формою роботи з клієнтом; за наявністю програми; за характером керування коригуючими впливами; за тривалістю; за масштабом вирішуваних завдань.

Тема 2. *Професійні та особистісні якості психолога. Модель особистості фахівця.*

Зміст теми: Модель практичного психолога. Професійні та особистісні вимоги, знання, вміння, навички практичного психолога. Особливості професійного спілкування «психолог-клієнт». Діалогічна інтенція та установка психолога на діалог з клієнтом (клієнтами), зі значимим оточенням клієнта у процесі психокорекційної діяльності. Когнітивні та рефлексивні вимоги до особистості фахівця.

Тема 3. *Етичні аспекти професійної діяльності психолога в Україні.*

Зміст теми: Професійно-етичний кодекс психолога-консультанта України. Обов'язки практичного психолога. Напрями роботи практичного психолога. Основні права психолога. Етичні принципи роботи психолога. Роль загальної культурної та юридичної підготовки у прогнозуванні та вирішенні етичних проблем у процесі професійної діяльності психолога.

Виконання та додержання домовленостей. Етичні проблеми приватності та конфіденційності. Етичні проблеми психологічної безпеки клієнта.

Тема 4. Структура психокорекційної діяльності, основні стадії.

Зміст теми: Структура психокорекційної діяльності. Стадії (етапи) психокорекції: підготовчо-діагностична стадія; настановча стадія; власне корекційна стадія; стадія перевірки ефективності психокорекційної роботи. Особливості стадій психокорекційної роботи, цілі та методи. Специфіка поєднання етапів психокорекції із методами, прийомами, засобами, що використовуються, та з принципами психокорекційної діяльності.

Тема 5. Принципи психокорекції. Основні вимоги до складання психокорекційної програми.

Зміст теми: Принципи психокорекції: принцип системності психокорекційних, психопрофілактичних, психогігієнічних та розвиваючих впливів (врахування факторів ризику у постановці психологічного діагнозу та прогностичних факторів для клієнтів різних вікових категорій (для дітей дошкільного, молодшого шкільного та підліткового віку; для юнацького та зрілого віку); принцип єдності психодіагностики та психокорекції; принцип пріоритетності психокорекції каузального типу; діяльнісний принцип; принцип врахування вікових та індивідуальних особливостей клієнта; принцип комплексності та системності способів психологічного впливу; принцип активного залучення найближчого соціального оточення клієнта до психокорекційної роботи. Значення врахування принципів психокорекції у практичній діяльності психолога. Особливості та структура психокорекційної програми як базового і технологічно необхідного засобу психокорекційної роботи. Специфіка визначення об'єкта, предмета, мети, завдань та методів психокорекції. Особливості типових та індивідуальних програм психокорекційної роботи.

Модуль II. Основні теоретичні принципи психокорекції у провідних психотерапевтичних напрямках та парадигмах

Тема 6. Основні теоретичні принципи психокорекції у психодинамічному напрямі психотерапії та раціонально-емотивній терапії.

Зміст теми: Теоретичні принципи, цілі, особливості консультативного контакту у психодинамічному напрямі психотерапії та основні технології у класичному психоаналізі З.Фрейда; у індивідуальній психотерапії А.Адлера. Теоретичні принципи, цілі, особливості консультативного контакту та основні технології у раціонально-емотивній терапії (А.Елліс).

Тема 7. Основні теоретичні принципи психокорекції у гуманістичному та біхевіоральному напрямках психотерапії.

Зміст теми: Теоретичні принципи, цілі, особливості консультативного контакту гуманістичного напрямку психотерапії та основні технології у клієнт-центрованій психотерапії К.Роджерса; у екзистенційній терапії (Р.Мей, І.Ялом); у гештальт-терапії Ф.Перлса. Теоретичні принципи, цілі, особливості консультативного контакту біхевіорального напрямку психотерапії та основні технології у поведінковому консультуванні (А.Бандура, Дж.Уотсон, Р.Райнер); у терапії реальності (У.Глассер); у транзактному аналізі Е.Берна.

Модуль III. Методи, прийоми та психотехнології практичної психокорекції

Тема 8. Форми психокорекційної роботи: індивідуальна та групова психокорекція.

Зміст теми: Специфіка індивідуальної психокорекції. Обмеження та умови ефективності індивідуальної психокорекції. Психологічні впливи на різні сторони особистості. Відмінності групової психотерапії. Особливості груп та спрямованості групової психокорекції. Умови ефективності та обмеження у застосуванні. Специфіка психологічних впливів на різні сторони особистості в груповій психокорекції.

Тема 9. Арттерапевтичні методи та особливості їх використання у психокорекційній роботі.

Зміст теми: Особливості арттерапії як напряму й комплексу психотерапії та психокорекції. Складові арттерапії, їх особливості. Малюнок психотерапія як арттерапевтичний напрям психокорекції, умови об'єктивної інтерпретації малюнків клієнтів. Рухова (танцювальна) психотерапія, особливості використання; бібліотерапія, особливості використання різних жанрів бібліотерапії у психокорекції. Специфіка врахування та аналізу результатів психокорекційних ефектів у використанні засобів арттерапії у психокорекції клієнтів.

Тема 10. Музикотерапія як метод психокорекції.

Зміст теми: Музика, її естетичний та терапевтичний вплив на особистість. Механізми корекційного впливу музичними засобами. Види музикотерапії. Музика як ритмічний подразник та класичний метод боротьби з перевтомою. Особливості використання музикотерапії у психокорекції дітей та дорослих.

Тема 11. Ігрова психокорекція, види та особливості використання у різних вікових групах.

Зміст теми: Гра та її роль у розвитку дитини. Гра як основний засіб психокорекції й психотерапії. Особливості різних напрямів ігрової психотерапії. Засоби та прийоми ігрової психотерапії. Ефекти ігрової психотерапії у контексті психічного розвитку дитини. Особливості ігрових прийомів у роботі з дорослими клієнтами.

Тема 12. Казкотерапія як метод психокорекції.

Зміст теми: Казка як засіб психокорекції. Корекційні функції казки. Види казкових творів. Можливості роботи з казкою у різних вікових групах. Основні прийоми роботи з казкою. Ефекти казкотерапії у контексті психічного розвитку дитини. Особливості використання казкотерапії у роботі з дорослими клієнтами.

Тема 13. Психокорекція невропатичної поведінки.

Зміст теми: Поняття невроз, неврастенія (гіперастенічний, астеноіпохондричний типи), невроз страху та тривожного очікування. Дитяча нервовість (нервова поведінка) як типовий запит психокорекції. Види дитячої нервової поведінки. Відмінності між невропатичною та психопатичною поведінкою у дитячому віці. Принципи психотерапії та психокорекції неврозів у дітей та дорослих. Напрямки, методи, прийоми та техніки психокорекції неврозів. Особливості психопрофілактики неврозів.

Тема 14. Психокорекція тривожності особистості.

Зміст теми: Поняття тривога, страх та тривожність. Вікові особливості прояву тривожності. Портрет тривожної дитини. Критерії визначення тривожності у клієнта. Методи психодіагностики тривожності. Напрями, етапи та завдання психокорекції підвищеного рівня тривожності. Психотехнічні засоби психокорекції тривожності. Рекомендації дорослим щодо поведінки з тривожними дітьми.

Тема 15. Психокорекція агресивності особистості.

Зміст теми: Поняття агресія та агресивність. Вікові особливості прояву агресивності. Портрет агресивної дитини. Критерії визначення агресивності у клієнта. Методи психодіагностики агресивності. Напрями, етапи та завдання психокорекції агресивності. Психотехнічні засоби психокорекції агресивності. Рекомендації дорослим щодо поведінки з агресивними дітьми

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульні контрольні роботи;
- реферати;
- творчі завдання;
- поточне тестування.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): – семестровий екзамен:

- письмовий екзамен;
- розв'язання практичних ситуацій;
- підсумкове тестування.

Форми і методи поточного контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських, практичних та лабораторних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацьовувати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань та розв'язання практичних ситуацій і творчих завдань;

- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів:

- тестові завдання;
- обговорення проблеми, дискусія;
- аналіз конкретних ситуацій (поданих у вигляді усного, текстового або графічного матеріалу);
- ділові ігри (кейс-методи);
- презентації результатів роботи;
- інші.

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних, семінарських та лабораторних заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4-х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях даного модуля.

Виконання тестових завдань здійснюється в режимі діагностики, або за допомогою роздрукованих завдань. Оцінювання тестів проводиться за власною методикою з приведенням підсумку до встановленої в рейтинговій шкалі балів.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Модульна контрольна робота з дисципліни «Психокорекція» складається з трьох питань. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер. Недопустимо запозичення тексту, фактичних даних із літературних джерел без посилання на них. Тому контрольні роботи, написані без врахування цих вимог, викладачем перевірятися не будуть. Студент може спиратися у своїй роботі на відповідні інформаційні джерела з даної проблеми. При цьому, якщо він наводить цитату чи запозичує якесь теоретичне положення (наприклад, визначення, висновки дослідження, думку автора інформаційного джерела з того чи іншого питання тощо), то обов'язково треба робити посилання на літературне джерело.

Студент за результатами поточного контролю може отримати від 0 до 60 балів. Критично-розрахунковий мінімум для допуску до екзамену – 35 балів.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання екзамен

Об'єктом підсумкового контролю знань студентів у формі екзамену є виконання тестових завдань, що відображають програмний курс навчальної дисципліни й потребують вміння синтезувати отримані знання та розв'язання практичних ситуацій. Екзамен розміщений і проводиться на платформі moodle УДУ імені М. Драгоманова. Також підсумковий контроль може здійснюватися у формі письмового екзамену, який включає три теоретичні питання та розв'язання практичної ситуації. Ці завдання поєднуються у пропорції, яка логічно врівноважує теоретичну і практичну складову екзаменаційної роботи.

Студент за результатами екзамену може отримати від 0 до 40 балів. Остаточна екзаменаційна оцінка складається з суми результатів поточного контролю і екзамену. Студенти, які набрали сумарно меншу кількість балів ніж розрахунковий мінімум – 35 балів, вважаються такими, що не виконали навчальний план з дисципліни.

Порядок переводу рейтингових балів до національної (4 бальної) та європейської (ECTS) шкали представлено в таблиці 1.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для екзамену
90 – 100	A	відмінно
80-89	B	добре
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	задовільно
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу**Основні:**

1. Адаптація дитини до школи / Упоряд.: С.Максименко, К.Максименко, О.Главник. - К.: Мікрос-СВС, 2003 (Психологічний інструментарій).
2. Андрушко Я.С. Психокорекція: навч.-метод. Посібник.- Львів : ЛьвДУВС, 2017. - 212 с
3. Бондаренко А. Ф. Психологическая помощь: теория и практика. – К. : Освіта України, 2007. – 332 с.
4. Бурлачук Л.Ф. Психотерапия. Психологические модели: учебник для вузов. -2-е изд., стер. -СПб. [и др.] : Питер, 2007. - 480 с.
5. Васьківська С. В. Основи психологічного консультивання: підручник. К.: Ніка-Центр, 2011. - 424 с.
6. Галян І. М. Психодіагностика : навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2009. – 464 с.
7. Гончарук Н. М. Психологічна практика: навч.-метод. посіб. -Кам'янець-Подільський, 2007. - 176 с.
8. Готовність дитини до навчання / Кпоряд.: С. Максименко, К. Максименко, О. Главник. - К.:Мікрос-СВС, 2003 (Психологічний інструментарій).
9. Документація психолога / Упорядник Т. Гончаренко. - 2 вид. - К.: Ред. загальнопед.газ., 2005.
10. Інтелектуальні здібності дитини / Упоряд.: С. Максименко, К. Максименко, О. Главник. - К.: Мікрос-СВС, 2003 (Психологічний інструментарій).
11. Книга практического психолога: В 2-х частях/ Сост. Беседин А. Н. и др. - Харьков, 1996.
12. Кондратенко Л. Розумові здібності дитини (психологічний інструментарій). – К.: Плавник, 2004.
13. Кривоніс Т. Г. Основи особистісної психотерапії -К.: Київ, 2011. -191 с.
14. Кузікова С. Б. Вікова психокорекція: Навч. Посібник. – К.: Главник, 2008. – С.144. Серія «Психол. інструментарій».
15. Кузікова С.Б. Основи психокорекції: навчальний посібник. Київ : Вид-во «Академвидав», 2012. 320 с.

16. Кузікова С. Б. Теорія і практика вікової психокорекції : Навчальний посібник. - Суми : Університетська книга, 2020. 304 с.
17. Ложкин Г. В. Практическая психология конфликта / Г. В. Ложкин, Н. И. Повякель. – К., 2000.
18. Максименко С. Д. Практикум із групової психокорекції : підручник / С. Д. Максименко, О. О. Прокоф'єва, О. В. Царькова, О. В. Кочкурова. - Мелітополь : Видавничополіграфічний центр «Люкс», 2015. 414 с.
19. Миронова С. П. Методика корекційної роботи при порушеннях пізнавальної діяльності: підручник. - Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2014. - 260 с.
20. Мозгова Г. П., Ханецька Т. І., Праченко О. К. Виробнича психокорекційна практика: Навчально-методичний посібник (для студентів напряму підготовки «Психологія») / Г. П. Мозгова, Т. І. Ханецька, О. К. Праченко. - К.: УДУ імені М. Драгоманова. - видання 1 згідно вимог МРС і КМС, 2015. - 81с.
21. Мушкевич М. І. Основи психотерапії : навч. посіб. / М. І. Мушкевич, С. Є. Чагарна / За ред. М.І. Мушкевич. Вид. 3-тє. Луцьк : Вежа-Друк, 2017. - 420 с.
22. Осика О. В. Теорія і практика психокорекційної роботи: Навч. посібн. / О. В. Осика, К. С. Осика. - Слов'янськ, 2016 – 111 с.
23. Основи психолого-управлінського консультування: Навч. посіб. / Л. М. Карамушка, Н. Л. Коломінський, М. В. Войтович та ін.; За наук. ред. Л. М. Карамушки. — К.: МАУП, 2002.
24. Психологічна діагностика інтелекту, мислення, креативності дитини / Упоряд. : С. Максименко, К. Максименко, О. Главник. - К.: Мькрос-СВС, 2003 (Психологічний інструментарій).
25. Психологія особистості / Словник-довідник / За ред. П.П.Горностая, Т.М.Титаренко // Авт. кол. П.П.Горностай, Т.М.Титаренко, С.В.Васьківська, І.А.Грабська, Л.А.Лепіхова, Н.І.Пов'якель, Н.В.Чепелева. – К.: Рута, 2001.
26. Розвивальні та корекційні заняття психолога / Упорядник Т. Гончаренко // Бібліотека «Шкільного світу». – К., 2004. – 120 с.
27. Розвиток пізнавальних процесів дитини / Упоряд.: С. Максименко, К.Максименко, О.Главник. - К.: Мькрос- СВС, 2003. (Психологічний інструментарій).
28. Терлецька Л.Г. Психокорекція засобами малюнку : [навч. посіб.]. -К. : Главник, 2007. -142 с.
29. Титаренко Т. М. Психологічна профілактика стресових перевантажень серед шкільної молоді / Т. М. Титаренко, Л. А. Лепіхова. – К.: Київ,2006. – 204 с.
30. Ханецька Т.І. Основи психокорекції // Психологічна реабілітація: комплекс робочих навчальних програм (для підг. студ. спец. 053 «Психологія» освітньої програми «Психосоматика та психологія здоров'я» ОКР «Бакалавр» та ОКР «Магістр») / За ред. проф. Г.П.Мозгової. - Вид. 2 - К.: УДУ імені М. Драгоманова, 2020. - С. 45- 64. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/31843>
31. Чепелева Н. В. Особистісна підготовка практикуючого психолога // Основи практичної психології ; за ред. В. Панка, Т. Титаренко, Н. Чепелевої та ін. – К. : Либідь, 1999. – С.242-249.
32. Цибух Л.Н. Диагностика и коррекция мышления у развивающейся личности / Л. Н. Цибух, А. Я. Чебыкин. — О. : ЮНЦ АПН Украины, 2002. 172 с.

33. Цимбалюк І. М. Психологічне консультування та корекція. Модульно-рейтинговий курс: навч. посіб.. – К: ВД «Професіонал», 2005. – 656 с.
34. Шанских Г. Музика як засіб корекційної роботи // Мистецтво в школі. – 2003. - №5.
35. Яценко Т. С. Активне соціально-психологічне навчання : теорія, процес, практика : навч. посіб.. – Хмельницький : НАПВУ, 2002.– 792 с.
36. Яценко Т.С. Теорія і практика групової психокорекції: Навч. посіб.. – К.: Вища школа, 2004. – 679с.
37. Яценко Т. С. Основи глибинної психокорекції: Навч. посіб.. – К.: Вища школа, 2006. – 382с. <http://www.yacenko.org.ua>
38. Wampold В. The Basics of Psychotherapy: An Introduction to Theory and Practice. 2010.148 p.
39. Yalom, I.D. & Molyn, L. Theory and Practice of Group Psychotherapy: 5th Revised Ed. New York: Basic Books. 2005.

Допоміжні:

1. Акимова М. А. Психологическая коррекция умственного развития школьников: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений/ М. А. Акимова, В. Т. Козлова. – М.: Издат. центр «Академия», 2000. – 160 с. <http://lib.luguniv.edu.ua>
2. Анеліна Н. Психокорекційна програма «Я бажаю змінитися»: корекція наркотичної залежності в учнів // Психолог. – 2005.– № 10.– С. 26 – 31.
3. Бажутина С.Б. Практическая психология в вузе и школе / С.Б. Бажутина. Г.Г. Воронина, И.П. Булах. – Луганск: Янтарь, 2000. – 113 с.
4. Безверхий О. Діагностика та корекція порушень морального розвитку молодшого школяра // Почат. Школа – 1999. – № 6.– С. 62–64.
5. Бовть О. Організація корекційної роботи з агресивними дітьми // Почат. шк.– 1997.– № 7.– С. 25–32.
6. Боришевский М.Й. Дорога до себе: Від основ суб'єктності до вершин духовності. – К.: Академвидав, 2010. – 416 с. (Серія «Монограф»).
7. Вальдамірова О.П. Емоційна сфера дошкільника та її корекція // Освіта Донбасу. – 2003.– № 4.– С. 61–66.
8. Володарська Н. Каузометрія як засіб психокорекції // Соц. психологія. – 2004. – № 1.– С. С. 110–119.
9. Гейченко О.О. Агресивні прояви в дітей молодшого шкільного віку: механізми її виникнення та корекція / О.О. Гейченко, С.Ю. Сміслова // Освіта Донбасу.– 2002.– № 4.– С. 77– 80.
10. Гольдштейн А. Тренінг умінь спілкування: як допомогти проблемним підліткам. Пер. з англ. В. Хомика. Київ : Либідь, 2003. 520 с.
11. Джонсон, Девід В. Соціальна психологія: тренінг міжособистісного спілкування / Пер. з англ. В. Хомика. Київ : Вид. дім «КМ Академія», 2003. 288 с.
12. Довідник з практичної психології: навчально-методичний посібник / [Горська Г.О., Мельничук І.Я., Гейко Є.В., Калашникова Л.В., Гурова О.М, Близнюкова О.М.] за ред. Горської. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2008. – 228 с.
13. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч. посіб. Київ: Центр учб. літератури, 2012. 424 с.
14. Карпенко З.С. Психотехніка у вихованні дитини– К.: НПЦ Перспектива, 1996. – 48 с.

15. Основи психолого-управлінського консультування: Навч. посіб. / Л. М. Карамушка, Н. Л. Коломінський, М. В. Войтович та ін.; За наук. ред. Л. М. Карамушки. — К.: МАУП, 2002.
16. Колесіна Т. Діагностика і корекція психічного розвитку дітей // Почат. шк. — 2000. — № 6. — С. 40–43.
17. Котко Т.П. Психокорекційна діяльність практичного психолога з формування сприятливого психічного клімату в колективі школярів // Педагогіка і психологія. — 2002.— № 1–2. — С. 163–169.
18. Кузікова С. Б. Психологічні основи становлення суб'єкта саморозвитку в юнацькому віці : монографія / Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. — Суми : МакДен, 2012. — 410 с.
19. Кухранова И. Коррекционно-психологические упражнения и игры для детей с агрессивным поведением // Воспитание школьников.—2002.—№10.—С.31–32.
20. Левчук Л.Т. Психоаналіз: історія, теорія, мистецька практика : Навч. посібник. Київ : Либідь, 2015. 255 с.
21. Леонгард К. Акцентуовані особистості. — К., 2000.
22. Лушин П.В. Психологія личностного изменения. — Кіровоград, Полиграфическо-издательский центр ООО «Имэкс ЛТД», 2002. — 360 с.
23. Мельничук О.Б. Основи психоконсультування та психокорекції : Навчальний посібник для студентів подвійних спеціальностей із спеціальністю «Практична психологія» та спеціалізацією «Соціально-психологічна реабілітація». Київ : Каравела, 2015. 390 с.
24. Мельничук І.Я., Цапенко О.В. Психологічна допомога особистості з посттравматичним синдромом: Методичні рекомендації для практичних психологів — Кіровоград, 2006 — 52 с.
25. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї / Укладачі: Мустафаєв Г. М., Довгаль І. І. - Київ, 2011. - 192 с.
26. Психодіагностика в службі зайнятості / За ред. В. В. Синявського, О. О. Яцишин. — К., 1998.
27. Татьянчиков А. О. Програма формування розумових операцій підлітків як засобу адаптації до навчання в основній школі // Вісник Інституту розвитку дитини : збірник наукових праць. Вип. 37, 2015. - С. 143 – 149.
28. Татьянчиков А. О. Розвиток креативних здібностей учнів у процесі переходу до навчання в основній школі // Від науки - до практики: науково-методичний альманах. Випуск 5 (жовтень 2019 р.) За заг. ред. проф. І. В. Татьянчикової. - Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2019. - С. 115 - 120.
29. S. Kuzikova Model of psychological correction of crisis of adolescence [Модель психологічної корекції кризи підліткового віку] / Психологія особистості [Науковий журнал]. — Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2016. — № 1 (7) — С. 24–33.

VII. Інформаційні ресурси

1. Психологічна корекція та її види. Теоретичні моделі психокорекційної практики. <http://studentam.net.ua>

2. Етичний кодекс психолога. Режим доступу: <http://association.com.ua/association/association-normative-base/association-ethic-code-of-psychologist>
3. Закон України «Про освіту». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
4. Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text>
5. Лист ІМЗО від 30.10.2018 № 1/9-656 «Про перелік діагностичних методик щодо виявлення та протидії домашньому насильству відносно дітей». Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/12wsQCVzhhlbdcMQuIQXB8eeuaXRNK_ms/view
6. Лист МОН від 04.04.2022 № 1/3872-22 «Про методичні рекомендації «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій». Режим доступу: <https://imzo.gov.ua/2022/04/07/lyst-mon-vid-04-04-2022-1-3872-22-pro-metodychni-rekomendatsii-persha-psykholohichna-dopomoha-alhorytm-diy/>
7. Лист МОН від 05.09.2018 № 1/9-529 «Про документацію працівників психологічної служби у системі освіти України». Режим доступу: https://docs.google.com/document/d/1iRON0km8FlmBktvbMuy3INVXGZJG_yNfdzReJueHtLE/edit
8. Національна бібліотека України імені В. Вернадського. Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>
9. Національна парламентська бібліотека України. Режим доступу: <http://www.nplu.ua>
10. Положення про психологічний кабінет дошкільних, загальноосвітніх та інших навчальних закладів. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0691290-01#Text>
11. Положення про психологічну службу у системі освіти України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18> .
12. Українські підручники для ВНЗ. Режим доступу: <http://www.pidruchniki.ws>
13. Сайт наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова. Розділ «Психологія». URL: <https://lib.npu.edu.ua/search-form?searchword=%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F&searchphrase=all>
14. Світова цифрова бібліотека. Розділ «Психологія». URL: <https://www.loc.gov/collections/world-digital-library/?q=psychology>
15. Цифрова бібліотека освітніх ресурсів «Академія». Розділ «Психологія». URL: <https://npu-ua.academia.edu/search?q=%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F>
16. Цифрова бібліотека тематичних текстових збірок. URL: <https://www.twirpx.com>
17. Directory of Open Access Books. URL: <https://www.doabooks.org>
- <https://dytpsycholog.com/>
- <http://ebooks.grsu.by/psihologia/>
- <http://psychology-naes-ua.institute/>
- <https://psylab.info/>
- <http://psylib.org.ua/>
- <https://scholar.google.com.ua/>
- <https://www.gumer.info/>

- <http://www.nbu.gov.ua/>
- www.pidruchniki.ws
- www.ebooktime.net
- www.posibnyky.vntu.edu.ua
- <https://www.coursera.org/learn/introduction-psychology>
- <https://www.coursera.org/learn/social-psychology>
- <https://www.coursera.org/learn/positive-psychology>
- <https://www.coursera.org/learn/social-pedagogy-europe>
- <https://www.coursera.org/learn/teacher-sel-programs>
- <https://www.coursera.org/learn/mindfulness-para-ser-mas-efectivo>
- <https://www.coursera.org/learn/mindfulness-and-well-being-peace-in-peace-out>
- <https://www.coursera.org/learn/troubles-spectre-autisme-diagnostic>
- https://courses.prometheus.org.ua/courses/KUBG/Psy101/2014_T1/about
- https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:Prometheus+CTFT102+2018_T3/about
- https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:EWC+DS101+2021_T1_3/about

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ПСИХОЛОГІЯ КОМУНІКАЦІЙ ТА ПСИХОЛОГІЯ ВПЛИВУ

Розробники програми: *Андрущенко Тетяна Вікторівна,*

доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри політичної психології
та міжнародних відносин

Бондарчук Оксана Юріївна,

доктор філософії в галузі психології,
доцент кафедри політичної психології
та міжнародних відносин

I. Пояснювальна записка

Навчальна програма обов'язкової дисципліни «*Психологія комунікацій та психологія впливу*» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «*Психологія*».

Предмет вивчення навчальної дисципліни – теоретичні положення, принципи, поняття психології спілкування, основні види та механізми впливу на поведінку особистості та групи у процесі міжособистісної взаємодії та способи протидії деструктивному впливу.

Міждисциплінарні зв'язки. Дисципліна тісно пов'язана із загальною психологією та історією психології, віковою та педагогічною психологією, соціальною психологією, основами політичної психології, психодіагностикою, психокорекцією, основами коучингу, психологією менеджменту.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «*Психологія комунікацій та психологія впливу*» є формування у студентів теоретичних та практичних знань про психологічну сторону комунікативного процесу та міжособистісного впливу, здатності вирішувати психологічні та комунікативні завдання, що виникають у процесі спілкування, вміння розпізнавати та протидіяти деструктивному впливу, формування необхідних навичок для вирішення професійних завдань.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «*Психологія комунікацій та психологія впливу*» є засвоєння основних понять, теорій з психології комунікацій та психології впливу; сформувані цілісне уявлення про комунікативний процес, особливостями психологічної культури та етики спілкування; ознайомитися з базовими конструктивними та деструктивними видами психологічного впливу, сферою їх застосування та прийомами захисту від деструктивного психологічного впливу.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.	ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психологічних наук, що передбачають застосування основних психологічних теорій, методів і характеризуються комплексністю й невизначеністю умов ЗК3. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
2.	ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.	СК15. Здатність до комунікацій у професійній сфері, знання основ ділового спілкування, загальноприйнятих норм поведінки та моралі у міжособистісних стосунках.
3.	ПР13. Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності. ПР16. Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога.	ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії.
4.	ПР14. Ефективно виконувати різні ролі в команді в процесі вирішення фахових завдань, у тому числі демонструвати лідерські якості.	ЗК9. Здатність працювати в команді.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семинарські	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семинарські	СРС
	Модуль I. Основи психології комунікацій	42	16	14	12	56	9	5	2	2	92
1	Тема 1. Вступ до психології комунікацій	4	2	-	2	7	1	1	-	-	11
2	Тема 2. Вікові аспекти	6	2	2	2	7	1	-	1	-	12

	розвитку спілкування в онтогенезі. Методологія психології спілкування.										
3	Тема 3. Вербальна та невербальна комунікація	4	2	2	-	7	1	-	1	-	12
4	Тема 4. Комунікативний процес	6	2	2	2	7	2	1	-	1	11
5	Тема 5. Спілкування як взаємодія. Механізми та ефекти спілкування	5	2	2	1	7	2	1	-	1	11
6	Тема 6. Бар'єри спілкування	5	2	2	1	7	1	1	-	-	12
7	Тема 7. Комунікативна етика психолога	6	2	2	2	7	1	1	-	-	11
8	Тема 8. Міжнародна комунікація	6	2	2	2	7	-	-	-	-	12
	Модуль II. Основи психології впливу	38	14	12	12	44	9	5	2	2	70
9	Тема 9. Вступ до психології впливу	4	2	-	2	7	1	1	-	-	10
10	Тема 10. Вітчизняні та зарубіжні дослідження у психології впливу	6	2	2	2	7	2	1	-	1	10
11	Тема 11. Вплив на масову поведінку	6	2	2	2	6	2	1	1	-	10
12	Тема 12. Міжособистісний вплив	6	2	2	2	6	2	1	1	-	10
13	Тема 13. Сугестивний вплив	5	2	2	1	6	-	-	-	-	10
14	Тема 14. Маніпулювання в міжособистісній взаємодії	5	2	2	1	6	-	-	-	-	10
15	Тема 15. Психологічні аспекти протидії деструктивному впливу	6	2	2	2	6	2	1	-	1	10
	Разом:	80	30	26	24	100	18	10	4	4	162

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 6 кредитів ЄКТС 180 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Основи психології комунікацій

Тема 1. Вступ до психології комунікацій

Зміст теми: Сутність, об'єкт і предмет психології комунікацій. Поняття «спілкування» та «комунікація», «комунікативний процес». Структура, основні функції й види комунікацій. Значення й необхідність комунікативних ролей. Основні елементи комунікації. Типологія моделі спілкування. Соціально орієнтоване спілкування та особистісно-орієнтоване спілкування. За критерієм просторового спілкування: безпосереднє та опосередковане спілкування. За критерієм мотивації до спілкування: бажане і небажане спілкування. За критерієм орієнтації на співрозмовника: міжособистісне і масове спілкування. За критерієм часового обмеження: короткотривале і довготривале спілкування. За критерієм кількості

учасників: монологічне і діалогічне спілкування. За критерієм результативності: конфліктне і маніпулятивне спілкування. Класи функцій спілкування за Б.Ф. Ломовим.

Тема 2. Вікові аспекти розвитку спілкування в онтогенезі. Методологія психології спілкування.

Зміст теми: Сучасні дослідження поведінки немовлят (О.В. Запорожець, М.І. Лісіна, Д.Б. Ельконін). Етапи оволодіння процесом комунікації в онтогенезі. Домовленнєвий етап. Етап початкового оволодіння мовою. Етап оволодіння граматичною структурою мови. Фізіологічні механізми мовлення. Спілкування як перша соціальна потреба. Загальнопсихологічні методи психології спілкування. Методики для визначення психологічної діяльності, а також індивідуальних властивостей особистості, які характеризують поведінку та спілкування.

Тема 3. Вербальна та невербальна комунікація

Зміст теми: Вербальні засоби спілкування. Голосові характеристики мови. Характеристики усного мовлення. Знакові системи невербальної комунікації. Оптико-кінетична система знаків. Паралінгвістична система. Екстралінгвістична знакова система. Види невербальних засобів спілкування. Психологія жестикуляції. Зони міжособистісного спілкування. Види монологічного, діалогічного спілкування та інтерв'ю і прес-конференції.

Тема 4. Комунікативний процес

Зміст теми: Поняття комунікативного процесу. Учасники комунікативного процесу. Моделі комунікації: одно векторна та багатовекторна комунікації; модель комунікації як трансмісії; топологічна модель; модель Каца-Лазарсфельда; соціологічна модель; експресивна модель. Основні підходи до аналізу комунікацій.

Тема 5. Спілкування як взаємодія. Механізми та ефекти спілкування

Зміст теми: Теорії міжособистісної взаємодії. Різновиди міжособистісних контактів. Взаємодія як організація діяльності. Механізм та види соціальної взаємодії. Психологічний вплив при особистісній взаємодії. Рольова поведінка особистості в спілкуванні. Соціально-психологічна роль як ідеальна модель поведінки (гендерні ролі, рольова структура групи, групові взаємодії). Простір міжособистісної взаємодії. Перцептивні механізми спілкування: каузальна атрибуція, ідентифікація, рефлексія, емпатія. Роль ефекту сприйняття в спілкуванні. Ефекти й помилки міжособистісного сприйняття. Забобони й упередження, їхні психологічні джерела. Феномени атракції і їхнє значення в спілкуванні.

Тема 6. Бар'єри спілкування

Зміст теми: Комунікативні бар'єри (професійні, значеннєві, організаційні, індивідуально-психологічні й ін.). Комунікативні бар'єри як вияв крайнього ступеня утрудненості спілкування. Явище утрудненого спілкування і його місце у структурі соціально-психологічної проблематики. Особливості поведінки і конфліктній ситуації. Класифікація типів труднощів спілкування: ситуативні, значеннєві, мотиваційні, «бар'єри уявлень про іншого», відсутність зворотного зв'язку, прагматичні (Гібш Г., Форверг М.).

Тема 7. Комунікативна етика психолога

Зміст теми: Етичні принципи та типи ділових комунікацій. Діловий етикет у різних видах комунікації. Психологічні особливості спілкування психолога. Взаємодія психолога та клієнта. Етика спілкування у соціальних мережах та інші форми міжособистісної взаємодії особистості з використанням сучасних інформаційних технологій.

Тема 8. Міжнародна комунікація

Зміст теми: Поняття «масової комунікації». Міжнародна комунікація. Типи засобів комунікації. Роль комунікації в епоху глобалізації. Загальні характеристики міжнародної комунікації. Міжнародні комунікації в Україні та світі. Роль іміджу та піару у комунікативному процесі.

Модуль II. Основи психології впливу

Тема 9. Вступ до психології впливу

Зміст теми: Поняття «психологічного впливу». Історія розвитку психології впливу. Ініціатор впливу. Адресат впливу. Моделі впливу. Психологічні засоби впливу. Цілі психологічного впливу. Основні засоби психологічного впливу. Види психологічного впливу в залежності від рівня його організації. Комунікативно-особистісний потенціал впливу. Компенсаторні види особистого впливу. Сфери психологічного впливу.

Тема 10. Вітчизняні та зарубіжні дослідження у психології впливу

Зміст теми: Варварський та цивілізований вплив. Проблеми проведення емпіричних досліджень у психології впливу. Групові феномени (соціальна фасилітація, стрибок ризику, групова поляризація, групове мислення, соціальна лінь) та їх дослідження. Групові ефекти (ефект соціальної фасилітації (інгібіції), ефект групової належності, ефект Рінгельмана, ефект синергії, ефект групового мислення, ефект конформізму, ефект моди (групового наслідування), ефект ореола ("гало-ефект"), ефект групового фаворитизму, ефект групового егоїзму, ефект маятника, ефект хвилі, ефект пульсара, ефект бумеранга, ефект "ми - вони"). Експеримент Н. Триплетта. Хоторнські дослідження. Парадокс Лап'єра. Експерименти М. Шерифа. Експерименти С. Аша. Дослідження конформізму. Варіації експерименту Аша. Експеримент С. Мілграма. Експерименти С. Московічі. Дослідження просоціальної поведінки Дж. Дарлі і Б. Латане.

Тема 11. Вплив на масову поведінку

Зміст теми: Поняття про масову поведінку. Психологія мас Г. Лебона та Г. Тарда. Поняття про масову паніку й умови її виникнення. Способи впливу на поведінку панічного натовпу. Масова агресія й умови її виникнення. Способи впливу на агресивний натовп. Мода, основні функції та етапи розвитку. Психологічні особливості сприйняття людиною модної речі. Чутки, функції та види. Умови ефективності чуток.

Тема 12. Міжособистісний вплив

Зміст теми: Стратегії міжособистісного впливу. Правило взаємного обміну. Зобов'язання і послідовність. Соціальний доказ. Вподоба. Авторитет. Дефіцит. Миттєвий вплив. Конформізм.

Тема 13. Сугестивний вплив

Зміст теми: Поняття «сугестії». Сугестор та сугеренд. Психологічні механізми навіювання. Пряме та непряме навіювання. Техніки навіювання. Самонавіювання як різновид сугестії.

Тема 14. Маніпулювання в міжособистісній взаємодії

Зміст теми: Основні підходи до розуміння терміна «маніпуляція» у вітчизняній та зарубіжній психології. Ознаки маніпуляції за О. Доценко. Особистість маніпулятора. Типи маніпуляторів. Місце маніпуляції в системі людських відносин. Рівні установок на взаємодію: домінування, маніпуляція, суперництво, партнерство, співдружність. Маніпулятивні технології: цілеспрямоване перетворення інформації; приховування впливу; засоби примусу; мішені впливу; роботизація. Планування маніпуляції – організація фізичних умов, культурного фону, соціального контексту впливу. Механізми маніпулятивного

психологічного впливу у міжнародній комунікації. Загальні механізми: утримання контакту; психічні автоматизми; мотиваційне забезпечення. Види і процеси маніпулятивного впливу: перцептивні маріонетки, конвенційні роботи, живі знаряддя, керований умовивід, експлуатація особистості адресата, духовне зневаження, використання психічних станів, комбінування.

Тема 15. *Психологічні аспекти протидії деструктивному впливу*

Зміст теми: Поняття «психологічного захисту». Фактори, що провокують появу психологічного захисту. Форми захисту за А. Харашем. Зовнішні поведінкові прояви психологічного захисту. Самооцінка, самоповага, почуття впевненості, Я-концепція, індивідуальність як об'єкти психологічного захисту. Захист мотиваційних утворень, когнітивних структур, поведінкових проявів. Загальні правила протистояння психологічному впливу. Контраргументація, психологічна самооборона, інформаційний діалог, конструктивна критика, конфронтація, енергетична мобілізація, творчість, ухилення, відмова.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульна контрольна робота;
- реферати;
- презентації;
- інше.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): – залік (підсумкове опитування).

Форми та методи поточного і підсумкового контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських, практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацювати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань;
- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів:

- письмові чи усні домашні завдання;
- аналітичні завдання;
- обговорення підготовлених студентами доповідей;

- підготовка презентацій;
- захист рефератів;
- круглі столи;
- консультації викладачів;
- самостійна робота студентів.
- інші.

Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля. Модуль включає бали за поточну роботу студента на семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом на семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях кожного модуля.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота.

Модульна контрольна робота з дисципліни «Психологія комунікацій та психологія впливу» складається з чотирьох питань. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також виявити вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер. Недопустимо запозичення тексту, фактичних даних із літературних джерел без посилання на них. Тому контрольні роботи, написані без врахування цих вимог, викладачем перевірятися не будуть. Студент може спиратися у своїй роботі на відповідні інформаційні джерела з даної проблеми. При цьому, якщо він наводить цитату чи запозичує якесь теоретичне положення (наприклад, визначення, висновки дослідження, думку автора інформаційного джерела з того чи іншого питання тощо), то обов'язково треба робити посилання на літературне джерело.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік.

Формою підсумкового контролю є залік. За результатами виконання усіх видів навчальних завдань, що виносяться на поточний контроль, тобто за результатами поточної успішності. Поточна успішність з дисципліни «Психологія комунікацій та психологія впливу» оцінюється від 0 до 100 балів включно. Студент одержує залік, якщо за результатами поточного контролю він набрав 60 і більше балів. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав менше 60 балів, він повинен виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів одержати відповідну кількість залікових балів з дисципліни.

Якщо за результатами поточного контролю студент набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий результат, він також може виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів підвищити свою підсумкову оцінку з дисципліни. Оцінювання навчальних досягнень студентів проводиться за 100-бальною шкалою. Поточну і підсумкову успішність студентів з дисциплін оцінюють від 0 до 100 балів (включно).

Порядок переводу рейтингових балів до національної (4 бальної) та європейської (ECTS) шкали представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні:

- Германов В.Г. Вплив ЗМІ на підсвідомість : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08. Київ, 2003. 174 с.
- Зернецький П.В., Рябоконт Г.Л. Контрастивно-типологічна характеристика мовленнєвих актів у дискурсі британського та українського парламентів. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/andle/123456789/3529/>
- Климентова О.В. Вербальна сугестія та емоції (на матеріалі українських молитов). Київ : ППНВ, 2012. 320 с.
- Ковалевська Т.Ю. Комунікативні аспекти нейролінгвістичного програмування : монографія. Одеса : Астропринт, 2001. 341 с.
- Ковалевська Т.Ю. Сугестивні технології прогнозованого сприйняття. URL: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2038>
- Коваленко А.Б. Психологія міжособистісного взаєморозуміння: підручник. – К.: ВПЦ „Київ. ун-т”, 2010. – 215 с
- Лісовський П.М. Маніпуляція свідомістю: сутність, структура, механізм у сучасному трансформаційному суспільстві (соціально-філософський аналіз) : монографія. Київ : УДУ імені М. Драгоманова, 2006. 200 с.
- Опалюк О.М. Культура спілкування. Психологічні основи професійного спілкування: навч.- метод. посіб. – Кам'янець-Подільський: МЕДОБОРИ, 2004. – 192 с.
- Орбан-Лембрик Л.Е. Психологія професійної комунікації: навч. посіб. – Чернівці: Книги-XXI, 2010. – 528 с
- Професійна етика публічної служби та запобігання конфлікту інтересів. Навчальний посібник. – К.: 2010. – 67 с

11. Цимбалюк І.М. Психологія спілкування: Навч. посібник. – К.:ВД «Професіонал», 2004. – 304 с.
12. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації. Київ : Вид. центр «Академія», 2010.

Допоміжні:

1. Гарбар І.О. Комунікативно-прагматичні характеристики сугестивного впливу промов американських адвокатів сторін. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні комунікації». Том 30 (69) № 1, 2019 р. С. 62–66.
2. Ломачинська І.М. Основи корпоративної культури: навч. посіб. – К.: Ун-т "Україна", 2011. – 280 с.
3. Станкевич Ю.В. Мовні сугестогени в текстах політичної реклами: дис. на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук: 10.02.01 «Українська мова». Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса, 2011.
4. Сугестивні технології маніпулятивного впливу : навч. посіб. / В.М. Петрик [та інші]. Київ : ЗАТ «ВПОЛ», 2011.

VII. Інформаційні ресурси:

15. Етичний кодекс психолога. Режим доступу: <http://association.com.ua/association/association-normative-base/association-ethic-code-of-psychologist>
16. Національна парламентська бібліотека України. Режим доступу: <http://www.nplu.ua>
17. Сайт бібліотеки факультету психології Київського державного університету [Електронний ресурс]. – Р. : <http://www.socd.univ.kiev.ua/PUBLICAT/PSY/index.phtml>
18. Сайт наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lib.npu.edu.ua>
19. Сайт наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова. Розділ «Психологія». URL: <https://lib.npu.edu.ua/search-form?searchword=%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F&searchphrase=all>
20. Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>
21. Світова цифрова бібліотека. Розділ «Психологія». URL: <https://www.loc.gov/collections/world-digital-library/?q=psychology>
22. Українські підручники для ВНЗ. Режим доступу: <http://www.pidruchniki.ws>
23. Цифрова бібліотека освітніх ресурсів «Академія». Розділ «Психологія». URL: <https://npu-ua.academia.edu /search?q=%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F>
24. Цифрова бібліотека тематичних текстових збірок. URL: <https://www.twirpx.com>
25. Directory of Open Access Books. URL: <https://www.doabooks.org>
26. <https://ru.coursera.org/learn/communication>
27. <https://ru.coursera.org/learn/model-thinking>
28. <https://ru.coursera.org/learn/media-ethics-governance>

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ОСНОВИ ПСИХОТЕРАПІЇ

Розробник програми: *Якимчук Оксана Іванівна*,
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації

І. Пояснювальна записка

Навчальна програма навчальної дисципліни «*Основи психотерапії*» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «*Психологія*».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретико-методологічні основи проведення психотерапевтичної роботи як складової професійної діяльності практичного психолога; технологічні прийоми, методи та особливості впливу на особистість при виникненні порушень когнітивної, емоційновольової, поведінкової, особистісної та міжособистісної сфер психіки людини.

Міждисциплінарні зв'язки: Дисципліна тісно пов'язана із загальною, соціальною, віковою, педагогічною психологією, з історією психології, психологією особистості, психодіагностикою, психофізіологією, психосоматикою, патопсихологією. Найтісніші зв'язки має із психологічним консультуванням та психокорекцією.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни *Основи психотерапії* є забезпечення майбутніх психологів основами психологічних знань з психотерапії як базового напрямку практичної психології; забезпечення оволодіння майбутніми фахівцями–психологами категоріальним апаратом сучасних психотехнологій в психотерапії, розуміння основних принципів та положень психотерапії; сприяти більш повному і глибокому розумінню основних вимог щодо процесу проведення психотерапії, психологічних понять і категорій, їх взаємозв'язку та взаєморозвитку, збагатити науковий світогляд студентів та їх психологічну культуру; озброєння студентів глибокими теоретичними знаннями, вміннями і навичками надання психотерапевтичної допомоги, що дозволить студентам у майбутній професійній діяльності вірно, системно та з високою ефективністю здійснювати професійну діяльність.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни *Основи психотерапії* є становлення професійного мислення психолога щодо вирішення практичних завдань психотерапії, активізація особистісного та творчого потенціалу майбутнього фахівця.

У процесі створення програми курсу були сформовані його основні питання та завдання:

1. Засвоєння теоретико-методологічних положень, які розкривають основні засади психотерапії;

2. Формування всебічних і глибоких знань про мету, завдання та базові принципи психотерапії, феномени психотерапевтичного процесу, універсальні психотерапевтичні процедури;
3. Формування у в студентів уявлення про сутність та основну проблематику психотерапії як окремого виду психологічної практики, а також про її місце і роль в сучасній психологічній практиці;
4. Засвоєння психологічних особливостей сучасних напрямів, інноваційних технік та методів психотерапії;
5. Надати знання з теорії та практики сучасних психотерапевтичних шкіл;
6. Ознайомити зі специфікою, можливостями та стандартами психотерапевтичної діяльності;
7. Ознайомити студентів зі специфікою організації та проведення психотерапії у різних видах сетінгу;
8. Навчити студентів базовим технікам та стратегіям попередження можливого психологічного неблагополуччя та надання психологічної допомоги у кризових ситуаціях;
9. Дати студентам загальне уявлення про галузі застосування психотерапії в клінічній практиці;
10. Забезпечити засвоєння етичних норм, які є обов'язковими для діяльності психотерапевта,; ситуаціях життєвого вибору та ін.;

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.	ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психологічних наук, що передбачають застосування основних психологічних теорій, методів і характеризуються комплексністю й невизначеністю умов. ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
2.	ПР5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.	СК8. Здатність організовувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову).
3.	ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення	ЗК14. Здатність розпізнавати власні емоційні стани та знаходити шляхи їх регуляції.

	щодо їх розв'язання.	
4.	ПР16. Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога.	СК10. Здатність дотримуватися норм професійної етики.
5.	ПР22. Володіти навичками диференціації психологічної допомоги клієнтам з врахуванням їх національно-культурного, вікового, гендерного і соціального статусу та індивідуально-психологічних характеристик.	СК13. Здатність виявляти потреби, планувати, координувати та надавати основні види психологічних послуг та організувати роботу і супровід різних вікових груп і верств населення.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС
	Модуль I. Психотерапія як професійна діяльність	30	12	8	10	38,4	9,5	3	3,5	3	66
1.	Тема 1. Психотерапія як наука.	4	2	1	1	6,4	1,5	0,5	0,5	0,5	14
2.	Тема 2. Становлення психотерапії у зарубіжній та вітчизняній психології.	4	2	1	1	6,4	1,5	0,5	0,5	0,5	10
3.	Тема 3. Особливості психотерапевтичного процесу.	5	2	1	2	6,4	2	0,5	1	0,5	12
4.	Тема 4. Значення особистості психотерапевта у психотерапевтичних відносинах	5	2	1	2	6,4	1,5	0,5	0,5	0,5	10
5.	Тема 5. Типи клієнтів.	6	2	2	2	6,4	1,5	0,5	0,5	0,5	10
6.	Тема 6. Проблема ефективності терапії: критерії та методи оцінки	6	2	2	2	6,4	1,5	0,5	0,5	0,5	10
	Модуль II. Основні напрямки та концепції психотерапії	54	18	18	18	57,6	14,5	7	4,5	3	90
7.	Тема 7. Основні положення та методи психоаналітичної терапії.	6	2	2	2	6,4	1,5	0,5	0,5	0,5	10
8.	Тема 8. Постфрейдистські школи і напрями.	6	2	2	2	6,4	1,5	0,5	0,5	0,5	10
9.	Тема 9. Основні положення та методи гештальт - терапії.	6	2	2	2	6,4	2	1	0,5	0,5	10

10.	Тема 10. Основні положення та методи психодрами.	6	2	2	2	6,4	2	1	0,5	0,5	10
11.	Тема 11. Основні положення та методи тілесно орієнтованої психотерапії.	6	2	2	2	6,4	1,7	1	0,5	0,2	10
12.	Тема 12. Основні положення та методи когнітивної психотерапії	6	2	2	2	6,4	1,7	1	0,5	0,2	10
13.	Тема 13 Основні положення та методи арт-терапії.	6	2	2	2	6,4	1,7	1	0,5	0,2	10
14	Тема 14. Основні положення та методи трансактного аналізу.	6	2	2	2	6,4	1,2	0,5	0,5	0,2	10
15	Тема 15. Системна сімейна та дитяча психотерапія.	6	2	2	2	6,4	1,2	0,5	0,5	0,2	10
Разом:		84	30	26	28	96	24	10	8	6	156

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 6 кредити ЄКТС 180 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Психотерапія як професійна діяльність

Тема 1. *Психотерапія як наука.*

Зміст теми: Поняття про психотерапію. Предмет, об'єкт мета та завдання психотерапії. Зв'язок психотерапії з іншими науками. Медична та немедична психотерапія. Категорії психотерапевтичної практики. Базові принципи та завдання психотерапії. Характеристики психотерапії, що відрізняють її від інших форм надання професійної психологічної допомоги (консультування, психокорекції). Правова регламентація діяльності психолога, який займається психотерапією. Етичні вимоги до діяльності психотерапевта, які функціонують в Україні та за кордоном.

Тема 2. *Становлення психотерапії у зарубіжній та вітчизняній психології.*

Зміст теми: Основні етапи становлення психотерапії в історії (Античність, Середні століття, Новий час). Відділення психотерапії від релігії і медицини. Вклад в розвиток психотерапії Фріца Месмера, Мільтона Еріксона, Зігмунда Фройда, Карла Г.Юнга, Альфреда Адлера, Карен Хорні, Е.Еріксона, Мелані Кляйн, Альфреда Біне, Джозефа Морено, Карла Роджерса, Еріка Берна, Мюррея Боуена, Карла Вацлавіка, Вірджинії Сейтір, Сальвадора Мінухіна, Джея Хейлі, Тома Андерсона, Вільяма Уайта, та ін. Науковий статус сучасної психотерапії. Сучасне предметне поле психотерапії. Основна проблематика і особливості розвитку психотерапевтичної допомоги у сучасному світі. Класифікація методів психотерапії.

Тема 3. *Особливості психотерапевтичного процесу.*

Зміст теми: Завдання психотерапії. Види терапевтичної допомоги. Загальні положення психотерапевтичної практики. Основні форми роботи психотерапевта. Процес психотерапевтичної взаємодії. Індивідуальна та групова психотерапія Формування запиту клієнта. Етапи психотерапевтичного процесу. Психологічні засоби впливу в психотерапії.

Види психотерапії. Форми психотерапії: індивідуальна, групова, сімейна. Складові процесу психотерапії: терапевт, клієнт, психологічна теорія, набір процедур, стосунки між терапевтом та клієнтом.

Тема 4. Значення особистості психотерапевта у психотерапевтичних відносинах

Зміст теми: Вимоги до психотерапевта. Роль і місце психотерапевта у психотерапії. Вимоги до особистості психотерапевта. Модель особистості ефективного психотерапевта. Зрілість психотерапевта. Система цінностей. Ідеологія практичної психотерапії. Професійні навички. Завдання професійної підготовки спеціалістів у галузі психотерапії.

Тема 5. Типи клієнтів.

Зміст теми: Класифікаційні підходи. Типи організації особистості (портрети). Схеми аналізу. Характеристичні особливості, захисні механізми, емоційні прояви, міжособистісні стосунки.

Тема 6. Проблема ефективності терапії: критерії та методи оцінки

Зміст теми: Чинники, що визначають ефективність психотерапії: очікування клієнта, значення для клієнта звільнення від наявних проблем, характер проблем клієнта, готовність клієнта до співпраці, очікування психолога, що здійснює психотерапію, професійний і особовий досвід психолога, специфічна дія конкретних методів психотерапії.

Модуль II. Основні напрямки та концепції психотерапії

Тема 7. Основні положення та методи психоаналітичної терапії.

Зміст теми: Основні положення та методи психоаналітичної психотерапії. Теоретичні основи психоаналізу. Основні правила психоаналітичної психотерапії. Психоаналіз як об'єктивний спосіб дослідити участь несвідомої проєкції у формуванні системи уявлень про навколишню дійсність. Позиція психолога, вимоги до клієнта. Основні стадії психоаналізу. Психосексуальний розвиток особистості у класичному психоаналізі. Базисні техніки: метод вільних асоціацій, аналіз сновидінь, інтерпретація, аналіз опору, аналіз переносу. Різновиди психоаналізу у сучасній психотерапії.

Тема 8. Постфрейдистські школи і напрями.

Зміст теми: Положення індивідуальної психології А.Адлера. Техніки психокорекційної роботи: установлення правильних відносин, аналіз і пророблення особистісної позиції клієнта, підбадьорення, заохочення розвитку саморозуміння (інсайту) і допомога в переорієнтації. Концепція об'єктивних відносин М.Кляйна. Психічний розвиток немовляти за теорією М.Кляйна. Британські психоаналітичні підходи. Психологія Самості Х.Кохута. Можливі дефекти розвитку Самості. Інтерперсональні підходи. (Г.- С.Салліван, Р.Столорой, Б.Браншафт, Д. Етвуд). Сутність інтерсуб'єктивного підходу у психоаналізі.

Тема 9. Основні положення та методи гештальт - терапії.

Зміст теми: Історія та розвиток гештальта – терапії. Теоретичні основи гештальт-психотерапії. Основні поняття гештальт - терапії: фігура і фон, усвідомлювання та зосередженість на тут і тепер, протилежності, функції захисту, зрілість. Основні процедури в гештальттерапії: розширення усвідомлювання, інтеграція протилежностей, посилена увага до почуттів, прийняття відповідальності за себе, подолання опору. Основні правила гештальт-психотерапії. Позиція психолога, вимоги до клієнта. Різновиди гештальт - психотерапії у сучасній психокорекційній практиці.

Тема 10. Основні положення та методи психодрами.

Зміст теми: Історія та розвиток психодрами. Теоретичні основи психодрами. Основні поняття: рольова гра, спонтанність, теле, катарсис, інсайт. Основні процедури: ролі в психодрамі, фази і розвиток психодрами. Позиція психолога, вимоги до клієнта.

Тема 11. *Основні положення та методи тілесно орієнтованої психотерапії.*

Зміст теми: Історія та розвиток тілесно орієнтованої психотерапії. Основні поняття та процедури: ґрунт під ногами, дихання, оцінка тіла і напружені пози, рухові вправи, фізичний контакт. Мова тіла у традиційній обстановці. Тілесний діалог у розширеній обстановці. Ідеї В. Райха – джерело тілесноорієнтованої терапії. Підхід А. Лоуена до вирішення психологічних конфліктів. Техніки біоенергетичного аналізу. М. Фельденкрайз та ін.

Тема 12. *Основні положення та методи когнітивної психотерапії*

Зміст теми: Теоретичні основи когнітивної терапії. Основні правила когнітивної психотерапії. Практика та прикладні аспекти когнітивної психотерапії. Раціонально-емотивна терапія А. Елліса. Когнітивна психотерапія А. Бека.

Тема 13 *Основні положення та методи арт-терапії.*

Зміст теми: Можливості використання різних форм мистецтва для лікувального психотерапевтичного процесу. Особливості використання методів арт-терапії при роботі з дітьми, родинами, дорослими людьми. Вибір методів арт-терапевтичного впливу та особливості їх застосування.

Тема 14. *Основні положення та методи трансактного аналізу.*

Зміст теми: Введення в трансактний аналіз. Модель его-станів. Аналіз трансакцій. Аналіз життєвого сценарію. Аналіз ігор. Практика і прикладні аспекти трансактного аналізу. Особливості роботи терапевтичних груп в традиції трансактного аналізу. Контракт. Роль керівника в групі. Структурний аналіз, аналіз трансакцій і ігор в рамках терапевтичного процесу. Сценарний аналіз в груповому процесі

Тема 15. *Системна сімейна та дитяча психотерапія.*

Зміст теми: Поняття системної сімейної психотерапії. Закони функціонування сімейних систем. Властивості сімейної системи: особливості взаємостосунків членів сім'ї, сімейні міфи, сімейні кордони, історія сім'ї. Методологічні принципи системної психотерапії: циркулярність, нейтральність, гіпотетичність. Техніки роботи із сім'єю в системній сімейній психотерапії. Особливості дитячої психотерапії. Вимоги до психотерапевтичних прийомів у дитячій та юнацькій психотерапії. Основні психотерапевтичні прийоми та техніки роботи з дітьми

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульні контрольні роботи;
- реферати;
- творчі завдання;
- поточне тестування.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): – семестровий екзамен:

- розв’язання практичних ситуацій;
- письмовий екзамен;
- підсумкове тестування.

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських і практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацювати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об’єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань та розв’язання практичних ситуацій і творчих завдань;

- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів:

- тестові завдання;
- обговорення проблеми, дискусія;
- аналіз конкретних ситуацій (поданих у вигляді усного, текстового або графічного матеріалу);
- ділові ігри (кейс-методи);
- презентації результатів роботи;
- інші.

Система рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переводу до національної (4 – ох бальної) та європейської (ECTS) шкали представлені в таблицях 1. і 2.

Кожний модуль включає бали за поточну роботу студента на практичних, семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних і семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях даного модуля.

Виконання тестових завдань здійснюється в режимі діагностики, або за допомогою роздрукованих завдань. Оцінювання тестів проводиться за власною методикою з приведенням підсумку до встановленої в рейтинговій шкалі балів.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Студент за результатами поточного контролю може отримати від 0 до 60 балів плюс 40 балів за екзамен.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання - екзамен

Об'єктом підсумкового контролю знань студентів у формі екзамену є:

– обґрунтування відповідей на теоретичні питання (письмово, усно або на платформі Moodle УДУ імені М. Драгоманова);

– розв'язання практичних ситуацій.

Екзамен розміщений і проводиться на платформі Moodle УДУ імені М. Драгоманова.

Також підсумковий контроль може здійснюватися у формі письмового екзамену, який охоплює 2 теоретичні питання та розв'язання практичної ситуації. Ці завдання поєднуються у пропорції, яка логічно врівноважує теоретичну і практичну складову екзаменаційної роботи.

Результати успішності студентів у кожному семестрі вносяться до електронної бази даних обліку успішності студентів.

Перерахунок балів і переведення їх у потрібну шкалу здійснюється автоматично комп'ютерною програмою ІАСУ «Університет» при внесенні оцінок за 100-бальною шкалою до електронної бази даних обліку успішності студентів.

Студент за результатами екзамену може отримати від 0 до 40 балів. Остаточна екзаменаційна оцінка складається з суми результатів поточного контролю і екзамену. Студенти, які набрали сумарно меншу кількість балів ніж розрахунковий мінімум – 60 балів, вважаються такими, що не виконали навчальний план з дисципліни.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для екзамену
90 – 100	A	відмінно
80-89	B	добре
70-79	C	
65-69	D	задовільно
60-64	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основна:

1. Бондаренко А. Психологическая помощь: теория и практика. – К.: «Освіта України», 2007. – 332 с.

2. Глива Є. Вступ до психотерапії: навчальний посібник. – К.: Кондор; Острого: Острозька академія, 2009. – 530 с.

3. Зубалий Н. П. Основы психотерапии: учеб. пособие / Н. П. Зубалий, А. М. Лёвочкина. – К.: МАУП, 2001. – 160 с.

4. Каліна, Н. Ф. Психотерапія: підручник. – К.: Академвидав, 2010. – 288 с. – (Сер. "Альма-матер").

5. Основи практичної психології / В.Панок, Т.Титаренко, Н. Чепелева та ін.: Підручник. – К.: Либідь, 2001. – 536 с.

6. Психотерапія – нова наука про людину. / За редакцією Альфреда Пріца. – Пер. з нім. Прохасько Ю. – Львів: ІНВП "Електрон". – 1998. – 392 с.

7. Цимбалюк І. М. Психологічне консультування та корекція: навч. посіб. – [2-е вид., випр. і доп.]. – К.: Професіонал, 2007. – 544 с.

Допоміжна:

1. Бондаренко О. Ф. Психологічна допомога особистості: навчальний посібник. – Харків: Фоліо, 1996. – 237 с.

2. Введение в психотерапию / Под ред. С. Блох. – Амстердам, К., 1997. – 280 с.

3. Вейстбрук Д., Кеннерлі Г., Кірк Дж. Вступ у когнітивно-поведінкову терапію. – Львів: Свічадо, 2014, – 420 с.

4. Кузікова С.Б. Основи психокорекції. –К: Академвидав, 2012. – 320с.

5. Корольчук М.С., Осьодло В.І. Психодіагностика: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За заг. ред. М.С. Корольчука. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2004. – 400 с.

6. Морено Я.Л. Лечение психозов методом психодрамы. Институт Психодрамы, Веасон Хаус, НьюЙорк, 1945.

7. Пріц, А. Груповий психоаналіз: Теорія. Техніка. Застосування / А. Пріц, Е. Викукаль. – Львів: Астролябія, 2006. – 312 с.

8. Психотерапевтичний практикум. Класичний психоаналіз / [ред.- упоряд. З. С. Карпенко]. – Івано-Франківськ: Гостинець, 2004. – Вип. 1. – 60 с.

9. Практична психологія: навчально-методичний посібник / Н. П. Зубалій, Н. В. Лазарева, О. С. Захарченко, О. Р. Котелевець, О. Р. Ткачишина, Г. Г. Шиловцева, О. В. Летяк [за ред. проф. Н. П. Зубалій]. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – 928 с.

10. Сімон Ф.Б., Рех-Сімон К. Циркулярне опитування. Системна терапія на клінічних прикладах: Підручник / Пер. з нім. В.Басюк, І.Краснопольська, В.Лановий. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2005. – 184 с.

11. Фон Шліппе А., Швайцер Й. Системна психотерапія та консультування / Пер. з нім. – Львів: ВНТЛ-Класика, 2004. – 320 с.

12. Федій О. Естетотерапія. Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 256 с.

13. Фон Шліппе А., Швайцер Й. Системна психотерапія та консультування / Пер. з нім. – Львів: ВНТЛ-Класика, 2004.

14. Dobson K., Dozois D. J. (2001). Historical and philosophical bases of the cognitive behavioral therapies. New York: Guilford Press.

15. Engel G. L. (1977). The need for a new medical model: a challenge for biomedicine. Science 196, 129–136. 10.1126/science.847460

16. Evans I. M. (2013). How and why people change: Foundations of psychological therapy. New York: Oxford University Press.

17. Flückiger C., Del Re A. C., Wampold B. E., Symonds D., Horvath A. O. (2012). How central is the alliance in psychotherapy? A multilevel longitudinal meta-analysis. J. Couns. Psychol. 59, 10–17. Doi:10.1037/a0025749

18. Frank J. D. (1986). Psychotherapy - the transformation of meanings: discussion paper. *J. R. Soc. Med.* 79, 341–346.
19. Frenkel O. (2008). A phenomenology of the ‘placebo effect’: taking meaning from the mind to the body. *J. Med. Philos.* 33, 58–79. 10.1093/jmp/jhm005
20. Frost N. D., Laska K. M., Wampold B. E. (2014). The evidence for present-centered therapy as a treatment for posttraumatic stress disorder. *J. Trauma. Stress* 27, 1–8. Doi:10.1002/jts.21881
21. Gaab J., Bleasdale C., Locher C., Gerger H. (2016). Go open: a plea for transparency in psychotherapy. *Psychol. Conscious* 3, 175–198. Doi:10.1037/cns0000063.
22. Gaston L., Thompson L., Gallagher D., Cournoyer L. G., Gagnon R. (1998). Alliance, technique, and their interactions in predicting outcome of behavioral, cognitive, and brief dynamic therapy. *Psychother. Res.* 8, 190–209.
23. Goldfried M. R. (2013). What should we expect from psychotherapy? *Clin. Psychol. Rev.* 33, 862–869. 10.1016/j.cpr.2013.05.003
24. Grünbaum A. (1981). The placebo concept. *Behav. Res. Ther.* 19, 157–167. Doi: 10.1016/0005-7967(81)90040-1
25. Guerin P. J., Pendagast E. G. (1976). “Evaluation of family system and genogram” in *Family therapy: Theory and practice*. ed. Guerin P. J. (New York: Gardner;), 450–464.
26. Hayes S. C., Luoma J. B., Bond F. W., Masuda A., Lillis J. (2006). Acceptance and commitment therapy: Model, processes and outcomes. *Behav. Res. Ther.* 44, 1–25. Doi: 10.1016/j.brat.2005.06.006
27. Jopling D. A. (2011). “Much ado to know myself ... ”: Insight in the talking cures. *Ann. N. Y. Acad. Sci.* 1234, 158–167. 10.1111/j.1749-6632.2011.06189
28. Kim S. Y., Wollburg E., Roth W. T. (2012). Opposing breathing therapies for panic disorder: a randomized controlled trial of lowering vs raising end-tidal Pco₂. *J. Clin. Psychiatry* 73, 931–939. Doi:10.4088/JCP.11m07068
29. Kirsch I., Wampold B., Kelley J. M. (2016). Controlling for the placebo effect in psychotherapy: noble quest or tilting at windmills? *Psychol. Conscious.* 3, 121–131. 10.1037/cns0000065.
30. Kleinman A. (1988). *The illness narratives: Suffering, healing, and the human condition*. New York: Basic books.
31. Krause M., Altimir C., Pérez J. C., De la Parra G. (2015). Generic change indicators in therapeutic processes with different outcomes. *Psychother. Res.* 25, 533–545. Doi: 10.1080/10503307.2014.935516.
32. Kropf N. P., Tandy C. (1998). Narrative therapy with older clients: the use of a “meaning-making” approach. *Clin. Gerontol.* 18, 3–16.
33. Lang P. J. (1988). *Fear, anxiety, and panic: Context, cognition, and visceral arousal*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

VII. Інформаційні ресурси:

1. Національна бібліотека України ім. В.І.Вернадського. <http://www.nbuv.gov.ua/> -
2. Наукова бібліотека національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова. <http://hplib.npu.edu.ua/> -
3. Електронна бібліотека «Куб». <http://www.koob.ru/> -

4. Федерація психологів-консультантів онлайн. <http://pro.feko.ru/post-name/286/> -
5. -Портал професійних психологів України «У психолога». <http://upsihologa.com.ua/>
6. Нормативні документи, які регламентують діяльність психотерапевтичної мережі в Україні. –Методичні рекомендації. – Михайлов Б.М., Сердюк О.І., Федосєєв В.А. Режим доступу: [www. psychiatry.ua](http://www.psychiatry.ua)
7. Сайт наукової бібліотеки Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника. <http://lib.pu.if.ua>.

ПРОГРАМА **навчальної дисципліни** **ОСНОВИ КОУЧИНГУ**

Розробник програми: *Зеленін Всеволод Володимирович*,
кандидат психологічних наук, доцент,
професор кафедри політичної психології
та міжнародних відносин

I. Пояснювальна записка

Навчальна програма навчальної дисципліни «*Основи коучингу*» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «*Психологія*».

Предмет вивчення навчальної дисципліни є теоретико-методологічні проблеми коучингу, науково-практичні знання, які дозволяють вивчати, враховувати та проектувати психологічні аспекти різних видів коуч-практики відповідно до основних вимог до професійної освіти та професійної кваліфікації коуча за світовими стандартами.

Міждисциплінарні зв'язки психологія, вікова та педагогічна психологія, соціальна психологія, психодіагностика, основи профорієнтології, психологія розвитку, основи психологічного консультування, основи психотерапії, етнопсихологія, психологія менеджменту, цифрові технології, культура здоров'я особистості.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «*Основи коучингу*» є засвоєння базових знань з психологічних питань сучасного коуч-підходу, етичних стандартів, ключових термінів та понять, історії та теоретико-методологічних засад, джерельної бази з методів та практики коучингу, а також опанування базових психологічних моделей й психотехнологій коучингу.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «*Основи коучингу*» є ознайомлення студентів з предметним полем, актуальними питаннями й сучасними напрямками дослідження коучингу; розкриття майбутнім фахівцям-психологам принципи ефективної методології коуч-підходу та світоглядними засадами коуч-культури; навчання студентів-психологів професійно застосовувати теоретичні знання та практичні уміння з коучингу; задіювати у власній роботі міжнародні етичні стандарти роботи коуча; налагоджувати та розвивати відносини з клієнтом з позицій суб'єкт-суб'єктності; побудова професійної взаємодії з клієнтом як із здоровою, повноцінною, дорослою, дієздатною та відповідальною людиною; навчання студентів базовим моделям і психотехнологіям коучингу; формування навичок, що дозволяють чітко визначати сферу та межі власної професійної діяльності як коуча: відрізнити клієнтів коучингу від клієнтів інших професій (психологічного консультування, бізнес-консалтингу, тренінгової чи соціальної роботи, психотерапії та ін.); розуміння, як допомагати клієнту отримати доступ до всіх необхідних ресурсів з метою просвіти та розвитку (наприклад, до джерел інформації чи до інших

спеціалістів); в разі необхідності рекомендувати клієнтові звернутися до іншого фахівця (переадресація), маючи та надаючи клієнту необхідну інформацію про наявні експертні ресурси; сприяти впровадженню коучингу в системі освіти та бізнесу України та за кордоном.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.	ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психологічних наук, що передбачають застосування основних психологічних теорій, методів і характеризуються комплексністю й невизначеністю умов
2.	ПР5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.	СК12. Здатність використовувати професійно-профільовані знання, уміння і навички в процесі фахової діяльності.
3.	ПР14. Ефективно виконувати різні ролі в команді в процесі вирішення фахових завдань, у тому числі демонструвати лідерські якості.	ЗК7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність). ЗК9. Здатність працювати в команді.
4.	ПР18. Вживати ефективних заходів щодо збереження здоров'я (власного й оточення) та за потреби визначати зміст запиту та супервізії.	СК11. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.
5.	ПР21. Професійно орієнтуватися у сучасних теоретичних підходах та практичних напрямках, інноваційних технологіях і методах; застосувати інноваційні підходи для вирішення професійних завдань, використовувати набуті нові знання та розробки у практичній діяльності.	ЗК12. Здатність до розвитку особистісного потенціалу у майбутній професійній діяльності.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Семінарські	Практичні	СРС	Аудиторні	Лекції	Семінарські	Практичні	СРС
1.	Модуль I. Теоретико-методологічні засади коучингу	32	16	16	-	48	8	6	2	-	80
2.	Тема 1.1. Коуч-підхід як сучасна парадигма психології: сутність і базові поняття коучингу.	4	2	2		6	2	2		-	10
3.	Тема 1.2. Джерела, історія становлення та основні течії коучингу	4	2	2		6					-
4.	Тема 1.3. Мета і принципи коучингу.	4	2	2		6				-	10
5.	Тема 1.4. Коуч-пропедевтика: відмінність коучингу від інших видів психологічної допомоги.	4	2	2		6	2	2		-	10
6.	Тема 1.5. Методи та форми коучингу.	4	2	2		6					-
7.	Тема 1.6. Види коучингу.	4	2	2		6				-	10
8.	Тема 1.7. Напрямки та спеціалізації в коучингу.	4	2	2		6				-	10
9.	Тема 1.8. Професійні стандарти і ключові компетенції коуча.	4	2	2		6	2	2		-	10
10.	Модуль II. Практика коучингу	46	16	6	24	54	10	2	2	6	82
11.	Тема 2.1. Коуч-сесія: процедурні аспекти	6	2	2	2	6					10
12.	Тема 2.2. Клієнти коучингу: селективна діагностика та вивчення запиту	6	2	2	2	6	2	2		2	10
13.	Тема 2.3. Коуч-верифікація: оцінка ресурсів клієнта, ефективності процесу та кінцевого результату	6	2	2	2	6					
14.	Тема 2.4. Коуч-стиль: типи коучингової комунікації	4	2		2	8					10
15.	Тема 2.5. Базові коуч-моделі	6	2		4	6	2			2	10
16.	Тема 2.6. Коуч-інструменти і технології	6	2		4	6					
17.	Тема 2.7. Індивідуальний та	6	2		4	8	2			2	10

	груповий коучинг									
18.	Тема 2.8. Побудова успішної коуч-практики	6	2		4	8				12
Разом:		78	32	22	24	102	18	8	4	6
										2

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 6 кредитів ЄКТС 180 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I Теоретико-методологічні засади коучингу

Тема 1.1. *Коуч-підхід як сучасна парадигма психології: сутність і базові поняття коучингу.*

Зміст теми: Основні підходи до визначення поняття «коучинг». Сутність, предмет, об'єкт, завдання та зміст коучингу. Феномен коучингу. Найбільш поширені викривлення поняття коучингу. Еволюція парадигм психологічної практики: від проблемно-орієнтованого підходу та підходу, орієнтованому на пошук рішення, до підходу, орієнтованому на потенціал, талант та творчість. Зв'язок коучингу з іншими науками, а також напрямками та галузями психологічної науки. Місце коучингу в системі психологічних знань та її предметне поле. Базові поняття та категоріальний апарат коучингу. Фундаментальні питання та тематичні напрями коучингу. Становлення, розвиток та сучасний стан коуч-досліджень в Україні та в світі.

Тема 1.2. *Джерела, історія становлення та основні течії коучингу.*

Зміст теми: Світоглядно-методологічні засади коучингу (сократівський метод бесіди, менторство, пастирська настанова, філософія епохи Відродження, ідеї технічного прогресу, олімпійський рух, гуманістична і трансперсональна психологія, бізнес-консалтинг, арт-менторінг, акмеологія, постмодерністська і метамодерністська філософія тощо). Три джерела коучингу: спорт, мистецтво, духовність (sport, art, spirit). Походження й перші кроки коучингу в академічних дослідженнях (Vikki G. Brock, Patrick Williams, Deborah C. Davis та ін.) та у популярній літературі. Тімоті Голві (Timothy W. Gallwey) – засновник коуч-підходу. Внесок Томаса Дж. Леонарда: створення Коуч-Університету (Coach U) – найстарішої і найбільшої організації підготовки професійних коучів та заснування у 1995 році Міжнародної федерації коучів (ICF) – найвідомішого у світі некомерційного органу з акредитації коучів та навчальних програм професійної підготовки коучів. Британська школа коучингу (Джон Вітмор, Майлз Дауни, Джозеф О'Коннор). Американська школа коучингу (Томас Дж. Леонард, Лаура Вітворт, Марша Рейнольдс, Мерілін Аткинсон, Майкл Р. Джей, Стівен Гілліген, Роберт Ділтс, Лаура Уїтворт, Майкл Холл та ін.). Коучинг в Ізраїлі, Китаї, Японії, Сінгапурі, Австралії, Новій Зеландії, країнах Азії та Латинської Америки. Розвиток коучингу в країнах ЄС (Петер Щютц, Ян Ардуї, Пітер Вріца, Ніно Томашек) та пострадянського простору. Провідні коучингові спільноти: International Coaching Community (ICC), International Coach Federation (ICF), Worldwide Association of Business Coaches (WABC), International Association of Coaching (IAC), European Mentoring & Coaching Council (EMCC), European Coach Federation (ECF), Association for Coaching (AC), Global Coaching & Mentoring Alliance (GCMA), International Coaches Union (ICU).

Тема 1.3. *Мета і принципи коучингу.*

Зміст теми: Мета коучингу, як спеціально організованого процесу взаємодії коуча і клієнта. Цілі та задачі коучингу. Основні поняття та положення коучингу. Коучинг та парадигми психологічної практики: психофізіологічна, психоаналітична (психодинамічна), поведінкова (біхевіоральна, діяльнісна), екзистенціо-гуманістична, трансперсональна, постмодерністська, феноменологічна, комунікативно-структуралістська, інтегральна (холістична), коуч-парадигма – порівняльний аналіз концепцій (предмет, мета, представники). Базові та авторські принципи коучингу. Принципи Тімоті Голві. Принципи Джона Уйтмора. Принципи Мерілін Аткінсон. Принципи Мілтона Еріксона. Принципи Томаса Дж. Леонарда. Аксиоми системного коучингу (П.Вріца). Загальні принципи високоякісного коучингу: принцип позитивності, принцип спільності успіху, принцип активності і відповідальності за результат, принцип творчості (відсутність догматизму), принцип усвідомлення особистих ресурсів, системний підхід. Перспективні концепції та актуальні проблеми сучасного коучингу: новітні запити та формати роботи. Вимоги до ІКТ-компетентності та медіакомпетентності коуча.

Тема 1.4. Коуч-пропедевтика: відмінність коучингу від інших видів психологічної допомоги.

Зміст теми: Область та сфера застосування коучингу. Координати коучингу: поле професійної взаємодії. Поле професійної взаємодії коуча: наставник (ментор), тренер (персональний чи груповий), психолог (консультант), соціальний працівник, терапевт (медик), експерт-консультант. Сучасна психологічна практика й місце коучингу у ній. Порівняльний аналіз різних видів психологічної практики: коучинг, психопрофілактика, психогігієна, психодіагностика, психологічне консультування, психокорекція, психологічна реабілітація, психотерапія (клінічна та неклінічна), психіатрія. Відповідність станів психіки та видів психологічної допомоги: норма, неврози (психогенні оборотні порушення вищої нервової діяльності), пограничні стани (пограничні розлади особистості), психози (захворювання). Шкала відповідальності в системі взаємовідносин зі спеціалістами різних професій, що допомагають (за В.І. Єсауловим).

Тема 1.5. Методи та форми коучингу.

Зміст теми: Базові методи коучингу: створення коуч-атмосфери, рефлексивне вислуховування, методи коуч-діагностики, система аналізу проблемних ситуацій SCORE, «потужні» запитання, зворотний зв'язок високої якості, методи створення трансформаційних метафор, методи надання закріплюючих вправ («домашнє завдання») та ін. Коуч-методи з різних концептів. Ко-активний коучинг (Л. Уйтворт). Self-коучинг (Дж. Лусіані). NLP-коучинг (М. Аткінсон, Дж. О'Коннор, Ф. П'юселік та ін.). Коучинг ефективності (М. Дауні, Дж. Уйтмор). Трансформаційний коучинг (П. Вріца, Я. Ардуї). Провокативний коучинг (за Ф. Фарреллі, Я.Холандер, Н.Кемп). Позитивний коучинг (Р. Berridge, А. Strong). Генеративний коучинг (С.Гілліген, Р.Ділтс). Ціле-орієнтований коучинг (П. Щютц). Коучинг прийняття рішень (Е. Грант, Дж. Грін). Системний коучинг (Н. Томашек). Невербальний коучинг (С.Хеллер). Психологічні концепції як методичне підґрунтя коучингу: психоаналітично-орієнтований коучинг, когнітивно-біхевіоральний коучинг, гештальт-коучинг, НЛП-коучинг, екзистенційний коучинг, системно-феноменологічний коучинг тощо. Традиційні форми проведення коучингової практики. Сучасні онлайн формати та платформи навчання та здійснення коучингу: Zoom, Skype, Moodle та ін. Коучинг в соціальних мережах Facebook, Instagram, Телеграм, TikTok, YouTube та ін. Медіа-коучинг: прямі ефіри, вебінари, майстер-класи, онлайн-марафони та онлайн-курси.

Тема 1.6. *Види коучингу.*

Зміст теми: Ознайомчий огляд специфіки різновидів коучингової практики: бізнес-коучинг (business coaching); життєвий коучинг (life coaching); адміністративно-управлінський (корпоративний) коучинг; кар'єрний коучинг (career coaching); розвиваючий коучинг (developmental coaching), коучинг, що предписує (prescriptional coaching), коучинг статусу (status coaching), коучинг лідерства, коучинг стосунків, самокоучинг, ментор-коучинг та ін. Підходи до класифікації коучингу: по предметній галузі – професійний, лайф; за кількістю клієнтів – індивідуальний (персональний, особистий), груповий, корпоративний (командний); за спрямованістю на розвиток – інтенсивний, екстенсивний; за спрямованістю на систему управління – коучинг керуючої системи, коучинг керованої системи; за характером та метою розвитку – професійно-діловий, адміністративно-організаційний, особистісний, соціально-психологічний; за сферою – маркетинговий, фінансовий, управлінський, підприємницький, кадровий, освітній, виробничий; за тривалістю – довгостроковий, середньостроковий, короткостроковий, поточний; за режимом – одноразовий, систематичний, довготривалий та з тимчасовою перервою; за способом проведення – очний (живий – тет-а-тет), заочний (дистанційний, онлайн), ілюстративний, комбінований; по відношенню до організації – зовнішній та внутрішній; щодо використання технічних засобів – за допомогою Інтернету, телефону, інших електронних засобів; за віком клієнтів – дитячий, юнацький, дорослий, люди похилого віку; за статтю клієнтів – жіночий, чоловічий, змішаний.

Тема 1.7. *Напрямки та спеціалізації в коучингу.*

Зміст теми: Перелік напрямків та спеціалізацій коучинг згідно класифікації міжнародних професійних стандартів International Coaches Union (ICU). Корпоративний коучинг: коучинг для керівників, коучинг організаційного розвитку; коучинг управління персоналом; коучинг організаційної культури; коучинг персонального та командного лідерства; коучинг для ради директорів; коучинг з реінжинірингу; коучинг роботи з кадрами; коучинг якості роботи. коучинг продажів: коучинг з маркетингу; коучинг прямих продажів; коучинг по роботі з громадськістю (PR); коучинг з управління (індивідуальним й корпоративним) брендом; коучинг цінової стратегії; коучинг з реклами; коучинг з особистісного маркетингу. Коучинг у малому бізнесі: коучинг підприємництва (початок нового бізнесу); коучинг інновацій у малому бізнесі; коучинг по роботі з нерухомістю; коучинг ділових переговорів; коучинг з мережевого маркетингу; коучинг побудови ділових відносин; коучинг з планування та бюджетування; коучинг фінансування у малому бізнесі; коучинг ділового партнерства. Коучинг відносин: коучинг вибору партнера для шлюбу; коучинг сімейних відносин; коучинг сексуальних та інтимних стосунків; коучинг для батьків та дитячо-батьківських відносин (дитячо-батьківський коучинг); коучинг з подолання наслідків розлучення; коучинг з відновлення відносин. Коучинг етапів та способу життя: коучинг для тих, хто хоче почати все з початку; коучинг для тих, хто виходить на пенсію; коучинг дизайну стилю життя; коучинг підлітків; коучинг студентів; коучинг трудоголіків; коучинг перехідного періоду; коучинг особистісних трансформацій; коучинг осіб похилого віку. Коучинг якості життя: коучинг життєвого балансу; коучинг психофізичного розвитку; коучинг з фітнесу; коучинг з дієти та харчування; коучинг з дозвілля та відпочинку; коучинг подорожей та пригод; коучинг добробуту; коучинг подолання стресів. Коучинг досягнення успіху: коучинг мотивації та самомотивації; коучинг цілей та результатів; коучинг ідей та творчості; коучинг управління часом (тайм-коучинг); коучинг зі стратегічного планування;

коучинг побудови кар'єри; коучинг з пошуку бізнес-партнерів. Коучинг професійних досягнень: коучинг науковців (наукової роботи); спортивний коучинг, медичний коучинг, коучинг педагогічної практики (майстерності); коучинг музичного виконавства; коучинг художньої та наукової творчості; коучинг професіоналів різних видів мистецтва (митців); коучинг політичного лідерства. Коучинг призначення: коучинг самопізнання; коучинг пошуку сенсу життя; коучинг професійного самовизначення; коучинг вибору життєвого шляху. Окремі напрямки коучингу: коучинг у християнському служінні; мультикультурний коучинг, коучинг у державному управлінні; нейрокоучинг; коучинг осіб з нетрадиційною орієнтацією; коучинг медіа-персон (селебріті); коучинг перших осіб (executive coaching) та ін.

Тема 1.8. *Професійні стандарти і ключові компетенції коуча.*

Зміст теми: Філософія і етика коучингу. Вимоги до особистості коуча у вимірі міжнародних професійних стандартів. Професійні стандарти Worldwide Association of Business Coaches (WABC), International Coaching Council (ICC), International Coach Federation (ICF), International Association of Coaching (IAC), Certified Coaches Federation (CCF), European Coaching Institute (ECI), International Guild of Coaches (IGC), International Coach Union (ICU) та інших об'єднань коучів. Одинадцять базових компетенцій коуча (за Т. Леонардом). Філософія та визначення коучингу International Coach Federation (The ICF Philosophy And Definition Of Coaching). Складові професійної компетентності коуча International Coaches Union (ICU): комунікативна компетентність, аналітична компетентність, інформаційна компетентність, освітня компетентність, організаційна компетентність, технічна компетентність, контекстуальна компетентність, адаптивна компетентність, концептуальна компетентність, медіакомпетентність, інтегративна компетентність. Етичні стандарти коучингу: становлення простору, усвідомлення компетентності, відданість саморозвитку, екологія дій, повага до конфіденційності, співпраця та переадресація, баланс намірів, розширення меж, бути джерелом, підтримка та служіння. Стандарти професійної підготовки та освіти коучів у International Coach Federation, European Coach Federation, European Coaching Association, Erikson Coach International, International Coaches Union, Coach University, International Coach Academy, Coaches Training Institute, International Academy Transformational Coaching and Leadership. Професійний та непрофесійний коучинг – порівняльний аналіз: спеціалізація, контракт, оплата, час, сутність та цілі. Тест на готовність до коучингу. Рівні сертифікації коучів: асоційований сертифікований коуч (ACC – Associate Certified Coach); професійний сертифікований коуч (PCC – Professional Certified Coach); сертифікований майстер-коуч (MCC – Master Certified Coach).

Модуль II. Практика коучингу

Тема 2.1. *Коучинговий процес: процедурні аспекти.*

Зміст теми: Коуч-позиція (центровка) як професійний режим комунікації. Коуч-простір як робочий простір, що дозволяє клієнту творчо, ресурсно, конфіденційно, комфортно та успішно досягати поставлених цілей, реалізуючи свій потенціал. Коуч-контакт – система взаємовідносин «клієнт-коуч», при якій забезпечується взаєморозуміння та довіра високої якості. Коуч-контракт – угода (формальний договір або особиста домовленість), що встановлює предмет і систему відносин коучингу, що описує взаємні зобов'язання в контексті надання коучем професійних послуг для виконання клієнтом поставлених цілей. Коуч-стратегія (стратегія успішності) – алгоритм послідовних етапів дій, що дозволяє

успішно та продуктивно досягати актуальних цілей у різних сферах свого життя, це унікальний персональний код актів мислення та поведінки, застосування якого гарантує результативність. Коуч-процес як сукупність взаємопов'язаних дій коуча та клієнта, що відображає етапи та стадії розвитку їхніх взаємин у коучингу. Він складається з таких процедур: встановлення контакту, інформування клієнта про сутність і можливості коучингу (якщо це перша зустріч), складання контракту, визначення проблемного простору (діагностика нинішньої ситуації, оцінка рівня компетентності клієнта, узгодження цілей коучингу), з'ясування структури-алгоритму успішності (стратегії успіху) клієнта (визначення ключових чинників успіху, підготовка плану розвитку вмінь, узгодження плану дій і моніторингу результатів), ідентифікація можливих альтернатив рішення (визначення пріоритетів), планування діяльності (вбудовування стратегії успіху, супровід клієнта у його діях по досягненню цілі), підключення необхідних ресурсів та оцінка можливих наслідків від впровадження змін для клієнта та його значущого оточення, надання клієнту зворотного зв'язку (підтримка, мотивація до відповідальності за здійснення подальших кроків, створення методів самодисципліни та самокоучингу). Періодичність та тривалість коуч-сесій. Специфіка установчо-діагностичної коуч-сесії (первинне інтерв'ю з клієнтом), робочої (звичайної) коуч-сесії та пост-коучингового супроводу. Роль емоцій у контексті коучингового процесу.

Тема 2.2. *Клієнти коучингу: селективна діагностика та вивчення запиту.*

Зміст теми: Клієнт коучинга (coache) – людина, яка замовляє або отримує коуч-послуги. Як грамотно використовувати теоретичні та практичні знання психології коучингу в контексті коуч-сесії: створювати в контексті коучингу атмосферу взаємної поваги, психологічної безпеки та підтримки; встановлювати коуч-контакт, застосовувати різні види та рівні слухання, підтримувати професійний коуч-стан та коуч-позицію, структурувати коуч-запит, проводити коуч-діагностику, перевіряти цілі клієнта на екологію, виявляти життєві стратегії клієнта тощо. Психічна норма й патологія у коучингу: вихід за верхні межі. Коучинг та відхилення: фізичні, психічні, педагогічні та соціальні. Патопсихологічні маркери для коуча: критеріальні сигнали можливих розладів. Норма та ненорма в коучингу: селективна психодіагностика та переадресація. Типологія клієнтів коучингу по М.Аткінсон: «відвідувачі» (спостерігачі, глядачі); клієнти, що жаліються; «покупці» (гравці). «Квадро-колірна» характерологічна типологія клієнтів коучингу (за О.В. Зотовим). Коуч-запит та мета-запит (глибинний, істинний запит) клієнта. Перевірка екологічності поставленої мети (істинного запиту), а також аналіз наявних ресурсів для його досягнення. Інструменти оцінки ресурсів: опитувальники для оцінки базових компетенцій посади (якщо йдеться про корпоративний коучинг або роботу з професійною сферою), для оцінки лідерського потенціалу, для оцінки рівня суб'єктивного контролю («локусу контролю» – опитувальник Роттера), аналіз реакції на зміни і т.ін. Метод оцінки «360 градусів».

Тема 2.3. *Коуч-верифікація: оцінка ресурсів клієнта, ефективності процесу та кінцевого результату.*

Зміст теми: Проблеми оцінки ефективності коучингу. Мета та критерії вимірювання ефективності коучингу. Суб'єкти оцінки ефективності коучингу: клієнт (суб'єктивна задоволеність, шкалювання, анкетування), коуч (суб'єктивно-об'єктивні критерії та інструменти оцінки), замовник (об'єктивні показники змін після коучингу – зростання прибутку, зниження витрат і т.п.). Трикутний контракт при проведенні коучингу: три під-контракти. Контракт «клієнт – замовник» включає взаємини між клієнтом і замовником, які

виникають задовго до початку коучингу і можуть впливати на характер його здійснення (замовник ініціює коучинг для клієнта і мотивує його, від цього залежить, чи піде клієнт на коучинг добровільно або його силоміць «відправлять»). Контракт «коуч – замовник» включає основні цілі замовника, заради яких він і залучає коуча, адже оплачує коучинг саме замовник, отже коуч має слідувати цим цілям. Контракт «клієнт – коуч» – саме цей контракт задає основні цілі коучингу, однак на нього впливають також інші підвиди контракту (зокрема, клієнт не може в коучингу ставити цілі, далекі від цілей замовника). Карта вибору методів оцінки ефективності коучингу: вимірювання ефективності коучингу: зацікавлені особи (клієнт, замовник, коуч, оточення клієнта); цілі вимірювання (обґрунтування оплати, оцінка досягнень клієнта, оцінка ефективності коуча, оцінка ефективності застосованих методик та технологій); інтервал вимірювання (відразу по закінченні коучингу, через 72 години, через шість місяців, через кілька років). Методи оцінки ефективності коучингу: суб'єктивні (самозвіт клієнта, усне чи письмове опитування, шкалювання, логічні рівні змін, самооцінка коуча, оцінка супервізора); об'єктивні (дії клієнта по досягненню поставленої мети, кількісні показники (прибуток, продажі, контракти тощо), кількість рекомендацій зі сторони клієнта, величина гонорару коуча). Проблемні ситуації та конфлікт інтересів у коучингу.

Тема 2.4. *Коуч-стиль: типи коучингової комунікації.*

Зміст теми: Фрістайл-коучинг та процесуальний (процедурний) коучинг. Стилі коучингу: директивний та недирективний коучинг. Сім типів коучингових розмов згідно з методом «Коучинг майстерності». Рівні коучингу: поведінковий коучинг, коучинг розвитку, трансформаційний коучинг, глибинний коучинг. Сім рівнів підтримки змін, що надається у коучингу: керівництво, опіка, супровід, навчання, менторство, спонсорство, пробудження (Р.Ділтс). Масштаб амбіцій клієнтів коучингу: само-коучинг, коучинг конкурентного лідерства, генеративний коучинг, коучинг глобального лідерства. Коуч-лідерство: коучинг як стиль життя та стиль управління в бізнесі (коуч-керівництво та коуч-менеджмент). Коуч-стиль у вихованні дітей.

Тема 2.5. *Базові коуч-моделі.*

Зміст теми: Модель «Колесо життєвого балансу». Метамоделі (уточнюючі запитання). Модель BAGEL. Модель «Компас коучингу». Модель SWOT. Моделі SMARTER та GROW. Модель CIGAR. Моделі «Нейрологічні рівні» та «Матриця уваги» (Р.Ділтс). Модель «Сходінки майстерності» (Ф.П'юселік). Модель «Лінія життя». Модель «Матриця намірів». Моделі на розвиток креативності (модель Уолта Діснея, кубики Рорі). Модель SOAR. Модель Коттера. Модель Сенге. Модель COACH. Модель PURE. Модель PRO. Моделі структуризації алгоритмів (модель TOTE, Конфайнмент-моделювання). 5-крокова модель Тімоті Голві. Модель роботи з емоційним інтелектом (EQ) (Д. Гоулмен, М. Рейнольдс). Модель «Декартові координати». Модель «Крива наuczіння» Альберта Бандури. Модель роботи з цінностями «Спіральна динаміка» Клера Уільяма Гревза. Модель «Соціальна піраміда». Модель «шкалювання» (Ф. Фареллі). Модель «Рівні наuczіння» (Г.Бейтсон). Модель «Стилі наuczіння» (Д.Колб). Т-модель. Моделі створення епістемологічних та ізоморфних коуч-метафор (М. Еріксон, Н. Воотон, Д. Гордон).

Тема 2.6. *Коуч-інструменти і технології.*

Зміст теми: Психотехніки ефективного слухання. Технології коуч-контакту (багаторівневий рапорт). Техніка «воронка запитань». Психосоматичний синтаксис. П'ять мобілізуючих мотивів (Маклеланд-Аткінсон). Коуч-техніки роботи з п'ятьма видами

інтелекту: соматичним, емоційним, ментальним, соціальним та духовним. Коуч-питання: питання, що дають додаткову інформацію; питання, що мотивують до дії; питання, що мобілізують; питання, що пробуджують лідерство; питання, що дають відчуття взаєморозуміння; питання-криголами; сутнісні питання, провокативні запитання та ін. Психотехніки роботи з обмежувачими переконаннями та запереченнями (по Р.Ділтсу). Робота з (суб)частинами особистості. Коуч-технологія «Сутнісна трансформація». Коуч-техніка «Структура смислів». Чанкінг (chanking) та рефреймінг. Коуч-техніки роботи на «Лінії життя»: просторово-часова дисоціація, внесення ресурсів, переписування минулого досвіду, уявлення себе в майбутньому, мета життя (Л.Уїтворт). Технологія багатопозиційне описання. Техніка «Добре структурований результат». Рамка результату в коучингу: натхнення, реалізація, інтеграція, завершення. Техніки роботи зі стресом. Техніки роботи з часом (тайм-менеджмент). П'ять кроків в роботі з емоціями під час коуч-процесу (М.Рейнольдс). Техніка «Зворотний зв'язок високої якості» (зосередження на зворотному зв'язку замість «невдачі»). Техніки створення «домашнього завдання» для клієнтів. Блок прийомів коуча за методом внутрішньої гри. Допоміжні техніки у коучинговому процесі: трансформаційні ігри, колоди МАК, бізнес-щоденники та ін. Застосування коуч-технологій на практиці (аналіз наявних робіт в цій області). Десять розповсюджених помилок при постановці коуч-запитань.

Тема 2.7. *Індивідуальний та груповий коучинг.*

Зміст теми: Ключові відмінності проведення індивідуального коучингу різних видів: бізнес-коучинг, лайф-коучинг, адміністративно-управлінський (корпоративний) коучинг та ін. Основні блоки повного циклу індивідуального корпоративного коучингу: попередня зустріч (знайомство керівництва-замовників з коучем); первинна зустріч коуча зі співробітником-клієнтом коучингу; зустріч для узгодження очікувань, або установча зустріч; серія коучингових сесій; підсумкова зустріч для узгодженого підведення підсумків. Додаткові блоки при роботі коуча з топ-менеджером: проведення серії інтерв'ю коуча з ключовими керівниками в оточенні топ-менеджера; зустріч коуча з членами його команди (можливий варіант – проведення командного воркшопу за участю самого керівника-замовника коучингу за завданнями його робочої команди, які йому належить підтримувати); додаткова зворотний зв'язок і оцінка результатів коучингової роботи корпоративним оточенням і т. п. Надання коуч-послуги бізнес-лідерам відповідно психологічних характеристик етапних станів в процесі їхнього професійного та особистісного росту бізнесмена (цілепокладання, робота з пріоритетами, вироблення і прийняття бізнес-рішень, вміння самопрезентації та розробка іміджу, вироблення маркетингового мислення, допомога у розвитку креативності й гнучкості та ін.). Відмінності групового коучингу відповідно різних напрямків та видів: коучинг стосунків, сімейний коучинг, управлінський коучинг, командний коучинг (творчих колективів, спортивних команд, політичних партій, громадських організацій, державних установ та силових структур) тощо. Відмінності роботи з групою в тренінгу та у коучингу: стиль взаємодії з групою, робота з навичками, професійна позиція ведучого й т. ін. Робота з запитам командного коучингу: лідерство та керівництво малими групами (розробка планів для ефективного досягнення цілей компанії, побудова ефективної системи контролю виконання рішень, реорганізації та впровадження організаційних змін, відкриття нового напрямку в роботі й т. ін.); організація групової роботи з колективного пошуку креативних рішень в процесі командного коучингу (володіння різними методами мозкового штурму, модеративними методами, методами

пошуку рішень через асоціації, методи вироблення нової стратегії розвитку компанії тощо); використання коуч-підходу при застосуванні персонал-технологій (відбір, атестація, навчання, менеджмент кар'єри, контролінг та ін.); оптимізація інтерперсональної бізнес-комунікації (упередження та фасилітація конфліктів, оздоровлення конкуренції, робота з мотивацією, досягненню ефекту «empowerment» – залучення персоналу до управління фірмою (партиципація), формування команд та ін.); компетентність в аналізі перспектив організаційної стійкості бізнесу у часовій перспективі («минуле» кампанії – організаційна культура, «майбутнє» кампанії – організаційні зміни, «сучасне» кампанії – менеджмент, маркетинг, виробництво, фінанси, персонал); забезпечення коуч-супроводу бізнес-переговорів, сприяння поліпшенню корпоративної культури та етики бізнесу, зокрема, й на міжнародному рівні. Техніки командного коучингу високої ефективності (Михайло Дернаковський, Геррі МакДеніел).

Тема 2.8. *Побудова успішної коуч-практики.*

Зміст теми: Етапи підготовки професійного коуча: навчання на професійних курсах коучингу в освітній компанії чи закладі, сертифікованій на міжнародному рівні; отримання власної практики коучингу (відповідна кількість годин); регулярне проходження супервізій; проходження офіційної сертифікації в професійній асоціації відповідно до її вимог; підвищення кваліфікації та рівня сертифікації. Створення власної програми вдосконалення коуч-майстерності. Визначення власної коуч-спеціалізації та своєї цільової аудиторії (аватар клієнта). Навчання просуванню в соціальних мережах та створення медіаконтенту: просвітницького, інтерактивного, діагностичного та сценарного. Навички продажів своїх коуч-послуг. Акаунт професійного коуча як медіапростір: просвітництва, просування своїх послуг та місце реалізації коуч-діяльності (за допомогою відео-зв'язку). Створення та ведення закритих та загальнодоступних груп професійного змісту, де з метою просвіти та підвищенням коуч-культури населення проводяться різні онлайн-заходи. Бізнес-сторінки та лендінг професійного коуча. Участь у регіональних, національних, міжнародних заходах коуч-спільноти: форуми, симпозиуми, фестивалі, конференції та ін. Критика профанації, вульгаризації та епігонства як сучасних тенденцій у вітчизняній коуч-практиці.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульна контрольна робота;
- презентація медіапроекту;
- реферати;
- інше.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): екзамен:

- підсумкове опитування.

Форми та методи поточного і підсумкового контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацьовувати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань;
- виконання завдань для самостійного опрацьовування;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів:

- обговорення підготовлених студентами доповідей;
- демонстрація компетентності в оволодінні коуч-технологіями;
- аналітичні, творчі та практичні завдання;
- письмові чи усні домашні завдання;
- захист рефератів;
- круглі столи;
- консультації викладачів;
- самостійна робота студентів.
- інші.

Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля. Модуль включає бали за поточну роботу студента на семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом на семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях кожного модуля.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота.

Модульна контрольна робота з дисципліни «Основи коучингу» складається з чотирьох питань. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також виявити вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер. Недопустимо запозичення тексту, фактичних даних із літературних джерел без посилання на них. Тому контрольні роботи, написані без врахування цих вимог, викладачем

перевірятися не будуть. Студент може спиратися у своїй роботі на відповідні інформаційні джерела з даної проблеми. При цьому, якщо він наводить цитату чи запозичує якесь теоретичне положення (наприклад, визначення, висновки дослідження, думку автора інформаційного джерела з того чи іншого питання тощо), то обов'язково треба робити посилання на літературне джерело.

Студент за результатами поточного контролю може отримати від 0 до 60 балів.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання - екзамен

Формою підсумкового контролю є *екзамен*. Екзамен з дисципліни «Основи коучингу» проводиться у письмовій формі. Екзаменаційні завдання виконують за білетами, складеними викладачем-лектором (екзаменатором) з дисципліни та затвердженими не пізніше, ніж за місяць до початку екзамену, на засіданні кафедри за підписами завідувача кафедри та екзаменатора. Екзамен включає в себе три питання (2 – теоретичних, 1 – практичне). Студент за результатами екзамену може отримати *0-40 балів*.

Якщо студент не з'явився на екзамен, у відомості обліку успішності навпроти його прізвища робиться запис – «не з'явився». Якщо студент не з'явився з поважної причини, він складає підсумковий семестровий контроль викладачу в порядку, визначеному дирекцією факультету.

Якщо за результатами підсумкового семестрового контролю студент одержав незадовільну оцінку, у нього виникає академічна заборгованість з даної дисципліни, яку можна ліквідувати повторно склавши семестрову атестацію.

Повторне складання екзамену допускається не більше двох разів: перший раз викладачу, другий – комісії, яка створюється за розпорядженням декана факультету у складі: завідувача кафедри, викладача, який проводив заняття з даної дисципліни та викладача дисципліни, який не проводив заняття в цій групі.

Оцінювання навчальних досягнень студентів відбувається сумуванням поточної та підсумкової оцінки та проводиться за 100-бальною шкалою (від 0 до 100 балів (включно)).

Порядок переводу рейтингових балів до національної (5 бальної) та європейської (ECTS) шкали представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для заліку
90-100	A	Зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	Не зараховано – з можливістю повторного складання заліку
0-34	F	Не зараховано – з обов'язковим повторним складанням заліку

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основна:

1. Аткинсон М., Чойс Р. Т. Внутренняя динамика коучинга / Мэрилин Аткинсон, Рае Т. Чойс / Пер. с англ. – Киев : Изд-во Companion Group, 2009. – 208 с.
2. Аткинсон М., Чойс Т. Р. Наука и искусство коучинга: Внутренняя динамика / Мэрилин Аткинсон, Рае Т. Чойс / Пер. с англ. – К. : Companion Group, 2009. – 208 с.
3. Аткинсон М., Чойс Т. Р. Пошаговая система: Наука и искусство коучинга / Мэрилин Аткинсон, Рае Т. Чойс / Пер. с англ. – К. : Изд-во Companion Group, 2009. – 256 с.
4. Бессер-Зигмунд К. Самокоучинг: Культура личности менеджеров и руководителей / К. Бессер-Зигмунд, Х. Зигмунд. – СПб. : Издательство Вернера Регена, 2007. – 160 с.
5. Голви У. Т. Максимальная самореализация. Работа как внутренняя игра: Фокус, обучение, удовольствие и мобильность на рабочем месте (The Inner Game of Work: Focus, Learning, Pleasure, and Mobility in the Workplace). / Тимоти У. Голви. – М. : «Альпина Бизнес Букс», 2005. – 252 с.
6. Грант Э., Грин Дж. Коучинг принятия решений / Энтони Грант, Джейн Грин. – СПб. [и др.] : Изд-во «Питер» : Питер Принт, 2005. – 137 с.
7. Дауни М. Эффективный коучинг: Уроки коуча коучей (Effective Coaching: Lessons from the Coaches' Coach) / Майлз Дауни ; пер. с англ. Е. Гладкова. – М. : Издательство «Добрая книга», 2013. – 288 с.
8. Дернаковский М.В., МакДэниел Г. Техники командного коучинга высокой эффективности / Михаил Дернаковский, Гарри МакДэниел. – Минск: Изд-во «Смэлток», 2019. – 154 с.
9. Дилтс Р. Коучинг с помощью НЛП. From Coach to Awakener / Роберт Дилтс. – Спб.–М. : Изд-ва ПРАЙМ-ЕВРОЗНАК, Лома-Пресс, 2004. – 256 с.
10. Зеленин В. В. Между величием и травмой: трактат о селективной психодиагностике в коучинге (монография) / В. В. Зеленин. – К. : Гнозис, 2015. – 272 с.
11. Зеленин В.В. Коучинг статуса: социальный лифт. Учебное пособие – К. : Изд-во «Федоров О.М.», 2019. – 576 с.
12. Зеленин В. В. Коучинг як новітня концепція практичної психології / В.В. Зеленин // Проблеми емпіричних досліджень у психології. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Випуск 4. – К. : Гнозис, 2010. – С. 398–406.
13. Ландсберг М. Коучинг. Повышайте собственную эффективность, мотивируя и развивая тех, с кем вы работаете : The Tao of Coaching: Boost Your Effectiveness at Work by Inspiring and Developing Those Around You / Макс Ландсберг. – М. : Изд-во «Эксмо-Пресс», 2006. – 160 с.
14. О'Нил М. Б. Коучинг руководителей: твердость и открытость. Системный подход в привлечении руководителей к решению их проблем: Executive Coaching with Backbone and Heart: A System Approach to Engaging Leaders with Their Challenges / Мэри О'Нил. – М. : Изд-во «Международная академия корпоративного управления и бизнеса», 2005. – 224 с.
15. О'Нилл М. Б. Коучинг: истоки, подходы, перспективы. – СПб. : Изд-во «Речь», 2003. – 107 с.
16. Основы коучингу : навчальний посібник / О. О. Нежинська, В. М. Тименко. – Київ ; Харків : ТОВ «ДІСА ПЛЮС», 2017. – 220 с.

17. Рейнолдс М. Коучинг: эмоциональная компетентность / Рейнольдс Марша ; пер. с англ. Центра поддержки корпоративного управления и бизнеса. – М. : Центр поддержки корпоративного управления и бизнеса, 2003. – 112 с. – (Серия «Коучинг из первых рук»).
18. Томашек Н. Системный коучинг. Целеориентированный подход в консультировании (Systemisches Coaching: Ein zielorientierter Beratungsansatz) / Нино Томашек. – Харьков : Гуманитарный центр, 2008. – 176 с.
19. Уитворт Л., Кимси-Хаус Г., Сэндал Ф. Коактивный коучинг: новые методы коучинга, помогающие людям добиться успеха на работе и в жизни : Учебник / Лаура Уитворт, Генри Кимси-Хаус, Фил Сэндал / Пер. с англ. – М. : Междунар. акад. Коучинга : Изд-во Центра поддержки корпоративного управления и бизнеса, 2004. – 360 с.
20. Уитмор Дж. Coaching – новый стиль менеджмента и управления персоналом : Практическое пособие / Джон Уитмор / Пер. с англ. – М. : Изд-во «Финансы и статистика», 2001. – 160 с.
21. Уитмор Дж. Внутренняя сила лидера. Коучинг как метод управления персоналом / Джон Уитмор / Пер. с англ. – М. : Изд-во «Альпина Паблишерз», 2013. – 312 с.
22. Уитмор Дж. Коучинг высокой эффективности. Новый стиль менеджмента, развитие людей, высокая эффективность (Coaching for Performance: GROWing People, Performance and Purpose) / Джон Уитмор / Пер. с англ. – 3-е изд. – М. : Международ. акад. корпоратив. упр. и бизнеса, 2005. – 166 с.

Допоміжна:

23. Бавистер С., Виккерс А. Коучинг. Техники НЛП в бизнесе / Стив Бавистер, Аманда Вилкерс / Пер. с англ. – М. : Изд-во Гиппо, 2010. – 256 с.
24. Безрукова Т. Л. Кузнецова Т. Е., Ващеулов Л. Ф., Шевелев С. Ю. Интеллектуальный капитал в инновационных организациях: технология коучинга : монография / Т. Л. Безрукова [и др.]. – Барнаул : [б. и.], 2008. – 191 с. : ил. – Библиогр.: с. 158–168.
25. Бессер-Зигмунд К. EMDR в коучинге: WingWave – как взмах крыла бабочки / К. Бессер-Зигмунд, Х. Зигмунд. – СПб. : Издательство Вернера Регена, 2007. – 160 с.
26. Використання коучингу в системі вищої освіти України / О. О. Нежинська, В. М. Тименко // Вісник післядипломної освіти : зб. наук. праць Ун-ту менедж. освіти НАПН України ; редкол. : О. Л. Ануфрієва [та ін.] ; голов. ред. В. В. Олійник. – К. : АТОПОЛ ГРУП, 2015. – Вип. 15(28). – С. 236–245.
27. Вильямс П., Дейвис Д. Лайф коучинг – новая профессия для психотерапевтов. Как перейти от психотерапии к коучингу? / Патрик Вильямс, Дебора Дейвис. – М. : Международная академия коучинга, 2007. – 256 с.
28. Врица П., Ардуи Я. Когда качество действий встречается с центровкой. Компас для коучей / Питер Врица, Ян Ардуи. – М. : Международная академия трансформационного коучинга и лидерства, 2008. – 224 с.
29. Зеленін В.В. Груповий тренінг і командний коучинг як практики розвитку лідерства персоналу: порівняльний аналіз. / В. Зеленін // Наукові студії соціальної та політичної психології, 51(54), 2023. – С. 39-50.
30. Зеленін В.В. Освітній коучинг як акмецентрична система інноваційних педагогічних технологій / В. Зеленін, О. Антонюк // Наукові перспективи (Naukovi perspektivi), Випуск 10 (28), 2022. – С. 370-385.

31. Зеленін В.В. Світоглядно-методологічні джерела й історія становлення коучингу: світовий та український досвід / В. Зеленін // Перспективи та інновації науки, Випуск № 9(27), 2023. – С. 524-539.
32. Каннио С. Мастерство коучинга. Лучшие практики в бизнес-коучинге: кейсы, базовые навыки, методы и инструменты Монография / Sylvianne Cannio, Viviane Launer (пер. с англ. Зыкова М., Чухно Ю.). – М. : Изд-во «Самиздай», 2012. – 240 с.
33. Клаттербак Д. Командный коучинг на рабочем месте : технология создания самообучающейся организации / Дэвид Клаттербак ; [пер. Ю. С. Титовой]. – М. : Эксмо, 2008. – 288 с. – (HR-библиотека).
34. Кови С. 7 навыков высокоэффективных людей. Мощные инструменты развития личности / Стивен Кови. – М. : Изд-во «Альпина паблишерз», 2014. – 396 с.
35. Коллинз Г. Коучинг в христианском служении. – СПб. : Изд-во «Мирт», 2006. – 412 с.
36. Коучинг у діяльності практичного психолога системи освіти : спецкурс для слухачів очно-дистанційної форми навчання в системі післядипломної педагогічної освіти / О. О. Нежинська, В. М. Тименко ; НАПН України, ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти». – К., 2015. – 44 с.
37. Коучинг як інструмент соціально-психологічної допомоги клієнту / О. О. Нежинська, В. М. Тименко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. – Вип. 23: збірн. наук. праць. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. – С. 182–187.
38. Коучинг: истоки, подходы, перспективы / Сост. М.А. Данилова, Е.В. Фролова / Пер. с англ. С. Швецовоой. – СПб. : Изд-во «Речь», 2003. – 110 с.
39. Ландсберг М. Коучинг. Повышайте собственную эффективность, мотивируя и развивая тех, с кем вы работаете / М. Ландсберг. – М. : Эксмо, 2004. – 160 с.
40. Лейблинг М., Прайор Р. Коучинг – это просто / Лейблинг Майк, Прайор Робин. – СПб. : Изд-во «Питер», 2008. – 144 с.
41. Лусиани Дж. Сила Self-коучинга: Пять шагов к самореализации и успеху / Джозеф Лусиани. – Пер. с англ. – М. : ООО Изд. дом «София», 2006. – 288 с.
42. Моллой А. Лайф-коучинг. Меняю жизнь! – Мн. : Изд-во «Попурри», 2010. – 272 с.
43. О'Коннор Дж. Искусство системного мышления : Необходимые знания о системах и творческом подходе к решению проблем / Джозеф О'Коннор и Иан Макдермот / Пер. с англ. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2006. – 256 с.
44. О'Коннор Дж., Лейджес А. Коучинг с помощью НЛП: Практическое руководство по достижению поставленных целей / О'Коннор Джозеф, Лейджес Андреа / Пер. с англ. М. Котельниковой. – М. : «Издательство ФАИР», 2008. – 288 с.
45. Парслоу Э. Коучинг в обучении. Практические методы и техники: Coaching and Mentoring. Practical Methods to Improve Learning / Эрик Парслоу, Моника Рэй. – СПб. : Изд-во «Питер», 2003. – 204 с.
46. Полито Р., Стар Дж., Д'Суза С. Как завладеть аудиторией. Великолепный коучинг. Великолепный нетворкинг (комплект из 3 книг) / Рейналдо Полито, Джули Стар, Стивен Д'Суза / Пер. И. Малкова, Ю. Разживина, Е. Евдокимова. – М. : Изд-во «Весь», 2014. – 512 с.
47. Смарт Дж. К. Коучинг // Real Coaching and Feedback. How to Help People Improve Their Performance // Карен Дж. Смарт ; пер. с англ. под ред. О. Б. Бетиной. – СПб. : Издательский дом «Нева», 2004. – 192 с.

48. Стак Э. Коучинг на предприятии. Станьте менеджером-тренером / Эдуард Стак, при участии Ф. Коссона / пер. с фр. – 2-е междунар. изд. – М. : Ин-т консультирования и системных решений, 2006. – 206 с.
49. Стар Дж. Великолепный коучинг. Как стать блестящим коучем на своем рабочем месте / Джули Стар ; пер. с англ. Ю. Разживина. – М. : Изд-во «Весь», 2011. – 144 с.
50. Стар Дж. Коучинг. Полное руководство по методам, принципам и навыкам персонального коучинга / Джули Стар. – М. : Изд-во «Бизнес-Психология», 2011. – 359 с.
51. Флеминг И. Коучинг. Карманный справочник The Coaching / Иен Флеминг, Алан Дж. Тейлор / Пер. с англ. – М. : изд-во «НІРРО», 2004. – 108 с.
52. Фоппель К. Уверенное управление. Тренинг. Коучинг. Саморазвитие / Клаус Фоппель – М. : Изд-во «Генезис», 2004. – 128 с.
53. Харгроуф Р., Рено М. Ваш коуч. Помощь в решении самых запутанных проблем в управлении, бизнесе и карьере / Роберт Харгроуф, Мишель Рено / Пер. с англ. С. А. Воронкова. – Новосибирск : Сибирское университетское издательство, 2005. – 264 с.
54. Харрис Дж. Коучинг: личностный рост и успех / Джина Харрис. – СПб. : Изд-во «Речь», 2003. – 112 с.
55. Archer J. Life Coaching / Jeff Archer. – Teach Yourself, 2006. – 184 p.
56. Arloski M. Wellness Coaching for Lasting Lifestyle Change / Michael Arloski. – Whole Person Associates, Incorporated, Inc.; 1 edition (July 1, 2009). – 251 p.
57. Bachkirova T., Jackson P., Clutterbuck D. Coaching and Mentoring Supervision: Theory and Practice (Supervision in Context) / Tatiana Bachkirova, Peter Jackson, David Clutterbuck. – Open University Press (1 Oct. 2011). – 314 p.
58. Bentley C. Life Coaching for Real / Ph.D. Charles Bentley. – The Unitive Press (Apr 17, 2008). – 120 p.
59. Berridge P. L. From Coach to Positive Psychology Coach / Peter L. Berridge Mr. – University of Pennsylvania, 2011. – 71 p.
60. Bianco-Mathis V., Roman C. H., Nabors L. K. Organizational Coaching: Building Relationships and Programs That Drive Results / Virginia Bianco-Mathis, Cynthia H. Roman, Lisa K. Nabors. – American Society for Training and Development, 2008. – 138 p.
61. Biswas-Diener R. Personal coaching as a positive intervention / Robert Biswas-Diener // Journal of Clinical Psychology, 65 (5), 2009. – 544–553 pp.
62. Biswas-Diener R. Practicing Positive Psychology Coaching: Assessment, Activities and Strategies for Success Paperback / Robert Biswas-Diener. – John Wiley & Sons; Reprint edition (22 Oct. 2010). – 172 p.
63. Blakey J., Day I. Challenging Coaching: Going Beyond Traditional Coaching to Face the FACTS (foreword by Sir John Whitmore PhD) Paperback / John Blakey, Ian Day. – Nicholas Brealey Publishing; Reprint edition (5 April 2012). – 272 p.
64. Bluckert P. Psychological Dimensions of Executive Coaching (Coaching in Practice) / Peter Bluckert. – Open University Press; 1 edition (1 Oct. 2006). – 168 p.
65. Brann A. Neuroscience for Coaches: How to Use the Latest Insights for the Benefit of Your Clients / Amy Brann. – Kogan Page; 1 edition (3 Nov. 2014). – 232 p.
66. Brock V. G. Sourcebook of Coaching History / Vikki G. Brock, Ph.D. – Createspace, 2012. – 494 p.

67. Carey W., Philippon D. J., Cummings G. G. Coaching models for leadership development: An integrative review / Wendy Carey, Donald J. Philippon, Greta G. Cummings // *Journal of Leadership Studies*, Volume 5, 1 Number, 2011. – 51–69 pp.
68. Carter-Scott C., Stewart L. U. Transformational Life Coaching: Creating Limitless Opportunities for Yourself and Others / Chérie Carter-Scott, Lynn U. Stewart . – HCI, November 15, 2007. – 256 p.
69. Chance K. S. Positive Psychology: A Scholar-Practitioner Approach to Evidence Based Coaching / Karen S. Chance. – University of Pennsylvania, 2008. – 71 p.
70. Charvet S. R. Words That Change Minds: Mastering the Language of Influence / Shelle Rose Charvet. – Author's Choice Publishing, Jan. 1, 1997. – 221 p.
71. Clutterbuck D. Coaching The Team at Work / David Clutterbuck. – Nicholas Brealey Publishing, 2007. – 287 p.
72. Clutterbuck D., Megginson D. Making Coaching Work: Creating a Coaching Culture / David Clutterbuck, David Megginson. – CIPD Publishing, 2005. – 180 p.
73. Coaching / Anna Cywińska, Sylwia Majewska, Kamila Pępiak-Kowalska, Eliza Szewc. – Wydanie pierwsze. – Lublin, 2013. – 190 s.
74. Coaching dla zwycięzców. Sprawdzone techniki urzeczywistniania marzeń i osiągnięcia trudnych celów / Jack Canfield, Peter Chee ; Przełożyła Bożena Józwiak. – Poznań : Dom Wydawniczy REBIS, 2014. – 296 s.
75. Coaching. Zbiór narzędzi wspierania rozwoju / Marciniak Łukasz T., Rogala-Marciniak Sylwia. – Warszawa : ABC a Wolters Kluwer business, 2012. – 392 s.
76. Collins G. Christian Coaching, Second Edition: Helping Others Turn Potential into Reality Hardcover / Gary Collins. – NavPress; 2 Upd Rev edition, 29 September, 2009. – 416 p.
77. Connor P. M. Coaching and Mentoring at Work: Developing Effective Practice / Mary P. Connor. – Open University Press; 2 edition, 1 Jan. 2012. – 296 p.
78. Cox E., Bachkirova T., Clutterbuck A. D. The Complete Handbook of Coaching / Elaine Cox, Tatiana Bachkirova, David A. Clutterbuck. – SAGE Publications Ltd; 2 edition, 1 April 2014. – 506 p.
79. Crane T. G. The Heart of Coaching: Using Transformational Coaching to Create a High-performance Coaching Culture / Thomas Gaylord Crane. – FTA Press, 2002. – 223 p.
80. Curly M. The Business Coaching Handbook: Everything You Need to Be Your Own Business Coach / Martin Curly. – Crown House Publishing, Whaley Bridge, 2007. – Business & Economics. – 227 p.
81. Curly M. The Life Coaching. Everything You Need To Be An Effective Life Coach / Martin Curly – Crown House Pub Limited, 2001. – Psychology. – 205 p.
82. Dembkowski S., Eldridge F., Hunter I. The 7 steps of Effective Executive Coaching Paperback/ Sabine Dembkowski, Fiona Eldridge, Ian Hunter. – Thorogood, 13 Jun. 2006. – 204 p.
83. Disbennett-Lee R. 365 Days Of Coaching: Because Life Happens Every Day / Rachelle Disbennett-Lee. – Universal-Publishers, 2004. – 528 p.
84. Downey M. Effective Coaching: Lessons from the Coaches' Coach / Myles Downey. – Thomson Texere, Texere, part of the Thomson Corporation, 2003. – 223 p.
85. Ellinger A., Hamlin R. Beattie R. Behavioural indicators of ineffective managerial coaching. A cross-national study // *Journal of European Industrial Training*, Vol. 32 No. 4, 2008. – 240–257 pp.

86. Ellis D. B. *Life Coaching: A Manual for Helping Professionals* / David B. Ellis. – Crown House Pub Limited, 2006. – 218 p.
87. Ellis D. *Falling Awake: Creating the Life of Your Dreams* / Dave Ellis. – Breakthrough Enterprises, Incorporated, Aug 1, 2002. – 304 p.
88. Emerson B., loehr A. *A Manager's Guide to Coaching: Simple and Effective Ways to Get the Best From Your Employees* / Brian Emerson, Ann loehr. – AMACOM Div American Mgmt Assn, Apr 2, 2008. – 240 p.
89. Flaherty J. *Coaching: Evoking Excellence in Others* / James Flaherty. – Routledge; 3 edition; 1 Mar. 2010. – 252 p.
90. Goldsmith M., Lyons L., Freas A. *Coaching for Leadership: How the World's Greatest Coaches Help Leaders Learn (Pfeiffer)* / Marshall Goldsmith, Laurence Lyons, Alyssa Freas. – Jossey Bass, 9 May 2000. – 432 p.
91. Gray D. *Business Coaching for Managers and Organizations* / David Gray. – Human Resource Development, 2010. – 176 p.
92. Grodzki L., Allen W. *The Business And Practice Of Coaching: Finding Your Niche, Making Money, And Attracting Ideal Clients* / Lynn Grodzki, Allen Wendy. – WW Norton & Company Incorporated, 2005. – 299 p.
93. Haan E. *Relational Coaching: Journeys Towards Mastering One to One Learning* / Erik de Haan. – John Wiley & Sons; 1 edition, 15 April, 2008. – 356 p.
94. Hall L. *Mindful Coaching: How Mindfulness can Transform Coaching Practice* Paperback / Liz Hall. – Kogan Page; 1 edition, 3 April 2013. – 280 p.
95. Harrold F. *Ten Minute Life Coach* / Fiona Harrold. – Hodder Mobius, 2003. – 208 p.
96. Hawkins P. *Coaching, Mentoring and Organizational Consultancy* / Peter Hawkins, Nick Smith. – Open University Press; 2 edition, 1 Jun. 2013. – 368 p.
97. Hawkins P. *Leadership Team Coaching: Developing Collective Transformational Leadership* / Peter Hawkins. – Kogan Page; 2 edition, 3 Mar. 2014. – 360 p.
98. Hawkins P., Passmore J. *Excellence in Coaching: The Industry Guide* / Peter Hawkins, Jonathan Passmore. – Kogan Page; 2 edition; 3 July 2010. – 288 p.
99. Howe-Murphy R. *Deep Coaching: Using the Enneagram as a Catalyst for Profound Change* / Roxanne Howe-Murphy. – Enneagram Press, 2007. – 263 p.
100. Keith D. *The Bear: The Legendary Life of Coach Paul "Bear" Bryant* / Don Keith. – Cumberland House Pub, 2006. – 189 p.
101. Kilburg R. *Executive Coaching: Developing Managerial Wisdom in a World of Chaos* / Richard Kilburg. – American Psychological Association; 1 April 2000. – 253 p.
102. Kise J. A. G., Russell B. *Creating a Coaching Culture for Professional Learning Communities* / Jane A. G. Kise, Beth Russell. – Solution Tree Press, 2010. – 221 p.
103. Law H. *The Psychology of Coaching, Mentoring and Learning* Paperback / Ho Law. – Wiley-Blackwell; 2nd Edition edition; 11 Oct. 2013. – 282 p.
104. Lennard D. *Coaching Models: A Cultural Perspective: A Guide to Model Development: for Practitioners and Students of Coaching* / Diane Lennard. – Routledge, Apr 21, 2010. – 140 p.
105. Lionnet A. *Brilliant Life Coach: Ten Inspirational Steps to Transform Your Life* / Annie Lionnet. – Pearson Education, Self-Help, 2008. – 129 p.
106. Machon A. *The Coaching Secret: How to be an Exceptional Coach* Paperback / Dr. Andrew Machon. – Pearson Business; 1 edition; 4 Dec. 2009. – 232 p.

107. Markle G. L. Catalytic Coaching: The End of the Performance Review / Garold L. Markle. –Quorum Book, Jan 30, 2000. – 317 p.
108. McDermott I., Jago W. The Coaching Bible: The essential handbook Paperback / Ian McDermott, Wendy Jago. – Piatkus; New Ed edition, 3 Aug. 2006. – 208 p.
109. McMahan G., Archer A. 101 Coaching Strategies and Techniques (Essential Coaching Skills and Knowledge) / Gladeana McMahan, Anne Archer. – Routledge; 1 edition, 24 Feb. 2010. – 328 p.
110. McNamara H. Niche Marketing for Coaches / Hannah McNamara. – Thorogood Publishing, 2007. – 239 p.
111. Menendez D. S., Williams P. J. Becoming a Professional Life Coach: Lessons from the Institute of Life Coach Training Hardcover / Diane S. Menendez, Patrick J. Williams. – W. W. Norton & Company; 2 edition, March 23, 2015. – 480 p.
112. Neenan M., Dryden W. Life Coaching: A cognitive-behavioral approach / Michael Neenan, Windy Dryden. – UK, Routledge, 2001. – 200 p.
113. Nelson J. K., Boyce L. A., Hernez-Broome G. The Leadership Coaching Sourcebook: A Guide to the Executive Coaching Literature / Johnathan K. Nelson, Lisa A. Boyce, Gina Hernez-Broome. – Center for Creative Leadership, Mar 1, 2011. – 144 p.
114. Oade A. Starting and Running a Coaching Business: The Complete Guide to Setting Up and Managing a Coaching Practice / Aryanne Oade. – How To Books, Dec 1, 2008. – 130 p.
115. O'Neill M. B. Executive Coaching with Backbone and Heart: A Systems Approach to Engaging Leaders with Their Challenges. / Mary Beth O'Neill. – Jossey-Bass, 2000. – 272 p.
116. Palmer S., McDowall A. The Coaching Relationship: Putting People First / Stephen Palmer, Almuth McDowall. – Routledge, Jan 29, 2010. – Psychology. – 264 p.
117. Parsloe E. Coaching, Mentoring and Assessing / Eric Parsloe. – L. : Kogan Page, 1992. – 178 p.
118. Passmore J. Leadership Coaching: Working with Leaders to Develop Elite Performance / Jonathan Passmore, Association for Coaching. – Kogan Page; 1 edition, 3 Feb. 2010. – 336 p.
119. Passmore J. Psychometrics in Coaching: Using Psychological and Psychometric Tools for Development / Jonathan Passmore & Association for Coaching. – Kogan Page; 2 edition, 3 Nov. 2012. – 440 p.
120. Peltier B. The Psychology of Executive Coaching: Theory and Application / Bruce Peltier. – Routledge; 2 edition, 23 Oct. 2009. – 480 p.
121. Porche G. Coach Anyone About Anything: How to Help People Succeed in Business and Life / Germaine Porche. – Eagle's View Systems, Feb 14, 2010. – 227 p.
122. Rogers J. Coaching Skills: A Handbook / Jenny Rogers. – Open University Press; 3 edition, 1 Mar. 2012. – 304 p.
123. Rosinski P. Coaching Across Cultures: New Tools for Leveraging National, Corporate, and Professional Differences / Philippe Rosinski. – Nicholas Brealey Publishing, 2003. – 306 p.
124. Skibbins D. Becoming a Life Coach: A Complete Workbook for Therapists / David Skibbins. – New Harbinger Publications, 2007. – 148 p.
125. Spry D. Cognitive behavioral coaching / Dorothy Spry. – UK, Management Pocketbooks, 2010. – 112 p.
126. Starr J. The Coaching Manual: The Definitive Guide to the Process, Principles and Skills of Personal Coaching / Julie Starr. – Pearson Education, FT Press, 2003. – 238 p.

127. Stober D. R., Grant A. M. The Evidence Based Coaching Handbook: Putting Best Practices to Work for Your Clients / Dianne R. Stober, Anthony M. Grant. – John Wiley & Sons; 1 edition, 26 May 2006. – 416 p.
128. Stoltzfus T. Coaching Questions: A Coach's Guide to Powerful Asking Skills / Tony Stoltzfus. – T. Stoltzfus, 2008. – 100 p.
129. Stoltzfus T. Leadership Coaching: The Disciplines, Skills, and Heart of a Christian Coach / Tony Stoltzfus. – Createspace Independent Pub, Jun 28, 2005. – 318 p.
130. Stone F. M. Coaching, Counseling & Mentoring: How to Choose & Use the Right Technique to Boost Employee Performance. / Florence M. Stone. – AMACOM, 2007. – 135 p.
131. Strong A. Positive Life Coaching / Alan Strong. – Meadow Books, Jan 1, 2007. – 128 p.
132. Thornton C. Group and Team Coaching: The Essential Guide / Christine Thornton. – Taylor & Francis, Mar 9, 2010. – 288 p.
133. Ursiny T. E., DeMoss G. Coaching the Sale: Discovering the Issues, Discussing Solutions and Deciding an Outcome! / Timothy E. Ursiny, Gary DeMoss. – Sourcebooks, Incorporated, 2006. – 215 p.
134. Watts G., Morgan K. The Coach's Casebook: Mastering The Twelve Traits That Trap Us / Geoff Watts, Kim Morgan. – Inspect & Adapt Ltd; 1 edition, 10 Feb. 2015. – 384 p.
135. Whitmore J. Coaching for Performance: Growing People, Performance and Purpose / John Whitmore. – Nicholas Brealey Publishing, 2002. – 224 p.
136. Whybrow A., Palmer S., Grimley B. Handbook of Coaching Psychology: A Guide for Practitioners / Alison Whybrow, Stephen Palmer, Bruce Grimley. – Routledge; New Ed edition, 6 Dec. 2007. — 488 p.
137. Williams P. J., Thomas L. J. Total Life Coaching: 50+ Life Lessons, Skills, and Techniques to Enhance Your Practice and Your Life / Patrick J. Williams, Lloyd J. Thomas. – W W Norton & Company Incorporated, 2005. – 454 p.
138. Williams P., Davis D. C. Therapist As Life Coach: Transforming Your Practice / Patrick J. Williams, Deborah C. Davis. – W W Norton & Company Incorporated, 2002. – 216 p.
139. Young S. How to Be a Successful Life Coach / Shelagh Young. – How To Books, 2009. – 231 p.
140. Zegar J. H. Life Coaching Lessons / John H. Zenger. – PublishAmerica, Dec 1, 2008. – 48 p.
141. Zenger J. H. The Extraordinary Coach / John H. Zenger. – McGraw-Hill Education (India) Pvt Limited, Aug. 15, 2010. – 320 p.

VII. Інформаційні ресурси

1. Directory of Open Access Books. URL [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.doabooks.org>
2. Europeana Collections. URL: [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://www.europeana.eu/portal/ru>
3. International Coach Federation (ICF). – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.coachfederation.org/ICF>
4. Антонова Н.В. Консультування та коучінг персоналу в організації [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://stud.com.ua/75524/menedzhment/konsultuvannya_ta_kouching_personalu_v_organizatsiyi

5. Бібліотека сайту «Пси-Фактор» «Практическая информация для нового качества жизни» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://psyfactor.org/lybr.htm>
6. Віртуальна бібліотека з психології [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://scitylibrary.h11.ru/Library.htm>
7. Коучинг [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D1%83%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%B3>
8. Коучинг та наставництво у підприємницькій діяльності / В.І. Павлов, О.Ю. Кушнірук [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/13919/1/41_276-280_Vis_727_Menegment.pdf
9. Петровська І. Р. Підвищення ефективності управлінської діяльності керівника за допомогою коучингу / І. Р. Петровська // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lp.edu.ua/Institute/IGS/IPP/WebRC/issues/Pertovska.pdf>
10. Психологічна бібліотека «Самопізнання і саморозвиток» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://psylib.kiev.ua/>
11. Психологія як наука – психології прийоми і методи [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://psihologiya.net/>
12. Сайт «Psychology Today». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.psychologytoday.com
13. Сайт наукової бібліотеки Київського національного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/about/pidrozdil2013.php3>
14. Сайт наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lib.npu.edu.ua>
15. Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>
16. Смолянський О. В. Коучинг. Эффективное управление бизнесом [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://knigi.tor2.net/index.php?id=1208410>.
17. Цифрова бібліотека тематичних текстових збірок. URL [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.twirpx.com>

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

МЕДИЧНА ТА РЕАБІЛІТАЦІЙНА ПСИХОЛОГІЯ

Розробники програми: *Мозгова Галина Петрівна,*

доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри психосоматики та
психологічної реабілітації;

Вольнова Леся Миколаївна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації.

I. Пояснювальна записка

Програма нормативної навчальної дисципліни «*Медична та реабілітаційна психологія*» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «*Психологія*».

Предмет вивчення навчальної дисципліни є інтегрованим. Він охоплює: особливості психіки хворого, їх вплив на здоров'я та хворобу; психологічні і психосоматичні аспекти в різних галузях медицини, сучасної психотерапії, психопрофілактики та психогієни; а також сутність психологічної реабілітації, форми і методи психологічної реабілітації загалом та під час роботи з різними групами клієнтів.

Міждисциплінарні зв'язки. Вивчення курсу передбачає наявність систематичних та ґрунтовних знань із суміжних курсів: циклу загальної підготовки («Філософія» та «Культура здоров'я особистості») та циклу професійної підготовки («Загальна психологія та історія психології», «Основи психофізіології та психосоматики», «Психодіагностики», «Психопрофілактики та основ патопсихології», «Основ психологічного консультування», «Психокорекції» та «Основ психотерапії»).

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «*Медична та реабілітаційна психологія*» є формування у студентів знань про: психологічні особливості людей, які страждають різними захворюваннями, диференціацію психологічних феноменів і психопатологічних симптомів та синдромів, про психологію взаємовідносин пацієнта і медичного працівника, про зміст психопрофілактичних, психокорекційних і психотерапевтичних способів допомоги пацієнтам, теоретичні аспекти психосоматичних і соматопсихічних взаємовпливів, а також уточнення знань студентів про загальні засади організації психореабілітаційної допомоги та про особливості впровадження окремих форм і методів у процесі організації психологічної реабілітації різних груп клієнтів, що перебувають у СЖО, кризових та екстремальних умовах, переживають кризу здоров'я.

Основними завданнями вивчення дисципліни «*Медична та реабілітаційна психологія*» є:

1. Сприяти оволодінню принципами медичної деонтології, вмінням запобігати виникненню ятрогенній і корегувати наслідки ятрогенних впливів.
2. Навчити студентів визначати психосоматичні і соматопсихічні взаємовпливи у хворих, психічний стан та рівень соціально-психологічні адаптації хворих за допомогою методів психологічного дослідження.
3. Сформувати вміння використовувати засоби психогігієни, психопрофілактики та основні методи психотерапії у медичній практиці, демонструвати вміння спілкуватися з колегами, хворими та їх родичами з урахуванням їх психологічних особливостей, сприяти створенню здорового психологічного клімату у медичному середовищі.
4. Сформувати цілісне уявлення про процес психологічної реабілітації, його етапи, напрями та форми.
5. Сприяти формуванню у студентів навичок доцільного використання окремих форм і методів психологічної реабілітації під час планування й організації психологічної допомоги різним групам клієнтів.
6. Розвивати психологічну компетентність у напрямі психологічної реабілітації, збереження власного психічного здоров'я та здоров'я клієнтів.

Основні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1	ПР21. Професійно орієнтуватися у сучасних теоретичних підходах та практичних напрямках, інноваційних технологіях і методах; застосувати інноваційні підходи для вирішення професійних завдань, використовувати набуті нові знання та розробки у практичній діяльності.	ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психологічних наук, що передбачають застосування основних психологічних теорій, методів і характеризуються комплексністю й невизначеністю умов
2	ПР2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.	ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
3	ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.	ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
4	ПР5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.	СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.
5	ПР12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі	СК8. Здатність організовувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову).

	лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів тощо, відповідно до вимог замовника.	
6	ПР18. Вживати ефективних заходів щодо збереження здоров'я (власного й оточення) та за потреби визначати зміст запиту та супервізії.	ЗК14. Здатність розпізнавати власні емоційні стани та знаходити шляхи їх регуляції. СК14. Здатність до рефлексії власної діяльності з метою визначення її ефективності.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Семінарські	Практичні	СРС	Аудиторні	Лекції	Семінарські	Практичні	СРС
	Модуль I. Медична психологія	40	20	10	10	55	12	6	4	2	78
1	Тема 1.1. Предмет, завдання та методи дослідження психологічного стану людини. Поняття про психічне здоров'я	4	2	-	2	4	2	2	-	-	6
2	Тема 1.2. Практичні задачі і функції медичних психологів.	4	2	2	-	6	2	-	2	-	6
3	Тема 1.3. Етичні проблеми роботи медичного психолога.	4	2	-	2	4	-	-	-	-	6
4	Тема 1.4. Особистість та хвороба.	4	2	2	-	6	2	2	-	-	8
5	Тема 1.5. Стан психічних функцій і хвороба. Клініко - психологічні аспекти пізнавальної діяльності.	4	2	2	-	6	2	2	-	-	8
6	Тема 1.6. Поняття внутрішньої картини хвороби	4	2	2	-	4	-	-	-	-	6
7	Тема 1.7. Типи ставлення особистості до хвороби і аналіз умов їх виникнення.	4	2	2		6	-	-	-	-	8
8	Тема 1.8. Психологія лікувально-діагностичного процесу.	4	2	-	2	4	-	-	-	-	10
9	Тема 1.9. Психосоматичні	4	2	-	2	6	2	-	2	-	10

	хвороби та моделі їх формування.										
10	Тема 1.10. Основи психогієни, психопрофілактики та медичної деонтології	4	2	-	2	9	2	-	-	2	10
II	Модуль II. Теоретичні основи реабілітаційної допомоги	34	18	12	4	52	12	8	4	-	75
12	Тема 2.1. Психологічна реабілітація в системі психологічної допомоги	6	4	2		8	2	2			15
13	Тема 2.2. Клієнт та практичний психолог у системі психологічної реабілітації.	6	4	2		12	2		2		15
14	Тема 2.3. Діагностичний інструментарій у реабілітаційному процесі	4	2		2	12	2	2			15
15	Тема 2.4. Індивідуальні, групові і масові форми організації психологічної реабілітації	8	4	4		10	4	2	2		15
16	Тема 2.5. Традиційні та інноваційні методи організації психологічної реабілітації	8	4	2	2	10	2	2			15
	Модуль III. Психологічна реабілітація окремих груп клієнтів	32	16	4	12	57	14	4	2	8	81
17	Тема 3.1. ПР осіб, що мають проблеми зі здоров'ям	8	4	2	2	13	2			2	17
18	Тема 3.2. ПР осіб з девіантною поведінкою	4	2		2	10	2			2	15
19	Тема 3.3. ПР осіб, що потрапили у складні життєві обставини	6	4		2	10	2			2	15
20	Тема 3.4. Структура і організація ПР осіб, що перебувають чи працюють в екстремальних умовах	8	4	2	2	12	4	2	2		17
21	Тема 3.5. Особливості організації ПР з дітьми		2		4	12	2			2	17
	Разом:	106	54	26	26	164	36	16	10	10	234

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 9 кредитів ЄКТС 270 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Тема 1.1. Предмет, завдання та методи дослідження психологічного стану людини. Поняття про психічне здоров'я.

Зміст теми: Предмет і задачі медичної психології. Медична психологія як одночасно і психологічна, і медична наука. Теоретичні і методологічні основи медичної психології. Роль медичної психології у формуванні сучасних уявлень про єдність соматичного і психічного. Роль медичного психолога у діагностичному, лікувальному, реабілітаційному процесах. Розвиток медичної психології у світі і на Україні. Внесок робіт О.Р.Лурія, П.С.Виготського, М.О.Бернштейна, П.К.Анохіна, К.К.Платонова, Б.В.Зейгарнік, П.Ф.Бурлачука, В.М.Блейхера на розвиток світової та вітчизняної медичної психології. Перспективи розвитку медичної психології. Методи психологічного дослідження: спостереження, самоспостереження, цілеспрямована психологічна бесіда. Експериментально-психологічні методи, їх роль у психологічній діагностиці хворих. Принципи побудови комплексного психологічного дослідження з урахуванням віку та культурних особливостей пацієнтів.

Визначення психічного здоров'я та рівнів психологічної адаптації людини. Критерії здоров'я ВООЗ.

Тема 1.2. Практичні задачі і функції медичних психологів.

Зміст теми: Основи спілкування з колегами, умови створення здорового психологічного клімату у медичному середовищі. Дотримання правил деонтології і субординації. Дотримання морально-етичних вимог. Здатність до емпатії та стиль спілкування. Емоційне задоволення від контактів між членами колективу. Створення умов для самоактуалізації особистості. Види спілкування в медичному середовищі міжособисте. індивідуально-групове, колективно-індивідуальне. групове. Особливості спілкування між лікарями, лікар-медсестра.

Тема 1.3. Етичні проблеми роботи медичного психолога.

Зміст теми: Основні мотиви вибору професії медичного працівника. Основні вимоги до особистості медичних працівників. Значення професійної орієнтації у виборі професії медика. Важливі професійні якості лікаря. Визначення понять „лікарський обов'язок" і „лікарська таємниця". Лікарські помилки: причини і види. Психологічні типи лікарів. Професіограма лікаря загальної практики (знання і уміння, професійні практичні навички) та вимоги до особистості.

Тема 1.4. Особистість та хвороба.

Зміст теми: Психічна структура особистості: темперамент, характер, інтелект, здібності. Класифікація темпераментів. Їх роль у формуванні характеру. Вплив особливостей піку та хронічних захворювань на особистість людини. Визначення акцентуації особистості. Типологія акцентуацій, класифікації акцентуацій особистості по К.Леонгарду, М.Є.Личко. Тактика поведінки лікаря з пацієнтами, що мають акцентуовані риси особистості. Діагностика основних типів відношення до хвороби. Додаткові психодіагностичні методики, трактовка результатів дослідження. Вплив відношення до хвороби на подальший перебіг захворювання та прогноз. Агравация, симуляція, дисимуляція, госпіталізм. Принципи психотерапевтичної корекції відношення до хвороби, тактика лікаря відносно хворих з патологічними типами реагування на хворобу.

Тема 1.5. Стан психічних функцій і хвороба. Клініко-психологічні аспекти пізнавальної діяльності.

Зміст теми: Вплив хвороби на пізнавальні процеси людини: особливості відчуттів та сприймання у соматично хворих, зміни уваги. Вплив особливостей інтелекту хворого на лікувальний процес: інфантилізм, олігофренія, деменція. Вплив порушень мови на лікувальний процес: дизартрія, заїкуватість, мутизм. Клініко-психологічні аспекти емоційно-вольової сфери. Вплив хвороби на емоційно-вольову сферу людини. Проблема невідрагованих емоцій та ауторелаксація. Вплив хвороби на емоційний стан. Нозогенії. Хворобливі зміни емоцій: тривога, депресія, емоційна лабільність. Вольові якості особистості: витримка, рішучість, наполегливість, ініціативність, організованість та їх роль у лікувальному процесі. Зміни волі, потягів та поведінки під час хвороби (гіпобулія, абулія, астения). Свідомість, самосвідомість, їх рівні. Теорія безсвідомого. Психодинамічний підхід у медицині. Критерії не порушеної свідомості. Стани свідомості у хворого: при стомленості, сонливості, афективно-звужений стан. Особливі стани свідомості.

Тема 1.6. *Внутрішня картина хвороби.*

Зміст теми: Внутрішня картина хвороби: суб'єктивне сприймання захворювання пацієнтом. Основні сфери внутрішньої картини хвороби: сенсорна, емоційна, вольова, раціонально-інформативна. Роль особливостей клінічних проявів захворювання, тяжкості перебігу та прогнозу. Обставини життя хворого, при яких перебігає хвороба, преморбідні особливості (вік, темперамент, акцентуація характеру, ступінь чутливості до стресу).

Тема 1.7. *Типи відношення особистості до хвороби і аналіз умов їх виникнення.*

Зміст теми: Типи хворих. Класифікація основних типів відношення до хвороби (гармонійний, анозогнозичний, іпохондричний, депресивний, зневажливий, нозофобний, нозофільний, утилітарний та ін.), особливості поведінки хворих з такими типами реагування на хворобу.

Тема 1.8. *Психологія лікувально-діагностичного процесу.*

Зміст теми: Психологічні основи спілкування у лікувальному процесі. Комунікативна компетентність, її роль в ефективній і безконфліктній взаємодії. Функції спілкування: інформаційно-комунікативна, регуляторно-комунікативна, афективно-комунікативна. Роль психологічних особливостей лікаря і медичної сестри, „ідеальний лікар" та „ідеальна медична сестра". Психологічні особливості діагностичного процесу. Медична деонтологія. Інформування хворого про діагноз. Взаємодія та спілкування лікаря з хворими та їх родичами. Патерналізм, його роль в діагностичному процесі. Значення психологічної установки хворого. Конфлікти в медичному середовищі, їх різновиди. Схема розвитку конфлікту. Конфлікти в діяльності лікаря. Особливості конфліктів між особами, що діють в лікувально-діагностичному процесі. Способи вирішення та попередження конфліктів.

Тема 1.9. *Психосоматичні хвороби та моделі їх формування.*

Зміст теми: Психосоматичний підхід у медичній психології та медицині. Психосоматичний підхід як принцип лікувальної діяльності. Біопсихосоціальна концепція хвороби. Емоційний стрес як фактор етіопатогенезу психосоматичних розладів. Психосоматичні взаємозв'язки. Вплив психологічних факторів на перебіг соматичних розладів. Теорії психосоматичних взаємовідношень: психоаналітична, нейрогуморальна, фізіологічна, кортико-вісцеральна". Механізми психологічного захисту особистості. Поняття адаптації та дезадаптації. Порушення адаптації, дистрес. Класифікація психосоматичних розладів. Непатологічні психосоматичні реакції: моторні, вісцеральні, сенсорні та ін. "Великі" психосоматичні захворювання. Принципи профілактики психосоматичних розладів.

Тема 1.10. *Основи психогігієни, психопрофілактики та медичної деонтології.*

Зміст теми: Визначення понять "психогігієна", "психопрофілактика", первинна та вторинна психопрофілактика. Основні розділи психогігієни: вікова психогігієна, психогігієна праці і побуту, сім'ї і сексуального життя. Шляхи збереження і зміцнення психічного здоров'я. Принципи психопрофілактики праці, побуту, сім'ї і сексуальних відносин. Роль лікаря загальної практики в профілактиці нозопсихологічних проявів. Реабілітація соціальна та професійна, її основні розділи. Адаптація та компенсація. Психотерапія як галузь медичної психології та медицини. Основні сучасні методи психотерапії. Принципи психотерапії. Непряма психотерапія, плацебо. Методи та техніка проведення, раціонального переконання, сугестії у стані бадьорості (навіювання), релаксації. Показання та протипоказання для проведення гіпносугестії, індивідуальної та групової раціональної психотерапії, методів психоаналітичної та психодинамічної психотерапії, аутопсихотерапії (аутотренінг та медитативні техніки), гештальт-терапії, нейро-лінгвістичного програмування, арт-терапії. Психотерапія в роботі лікаря загальної практики. Психотерапевтична корекція відношення до хвороби. Психологічна допомога у кризових періодах та психологічні особливості надання медичної допомоги у надзвичайних ситуаціях.

Модуль II. Теоретичні основи реабілітаційної допомоги

Тема 2.1. Психологічна реабілітація в системі психологічної допомоги.

Зміст теми: Предмет і завдання реабілітаційної психології. Історія розвитку знань про реабілітологію. Тривимірна концепція хвороби як теоретична основа реабілітації: наслідки хвороби на рівні органу («дефект», «порушення функцій»); наслідки на рівні організму («обмеження життєдіяльності»); наслідки на соціальному рівні («соціальна недостатність»). Поняття, моделі (медична, соціальна, матеріалістична, психосоціальної, антропологічна) та концепції реабілітації (аксіологічна концепція соціальної корисності, концепція соціального гідності, концепція незалежного життя, концепція людського розмаїття, еколого-антропологічна концепція, концепція соціокультурної реабілітації). Структура та заходи реабілітації.

Підходи до тлумачення поняття «психологічна реабілітація» в сучасній науці. Складові психологічної реабілітації (соціально-психологічна та психічна реабілітація, психосоціальна реабілітація). Принципи психологічної реабілітації. Етапи психологічної реабілітації у відповідності до переживання клієнтів ситуації кризи. Психологічна проблема як підстава для визначення змісту реабілітаційної допомоги. Типологія психологічних проблем особистості. Рівні прояву психологічних проблем. Групи осіб, котрі потребують психологічної реабілітації.

Тема 2.2. Клієнт та практичний психолог у системі психологічної реабілітації.

Зміст теми: Клієнт як суб'єкт психологічної реабілітації. Психологічні та фізіологічні критерії порушень у функціонуванні індивіда. Урахування вікових особливостей у організації психологічної реабілітації. Гендерні особливості клієнтів у системі психологічної реабілітації. Роль особистості в реабілітації. Мотивація у реабілітології. Роль практичного психолога в організації реабілітаційного простору. Функції практичного психолога в психологічній реабілітації. Форми підвищення кваліфікації фахівця-реабітолога. Балітон-групи як форма обміну досвідом у сфері психологічної реабілітації. Інтерв'язія та суперв'язія як способи формування шляхів роботи з проблемними питаннями у реабілітаційному процесі.

Тема 2.3. Діагностичний інструментарій у реабілітаційному процесі.

Зміст теми: Психологічне здоров'я та гармонійність особистості у визначенні психологічної проблеми клієнта. Реабілітаційний та психологічний діагноз, їх види. Реабілітаційний потенціал особистості. Соціально-середовищна і соціально-побутова діагностика. Основні компоненти обстеження особистості клієнта: стан розумової і фізичної працездатності; стан емоційно-вольової, сенсомоторної, інтелектуальної сфери; розвитку мови і комунікативних навичок; характер змін психологічного і соціально-психологічного статусу людини, пов'язаних із захворюванням, травмою або порушенням розвитку. Особливості посткризової психологічної діагностики дітей.

Тема 2.4. *Індивідуальні, групові і масові форми організації психологічної реабілітації.*

Зміст теми: Поняття та структура індивідуальної програми реабілітації. Державна типова програма реабілітації інвалідів та індивідуальна програма реабілітації. Протипоказання для реабілітаційних інтервенцій. Етапи розробки ІПР. Напрями реабілітаційних програм (психологічний, соціально-культурний, професійний, соціально-реабілітаційний). Оцінка ефективності впровадження програми. Психологічні критерії результативності. Алгоритм визначення ефективності реабілітації індивідів на індивідуальному рівні.

Психотерапевтичне втручання, або психотерапевтична інтервенція у системі психологічної реабілітації. Соціально-психологічний патронаж у системі психологічної реабілітації. Роль групової роботи у психологічній реабілітації. Групи підтримки і самопомоги. Терапевтичні фактори груп самопомоги. Ефективність роботи груп самопомоги у системі психологічної реабілітації. Психотерапевтичні групи (групи клінічної психотерапії (лікувальні групи): стаціонарні і амбулаторні. Дебрифінг як специфічна форма екстренної психологічної допомоги.

Тема 2.5. *Традиційні та інноваційні методи організації психологічної реабілітації в соціальній сфері.*

Зміст теми: Методи психотерапії у системі психологічної реабілітації (бібліотерапія, ізотерапія, арттерапія, музикотерапія, ігрова терапія, казкотерапія, глинотерапія, гарденотерапія, натуротерапія, пет-терапія). Терапія творчим самовираженням у системі психологічної реабілітації. Психодрама і драмотерапія у системі психологічної реабілітації. Терапевтична анімація. Спортивно-оздоровчі технології (йога, іппотерапія). Комп'ютерні технології у системі психологічної реабілітації. Емоційно-образна психотерапія. КПТ. Інші психотерапевтичні методи в ПР.

Модуль III. Психологічна реабілітація окремих груп клієнтів

Тема 3.1. *ПР осіб, що мають проблеми зі здоров'ям.*

Зміст теми: Принципи та етапи реабілітації хворих за М.М.Кабановим. Подолання госпіталізму у хворих, що тривалий час перебувають на стаціонарному лікуванні. Психосоціальні аспекти реабілітації онкологічних хворих. Психологічний компонент реабілітація осіб, що живуть з ВІЛ та СНІДом. Групи, які займаються наданням підтримки людям, що живуть з ВІЛ. Роль практичного психолога в процесі психологічної реабілітації ЛЖВС.

Психологічні аспекти реабілітації осіб з інвалідністю. Основні завдання психологічної реабілітації людей з різними психофізичними порушеннями. Види психосоціальних втручань у процесі реабілітації інвалідів. Роль сім'ї у психологічній реабілітації інвалідів. Принципи і

закономірності психологічної реабілітації людей з обмеженими функціональними можливостями.

Типові випадки появи у клієнта психогенних захворювань, що вимагають проведення психологічної реабілітації (за Р.С.Немовим). Техніки ландшафтної арт-терапії у системі психологічної реабілітації клієнтів з психосоматичними проблемами. Психологічна реабілітація в разі психогенних порушень та психосоматичних проявів. Психологічна реабілітація дівчат-підлітків з проявами дисморфоманії. Психологічна реабілітація осіб з харчовими порушеннями (нервовою анорексією та булімією).

Тема 3.2. *ПР осіб з девіантною поведінкою.*

Зміст теми: Принципи та етапи реабілітації наркозалежних за М.М.Кабановим. Основні напрямки і методи, що застосовуються в соціальній реабілітації наркологічних хворих. Психологічна реабілітація в роботі з наркозалежними. Емоційно-стресова психотерапія. Реабілітація неповнолітніх наркозалежних: особливості, методи, принципи. Психологічна реабілітація суїцидентів. Реорієнтаційний тренінг для суїцидентів. Психологічна реабілітація осіб, які повернулися з місць позбавлення волі.

Тема 3.3. *ПР осіб, що потрапили у складні життєві обставини.*

Зміст теми: Психологічна реабілітація хронічних безробітних. Психологічна реадaptaція та реабілітація трудових мігрантів, що повернулися із-за кордону. Індивідуальні та групові форми надання психологічної реабілітаційної допомоги жінкам, які постраждали від насильства чи належать до групи ризику. Особливості реабілітаційної роботи з жінками, які постраждалими від сімейного насильства. Психологічна реабілітація дорослих та дітей, що особливо гостро переживають построзлучний період (з суїцидальними спробами, станами депресії та іншими патологічними станами у дорослих, появою аутичних проявів у дітей).

Тема 3.4. *Структура і організація ПР осіб, що перебувають чи працюють в екстремальних умовах.*

Зміст теми: Вплив екстремальних ситуацій на людину. Причини виникнення та особливості прояву ПТСР у різних категорій клієнтів. Напрями і методи, які ефективно використовуються для відновлення при ПТСР. Загальні психологічні наслідки участі в бойових діях. Бойова психічна травма. Основні завдання психологічної реабілітації військовослужбовців. Основні прийоми психологічної реабілітації військовослужбовців. Завдання, методи та принципи психологічної реабілітації поранених і інвалідів війни. Психологічна реабілітація осіб, що працюють в екстремальних соціальних умовах (рятувальників, пожежників, працівників поліції, льотчиків тощо). Психологічна реабілітація дорослого контингенту біженців та їх дітей. Міжнародні реабілітаційні програми для потерпілих від масштабних критичних інцидентів. Психологічна підтримка волонтерів, що працюють з постраждалими.

Тема 3.5. *Особливості організації ПР з дітьми.*

Зміст теми: Реабілітація дітей, які пережили насильство і жорстоке ставлення в сім'ї. Принципи реабілітації дітей, які перенесли насильство в сім'ї. Компоненти реабілітації безпритульних і бездоглядних неповнолітніх.

Лялькотерапія та ритмопластика як методи психологічної реабілітації дітей з хронічними психосоматичними захворюваннями, психосоматично ослаблених або часто хворюючих дітей. Психологічна реабілітація дітей з обмеженими функціональними можливостями та їх сімей. Ігрова терапія та ляльковий театр як методи інтеграції та

психологічної реабілітації дітей із затримкою психічного розвитку. Іпотерапія як метод реабілітації дітей з обмеженими фізичними можливостями.

Психологічна реабілітація дітей, вилучених із праці на вулиці. Психологічна реабілітація дітей, вилучених із ситуацій торгівлі дітьми, в тому числі й секс-бізнесу.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульні контрольні роботи;
- реферати;
- творчі завдання (підготовка портфоліо);
- робота з проблемними ситуаціями.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): екзамен (оцінюється максимум в 40 балів).

Дисципліна вивчається 2 семестри. 1 семестр оцінюється максимум в 100 балів, 2 семестр оцінюється максимум в 60 балів.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання - екзамен

Об'єктом підсумкового контролю знань студентів у формі екзамену є:

- обґрунтування відповідей на теоретичні питання (письмово, усно або на платформі Moodle УДУ імені М. Драгоманова);
- розв'язання практичних ситуацій.

Оскільки дисципліна вивчається 2 семестри, то екзамен охоплює питання з усіх 3 модулів. Також підсумковий контроль може здійснюватися у формі письмового екзамену, який охоплює 2 теоретичні питання та розв'язання практичної ситуації. Ці завдання поєднуються у пропорції, яка логічно врівноважує теоретичну і практичну складову екзаменаційної роботи. Екзамен розміщений і проводиться на платформі Moodle УДУ імені М. Драгоманова.

Результати успішності студентів у кожному семестрі вносяться до електронної бази даних обліку успішності студентів. Результати підсумкового оцінювання успішності вносяться до відомості обліку успішності, після чого переносяться до електронної бази даних обліку успішності здобувачів.

Перерахунок балів і переведення їх у потрібну шкалу здійснюється автоматично комп'ютерною програмою ІАСУ «Університет» при внесенні оцінок за 100-бальною шкалою до електронної бази даних обліку успішності студентів.

Студент за результатами екзамену може отримати від 0 до 40 балів. Остаточна екзаменаційна оцінка складається з суми результатів поточного контролю і екзамену. Студенти, які набрали сумарно меншу кількість балів ніж розрахунковий мінімум – 60 балів, вважаються такими, що не виконали навчальний план з дисципліни.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для екзамену
90 – 100	A	відмінно
80-89	B	добре
70-79	C	
65-69	D	задовільно
60-64	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу МЕДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ

Основні джерела

1. Ждан В. М., Скрипніков А. М., Животовська Л. В. Основи медичної психології. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2014.
2. Максименко С. Д., Цехмістер Я. В., Коваль І. А., Максименко К. С. Медична психологія: підручник для студентів ВНЗ / за заг. ред. С.Д. Максименка. 2-ге вид. Київ : Слово, 2014. 515 с.
3. Клінічна (медична) психологія / Табачников О.Ю. та ін. Київ, 2020. 264 с.
4. Никоненко Ю. П. Клінічна психологія : навчальний посібник. Київ : КНТ, 2016. 369 с.
5. Основи загальної і медичної психології, психічного здоров'я та міжособового спілкування: підручник / І.Я. Губенко, О.С. Карнацька, О.Т. Шевченко. 3-є видання. Київ : Медицина, 2021. 512 с.
6. Основи загальної і медичної психології / За ред. І.С. Вітенка О.С. Чабана. Тернопіль: Укрмедкнига, 2003. 344 с.
7. Федосова Л. О. Клінічна психологія : навч. посіб. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2013. 248 с.

Допоміжні джерела

8. Абдяхімова Ц., Мухаровська І., Клебан К., Сапон Д., Калачов О. Особливості комунікації у медичному середовищі (методичні рекомендації). *Психосоматична медицина та загальна практика*. 2020. № 5(1), №е04501212. <https://doi.org/10.26766/pmgrp.v5i1.212>
9. Александер Франц. Психосоматическая медицина. Принципы и практическое применение / Пер. с англ. С. Могилевского. Москва : ЭКСМО-Пресс, 2002. 352 с.
10. Асанова А., Хаустова О. Типові складні ситуації у взаємодії лікар-пацієнт в залежності від особистісних особливостей і психічного стану реагування пацієнта. *Психосоматична медицина та загальна практика*. 2018. №3(3), №е0303125. <https://doi.org/10.26766/pmgrp.v3i3.125>
11. Афузова Г. В. Вплив психосоматичних порушень на психічну діяльність особистості. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2013. Вип. 23. С. 315-317.

12. Вежновець Т. А. Провідні чинники впливу на стан соціально-психологічного клімату в колективі медичних працівників. *Медичні перспективи*. 2017. Т.22, №2. С.133-140.
13. Вітенко І. С. Психологічні основи лікувально-профілактичної діяльності та підготовки лікаря загальної практики. Харків : «Основа», 2002. 388 с.
14. Гасюк М. Б. Роль внутрішньої картини здоров'я в лікуванні та реабілітації соматично хворого. *Збірник наукових праць. Теорія і практика сучасної психології*. Запоріжжя : Класичний приватний університет. 2019. Т.1, №1. 124-129.
15. Деонтологія і етика в клінічній практиці. Частина 1: навчальний посібник / Ю.М.Казаков, С.І.Треумова, В.П.Боряк, Н.І.Чекаліна, Т.А. Трибрат, С.В. Шуть. Полтава, 2014. 213 с.
16. Дзіковська Леся Валентинівна. Управління поліпшенням соціально-психологічного клімату в умовах КНП «КМКЛ» №17: Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього рівня магістра. Спеціальність 073 Менеджмент. Житомир, 2021. 30 с. http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/11284/1/Dzikovska_LV_KR_073_2021.pdf
17. Дідковська Л. І. Когнітивні уявлення про хворобу як чинник психологічного благополуччя у ситуації хронічного захворювання. *Тези звітної наукової конференції філософського факультету Львівського національного університету імені Івана Франка* / Відп. за випуск Л. Рижак, Н. Жигайло. Львів, 2020. С. 138-140.
18. Дідковська Л. І. Ставлення до хвороби та психологічне благополуччя осіб у ситуації хронічного соматичного захворювання. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Психологічні науки: збірник наукових праць*. Вип.1. Херсон, 2020. С. 182-189.
19. Зливков В. Л., Лукомська С. О. Спис Гіппократа: основи психології спілкування для медичних працівників. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М.; Київ, 2017. 208 с.
20. Ковальова О. М., Сафаргаліна-Корнілова Н. А., Герасимчук Н. М. Деонтологія в медицині. Харків, 2014. 258 с.
21. Купрєєва О. І. Вплив функціональних обмежень на особистісний розвиток. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: Збірник наукових праць*. 2009. № 6(8). С. 255–263.
22. Лекція 3_Типи реагування на хворобу і внутрішня картина хвороби. https://www.youtube.com/watch?v=XH06X_uqP4
23. Лікар і пацієнт у діагностичному процесі (психологічні аспекти) / А. М. Скрипніков, Л. О. Герасименко, Р. І. Ісаков, П. В. Кидонь. *Практикуючий лікар*. 2021. Т. 10, № 1. С. 73–77.
24. Лісова О. С. Внутрішня картина здоров'я. *Психологія. Збірник наукових праць. УДУ імені М. Драгоманова*. Київ, 2002. Вип. 15. С. 69 – 77.
25. Лісовенко А. Ф. Медична психологія: методичні рекомендації (для самостійної підготовки здобувачів вищої освіти факультету психології, політології та соціології). Одеса: Фенікс, 2020. 60 с.
26. Медицина надзвичайних ситуацій : підручник / Б.Д.Халмурадов, П.Б.Волянський Київ : Центр учбової літератури, 2016. 208 с
27. Мишаткина Т. В. Фонотова Э. А., Денисов С. Д., Яскевич Я. С. Биомедицинская этика. Минск: ТетраСистемс, 2003. 320 с.
28. Мозгова Г. П. Психосоматичні захворювання у дітей: Монографія. Київ, 2009. 247 с.

29. Мозгова Г. П., Ханецька Т. І., Якимчук О. І. Психосоматика: психічне, тілесне, соціальне. Хрестоматія: Навчальний посібник. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. 383 с.
30. Мухаровська І. Р. Особливості психологічного реагування на захворювання у онкологічних хворих. *ScienceRise. Medical science*. 2016. № 11. С. 16-20.
31. Мушкевич М. І., Чагарна С. Є. Основи психотерапії : навч. посіб / за ред. М.І.Мушкевич. Вид. 3-тє. Луцьк : Вежа-Друк, 2017. 420 с.
32. Основи деонтології: навчальний посібник [Електронний ресурс] : навч. посібн. для студ. спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія», спеціалізації «Фізична терапія»/ укл. Ю.В. Копочинська, С.Б.Латенко; КПІ ім. Ігоря Сікорського. – Електронні текстові дані. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 87 с.
https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/42302/3/Posibnyk_Osnovy-Deontolohii.pdf
33. Основи медичної психології : конспект лекцій / укладач Т. В. Іванова. Суми : Сумський державний університет, 2022. 275 с.
34. Основи психодіагностики в соціальній сфері та клінічній практиці : навчальний посібник / О. Любчук, Ю. Горбанюк, В. Луньов, Т. Мельничук, Ю. Удовенко / за заг. ред. О. Любчук. 2017. 286 с.
35. Психологія здоров'я: учебник для вузов / Под ред. Г С. Никифорова. СПб.: Питер, 2006. 607 с.
36. Психологічні аспекти медичної праці: навч. посібник / Уклад. І. В. Федік. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2017. 126 с.
37. Пшук Н. Г., Абдяхімова Ц. Б., Белов О. О., Герасимук В. А. Психосоматичні трансформації у хворих на професійну патологію. *Медична психологія*. 2019. №3. С.9 – 11.
38. Рогач І. М., Качала Л. О., Погоріляк Р. Ю. Морально-етичні та психологічні аспекти медичної діяльності лікарів загальної практики. Навчально-методичний посібник. Ужгород, 2010. 64 с.
39. Сибірна Р. І., Сибірний А. В. Вплив соматичних серцево-судинних захворювань на психіку людини. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія психологічна*. 2017. Вип. 1. С. 205-213.
40. Сиделковский А. Л. Врачебные ошибки и врачебные девиации. Киев : Пабліш Про, 2018. 176 с.
41. Смайлова С. О., Єпішкіна І. В. Типи ставлення до хвороби у членів однієї сімейної системи. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка. – Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія*. 2012. Том. X. Вип. 23. С.604-615.
42. Устінов О. В. Психічне здоров'я як складова національної безпеки. *Український медичний часопис. Актуальні питання клінічної практики on-line*. І/ІІ 2013. № 1 (93).
<http://www.umj.com.ua/article/52851/psixichne-zdorov-ya-yak-skladova-nacionalnoi-bezpeki>
43. Харди И. Врач, сестра, больной [Электронный ресурс]. Будапешт, 1988. 338 с.
<https://studfile.net/preview/2247774/>
44. Шевченко Н. Ф., Максименко С. Д. Психологічна допомога тяжким соматично хворим: навчальний посібник. Ніжин: Меланік, 2007. 115 с.
45. Шпильовий Я. В. Персонологічні властивості та ставлення до хвороби у жінок із невротичними тривожно-депресивними розладами різного психогенезу (вимушених

переселенців та дружин військовослужбовців–учасників АТО). *Вісник наукових досліджень*. 2016. № 4. С. 103-107.

46. Jokela M. Hakulinen C., Singh-Manoux A., Kivimäki M. Personality change associated with chronic diseases: pooled analysis of four prospective cohort studies. *Psychol Med*. 2014 Sep; #44(12). P.2629-2640. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/25055176/>

47. Kim J., Park E., An M. The Cognitive Impact of Chronic Diseases on Functional Capacity in Community-Dwelling Adults. *J Nurs Res*. 2019 Feb; #27(1). P.1-8. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6369881/>

48. Personality and Disease / Batty G. D. , Bech P., Bidstrup P.E. etc, Editor: Ch. Johansen. L.: Academic Press, 2018. <https://www.sciencedirect.com/book/9780128053003/personality-and-disease>

49. Sutin A.R., Zonderman A.B., Ferrucci L., Terracciano A. Personality traits and chronic disease: implications for adult personality development. *J Gerontol B Psychol Sci Soc Sci*. 2013 Nov; #68(6). P.912-920. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3805287/>

50. Wahass S. H. The role of psychologists in health care delivery. *J Family Community Med*. 2005 May; Vol.12(2). P.63-70. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3410123/>

РЕАБІЛІТАЦІЙНА ПСИХОЛОГІЯ

Основні джерела

51. Дуб Віра. Реабілітаційна психологія : методичні матеріали до семінарських занять [для студентів ВНЗ]. – Дрогобич : РВД Дрогобицького держ. пед. ун-ту імені Івана Франка, 2017. 92 с.

52. Єгорова О. Б. Реабілітаційна психологія: курс лекцій. Навчально-методичний посібник для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія. Слов'янськ: Вид-во Б.І.Маторіна, 2018. 132 с.

53. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник [Електронний ресурс]. Том 1. Київ, 2018. 208 с. <https://www.osce.org/files/f/documents/a/a/430805.pdf>

54. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник [Електронний ресурс]. Том 2. Київ, 2018. 240 с. <https://www.osce.org/files/f/documents/a/c/430829.pdf>

55. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник [Електронний ресурс]. Том 3. Київ, 2018. 236 с. <https://www.osce.org/files/f/documents/4/d/430841.pdf>

56. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій: методичний посібник / З. Г. Кісарчук, Я. М. Омельченко, Г. П. Лазос та ін.; за ред. З.Г. Кісарчук. Київ : ТОВ "Видавництво "Логос". 206 с.

Допоміжні джерела

57. Байер О. О. Життєві кризи особистості : навчальний посібник. Дніпро : Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту, 2010. 244 с.

58. Бондаренко Н. Б. Групи самопомогги як додатковий ресурс соціальної підтримки людей з проблемами психічного здоров'я. *Наукові записки НаУКМА. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота*. - 2014. - Т. 162. - С. 67-74.

59. Бочелюк В. Й., Турубарова А. В. Психологія людини з обмеженими можливостями. Навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 264 с.

60. Бурно М. Е. Терапия творческим самовыражением: клиническая терапия творчеством, духовной культурой. *Московский психотерапевтический журнал*. 1999. №1. С.19-42. Режим доступа: https://psyjournals.ru/files/23537/mpj_1999_n1_Burno.pdf
61. Військова психологічна підготовка та реабілітація. Київ: Вида- вець Олег Філюк, 2014. 496 с.
62. Вiнтюк Юрiй. Впровадження комп'ютерних технологiй у реабiлітацiйну дiяльнiсть. *Соцiогуманiтарнi проблеми людини*. № 7, 2013. С.130-141.
63. Голова Н. І. Шляхи та засоби соціальної реабілітації дітей та молоді з обмеженими можливостями: від ізоляції до інтеграції. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна"*. 2012. № 5. С. 48-52.
64. Зборовский К. Э. Группы самопомощи в технологии социальной реабилитации инвалидов: Учебно-методическое пособие [Электронный ресурс]. Минск: ОО «Белорусская ассоциация социальных работников», 2008. 156 с. <https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjX8-t2MXWAhUpIpoKHeIMDDoQFggIMAA&url=http%3A%2F%2Fbasw-ngo.by%2FFile%2FPosobie08.pdf&usq=AFQjCNGSjWirRYhYqmWPm43gojygrQznhA>
65. Зубцов Д. Е. Особливості психологічних проблем розлучених жінок. *Психологія і особистість*. 2016. № 2(2). С. 88-95.
66. Інноваційні технології розвитку психологічних ресурсів особистості: колективна монографія / відпов. ред. Н.І. Тавровецька. Херсон : Вид-во ФОП Вишемирський В.С., 2019. 354 с.
67. Калашин В. Ф. Раціонально-емотивна терапія: теорія та практика. *Практична психологія та соціальна робота*. 2010. Вип. 133. С. 71-77.
68. Комплексна допомога бездоглядним та безпритульним дітям: метод, посіб. Авт.: Безпалько О.В.; Гурковська Л.П.; Журавель Т.В. та ін. ; За ред. Зверевої І.Д., Петрочко Ж.В. Київ: Видавничий дім "КАЛИТА", 2010. 376 с.
69. Комплексна Програма корекційно-реабілітаційної роботи з дівчатами (14-18 років) та жінками, які пережили насильство або належать до групи ризику: інформаційно-методичні матеріали / Бондаровська В. М. та ін. ; за заг . ред. Бондаровської В. М., Журавель Т. В., Пилипас Ю. В. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Калита», 2014. 528 с.
70. Копытин А. И., Корт Б. Техники ландшафтной арт-терапии [Электронный ресурс]. Москва: Когито-Центр, 2013. 104 с. http://zabolel.info/sites/default/files/beverli_kort_tehniki_landshaftnoy_art-terapii.doc
71. Кошова І. В. Основи психологічної реабілітації : практикум. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 89 с.
72. Лебедева С. Сучасний погляд щодо проблеми збереження психічного здоров'я рятувальників та психологів МНС України після участі у надзвичайних ситуаціях регіонального та державного рівня. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. 2012. Вип. 29. С. 31-33.
73. Ліснівська Л. Психологічна реабілітація та ресоціалізація осіб, залежних від вживання психоактивних речовин. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія*. 2014. Вип. 2. С. 46-49.
74. Лютий В. П. Тема 5. Організація роботи групи взаємодопомоги користувачів соціальних послуг. *Навчально-методичний комплекс з курсу «Методика групової соціальної роботи» для студентів спеціальності 7.040202 "Соціальна робота"* [Електронний ресурс] /

Укл. Лютий В.П. Київ: Акад. праці і соц. відносин Федер. проф. спілок України, 2009. 40 с.
<http://moodle.socosvita.kiev.ua/moodledata/filedir/59/de/59de47fc1c762905b6b047f37909f27fb2faa580>

75. Максименко С. Д., Шевченко Н. Ф. Психологічна допомога тяжким соматично хворим: Навчальний посібник. Київ: Інститут психології імені Г.С.Костюка НАПН України; Ніжин: Міланік, 2007. 115 с.

76. Малкина-Пых И. Г. Психологическая помощь в кризисных ситуациях [Электронный ресурс]. Москва: Эксмо, 2005. 960 с. <http://ibib.ltd.ua/psihologicheskaya-pomosch-krizisnyih.html>

77. Маркова М. В., Савіна М. В., Антонович М. О. Психотерапія та психологічне консультування в програмах реабілітації залежних від психоактивних речовин. *Психіатрія, неврологія та медична психологія*. 2019. Вип. 11. С. 65-72.

78. Мельник А. П. Психологічна реабілітація військовослужбовців, що перебували в умовах бойових дій. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2015. № 4. С. 100-105.

79. Міронова Л. П. Проблеми адаптації дитини при госпіталізації в стаціонар. *Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка*. 2004. Т.7, Вип. 3. С.156-164.

80. Мотивація для реабілітації (відновлення) після інсульту [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ukrshealth.ru/rizne/medicina/30369-motivacija-dlja-reabilitacii-vidnovlennja-pislja.html>

81. Музиченко І. В., Ткачук І.І. Шляхи подолання дитячої психотравми в діяльності працівників психологічної служби : [метод. рек.]. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2017. - 88 с.

82. Мульована Л. І. Психологічний дебрифінг як метод групової психологічної корекції посттравматичних стресових розладів в учасників бойових дій. *Проблеми соц. роботи: філософія, психологія, соціологія*. 2014. № 1. С. 64-69.

83. Наказ Міноборони України від 09.12.2015 № 702 «Про затвердження Положення про психологічну реабілітацію військовослужбовців Збройних Сил України, які брали участь в антитерористичній операції, під час відновлення боєздатності військових частин (підрозділів)». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0237-16>

84. Немов Р. С. Основы психологического консультирования: Учеб. для студ. педвузов. Москва: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. 394 с.

85. Овсяннікова Я. О. Психологічна допомога дітям, які пережили психічну травму внаслідок надзвичайної ситуації. *Право і Безпека*. 2012. № 1. С. 317-321.

86. Поліщук С. В. Роль групової роботи у психологічній реабілітації. Арт-терапія. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія : Соціально-педагогічна*. 2012. Вип. 20(1). С. 202-209.

87. Психологическая помощь мигрантам [Электронный ресурс] / Под ред. Г. У. Солдатовой. М.: Смысл, 2002. 479 с. Режим доступа: https://www.studmed.ru/soldatova-gu-psihologicheskaya-pomosch-migrantam-uchebnoe-posobie_6f5c98b20ed.html

88. Психосоціальна допомога в роботі з кризовою особистістю : навчальний посібник / наук. ред. та керівник проблем. групи / Л. М. Вольнова. Київ, 2012. 275 с.

89. Психосоціальна допомога внутрішньо переміщеним дітям, їхнім батькам та сім'ям з дітьми зі Сходу України : посіб. для практиків соціальної сфери / Мельник Л.А. та ін. ; за ред. Волинець Л.С. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Калита», 2015. 72 с.

90. Селюкова Т.В. Психологічна діагностика посттравматичних стресових розладів: курс лекцій. Київ: НУЦЗ України, 2016. 54 с.

91. Слабина Е.В. Социально-психологическая реабилитация хронических безработных [Электронный ресурс] / Е.В. Слабина, Д.А. Береговая, Е.А. Алонова, Е.Л. Наумова. Саратов: Поволж. межрегион. уч. центра, 2001. 82 с. Режим доступа: <http://window.edu.ru/resource/272/50272/files/10.pdf>

92. Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми у конфліктний та постконфліктний період : метод. рек. [Електронний ресурс] / Н.П. Бочкор, Є.В. Дубровська, О.В.Залеська та ін. Київ: МЖПЦ «Ла Страда-Україна», 2014. 84 с. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/pozashkilna/psychologichna-sluzhba/metodichka-080914.pdf>

93. Соціально-психологічна реабілітація дітей, вилучених із ситуацій торгівлі дітьми та інших найгірших форм дитячої праці. Узагальнення досвіду організацій Центральної та Східної Європи. [Електронний ресурс]. Міжнародна організація праці, 2007. 116 с. Режим доступу: <http://www.osce.org/uk/ukraine/75907?download=true>

94. Тимчасова інструкція щодо організації психологічного супроводження та психологічного відновлення військовослужбовців [Електронний ресурс]. Київ, 2015. 16 с. Режим доступу: http://www.mil.gov.ua/content/medicine/rehabilitation_instruction.pdf

95. Федій О. А. Естетотерапія. навч. посіб. 2-ге вид. перероб. та доп. Київ: В-во «Центр учбової літератури», 2012. 304 с.

96. Христенко В. Є. Міжнародні реабілітаційні програми потерпілим від крупномасштабних критичних інцидентів. *Проблеми екстремальної та кризової психології : Збірник наукових праць. Вип. 6* / М-во України з питань надзвич. ситуацій та у справах захисту насел. від наслід. Чорнобильської катастрофи, Ун-т цивільного захисту України. Харків : [б. в.], 2009. С.230-237.

97. Чубко О.Б., Романченко Л.В. [Роль та місце психосоціальної реабілітації в процесі психіатричної допомоги](#) [Електронний ресурс]. *НейроNEWS : психоневрологія и нейропсихиатрия*. 2012. № 3 (38). Режим доступу: <http://neuronews.com.ua/page/rol-ta-misce-psihosocialnoyi-reabilitaciyi-v-sistemi-psihiatrichnoyi-dopomogi>

98. Шевченко Н. Ф. Психологічна допомога тяжко хворим пацієнтам: духовна складова відновленого сенсу життя. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12 : Психологічні науки*. 2014. Вип. 43. С. 46-52.

99. Шевченко Н. Ф. Психологічна допомога тяжко хворим пацієнтам: духовна складова відновленого сенсу життя. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12 : Психологічні науки*. 2014. Вип. 43. С. 46-52.

100.Шевчук В. І., Яворовенко О. Б., Беляєва Н. М., Шевчук С. В. Реабілітація інвалідів: Монографія. Вінниця: ФОП Данилюк В.Г., 2012. 216 с.

101.Dyregrov Atle. Psychological Debriefing: A Leader's Guide for Small Group Crisis Intervention. Chevron Pub Corp, 2003. 144 p. https://www.academia.edu/30011350/The_process_in_psychological_debriefings

102.Greenberg Neil. A Critical Review of Psychological Debriefing and a Proposal for the future The management of psychological health after traumatic experiences.

<https://www.kcl.ac.uk/kcmhr/publications/assetfiles/deployment/greenberg-psychologicaldebriefing.pdf>

103. Warren B. Using the creative arts in therapy: a practical introduction. – L.: Routledge, 2000. – 189 p.

104. Wressle E. Client participation in the rehabilitation process. Doctoral dissertation No. 722. Division of Occupational Therapy, Department of Neuroscience and Locomotion, Faculty of Health Sciences, Linköpings Universitet, SE-581 85 Linköping, Sweden, 2002. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:23342/FULLTEXT01.pdf>

VII. Інформаційні ресурси

1. Сайт наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова. Розділ «Психологія». URL: <https://lib.npu.edu.ua/search-form?searchword=%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F&searchphrase=all>
2. Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Наукова періодика (пошук за ключовими словами). URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21CNR=20
3. Світова цифрова бібліотека. Розділ «Психологія». URL: <https://www.loc.gov/collections/world-digital-library/?q=psychology>
4. Цифрова бібліотека освітніх ресурсів «Академія». Розділ «Психологія». URL: <https://npu-ua.academia.edu/search?q=%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F>
5. Цифрова бібліотека тематичних текстових збірок. URL: <https://www.fractr.org>
6. Directory of Open Access Books. URL: <https://www.doabooks.org>

ПРОГРАМА **навчальної дисципліни** **ПСИХОЛОГІЯ МЕНЕДЖМЕНТУ**

Розробники програми: *Андрущенко Тетяна Вікторівна*,
доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри політичної психології
та міжнародних відносин;
Хворостянка Наталія Анатоліївна,
доктор філософії в галузі психології,
старший викладач кафедри політичної психології
та міжнародних відносин.

I. Пояснювальна записка

Програма обов'язкової навчальної дисципліни «Психологія менеджменту» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «Психологія».

Предмет вивчення навчальної дисципліни є теоретико-практичні проблеми психології менеджменту, формування розуміння сутності особистості та її ролі в процесі менеджерської діяльності, психологічні засади управління організацією, працею, людьми.

Міждисциплінарні зв'язки психологія, менеджмент, соціологія, філософія, соціальна філософія, соціальна психологія, конфліктологія, психологія управління, психодіагностика, тренінг особистісного зростання.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Психологія менеджменту» є отримання студентами системних знань про теоретичні та методологічні аспекти психології менеджменту, формування розуміння сутності особистості та її ролі в процесі управління, визначення психологічних засобів оптимального впливу на працівників для створення позитивного клімату в колективі.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Психологія менеджменту» є навчити студентів володіти основними теоретичними знаннями щодо психології менеджменту; отримання практичних вмінь й навичок, що забезпечать формування та подальший розвиток спеціаліста у сфері управління; розвиток здатності успішно та ефективно взаємодіяти з різними групами людей; отримання здобувачами вищої освіти практичних навичок управління в організації.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.	ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психологічних наук, що передбачають застосування основних психологічних теорій, методів і характеризуються комплексністю й невизначеністю умов.
2.	ПР4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.	ЗК5. Здатність бути критичним і самокритичним.
3.	ПР10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.	ЗК7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
4.	ПР20. Вміти використовувати професійно-профільовані знання при плануванні професійної діяльності, визначати пріоритетні напрями роботи у конкретній установі, державних і приватних організаціях й на виробництві.	СК11. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.
5.	ПР14. Ефективно виконувати різні ролі в команді в процесі вирішення фахових завдань, у тому числі демонструвати лідерські якості.	СК14. Здатність до рефлексії власної діяльності з метою визначення її ефективності.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Семінарські	Практичні	СРС	Аудиторні	Лекції	Семінарські	Практичні	СРС
1.	Модуль I Основи психології менеджменту.	34	14	12	6	42	10	4	4	2	66
2.	Тема 1.1. Предмет, об'єкт і завдання психології менеджменту.	4	2	2		6					8
3.	Тема 1.2. Методологія та методи психології менеджменту.	4	2	2		6		2	2		8

4.	Тема 1.3. Психологічна готовність до управління.	4	2	2		6					10
5.	Тема 1.4. Мотивація працівників та задоволеність працею.	4	2	2		6				2	10
6.	Тема 1.5. Психологічні основи прийняття управлінського рішення.	6	2	2	2	6					10
7.	Тема 1.6. Професіограма менеджера.	6	2	2	2	6		2	2		10
8.	Тема 1.7. Психологічний інструментарій спеціаліста у сфері управління персоналом.	6	2		2	6					10
9.	Модуль II Міжособистісні взаємини в організації.	52	18	12	14	54	14	6	4	4	82
10	Тема 2.1. Психологія конфліктів в управлінні та шляхи їх розв'язання.	6	2	2		6					10
11	Тема 2.2. Здійснення комунікацій в організації.	6	2		2	6		2	2		8
12	Тема 2.3. Психологія ділового спілкування в управлінні.	6	2	2	2	6					10
13	Тема 2.4. Психологічні техніки в управлінською діяльності.	4	2	2		6		2			10
14	Тема 2.5. Психологія стресу у діяльності керівника.	6	2	2	2	6		2	2		8
15	Тема 2.6. Психологія управління групами та трудовим колективом.	6	2		2	6			2	2	10
16	Тема 2.7. Психологічні особливості формування ініціативності в процесі діяльності.	6	2	2	2	6		2			10
17	Тема 2.8. Психологічний тренінг як метод особистісного зростання працівників	6	2	2	2	6					8
18	Тема 2.9. Психологічні засади командоутворення	6	2		2	6			2		8
19	Підготовка до екзамену					8					8
Разом:		76	32	24	20	104	24	10	8	6	156

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 6 кредитів ЄКТС 180 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I Основи психології менеджменту.

Тема 1.1. *Предмет, об'єкт і завдання психології менеджменту.*

Зміст теми: Предмет, об'єкт і завдання психології менеджменту. Структура, функції та основні категорії психології менеджменту. Міждисциплінарні зв'язки психології

менеджменту. Психологічні підходи до процесу управління. Історія виникнення психології менеджменту.

Тема 1.2. **Методологія та методи психології менеджменту.**

Зміст теми: Методологічні засади психології менеджменту: загальна методологія. Принципи та методи психології менеджменту. Психологічні методи вивчення особистості в менеджменті. Соціально-психологічні методи менеджерської діяльності. Методи, спрямовані на розв'язання управлінських завдань та прийняття управлінських рішень.

Тема 1.3. **Психологічна готовність до управління.**

Зміст теми: Індивід, індивідуальність, особистість в психології менеджменту. Індивідуально-психологічні, психофізіологічні властивості особистості та їх урахування в системі управління. Активність особистості як форма вияву її індивідуальності, творчості та професіоналізму.

Тема 1.4. **Мотивація працівників та задоволеність працею.**

Зміст теми: Психологічне визначення понять «мотивація» та «задоволення» в психології менеджменту Теорії мотивації. Мотиви працівників. Матеріальна та нематеріальна мотивація працівників. Стимулювання та мотивація навчально-пізнавальної діяльності. Психологічні принципи сприяння задоволення працею.

Тема 1.5. **Психологічні основи прийняття управлінського рішення.**

Зміст теми: Теорії прийняття рішень. Етапи прийняття рішень. Порівняльна характеристика групових та індивідуальних форм прийняття рішень. Структура групового завдання на прийняття рішення. Соціально-психологічні феномени групового прийняття рішень. Групове мислення. Прийоми послаблення негативних наслідків групових рішень.

Тема 1.6. **Професіограма менеджера.**

Зміст теми: Основні характеристики професіограми менеджера. Різновиди менеджерів. Роль менеджера в організації. Знання та навички менеджера. Психологічні риси менеджера.

Тема 1.7. **Психологічний інструментарій спеціаліста у сфері менеджменту.**

Зміст теми: Процес рекрутингу в сучасних умовах. Психологічні особливості проведення інтерв'ю роботодавцем. Психологічний інструментарій для діагностики персоналу: за і проти. Психологічні технології адаптації та супроводу персоналу. Тренінгова робота з персоналом в організації. Психічне здоров'я персоналу в організації.

Модуль II Міжособистісні взаємини в організації.

Тема 2.1. **Психологія конфліктів в управлінні та шляхи їх розв'язання.**

Зміст теми: Визначення поняття «конфлікт». Різновиди конфліктних ситуацій в організації. Психологічні технології управління конфліктами в організації. Шляхи вирішення конфліктних ситуацій в процесі професійної діяльності. Медіація конфліктів та ділових переговорів.

Тема 2.2. **Здійснення комунікацій в організації.**

Зміст теми: Комунікативно-психологічні засади ефективності розвитку соціальної групи (організації). Внутрішні та зовнішні комунікації. Імідж та бренд організації: психологічні аспекти. Маніпулятивні технології та психологічні особливості протистояння.

Тема 2.3. **Психологія ділового спілкування в управлінні.**

Зміст теми: Основні категорії психології ділового спілкування в процесі управлінської діяльності. Методи та прийоми ділового спілкування. Психологічні техніки ефективного ділового спілкування.

Тема 2.4. Психологічні техніки в управлінській діяльності.

Зміст теми: Особливості застосування психологічних технік в менеджменті. Різновиди психологічної діяльності менеджера. Психологічні напрями менеджерської діяльності.

Тема 2.5. Психологія стресу у діяльності керівника.

Зміст теми: Поняття стресу і ризику в психології менеджменту. Стадії стресу. Ознаки стресу. Професійний стрес та чинники, що впливають на його виникнення в організаціях. Поняття синдрому «професійного вигорання». Основні підходи до вивчення синдрому «професійного вигорання». Психологічні прояви синдрому «професійного вигорання» в менеджерській діяльності. Профілактика стресів та професійного вигорання у менеджерів.

Тема 2.6. Психологія управління групами та трудовим колективом.

Зміст теми: Поняття групи. Типи груп. Характеристика формальних і неформальних груп. Формування груп. Етапи розвитку групи. Сутність поняття «команда». Відмінності між групами і командами. Типи команд. Робочі групи і робочі команди. Фактори, які впливають на ефективність команди. Управління формальними й неформальними групами та командами.

Тема 2.7. Психологічні особливості формування ініціативності в процесі менеджерської діяльності.

Зміст теми: Поняття ініціативності. Ознаки ініціативності. фактори впливу на ініціативність. Критерії прояву ініціативності. Розвиток ініціативності в працівників на підприємстві.

Тема 2.8. Психологічний тренінг як метод особистісного зростання працівників.

Зміст теми: Визначення поняття психологічний тренінг. Види тренінгів. Моделі тренінгів. Принципи тренінгової роботи. Етапи тренінгової роботи. Особистість тренера в менеджменті.

Тема 2.9. Психологічні засади командоутворення.

Зміст теми: Поняття командоутворення (Team building). Team skills. Формування командного духу. Принципи командоутворення. Характерні риси особистості для ефективного командоутворення. Синергія. Етапи формування команди. Підходи до командоутворення.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Контроль якості знань студентів здійснюється відповідно до «Порядку контролю якості знань студентів Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова» (<https://cutt.ly/IRR0apo>).

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне опитування,
- обговорення проблемних питань,
- практичне завдання,

- реферат,
- творче завдання,
- аудиторна контрольна робота,
- самостійна робота студентів,
- інші.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): екзамен (підсумкове опитування).

Форми та методи поточного контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських та практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацювати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань здобувачів вищої освіти є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань;
- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів робіт:

- усне опитування,
- обговорення проблемних питань,
- практичне завдання,
- реферат,
- творче завдання,
- аудиторна контрольна робота,
- самостійна робота студентів,
- інші.

Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля. Модуль включає бали за поточну роботу студента на семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом на семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях кожного модуля.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає

індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота.

Модульна контрольна робота з дисципліни «Основи політичної психології» складається з чотирьох питань. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також виявити вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер. Недопустимо запозичення тексту, фактичних даних із літературних джерел без посилання на них. Тому контрольні роботи, написані без врахування цих вимог, викладачем перевірятися не будуть. Студент може спиратися у своїй роботі на відповідні інформаційні джерела з даної проблеми. При цьому, якщо він наводить цитату чи запозичує якусь теоретичне положення (наприклад, визначення, висновки дослідження, думку автора інформаційного джерела з того чи іншого питання тощо), то обов'язково треба робити посилання на літературне джерело.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання - *екзамен*

Формою підсумкового контролю є екзамен. Екзамен з дисципліни «Психологія менеджменту» проводиться у письмовій формі (під час дистанційного навчання в формі тестів). Екзаменаційні завдання виконують за білетами, складеними викладачем-лектором (екзаменатором) з дисципліни та затвердженими не пізніше, ніж за місяць до початку екзамену, на засіданні кафедри за підписами завідувача кафедри та екзаменатора. Виконання завдань підсумкового контролю оцінюється (екзамену) *0-40 балів* (включно).

Оцінювання навчальних досягнень студентів проводиться за 100-бальною шкалою. Поточну і підсумкову успішність студентів з дисциплін оцінюють від 0 до 100 балів (включно). Відповідність шкал оцінювання та критеріїв визначення рівнів досягнень студентів наведено в таблиці.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для екзамену
90-100	A	Відмінно
80-89	B	Добре
70-79	C	
65-69	D	Задовільно
60-64	E	
35-59	FX	Незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основна:

1. Єрмоленко М.М. Менеджмент: Навчальний посібник. / М.М. Єрмоленко, С.А. Єрохін, О.А. Старостенко. - К.: Національна академія управління, 2006.
2. Карамушка Л.М. Психологія освітнього менеджменту: Навч. посібник. / Л.М. Карамушка – К.: Либідь, 2004.

3. Лозниця В.С. Психологія менеджменту. Теорія і практика: Навчальний посібник. / В.С. Лозниця - Київ: «ЕксОб», 2001.
4. Орбан – Лембрик Л.Е. Психологія управління: Посібник. 2 –ге видання/ Л.Е. Орбан – Лембрик - Київ: Академвидав., 2010.
5. Пірен М.І. Конфлікти і управлінські ролі: соціально-психологічний аналіз./ М.І Пірен – К.: Вид-во УАДУ, 2000.
6. Савельєва В.С. Психологія управління: Навчальний посібник. / В.С. Савельєва.- К. : ВД «Професіонал», 2005.
7. Ходаківський Є. І. Психологія управління. 5-те вид. перероб. та доп. Х69 [текст] Підручник. / Є. І. Ходаківський, Ю. В. Богоявленська, Т. П. Грабар. – К.: Центр учбової літератури, 2016.

Допоміжна:

1. Лозниця В.С. Психологія менеджменту: навч.посіб. / В.С.Лозниця – К.: КНЕУ, 1997. – 248 с.
2. Мельник Л.П. Психологія управління: курс лекцій. 2-е вид./ Л.П. Мельник – К.: МАУП, 2002. – 176 с.
3. Орбан-Лембрик Л.Е. Психологія управління: Посібник./ Л.Е. Орбан-Лембрик – К.: Академвидав.,2003. – 568с. (Альма-матер)
4. Дуткевич Т. В. Конфліктологія з основами психології управління. Кам'янець-Подільський — 2005. — 345 с.
5. Орбан Л.Е. Соціальна психологія особистості: практичні поради діловим людям. / Л.Е.Орбан , Д.М. Гридчук – К.: Банк „Україна”, 1997. -108 с.
6. Орбан-Лембрик Л.Е. Основи психології управління: Монографія./ ОрбанЛ.Е. Лембрик – Івано-Франківськ: Плай,2002. – 426 с.
7. Пачковський Ю.Ф. Соціопсихологія підприємницької діяльності і поведінки. / Ю.Ф. Пачковський – Львів: Світ,2000. – 272 с.
8. Психологія професійної діяльності і спілкування / За ред.Л.Е.Орбан, Д.М.Гридчука. –К.: Преса України,1997. -192 с.
9. Циба В.Т. Соціологія особистості: системний підхід (соціальнопсихологічний аналіз): навч.посібник. / В.Т. Циба – К.: МАУП,2000. – 152 с.
10. Кредісов А.І. Менеджмент для керівників / А.І.Кредісов, Є.Г.Панченко, В.А. Кредісов – К.: Знання,1999. – 556 с.
11. Harold J. Leavitt and Homa Bahrami: Managerial Psychology: Managing Behavior in Organizations, 5th edition: 1988, Chicago, IL: The University of Chicago Press. 353 p.

VII. Інформаційні ресурси

1. Сайт Strategy & Business. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.strategy-business.com/>.
2. Портал Наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lib.npu.edu.ua/>.
3. Портал Національної бібліотеки України імені В. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>.
4. Портал Українські підручники для ВНЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// www.pidruchniki.ws](http://www.pidruchniki.ws).

**ВИБІРКОВА ЧАСТИНА
ПРОГРАМИ ДИСЦИПЛІН ВІЛЬНОГО
ВИБОРУ СТУДЕНТІВ
Вибірковий блок дисциплін
«Соціальна та сімейна психологія»**

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ПСИХОДІАГНОСТИКА СОЦІАЛЬНИХ І СІМЕЙНИХ СИСТЕМ

Розробник програми: *Бушуєва Тетяна Володимирівна*,
кандидат психологічних наук, доцент,
професор кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації

І. Пояснювальна записка

Навчальна програма навчальної дисципліни «*Психодіагностика соціальних і сімейних систем*» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «*Психологія*».

Предмет вивчення навчальної дисципліни - психологічні знання діагностики особистості та групи, спрямовані на формування компетентностей оцінки психологічних особливостей особистості та психологічних характеристик малої групи як соціальної системи, психодіагностики сім'ї як системи.

Міждисциплінарні зв'язки. Дисципліна «Психодіагностика соціальних і сімейних систем» тісно пов'язана із дисциплінами: «Психодіагностика», яка презентує основи теорії і практики постановки психологічного діагнозу, «Загальна психологія» та дисциплінами галузей психології, які дозволяють визначити зміст теоретичного конструкту (що саме вимірюється та оцінюється психодіагностичним інструментарієм); з дисципліною «Основи сімейної психології», із дисциплінами циклу практичної психології: психологічне консультування та психотерапія, оскільки постановка психологічного діагнозу є початковим і завершальним етапами роботи практичного психолога в наданні психологічної допомоги.

Мета і завдання навчальної дисципліни.

Метою викладання навчальної дисципліни «*Психодіагностика соціальних і сімейних систем*» є забезпечення системи психологічних знань психодіагностики соціальних систем та формування компетентностей психологічної оцінки особистості та малої групи, сім'ї як системи.

Основними завданнями вивчення дисципліни «*Психодіагностика соціальних і сімейних систем*» є ознайомлення із психодіагностичними технологіями діагностики особистості, малих груп, психодіагностикою структури, процесів, станів сімейної системи, формування психодіагностичного мислення, сприяння самопізнанню та саморозвитку студентів-психологів, формування компетентностей з психологічної оцінки малої групи, сім'ї як системи.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.	ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психологічних наук, що передбачають застосування основних психологічних теорій, методів і характеризуються комплексністю й невизначеністю умов.
2	ПР10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.	ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
3	ПР15. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.	СК11. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)						Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Лабораторні	Семинарські	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семинарські	СРС
	Модуль I. Психодіагностика особистості	8	4	4			26	4	2	2		20
1	Тема 1. Психодіагностика індивідуальної свідомості та самосвідомості	4	2	2			12	2	1	1		10
2	Тема 2. Діагностика особистості в складних життєвих ситуаціях	4	2	2			14	2	1	1		10
	Модуль II. Психодіагностика малих груп	26	10	8		8	30	6	2	2	2	60
3	Тема 3. Психодіагностика інтегральних характеристик малої групи	6	2	2		2	6	2	1	1		12
4	Тема 4. Психодіагностика феноменів взаємин в малій	6	2	2		2	6	1		1		12

	групі											
5	Тема 5. Психодіагностика особистості в малій групі	4	2	2			6	1			1	12
6	Тема 6. Теоретичні основи психодіагностики сім'ї	4	2			2	4	1	1			10
7	Тема 7. Методики психодіагностики сім'ї як системи	6	2	2		2	8	1			1	14
	Разом:	34	14	12		8	56	10	4	4	2	80

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС 90 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Психодіагностика особистості

Тема 1. *Психодіагностика індивідуальної свідомості та самосвідомості*

Зміст теми: Індивідуальна свідомість як об'єкт психодіагностики. Загальна характеристика психосемантичних методів діагностики свідомості. Техніка семантичного диференціалу Ч.Осгуда. Q-класифікація. Техніка репертуарних решіток Д.Келлі. Методики Непомнящої Н.І. Діагностика цінностей та смисложиттєвих орієнтацій особистості. Самосвідомість як об'єкт психодіагностики. Основні методологічні питання психодіагностики самосвідомості. Загальна характеристика методик діагностики самосвідомості. Діагностика самоствавлення. Самооцінка як об'єкт психодіагностики, основні параметри її діагностики. Методики діагностики самооцінки. Локус контролю як об'єкт психодіагностики. Методики виміру локусу контролю. Рівень домагань як об'єкт психодіагностики. Техніка діагностики рівня домагань, основні оцінювані параметри. Методики діагностики рівня домагань.

Тема 2. *Діагностика особистості в складних життєвих ситуаціях*

Зміст теми: Складні життєві ситуації: поняття, види. Психодіагностика стресу: діагностика стресових симптомів та станів; оцінка стресогенності складних ситуацій; діагностика синдрому вигорання та зниження працездатності в аспекті професійного стресу; діагностика самотності в аспекті екзистенціального стресу. Діагностика фрустраційних реакцій та рівня фрустрованості. Оцінка ступеня переживання кризи особистістю. Психодіагностика кризових станів особистості. Діагностика копінг-стратегій та механізмів психологічного захисту. Толерантність особистості. Діагностика толерантності як психофізіологічної стійкості, як особистісної характеристики (психологічної стійкості), як системи настанов та цінностей особистості. Життєстійкість як об'єкт психодіагностики. Методики діагностики життєстійкості. Діагностика суб'єктивного благополуччя та життєвої задоволеності.

Модуль II. Психодіагностика малих груп

Тема 3. *Психодіагностика інтегральних характеристик малої групи*

Зміст теми: Мотиваційні явища як об'єкт психодіагностики. Індикатори мотивації. Особливості діагностики мотиваційних феноменів особистості та групи. Поняття групової мотивації. Діагностика особистісних та групових базових потреб. Діагностика мотиваційної структури особистості. Діагностика групової мотивації. Діагностика парціальної мотивації

особистості та групи. Соціальні норми, прояв норм в групі. Норми діяльності та спілкування. Діагностика групових норм. Згуртованість як складна суб'єктна характеристика малої групи. Багатовимірна модель згуртованості. Методики вивчення згуртованості.

Тема 4. Психодіагностика феноменів взаємин в малій групі

Зміст теми: Напрями аналізу міжособистісних відносин в груповому процесі. Соціально-психологічна дистанція в міжособистісних відносинах. Довіра, методики вивчення міжособистісної та групової довіри. Ідентичність, методики вивчення міжособистісної та групової ідентичності. Діагностика суперечностей та конфліктів в малій групі. Гармонія та дисгармонія міжособистісних відносин. Комплексна діагностика міжособистісних відносин в малій групі. Психодіагностика комунікативної компетентності та її феноменів (соціальної компетентності, комунікативної толерантності, прийняття інших, доброзичливості). Змістовно-стильові перцептивні особливості особистості та малої групи і їх діагностика: перцептивно-інтерактивна компетентність, домінуюча перцептивна модальність, перцептивно-невербальна компетентність.

Тема 5. Психодіагностика особистості в малій групі

Зміст теми: Особистість в малій групі: активність та адаптація. Основні аспекти активності: лідерство, внесок в групову діяльність, стиль міжособистісної поведінки. Діагностика психологічного статусу; лідерства та керівництва малими групами. Діагностика особистісно-діяльнісного потенціалу керівника: діагностика ситуаційно-особистісних орієнтацій керівника, оцінка управлінського потенціалу та управлінських орієнтацій керівника, діагностика організаторських здібностей. Діагностика стилів управління та керівництва персоналом. Діагностика лідерських здібностей, рівня лідерського потенціалу. Діагностика управлінських бар'єрів та діяльнісної ефективності керівника. Соціально-психологічна адаптація особистості та структура групи. Система багатопрофільної оцінки особистості в колективі. Діагностика особистісної та групової діяльнісної ефективності (стратегій досягнення цілі, задоволеності працею). Методики вивчення предметно-діяльнісної та соціально-психологічної ефективності групи.

Тема 6. Теоретичні основи психодіагностики сім'ї

Зміст теми: Сім'я як система. Структурно-функціональні, динамічні, історичні (генетичні) характеристики сім'ї. Згуртованість та гнучкість як інтегративні параметри сімейної системи. Сім'я як об'єкт психодіагностики. Історичний аналіз методик психологічного обстеження сім'ї. Типологія методик обстеження сім'ї як системи.

Тема 7. Методики психодіагностики сім'ї як системи

Зміст теми: Діагностика подружніх стосунків: методики визначення рольової структури сім'ї; особливостей спілкування між подружжям; діагностика сумісності; діагностика сексуальних відносин. Діагностика рівня сумісності партнерів, рівня задоволеності відносинами в парі та сімейної моделі. Подружні конфлікти та їх діагностика. Діагностика батьківсько-дитячих відносин: методики для дітей, методики для дорослих, методики для обстеження діади «батько-дитина». Діагностика сиблінгових взаємин. Психологічне обстеження сім'ї як цілого (як системи): сімейна історія, діагностика структури сім'ї, сімейні розстановки, задоволеність шлюбом, сім'я в просторі стресогенних життєвих подій, вияв сімейно-обумовлених психотравмуючих станів; згуртованість та гнучкість сімейної системи. Діагностика сім'ї дитини з відхиленнями в розвитку. Психодіагностика осіб, які бажають взяти на виховання дитину-сироту та діагностика сім'ї з прийомною дитиною.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульні контрольні роботи;
- творчі завдання;
- поточне тестування.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): – залік.

Форми і методи поточного контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських і практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацьовувати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань та розв'язання практичних ситуацій і творчих завдань;
- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів: тестові завдання; обговорення проблеми, дискусія;

аналіз конкретних ситуацій (поданих у вигляді усного, текстового або графічного матеріалу); ділові ігри (кейс-методи); презентації результатів роботи; інші.

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних і лабораторних заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях даного модуля.

Виконання тестових завдань здійснюється в режимі діагностики, або за допомогою роздрукованих завдань. Оцінювання тестів проводиться за власною методикою з приведенням підсумку до встановленої в рейтинговій шкалі балів. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також вміння застосовувати одержані знання для

вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання *залік*

Підсумкова оцінка курсу навчальної дисципліни «Психодіагностика соціальних та сімейних систем» є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності: поточне та підсумкове опитування рівня засвоєння теоретичного матеріалу під час аудиторних практичних занять та самостійної роботи; оцінка (бали) за виконання творчих завдань. Підсумкова оцінка виставляється після повного вивчення навчальної дисципліни, яка виводиться як сума проміжних оцінок, отриманих на практичних заняттях. Поточна і підсумкова успішність студентів з дисципліни оцінюється від 0 до 100 балів (включно).

Студент одержує залік, якщо за результатами поточного контролю він набрав 60 і більше балів. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав менше 60 балів, він повинен виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів одержати відповідну кількість залікових балів з дисципліни. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий результат, він також може виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів підвищити свою підсумкову оцінку з дисципліни. Остаточна оцінка рівня знань студентів складається з рейтингу навчальної роботи, для оцінювання якої призначається максимально 100 балів. Порядок переводу рейтингових балів до національної (4 бальної) та європейської (ECTS) шкали представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні

1. Помиткіна Л.В., Злагодух В.В., Хімченко Н.С., Погорільська Н.І. Психологія сім'ї. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2010.

2. Чала Ю.М., Шахрайчук А.М. Психодіагностика: навчальний посібник / Ю.М. Чала, А.М. Шахрайчук. — Харків: НТУ «ХП», 2018.

Допоміжні

3. Бондарчук О.І. Психологія сім'ї: Курс лекцій.- К.: МАУП, 2001.
4. Гайдар К.М. Субъектная концепция малой группы: преемственные связи с классическими отечественными теориями малой группы, новизна и эвристический потенциал / К.М. Гайдар // Ученые записки: электронный научный журнал Курского государственного университета. [Электронный документ]. – 2014. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/subektnaya-kontseptsiya-maloy-gruppy>
5. Гасанова П.Г., Омарова М.К. Психология одиночества – Киев: Общество с ограниченной ответственностью «Финансовая Рада Украины» (Киев), 2017.
6. Грановская Р. М. Защита личности: Психологические механизмы / Р. М. Грановская, И. М. Никольская. — СПб.: Знание, 1999.
7. Дементий Л.И., Коротеева Е.М. К проблеме метода диагностики одиночества подростков// Вестник Омского университета. Серия «Психология». 2008. № 1. С. 41-47.
8. Дементий Л.И. Фрустрация: понятие и диагностика. Учеб.-метод. пособие. – Омск: Изд-во ОмГУ, 2004.
9. Диагностика направленности ребенка на мир семьи: учебно-методическое пособие, ред.О.В.Дыбина. -М.: Центр педагогического образования, 2009.
10. Дусказиева Ж.Г. Психодиагностика и психокоррекция семьи: учебно-методическое пособие / Краснояр. гос. пед. ун-т им. В.П. Астафьева. – Красноярск, 2011.
11. Духновский С.В. Диагностика межличностных отношений в работе практического психолога образования : учебное пособие. Курган : Изд-во КГУ, 2016.
12. Зливков В.Л., Лукомська С.О., Федан О.В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. – К.: Педагогічна думка, 2016.
13. Коржова Е.Ю. Психология жизненных ориентаций человека. СПб.: Изд-во СПбГУ, 2006.
14. Лидерс А.Г. Психологическое обследование семьи.- учеб. пособие. – М.: Академия, 2008.
15. Носс И. Н. Психодиагностика: учебник для бакалавров. — 2-е изд., перераб. и доп. — М. : Издательство Юрайт, 2016.
16. Непомнящая Н.И. Психодиагностика личности: теория и практика. – М.: Владос, 2003.
17. Одинцова М.А. Психология жизнестойкости. М.: ФЛИНТА: Наука, 2015.
18. Психологія сім'ї та шлюбу: таблиці, схеми, коментарі: навчально-наочний підручник / за заг. ред. О. М. Цільмак. Київ : Видавництво Ліра-К, 2020.
19. Психология кризисных и экстремальных ситуаций: психодиагностика и психологическая помощь: учебное пособие/ Под ред. Я. С. Хрусталёвой. – СПб.: Изд-во С.-Петербургский ун-т, 2013.
20. Реан А. А. Психология и психодиагностика личности. Теория, методы исследования, практикум. – СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2008.
21. Румянцева Т.В. Психологическое консультирование: диагностика отношений в паре. Учебное пособие. – СПб.: Речь, 2006.
22. Семья в психологической консультации: Опыт и проблемы психологического консультирования / Под ред. А. А. Бодалева, В. В. Столина; Науч.-исслед. ин-т общей и педагогической психологии Акад. пед. наук СССР.—М.: Педагогика, 1989.

23. Сидоренков А. В. Социально-психологическая диагностика малых групп. Методический инструментарий: учебное пособие. – Ростов-на-Дону : Издательство Южного федерального университета, 2014.
24. Слепкова В.И., Заeko Т.А. Психологическая диагностика семейных отношений. - Мозырь: Издательство Содействие, 2006.
25. Стресс, выгорание, совладание в современном контексте / Под. ред. А. Л. Журавлева, Е. А. Сергиенко. – М.: Изд-во «Институт психологии РАН», 2011.
26. Собчик Л.И. Диагностика индивидуально-типологических свойств и межличностных отношений. – СПб.: Речь, 2002.
27. Ткачева В.В. Семья ребенка с отклонениями в развитии: Диагностика и консультирование. – М.: Книголюб, 2007.
28. Трифонова С.А. Психология социальных ситуаций: Учебное пособие / Яросл. гос. унт. Ярославль, 2004.
29. Туник Е. Е. Психодиагностика супружеских отношений. – СПб.: Питер, 2014.
30. Фанталова Е.Б. Диагностика и психотерапия внутреннего конфликта. - Самара: Издательский дом БАХРАХ-М, 2001.
31. Федоренко Р. П. Психологія сім'ї: навч. посіб. – Луцьк : Вежа-Друк, 2015.
32. Фетискин Н.П. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп / Н.П. Фетискин, В.В.Козлов, Г.М.Мануйлов. – М. : Психотерапия, 2009.
33. Шапарь В.Б. Психодиагностика отношений между родителями и детьми. – РнД: Феникс, 2006.
34. Шапарь В.Б. Психология кризисных ситуаций. – Ростов-на-Дону, 2012.
35. Эйдемиллер Э.Г., Юстицкис В. Психология и психотерапия семьи. СПб.: Питер, 2001.
36. Эйдемиллер Э.Г., Добряков И.В., Никольская И.М. Семейный диагноз и семейная психотерапия. Учебное пособие для врачей и психологов. – СПб.: Речь, 2006.

VII. Інформаційні ресурси:

- Бібліотека сайту «Пси-Фактор» «Практическая информация для нового качества жизни» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://psyfactor.org/lybr.htm>
- Національна парламентська бібліотека України. Режим доступу: <http://www.nplu.ua>
- Портал психологічних видань <http://psyjournals.ru/index.shtml>
- <https://uk.wikipedia.org/wiki>
- ПСИХОЛОГІЧНА БІБЛІОТЕКА "самопізнання і саморозвиток" <http://psylib.kiev.ua/>
- ПСИХОЛОГІЯ ЯК НАУКА - ПСИХОЛОГІНІ ПРИЙОМИ І МЕТОДИ <http://psihologiya.net/>
- Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>
- Сайт наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова. Розділ «Психологія». URL: <https://lib.npu.edu.ua/search-form?searchword=%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F&searchphrase=all>

- Сайт бібліотеки факультету психології Київського державного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.socd.univ.kiev.ua/PUBLICAT/PSY/index.phtml>
- Світова цифрова бібліотека. Розділ «Психологія». URL: <https://www.loc.gov/collections/world-digital-library/?q=psychology>
- Українські підручники для ВНЗ. Режим доступу: <http://www.pidruchniki.ws>
- Цифрова бібліотека освітніх ресурсів «Академія». Розділ «Психологія». URL: <https://npu-ua.academia.edu/search?q=%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F>
- Directory of Open Access Books. URL: <https://www.doabooks.org>

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ТРЕНІНГ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО Й СІМЕЙНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ

Розробники програми: *Сидоренко Ольга Борисівна*,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації
Вольнова Леся Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації

І. Пояснювальна записка

Навчальна програма навчальної дисципліни «Тренінг розвитку соціального й сімейного благополуччя» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «Психологія».

Предмет вивчення навчальної дисципліни – навчання позитивного мислення, адекватної соціальної рефлексії і забезпечення переживання соціального й сімейного благополуччя.

Міждисциплінарні зв'язки. Дисципліна тісно пов'язана із загальною, соціальною психологією, віковою та педагогічною психологією, основами сімейної психології, психодіагностикою, психопрофілактикою та основами патопсихології, основами психологічного консультування, психокорекцією, психологією конфлікту, основами психотерапії.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Тренінг розвитку соціального й сімейного благополуччя» є: усвідомлення учасниками різних аспектів психологічного благополуччя у сфері соціальних та сімейних відносин, розвиток навичок емоційної регуляції та рефлексії, позитивного мислення, розширення досвіду міжособистісної взаємодії, пов'язаних з суб'єктами соціальної та сімейної сфер, джерел їх походження і можливості гармонізації.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Тренінг розвитку соціального й сімейного благополуччя» є:

- Поглибити розуміння багатомірного феномену психологічне благополуччя, суб'єктивне благополуччя, суб'єктивне соціальне благополуччя, сімейне благополуччя.
- Сприяти дослідженню впливу різних аспектів суб'єктивного благополуччя особистості на якість життя та розвитку навичок самодіагностики.

- Підвищити рівень усвідомленості мотивів і життєвих цілей; сприяти розвитку позитивного мислення та особистісних якостей, актуальних для досягнення соціального й сімейного благополуччя.

- Сформувати навички емоційної регуляції, позитивної взаємодії, сприяти розвитку інтересу до свого внутрішнього світу та особистісних якостей, реалізація яких буде забезпечувати здобувачам вищої освіти можливість особистісного розвитку, оптимальної взаємодії зі світом і з самим собою, активної життєвої позиції, здійснення професійної діяльності, а також буде сприяти підвищенню суб'єктивного соціального і сімейного благополуччя особистості.

- Актуалізація уявлень щодо специфіки тренінгових занять, правил роботи у групі; рефлексія групового та індивідуального досвіду як чинників активізації особистісних ресурсів.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.	ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психологічних наук, що передбачають застосування основних психологічних теорій, методів і характеризуються комплексністю й невизначеністю умов ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
2.	ПР14. Ефективно виконувати різні ролі в команді в процесі вирішення фахових завдань, у тому числі демонструвати лідерські якості.	ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії. ЗК9. Здатність працювати в команді.
3.	ПР13. Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності.	СК15. Здатність до комунікацій у професійній сфері, знання основ ділового спілкування, загальноприйнятих норм поведінки та моралі у міжособистісних стосунках.
4	ПР15. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.	ЗК5. Здатність бути критичним і самокритичним. СК14. Здатність до рефлексії власної діяльності з метою визначення її ефективності.
5.	ПР18. Вживати ефективних заходів щодо збереження здоров'я (власного й оточення) та за потреби визначати зміст запиту та супервізії.	ЗК14. Здатність розпізнавати власні емоційні стани та знаходити шляхи їх регуляції.
6.	ПР12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та	СК9. Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну роботу відповідно

просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів тощо, відповідно до вимог замовника.	до запиту.
--	------------

II. Орієнтовний тематичний план

№ п/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	лабораторні	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	лабораторні	СРС
	Модуль 1. Соціальне благополуччя особистості	28	-	-	28	28	8			8	50
1.	Тема 1. Методичні засади тренінгу з розвитку соціального і сімейного благополуччя	2			2	2	2			2	4
2.	Тема 2. Соціальне благополуччя особистості як психологічного благополуччя	2			2	2					
3.	Тема 3. Фізичне благополуччя як чинник благополуччя людини	4			4	4	2			2	6
4.	Тема 4. Емоційна компетентність і соціальне благополуччя	4			4	4					
5.	Тема 5. Благополуччя особистості в стосунках з оточуючими	4			4	4	2			2	8
6.	Тема 6. Благополуччя в соціальному середовищі	4			4	4					
7.	Тема 7. Професійне благополуччя особистості	4			4	4	2			2	6
8.	Тема 8. Фінансове благополуччя особистості	4			4	4					
	Модуль 2. Сімейне благополуччя особистості	10	-	-	10	24				4	28
9.	Тема 9. Цінності сімейної комунікації	4			4	10				2	10
10.	Тема 10. Благополуччя у стосунках з шлюбним партнером	4			4	6	2				8
11.	Тема 11. Благополуччя в системі дитячо-батьківських відносин	2			2	8	2			2	10
Разом:		38	-	-	38	52	12			12	78

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС 90 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль 1. Соціальне благополуччя особистості.

Тема 1. *Методичні засади тренінгу з розвитку соціального і сімейного благополуччя.*

Зміст теми: Знайомство з процедурою проведення тренінгу. Відмінності групового психологічного тренінгу від терапії, корекції і навчання. Види тренінгу. Переваги тренінгової форми навчання. Обмеження тренінгової форми навчання. Склад групи. Відпрацювання правил роботи у групі. Знайомство з учасниками тренінгу. Розкриття специфіки тренінгу соціального і сімейного благополуччя. З'ясування очікувань студентів від занять з тренінгу. Визначення основних цілей тренінгових занять з урахуванням очікувань студентів. Обговорення базових принципів тренінгової діяльності. Методи роботи в тренінговій групі. Застосування тренінгових вправ для розвитку відчуття безпеки у тренінговій групі та зняття психоемоційного напруження. Структура тренінгового заняття (за Мілютіною).

Тема 2. *Соціальне благополуччя особистості як фактор психологічного благополуччя.*

Зміст теми: Феномен психологічного благополуччя. Вправа «Асоціації з іграшкою». Структура психологічного благополуччя. Базові компоненти психологічного благополуччя: компетентність, автономність, самоприйняття, позитивні відносини з іншими, особистісне зростання. Компоненти психологічного благополуччя: ресурсний (особистісна зрілість), процесуальний (самоактуалізація), результативний (благополуччя особистості), структурний (гармонія особистості), оціночний (суб'єктивне благополуччя). Фактори благополуччя: осмисленість життя, автономія, баланс афектів та людина як відкрита система.

Суб'єктивне соціальне благополуччя як показник соціальної адаптованості людини, здатність ефективно спілкуватися та налагоджувати здорові міжособистісні стосунки, адаптуватися до соціальних норм і правил, що існують у суспільстві, взаємодіяти з державними інституціями. Сімейне благополуччя як задоволення в сім'ї потреб суб'єктів соціальної взаємодії.

Інформування студентів-психологів про можливий актуальний і потенційний рівні особистісного розвитку; розкриття психологічних труднощів у процесі соціальної. З'ясування чинників соціального благополуччя.

Міні лекція на тему «Психологічне благополуччя». Колесо щастя: психотехніка особистісної досконалості. Методика «Шкала психологічного благополуччя» (К.Ріфф).

Тема 3. *Фізичне благополуччя як чинник психологічного благополуччя людини*

Зміст теми: Цінності здоров'я. Формування цінностей здорового способу життя. Здоров'я і соціальне благополуччя, здатність ставити цілі й досягати їх, максимально реалізовувати свій потенціал. Усвідомлення залежності здоров'я від способу життя. Тривалі та короткострокові психічні стани. Стрес, втома. Вивчення власного рівня суб'єктивного контролю. Фізичне (тілесне) благополуччя. Піраміда рухової активності. Діагностика впливу фізичного самопочуття на загальний добробут та комфорт. Коротка форма оцінки здоров'я. «Анкета самооцінки стану здоров'я» (За В.П. Войтенком). Техніки налагодження контакту зі своїм тілом та турботи про власне фізичне благополуччя.

Виконання вправ: Вправа «Пісочний годинник». Вправа-енерджайзер «Хочу увагу!».

Вправа «Налагодження контакту з тілом», гра «Стежка», «Техніка для формування адекватного образу тіла», вправа для зняття стресу «Ледачий кіт», техніка «Симптом», вправа «Дерево, що розгойдується». Методика «Мандала Мого Тіла» (Удо Байер). Вправа «Мій сад» Тіло як сад (О.І. Копитін).

Тема 4. *Емоційна компетентність і соціальне благополуччя*

Зміст теми: Сутність емоційного благополуччя і роль емоцій у житті людини, їх функції. Вправа «Мої емоції» (МАК «Карти сновидінь»). Алекситимія. Поняття про емоційну компетентність. Структура емоційної компетентності: афективно-когнітивний, ціннісно-мотиваційний, поведінково-діяльнісний. Рівні розвитку емоційної компетентності: високий, достатній, середній, низький. Особистісна характеристика емоційно компетентної людини. Критерії емоційного благополуччя людини. Колесо емоцій Роберта Плутчика. Вправа «Зірка почуттів» (Удо Баер).

Діагностика своєї емоційної сфери. («П'ятифакторний опитувальник усвідомленості», «Опитувальник емоціонального усвідомлення», Тест емоційного інтелекту (Холл)).

Техніки оптимізації емоційного стану та турботи про власне емоційне благополуччя. Управління власними емоціями при взаємодії з людьми. Психотехніка «Пейзажі емоційного стану» (О.Копитін). Практика «Ягідна медитація». Робота з таблицею «Подія-емоція-задоволеність» впродовж тижня.

Тема 5. *Благополуччя особистості в стосунках з оточуючими*

Зміст теми: «Я» як особистість та індивідуальність. Рівень домагань особистості. Вивчення своїх потреб, знайомство із структурою основних людських потреб. Аналіз своєї особистості та виявлення рівня розвитку власного Я (тілесного, соціального, рефлексивного, духовного). Цінність людини як вищого ступеня живих організмів на землі, суб'єкта суспільно-історичної діяльності та культури. Рефлексія - зверненість пізнання людини на себе, на свій внутрішній світ. Аналіз подій свого життя. Формування методів пізнання себе. Пізнання себе, розуміння сильних і слабких сторін своєї особистості, прийняття себе як цінності.

Дослідження потреби у відносинах (потреба в безпеці, потреба у визнанні цінності, потреба у прийнятті, потреба у спільності, потреба в самовизначенні, потреба у впливі, потреба в ініціативі від іншого, потреба виражати любов). Методика «Я у відносинах з тобою» (О. Зарицький). Носенко Е. Л. Опитувальник «Стабільність психічного здоров'я – коротка форма».

Різні аспекти наших стосунків з оточуючими (налагодження контакту, робота в команді, вплив установок та стереотипів, конфліктне спілкування тощо). Типи потреб, які можуть бути задоволені за рахунок відносин (Р. Ерскін). Руханка «Мокрий собака». Вправа для активізації та командотворення «Суперпредмет». Вправа «Тлумачення». Вправа «Незакінчені речення». Вправа „Маски" в спілкуванні. Притча «Лицар і дракон» (наші соціальні установки діяти певним чином). Вправа «Вина і відповідальність» (конфлікт). Вправа "Ярлики".

Тема 6. *Благополуччя в соціальному середовищі*

Зміст теми: Індивідуальність – людина, характеризується із боку своїх соціально значимих відмінностей з інших людей; своєрідність психіки та особистості індивіда. Роль толерантності у стосунках з оточуючими. Вправа «Погляд на життя». Вправа «Квітка толерантності». «Чим відрізняється толерантна особистість від інтолерантної» (на основі робіт Г. Олпорта): знання себе, захищеність, відповідальність, потреба у визначеності,

орієнтація на себе, а не на інших, прихильність до порядку, здатність до емпатії, почуття гумору, авторитаризм.

Вивчити розвиненість навичок толерантного спілкування. Експрес-опитувальник «Індекс толерантності» (Г.У. Солдатова, О.А. Кравцова, О.Є. Хухлаєв, Л.А. Шайгерова); опитувальник для вимірювання толерантності (В.С. Магун, М. С.Жамкоч'ян, М.М.Магура); Методика діагностики загальної комунікативної толерантності (В.В.Бойка); Шкала базових переконань (Р. Янов-Бульман); Шкала соціальної дистанції (Е.Богардус); Шкала фашизму (Т. Адорно, Е. Френкель-Брунсвік, Д. Левінсон, Р. Сенфорд); Методика для виміру ступеня упередженості (Г. Олпорт, Б. Крамер); Опитувальник для виміру загальних соціальних установок у дітей (Е. Френкель-Брунсвік); Опитувальник "Типи етнічної ідентичності" (Т.У. Солдатова, С.В. Рижова); Соціологічні індикатори соціальної та етнічної толерантності; "Євробарометр".

Техніки толерантного та відкритого спілкування. Вправа «Відмінності» (види відмінностей між людьми: фізичні відмінності, психологічні відмінності, соціальні відмінності, культурні відмінності). Гра «Європейський потяг». Вправа «Прочитай мій погляд». Експрес-спілкування «Мені приємно з тобою спілкуватися тому, що ...». Вправа «Список претензій». Вправа "Забороняючі знаки". Вправа-медитація «Літнє поле». «Щоденник вдячності». Вправа «Чим ми схожі». Вправа «Емблема толерантності». Вправа «Чарівна крамниця» (риса толерантної особистості).

Тема 7. Професійне благополуччя особистості

Зміст теми: Наукові погляди щодо проблеми психологічного благополуччя в професійній сфері. Модель професійного благополуччя (К. Ріфф і П. Варра). Етико-філософських підходи до вивчення професійного благополуччя (ліберально-капіталістичний підхід, соціально-конфліктологічний підхід, технократичний підхід, екологічний підхід, гуманістичний підхід).

Цінність професії. Професійне зростання, реалізації свого потенціалу у трудовій сфері. Формування адекватної мотивації на успішну діяльність. Професійна діяльність як засіб самовираження та самоствердження особистості. Розвиток здатності планувати позитивний образ свого майбутнього. Виконання вправ: Методи "Пастка", "Моя майбутня професія та світ навколо нас". Професійна кар'єра та пошук ресурсів, необхідних для досягнення кар'єри. Соціальна роль та поведінка людини в процесі соціальної взаємодії. Особистісна рефлексія як чинник успішної самореалізації особистості. Професійні цілі у формі SMART.

Самооцінювання своїх професійних передумов. Тест «Первинна версія методики оцінки професійного благополуччя (МОПБ) (Рут Є.І., Августова Л.І.). Опитувальник "Метафори професійної діяльності" (МПД) (К.В. Карпінський, Т.В. Гіжук). Е. В. Харітонова, А. Б. Ясько. Опитувальник «Професійна популярність особистості» (ПВЛ).

Психологічні технології самозбереження і відновлення психологічного благополуччя в професійній діяльності. Виконання вправ: Вправа «Візуалізація цілі». «Я сам», «Хочу-можу-буду», «Соціальні ролі». Методика «П'ять кроків задля постановки і досягнення мети». Вправа «Ніхто з вас не знає, що я вмію...». Техніка "Сад успіху". Робота з МАК «Можливості для професійного росту». SWOT-аналіз. Вправа-медитація «Підйом на гору».

Тема 8. Фінансове благополуччя особистості

Зміст теми: Сутність фінансового благополуччя. Фінансові пастки та блоки. Психодіагностична вправа «Генератор слів». Яке символічне значення ми проектуємо на гроші. МАК «Грошова колода». Вправа «Фінансові установки». Грошові міфи.

Мотиваційні та когнітивні психотехнології досягнення фінансового благополуччя. Фінансове благополуччя як процес набуття фінансової грамотності. Запитання, які варто поставити собі про фінансовий добробут. Техніка "Пачка грошей". Техніка «Я і гроші» (О.Гаркавець). Вправа-медитація «Грошовий потік». Вправа «15 джерел доходу». Техніка «Дерево щедрості». Вправа «Розподілити 100 мільйонів гривень». Фінансова стратегія (правило 3-х гаманців, стратегії створення особистого фінансового плану).

Модуль 2. Сімейне благополуччя особистості

Тема 9. Цінності сімейної комунікації

Зміст теми: Сімейне благополуччя як фактор психологічного здоров'я особистості. Сім'я як цінність. Цінність «Родина». Сім'я як стійкий союз на основі кохання. Цінності: довіра, повага, турбота про кожного члена сім'ї, фінансове забезпечення, здоров'я, любов, взаєморозуміння, спільні цілі, сімейні традиції, спільні хобі, освіта, діти, наявність спільних друзів, розвага, спільна праця, вірність та ін. Виконання вправ: "Три імені", "Моя сім'я", "Що людині дано", "Еміграція", «Магазин однієї покупки»; «Мої потреби та навколишній світ», «Ресурси для досягнення», «Хочу – можу – буду», «Минулі успіхи».

Формування цінності «Я та Інший». Усвідомлення моральних засад спілкування для людей. Спілкування та впевненість у собі. Спілкування – необхідний компонент життя особистості. Розвиток довіри, відкритості, уміння слухати та розуміти один одного. Набуття практичних навичок взаємодії з іншими людьми. Виконання вправ: «Чарівна подушка», «Чи Конфліктна особистість?», Аналіз кола свого спілкування за заданою схемою, аналіз ситуацій-проб. Рольова гра "Перебільшення або повна зміна поведінки", «З'єднані ланцюгом», «Аварія корабля».

Тема 10. Благополуччя у стосунках з шлюбним партнером

Зміст теми: Поняття про суб'єктивне благополуччя у шлюбі. Формування відчуття цілісності і внутрішньої рівноваги, становлення зрілої особистості. Модель сімейного благополуччя: взаємовідносини в родині, рольова взаємодія, матеріальне забезпечення, індивідуальний стиль життя в сім'ї, виховання дітей. Фактори та показники сімейного благополуччя: задоволеність сімейним життям (шлюбом), психологічна сумісність; узгодженість рольових очікувань, матеріальний рівень сім'ї, негативні явища в родині, сімейні травми; освіта подружжя; вік; тривалість знайомства, подружній стаж та ін. Стан сімейного благополуччя, як психологічно внутрішньо-сімейна атмосфера, емоційний комфорт та підтримка один одного, уникнення станів, як сімейне невдоволення, «сімейна тривога», сімейно обумовлена нервово-психічна і фізична напруга, почуття провини.

Задоволеність шлюбом, гармонія у шлюбно-сімейних відносинах, сімейний добробут - складові компоненти механізму внутрішньо-сімейних відносин та їх вплив психологічне здоров'я особистості. Виконання вправ: «Прорвись у коло», «Чи приємно зі мною спілкуватися», «Сполучна нитка», "Спостерігач". Формування цінності «кохання». Виконання вправ: "Відповіді на записки", "Вимоги середовища", "Портрет твого ідеалу справжньої жінки" (варіант: складання списку "Жіноча гідність"), "Портрет твого ідеалу справжнього чоловіка". Техніка «Мовою метафор».

Благополуччя шлюбно-подружніх стосунків. Особистісні якості кожного з подружжя та особливості їх співвідношення; особливості між подружньою взаємодією. Особистісні характеристики подружжя: рівень особистісної зрілості подружжя та їх сумісність, інтегральні соціально-психологічні характеристики особистості; узгодженість особливостей

ціннісно-змістовної сфери особистості подружжя; особистісна ідентичність подружжя; рівень розвитку соціально-психологічної компетентності подружжя; сумісність індивідуально-психологічних якостей на рівні Я-концепції. Обговорення у парах «Що для вас цінно?»

Особливості міжособистісного спілкування та взаємодії подружжя: взаємна допомога в особистісному зростанні; взаємне емоційне прийняття, кохання; задоволеність спілкуванням; психотерапевтичність спілкування; ступінь задоволення значимих потреб один одного; дотримання оптимальної дистанції у спілкуванні; ефективність взаємодії під час вирішення проблем; рольова адекватність подружньої пари; створення родинної субкультури. Моделі вибору супутника життя. Види готовності до сімейного життя. Тест «Танцюючі». Які стосунки вам потрібні?

Подружжя комунікація, як фактор міцності шлюбу, позитивного вирішення конфліктів, благополуччя сім'ї та ін. Особливості вербальної комунікації у подружніх відносинах. Інтерперсональна комунікація як умова благополуччя особистості. Депривація близьких відносин з іншими людьми, самотність. Оволодіння певними навичками спілкування: використання мови та мовлення, активне слухання, відкритість партнерів один одному, правильне розуміння своїх інтенцій та інтенцій партнера, метакомунікація, діалог, вміння говорити про свої потреби та враховувати потреби партнера як покращення відносин між подружжям у шлюбі та суб'єктивного відчуття особистісного благополуччя. Вправа «Шукаю компаньйона». Вправа «Полярності». Гра "Острів везіння".

Виконання вправ: «Емоції по колу», «Виявлення прихованого мотиву», «Проективний малюнок сімейного конфлікту». Робота з асоціаціями «Сімейний конфлікт». Ділова гра «Надай пораду автору», «Подружній конфлікт». Вирішення та аналіз проблемних ситуацій. Виконання вправ: «Я-ікс», робота в команді, вправа «Я розумію..., я почуваю...», Робота в команді «Ревнує – значить любить», Моделювання ситуацій та їх аналіз ситуацій, Ділова гра «На прийомі у психолога» «Порада». Виконання вправ: «Якості й уміння, необхідні для ефективного спілкування з членами сімейних конфліктів», «Чарівне слово», Написання міні-твору з 5–10-ти речень на тему «Мені легко спілкуватися, коли...», Вправа «Яким мене бачать?», Робота з прислів'ями та метафорами.

Тема 11. *Благополуччя в системі дитячо-батьківських відносин*

Зміст теми: Сутність феномену дитячо-батьківських стосунків. Характеристики гармонійних дитячо-батьківських стосунків.

Основні принципи спілкування з дітьми. Розвиток у батьків навичок ефективної взаємодії з дітьми (активне слухання, розв'язання конфліктів), підтримка позитивного емоційного фону в сім'ї. Перевірка ступеня згуртованості і довіри з дітьми. Вправа «Комплімент», Вправа «Спільний малюнок». Вправа «Поміняйтесь місцями».

Дитячий досвід налагодження дитячо-батьківських стосунків. Осмислення батьківських настанов, опрацювання можливих психічних травм; виявлення прихованих ресурсів через зняття заборон та блоків, що заважають самореалізації. Розширення знань про себе; підвищення самооцінки через актуалізацію дитячих спогадів. Підвищення емоційної стабільності через усвідомлення своїх емоцій та почуттів; подолання страху змін; прийняття рішень, прийняття відповідальності за своє життя. Вправа «Згоден-не згоден». Вправа «Будинок виховання». «Батьківська скринька».

Формування елементарних навичок взаємодії в системі «батьки-діти». Виконання вправ: "Візитна картка" (варіант: "Інтерв'ю"), "Чарівне психологічне дзеркало" (варіант:

"Найкраще я", "Як я уявляю себе"), "Чи я задоволений собою?", "Коло чесноти", "Вербальний портрет", "Карусель випадків", "Контраргументи", "Неписана пропозиція".

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу): усне опитування, відпрацювання вправ, аналіз та вирішення проблемних ситуацій, активна участь проведенні ділових ігор, перевірки виконання домашніх завдань та оцінки самостійно створених програм СПТ відповідно до тематики навчальної дисципліни.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): – залік.

Форми і методи поточного контролю

Поточний контроль здійснюється під час проведення лабораторних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи, проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацьовувати умови проведення вправ с елементами тренінгу, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно продемонструвати їх виконання чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є: систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань та аналіз і розв'язання практичних ситуацій, виконання завдань для самостійного опрацювання.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів: виконання тестових завдань, обговорення проблеми, дискусії; виконання вправ на кожному етапі проведення тренінгу, аналіз та вирішення проблемних ситуацій (поданих у вигляді усного, текстового матеріалу); презентації результатів роботи.

На лабораторних заняттях оцінюється участь у проведенні вправ, в обговоренні проблемних питань, ситуацій. Метою лабораторних занять та самостійної роботи з даного курсу є глибоке засвоєння та закріплення студентами програмного матеріалу, уточнення незрозумілих понять, термінів, що були викладені під час проведення занять з елементами тренінгу, аналіз літературі, розвиток самостійності і творчості в процесі опрацювання матеріалу, запропонованого для самостійної роботи, розв'язання проблемних ситуацій.

Форма контролю самостійної роботи визначається індивідуально або для групи: доповідь, усне опитування. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних і семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час лабораторних занять.

Навчальні досягнення студентів із дисципліни «Тренінг розвитку соціального й сімейного благополуччя» оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання – *залік*

Формою підсумкового контролю є залік. Під час підсумкового контролю враховується: рівень активності на занятті з тренінгу розвитку соціального і сімейного благополуччя, підготовка методичної папки з тренінгу (тренінгові вправи, теоретичне питання за результатами самостійної роботи, фрагмент тренінгової програми, аналіз занять проведених іншими учасниками). Самостійне проведення підібраних тренінгових вправ з розвитку соціального та сімейного благополуччя. Визначення динаміки показників рівня суб'єктивного соціального благополуччя за методиками на початку та в кінці тренінгових занять.

Студент одержує *залік*, якщо за результатами поточного контролю він набрав від 60 до 100 балів.

Якщо за результатами поточного контролю студент набрав менше 60 балів, він повинен виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів одержати відповідну кількість залікових балів з дисципліни. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий результат, він також може виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів підвищити свою підсумкову оцінку з дисципліни.

Оцінювання навчальних досягнень студентів проводиться за 100-бальною шкалою. Поточну і підсумкову успішність студентів з дисциплін оцінюють від 0 до 100 балів (включно).

Система рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведу до національної (4 - ох бальної) та європейської (ECTS) шкали представлені в таблиці.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні

1. Зливков В.Л., Лукомська С.О. Сучасні тренінгові технології розвитку особистості в освіті. Київ. 2022. 184 с.
2. Методологія проведення тренінгів: курс лекцій з дисципліни для студентів денної та заочної форми навчання спеціальності 053 «Психологія» / укладачі Корнієнко І.О., Алмаші С.І. Мукачево : МДУ, 2016. 60 с.
3. Мілютіна К. Л. Теорія та практика психологічного тренінгу. Навчальний посібник. К.: МАУП, 2004. 192 с.
4. Носенко Е. Л., Аршава І. Ф., Знанецька О. М. Позитивність Я-концепції особистості і її психологічне благополуччя. Дніпропетровськ, "Інновація", 2011. 137 с.
5. Організація і методика соціально-педагогічного тренінгу : Навчальний посібник / Уклад. : О. М. Шевчук. 2-е вид., переробл. та доповн. Умань : «Візаві», 2017. 133 с.

Допоміжні

1. Азаркіна О.В., Булгакова О.Ю. Теоретичні основи вивчення дитячо-батьківських відносин у психологічних дослідженнях. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2020. Том 31 (70), № 3. С.100-104. https://psych.vernadskyjournals.in.ua/journal/3_2020/19.pdf
2. Благополуччя особистості як мета психологічних і соціальних практик: матеріали всеукраїнського науково-практичного семінару (25 вересня 2019 року, Київ) / за ред. Ю.М. Швалба. Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2019. 54 с.
3. Бондаренко О. Ф. Психологічна допомога особистості : навч. посіб. для студентів. Харків : Форма, 1996. 239 с.
4. Бутенко Н. Ю. Комунікативні процеси у навчанні: підручник. К.: КНЕУ, 2004. 383 с.
5. Вахрушина М. О. Самоактуалізація сучасної жінки в сім'ї як психологічна проблема. *Молодий вчений*. 2011. №4. Т.2. С. 57–59.
6. Вознесенська О.Л. Арт-технології у розв'язанні конфліктів. К. : Human Rights Foundation, 2019. 32 с.
7. Волкова Л. В. Ділова гра як педагогічний феномен. *Наукові записки : зб. наук. ст. НПУ ім. М. П. Драгоманова*. К. : НПУ, 2000. Ч. 1. С. 27–33.
8. Галичанська А. Психологічний клімат молоді сім'ї. *Соціальна психологія*. 2003. № 1. С. 116-123.
9. Горяков Олексій. Фізичний аспект здоров'я в сучасних умовах існування людини. *Стратегічне управління розвитком фізичної культури і спорту: зб. наук. праць. (17-19 травня 2018 року)*. May 2018, Conference. https://www.researchgate.net/publication/333532046_Fizicnij_aspekt_zdorov'a_v_sucasnih_umova_h_isnuvanna_ludini
10. Грищук М. Застосування системної психотерапії в підготовці майбутніх психологів-практиків. *Проблеми підготовки і підвищення кваліфікації практичних психологів у вищих навчальних закладах*. К. : Ніка-Центр, 2002. С. 38–40.
11. Давидюк Н. Типові причини формування конфліктних взаємин у подружній діаді. *Український соціум*. 2004. № 2 (4). С. 29-33.
12. Данильченко Т. В. Психологічна структура соціального благополуччя та неблагополуччя. *Український психологічний журнал*. 2017. № 2(4). С. 7–22.
13. Данильченко Т.В. Суб'єктивне соціальне благополуччя як психологічний феномен. *Психологічні перспективи*. 2016. Випуск 28. С. 93-107.

14. Данильченко Т. В. Особливості суб'єктивного соціального благополуччя у студентської молоді. *Сучасна молодь у соціально-психологічному вимірі: здобутки чернігівських психологів: монографія*. Чернігів: Десна Поліграф, 2017. С. 287–304.
15. Дерев'янка С. Актуалізація емоційного інтелекту в емоціогенних умовах. *Соціальна психологія*. Київ, 2008. №1 (27). С. 96-104.
16. Долинська Л. В., Матяш-Заяц Л. П. Психологія конфлікту : навч. посібник. К. : Каравела, 2010. 304 с.
17. Дяченко В. А. Теоретичні підходи до розуміння психологічного благополуччя особистості. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка*. Чернігів : ЧНПУ, 2012. Вип. 103, Том I, С. 119 - 123.
18. Завацький Ю.А. Технології забезпечення професійної допомоги в підвищенні суб'єктивного благополуччя подружжя. *Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. – К. : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2015. – Т. 1. – Вип. 42. – С. 19 – 24.
19. Заханевич В. Соціально-психологічний тренінг як складова соціальної роботи з різними категоріями населення. *Наук. вісник ун-ту «Львівський Ставропігійон» : Серія психолого-педагогічна*. Львів : Вид-во ун-ту «Львівський Ставропігійон», 2005. Вип. II. С. 31–39.
20. Захарченко В. Г. Подружні конфлікти та стратегії їх розв'язання в молодих сім'ях. *Український соціум*. 2004. № 3(5). С. 48–55.
21. Каргіна Н. В. Основні підходи до вивчення психологічного благополуччя особистості: теоретичний аспект. *Наука і освіта*. 2015. №3. С. 48–55.
22. Курова А.В. Задоволеність життям та суб'єктивне благополуччя особистості. *Вісник Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова*. 2015. № 4. С. 221-232.
23. Ленсіоні Патрік. Ідеальний командний гравець. Як розпізнати і розвинути три основні якості. Харків: «КСД», 2017. <https://findbook.in.ua/books/ideal-nii-komandnii-ghraviets-ia-k-rozpiznati-i-rozvinuti-tri-osnovni-ia-kost>
24. М'ясоєдов В.В., Огнев В.А., Чухно І.А., Мартиненко Н.М. Соціальне благополуччя та його роль в системі громадського здоров'я. *Громадське здоров'я в Україні: проблеми та способи їх вирішення: матеріали II науково-практичної конференції з міжнародною участю, 24 жовтня 2019 р.* Харків, 2019. С.11-20.
25. Найдьонова Л. А. Психологічне благополуччя людини. *Директор школи. Україна*. 2007. № 2. С. 10 – 19.
26. Мороз Л. І. Психологічний тренінг: до питання надійності та валідності психотехнічних вправ. *Практична психологія та соціальна робота*. 2003. № 8. С. 52–58.
27. Носенко Е.Л., Коврига Н.В. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції: Монографія. Вища шк., 2003. 126 с.
28. Павленко Г. В. Психологічне благополуччя та цінності особистості. *Проектування позитивного життєвого простору особистості : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 18 – 19 квітня 2019 р., Полтава / [упоряд. О. І. Березан]*. Полтава : ТОВ «АСМІ», 2019. С. 21-22.
29. Пілецька Л. С. Психологічні особливості самореалізації особистості в умовах шлюбу. *Теоретичні і прикладні проблеми психології : зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля*. № 3(38). Сєверодонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2015. С. 6 – 14.

30. Пілецька Л. С. Гармонія і дисгармонія особистості в контексті соціально-психологічного простору. *Теоретичні і прикладні проблеми психології* : зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету ім В. Даля. Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2014. № 3 (35). С. 317 – 324.
31. Пілецький В. Соціально-психологічне розуміння суб'єктивного благополуччя особистості в шлюбі. *Зб.наук. прац: психологія*. 2016. № 21. С. 112-119.
32. Потапчук Є. М. Кризи сімейного життя та як їх подолати: довідник сімейного психолога. Хмельницький : ХНУ, 2014. 35 с.
33. Потапчук Є. М., Потапчук Н. Д. Позашлюбні стосунки подружжя та причини їх виникнення. *Збірник наукових праць № 61. Серія : Педагогічні та психологічні науки* / голов. ред. Потапчук Є. М. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2011. С. 205–209.
34. Ренке С.О. Теоретичні підходи до дослідження психологічної компетентності. *Проблеми сучасної психології*. 2011. №13. С. 300-315.
35. Сердюк Л.З. Структура та функція психологічного благополуччя особистості. *Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць Інституту психології мені Г.С. Костюка НАПН України. Том V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія*. Вип. 17. Київ, 2017. С. 124-133.
36. Синиця Т. О. Ментальний фітнес як один із сучасних напрямів оздоровчої фізичної культури. *Актуальні проблеми фізичного виховання різних верств населення. Збірник наукових праць*. Харків, 2018. С.227-233.
37. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості у межах і за межами буденності. К. : Либідь, 2003. 376 с.
38. Федорчук В.М. Соціально-психологічний тренінг „Розвиток комунікативної компетентності викладача“. Навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: Абетка, 2003. 240 с.
39. Хлопоніна Н. Є. Вплив рольових очікувань подружжя на характер сімейного спілкування. *Актуальні проблеми психології. Том 3: Консультативна психологія і психотерапія: Зб. наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України* / За ред. Максименка С. Д., Кісарчук З. Г. К.: Міленіум, 2003. Вип.2. С. 132-137.
40. Чепелева Н.В. формування професійної компетентности в процесі вузівської підготовки психолога-практика. *Актуальні проблеми психології*. К.: Ін-т пс-гії АПН України. 1999. С.271-279.
41. Шебанова С. Г. Особливості суб'єктивного благополуччя молоді. *Практична психологія та соціальна робота*. 2010. №6. С. 28-33.
42. Яворовська Л.М. Теоретичні підходи до визначення психологічного благополуччя особистості. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія : Психологія*. 2011. № 985. Вип. 48. С. 46-49.
43. Як спілкуватися з дитиною. Збірник самарі + аудіокнига. Моноліт-Bizz, 2021. 224 с.
44. Capio С.М., Sit С.Н.Р., Abernethy В. Physical Well-Being. In: *Michalos, A.C. (eds) Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research*. Springer, Dordrecht, 2014. https://doi.org/10.1007/978-94-007-0753-5_2166
45. Diener E., Lucas R. E. Personality and subjective well-being. *Well-being: The foundations of hedonic psychology* / D. Kahneman, E. Diener, N. Schwartz (Eds.). New York: Russell Sage Foundation, 1999. P.13-229.

46. Does income level make a difference? [Electronic resource] / J.-L. Povey, P. Boreham, W. Tomaszewski. *Journal of Sociology*. 2013. December 6.
47. Lucas R.E. Personality and Subjective Well-Being. *Handbook of personality : theory and research*. 3rd. ed. New York – London Guilford Press, 2010. P. 795–814.
48. Ryff C. D. Psychological well-being in adult life. *Current Direction in Psychological Science*. 1995. №4. P. 99–104.
49. Ryff C. D. The Structure of Psychological Well-Being Revisited. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1995. Vol. 69. № 4. P. 719–727.
50. Stevenson M. Physical well-being and health: What it is and how to achieve it. January 28, 2021 [Електронний ресурс]. URL : <https://www.betterup.com/blog/physical-well-being-and-health-what-it-is-and-how-to-achieve-it>
51. User's Manual for the SF-12v2. Health Survey (With a Supplement Documenting SF-12® Health Survey) / J. E. Ware, M. Kosinski, D.M. Turner-Bowker [et al.]. Lincoln, RI : Quality Metric incorporated, 2007. P. 29–56. https://www.researchgate.net/publication/248320488_Version_2_of_the_SF12_health_survey

Методична література

52. Батьківство в радість. Тренінговий курс з набуття батьківських навичок / автори-упорядники: Лактіонова Г. М., Зверева І. Д. Київ, 2008. 362 с. https://lib.iitta.gov.ua/106733/1/%D0%9B%D0%B0%D0%BA%D1%82_%D0%91%D0%B0%D1%82%D1%8C%D0%BA%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE.pdf
53. Ворожейкіна О. М. 100 цікавих ідей для проведення уроку. Харків : Вид. група «Основа», 2011. 287 с.
54. Лалакулич М. М. Вправи-руханки «на всі випадки» (для розминок, веселого проведення дозвілля, фізичного розвантаження) [Електронний ресурс]. Освітня платформа «НаУрок». URL : <https://naurok.com.ua/vpravi-ruhanki-na-vsi-vipadki-dlya-rozminok-veselogo-provedennya-dozvillya-fizichnogo-rozvantazhennya-33508.html>
55. Литовченко Н.Ф. Професійно орієнтований тренінг самопізнання та саморегуляції. Навчально-методичні матеріали для тренінгових занять студентів педагогічних вузів. Ніжин: НДПУ, 2002. 72 с.
56. Лук'ячук Н. В. Тренінг комунікативності для старшокласників як інтерактивний метод отримання нової інформації. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2014. № 3. С. 74-79. URL : https://lib.iitta.gov.ua/9027/1/%D0%9B%D1%83%D0%BA%D1%8F%D0%BD%D1%87%D1%83%D0%BA_03-2014.pdf
57. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання. К., 2007. 144 с.
58. Посібник для вчителя з розвитку соціальних навичок у курсі «Основи здоров'я» (основна і старша школа). Київ : Видавництво «Алатон», 2017. 376 с. [Електронний ресурс]. URL : <https://nuschool.com.ua/lessons/health/together/9.html>
59. Слободянюк І. А. Тренінг партнерського спілкування. Київ: Навч.-метод. центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2010. 48 с.

VII. Інформаційні ресурси

1. Портал Наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова [Електронний ресурс]. URL: <https://lib.npu.edu.ua/>.

2. Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Наукова періодика (пошук за ключовими словами). URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_all/cgiirbis_64.exe
3. Портал Українські підручники для ВНЗ [Електронний ресурс]. URL: <http://www.pidruchniki.ws>.
4. Цифрова бібліотека тематичних текстових збірок. URL: <https://www.twirpx.com>
5. Портал підручники для студентів [Електронний ресурс]. URL: <https://westudents.com.ua/predmet/25-psiholog%D1%96ya.html>

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ОСНОВИ СІМЕЙНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Розробник програми: *Сидоренко Ольга Борисівна*,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації

І. Пояснювальна записка

Навчальна програма навчальної дисципліни «*Основи сімейної психології*» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «*Психологія*».

Предмет вивчення навчальної дисципліни – закономірності функціонування сім'ї, прояви і механізми шлюбно-сімейних відносин; розвиток особистості в сім'ї.

Міждисциплінарні зв'язки. Дисципліна тісно пов'язана із загальною, соціальною психологією, психології розвитку та педагогічною психологією, психопрофілактикою та патопсихологією, психодіагностикою, психоконсультаванням та психокорекцією, психологією конфлікту, основами психотерапії.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «*Основи сімейної психології*» є засвоєння психологічних знань з основ психології сім'ї, як галузі психологічної науки; забезпечення оволодіння майбутніми фахівцями-психологами категоріальним апаратом цієї галузі; формування уявлень про психологічні особливості сучасної сім'ї, її специфіки, об'єктивних і суб'єктивних чинників розвитку, ролі сім'ї в соціалізації індивіда; ознайомлення студентів-психологів з процесами руйнування і розпаду шлюбно-сімейних відносин; особливостями психодіагностики, психокорекції й психотерапії подружніх та дитячо-батьківських відносин; формування компетентностей щодо профілактики дестабілізуючих явищ у шлюбно-сімейних стосунках; розробка рекомендацій щодо надання психологічної допомоги членам сім'ї.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «*Основи сімейної психології*» є ознайомлення студентів з основними поняттями і категоріями сімейної психології; соціально-психологічними процесами та явищами в сім'ї; психологічними особливостями життєвого циклу сім'ї та подружніх відносин; особливостями дитячо-батьківських взаємин та їх вплив на особистість дитини; розкриття чинників дестабілізації шлюбно-сімейних відносин та шляхи надання психологічної допомоги сім'ї; навчання студентів-психологів проведенню психологічної діагностики та надання психологічних консультацій з враховуючи вікові та індивідуальні особливості особистості; формування компетентностей щодо надання родині відповідної психологічної допомоги при індивідуальному та груповому консультаванні; розробка рекомендацій з метою покращення мікроклімату в сім'ї та сприяння задоволення основних потреб і гармонійному розвитку особистості кожного із членів родини.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР 21. Професійно орієнтуватися у сучасних теоретичних підходах та практичних напрямках, інноваційних технологіях і методах; застосувати інноваційні підходи для вирішення професійних завдань, використовувати набуті нові знання та розробки у практичній діяльності.	ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психологічних наук, що передбачають застосування основних психологічних теорій, методів і характеризуються комплексністю й невизначеністю умов.
2.	ПР1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання. ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.	ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
3.	ПР13. Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності.	ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії.
4.	ПР15. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.	СК11. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.
5.	ПР2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.	СК12. Здатність використовувати професійно-профільовані знання, уміння і навички в процесі фахової діяльності.

II. Орієнтовний тематичний план

Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС
Модуль I. Теоретико-методологічні засади сімейної психології	12	6	4	2	20	5	3	1	1	30

1.	Тема 1. Вступ до дисципліни «Основи психології». Методи вивчення сім'ї. сімейної	4	2	2		6	2	1	1		10
2.	Тема 2. Сім'я як соціально-психологічний феномен.	4	2	2		8	1	1			10
3.	Тема 3. Психологічні закономірності формування подружніх пар	4	2		2	6	2	1		1	10
	Модуль 2. Процеси дестабілізації шлюбно-сімейних відносин	22	8	8	6	36	7	3	3	1	48
4.	Тема 4. Подружні сварки і сімейні конфлікти	4	2	2		8	2	1	1		10
5.	Тема 5. Насильство та ревності у сім'ї	6	2	2	2	10	2		1	1	12
6.	Тема 6. Психологія подружньої зради	6	2	2	2	8	2	1	1		10
7.	Тема 7. Проблема розлучень та повторних шлюбів	6	2	2	2	10	1	1			16
Разом:		34	14	12	8	56	12	6	4	2	78

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС 90 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль 1. Теоретико-методологічні засади сімейної психології.

Тема 1. *Вступ до дисципліни «Основи сімейної психології». Методи вивчення сім'ї.*

Зміст теми: Об'єкт, предмет та завдання сімейної психології. Психологія сім'ї як міждисциплінарна галузь знань. Наукові підходи до вивчення психології сімейних відносин: еволюційний, функціональний, біологічний (етологічний), емпіричний, науковий. Форми організації шлюбно-сімейних стосунків в історичному контексті: проміскуїтет, груповий шлюб (полігінія, поліандрія); ендогамія, агамія, екзогамія; моногамія, матриархат, патріархат, інцест, конкубінат тощо. Традиційні та альтернативні форми шлюбно-сімейних стосунків на сучасному етапі: свідомо самотність або безбраччя; незареєстроване сумісне проживання або цивільний шлюб; свідомо бездітний шлюб; відкритий шлюб; позашлюбний секс або скрите двоєжонство чи конкубінат; свінгерство; гомосексуальні пари; груповий шлюб або колективна сім'я; регулярно-роздільний шлюб; «послідовна полігамія» (повторні шлюби); сім'я з нерідними батьками. Основні тенденції в розвитку сучасної сім'ї в Україні, проблеми та переваги.

Методологія соціально психологічного дослідження шлюбно-сімейних стосунків. Методи вивчення сім'ї: науково-дослідні, діагностичні, корекційні (психотерапевтичні). Індивідуальний та системний підхід в роботі із сім'єю. Методи соціально-психологічної діагностики сім'ї: опитування, інтерв'ю, спостереження, експеримент, метод соціометрії, методи поперечних (порівняльний) і поздовжніх (лонгітюдний) зрізів, метод аналізу конкретних ситуацій (вивчення біографії, проведення бесіди), кількісно-якісний аналіз документів, тестування.

Тема 2. *Сім'я як соціально-психологічний феномен.*

Зміст теми: Поняття про сім'ю як малу соціальну групу. Особливості сім'ї: жорсткі нормативні настанови, гетерогенність складу, закритий характер, поліфункціональність, «історичність», емоційність стосунків тощо.

Функції сім'ї (репродуктивна, виховна, економічна, регенеративна, сексуальна, комунікативна, рекреативна, соціального контролю, психотерапевтична тощо) та їх психологічний аналіз. Специфічні функції сім'ї, неспецифічні функції сім'ї. Форми шлюбно-сімейних стосунків: на основі чесної контрактної системи, на основі нечесного контракту; за примусом, стосунки як ритуал виконання соціально-нормативних установок; стосунки, освічені коханням. Типологія сімей: за рівнем матеріальної забезпеченості, за професійною приналежністю, освітнім рівнем, за віком, за ставленням до релігії, за особливими умовами сімейного життя, за складом, за кількістю дітей в сім'ї, за регіональними принципом, за тривалістю подружнього життя, сім'ї за типом керівництва, за типом юридичних взаємостосунків, за якістю емоційно-психологічних взаємостосунків у сім'ї, сім'ї зі специфічними проблемами, залежно від виконання виховної функції, за соціально-правовою стійкістю.

Структура сім'ї та її характеристика: чисельний і персональний склад сім'ї; сімейні правила (явні, приховані, неусвідомлювальні), сімейні ролі (конвенційні і міжособистісні ролі, «сексуальний партнер», «друг», «опікун», «захисник»); відповідальний за матеріальне забезпечення сім'ї, хазяїн-господарка, відповідальний за підтримку родинних зв'язків, організатор сімейної субкультури, організатор розваг, сексуальний партнер, відповідальний по догляду за дитиною (немовля), сімейний «психотерапевт»; сімейні підсистеми (підсистема подружжя, підсистема батьків, підсистема дітей, підсистема сиблінгів, індивідуальна підсистема), межі сім'ї (зовнішні, внутрішні), сімейні міфи і легенди, сімейна історія.

Життєвий цикл як динамічна характеристика сім'ї. Періодизації життєвого циклу сім'ї. Типові стадії: одруження і стадія без дітей; молода сім'я з маленьким дітьми; сім'я середнього віку зі школярами; сім'я зрілого віку яку залишають дорослі діти; старіюча сім'я; завершальна стадія. Основні завдання й актуальні проблеми кожного етапу життєвого циклу сім'ї. Поняття кризи сімейних відносин. Нормативні та ненормативні сімейні кризи. Конструктивні і деструктивні шляхи виходу із кризи.

Тема 3. *Психологічні закономірності формування подружніх пар.*

Зміст теми: Співвідношення понять «шлюб» і «сім'я». Дошлюбний період та його функції (накопичення спільних вражень і переживань, більш глибоке пізнання одне одного й паралельне уточнення та перевірка прийнятого рішення про можливості сімейного життя, проектування сімейного життя.). Стадії розвитку відносин у дошлюбній парі. Дошлюбні фактори «ризик» та «успіху». Передшлюбний період (передшлюбне знайомство й передшлюбне залицяння). Мотивація укладання шлюбу. Види шлюбної мотивації. Класифікація шлюбних мотивів. Мотиви вступу в шлюб у дисфункціональних сім'ях. Теорії вибору шлюбного партнера (психоаналітична, теорія комплементарних потреб, теорія «стимул- цінність-роль» інструментальна теорія, теорія «фільтрів», «кругова теорія любові»).

Проблеми стабільності шлюбу і сім'ї. Адаптація та подружнє сумісність як основа стабільності сім'ї. Рівні подружньої сумісності: психофізіологічна, сексуальна, інтелектуальна; сумісність характерів; узгодженість функціонально-рольових очікувань; цінісно- орієнтаційна єдність; особистісна і соціальна зрілість подружжя. Духовна близькість подружжя інтимно-сексуальна, особистісна автономія. Психологічне здоров'я сім'ї як фактор

стабільності шлюбу. Рівні психологічного здоров'я сім'ї. Задоволеність та незадоволеність шлюбом як показник його успішності. Чинники задоволеності та фактори незадоволеності шлюбом. Психологічна готовність особистості до сімейного життя як чинник майбутньої стабільності шлюбу і сім'ї. Структурні компоненти готовності до сімейного життя: фізична зрілість, етико-психологічна і соціальна готовність, сексуальна готовність. Роль батьківської сім'ї в підготовці підростаючого покоління до сімейного життя: соціальний, морально-етичний, правовий, психологічний, фізіолого-гігієнічний, господарсько-економічний аспекти.

Модуль 2. Процеси дестабілізації шлюбно-сімейних відносин

Тема 4. Подружні сварки і сімейні конфлікти

Зміст теми: Сімейні сварки, причини виникнення. Механізм виникнення сварки: егоцентрична, альтероцентрична, соціоцентрична система уявлень. Шляхи вирішення протиріч, кодекс спору. Методи подолання тривалої сварки. Специфіка подружніх конфліктів, їх особливості та причини виникнення. Стадії протікання конфлікту: виникнення об'єктивної конфліктної ситуації; усвідомлення об'єктивної конфліктної ситуації; перехід до конфліктної поведінки; вирішення конфлікту. Класифікація конфліктів за В.А.Сисенко. Моделі поведінки у конфліктних ситуаціях. Шляхи попередження сімейних конфліктів: формування психолого-педагогічної культури, знань основ сімейних відносин; виховання дітей з урахуванням їх індивідуально-психологічних і вікових особливостей, а також емоційних станів; організація сім'ї на повноправних засадах, формування традицій, розвиток взаємодопомоги, взаємної відповідальності, довіри і поваги; формування культури спілкування. Особливості конструктивного вирішення сімейних конфліктів.

Тема 5. Насильство та ревності у сім'ї

Зміст теми: Поняття про насильство. Види насильства в сім'ї. Наслідки насильства. Психологічна характеристика дітей, які виховуються в атмосфері насильства. Психологія кривдника. Психологія жертви. Вплив насильства в сім'ї на психічний розвиток дітей. Феномен подружніх ревностей. Ревності жінок і чоловіків: типове та нетипове. Типи ревностей: ревності «власника», ревності через образу, відображені ревності, ревності як результат заниженої самооцінки, ревності як результат найсильнішої прихильності до людини, ревності як результат егоїзму.

Тема 6. Психологія подружньої зради.

Зміст теми: Подружні зради як дестабілізатори подружніх відносин. Мотиви вступу у позашлюбні зв'язки. Причини і мотиви чоловічих та жіночих зрад. Жіноча невірність, основні причини. Феномен прощення у подружніх стосунках.

Тема 7. Проблема розлучень та повторних шлюбів

Зміст теми: Розлучення як ненормативна сімейна криза. Причини розлучень. Мотиви розлучень у чоловіків і жінок. Схожість і відмінності. Фактори ризику розлучення. Класифікація стадій переживання процесу розлучення за моделлю Е.Кюблер-Росс. Наслідки розлучень суспільства, для чоловіків та жінок, для дітей. Вплив розлучення батьків на дітей. Повторні шлюби та їх особливості. Типи повторних шлюбів (за С.Кратохвілом).

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- поточне тестування;
- реферати;
- доповіді;
- творчі завдання;
- модульні контрольні роботи.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): – залік:

- розв’язання практичних ситуацій;
- підсумкове опитування.

Форми і методи поточного контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських і практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацювати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об’єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань та розв’язання практичних ситуацій і творчих завдань;
- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів:

- усне та письмове опитування;
- тестові завдання;
- обговорення проблеми, дискусії;
- розв’язання проблемних (ситуативних задач) поданих у вигляді усного, текстового або графічного матеріалу;
- кейс-методи (ситуаційні вправи; моделювання життєвих ситуацій);
- презентації результатів роботи;
- інші.

Кожний модуль включає бали за поточну роботу студента на практичних, семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу.

На семінарських заняттях оцінюється участь в обговоренні проблемних питань, ситуацій. Метою практичних занять та самостійної роботи з даного курсу є глибоке засвоєння та закріплення студентами програмного матеріалу, уточнення незрозумілих понять, термінів, що були викладені в лекціях чи рекомендованій літературі, розвиток самостійності і творчості в процесі опрацювання матеріалу, запропонованого для самостійної роботи.

Провідною формою практичних занять є проведення бесід, розв'язання проблемних (ситуативних) задач. Самостійна робота в процесі опанування дисципліни дає змогу індивідуалізувати її шляхом виконання творчих індивідуальних завдань студентами за вибором, враховуючи їх інтереси, нахили та життєві плани.

Форма контролю самостійної роботи визначається індивідуально або для групи: доповідь, усне опитування. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних і семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях даного модуля.

Виконання тестових завдань здійснюється в режимі діагностики, або за допомогою роздрукованих завдань. Оцінювання тестів проводиться за власною методикою з приведенням підсумку до встановленої в рейтинговій шкалі балів.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання залік

Формою підсумкового контролю є залік. Під час підсумкового контролю враховується: рівень активності на занятті з тренінгу розвитку соціального і сімейного благополуччя, підготовка методичної папки з тренінгу (тренінгові вправи, теоретичне питання за результатами самостійної роботи, фрагмент тренінгової програми, аналіз занять проведених іншими учасниками). Самостійне проведення підібраних тренінгових вправ з розвитку соціального та сімейного благополуччя. Визначення динаміки показників рівня суб'єктивного соціального благополуччя за методиками на початку та в кінці тренінгових занять.

Система рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переводу до національної (4 - ох бальної) та європейської (ECTS) шкали представлені в таблиці.

Студент одержує *залік*, якщо за результатами поточного контролю він набрав від 60 до 100 балів.

Якщо за результатами поточного контролю студент набрав менше 60 балів, він повинен виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів одержати відповідну кількість залікових балів з дисципліни. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий результат, він також може виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів підвищити свою підсумкову оцінку з дисципліни.

Оцінювання навчальних досягнень студентів проводиться за 100-бальною шкалою. Поточну і підсумкову успішність студентів з дисциплін оцінюють від 0 до 100 балів (включно).

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу**Основні**

1. Андрєєва Т.В. Психологічні проблеми подружніх відносин. Вісник Київського університету. Сер. 6, 2009. № 20. С. 14-16.
2. Бондаренко О.Ф. Психологічна допомога особистості: навч. посіб. для студ. старших курсів психол. факул. – Х. : Фоліо, 2006. – 237 с.
3. Бондарчук О. І. Проблеми підготовки практичних психологів до надання психологічної допомоги сім'ї // Актуальні проблеми професійної підготовки практичних психологів. — 2000. -М 10(15).-С. 194-195.
4. Бондарчук О.І. Психологія сім'ї: Курс лекцій / Бондарчук О.І. - К.: МАУП, 2001. - 96 с.
5. Ботнарченко І.А. Насильство в сім'ї: поняття, сутність та причини виникнення [Електронний ресурс]. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. – 2016. Том 2 № 74.
– Режим доступу: <https://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/view/417>
6. Вахоцька І. О. Психологічна допомога жертвам психологічного насилля у сучасній сім'ї [Електронний ресурс]. Вісник національного університету оборони. № 4 (57). 2020. Режим доступу: <http://visnyk.nuou.org.ua/article/view/222784>
7. Вітюк Н.Р. Соціально-психологічний аналіз подружніх конфліктів // Збірник наукових праць. - Івано-Франківськ: Плай, 2004. - Вип. 9. - Ч.2. - С. 109-116.
8. Волинська Л. В. Підготовка молоді до сімейного життя (соціально-психологічний тренінг): Навч.-метод. посіб. — К., 2002. — 74 с.
9. Гнатюк Н.І. Проблема насильства в сучасній сім'ї: теоретичні аспекти / Н.І. Гнатюк, О.М. Василенко. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». - 2014. - №1. - С. 17-Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist_2014_1_5
10. Гончарова Т.В. Насильство дітей у сім'ї: умови, причини й фактори виникнення // Соціальна педагогіка: теорія та практика. - 2010. - №4. - С. 47-53.
11. Діденко С.В. Психологія сексуальності та сексуальних стосунків. - К.: Арістей, 2003. - 312 с.
12. Долинська Л. В. Активні методи в роботі практичного психолога. – К. : УДПУ, 1994. – 79 с.

13. Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству ід 18.05.2018 № 1/11-5480 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS30017>

14. Ознаки подружньої зради. Режим доступу: <https://altaservice.com.ua/oznaki-podruzhno%D1%97-zradi-vikladayemo-po-punktam/>

15. Помиткіна Л.В., Злагодух В.В., Хімченко Н.С., Погорільська Н.І. Психологія сім'ї. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Л.В.Помиткіна, В.В.Злагодух., Н.С.Хімченко, Н.І.Погорільська. - К.: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2010. - 270 с.

16. Подружня зрада: причини і наслідки. Режим доступу: <https://poradnica.com.ua/podruzhnaya-zrada-prychyny-i-naslidky/>

17. Психологія сім'ї: навчальний посібник / За заг. ред.: В.М. Поліщука. - Суми: Університетська книга, 2008. - 238 с.

18. Соціально-психологічний аналіз подружньої невірності. Режим доступу: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/11180/1/12Pavlova-Robota.pdf>

19. Стан системи попередження насильства в сім'ї в Україні: правові, соціальні, психологічні та медичні аспекти / В. М. Бондаровська, О. О. Кочемировська, Г. М. Лактіоновата ін.; за ред. О. Кочемировської. – К.: Вид-во ФОП Клименко Ю.Я., 2010. – 372 с.

20. Стромило А. П. Насильство над дітьми та його наслідки / А. П. Стромило, С. А. Мукомел // Вісник Черкаського університету. Науковий журнал. – 2010. – №. 121. – С. 140-143.

21. Хомич Т. М. Фізичне насильство як одна із форм вчинення насильства в сім'ї // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2010. – № 2: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2010/n2/10ktmnvs.pdf>.

22. Юрків Я. Сутність та зміст соціального феномену «насильство в сім'ї» / Я. Юрків // [Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота.](#) - 2013. - Вип. 27. - С. 234-237.

Допоміжні

1. Бова А. Модель факторів, що обумовлюють насильство в сім'ї /А.Бова// Український соціум. - 2005. - №1(6). - С. 15-25.

2. Бойко О. Насильство в сім'ї: соціологічний аналіз явища: дис... канд. соціол. наук / О.Бойко. Національний ун-т внутрішніх справ. - Харків. - 2003. - 211 с.

3. Грабська І.А. Насильство у подружніх стосунках: зарубіжний досвід досліджень та консультування /І.А. Грабська// Практична психологія та соціальна робота. - 2009. - № 9. - С. 20-22.

4. Гридковець Л.М. Подолання подружніх конфліктів // Практична психологія та соціальна робота. - 1999. - № 8. - С. 37-38.

5. Донець О.І. Особливості самосприйняття жінок після розлучення. «Молодий вчений» № 2 (17) лютий, 2015. - С. 380-383.

6. Жінка в суспільстві: міфи і реалії: Збірник статей / Ред.-упоряд. Л.С. Крумінг. Миколаїв: Інформація-XXI століття, 2019. - 332 с.

7. Запобігання та протидія насильству в сім'ї: методичні рекомендації для соціальних працівників. – К.: ДЦССМ, 2004. – 192 с. Режим доступу: <http://lt.multycourse.com.ua/ua/page/22/103>

8. Злочинність неповнолітніх: причини, наслідки та шляхи запобігання: навч. посібник / С. І. Яковенко, Н. Ю. Максимова, Л. І. Мороз, Л. А. Мороз. – К.: 2006. – 260 с.
9. Кляпець О. Феномен емоційного вигоряння в сім'ї // Соц. психол. - 2006. - № 4. - С. 168-176.
10. Козловська Е.В. Гармонійні стосунки в сім'ї як фактор особистісного зростання / Е.В. Козловська // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в [закладах освіти](#): збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 41. – Рівне: РДГУ, 2008. – С. 82.
11. Колпачніков В. В. Загальне введення в індивідуальне психологічне консультування // Питання психології. 1998. № 6.
12. Кравець В. П. Психологія сімейного життя: навчальний посібник / В.П. Кравець. - Тернопіль, 1995. - 696 с.
13. Кравченко Т. Виховний потенціал сім'ї в сучасних умовах // Соц. психол. — 2006. — № 2. — С. 142-150.
14. Крисюк Г.Я. Психологічні особливості впливу батьківської сім'ї на адаптацію молодого подружжя // Збірник наукових праць. - Івано- Франківськ: ВДВ ЦІТ, 2006. - Вип. 11. - Ч.2. - С.215-222.
15. Лаврова П. М.у Лавров В. В. Сімейна терапія: від простого до складного. СПб. : ЦСКО «Syntugia», 2009.
16. Ліщинська О.А. Сім'я як об'єкт впливу деструктивних тоталітарних організацій // Соціальна психологія. - 2005. - № 3(11). - С. 139 - 147.
17. Ложкин Г.В., Повякель Н.И. Практическая психология конфликта. – К.: МАУП, 2002. – 256 с.
18. Лютак О.З. Сімейний конфлікт як предмет соціально-психологічного аналізу // Збірник наукових праць. - Івано-Франківськ: Плай, 2005. - Вип. 10. - Ч.1. - С.73-79.
19. Лютак О.З. Функціонально-рольова структура сучасної сім'ї // Збірник наукових праць. - Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ, 2007. - Вип. 12. - Ч.2. - С.98-106.
20. Марценюк З. Й. Динаміка уявлень студентської молоді про майбутню сім'ю // Психол. пробл. сучасної молоді. — 2003. — Вип. 12. — С. 152-153.
21. Михальчишин Г. Соціально психологічні особливості таємниць подружніх пар. Психологічне здоров'я особи і суспільства. № 3, 2008. - С. 124-136.
22. Мірошніченко А. В. Насильство в сім'ї: соціально-правова сутність та засоби протидії [Електронний ресурс] / А. В. Мірошніченко. Вісник Студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса. 2016. [Том 2 № 8](#) – Режим доступу: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/3874>
23. Мілютіна К. Тренінг сімейного консультування // Психологічні тренінги. – К.: Шкільний світ, 2002. – 112с.
24. Онищенко Г. І., Хоружий С. М. Рольова взаємодія в молодій сім'ї // Пробл. загальної та пед. психол. — Т. 5. — Ч. 7. — К., 2003. — С. 191-197.
25. Піддубна О. Задоволеність шлюбом і рівень суб'єктивного контролю в подружній парі // Соц. психол. -2004. - № 6. - С. 172 -178.
26. Про попередження насильства в сім'ї: Закон України від 15.11.2001 р., № 2789 (із змінами, внесеними згідно із Законом № 609-V від 07.02.2007) // ВВРУ. – 2007. – № 15. – Ст. 194.

27. Подружня зрада: як пережити зраду в стосунках та жити далі. Режим доступу: <https://psyserv.com.ua/blog/relationships/podruzhnnya-zrada-yak-perezhyty-zradu/>
28. Психологічна допомога сім'ї. Книга 1. Навчальний посібник (у 3 книгах). – К.: Главник, 2006. – 128 с. (серія “Психол. інструментарій”) ...
29. Савчін М.В., Василенко П.Л. Вікова психологія: Навчальний посібник. – Київ: Академвидав. – 2015.
30. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р., № 2947-III (із змінами, внесеними згідно із Законом №1692-VIII, від 10.11.2016 р.) // ВВРУ. – 2002. – С. 135.
31. Слюсаревський М. Деякі особливості сучасних уявлень молоді про шлюб: (аналіз символічної репрезентації) //Практична психол. та соц. робота. — 2004. - С. 30-32.
32. Старшенбаум Г. В. Як стати сімейним психологом: інтерактивний підручник: тести, вправи, рольові ігри. М: Психотерапія, 2007.
33. Федоришин Г.М. Соціально-психологічні характеристики сучасної сім'ї // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / За ред. С.Д. Максименка. – К.: «Логос», 2008. – Т.7, вип.15. – С.300-304.
34. Херсонский Б.Г., Дворяк С.В. Психология и психопрофилактика семейных конфликтов / Б.Г. Херсонский, С.В. Дворяк. - К.: Здоровье, 1991. - 189 с.
35. Як діяти в ситуації зради (рекомендації). Режим доступу: <https://psychologist.com.ua/articles/yak-diyati-v-situaciyi-podruzhnoyi-zradi>
36. Яценко Т.С. Теорія і практика групової психокорекції: Активне соціально-психологічне навчання: навч.посіб. –К. : В. шк., 2004.– 679 с.

VII. Інформаційні ресурси

1. Портал Наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова [Електронний ресурс]. URL: <https://lib.npu.edu.ua/>.
2. Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Наукова періодика (пошук за ключовими словами). URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_all/cgiirbis_64.exe
3. Портал Українські підручники для ВНЗ [Електронний ресурс]. URL: <http://www.pidruchniki.ws>.
4. Цифрова бібліотека тематичних текстових збірок. URL: <https://www.twirpx.com>
5. Портал підручники для студентів [Електронний ресурс]. <https://westudents.com.ua/predmet/25-psiholog%D1%96ya.html>
6. Для батьків (дитячо-батьківськи взаїмовідносини). URL: <https://roditeli.ua/>
7. Сайт «Педагогическая библиотека» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://pedlib.ru/katalogy>
8. Сайт Nedug.ru «Литература по психологии и психиатрии» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.nedug.ru/lib/lit/psych/psych.htm>

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ГЕНДЕРНА ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХОЛОГІЯ СТАТІ

Розробник програми: Федоренко Алла Федорівна,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри політичної психології
та міжнародних відносин

І. Пояснювальна записка

Програма навчальної дисципліни «Гендерна психологія та психологія статі» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «Психологія».

Предмет вивчення навчальної дисципліни - психологічні знання про набуті в процесі соціалізації характеристики гендерної ідентичності, що детермінують соціальну поведінку людей залежно від їх статевої належності, про опанування атрибутів поведінки, особливостей емоційних реакцій, установок, уявлень, пов'язаних з чоловічою або жіночою статевою роллю, про набуття статевої ідентичності та міжстатевих відносин.

Міждисциплінарні зв'язки. Дисципліна тісно пов'язана із загальною, соціальною, віковою і педагогічною психологією, психофізіологією та психосоматикою, психопрофілактикою та патопсихологією, конфліктологією, психодіагностикою, психоконсультаванням та психокорекцією, основами психотерапії.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Гендерна психологія та психологія статі» є засвоєння базових знань з актуальних питань психології жінок та чоловіків, з розвитку гендерної й статевої ідентичності та соціалізації і вплив на них різних інститутів суспільства; ознайомлення із специфікою гендерних і статевих відносин та проявом гендеру в поведінці людей; формування загальних і спеціальних компетентностей; розробка рекомендацій, спрямованих на проведення ефективної психолого-педагогічної допомоги особам з проблемами у засвоєнні гендерно-статевих ролей.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Гендерна психологія та психологія статі» є поглиблення теоретичних знань у здобувачів вищої освіти із загальної, вікової та соціальної психології, пов'язаних з гендерною і статевою тематикою; опанування здобувачами сучасних підходів до поняття гендеру, основних його теорій; формування знань і уявлень щодо гендерної й статевої ідентичності та її розвитку в контексті соціалізації, особливостей гендерних і міжстатевих відносин; засвоєння здобувачами вищої освіти основних методів, які застосовуються в гендерній психології та психології статі; одержання практичних вмінь та навичок у проведенні досліджень з гендерно-статевої проблематики; розвиток мотивації у здобувачів до подальшого самостійного ознайомлення із широкими теоретичними та практичними здобутками у сфері психології гендеру та психології статі.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР13. Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності.	ЗК13. Здатність адаптуватися відповідно до нових соціальних умов.
2.	ПР19. Володіти знаннями про особливості психофізіологічного розвитку особистості; розуміти використання відповідних психотехнологій у разі необхідності надання психологічної допомоги.	СК3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.
3.	ПР22. Володіти навичками диференціації психологічної допомоги клієнтам з врахуванням їх національно-культурного, вікового, гендерного і соціального статусу та індивідуально-психологічних характеристик.	ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психологічних наук, що передбачають застосування основних психологічних теорій, методів і характеризуються комплексністю й невизначеністю умов.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС
	Модуль I. Основи психології гендеру та психології статі	18	6	6	6	22	6	3	2	1	34
1	Тема 1. Гендер і стать у соціалізації індивіда	6	2	2	2	8	2	1	1		12
2	Тема 2. Моделі психологічної статі. Основні виміри гендерно-статевої поведінки	6	2	2	2	8	2,5	1	1	0,5	12
3	Тема 3. Психологія гендерно-статевих відмінностей	6	2	2	2	6	1,5	1		0,5	10
	Модуль II. Гендерна і статева ідентичність та гендерно-статеві відносини	20	8	6	6	30	6	3	2	1	44
4	Тема 4. Розвиток гендерної	6	2	2	2	8	1,5	1		0,5	12

	та статевої ідентичності										
5	Тема 5. Характер гендерно-статевих ролей	4	2	2	2	8	2	1	1		12
6	Тема 6. Засвоєння гендерно-статевих ролей: концептуальні підходи	4	2		2	8	1	0,5		0,5	10
7	Тема 7. Психологічні особливості гендерно-статевих відносин	6	2	2		6	1,5	0,5	1		10
Разом:		38	14	12	12	52	12	6	4	2	78

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС 90 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Основи психології гендеру та психології статі

Тема 1. *Гендер і стать у соціалізації індивіда*

Зміст теми: Поняття про стать і гендер. Антропометричні виміри різностатевості. Первинні, вторинні та третинні статеві ознаки. Стать як біологічний і соціальний феномен. Провідні чинники гендерної соціалізації. Сім'я як чинник у гендерно-статевій соціалізації. Статевотипізовані очікування соціуму. Результати статевої соціалізації. Міфи і реальність у подоланні гендерних стереотипів. Сексизм щодо чоловічих і жіночих ролей.

Тема 2. *Моделі психологічної статі. Основні виміри гендерно-статевої поведінки*

Зміст теми: Маскулінність/фемінність як стевотипізована поведінка. Найбільш поширені взірці чоловічої і жіночої поведінки. Гіпергендерність як «війна статей». Засвоєння традиційних гендерних ролей. Андрогінність в універсалізації гендерних ролей. Концепція андрогінії С.Бем. Набуття гендерної ідентичності. Гендерно-статева ідентифікація. Люди які заперечують свою стать. Інверсія статевих орієнтацій.

Тема 3. *Психологія гендерно-статевих відмінностей*

Зміст теми: Слабка та сильна статі. Психологічні якості чоловіків та жінок. Психологічні відмінності статей. Психічні та поведінкові проблеми хлопчиків та дівчаток. Симптомокомплекси окремих психічних та поведінкових розладів. Невротичний розвиток чоловіків і жінок під тиском гендерних стереотипів. Сексуальне насильство. Жертви сексуального насильства. Порнографія та проститування як дискримінація статі. Соціально-психологічні передумови проститування. Гендерні відмінності у наданні психологічної допомоги.

Модуль II. Гендерна і статева ідентичність та гендерно-статеві відносини

Тема 4. *Розвиток гендерної та статевої ідентичності*

Зміст теми: Типології розвитку гендерної ідентичності (біологічні, психологічні, соціокультурні й інтегральні) і різні психологічні підходи до розвитку ідентичності. Психоаналітичний підхід З. Фрейда, розвиток ідей класичного психоаналізу стосовно до гендерної ідентичності в роботах К. Хорни, Е. Еріксона. Характеристика соціальних теорій розвитку ідентичності – соціального навчання, когнітивного розвитку, соціальних ролей. Феміністська критика теорій розвитку гендерної ідентичності Марсія і Еріксона в роботах Джосельсон і феміністська критика теорії Колберга в роботах Гілліган. Взаємозв'язок

гендерної особистісної і колективної ідентичності. Специфіка гендерної національної ідентичності.

Тема 5. Характер гендерно-статевих ролей

Зміст теми: Маскулінні та фемінні культури. Фактор статі та гендеру в оцінці психології суспільного буття. Соціостатеві установки в українській етнокультурі. Етнопсихологічні передумови у досягненні гендерного паритету. Україна: гендерна асиметрія чи гендерний паритет? Статус чоловіків і жінок в Україні. Стили виховання хлопчиків та дівчаток. Психологічні особливості сімейного виховання. Освіта на сторожі гендерних стереотипів. Диференційований підхід у вихованні. Гендерна нерівність в освіті. Асертивність як умова подолання ефекту «скляної стелі».

Тема 6. Засвоєння гендерно-статевих ролей: концептуальні підходи.

Зміст теми: Біологізаторський та соціологізаторський підходи до гендеру. Фройдизм як одна із біологізаторських теорій у засвоєнні гендерно-статевих ролей. Теорія статевого диморфізму. Теорія соціального навічання диференціації поведінки. Соціально-когнітивний підхід до гендерно-статевого розвитку. Теорії когнітивного розв'язного розвитку та гендерних схем. Феміністичні теорії гендеру. Гендерна ідеологія в навчанні і вихованні. Фактор гендеру в гуманістичній педагогіці.

Тема 7. Психологічні особливості гендерно-статевих відносин

Зміст теми: Види гендерно-статевих відносин. Дружні відносини: дружба в дитинстві і в підлітковому віці, жіноча, чоловіча. Зміни дружніх відносин у ході життя, потенційні проблеми. Відносини любові, залицяння. Культура і залицяння, чоловічі і жіночі сценарії залицяння, вибір партнера. Концепції любові і заміжжя. Шлюб, традиційний і сучасний. Шлюб і партнерство. Задоволеність шлюбом і психологічне пристосування. Материнство: образи материнства. Перехід до материнства. Післяпологова депресія. Досвід материнства. Батьківство. Насильство в житті жінок. Відхилення від норми в сексуальних стосунках. Сексуальні дисфункції: їхні прояви та причини. Засоби гармонізації гендерно-статевих відносин.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Контроль якості знань здобувачів вищої освіти здійснюється відповідно до «Порядку контролю якості знань студентів Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова» (<https://cutt.ly/IRR0apo>).

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульні контрольні роботи;
- реферати;
- творчі завдання;
- інше.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): – залік:

- залікове завдання (розв'язання практичних ситуацій, підсумкове опитування).

Форми і методи поточного контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських і практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацьовувати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань здобувачів вищої освіти є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань та розв'язання практичних ситуацій і творчих завдань;

- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок передбачає застосування таких видів:

- усне і письмове опитування;
- обговорення проблеми, дискусія;
- аналіз конкретних ситуацій (поданих у вигляді усного, текстового або графічного матеріалу);
- ділові ігри (кейс-методи);
- презентації результатів роботи;
- інші.

Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля. Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота. Він складається з трьох теоретичних питань та практичного завдання. У контрольній роботі здобувач вищої освіти повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також виявити вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер. Недопустимо запозичення тексту, фактичних даних із літературних джерел без посилання на них. Тому контрольні роботи, написані без врахування цих вимог, викладачем перевірятися не будуть. Здобувач може спиратися у своїй роботі на відповідні інформаційні джерела з даної проблеми. При цьому, якщо він наводить цитату чи запозичує якесь теоретичне положення (наприклад, визначення, висновки дослідження, думку автора інформаційного джерела з того чи іншого питання тощо), то обов'язково треба робити посилання на літературне джерело.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом і виконанням завдань практичного характеру на практичних і семінарських заняттях та під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг і якість їх виконання; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять.

Здобувач за результатами поточного контролю може отримати від 0 до 100 балів.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання залік

Підсумкова оцінка курсу навчальної дисципліни «Гендерна психологія та психологія статі» є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності: поточне та підсумкове опитування рівня засвоєння навчального матеріалу під час аудиторних занять та самостійної роботи; оцінка (бали) за виконання творчих завдань й розв'язання практичних ситуацій, презентацій, дискусій, модульних контрольних робіт. Підсумкова оцінка виставляється після повного вивчення навчальної дисципліни, яка виводиться як сума проміжних оцінок, отриманих на практичних та семінарських заняттях. Поточна і підсумкова успішність студентів з дисципліни оцінюється від 0 до 100 балів (включно).

Здобувач вищої освіти одержує залік, якщо за результатами поточного контролю він набрав 60 і більше балів. Якщо за результатами поточного контролю здобувач набрав менше 60 балів, він повинен виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів одержати відповідну кількість залікових балів з дисципліни. Якщо за результатами поточного контролю здобувач набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий результат, він також може виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів підвищити свою підсумкову оцінку з дисципліни. Остаточна оцінка рівня знань здобувачів вищої освіти складається з рейтингу навчальної роботи, для оцінювання якої призначається максимально 100 балів. Порядок переводу рейтингових балів до національної (4 бальної) та європейської (ECTS) шкали представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні

1. Бовуар С. Друга стаття : пер. з франц.: у 2 т.. — К.: Основи, 1994. — Т. 1. — 390 с.
2. Гендер і сексуальність: хрестоматія. — Суми : Університетська книга, 2009.
3. Говорун Т. В. Гендерна психологія : навч. посіб.— К. : Академія, 2004.— 308 с.
4. Говорун Т. Стаття та сексуальність: психологічний ракурс: навч. посіб. : Навч. кн., 1999. —384 с.
5. Синдром «професійного вигорання» та професійна кар'єра працівників освітніх організацій: гендерні аспекти / за наук. ред. С. Д. Масименка та ш. — К.: Міленіум, 2004. — С.63-98.
6. Ткалич М.Г. Гендерна психологія.— К.: Академвидав, 2016. – 256 с.

Допоміжні

7. Brown, L. (2009). *Feminist Therapy*. Washington DC: American Psychological Association
8. Clinchy, B. M., J. K. Norem, (1998) *The Gender and Psychology Reader*. NY: New York University Press.
9. Connel, R.W. (2005). *Masculinities*. Berkeley: University of California Press
10. Crawford, M. & Linden, R. (2013). *Women and Gender. A Feminist Psychology*. N. York: Mc Graw Hill
11. Crawford, M. (2011). *Transformations. Women, Gender and Psychology*. N. York : Mc Graw Hill
12. Evans, K. ,Kincade, E.A., & Seems, S.R. (2011). *Introduction to Feminist Therapy*. Los Angeles: Sage Publications
13. Ferber, A., Holcomb, K. & Wenting, T. (2016). *Sex, Gender and Sexuality: The New Basics*. N. York: Oxford University Press
14. Halpern, D. F. (2000) *Sex Differences in Cognitive Abilities*. 3rd ed. Mahwah, NJ: Erlbaum.
15. Hegelson, V. (2017). *Psychology of Gender*. N. York: Routledge
16. Hesse-Biber, S. N. (2013). *Feminist Research Practice*. Los Angeles: Sage Publications
17. Launius Chr. & Hassel, H. (2015). *Threshold Concepts in Women's and Gender Studies*. N. York: Routledge
18. Lips, H. (2016). *A New Psychology of Women. Gender, Culture and Ethnicity*, 4th ed. N. York: Mc Graw Hill
19. Maccoby, E. E. (1998) *The Two Sexes: Growing Up Apart, Coming Together*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
20. Pilcher J. & Whelehan, I. (2017). *Key Concepts in Gender Studies*. London: Sage Publications
21. Sprague, J. (2016). *Feminist Methodologies for Critical Researchers*. N. York: Rowman & Littlefield
22. Vicki S. (2012) *The psychology of gender*. Carnegie. Mellon University.
23. Wade , L. & Ferree, M.M. (2014). *Gender: Ideas, Interactions, Institutions*. N. York: WW. Norton & Co
24. Helgeson, Vicki S. (2012) *The psychology of gender*.— 4th ed — Pearson.
25. Портал підручники для студентів [Електроний ресурс]. URL : <https://westudents.com.ua/predmet/25-psiholog%D1%96ya.html>
26. ПСИХОЛОГІЧНА БІБЛІОТЕКА " самопізнання і саморозвиток" <http://psylib.kiev.ua/>
27. ПСИХОЛОГІЯ ЯК НАУКА - ПСИХОЛОГІНІ ПРИЙОМИ І МЕТОДИ <http://psihologiya.net/>
28. Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Наукова періодика (пошук за ключовими словами). URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_all/cgiirbis_64.exe
29. Сайт бібліотеки факультету психології Київського державного університету [Електронний ресурс]. : <http://www.socd.univ.kiev.ua/PUBLICAT/PSY/index.phtml>
30. Цифрова бібліотека тематичних текстових збірок. URL: <https://www.twirpx.com>
31. Directory of Open Access Books. URL: <https://www.doabooks.org>
32. Закон України «Про освіту». Режим : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

33. Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text>
34. Національна парламентська бібліотека України. Режим доступу: <http://www.nplu.ua>
35. Портал Українські підручники для ВНЗ [Електронний ресурс]. URL: <http://www.pidruchniki.ws>
36. Портал Наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова [Електронний ресурс]. URL: <https://lib.npu.edu.ua/>
37. Світова цифрова бібліотека. Розділ «Психологія». URL: <https://www.loc.gov/collections/world-digital-library/?q=psychology>
38. Цифрова бібліотека освітніх ресурсів «Академія». Розділ «Психологія». URL: <https://npu-ua.academia.edu/search?q=%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F>

VII. Інформаційні ресурси:

- <https://dytpsyholog.com/>
- <http://ebooks.grsu.by/psihologia/>
- <http://psychology-naes-ua.institute/>
- <https://psylab.info/>
- <http://psylib.org.ua/>
- <https://www.gumer.info/>
- <http://www.nbuiv.gov.ua/>
- www.pidruchniki.ws
- www.ebooktime.net
- www.posibnyky.vntu.edu.ua
- <https://www.coursera.org/learn/introduction-psychology>
- <https://www.coursera.org/learn/social-psychology>
- <https://www.coursera.org/learn/positive-psychology>

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ПСИХОЛОГІЯ СТРЕСУ

ТА ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ

Розробник програми: *Малигін Олександр Павлович*,
викладач кафедри політичної психології
та міжнародних відносин

I. Пояснювальна записка

Програма навчальної дисципліни «Психологія стресу та емоційного вигорання» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «Психологія».

Предмет вивчення навчальної дисципліни - психологічні знання про причини виникнення, особливості прояву та технології психопрофілактики і психотерапії емоційного вигорання, його вплив на поведінку, професійну діяльність й психічне здоров'я; про психічні властивості особистості при стресі, методики діагностики стресу та способи саморегуляції стресу.

Міждисциплінарні зв'язки. Дисципліна тісно пов'язана із загальною, соціальною, віковою і педагогічною психологією, психофізіологією та психосоматикою, психопрофілактикою та патопсихологією, психодіагностикою, психоконсультаванням та психокорекцією, основами психотерапії.

Мета і завдання навчальної дисципліни.

Метою викладання навчальної дисципліни «Психологія стресу та емоційного вигорання» є отримання здобувачами вищої освіти системних знань про основні поняття та категорії психології стресу в традиційних і новітніх теоріях зарубіжної та вітчизняної психології; формування у здобувачів системи знань, умінь та навичок необхідних для ефективного особистісно-професійного розвитку, що пов'язаний з профілактикою «емоційного вигорання», формування у здобувачів досвіду щодо пошуку, добору та адаптації шляхів та методів для здійснення діагностики, профілактичних заходів та визначення напрямів подолання симптомів професійного та емоційного вигорання.

Основні завдання вивчення навчальної дисципліни «Психологія стресу та емоційного вигорання» полягають в теоретичній та практичній підготовці здобувачів вищої освіти з питань основних психологічних концепцій стресу, психічних властивостей особистості при стресі, методик діагностики стресу, способів саморегуляції стресу; оволодінні теоретичними знаннями про основні підходи до вивчення емоційного вигорання, причини його виникнення, основні симптоми, форми прояву та вплив на поведінку, професійну діяльність й психічне здоров'я; розвитку та формуванні умінь для виявлення основних проявів синдрому «емоційного вигорання»; ознайомленні з основами психічної саморегуляції професіонала як умови профілактики професійного вигорання.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.	ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психологічних наук, що передбачають застосування основних психологічних теорій, методів і характеризуються комплексністю й невизначеністю умов.
2.	ПР18. Вживати ефективних заходів щодо збереження здоров'я (власного й оточення) та за потреби визначати зміст запиту та супервізії.	СК12. Здатність використовувати професійно-профільовані знання, уміння і навички в процесі фахової діяльності.
3.	ПР21. Професійно орієнтуватися у сучасних теоретичних підходах та практичних напрямках, інноваційних технологіях і методах; застосувати інноваційні підходи для вирішення професійних завдань, використовувати набуті нові знання та розробки у практичній діяльності.	СК14. Здатність до рефлексії власної діяльності з метою визначення її ефективності.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС
	Модуль I. Основи психології стресу та емоційного вигорання	18	8	6	4	30	6	3,5	1,5	1	46
1	Тема 1. Визначення стресу. Основні концепції стресу, його види та форми виявлення	6	2	2		8	1,5	1	0,5		12
2	Тема 2. Основні поняття та дослідження феномену емоційного вигорання		2	2		8	1,5	1	0,5		12
3	Тема 3. Ознаки та чинники виникнення синдрому емоційного вигорання	6	2	2	2	6	2	1	0,5	0,5	10
4	Тема 4. Чинники та наслідки	6	2		2	8	1	0,5		0,5	12

	стресу. Професійні стреси. ПТСР										
	Модуль II. Сучасна психологічна допомога при стресі та емоційному вигоранні	20	6	6	6	24	6	2,5	2,5	1	32
5	Тема 5. Методи діагностики стресових станів та емоційного вигорання	6	2	2	2	8	1,5	1	0,5		12
6	Тема 6. Способи саморегуляції психічного стану під час стресу. Запобігання негативним наслідкам стресу	4	2	2	2	8	2,5	1	1	0,5	10
7	Тема 7. Система заходів психопрофілактики та психотерапії емоційного вигорання	4	2	2	2	8	2	0,5	1	0,5	10
Разом:		36	14	12	10	54	12	6	4	2	78

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС 90 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Основи психології стресу та емоційного вигорання

Тема 1. *Визначення стресу. Основні концепції стресу, його види та форми виявлення*

Зміст теми: Стрес. Основні концепції стресу. Основні відмінності психологічного і біологічного стресів. Класифікація видів стресу. Суб'єктивні та об'єктивні чинники стресу. Вплив генетичних, особистісних, соціальних та сімейних факторів на розвиток стресу. Каузальна класифікація стресорів. Сімейне неблагополуччя як стресор. Поняття загального адаптаційного синдрому, рівні адаптації. Стадії розвитку стресових реакцій по Г. Сельє. Динаміка переживання стресу. Подальший розвиток трьохфазної концепції стресу. Розвиток фази тривожності. Резистентність. Стадія виснаження. Періоди мобілізації адаптаційних резервів за Л.А. Кітаєвим-Смиком. Особливості професійного стресу. Особливості навчального стресу. Екзаменаційний стрес. Динаміка переживання навчального стресу.

Тема 2. *Основні поняття та дослідження феномену емоційного вигорання*

Зміст теми: Актуальність теми профілактики емоційного вигорання. Термін «емоційне вигорання», «професійне вигорання», фактори, що впливають на вигорання. Підходи до визначення синдрому професійного вигорання. Характеристика симптомів (втома; виснаження; негативне ставлення до себе, вихованців, співробітників; психосоматичні нездужання; наявність шкідливих звичок; порушення харчової поведінки; автоматичне виконання своєї роботи; повна відсутність творчої ініціативи; агресивність; дратівливість; напруженість; неспокій; тривожність; гнів; негативний настрій у вигляді цинізму) і стадій емоційного вигорання у педагогічних працівників спеціальної освіти. Особливості впливу дестабілізуючих факторів на виникнення синдрому емоційного вигорання у спеціальних педагогів. Емоційна виснаженість – відчуття спустошеності і втоми, викликане власною

роботою. Емоційна компетентність. Психічне здоров'я. Характеристики, що визначають психічно здорову особистість. Значення впливу емоційної компетентності на формування загальної стресостійкості організму. Детермінанти професійного вигорання: соціально-економічні, соціально-психологічні, індивідуально-психологічні, соціально-демографічні, професійні.

Тема 3. *Ознаки та чинники виникнення синдрому емоційного вигорання*

Зміст теми: Характеристика основних ознак. Зміни (погіршення) фізичного або психічного стану працівника. Фізичне виснаження: втома, часті хвороби; неможливість відновити здоров'я, відпочити; приймання великої кількості ліків, алкоголю, психотропних речовин; безсоння, виразка шлунку, біль в спині, шиї. Рівні професійних деформацій особистості: загальнопрофесійні, спеціальнопрофесійні, професійно-типологічні. Психічна втома: неможливість відчувати будь-які позитивні емоції; безсилля; фрустрація; дратівливість; почуття невдачі; почуття перевантаження; гнів, образа, байдужість, збільшення підозрливості, недовіра. Зміни у відношенні до роботи, людей. Зниження ефективності роботи; протидія змінам, творчому підходу; цинічне ставлення до роботи; негативне ставлення до людей; втрата інтересу до людей; нав'язування думок, цінностей та установок; бажання маніпулювати. Проблеми в міжособистісних стосунках: уникання або надмірна соціалізація з колегами. Основні чинники виникнення синдрому емоційного вигорання педагога: недостатня професійна підготовка; брак практичного досвіду, молодий вік; недостатній рівень емоційної та соціальної підтримки з боку колег, керівників, брак заохочення, визнання успіху; завантаженість роботою; негативний вплив роботи на сімейне життя; особисті якості (сором'язливість, невпевненість у собі); обмежені можливості для підвищення кваліфікації; високі вимоги до рівня професіоналізму.

Тема 4. *Чинники та наслідки стресу. Професійні стреси. ПТСР*

Зміст теми: Різновиди стресу. Форми прояву стресового стану. Поведінкові прояви стресу. Когнітивні наслідки стресу. Емоційні характеристики стресового стану. Психофізіологічні характеристики стресу. Стрес і надійність професійної діяльності. Хронічні і прикордонні стани (хронічне стомлення, астеничний синдром, депресія, неврози). Стресогенні фактори в професійній діяльності. Феномен професійного вигорання. Загальні закономірності професійних стресів. Феномен професійного вигорання. Учбовий стрес і його форми. Визначення поняття посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Симптоми ПТСР. Фази розвитку ПТСР. Фактори ризику розвитку ПТСР: категорії людей. Психологічні механізми виникнення посттравматичного стресу. Принципи роботи з ПТСР. Психокорекційне втручання при ПТСР. Коморбідні порушення при ПТСР.

Модуль II. Сучасна психологічна допомога при стресі та емоційному вигоранні

Тема 5. *Методи діагностики стресових станів та емоційного вигорання*

Зміст теми: Оцінка стресових станів. Симптоми стресу. Методики оцінки та самооцінки стресових станів. Диференціювання стресу та інших станів. Мета, ціль і завдання діагностики емоційного вигорання особистості. Специфіка психодіагностичної роботи в межах психологічного супроводу професійної діяльності фахівця. Процедури та методи психодіагностики емоційного вигорання особистості. Основні типи проблем осіб з емоційним вигоранням. Діагностичні симптоми: психофізичні, соціальнопсихологічні, поведінкові. Експертиза професійної діяльності особи з емоційним вигоранням: задачі і значення. Компетенція та методика проведення професійно-психологічної експертизи.

Зв'язок професійно-психологічної експертизи з проблемами професійної орієнтації, професійної інформації.

Тема 6. *Способи саморегуляції психічного стану під час стресу. Запобігання негативним наслідкам стресу*

Зміст теми: Ефективне спілкування як метод нейтралізації стресу. Діяльність психолога з діагностики та мінімізації стресу у клієнта. Самовдосконалення як шлях підвищення стресостійкості. Вдосконалення комунікативних навичок як шлях профілактики та нейтралізації стресу. Основні характеристики першої психологічної допомоги. Правила надання першої допомоги. Фази стресу після психотравмуючої ситуації. Робота психолога з симптомами, що проявляються в екстремальній ситуації. Особливості надання психологічної допомоги при різних реакціях.

Тема 7. *Система заходів психопрофілактики та психотерапії емоційного вигорання*

Зміст теми: Мета, ціль і завдання психопрофілактики. Основні напрямки психопрофілактичної роботи з особами з емоційним вигоранням: робота з адаптації фахівця до умов професійної діяльності в умовах даної конкретної організації; створення спеціальних програм для роботи з фахівцями; створення умов, які сприяють попередженню дезадаптації при зміні місця роботи, посади, професії; проведення різних заходів зі створення сприятливого психологічного клімату в колективі; здійснення заходів щодо попередження та зняття перевантаження. Види психопрофілактики: первинна, вторинна та третинна. Орієнтовний зміст психологічної профілактики під час супроводу професійного розвитку особистості. Форми та заходи психопрофілактичної роботи з колективом. Критерії ефективності психопрофілактичної роботи. Командний метод роботи (основні принципи роботи команди), ефективний розподіл робочого часу, розподіл пріоритетів між завданнями (метод АБВ), організація робочого місця і місця відпочинку, система оцінювання ефективності роботи, система заохочень, психологічний клімат колективу (проведення груп психологічної підтримки та самопомоги, ефективні шляхи вирішення конфліктних ситуацій в колективі). Специфіка методів і прийомів психотерапії про здійснення та реалізації психологічного супроводу професійної діяльності особистості. Особливості психотерапевтичної роботи з різними віковими групами.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Контроль якості знань здобувачів вищої освіти здійснюється відповідно до «Порядку контролю якості знань студентів Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова» (<https://cutt.ly/IRR0apo>).

Діагностика успішності навчання здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульні контрольні роботи;
- реферати;
- творчі завдання;
- інше.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): – залік:

– залікове завдання (розв'язання практичних ситуацій, підсумкове опитування).

Форми і методи поточного контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських і практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння навчального матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацювати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань здобувачів вищої освіти є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань та розв'язання практичних ситуацій і творчих завдань;

- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок передбачає застосування таких видів:

- усне і письмове опитування;
- обговорення проблеми, дискусія;
- аналіз конкретних ситуацій (поданих у вигляді усного, текстового або графічного матеріалу);

- ділові ігри (кейс-методи);
- презентації результатів роботи;
- інші.

Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля. Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота. Він складається з трьох теоретичних питань та практичного завдання. У контрольній роботі здобувач повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також виявити вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер. Недопустимо запозичення тексту, фактичних даних із літературних джерел без посилання на них. Тому контрольні роботи, написані без врахування цих вимог, викладачем перевірятися не будуть. Здобувач може спиратися у своїй роботі на відповідні інформаційні джерела з даної проблеми. При цьому, якщо він наводить цитату чи запозичує якесь теоретичне положення (наприклад, визначення, висновки дослідження, думку автора інформаційного джерела з того чи іншого питання тощо), то обов'язково треба робити посилання на літературне джерело.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом і виконанням практичних завдань на практичних і семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг і якість їх виконання; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та

захищаються під час семінарських занять. Здобувач за результатами поточного контролю може отримати від 0 до 100 балів.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання залік

Підсумкова оцінка курсу навчальної дисципліни «Психологія стресу та емоційного вигорання» є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності: поточне та підсумкове опитування рівня засвоєння навчального матеріалу під час аудиторних занять та самостійної роботи; оцінка (бали) за виконання творчих завдань й розв'язання практичних ситуацій, презентацій, дискусій, модульних контрольних робіт. Підсумкова оцінка виставляється після повного вивчення навчальної дисципліни, яка виводиться як сума проміжних оцінок, отриманих на практичних та семінарських заняттях. Поточна і підсумкова успішність здобувачів з дисципліни оцінюється від 0 до 100 балів (включно).

Здобувач вищої освіти одержує залік, якщо за результатами поточного контролю він набрав 60 і більше балів. Якщо за результатами поточного контролю здобувач набрав менше 60 балів, він повинен виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів одержати відповідну кількість залікових балів з дисципліни. Якщо за результатами поточного контролю здобувач набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий результат, він також може виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів підвищити свою підсумкову оцінку з дисципліни. Остаточна оцінка рівня знань здобувачів складається з рейтингу навчальної роботи, для оцінювання якої призначається максимально 100 балів. Порядок переводу рейтингових балів до національної (4 бальної) та європейської (ECTS) шкали представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні

1. Зайчикова Т.В. Діагностика та профілактика синдрому професійного вигорання у вчителів: Методичні рекомендації. Київ – Рівне, 2003. 24 с.
2. Колтунович Т. А. Як не згоріти в полум'ї професії : теорія, діагностика, корекція: навчально-методичний посібник. Чернівці: Видавничий дім «РОДОВІД», 2016. 164 с.
3. Ми пережили. Техніки відновлення для сімей, цивільних та дітей / ред. Г.В. Циганенко. К., 2018. 98 с.

4. Профілактика професійного вигорання працівників соціальної сфери: методичні рекомендації/ за заг. ред. М.Л. Авраменка. Львів, 2008. 53 с.
5. Розов В.І. Адаптивні антистресові психотехнології: Навч. посібн. К.: Кондор, 2005. 278 с.
6. Синдром «професійного вигорання» та професійна кар'єра працівників освітніх організацій: гендерні аспекти: Навч. посіб. К.: Міленіум, 2004. 264 с.

Допоміжні

7. Гриньова М.В. Саморегуляція. Навчально-методичний посібник. Полтава : АСМІ. 2008. 268 с.
8. Грицук О.В. Психологічні аспекти динаміки емоційного вигорання у вчителів.. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2010. С. 105-110.
9. Журавель Т. В. Запобігання професійному вигоранню фахівців соціальної сфери : тренінгове заняття. Соціальний педагог. Спецвипуск. 2014. №10 (94).С. 35–46.
10. Жогно Ю. П. Психологічні особливості емоційного вигорання педагогів : дис.канд. психол. наук : 19.00.07. Одеса, 2009. 249 с.
11. Міщенко М. С. Профілактика та корекція емоційного вигорання у практичних психологів. Вісник Харківського національного університету. Серія Психологія. № 1150. Харків, 2015. С. 30–34.
12. Методичні рекомендації для спеціалістів соціальних служб «Профілактика подолання професійного та емоційного вигорання». Київ, 2004. – С.7- 45.
13. Пащенко М.І. Технологія використання активних методів навчання: навч. посібник. Київ: Наук, світ, 2003. 99 с.
14. Crews, Frederick. *Freud: The Making of an Illusion*. New York: Metropolitan Books, 2017, [ISBN 978-0742522633](https://www.metbooks.com/9780742522633/).
15. Dufresne, Todd, ed. *Against Freud: Critics Talk Back*. Stanford: Stanford University Press, 2007
16. Портал підручники для студентів [Електроні. URL : <https://westudents.com.ua/predmet/25-psiholog%D1%96ya.html>
17. ПСИХОЛОГІЧНА БІБЛІОТЕКА " самопізнання і саморозвиток" <http://psylib.kiev.ua/>
18. ПСИХОЛОГІЯ ЯК НАУКА - ПСИХОЛОГІНІ ПРИЙОМИ І МЕТОДИ <http://psihologiya.net/>
19. Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Наукова періодика (пошук за ключовими словами). URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_all/cgiirbis_64.exe
20. Сайт бібліотеки факультету психології Київського державного університету [Електронний ресурс]. : <http://www.socd.univ.kiev.ua/PUBLICAT/PSY/index.phtml>
21. Цифрова бібліотека тематичних текстових збірок. URL: <https://www.twirpx.com>
22. Directory of Open Access Books. URL: <https://www.doabooks.org>
23. Закон України «Про освіту». Режим : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
24. Національна парламентська бібліотека України. Режим доступу: <http://www.nplu.ua>
25. Портал Українські підручники для ВНЗ [Електронний ресурс]. URL: <http://www.pidruchniki.ws>

26. Портал Наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова [Електронний ресурс]. URL: <https://lib.npu.edu.ua/>

27. Світова цифрова бібліотека. Розділ «Психологія». URL: <https://www.loc.gov/collections/world-digital-library/?q=psychology>

28. Цифрова бібліотека освітніх ресурсів «Академія». Розділ «Психологія». URL: <https://npu-ua.academia.edu/search?q=%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F>

VII. Інформаційні ресурси:

- <https://dytpsycholog.com/>
- <http://ebooks.grsu.by/psihologia/>
- <http://psychology-naes-ua.institute/>
- <https://psylab.info/>
- <http://psylib.org.ua/>
- <https://www.gumer.info/>
- <http://www.nbu.v.gov.ua/>
- www.pidruchniki.ws
- www.ebooktime.net
- www.posibnyky.vntu.edu.ua
- <https://www.coursera.org/learn/introduction-psychology>
- <https://www.coursera.org/learn/social-psychology>
- <https://www.coursera.org/learn/positive-psychology>

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ПСИХОПРОФІЛАКТИКА ТА ПСИХОТЕРАПІЯ ЗАЛЕЖНОЇ Й ВІКТИМНОЇ ПОВЕДІНКИ

Розробник програми: *Бондарчук Оксана Юріївна*,
доктор філософії у галузі психології,
доцент кафедри політичної психології
та міжнародних відносин

I. Пояснювальна записка

Програма навчальної дисципліни «*Психопрофілактика та психотерапія залежної й віктимної поведінки*» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «*Психологія*».

Предмет вивчення навчальної дисципліни - психологічні знання про причини виникнення, особливості прояву та технології психопрофілактики і психотерапії віктимної й залежної поведінки, про чинники й фактори виникнення девіацій, про принципи, стадії, методи психологічної діагностики віктимної й залежної поведінки.

Міждисциплінарні зв'язки. Дисципліна тісно пов'язана із загальною, соціальною, віковою і педагогічною психологією, психофізіологією та психосоматикою, психопрофілактикою та патопсихологією, психодіагностикою, психоконсультаванням та психокорекцією, основами психотерапії.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «*Психопрофілактика та психотерапія залежної й віктимної поведінки*» є формування у здобувачів вищої освіти знань щодо змісту, видів, психологічних чинників та психологічних особливостей корекції залежної й віктимної поведінки особистості, а також сприяння розвитку відповідних загальних і спеціальних компетентностей щодо попередження й подолання девіантної поведінки; розробка рекомендацій, спрямованих на проведення ефективної психологічної допомоги особам з проблемами у засвоєнні соціальних ролей.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «*Психопрофілактика та психотерапія залежної й віктимної поведінки*» є розкриття психологічного змісту залежної й віктимної поведінки особистості, визначення психологічних чинників їх виникнення; висвітлення особливостей діяльності психолога з профілактики та корекції залежної й віктимної поведінки; формування у здобувачів вищої освіти знань та уявлень щодо вікових і гендерних особливостей прояву віктимної й залежної поведінки особистості, принципів, стадій, методів психологічної діагностики девіацій; одержання здобувачами практичних вмінь та навичок у наданні психологічної допомоги особистості з віктимною й залежною поведінкою, у тому числі по телефону довіри і в анонімному консультуванні; розвиток у здобувачів мотивації до подальшого самостійного ознайомлення із широкими теоретичними

та практичними здобутками у сфері психопрофілактики та психотерапії залежної й віктимної поведінки.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.	ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психологічних наук, що передбачають застосування основних психологічних теорій, методів і характеризуються комплексністю й невизначеністю умов.
2.	ПР12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів тощо, відповідно до вимог замовника.	СК9. Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну роботу відповідно до запиту.
3.	ПР18. Вживати ефективних заходів щодо збереження здоров'я (власного й оточення) та за потреби визначати зміст запиту та супервізії.	СК12. Здатність використовувати професійно-профільовані знання, уміння і навички в процесі фахової діяльності.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС
	Модуль I. Психологічні основи залежної й віктимної поведінки особистості	18	8	6	4	30	6	3,5	1,5	1	46
1	Тема 1. Зміст і форми залежної поведінки особистості	6	2	2		8	1,5	1	0,5		12
2	Тема 2. Зміст і форми віктимної поведінки особистості		2	2		8	1,5	1	0,5		12
3	Тема 3. Чинники залежної й віктимної поведінки особистості	6	2	2	2	6	2	1	0,5	0,5	10

4	Тема 4. Гендерно-вікові аспекти залежної й віктимної поведінки особистості	6	2		2	8	1	0,5		0,5	12
	Модуль II. Сучасна психологічна допомога особам з віктимною й залежною поведінкою	20	6	6	6	24	6	2,5	2,5	1	32
5	Тема 5. Психологічна діагностика особистості з девіаціями поведінки	6	2	2	2	8	1,5	1	0,5		12
6	Тема 6. Технології психопрофілактики залежної й віктимної поведінки	4	2	2	2	8	2,5	1	1	0,5	10
7	Тема 7. Технології психотерапії залежної й віктимної поведінки	4	2	2	2	8	2	0,5	1	0,5	10
Разом:		36	14	12	10	54	12	6	4	2	78

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС 90 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Психологічні основи залежної й віктимної поведінки особистості

Тема 1. *Зміст і форми залежної поведінки особистості*

Зміст теми: Поняття про залежну поведінку. Відхилення поведінки від соціальних, моральних, психологічних норм. Залежна поведінка. Провідні чинники виникнення залежної поведінки. Сім'я як чинник залежності. Теоретичні підходи до пояснення феномена психологічної залежності. Статевотипізовані очікування соціуму. Форми прояву та етапи розвитку залежної поведінки. Психологічний аналіз залежності як індивідуальної властивості особистості.

Тема 2. *Зміст і форми віктимної поведінки особистості*

Зміст теми: Поняття про віктимну поведінку. Відхилення поведінки від соціальних і моральних норм. Віктимна поведінка. Віктимна поведінка як наслідок компенсації почуття неповноцінності (А.Адлер. Е. Еріксон), незадоволення потреби в самоповазі (А. Маслоу). Теоретичні підходи до пояснення феномена психологічної жертви. Психологічний аналіз сутності понять: «віктимність», «віктимізації», «віктимна ситуація», «віктимогенний потенціал», «віктимна поведінка». Форми прояву та етапи розвитку віктимної поведінки.

Тема 3. *Чинники залежної й віктимної поведінки особистості*

Зміст теми: Групи факторів, що зумовлюють залежну й віктимну поведінку особистості. Соціальні фактори як несприятливі соціальні, економічні, політичні, правові умови існування суспільства. Феномен “порівняльної депривації” як наслідок розшарування суспільства, наявності привілеїв у невеликої кількості людей. Соціально-психологічні фактори, пов'язані з несприятливими особливостями взаємодії особистості зі своїм найближчим оточенням, з негативним впливом останнього на розвиток особистості. Роль сім'ї у становленні особистості з віктимною й залежною поведінкою. Роль ЗМІ у виникненні залежної й віктимної поведінки. Стилі сімейного виховання, що сприяють формуванню залежної й віктимної поведінки. Індивідуально-психологічні фактори, що пов'язані з

наявністю певних характеристик індивіда, які утруднюють процес його соціалізації. Неадекватна самооцінка і рівень домагань, підвищений рівень тривожності, агресивність, соромливість, морально деформовані і протиправні ціннісні орієнтації як причини залежної й віктимної поведінки. Відставання в загальному розвитку, що викликане хворобами, фізичні вади та їх вплив на відхилення в поведінці.

Тема 4. Гендерно-вікові аспекти залежної й віктимної поведінки особистості

Зміст теми: Передумови формування залежної й віктимної поведінки у дошкільному віці: несприятливий стиль і умови сімейного виховання, дефіцит спілкування з батьками та однолітками та ін. Шкільна дезадаптація, відсутність навичок взаємодії з соціумом як передумови залежної й віктимної поведінки молодшого школяра. Вікові особливості становлення особистості підлітка і їх вплив на формування залежної й віктимної поведінки. Особистісні відхилення в підлітковому віці (синдром відчуження, реалізація, деперсоналізація, депресія, дисморфофобія) та їх вплив на відхилення у поведінці підлітків. Психологічні особливості формування залежної й віктимної поведінки в процесі соціалізації особистості. Вплив батьківсько-дитячих стосунків на формування залежної й віктимної поведінки підлітків. Міжособистісна залежність як прояв віктимної поведінки особистості.

Модуль II. Сучасна психологічна допомога особам з віктимною й залежною поведінкою

Тема 5. Психологічна діагностика особистості з девіаціями поведінки

Зміст теми: Принципи психологічної діагностики залежної й віктимної поведінки: системний підхід, індивідуальний підхід, принцип педагогічного оптимізму, прогностичність тощо. Стадії діагностики: попередня стадія (виявлення зовнішніх особливостей залежної й віктимної поведінки, попереднє формулювання гіпотези щодо можливих причин залежної й віктимної поведінки), стадія уточнення (аналіз соціально-психологічних, педагогічних та індивідуально-психологічних чинників залежної й віктимної поведінки), заключна стадія (вивчення індивідуальнопсихологічних якостей особистості, її фізичного і психічного здоров'я з метою уточнення причин залежної й віктимної поведінки й прогнозування тенденцій особистісного розвитку). Методи психологічної діагностики залежної й віктимної поведінки. Особливості спостереження, тестування, опитування

Тема 6. Технології психопрофілактики залежної й віктимної поведінки

Зміст теми: Зміст, функції і етапи профілактики залежної й віктимної поведінки особистості. Створення передумов попередження відхилень у поведінці через пропаганду здорового образу життя, формування сприятливого соціальнопсихологічного клімату в мікросоціальному оточенні особистості, створення можливостей для самореалізації особистості в суспільстві тощо. Напрями психологічної допомоги особистості: психологічна превенція (попередження, профілактика). Психодіагностика як допоміжний засіб надання психологічної допомоги особистості з залежною й віктимною поведінкою. Особливості роботи “телефону довіри” як анонімного консультування особистості, схильної до залежної й віктимної поведінки. Психологічні основи профілактики залежної й віктимної поведінки особистості. Основні напрями, види та принципи профілактики залежної й віктимної поведінки особистості. Методи психопрофілактики віктимної поведінки особистості.

Тема 7. Технології психотерапії залежної й віктимної поведінки

Зміст теми: Зміст, функції і етапи психотерапії залежної й віктимної поведінки особистості. Створення передумов попередження відхилень у поведінці через пропаганду

здорового образу життя, формування сприятливого соціальнопсихологічного клімату в мікросоціальному оточенні особистості, створення можливостей для самореалізації особистості в суспільстві тощо. Напрями психологічної допомоги особистості: психологічна інтервенція (психотерапія, корекція, реабілітація). Психодіагностика як допоміжний засіб надання психологічної допомоги особистості з залежною й віктимною поведінкою. Проблема соціально-психологічної реабілітації особистості з віктимною поведінкою. Психологічні основи психотерапії залежної й віктимної поведінки особистості. Основні напрями, види та принципи психотерапії залежної й віктимної поведінки особистості. Форми психотерапії залежної й віктимної поведінки особистості. Методи психотерапії залежної й віктимної поведінки особистості.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Контроль якості знань здобувачів вищої освіти здійснюється відповідно до «Порядку контролю якості знань студентів Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова» (<https://cutt.ly/IRR0apo>).

Діагностика успішності навчання здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульні контрольні роботи;
- реферати;
- творчі завдання;
- інше.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): – залік:

- залікове завдання (розв'язання практичних ситуацій, підсумкове опитування).

Форми і методи поточного контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських і практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацьовувати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань здобувачів вищої освіти є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань та розв'язання практичних ситуацій і творчих завдань;

- виконання завдань для самостійного опрацьовування;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок передбачає застосування таких видів:

- усне і письмове опитування;
- обговорення проблеми, дискусія;

- аналіз конкретних ситуацій (поданих у вигляді усного, текстового або графічного матеріалу);
- ділові ігри (кейс-методи);
- презентації результатів роботи;
- інші.

Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля. Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота. Він складається з трьох теоретичних питань та практичного завдання. У контрольній роботі здобувач вищої освіти повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також виявити вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер. Недопустимо запозичення тексту, фактичних даних із літературних джерел без посилання на них. Тому контрольні роботи, написані без врахування цих вимог, викладачем перевірятися не будуть. Здобувач може спиратися у своїй роботі на відповідні інформаційні джерела з даної проблеми. При цьому, якщо він наводить цитату чи запозичує якесь теоретичне положення (наприклад, визначення, висновки дослідження, думку автора інформаційного джерела з того чи іншого питання тощо), то обов'язково треба робити посилання на літературне джерело.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом і виконанням практичних завдань на практичних і семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг і якість їх виконання; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Здобувач за результатами поточного контролю може отримати від 0 до 100 балів.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання залік

Підсумкова оцінка курсу навчальної дисципліни «Психопрофілактика та психотерапія залежної й віктимної поведінки» є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності: поточне та підсумкове опитування рівня засвоєння навчального матеріалу під час аудиторних занять та самостійної роботи; оцінка (бали) за виконання творчих завдань й розв'язання практичних ситуацій, презентацій, дискусій, модульних контрольних робіт. Підсумкова оцінка виставляється після повного вивчення навчальної дисципліни, яка виводиться як сума проміжних оцінок, отриманих на практичних та семінарських заняттях. Поточна і підсумкова успішність студентів з дисципліни оцінюється від 0 до 100 балів (включно).

Здобувач вищої освіти одержує залік, якщо за результатами поточного контролю він набрав 60 і більше балів. Якщо за результатами поточного контролю здобувач набрав менше 60 балів, він повинен виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів одержати відповідну кількість залікових балів з дисципліни. Якщо за результатами поточного контролю здобувач набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий результат, він також може виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів

підвищити свою підсумкову оцінку з дисципліни. Остаточна оцінка рівня знань здобувачів вищої освіти складається з рейтингу навчальної роботи, для оцінювання якої призначається максимально 100 балів. Порядок переведення рейтингових балів до національної (4 бальної) та європейської (ECTS) шкали представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу**Основні**

1. Бондарчук О.І. Психологія девіантної поведінки. – К.:МАУП,2006.– 92 с.
2. Боголюбська А. Залежності та шляхи їх подолання // Психолог. Шкільний світ. – 2007. – № 41. – С. 25 – 28.
3. Вакуліч Т.М. Психологія віктимної поведінки. – К. : Наук. світ,2009. – 152 с.
4. Козубовська І.В. Соціальна профілактика девіантної поведінки: корекція відхилень у поведінці важковиховуваних дітей у процесі професійного педагогічного спілкування. – Ужгород : Патент, 1998. – 195 с.
5. Максимова Н.Ю. Психологія адиктивної поведінки : навч. посібник. – К. : Київський у-нт, 2002. – 308 с.
6. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї / Укладачі: Мустафаєв Г.М., Довгаль І.І. – Київ, 2011. – 192 с.
7. Туляков В. Віктимологія(соціальні та кримінологічні проблеми).– Одеса:Юр.літ.,2000.–336с.

Допоміжні

8. Говорун Т.В. Гендерна психологія / Т.В. Говорун, О.А. Кікінеджи. – К. : Либідь, 2003.
9. Грабська І. А. Насильство в подружніх відносинах // Практична психологія і соціальна робота,- 1998.- № 9- С. 20-23.
10. Дроздов О.Ю. Проблеми агресивної поведінки особистості : навч. посіб. – Чернігів : ЧДПУ ім. Т.Г. Шевченка, 2000. – 156 с.
11. Захожа В. А. Фізичне насильство щодо жінок у сім'ї// Наукові записки. Соціологічні науки. – К., 2001.- том 18.- с.49-54
12. Кауфман, М. Конструювання маскулінності та тріада чоловічого насильства // <https://genderindetail.org.ua/season-topic/genderne-nasilstvo/triada-cholovichogo-nasilstva-134030.html>

13. Підласий І.П. Корекція девіантної поведінки молодших школярів : експерим. мат-ли. – Черкаси : ЧДГУ, 2002. – 44 с.
14. Психокорекційні техніки як засіб формування адекватного образу – Я і саморегуляції неповнолітніх з поведінковими девіаціями /(уклад.) Н.М. Апетит.–Чернівці : Рута, 2000.– 41с.
15. Христенко В. Психология жертвы: [учебное пособие] . – Харьков: Консум, 2001. – 256 с. 31
16. Шинкаренко О. Д. Психологічні особливості жертв подружнього насильства // Практична психологія - 2000.-№ 3 . - С. 25-29.
17. Crawford, M. (2011). Transformations. Women, Gender and Psychology. N. York : Mc Graw Hill
18. Evans, K. ,Kincade, E.A., & Seems, S.R. (2011). Introduction to Feminist Therapy. Los Angeles: Sage Publications
19. Портал підручники для студентів [Електронний ресурс]. URL : <https://westudents.com.ua/predmet/25-psiholog%D1%96ya.html>
20. ПСИХОЛОГІЧНА БІБЛІОТЕКА " самопізнання і саморозвиток" <http://psylib.kiev.ua/>
21. ПСИХОЛОГІЯ ЯК НАУКА - ПСИХОЛОГІЧНІ ПРИЙОМИ І МЕТОДИ <http://psihologiya.net/>
22. Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Наукова періодика (пошук за ключовими словами). URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_all/cgiirbis_64.exe
23. Сайт бібліотеки факультету психології Київського державного університету [Електронний ресурс] . : <http://www.socd.univ.kiev.ua/PUBLICAT/PSY/index.phtml>
24. Цифрова бібліотека тематичних текстових збірок. URL: <https://www.twirpx.com>
25. Directory of Open Access Books. URL: <https://www.doabooks.org> Етичний кодекс психолога. Режим: <http://association.com.ua/association/association-normative-base/association-ethic-code-of-psychologist>
26. Закон України «Про освіту». Режим : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
27. Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text>
28. Лист ІМЗО від 30.10.2018 № 1/9-656 «Про перелік діагностичних методик щодо виявлення та протидії домашньому насильству відносно дітей». Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/12wsQCVzhhlbdcMQuIQXB8eeuaXRNK_ms/view
29. Національна парламентська бібліотека України. Режим доступу: <http://www.nplu.ua>
30. Портал Українські підручники для ВНЗ [Електронний ресурс]. URL: <http://www.pidruchniki.ws>
31. Портал Наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова [Електронний ресурс]. URL: <https://lib.npu.edu.ua/>
32. Світова цифрова бібліотека. Розділ «Психологія». URL: <https://www.loc.gov/collections/world-digital-library/?q=psychology>
33. Цифрова бібліотека освітніх ресурсів «Академія». Розділ «Психологія». URL: <https://npu-ua.academia.edu/search?q=%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%B%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F>

VII. Інформаційні ресурси:

- <https://dytpsycholog.com/>
- <http://ebooks.grsu.by/psihologia/>
- <http://psychology-naes-ua.institute/>
- <https://psylab.info/>
- <http://psylib.org.ua/>
- <https://www.gumer.info/>
- <http://www.nbu.gov.ua/>
- www.pidruchniki.ws
- www.ebooktime.net
- www.posibnyky.vntu.edu.ua
- <https://www.coursera.org/learn/introduction-psychology>
- <https://www.coursera.org/learn/social-psychology>
- <https://www.coursera.org/learn/positive-psychology>

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ГРУПОВА ТА ІНДИВІДУАЛЬНА ПСИХОТЕРАПІЯ

Розробник програми: *Поліщук Світлана Петрівна*,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації

І. Пояснювальна записка

Навчальна програма навчальної дисципліни «Групова та індивідуальна психотерапія» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «Психологія».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є механізми психологічних змін суб'єкта, який має деформації особистісного розвитку, перцептивні викривлення, демонструє деструктивні тенденції у поведінці.

Міждисциплінарні зв'язки: Дисципліна тісно пов'язана з усіма психологічними дисциплінами, які студенти вивчали за попередній час навчання. Адекватне планування та проведення психологічних досліджень не можливе без опори на такі теоретичні дисципліни як «Загальна психологія», «Вікова психологія», «Диференціальна психологія», «Психологія особистості», «Основи психотерапії», «Основи психологічного консультування». Вона вимагає від студентів ґрунтовності теоретичної підготовки, системності засвоєних знань, від яких залежить розвиток практичних умінь надавати психологічну допомогу.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Групова та індивідуальна психотерапія» є оволодіння студентами теоретичними знаннями, практичними уміннями та навичками застосування психотерапії як напряму психологічної допомоги у вирішенні індивідуальних та сімейних проблем.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Групова та індивідуальна психотерапія» є ознайомити студентів з поняттям психотерапії, різними її видами, особливостями роботи психотерапевта та його завданнями, розкрити особливості психотерапевтичної роботи з різними групами клієнтів, надати інформацію про методи психотерапії, можливості використання інтрапсихічних процесів у психотерапії, роботу з такими психологічними феноменами, як супротив, перенос, контрперенос, згуртованість групи, ознайомити з особливостями проведення індивідуальної та групової психотерапії, сформуванню знання про групову динаміку та формування терапевтичної групи.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР2. Розуміти закономірності та особливості	ЗК1. Здатність застосовувати

	розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань	знання у практичних ситуаціях.
2.	ПР4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.	ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
3.	ПР7. Рефлексувати та критично оцінювати достовірність одержаних результатів психологічного дослідження, формулювати аргументовані висновки	ЗК6. Здатність приймати обґрунтовані рішення.
4.	ПР11. Складати та реалізовувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій	СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.
5.	ПР16. Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога	СК5. Здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій.
6.	ПР18. Вживати ефективних заходів щодо збереження здоров'я (власного й оточення) та за потреби визначати зміст запиту до супервізії	СК9. Здатність здійснювати просвітницьку СК10. та психопрофілактичну відповідно до запиту.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС
1.	Модуль I. Психотерапія як об'єкт наукового дослідження.	24	10	8	6	40	8	4	2	2	54
2.	Тема 1. Психотерапевтична робота як чинник особистісних змін клієнта	2	2			8	2	2			12
	Тема 2. Робота з клієнтом у індивідуальній терапії.	6	2	2	2	8	2			2	10
3	Тема 3. Психотерапевтична робота з групою.	6	2	2	2	8	2	2			10
4.	Тема 4. Основні завдання психотерапевта, що працює із групою. Формування терапевтичних груп.	4	2	2		8	2		2		12

5.	Тема 5. Групова динаміка, згуртованість та інтеграція.	6	2	2	2	8					10
	Модуль II. Методи групової та індивідуальної психотерапії	10	4	4	2	16	4	2	2	2	24
6.	Тема 6. Робота «тут і тепер» та з переносом та контрпереносом у психотерапії.	6	2	2	2	8	2	2			12
7.	Тема 7. Робота з супротивом.	4	2	2		8	2		2		12
Разом:		34	14	12	8	56	12	6	4	2	78

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС 90 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Психотерапія як об'єкт наукового дослідження

Тема 1. *Психотерапевтична робота як чинник особистісних змін клієнта.*

Зміст теми: Основні поняття у психотерапії. Моделі психотерапевтичної допомоги. Фази психотерапевтичного процесу. Історія становлення психотерапії. Вивчення ефективності психотерапії. Етичні основи психотерапії. Суб'єктивний та об'єктивний підходи до терапії клієнта. Психотерапія як мистецтво. Психотерапія як чинник життєвих змін клієнта. Основні положення роботи з клієнтам.

Тема 2. *Робота з клієнтом у індивідуальній терапії.*

Зміст теми: Присутність клієнта. Формальне спілкування з клієнтом. Підтримка контакту. Стандартна терапевтична бесіда. Критичні обставини. Інтимність. Присутність терапевта. Рівень спілкування психотерапевта. Вплив у терапевтичній бесіді. Тематичне створення паралелей. Паралелі почуттів. Паралелі рамок. Паралелі локусів. Інтрапсихічні процеси у психотерапії. Патерни надання піклування про клієнта. Грані піклування про клієнта.

Тема 3. *Психотерапевтична робота з групою.*

Зміст теми: Наукові основи групової психотерапії. Сучасні теорії групової психотерапії. Ефекти групового впливу й потреби учасників групи. Стиль керівництва терапевтичною групою. Етичні принципи роботи групового терапевта. Основні типи дослідницьких орієнтацій міжособистісних відносин. Класифікація груп. Модель тренінгових груп. Модель груп зустрічей. Механізми групової психотерапії.

Тема 4. *Основні завдання психотерапевта, що працює із групою. Формування терапевтичних груп.*

Зміст теми: Створення групи та підтримання її існування. Формування культури групи. Активізація і прояснення тут-і-тепер. Загальні вимоги до комплектування груп. Підготовчі процедури групової психотерапії. Типові проблеми терапевтичної групи. Вихід з групи.

Тема 5. *Групова динаміка, згуртованість та інтеграція.*

Зміст теми: Поняття "групова динаміка" і її основні закони. Основні елементи групової динаміки. Структура групи. Фази розвитку групи. Психокорекційний вплив групової терапії. Групова згуртованість. Інтеграція терапевтичної групи.

Модуль II. Методи групової та індивідуальної психотерапії.

Тема 6. Робота «тут і тепер» та з переносом та контрпереносом у психотерапії.

Зміст теми: Фокусування групи на процесі. Техніки активації процесу тут-і-тепер. Напруга у групі. Терапевт у тут-і-тепер. Керівництво загальногруповими процесами. Поняття переносу і контрпереносу. Перенос і контр перенос як психотерапевтичні інструменти. Перенос у терапевтичній групі. Узгодження оцінки й збільшення прозорості терапевта як методи роботи з переносом.

Тема 7. Робота з супротивом.

Зміст теми: Поняття супротиву і його параметри. Типові патерни супротиву. Функції супротиву. Методи подолання супротиву. Клієнт-монополіст. Клієнт, що мовчить. Нудний клієнт. Клієнт, що ніє. Психотичний клієнт. Характерологічно складний клієнт. Шизоїдний клієнт. Межовий клієнт. Нарцистичний клієнт.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульні контрольні роботи;
- реферати;
- презентації;
- інше.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): – залік:

- тестові завдання.

Форми і методи поточного і підсумкового контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських і практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацьовувати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань;
- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів:

- тестові завдання;
- обговорення проблеми, дискусія;
- захист рефератів;
- аналіз конкретних ситуацій (поданих у вигляді усного, текстового або графічного матеріалу);
- ділові ігри (кейс-методи);
- самостійна робота студентів;
- інші.

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних і семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4-х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях даного модуля.

Виконання тестових завдань здійснюється в режимі діагностики, або за допомогою роздрукованих завдань. Оцінювання тестів проводиться за власною методикою з приведенням підсумку до встановленої в рейтинговій шкалі балів.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота.

Модульна контрольна робота з дисципліни «Групова та індивідуальна психотерапія» складається з трьох питань. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер. Недопустимо запозичення тексту, фактичних даних із літературних джерел без посилання на них. Тому контрольні роботи, написані без врахування цих вимог, викладачем перевірятися не будуть. Студент може спиратися у своїй роботі на відповідні інформаційні джерела з даної проблеми. При цьому, якщо він наводить цитату чи запозичує якесь теоретичне положення (наприклад, визначення, висновки дослідження, думку автора інформаційного джерела з того чи іншого питання тощо), то обов'язково треба робити посилання на літературне джерело.

Студент за результатами поточного контролю може отримати від 0 до 100 балів.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання залік

Об'єктом підсумкового контролю знань студентів у формі заліку є усне опитування чи виконання тестових завдань, що відображають програмний курс навчальної дисципліни й потребують вміння синтезувати отримані знання. Питання до усного опитування логічно врівноважують теоретичну і практичну складову підсумкової залікової роботи.

Підсумкова оцінка курсу навчальної дисципліни «Групова та індивідуальна психотерапія» є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності: поточне та підсумкове опитування рівня засвоєння теоретичного матеріалу під час аудиторних занять та самостійної роботи (реферат); оцінка (бали) за виконання семінарських творчих завдань. Підсумкова оцінка виставляється після повного вивчення навчальної дисципліни, яка виводиться як сума проміжних оцінок, отриманих на практичних та семінарських заняттях. Остаточна оцінка рівня знань студентів складається з рейтингу навчальної роботи, для оцінювання якої призначається максимально 90 балів, і рейтингу з атестації (підсумкового контролю) – 10 балів.

Порядок переводу рейтингових балів до національної (4 бальної) та європейської (ECTS) шкали представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні:

1. Бондаренко О. Ф. Психологічна допомога особистості: Навч. посібник для вузів. Харків: Фоліо, 1996. 237 с.
2. Васьківська С. В. Основи психологічного консультування: Навчальний посібник. Київ: Четверта хвиля, 2004. 256 с.
3. Васьковская С. В., Горноста́й П. П. Психологическое консультирование: Ситуационные задачи. Київ: Вища школа, 1996. 192 с.
4. Глива Є. Вступ до психотерапії : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Острого : Острозька академія; Київ: Кондор, 2004. 530 с.
5. Горбунова В.В. Етичні та правові аспекти психологічних досліджень. // Практична психологія соціальна робота. 2005. № 3. С. 18-23.
6. Діагностика і корекція емоційних станів молодших школярів / Укладачі : Л. В. Лавренчук, Л. А. Скаковська, Є. С. Клецова. Житомир, 2002. 47 с.
7. Каліна Н. Ф. Психотерапія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Академвидав, 2010. 284 с.
8. Каліна, Н. Ф. Основи психотерапії: семіотика у психотерапії. Київ: Ваклер, 1997. 272 с.
9. Карпенко Є. Методи сучасної психотерапії : навч. посібник. Дрогобич: Посвіт, 2015. 116 с.

10. Климчук В.О. Психологічна деонтологія: етичні кодекси. Хрестоматія. Київ: МАУП, 2005. 88 с.
11. Марінушкіна О.Є., Замазій Ю.О. Корекційні програми на допомогу практичному психологу ДНЗ. Харків: Вид. група „Основа“, 2007. 204 с.
12. Мушкевич М. І., Чагарна С. Є. Основи психотерапії: навч. посіб. Луцьк: Вежа-Друк, 2018. 420 с.
13. Розвивальні та корекційні заняття психолога / Упорядник Т. Гончаренко ; 2-ге вид., стереотипне. Київ: Ред. загальнопед. газ., 2005. 120 с. (Б-ка «Шкільний світ»).
14. Розвиток пізнавальних процесів дитини / Упоряд. : С. Максименко, В. Маценко, О. Главник. Київ: Мікрос-СВС, 2003. 112 с. (Психологічний інструментарій).
15. Федій О. А. Естетотерапія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. – 2-ге вид., переробл. та допов. Київ: ЦУЛ, 2012. 303 с.
16. Яценко Т. С. Основи глибинної психокорекції: феноменологія, теорія і практика: Навч. посіб. Київ: Вища шк., 2006. – 382 с.

Допоміжні:

1. Адаптація дитини до школи / Упоряд.: С. Максименко, К. Максименко, О. Плавник. Київ: Мікрос-СВС, 2003. 111 с.
2. Безпальча Р. Шляхи мирного розв'язання конфліктів у школі. Тернопіль: Підручники і посібники, 2001. 96 с.
3. Бурлачук Л. Ф. Основы психотерапии : учеб. пособие для студ. вузов, которые обуч. по спец. "Психология" и "Соц. педагогика" / Л. Ф. Бурлачук, И. А. Грабская, А. С. Кочарян. Київ: Ніка-Центр, 1999. 320 с.
4. Бушуєва Т.В. Основи наукових психологічних досліджень. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2017. 244 с.
5. Діагностика особистості: путівник практичного психолога: довідник / укладач В.В. Войтко. Кіровоград: КЗ «КОППО імені Василя Сухомлинського», 2015. 76 с.
6. Застосування діагностичних мінімумів в діяльності працівників психологічної служби: метод. рек. / авт.-упор.: В. М. Горленко, В. Д. Острова, Н. В. Сосновенко, І. І. Ткачук; за заг. ред. В. Г. Панка. Київ: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2018. 106 с.
7. Коқун О.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Копаниця О.В., Малхазов О.Р. Збірник методик для психологічної діагностики: Методичний посібник. Київ: НДЦ ГП, 2011. 281 с.
8. Комінко С. Б. Кращі методи психодіагностики. Київ: Карт-бланш, 2005. 406 с.
9. Коробко С.Л. Робота психолога з молодшими школярами: методичний посібник. – 2-е видання. Київ: Літера ЛТД, 2008. С. 20-32.
10. Коцан І. Я. Психологія здоров'я людини: навч. посіб. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2009. 316 с.
11. Мельник А. П. Патопсихологія та спецпрактикум з клінічної психодіагностики : навч.-метод. посіб. / уклад. Антоній Петрович Мельник, Людмила Іванівна Магдисюк, Тамара Іванівна Дучимінська. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 152 с.
12. Мозгова Г.П., Ханецька Т.І., Якимчук О.І. Психосоматика: психічне, тілесне, соціальне. Хрестоматія: Навчальний посібник. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. 383 с.
13. Моргун В. Ф., Тітов І. Г. Основи психологічної діагностики. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2009. 464 с.

14. Морозов С. М. Психодіагностика. Тести. Методика та практика застосування. Київ: Главник, 2004. 221 с.

15. Неурова А.Б., Капінус О.С., Грицевич Т.Л. Діагностика індивідуально-психологічних властивостей особистості: Навчально-методичний. Львів: НАСВ, 2016. 181 с.

16. Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М.В. Лемак, В.Ю. Петрище. Вид. 2-ге, виправл. Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. 616 с

17. Сидоренко О. Б. Практикум з вікової та педагогічної психології: навч. посібник для студ. подвійних спец. з психологією. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 262 с.

VII. Інформаційні джерела:

- Асоціація психотерапевтів та психоаналітиків України URI: <https://appu.in.ua/>
- Громадська організація Український психотерапевтичний університет URI: <http://upu.in.ua/>
- Етичний кодекс психолога. URI: <http://association.com.ua/association/association-normative-base/association-ethic-code-of-psychologist>
- Наукова бібліотека Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. URI: <https://lib.npu.edu.ua/>
- Національна бібліотека України імені В. Вернадського. URI: <http://www.nbuv.gov.ua>
- Національна парламентська бібліотека України. URI: <http://www.nplu.ua>
- Онлайн-платформи та програми, які можна використати, працюючи над оригінальністю тексту. URI: <https://osvita.ua/vnz/76907/>
- Портал психологічних видань <http://psyjournals.ru/index.shtml>
- **Психологічне здоров'я.** Науково-практичний журнал. URI: <http://journals.maup.com.ua/index.php/psych-health>
- Українська асоціація психоаналітичної психотерапії URI: <http://www.uapp.org.ua/>
- Українська спілка психотерапевтів URI: <https://usp.community/>
- Українські підручники для ВНЗ. URI: <http://www.pidruchniki.ws>
- Цифрова бібліотека освітніх ресурсів «Академія». Розділ «Психологія». URL: <https://npu-ua.academia.edu/search?q=%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F>
- Цифрова бібліотека. Розділ «Психологія». URL: <https://www.loc.gov/collections/world-digital-library/?q=psychology>
- Школа розвитку психотерапії URI: <http://psyschool.com.ua/>

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ПСИХОЛОГІЯ СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНИХ ГРУП, СУЧАСНОЇ СІМ'Ї ТА ЕФЕКТИВНОГО БАТЬКІВСТВА

Розробник програми: *Федоренко Любов Петрівна*,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри політичної психології
та міжнародних відносин

I. Пояснювальна записка

Навчальна програма навчальної дисципліни *«Психологія сучасних соціальних груп, сучасної сім'ї та ефективного батьківства»* складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми *«Психологія»*.

Предмет вивчення навчальної дисципліни – психологічні характеристики сучасних соціальних груп, зокрема сучасної сім'ї як малої групи, а також психологічні закономірності розвитку усвідомленого та ефективного батьківства.

Міждисциплінарні зв'язки. Дисципліна тісно пов'язана із соціологією, філософією, соціальною психологією, віковою та педагогічною психологією, психосоматикою та медіапсихологією, конфліктологією, психодіагностикою, психоконсультаванням та психокорекцією, етнопсихологією, основами психотерапії.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни *«Психологія сучасних соціальних груп, сучасної сім'ї та ефективного батьківства»* є оволодіння студентами знань про психологічні особливості сучасних груп у соціальній психології, їх структуру, генезис і функціонування; розкриття психологічних особливостей сучасної сім'ї та батьківства, об'єктивні і суб'єктивні умови їх розвитку, роль сім'ї в соціалізації індивіда.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни *«Психологія сучасних соціальних груп, сучасної сім'ї та ефективного батьківства»* є озброєння студентів-психологів такими здобутками сучасної психологічної науки, які б сприяли їх професійному становленню, а також самоактуалізації та самореалізації майбутнього фахівця; набуття відповідних загальнотеоретичних, практичних та професійних компетентностей психолога. Зокрема, сформувати систему знань теоретичного та практичного характеру, які стосуються вивчення сучасної групи у психології; ознайомити студентів із методологічними положеннями психології сім'ї та батьківства; розкрити психологічний зміст феномену сім'ї, батьківства та батьківської компетентності; вивчити основні психолого-педагогічні технології супроводу та формування батьківства; обґрунтувати значення батьківської компетентності у розвитку та вихованні дитини.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	<p>ПР17. Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності.</p>	<p>ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психологічних наук, що передбачають застосування основних психологічних теорій, методів і характеризуються комплексністю й невизначеністю умов</p> <p>ЗК11. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.</p> <p>ЗК13. Здатність адаптуватися відповідно до нових соціальних умов.</p>
2.	<p>ПР2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.</p>	<p>СК3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.</p>
3.	<p>ПР12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів тощо, відповідно до вимог замовника.</p>	<p>СК9. Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну роботу відповідно до запиту.</p>
4.	<p>ПР11. Складати та реалізовувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій.</p>	<p>СК12. Здатність використовувати професійно-профільовані знання, уміння і навички в процесі фахової діяльності.</p>
5.	<p>ПР22. Володіти навичками диференціації психологічної допомоги клієнтам з врахуванням їх національно-культурного, вікового, гендерного і соціального статусу та індивідуально-психологічних характеристик.</p>	<p>СК13. Здатність виявляти потреби, планувати, координувати та надавати основні види психологічних послуг та організувати роботу і супровід різних вікових груп і верств населення.</p>

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)						
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	Лабораторні	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	Лабораторні	СРС
Модуль I. Психологія сучасних соціальних груп		14	6	6	2		26	7	6	4	4		35
1	Тема 1. Поняття та класифікація груп у сучасній соціальній психології.	4	2		2		6	1	1				9
2	Тема 2. Проблема малої групи в сучасній психологічній науці	2		2			8	1		1			9
3	Тема 3. Формальні і неформальні підліткові й молодіжні об'єднання і групи, їх роль у розвитку особистості	4	2	2			6	2	1	1			8
4	Тема 4. Психологічні основи діяльності персоналу сучасних організацій.	4	2	2			6	1	1				9
Модуль II. Психологія сучасної сім'ї та ефективного батьківства		20	8	6	6		30						43
5	Тема 5. Розвиток сім'ї та шлюбу в сучасному світі. Соціально-психологічна модель сімейних взаємин	4	2		2		6	1	1				9
6	Тема 6. Психологія сімейних взаємин	4	2		2		6	2	1		1		8
7	Тема 7. Типові психологічні проблеми сімейного життя	4		2	2		6	1			1		9
8	Тема 8. Основні психолого-педагогічні моделі батьківсько-дитячих взаємовідносин	4	2	2			6	2	1	1			8
9	Тема 9. Основи сімейного консультування	4	2	2			6	1		1			9
Разом:		34	14	12	8		56	24	10	8	6		78

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредитів ЄКТС 90 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Психологія сучасних соціальних груп

Тема 1. *Поняття та класифікація груп у сучасній соціальній психології.*

Зміст теми: Загальна характеристика групи. Види соціальних груп і спільнот. Класифікація груп у соціальній психології: малі – великі, умовні – реальні, тимчасові – постійні, формальні – неформальні, відкриті – закриті, первинні – вторинні, група – кооперація, корпорація, колектив. Параметри групи: склад групи, структура групи, система ролей, позиція в групі. Психологічна структура групи: композиційна підструктура, підструктура міжособових переваг, комунікативна підструктура, підструктура функціональних відносин. Чинники групової структури: мета групи, однорідність соціально-демографічних, соціальних і психологічних особливостей її членів, ступінь автономності групи, величина групи.

Тема 2. *Проблема малої групи в сучасній психологічній науці*

Зміст теми: Положення індивіда в групі як її члена: груповий статус (соціометричний, функціональний); групова роль; групові очікування; групові норми і групові санкції. Міжособистісні відносини у сучасній соціальній групі: офіційні і неофіційні, відносини керівництва і підкорення (лідерства), ділові і особисті, раціональні і емоційні. Теоретичні підходи до дослідження групи: діяльнісний підхід, соціометричний напрям, параметрична концепція, організаційно-управлінський підхід.

Тема 3. *Формальні і неформальні підліткові і молодіжні об'єднання і групи, їх роль у розвитку особистості*

Зміст теми: Група однолітків як інститут соціалізації підлітка. Роль спілкування з однолітками в психічному розвитку підлітка. Любов і дружба в підлітковому і юнацькому віці. Феномен "молодіжної субкультури", його психологічне значення. Зарубіжні дослідження молодіжних субкультур. Проблеми неформальних молодіжних об'єднань.

Тема 4. *Психологічні основи діяльності персоналу сучасних організацій*

Зміст теми: Особливості добору персоналу організації. Успішна адаптація працівників в організації. Ефективна професійна кар'єра. Ефективна комунікація в організації. Формування відданості працівників організації, організаційна культура та організаційні цінності. Причини виникнення професійного стресу в організації, шляхи попередження і подолання синдрому «професійною вигорання» працівників. Забезпечення гармонійного поєднання професійного та приватного життя.

Модуль II. Психологія сучасної сім'ї та ефективного батьківства

Тема 5. *Розвиток сім'ї та шлюбу в сучасному світі*

Зміст теми: Витоки та тенденції розвитку сучасної сім'ї. Функціонально-рольова структура сім'ї. Форми сімейних стосунків. Життєвий цикл сім'ї. Національні особливості сімейних стосунків. Особливості розвитку української сім'ї.

Тема 6. *Психологія сімейних взаємин*

Зміст теми: Теорії вибору шлюбного партнера. Періоди формування подружньої пари. Психологічні особливості молодої родини. Психологія подружньої сексуальності. Кризові ситуації в сім'ї. Адаптація й сумісність подружжя у сім'ї.

Тема 7. *Типові психологічні проблеми сімейного життя*

Зміст теми: Сімейні сварки та конфлікти. Родинні кризи. Психологія подружньої зради. Розлучення як феномен шлюбного життя. Психологічні особливості повторних шлюбів.

Тема 8. *Основні психолого-педагогічні моделі батьківсько-дитячих взаємовідносин.*

Зміст теми: «Психоаналітична» модель сімейного виховання. «Біхевіористична» модель сімейного виховання. «Гуманістична» модель сімейного виховання. Батьківське відношення до дитини: визначення, типи, вплив на психічний розвиток. Психологічні механізми впливу батьків на особистість дитини. Типи і стилі сімейного виховання

Тема 9. *Основи сімейного консультування.*

Зміст теми: Специфіка сімейного консультування. Основні стадії сімейного консультування. Теоретичні моделі сімейного консультування. Консультування сім'ї з приводу складностей у взаєминах з дітьми. Консультування сім'ї з приводу соціальних і психічних відхилень у дітей. Консультування сім'ї з приводу приниження гідності дитини, із суїцидальними та летальними тенденціями. Консультування сім'ї з приводу психодинамічної неконгруентності особистості дитини. Консультування в ситуації розлучення. Методики корекції дитячо-батьківських взаємин

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання здобувачів вищої освіти здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульні контрольні роботи;
- реферати;
- творчі завдання;
- поточне тестування.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): –залік.

Форми і методи поточного контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських і практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацьовувати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань та розв'язання практичних ситуацій і творчих завдань;

- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів:

- тестові завдання;
- обговорення проблеми, дискусія;
- аналіз конкретних ситуацій (поданих у вигляді усного, текстового або графічного матеріалу);

- ділові ігри (кейс-методи);
- презентації результатів роботи;
- інші.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік

Формою підсумкового контролю є залік.

Студент одержує залік, якщо за результатами поточного контролю він набрав 60 і більше балів. Поточна успішність з дисципліни оцінюється від 0 до 100 балів включно. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав менше 60 балів, він повинен виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів одержати відповідну кількість залікових балів, що складуть підсумкову оцінку з дисципліни. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий результат, він також може виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів підвищити свою підсумкову оцінку з дисципліни. Залікове завдання проводиться у письмовій формі (під час дистанційного навчання в формі тестів). Залікові завдання виконуються за білетами, складеними викладачем-лектором з дисципліни та затвердженими не пізніше, ніж за місяць до початку заліку, на засіданні кафедри за підписами завідувача кафедри та екзаменатора. Виконання завдань підсумкового контролю оцінюється (заліку) 0-100 балів (включно). Якщо студент не з'явився на залік, у відомості обліку успішності навпроти його прізвища робиться запис — «не з'явився». Якщо студент не з'явився з поважної причини, він складає підсумковий семестровий контроль викладачу в порядку, визначеному дирекцією факультету. Якщо за результатами заліку студент одержав незадовільну оцінку, у нього виникає академічна заборгованість з даної дисципліни, яку можна ліквідувати повторно склавши семестрову атестацію. Оцінювання навчальних досягнень студентів проводиться за 100-бальною шкалою. Поточну і підсумкову успішність студентів з дисциплін оцінюють від 0 до 100 балів (включно). Відповідність шкал оцінювання та критеріїв визначення рівнів досягнень студентів наведено в таблиці.

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні:

1. Ануфрієва Н. М. Соціальна психологія : навч. посіб. для ст-ів вузів / Н.М.Ануфрієва, Т. М. Зелінська, Н. О. Єрмакова. – К. : Каравела, 2011. – 296 с.
2. Бартків О. С. Усвідомлене батьківство: теоретичні аспекти / О. С. Бартків // Наук. вісн. Волин.нац. ун- ту ім. ЛесіУкраїнки / Волин. нац. ун-т ім. ЛесіУкраїнки ; [редкол. : І. О. Смолюк та ін.]. — Луцьк, 2010. — № 23: Педагогічні науки. — С. 192—196.
3. Бевз Г.М. Дитина в прийомній сім'ї: Нотатки психолога. – К.: Український інститут соціальних досліджень, 2001. – 101 с.
4. Бондарчук О.І. Психологія сім'ї: курс лекцій. – К.: МАУП, 2001. – 96 с.
5. Братусь І. Формування навичок усвідомленого батьківства та ранній розвиток дитини (методичні матеріали) / І. Братусь, А. ГулевськаЧерниш, Т. Лях // Практи. психологія та соц. робота – 2002. – № 5. – С. 36–49.
6. Булатевич Н. М. Психологічні аспекти супроводу батьківства. Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць. Вип. 743. Педагогіка та психологія. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2015. 310 с. С. 15-19.

7. Гендерні аспекти усвідомленого батьківства: навч. посіб. / Т.В. Говорун, В.П. Кравець, О.М. Кікінежді, О.Б. Кізь. – Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2004. – 144 с.
8. Долинська Л.В. Підготовка молоді до сімейного життя. (соц.-псих. тренінг): навчально-методичний посібник /Л.В. Долинська, Т.А. Демидова. - К., 2002.
9. Кісарчук З. Г., Єрмусевич О. І. Психологічна допомога сім'ї: навч. посіб. – К.: Главник, 2006. – 127 с.
10. Клас як соціальна група. Ануфрієва Н. М. Соціальна психологія : навч. посіб. для студентів вузів / Н.М.Ануфрієва, Т. М. Зелінська, Н. О. Єрмакова. – К. : Каравела, 2011. – 296 с.
11. Корнєв М.Н., Коваленко А.Б. Соціальна психологія: підручник. – К., 2005
12. Корнєв М. Н. Проблема групи та особистості у соціальній психології : курс лекцій / Корнєв М. Н., Фомічева В. М. ; Ін-т післядипломної освіти КНУ ім.Т. Шевченка. – К., 2004. – 222 с.
13. Корольчук М.С. Психологія сімейних взаємин. – К.: Ніка-центр, 2011. – 296 с.
14. Кравець В.П. Психологія сімейного життя. – Тернопіль: СВС, 1995. – 105 с.
15. Левченко О. А., Третьяченко В. В. Психологическая культура организаций (психолого-педагогический аспект) / О. А. Левченко, В. В. Третьяченко. – Луганск : изд-во ВНУ им.В.Даля, 2002. – 224 с.
16. Орбан-Лембрик Л.Е., Лембрик С.П. Шлюбно-сімейні взаємини і стабільність родинного життя // Збірник наукових праць. – ІваноФранківськ: ВДВ ЦІТ, 2006. – Вип. 11. – Ч.1. – С.120-136.
17. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: Навчальний посібник. - К.:Академвидав, 2005. - 448с
18. Помиткіна Л.В., Злагодух В.В., Хімченко Н.С., Погорільська Н.І. Психологія сім'ї. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2010. – 270 с.
19. Проблема малої групи в сучасній психолого-педагогічній науці. // Актуальні проблеми професійно-педагогічної освіти та стратегії розвитку: Зб. наук. праць / За заг. ред. О.А.Дубасенюк, Л.В.Калініної, О.Є.Антонової. – Житомир: Вид-во ЖДУ, 2006. – 216 с., С. 64 – 66.
20. Пренатальна психологія та психологія батьківства : методичні рекомендації до вивчення навчальної дисципліни. Навчально-методична розробка / уклад. Н. М. Булатевич. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. – 40 с.
21. Психологія сім'ї: навчальний посібник / За заг. ред.: В.М. Поліщука. – Суми: Університетська книга, 2008. – 238 с.
22. Седих К.В. Психологія сім'ї: навч. посіб. – К.: Академвидав, 2015. – 192 с.
23. Столярчук О. А. Психологія сучасної сім'ї : навч.посіб. / О. А. Столярчук. – Кременчук: ПП Щербатих О. В., 2015. – 136 с.
24. Столярчук О.А. Родинні настанови студентської молоді //International scientific professional periodical journal «The unity of science». – 2015. – (V. 2). – P. 106-109.
25. Тіунова О. В. Психологічні умови розвитку особистісної зрілості батьків / О. В. Тіунова // Проблеми загальної та педагогічної психології. Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка Національної АПН України / За ред. С. Д. Максименка. — Т. XIII. — Ч. 4. — К., 2011. — С. 34—40.
26. Ткаченко В. Є. Благополуччя подружніх відносин і його психологічні детермінанти: теоретичний аналіз // Наука і освіта. – 2010. – № 3. – С. 113–116.

Допоміжні:

27. Барнс Р. Як вітчиму стати батьком. – Львів: Свічадо, 2014. – 190 с.
28. Васьківська С.В. Основи психологічного консультування: навчальний посібник. – К.: Четверта хвиля, 2004. – 256 с.
29. Васютинський В. Психологічні виміри спільноти : монографія / Вадим Васютинський. – К. : Золоті ворота, 2010. – 120 с. [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://ispp.org.ua/bibl_1.htm
30. Діденко С.В. Психологія сексуальності: підр. – К.: Академвидав, 2009. – 304 с.
31. Психологічна енциклопедія / Автор-упорядник О.М. Степанов. – К.: Академвидав, 2006. – 424 с.
32. Столярчук О.А. Вплив сім'ї на формування самооцінки дитини // Розвиток особистості в умовах трансформаційного суспільства: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 13 грудня 2012 року). – К.: Київський університет імені Бориса Грінченка. – 2012. – С. 423-426.
33. Сім'я та сімейні відносини в Україні: сучасний стан і тенденції розвитку. – К.: ТОВ «Основа-Принт», 2009. – 248 с.
34. Темрук, О. В. Соціальна психологія. Практикум : навч. посібник / О. В. Темрук ; Нац. педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. — Київ : Каравела, 2018
35. Цимбалюк І.М. Психологічне консультування та корекція: Навч. посібник. – Рівне: ЦНТІ, 2001. – 65 с.
36. Чепмен Г. П'ять ознак доброї сім'ї. – Львів: Свічадо, 2014. – 270 с.

VII. Інформаційні ресурси:

37. Бібліотека сайту «Пси-Фактор» «Практическая информация для нового качества жизни» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://psyfactor.org/lybr.htm>
38. Портал «Библиотека психологической литературы» ВООКАР (Books of the psychology) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bookap.info/>
39. Психологічна бібліотека "самопізнання і саморозвиток" <http://psylib.kiev.ua/>
40. Психологія як наука - психологічні прийоми і методи <http://psihologiya.net/>
41. Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>
42. Сайт наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lib.npu.edu.ua>
43. Сайт бібліотеки факультету психології Київського державного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.socd.univ.kiev.ua/PUBLICAT/PSY/index.phtml>
44. Світова цифрова бібліотека URL: <https://www.wdl.org/ru/>
45. Цифрова бібліотека тематичних текстових збірок. URL: <https://www.twirpx.com>
46. Directory of Open Access Books. URL: <https://www.doabooks.org>
47. Europeana Collections. URL: <https://www.europeana.eu/portal/ru>

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ОСОБИСТОСТІ

В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Розробник програми: *Поліщук Світлана Петрівна*,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації

І. Пояснювальна записка

Навчальна програма навчальної дисципліни «*Психологічний супровід особистості в умовах інклюзивної освіти*» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «*Психологія*».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є зміст та основні стратегії професійної діяльності психолога в системі інклюзивної освіти.

Міждисциплінарні зв'язки: Дисципліна тісно пов'язана з усіма психологічними дисциплінами, які студенти вивчали за попередній час навчання. Адекватне планування та проведення психологічних досліджень не можливе без опори на такі теоретичні дисципліни як «*Згальна психологія*», «*Вікова психологія*», «*Дитяча психологія*», «*Психологія особистості*», «*Основи психотерапії*», «*Фізіологія*». Вона вимагає від студентів ґрунтовності теоретичної підготовки, системності засвоєних знань, від яких залежить розвиток практичних умінь надавати психологічну допомогу.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «*Психологічний супровід особистості в умовах інклюзивної освіти*» є формування професійної компетентності студентів-психологів з планування та здійснення психологічного супроводу дітей з особливими потребами; вироблення умінь і навичок практичного застосування теоретичних знань до реалізації інклюзивної моделі освіти на різних рівнях системи освіти.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «*Психологічний супровід особистості в умовах інклюзивної освіти*» є формування у студентів знань з теоретичних основ організації та здійснення психологічного супроводу дітей з особливими потребами; вироблення практичних навичок роботи з використанням знань даного курсу; стимулювання творчої активності в ході самостійної роботи та виконання науково-дослідних завдань; формувати у студентів готовність до здійснення психологічного супроводу дітей з проблемами у розвитку в умовах дошкільного навчального закладу; підготовка до самостійної розробки та впровадженні комплексної програми психологічного (психолого-педагогічного) супроводу дітей з проблемами у розвитку; ознайомити з основними напрямками здійснення психологічного супроводу в освіті; розкрити специфіку надання допомоги родинам дітей з проблемами у розвитку; сприяти формуванню у студентів толерантного ставлення до особливих освітніх потреб дітей; сформувати ціннісне ставлення

до психолого-педагогічних закономірностей процесу навчання в умовах інклюзії; сприяти формуванню творчого підходу до вирішення освітніх, корекційно-розвивальних, виховних, соціальних завдань професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань	ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
2.	ПР4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.	ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
3.	ПР7. Рефлексувати та критично оцінювати достовірність одержаних результатів психологічного дослідження, формулювати аргументовані висновки	ЗК6. Здатність приймати обґрунтовані рішення.
4.	ПР11. Скласти та реалізувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій	СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.
5.	ПР16. Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога	СК5. Здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій.
6.	ПР18. Вживати ефективних заходів щодо збереження здоров'я (власного й оточення) та за потреби визначати зміст запиту до супервізії	СК9. Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну роботу відповідно до запиту.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС
1.	Модуль I. Теоретико-методологічні засади психологічного супроводу дітей з особливими потребами у розвитку	36	14	12	10	54	12	6	4	2	78

2.	Тема 1. Інклюзивна освіта: сутність, завдання та принципи.	2	2			8					12
	Тема 2. Психолого-педагогічна характеристика суб'єктів інклюзивної освіти.	6	2	2	2	6	2			2	10
3	Тема 3. Напрямки роботи практичного психолога в адаптаційний період входження осіб з особливими освітніми потребами в освітнє середовище.	6	2	2	2	8	2	2			10
4.	Тема 4. Технології інклюзивного навчання в системі загальної освіти.	6	2	2	2	8	2		2		12
	Модуль II. Технологія психологічного супроводу ресоціалізації, адаптації, корекції в інклюзивній освіті.	16	6	6	4	18	6	4	2		24
5.	Тема 5. Психодіагностика та психокорекційні технології для дітей із проблемами у розвитку.	6	2	2	2	8	4	2	2		2
6.	Тема 6. Активні форми роботи практичного психолога з учасниками процесу інклюзивного навчання.	6	2	2	2	2	2	2			10
7.	Тема 7. Психолого-педагогічний супровід батьків у процесі соціального інтегрування дитини з особливими потребами.	4	2	2		8					12
Разом:		36	14	12	10	54	12	6	4	2	78

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС 90 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Теоретико-методологічні засади психологічного супроводу дітей з проблемами у розвитку

Тема 1. *Інклюзивна освіта: сутність, завдання та принципи*

Зміст теми: Психолого-педагогічний супровід та підтримка суб'єктів інклюзивної освіти. Соціально-педагогічна підтримка суб'єктів інклюзивної освіти. Освітнє середовище як аспект соціально-психологічної адаптації дітей з особливими можливостями. Навчання і

виховання дітей з обмеженими можливостями здоров'я в інклюзивному освітньому середовищі.

Тема 2. Психолого-педагогічна характеристика суб'єктів інклюзивної освіти.

Зміст теми: Психологічна типологія відхиленого розвитку дітей. Психологічні особливості дітей з обмеженими можливостями здоров'я. Специфіка розвитку різних категорій дітей. Психологічне обстеження дітей з відхиленнями у розвитку. Психолого-педагогічна характеристика учнів в інклюзивному освітньому середовищі. Гендерні аспекти інклюзивної освіти.

Тема 3. Напрямки роботи практичного психолога в адаптаційний період входження осіб з особливими освітніми потребами в освітнє середовище.

Зміст теми: Система психологічного супроводу. Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітніх навчальних закладах. Чинні нормативно-правові документи, що регулюють організацію інклюзивного навчання в освітніх закладах України.

Тема 4. Технології інклюзивного навчання в системі загальної освіти.

Зміст теми: Технологія дистанційного і online навчання як інструмент реалізації інклюзивної освіти. Особливості формування освітнього середовища і застосування інтерактивних технологій («кейсметод», «портфоліо») в інклюзивному навчанні. Технологія фасилітації в системі дистанційного навчання.

Модуль II. Технологія психологічного супроводу ресоціалізації, адаптації, корекції в інклюзивній освіті.

Тема 5. Психодіагностика та психокорекційні технології для дітей із проблемами у розвитку

Зміст теми: Мета, принципи, етапи та методи психологічного вивчення дітей із порушеннями розвитку. Методологічні і теоретичні основи психокорекційної роботи з дітьми з психофізичними порушеннями в розвитку. Психологічна діагностика та психолого-педагогічна корекція відхилень у психічному розвитку дітей із ДЦП. Психологічна діагностика та психокорекційна робота з дітьми з раннім дитячим аутизмом. Психодіагностика акцентуацій характеру та психокорекція підлітків із психопатіями й акцентуаціями характеру. Психологічна діагностика та психологічна корекція при складних порушеннях розвитку.

Тема 6. Активні форми роботи практичного психолога з учасниками процесу інклюзивного навчання

Зміст теми: Тренінг для педагогічних працівників «Всі діти мають рівні права». Тренінг для батьків дітей з особливими освітніми потребами «Психологічне здоров'я батьків є необхідною умовою здоров'я дітей». Крок дитини до входження в соціум (Тренінгове заняття для дітей від 5 до 15 років з порушеннями розумового розвитку). Позитивна взаємодія через розуміння стану товариша.

Тема 7. Психолого-педагогічний супровід батьків у процесі соціального інтегрування дитини з особливими потребами

Зміст теми: Сім'я як один із основних чинників забезпечення залучення дитини з особливими потребами до системи суспільних відносин. Розроблення індивідуального плану розвитку дитини. Система планування MAPS. Забезпечення ефективності навчальної команди «дім-школа». Роль вчителя у навчальній команді. Правила батьківського

адвокатства. Чітка й постійна комунікація - ключ до успіху навчальної команди. Роль соціальних служб у підтримці сімей, де є діти з особливими потребами. Активні форми роботи з учасниками процесу інклюзивного навчання. Тренінг для педагогічних працівників «Всі діти мають рівні права». Тренінг для батьків дітей з особливими освітніми потребами «Психологічне здоров'я батьків є необхідною умовою здоров'я дітей». Крок дитини до входження в соціум (Тренінгове заняття для дітей від 5 до 15 років з порушеннями розумового розвитку).

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульні контрольні роботи;
- реферати;
- презентації;
- інше.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): – залік:

- тестові завдання.

Форми і методи поточного і підсумкового контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських і практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацювати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань;

- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів:

- тестові завдання;
- обговорення проблеми, дискусія;
- захист рефератів;
- аналіз конкретних ситуацій (поданих у вигляді усного, текстового або графічного матеріалу);
- ділові ігри (кейс-методи);
- самостійна робота студентів;
- інші.

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних і семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4-х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях даного модуля.

Виконання тестових завдань здійснюється в режимі діагностики, або за допомогою роздрукованих завдань. Оцінювання тестів проводиться за власною методикою з приведенням підсумку до встановленої в рейтинговій шкалі балів.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота.

Модульна контрольна робота з дисципліни «Психологічний супровід особистості в умовах інклюзивної освіти» складається з трьох питань. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер. Недопустимо запозичення тексту, фактичних даних із літературних джерел без посилання на них. Тому контрольні роботи, написані без врахування цих вимог, викладачем перевірятися не будуть. Студент може спиратися у своїй роботі на відповідні інформаційні джерела з даної проблеми. При цьому, якщо він наводить цитату чи запозичує якесь теоретичне положення (наприклад, визначення, висновки дослідження, думку автора інформаційного джерела з того чи іншого питання тощо), то обов'язково треба робити посилання на літературне джерело.

Студент за результатами поточного контролю може отримати від 0 до 100 балів.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання залік

Об'єктом підсумкового контролю знань студентів у формі заліку є усне опитування чи виконання тестових завдань, що відображають програмний курс навчальної дисципліни й потребують вміння синтезувати отримані знання. Питання до усного опитування логічно врівноважують теоретичну і практичну складову підсумкової залікової роботи.

Підсумкова оцінка курсу навчальної дисципліни «Психологічний супровід особистості в умовах інклюзивної освіти» є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності: поточне та підсумкове опитування рівня засвоєння теоретичного матеріалу під час аудиторних занять та самостійної роботи (реферат); оцінка (бали) за виконання семінарських творчих завдань. Підсумкова оцінка виставляється після повного вивчення навчальної дисципліни, яка виводиться як сума проміжних оцінок, отриманих на практичних та семінарських заняттях. Остаточна оцінка рівня знань студентів

складається з рейтингу навчальної роботи, для оцінювання якої призначається максимально 90 балів, і рейтингу з атестації (підсумкового контролю) – 10 балів.

Порядок переводу рейтингових балів до національної (4 бальної) та європейської (ECTS) шкали представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні:

1. Інклюзивне навчання: організаційне, змістове та методичне забезпечення: навчально-методичний посібник / кол. авторів; за заг. ред. С. П. Миронової. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. 236 с.
2. Колупаєва А.А. Діти з особливими потребами та організація їх навчання: навч.-метод. посіб. Київ: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. 273 с.
3. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. «Інклюзивна освіта: від основ до практики»: монографія. Київ: ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с. URI: <https://lib.iitta.gov.ua/719179/1/%D0%86%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B0%20%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0%D0%B2%D1%96%D0%B4%20%D0%BE%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%20%D0%B4%D0%BE%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B8.pdf>
4. Консультативно-діагностичний супровід дітей з особливими освітніми потребами в діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій: посіб. / Жук Т. В., Ілляшенко Т. Д., Луценко І. В. та ін.; за ред. А. Г. Обухівської. Київ: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2016. 247 с.
5. Концепція розвитку інклюзивної освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 01.10.2010 № 912 // Міністерство освіти і науки України: сайт. Київ, 2017. URI: http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/9189.
6. Обухівська А. Психологу про дітей з особливими потребами у загальноосвітній школі / Антоніна Обухівська, Тамара Ілляшенко, Тамара Жук. Київ: Редакція загальнопед. газет, 2012. 128 с.
7. Психологічна служба: Підруч. / В.Г.Панок (наук. ред.), А.Г.Обухівська, В.Д.Острова та ін. Київ: Ніка-Центр, 2016. 362 с.

8. Психологічний супровід інклюзивної освіти: метод. рек. / автор. кол. за заг. ред. А. Г. Обухівської. Київ: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2017. 92 с.

9. Технологія тренінгу / Упоряд.: О. Главник, Г. Бевз // За заг. ред. С. Д. Максименко. Київ: Главник, 2005. – 112 с.

10. Чупахіна Світлана Основи інклюзивної освіти: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2020. 96 с. URI: http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/3912/1/%D0%9C%D0%95%D0%A2%D0%9E%D0%94%D0%98%D0%A7%D0%9A%D0%90%20%D0%86%D0%9E_%D0%A7%D1%83%D0%BF%D0%B0%D1%85%D1%96%D0%BD%D0%B0_%D1%80%D0%B5%D0%B4-2%20%281%29.pdf

11. Швед М. Основи інклюзивної освіти: підручник. Львів: Український католицький університет, 2015. 360 с.

12. Шевців З. М. Основи інклюзивної педагогіки: підручник. Київ: «Центр учбової літератури», 2016. 248 с.

Допоміжні:

18. Адаптація дитини до школи / Упоряд.: С. Максименко, К. Максименко, О.Плавник. Київ: Мікрос-СВС, 2003. 111 с.

19. Безпальча Р. Шляхи мирного розв'язання конфліктів у школі. Тернопіль: Підручники і посібники, 2001. 96 с.

20. Бурлачук Л. Ф. Основы психотерапии : учеб. пособие для студ. вузов, которые обуч. по спец. "Психология" и "Соц. педагогика". Київ: Ніка-Центр, 1999. 320 с.

21. Бушуєва Т.В. Основи наукових психологічних досліджень. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2017. 244 с.

22. Діагностика особистості: путівник практичного психолога: довідник / укладач В.В. Войтко. Кіровоград: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2015. 76 с.

23. Застосування діагностичних мінімумів в діяльності працівників психологічної служби: метод. рек. / авт.-упор.: В. М. Горленко, В. Д. Острова, Н. В. Сосновенко, І. І. Ткачук; за заг. ред. В. Г. Панка. Київ: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2018. 106 с.

24. Ілляшенко Т. Д. Дитина з гіперактивним розладом у навчальному закладі. Психологічний супровід. Київ: Редакція загальнопед. газет, 2017. 70 с.

25. Кокун О.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Копаниця О.В., Малхазов О.Р. Збірник методик для психологічної діагностики: Методичний посібник. Київ: НДЦ ГП, 2011. 281 с.

26. Комінко С. Б. Кращі методи психодіагностики. Київ: Карт-бланш, 2005. 406 с.

27. Коробко С.Л. Робота психолога з молодшими школярами: методичний посібник. 2-е видання. Київ: Літера ЛТД, 2008. С. 20-32.

28. Коцан І. Я. Психологія здоров'я людини: навч. посіб. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2009. 316 с.

29. Мельник А. П. Патопсихологія та спецпрактикум з клінічної психодіагностики: навч.-метод. посіб. / уклад. Антоній Петрович Мельник, Людмила Іванівна Магдисюк, Тамара Іванівна Дучимінська. Луцьк: Вежа-Друк, 2018. 152 с.

30. Мозгова Г.П., Ханецька Т.І., Якимчук О.І. Психосоматика: психічне, тілесне, соціальне. Хрестоматія: Навчальний посібник. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. 383 с.

31. Моргун В. Ф., Тітов І. Г. Основи психологічної діагностики. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2009. 464 с.
32. Морозов С. М. Психодіагностика. Тести. Методика та практика застосування. Київ: Главник, 2004. 221 с.
33. Неурова А.Б., Капінус О.С., Грицевич Т.Л. Діагностика індивідуально-психологічних властивостей особистості: Навчально-методичний. Львів: НАСВ, 2016. 181 с.
34. Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М.В. Лемак, В.Ю. Петрище. Вид. 2-ге, виправл. Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. 616 с
35. Сидоренко О. Б. Практикум з вікової та педагогічної психології: навч. посібник для студ. подвійних спец. з психологією. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 262 с.

VII. Інформаційні джерела:

- Громадські організації:
 - [Національна асамблея людей з інвалідністю України](#)
 - [Всеукраїнська благодійна організація Даун Синдром](#)
 - [Громадська організація “Соціальна синергія”](#)
 - [Іпотерапевтичний центр “Спірит”](#)
 - [Карта реабілітаційних закладів України](#)
 - [Аутизм в Україні](#)
 - [Канал на YouTube “Школа інклюзивної освіти: Інклюзія від А до Я”](#)
- Етичний кодекс психолога. URI: <http://association.com.ua/association/association-normative-base/association-ethic-code-of-psychologist>
- Інклюзивна освіта в середній та старшій школі URI: <https://www.youtube.com/watch?v=Trzjq491WJE>
- Інклюзивна освіта в Україні: досягнення та виклики І Онлайн-курс «Школа для всіх» URI: <https://www.youtube.com/watch?v=Nb-w1TDIy44>
- Інклюзивне навчання URI: <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya>
- Інструктивно-методичні листи Міністерства освіти і науки України URI: https://rcpio.ippo.kubg.edu.ua/?page_id=83
- Контакти інклюзивно-ресурсних центрів міста Києва URI: https://rcpio.ippo.kubg.edu.ua/?page_id=3461
- Наукова бібліотека Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. URI: <https://lib.npu.edu.ua/>
- Національна бібліотека України імені В. Вернадського. URI: <http://www.nbuv.gov.ua>
- Національна парламентська бібліотека України. URI: <http://www.nplu.ua>
- Онлайн-платформи та програми, які можна використати, працюючи над оригінальністю тексту. URI: <https://osvita.ua/vnz/76907/>
- **Психологічне здоров'я.** Науково-практичний журнал. URI: <http://journals.maup.com.ua/index.php/psych-health>
- Ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти URI: <https://rcpio.ippo.kubg.edu.ua/>

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ПСИХОПРОФІЛАКТИКА ТА ПСИХОТЕРАПІЯ СОЦІАЛЬНОГО І СІМЕЙНОГО НАСИЛЬСТВА

Розробники програми: *Федоренко Алла Федорівна,*

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри політичної психології та
міжнародних відносин

Поліщук Світлана Петрівна,

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації

I. Пояснювальна записка

Програма навчальної дисципліни «Психопрофілактика та психотерапія соціального і сімейного насильства» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «Психологія».

Предмет вивчення навчальної дисципліни - психологічні знання про причини виникнення, особливості прояву та технології психопрофілактики і психотерапії соціального й сімейного насильства, про проблеми насилля та профілактичні заходи, що запобігають насиллю.

Міждисциплінарні зв'язки. Дисципліна тісно пов'язана із загальною, соціальною, віковою і педагогічною психологією, психофізіологією та психосоматикою, психопрофілактикою та патопсихологією, психодіагностикою, психоконсультаванням та психокорекцією, основами психотерапії.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Психопрофілактика та психотерапія соціального і сімейного насильства» є ознайомлення здобувачів вищої освіти з основними видами соціального й сімейного насильства; з психологічними особливостями та психотерапією осіб, що постраждали від соціального і сімейного насильства та осіб, що чинять насильство в родині; зі способами психопрофілактики та протидії домашньому насильству; розробка рекомендацій, спрямованих на проведення ефективної психологічної допомоги особам, що постраждали від соціального й сімейного насилля.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Психопрофілактика та психотерапія соціального і сімейного насильства» є розкриття психологічного змісту соціального і сімейного насильства, визначення психологічних чинників їх виникнення; висвітлення особливостей діяльності психолога з профілактики соціального і сімейного насильства; формування у здобувачів вищої освіти знань та уявлень щодо принципів, стадій, методів психологічної діагностики девіацій; одержання здобувачами практичних вмінь та

навичок у наданні психологічної допомоги особам, що постраждали від соціального і сімейного насильства та осіб, що чинять насильство в родині; оволодіння здобувачами категоріально-термінологічним апаратом психології домашнього насильства та ознайомлення із особливостями різних видів насильства, способами профілактики та захисту від насильства в родині.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.	ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психологічних наук, що передбачають застосування основних психологічних теорій, методів і характеризуються комплексністю й невизначеністю умов.
2.	ПР12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів тощо, відповідно до вимог замовника.	СК9. Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну роботу відповідно до запиту.
3.	ПР18. Вживати ефективних заходів щодо збереження здоров'я (власного й оточення) та за потреби визначати зміст запиту та супервізії.	СК12. Здатність використовувати професійно-профільовані знання, уміння і навички в процесі фахової діяльності.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС
	Модуль I. Теоретичні основи психології насильства	18	8	6	4	30	6	3,5	1,5	1	46
1	Тема 1. Соціальне й сімейне насильство як психологічний феномен	6	2	2		8	1,5	1	0,5		12
2	Тема 2. Види та форми домашнього насильства		2	2		8	1,5	1	0,5		12

3	Тема 3. Соціальні та психологічні причини домашнього насильства	6	2	2	2	6	2	1	0,5	0,5	10
4	Тема 4. Суб'єкти домашнього насильства	6	2		2	8	1	0,5		0,5	12
	Модуль II. Психологічна допомога в ситуації соціального й сімейного насильства	20	6	6	6	24	6	2,5	2,5	1	32
5	Тема 5. Психологічний супровід у ситуації домашнього насильства	6	2	2	2	8	1,5	1	0,5		12
6	Тема 6. Технології психопрофілактики соціального і сімейного насильства	4	2	2	2	8	2,5	1	1	0,5	10
7	Тема 7. Організація психотерапевтичної роботи з домашніми кривдниками	4	2	2	2	8	2	0,5	1	0,5	10
Разом:		36	14	12	10	54	12	6	4	2	78

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС 90 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Теоретичні основи психології насильства

Тема 1. Соціальне й сімейне насильство як психологічний феномен

Зміст теми: Поняття про соціальне й сімейне насильство, психологічні чинники його виникнення. Сучасні психологічні дослідження соціального й сімейного насильства в Україні та за її межами. Запобігання та протидія домашньому насильству: юридичні аспекти. Міфи про домашнє насильство, способи протидії насильству, сфера дії законодавства щодо запобігання та протидію домашньому насильству, характерні особливості домашнього насильства, дитина, яка постраждала від домашнього насильства, дитина-кривдник, засоби запобігання соціальному й сімейному насильству, обмежувальний припис стосовно кривдника, особа, яка постраждала від домашнього насильства, оцінка ризиків, програма для кривдника, програма для постраждалої особи, протидія домашньому насильству, профілактичний облік, терміновий заборонний припис стосовно кривдника. Цикл насильства.

Тема 2. Види та форми домашнього насильства

Зміст теми: Основні види насильства. Фізичне насильство. Економічне насильство. Сексуальне насильство. Психологічне насильство, цифрове насильство, газлайтинг, клаутлайтинг, неглект, кривдник, особа, яка постраждала від домашнього насильства, гаряча форма насильства, холодна форма насильства. Види домашнього насильства над дітьми. Наслідки домашнього насильства над дітьми. Індикатори жорстокого поводження з дитиною. Алгоритм дій психолога при виявленні випадку жорстокого поводження з дитиною. Насильство щодо жінок і проблема прав людини. Згвалтування і зазіхання сексуального характеру. Побутове насильство. Зловмисне переслідування. Торгівля жінками. Сексуальні

домагання. Міфи про сексуальне насильство та про гвалтівників. Соціальні аспекти згвалтування. Консультування і психотерапія жертв сексуального насильства.

Тема 3. Соціальні та психологічні причини домашнього насильства

Зміст теми: Соціальні чинники домашнього насильства. Психологічні чинники домашнього насильства. Історико-культурні чинники насильства в сім'ї. Соціальні причини домашнього насильства. Психологічні причини насильства в сім'ї. Екологічна теорія насильства. Гендерні стереотипи як причина домашнього насильства. Витоки насильства в сім'ї. Цикл насильства. Фактори ризиків виникнення насильства в сім'ї. Генетичні витоки насильства. Насильство як чинник еволюції. Історичні витоки насильства. Релігійні витоки насильства. Насильство, агресія, еволюційна психологія, етологія, соціобіологія, спекулятивно-метафізична модель агресивності, фрустрація, соціальне научіння, інстинкт смерті (З.Фройд), агресивна енергія (К.Лоренц), соціально-історичне збочення (Е.Фром), культурний артефакт, еволюція, егоїзм, альтруїзм, типи ієрархій (агоністичні, гедоністичні, розщеплені), сублімація насильства, ксенофобія, насильство з еросом, насильство без еросу. Насильство в українській літературі та культурі. Соціальні витоки насильства. Гендерні чинники насильства. Екологічна теорія насильства Урі Бронфенбреннера (макросистема, екосистема, мікросистема). Родинні сценарії та контрсценарії як причини насильства. Патопсихологічні чинники насильства. Родинна історія як джерело насильства. Стиль сімейного виховання. Насильство у казках. Кривдники та літературна творчість. Насильство в українській літературі

Тема 4. Суб'єкти домашнього насильства

Зміст теми: Особи, яка постраждала від домашнього насильства. Психологічні особливості особи, яка постраждала від домашнього насильства. Шляхи віктимізації жінок, які постраждали від домашнього насильства. Особи, що чинять насильство в родині. Психологічні особливості особи, яка вчиняє насильство в сім'ї. Психологічні особливості чоловіків – домашніх кривдників. Витоки формування комплексу жертви. причини формування комплексу «жертви». Трикутник Карпмана. Віктимблейдинг. Соціально-психологічні особливості поведінки осіб, які вчинили насильство. Психологічний портрет особи, яка вчинила насильство в сім'ї. Типологія «кривдників». Як можна розпізнати потенційного домашнього кривдника? Поняття про віктимізацію. Методи віктимізації. Наслідки віктимізації. Традиційна чоловіча самоідентифікація. Чоловіча культура насильства. Психологічна характеристика дітей з агресивною поведінкою. Психологічна характеристика дітей з агресивною поведінкою. Психологічні теорії виникнення агресії. Типологія агресивної поведінки. Механізми формування агресивності в онтогенезі. Соціалізація агресивності.

Модуль II. Психологічна допомога в ситуації соціального й сімейного насильства

Тема 5. Психологічний супровід у ситуації домашнього насильства

Зміст теми: Принципи та підходи до надання психологічної допомоги особі, яка пережила насильство в сім'ї, види психологічної допомоги та можливості різних видів психологічної допомоги, екстренна психологічна допомога. Методи та техніки які можуть допомогти відновленню психічного здоров'я дитини, котра пережила ситуацію насильства. Поняття про травмофокусовану когнітивно-поведінкову терапію. Травмофокусовані компоненти. Процес надання психотерапевтичної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства. Когнітивно-поведінкова психотерапія, психоедукація, релаксація,

когнітивні коупінгстратегії, травматичний нарратив, травматичні спогади тригери. Принципи творчого підходу до консультивання особи, яка постраждала від домашнього насильства. Теоретико-методологічні засади творчої терапії. Особливості психотерапії, що використовує різні форми творчої активності. Робота з образом тіла у консультиванні особи, яка постраждала від домашнього насильства. Арт-терапевтичні методики у роботі з особами, які постраждали від домашнього насильства. Терапевтичні стосунки в арт-терапії. Основні напрями психотерапевтичної роботи, що використовують різні форми творчої активності. Групові форми роботи в сімейному консультиванні. Спільне малювання: втілення стосунків у вигляді картин в терапії подружніх пар. Символи у творчій терапії. Особливості їх інтерпретації.

Тема 6. Технології психопрофілактики соціального і сімейного насильства

Зміст теми: Зміст, функції і етапи профілактики соціального й сімейного насильства. Створення передумов попередження насильства через пропаганду здорового образу життя, формування сприятливого соціальнопсихологічного клімату в мікросоціальному оточенні особистості, створення можливостей для самореалізації особистості в суспільстві тощо. Напрями психологічної допомоги особистості: психологічна превенція (попередження, профілактика). Психодіагностика як допоміжний засіб надання психологічної допомоги особистості в ситуації соціального й сімейного насильства. Профілактика домашнього насильства. Основні напрями, види та принципи профілактики соціального й сімейного насильства. Методи психопрофілактики соціального й сімейного насильства. Застосування різноманітних виховних заходів, що можуть використовуватися з метою профілактики формування потенційного кривдника.

Тема 7. Організація психотерапевтичної роботи з домашніми кривдниками

Зміст теми: Зміст, функції і етапи психотерапії з домашніми кривдниками. Особливості психокорекційної роботи з кривдниками. Особливості програми для корекції поведінки дітей, які вчинили насильство в сім'ї. Програми корекційної роботи з особами, які вчинили насильство в сім'ї. Усвідомлення та формування моделі ненасильницької поведінки. Розвиток комунікативних навичок. Формування навичок самоконтролю та саморегуляції. Формування альтернативної поведінки в сім'ї. Формування умінь ефективною взаємодії та способу поведінки в сім'ї. Особливості терапевтичної роботи з кривдниками, тип домашнього кривдника, що не підходить для групової психотерапії. Принципи роботи з особами, які вчинили насильство в сім'ї. Особливості програми для корекції поведінки дітей, які вчинили насильство в сім'ї. Документи, які треба підготувати для особи, що спрямовується для участі в програмі терапевтичної роботи з кривдниками.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Контроль якості знань здобувачів вищої освіти здійснюється відповідно до «Порядку контролю якості знань студентів Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова» (<https://cutt.ly/IRR0apo>).

Діагностика успішності навчання здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

– усне та письмове тематичне опитування;

- модульні контрольні роботи;
- реферати;
- творчі завдання;
- інше.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): – залік:

- залікове завдання (розв'язання практичних ситуацій, підсумкове опитування).

Форми і методи поточного контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських і практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацьовувати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань здобувачів вищої освіти є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань та розв'язання практичних ситуацій і творчих завдань;

- виконання завдань для самостійного опрацьовування;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок передбачає застосування таких видів:

- усне і письмове опитування;
- обговорення проблеми, дискусія;
- аналіз конкретних ситуацій (поданих у вигляді усного, текстового або графічного матеріалу);
- ділові ігри (кейс-методи);
- презентації результатів роботи;
- інші.

Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля. Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота. Він складається з трьох теоретичних питань та практичного завдання. У контрольній роботі здобувач вищої освіти повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також виявити вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер. Недопустимо запозичення тексту, фактичних даних із літературних джерел без посилання на них. Тому контрольні роботи, написані без врахування цих вимог, викладачем перевірятися не будуть. Здобувач може спиратися у своїй роботі на відповідні інформаційні джерела з даної проблеми. При цьому, якщо він наводить цитату чи запозичує якесь теоретичне положення (наприклад, визначення, висновки дослідження, думку автора інформаційного джерела з того чи іншого питання тощо), то обов'язково треба робити посилання на літературне джерело.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом і виконанням практичних завдань на практичних і семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від

дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг і якість їх виконання; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Здобувач за результатами поточного контролю може отримати від 0 до 100 балів.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання залік

Підсумкова оцінка курсу навчальної дисципліни «Психопрофілактика та психотерапія соціального і сімейного насильства» є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності: поточне та підсумкове опитування рівня засвоєння навчального матеріалу під час аудиторних занять та самостійної роботи; оцінка (бали) за виконання творчих завдань й розв'язання практичних ситуацій, презентацій, дискусій, модульних контрольних робіт. Підсумкова оцінка виставляється після повного вивчення навчальної дисципліни, яка виводиться як сума проміжних оцінок, отриманих на практичних та семінарських заняттях. Поточна і підсумкова успішність здобувачів вищої освіти з дисципліни оцінюється від 0 до 100 балів (включно).

Здобувач вищої освіти одержує залік, якщо за результатами поточного контролю він набрав 60 і більше балів. Якщо за результатами поточного контролю здобувач набрав менше 60 балів, він повинен виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів одержати відповідну кількість залікових балів з дисципліни. Якщо за результатами поточного контролю здобувач набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий результат, він також може виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів підвищити свою підсумкову оцінку з дисципліни. Остаточна оцінка рівня знань здобувачів вищої освіти складається з рейтингу навчальної роботи, для оцінювання якої призначається максимально 100 балів. Порядок переводу рейтингових балів до національної (4 бальної) та європейської (ECTS) шкали представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні

1. Коцан І. Я., Ложкін Г. В., Мушкевич М. І. Психологія здоров'я людини : навчальний посібник. Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. 2009. 316 с.
2. Коен Д., Маннаріно Е., Деблінджер Е. Психотерапія з дітьми та підлітками, як

пережили травму та втрату. – Львів: Свічадо, 2016. – 264 с.

3. Лісова О.С. Психологія суїцидальної поведінки. Чернівці : Рута, 2004. 233 с.

4. Магдисюк Л. І. Методичні рекомендації до курсу «Психологія сімейної кризи». Луцьк: Вежа-Друк, 2021. 22 с.

5. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї / Укладачі: Мустафаєв Г.М., Довгаль І.І. – Київ, 2011. – 192 с.

6. Можливості виявлення та попередження насильства в сім'ї: основні поняття. Посібник для соціальних працівників. – Харків: НТМТ, 2008.

7. Рибалка В. В. Психологічна профілактика суїцидальних тенденцій проблемної особистості. Київ : Шкільний світ. 2009. 119 с.

Допоміжні

8. Герман Дж. Психологічна травма та шлях до видужання: наслідки насильства — від знущань у сім'ї до політичного терору / Пер. з англ. Оксана Лизак, Оксана Наконечна, Олександр Шлапак. — Львів: Видавництво Старого Лева, 2015. — С. 22–23.

9. Запобігання насильству в сім'ї у діяльності фахівців соціальної сфери: навчально-методичний посібник / Авт. кол.: Бондаровська В.М., Булах Л.В., Журавель Т.В. та ін. – К.: ТОВ Видавничий дім «КАЛІТА». – 2014. – 282 с.

10. Кауфман, М. Конструювання маскулінності та триада чоловічого насильства // <https://genderindetail.org.ua/season-topic/genderne-nasilstvo/triada-cholovichogo-nasilstva134030.html>

11. Кісь О. Жінка в традиційній українській культурі. 2-ге вид. — Львів: Інститут народознавства НАН України, 2012. — С. 121–122.

12. Кочемировська О. Індикатори прихованих форм сімейного насильства щодо дітей та їх застосування в практиці дільничних інспекторів міліції, 2006.

13. Магдисюк Л. І. Психологічне консультування підлітків із девіантною поведінкою: теоретичний та практичний аспект. *Virtus: Scientific Journal*. № 50, 2021. S. 45-48.

14. Магдисюк Л. І., Ковальчук Л. І., Павлова Б. В. Психологічно-профілактична корекція адикцій у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку (комп'ютерна залежність). Освіта та розвиток обдарованої особистості. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України. 2020. № 3 (78), III квартал. С. 82-89.

15. Магдисюк Л. І., Павлова Б. Б. Особливості психологічного консультування підлітків із девіантною поведінкою. *Herald pedagogiki. Nauka i Praktyka* # 51 (01/2020): Wydawca : Sp. z o.o. «Diamond trading tour». 2020. S. 57-59.

16. Науменко О. Про насильство в сім'ї / Психологічна газета. – 2010. – № 9. – С. 3-8.

17. Попередження домашнього насильства і торгівля людьми / Підручник по проведенню тренінгів.- К: WI, 2001 - С. 20-23

18. ПРОТИ НАСильства. Збірка / Упорядниця Лариса Денисенко.– Київ.: ВАІТЕ,2016.– 322 с.

19. Система захисту дітей від жорстокого поводження : навч.-метод. посібник / [За ред. : К. Б. Левченко, І. М. Трубавіної]. – К. : Держсоцслужба, 2005. – 396 с.

20. Шендеровський К. С. Попередження насильства в сім'ї: Технологія тренінгу / К. С. Шендеровський // Психологічна газета. – 2004. – № 12. – С. 2-31.

21. Шинкаренко О. Д. Психологічні особливості жертв подружнього насильства // Практична психологія - 2000.-№ 3 . - С. 25-29.

22. Mahdysiuk, L., Tryhub, H., Duchiminska, T., Kulchytska, A., & Zasiiekina, L. (2020). Verbal Expression of Preparedness in Retirement Planning Interviews. *East European Journal of Psycholinguistics*, 7(2).
23. Crawford, M. (2011). *Transformations. Women, Gender and Psychology*. N. York : Mc Graw Hill
24. Evans, K., Kincade, E.A., & Seems, S.R. (2011). *Introduction to Feminist Therapy*. Los Angeles: Sage Publications
25. Портал підручники для студентів [Електронний ресурс]. URL : <https://westudents.com.ua/predmet/25-psiholog%D1%96ya.html>
26. ПСИХОЛОГІЧНА БІБЛІОТЕКА " самопізнання і саморозвиток" <http://psylib.kiev.ua/>
27. ПСИХОЛОГІЯ ЯК НАУКА - ПСИХОЛОГІНІ ПРИЙОМИ І МЕТОДИ <http://psihologiya.net/>
28. Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Наукова періодика (пошук за ключовими словами). URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_all/cgiirbis_64.exe
29. Сайт бібліотеки факультету психології Київського державного університету [Електронний ресурс]. : <http://www.socd.univ.kiev.ua/PUBLICAT/PSY/index.phtml>
30. Цифрова бібліотека тематичних текстових збірок. URL: <https://www.twirpx.com>
31. Directory of Open Access Books. URL: <https://www.doabooks.org> Етичний кодекс психолога. Режим: <http://association.com.ua/association/association-normative-base/association-ethic-code-of-psychologist>
32. Закон України «Про освіту». Режим : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
33. Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text>
34. Лист ІМЗО від 30.10.2018 № 1/9-656 «Про перелік діагностичних методик щодо виявлення та протидії домашньому насильству відносно дітей». Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/12wsQCVzhhlbdcMQulQXB8eeuaXRNK_ms/view
35. Національна парламентська бібліотека України. Режим доступу: <http://www.nplu.ua>
36. Портал Українські підручники для ВНЗ [Електронний ресурс]. URL: <http://www.pidruchniki.ws>
37. Портал Наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова [Електронний ресурс]. URL: <https://lib.npu.edu.ua/>
38. Світова цифрова бібліотека. Розділ «Психологія». URL: <https://www.loc.gov/collections/world-digital-library/?q=psychology>
39. Цифрова бібліотека освітніх ресурсів «Академія». Розділ «Психологія». URL: <https://npu-ua.academia.edu/search?q=%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%B%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F>

VII. Інформаційні ресурси:

- <https://dytpsycholog.com/>
- <http://ebooks.grsu.by/psihologia/>
- <http://psychology-naes-ua.institute/>
- <https://psylab.info/>

- <http://psylib.org.ua/>
- <https://www.gumer.info/>
- <http://www.nbu.gov.ua/>
- www.pidruchniki.ws
- www.ebooktime.net
- www.posibnyky.vntu.edu.ua
- <https://www.coursera.org/learn/introduction-psychology>
- <https://www.coursera.org/learn/social-psychology>
- <https://www.coursera.org/learn/positive-psychology>

**ВИБІРКОВА ЧАСТИНА
ПРОГРАМИ ДИСЦИПЛІН ВІЛЬНОГО
ВИБОРУ СТУДЕНТІВ
Вибірковий блок дисциплін
«Політична психологія. Коучинг»**

ПРОГРАМА навчальної дисципліни ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ В ПОЛІТИЦІ

Розробники програми: *Мельник Валерія Валеріївна,*

доктор філософських наук, професор,
професор кафедри політичної психології
та міжнародних відносин

Хворостянюк Наталія Анатоліївна,

доктор філософії в галузі психології,
старший викладач кафедри політичної психології
та міжнародних відносин.

І. Пояснювальна записка

Програма вибіркової навчальної дисципліни «Психологія особистості в політиці» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «Психологія».

Предмет вивчення навчальної дисципліни є набуття студентами теоретико-практичних знань, вмінь і навиків необхідних для їх професійної діяльності, розширення їх політичного і професійного світогляду.

Міждисциплінарні зв'язки психологія, загальна психологія, психологія особистості, політична психологія, політологія, соціологія.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Психологія особистості в політиці» є набуття студентами знань, вмінь і навиків необхідних для їх професійної діяльності, розширення їх політичного і професійного світогляду.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Психологія особистості в політиці» є розвиток у студентів на основі різнобічних знань творчого, евристичного підходу до аналізу політичних процесів, політико-правової свідомості і поведінки особистості в політиці, а також створення умов для розвитку і закріплення вмінь і навичок практичного аналізу політичних процесів і явищ за допомогою основних методів психології особистості.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.	ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психологічних наук, що передбачають застосування основних психологічних теорій, методів і характеризуються

		комплексністю й невизначеністю умов.
2.	ПР4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.	ЗК12. Здатність до розвитку особистісного потенціалу у майбутній професійній діяльності. Здатність до саморозвитку, розширення свого кругозору, підвищення професійної майстерності на основі самоосвіти.
3.	ПР20. Вміти використовувати професійно-профільовані знання при плануванні професійної діяльності, визначати пріоритетні напрями роботи у конкретній установі, державних і приватних організаціях й на виробництві.	ЗК3. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій. Здатність до застосування нових технологій та інновацій в сферах психології особистості.
4.	ПР14. Ефективно виконувати різні ролі в команді в процесі вирішення фахових завдань, у тому числі демонструвати лідерські якості.	ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії.
5.	ПР13. Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності.	СК15. Здатність до комунікацій у професійній сфері, знання основ ділового спілкування, загальноприйнятих норм поведінки та моралі у міжособистісних стосунках.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Семінарські	Практичні	СРС	Аудиторні	Лекції	Семінарські	Практичні	СРС
	Модуль I Особистість у вимірах психологічної науки і політико-правовій сфері.	14	6	6	2	18	4	2	2	0	26
1.	Тема 1.1. Особистість у вимірах психологічної науки.	4	2	2		6					8
2.	Тема 1.2 Особистість у вимірах політико-правової сфери.	6	2	2	2	6					8
3.	Тема 1.3. Політична соціалізація особистості як базова дефініція її функціонування в політико-правовій сфері.	4	2	2		6	4	2	2		10
	Модуль II Проекції особистості в політико-	22	8	6	6	24	8	4	2	2	40

	правовій сфері.										
4	Тема 2.1. Взаємовплив особистості і соціальної ролі.	4	2		2	6					10
5	Тема 2.2. Соціопсихічна підструктура особистості та її проєкції на політико-правову сферу.	4	2	2		6	4	2	2		10
6	Тема 2.3. Особливості поведінки особистості в політико-правовій сфері.	6	2	2	2	6					10
7	Тема 2.4. Емоційно-вольова сфера особистості.	6	2	2	2	6	4	2		2	10
	Підготовка до екзамену					12					12
	Разом:	34	14	12	8	56	12	6	4	2	78

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредитів ЄКТС 90 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I Особистість у вимірах психологічної науки і політико-правовій сфері.

Тема 1.1. *Особистість у вимірах психологічної науки.*

Зміст теми: Визначення поняттям «людина», «особистість», «індивід», «індивідуальність». Суспільна сутність особистості. Підходи до структури особистості. Взаємозв'язок біологічних і соціальних факторів в психічному розвитку особистості. Основні теорії особистості.

Тема 1.2. *Особистість у вимірах політико-правової сфери.*

Зміст теми: Політико-правова сфера суспільства. Структура політико-правової сфери суспільства. Основні типи особистості в політико-правовій сфері. Політичний і правовий статусом особистості. Політична культура особистості.

Тема 1.3. *Політична соціалізація особистості як базова дефініція її функціонування в політико-правовій сфері.*

Зміст теми: Сутність процесу політичної соціалізації і ресоціалізації. Психологічні механізми забезпечують адаптацію і розвиток особистості. Фактори політичної соціалізації, і агенти впливу Основні етапи політичної соціалізації особистості.

Модуль II Проєкції особистості в політико-правовій сфері.

Тема 2.1. *Взаємовплив особистості і соціальної ролі.*

Зміст теми: Політичний статус особистості. Політична роль особистості. Основні соціально-політичні типи особистості вирізняють по їх відношенню до політичної активності.

Тема 2.2. *Соціопсихічна підструктура особистості та її проєкції на політико-правову сферу.*

Зміст теми: Особливість «Я» концепції політичного лідера. Рівні політичної участі особистості.

Тема 2.3. *Особливості поведінки особистості в політико-правовій сфері.*

Зміст теми: Визначення поведінки особистості в суспільстві та політичної поведінки зокрема. Основні елементи політичної поведінки. Теоретичні підходи до аналізу політичної

поведінки. Основні психологічні складові політичної поведінки особистості. Ціннісно-нормативна система особистості та її вплив на поведінку.

Тема 2.4. *Емоційно-вольова сфера особистості.*

Зміст теми: Стереотипи та імідж особистості. Вольова активність особистості в політико-правовій сфері. Роль емоцій у керуванні поведінкою і діяльністю особистості.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Контроль якості знань студентів здійснюється відповідно до «Порядку контролю якості знань студентів Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова» (<https://cutt.ly/lRR0apo>).

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу): усне опитування, обговорення проблемних питань, практичне завдання, реферат, творче завдання, аудиторна контрольна робота, самостійна робота студентів інші.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): залік (підсумкове опитування).

Форми та методи поточного контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських та практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацювати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань здобувачів вищої освіти є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань;
- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів робіт: усне опитування, обговорення проблемних питань, практичне завдання, реферат, творче завдання, аудиторна контрольна робота, самостійна робота студентів інші.

Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля. Модуль включає бали за поточну роботу студента на семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом на семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях кожного модуля.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота.

Модульна контрольна робота з дисципліни «Психологія особистості в політиці» складається з чотирьох питань. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також виявити вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер. Недопустимо запозичення тексту, фактичних даних із літературних джерел без посилання на них. Тому контрольні роботи, написані без врахування цих вимог, викладачем перевірятися не будуть. Студент може спиратися у своїй роботі на відповідні інформаційні джерела з даної проблеми. При цьому, якщо він наводить цитату чи запозичує якесь теоретичне положення (наприклад, визначення, висновки дослідження, думку автора інформаційного джерела з того чи іншого питання тощо), то обов'язково треба робити посилання на літературне джерело.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік

Формою підсумкового контролю є **залік**. За результатами виконання усіх видів навчальних завдань, що виносяться на поточний контроль, тобто за результатами поточної успішності. Поточна успішність з дисциплін «Психологія особистості в політиці» оцінюється від 0 до 100 балів включно.

Студент одержує залік, якщо за результатами поточного контролю він набрав 60 і більше балів. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав менше 60 балів, він повинен виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів одержати відповідну кількість залікових балів з дисципліни. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий результат, він також може виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів підвищити свою підсумкову оцінку з дисципліни.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Оцінювання навчальних досягнень студентів проводиться за 100-бальною шкалою. Поточну і підсумкову успішність студентів з дисциплін оцінюють від 0 до 100 балів (включно). Відповідність шкал оцінювання та критеріїв визначення рівнів досягнень студентів наведено в таблиці.

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основна:

1. Варій М.Й. Загальна психологія: Підручник / Для студ. психол. і педагог. спеціальностей. – К.: „Центр учбової літератури”, 2007. (1)
2. Варій М.Й. Психологія особистості. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: «Центр учбової літератури», 2008. – 591 с.
3. Загальна психологія: Навч. посіб. / О.В.Скрипченко, Л.В.Долинська, З.В.Огороднійчук та ін. – К.: А.Г.Н., 2002. (1)
4. Рибалка В.В. Теорії особистості у вітчизняній психології: Навчальний посібник. – К.: ІППО АПН України, 2006. (1).
5. Drury J., & Stott, C. (2011). Contextualising the crowd in contemporary social science. *Contemporary Social Science*, 6 (3), 275–288.
6. Locher, D. A. (2002). *Collective behavior*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall
7. Spears, R., & Postmes, T. (2015). Group identity, social influence and collective action online: Extensions and application of the SIDE model. In S. S. Sundar (Ed.), *The handbook of psychology of communication technology*(pp. 23–46). Oxford: Blackwell.
8. Stott, C., & Drury, J. (2016). Contemporary understanding of riots: Classical crowd psychology, ideology and the social identity approach. *Public Understanding of Science*, 26 (1), 2–14.

Допоміжна:

1. Жадан І.В. Проблеми громадянської освіти в Україні // Психолого-педагогічна наука і суспільна практика: Матеріали методологічного семінару Академії педагогічних наук України, 12 листоп. 1998р. Київ., 1998. С. 57-61.
2. Кияшко, Л.О., Полунін, О.В., Краснякова, А.О., & Сидоркіна, М.Ю.(2014). Політична участь молоді сучасної України: психологічні чинники активізації. Київ: Міленіум
3. Молодь та молодіжна політика в Україні: соціальнодемографічніаспекти (2010). Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. Київ. Взято з <https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pubpdf/Youth%20and%20Youth%20Policy%20-%20Demo%20Aspects%20%28UA%29.pdf>.
4. Обушний, М.І., Примуш, М.В., & Шведа, Ю.Р. (2017). *Партологія*. 2-ге вид., випр. і допов. Київ.
5. Резнік, О. (2019). *Соціологічні виміри громадянського суспільства в Україні*. Київ: Інститут соціології НАН України.
6. Юрченко В. Е. Комунікативні технології як механізми взаємодії громадянського суспільства та державної влади // *Державне будівництво*. 2012. № 1., С. 1–10.
7. Drury J., & Reicher, S. (2000). Collective action and psychological change: The emergence of new social identities. *British Journal of Social Psychology*, 39 (4), 579–604.

VII. Інформаційні ресурси:

1. Портал Наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lib.npu.edu.ua/>.

2. Портал Національної бібліотеки України імені В. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>.
3. Портал Українські підручники для ВНЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pidruchniki.ws>.

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ТРЕНІНГ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ІНІЦІАТИВНОСТІ

Розробник програми: *Хворостянюк Наталія Анатоліївна*,
доктор філософії в галузі психології,
старший викладач кафедри політичної психології
та міжнародних відносин.

I. Пояснювальна записка

Програма вибіркової навчальної дисципліни «Тренінг соціально-політичної ініціативності» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «Психологія».

Предмет вивчення навчальної дисципліни є теоретико-практичні знання про соціально-політичну ініціативність та діагностика, психологічний розвиток соціально-політичної ініціативності в здобувачів вищої освіти.

Міждисциплінарні зв'язки психологія, політична психологія, соціальна психологія, психологія особистості, вікова психологія, психодіагностика, політологія, суспільствознавство, красномовство.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Тренінг соціально-політичної ініціативності» є отримання студентами системних знань про теоретичні та методологічні аспекти про соціально-політичну ініціативність та психодіагностика, психологічний розвиток соціально-політичної ініціативності в здобувачів вищої освіти.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Тренінг соціально-політичної ініціативності» є ознайомлення студентів з психологічними особливостями соціально-політичної ініціативності та її важливим значенням в юнацькому віці; психологічна діагностика психологічних особливостей соціально-політичної ініціативності студентів; психологічний розвиток соціально-політичної ініціативності здобувачів вищої освіти.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР14. Ефективно виконувати різні ролі в команді в процесі вирішення фахових завдань, у тому числі демонструвати лідерські якості.	ЗК9. Здатність працювати в команді.
2.	ПР7. Рефлексувати та критично оцінювати достовірність одержаних результатів психологічного дослідження, формулювати аргументовані висновки.	ЗК5. Здатність бути критичним і самокритичним.

	ПР15. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.	
3.	ПР13. Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності.	ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії.
4.	ПР17. Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності.	ЗК13. Здатність адаптуватися відповідно до нових соціальних умов.
5.	ПР1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання. ПР3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.	СК1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології.
6.	ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.	СК14. Здатність до рефлексії власної діяльності з метою визначення її ефективності.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)			Кількість годин (заочна форма навчання)		
		Аудиторні	Лабораторні	СРС	Аудиторні	Лабораторні	СРС
1.	Модуль I Соціально-політична ініціативність особистості.	14	14	18	4	4	26
2.	Тема 1.1. Сутність та змістове наповнення соціально-політичної ініціативності особистості.	2	2	4			6
3.	Тема 1.2. Психологічний розвиток соціально-політичної ініціативності на різних вікових етапах.	2	2	4	2	2	6
4.	Тема 1.3. Психологічні особливості соціально-	4	4	4			6

	політичної ініціативності в здобувачів вищої освіти.						
5.	Тема 1.4. Психодіагностичний інструментарій дослідження соціально-політичної ініціативності.	6	6	6	2	2	8
6.	Модуль II Психологічний розвиток соціально-політичної ініціативності.	24	24	34	8	8	52
7.	Тема 2.1. Психологічний розвиток когнітивних особливостей соціально-політичної ініціативності.	4	4	4	2	2	8
8.	Тема 2.2. Психологічний розвиток оціночних особливостей соціально-політичної ініціативності.	4	4	6	2	2	8
9.	Тема 2.3. Психологічний розвиток мотиваційних особливостей соціально-політичної ініціативності.	4	4	6	2	2	8
10.	Тема 2.4. Психологічний розвиток вольових особливостей соціально-політичної ініціативності.	4	4	6			10
11.	Тема 2.5. Психологічний розвиток поведінкових особливостей соціально-політичної ініціативності.	4	4	6	2	2	8
12.	Тема 2.6. Психологічний розвиток комунікативних особливостей соціально-політичної ініціативності.	4	4	6			10
Разом:		38	38	52	12	12	78

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредитів ЄКТС 90 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I Соціально-політична ініціативність особистості.

Тема 1.1. *Сутність та змістове наповнення соціально-політичної ініціативності особистості.*

Зміст теми: Визначення понять «ініціативність» та «соціально-політична ініціативність». Взаємозв'язок соціально-політичної ініціативності з соціально-політичною активністю. Наукові здобутки вчених щодо соціально-політичної ініціативності особистості.

Тема 1.2. *Психологічний розвиток соціально-політичної ініціативності на різних вікових етапах.*

Зміст теми: Погляди вчених на період виникнення ініціативності та соціально-політичної ініціативності. Перші прояви соціально-політичної ініціативності. Вершина розвитку соціально-політичної ініціативності.

Тема 1.3. Психологічні особливості соціально-політичної ініціативності в здобувачів вищої освіти.

Зміст теми: Властивості соціально-політичної ініціативності в здобувачів вищої освіти. Компоненти соціально-політичної ініціативності в студентському віці.

Тема 1.4. Психодіагностичний інструментарій дослідження соціально-політичної ініціативності.

Зміст теми: Проективні методи дослідження соціально-політичної ініціативності. Тести, опитування та анкетування як методи дослідження соціально-політичної ініціативності особистості.

Модуль II Психологічний розвиток соціально-політичної ініціативності.

Тема 2.1. Психологічний розвиток когнітивних особливостей соціально-політичної ініціативності.

Зміст теми: Методи та психологічні техніки розвитку когнітивного конструктів соціально-політичної ініціативності. Підходи до психологічного розвитку когнітивного конструкту соціально-політичної ініціативності особистості.

Тема 2.2. Психологічний розвиток оціночних особливостей соціально-політичної ініціативності.

Зміст теми: Методи та психологічні техніки розвитку оціночних конструктів соціально-політичної ініціативності. Підходи до психологічного розвитку оціночного конструкту соціально-політичної ініціативності особистості.

Тема 2.3. Психологічний розвиток мотиваційних особливостей соціально-політичної ініціативності.

Зміст теми: Методи та психологічні техніки розвитку мотиваційних конструктів соціально-політичної ініціативності. Підходи до психологічного розвитку мотиваційного конструкту соціально-політичної ініціативності особистості.

Тема 2.4. Психологічний розвиток вольових особливостей соціально-політичної ініціативності.

Зміст теми: Методи та психологічні техніки розвитку вольових конструктів соціально-політичної ініціативності. Підходи до психологічного розвитку вольового конструкту соціально-політичної ініціативності особистості.

Тема 2.5. Психологічний розвиток поведінкових особливостей соціально-політичної ініціативності.

Зміст теми: Методи та психологічні техніки розвитку поведінкових конструктів соціально-політичної ініціативності. Підходи до психологічного розвитку поведінкового конструкту соціально-політичної ініціативності особистості.

Тема 2.6. Психологічний розвиток комунікативних особливостей соціально-політичної ініціативності.

Зміст теми: Методи та психологічні техніки розвитку комунікативних конструктів соціально-політичної ініціативності. Підходи до психологічного розвитку комунікативного конструкту соціально-політичної ініціативності особистості.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Контроль якості знань студентів здійснюється відповідно до «Порядку контролю якості знань студентів Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова» (<https://cutt.ly/IRR0apo>).

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне опитування
- обговорення проблемних питань
- лабораторне завдання
- творче завдання

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): залік (підсумкове опитування).

Форми та методи поточного контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на лабораторних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацьовувати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань;
- виконання завдань для самостійного опрацьовування;

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів:

- письмові чи усні домашні завдання;
- аналітичні завдання;
- круглі столи;
- консультації викладачів;
- самостійна робота студентів.
- інші.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік

Формою підсумкового контролю є **залік**. За результатами виконання усіх видів навчальних завдань, що виносяться на поточний контроль, тобто за результатами поточної успішності. Поточна успішність з дисципліни «Тренінг соціально-політичної ініціативності» оцінюється від 0 до 100 балів включно. Студент одержує залік, якщо за результатами поточного контролю він набрав 60 і більше балів. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав менше 60 балів, він повинен виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів одержати відповідну кількість залікових балів з дисципліни. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий результат, він також може виконати залікове завдання і з урахуванням його

результатів підвищити свою підсумкову оцінку з дисципліни. Оцінювання навчальних досягнень студентів проводиться за 100-бальною шкалою. Поточну і підсумкову успішність студентів з дисциплін оцінюють від 0 до 100 балів (включно). Відповідність шкал оцінювання та критеріїв визначення рівнів досягнень студентів наведено в таблиці.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу**Основна:**

1. Алексєєнко, Т.Ф. (2007). *Соціалізація особистості: можливості й ризики. Науково-методичний посібник*. Педагогічна думка.
2. Бушуєва, Т.В. (2009) *Основи наукових психологічних досліджень*. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Видавництво ПП Лисенко М.М.
3. Галян, І.М. (2011). *Психодіагностика: навчальний посібник*. Академвидав.
4. Климчук, В.О. (2009). *Математичні методи у психології*. Навчальний посібник для студентів психологічних спеціальностей. Освіта.
5. Корольчук, М.С., & Осьодло, В.І. *Психодіагностика: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів*. Ельга.
6. Лемак, М.В., & Петрище, В.Ю. (2012) *Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник*. Видавництво Олександри Гаркуші.
7. Павелків, Р.В. (2011). *Вікова психологія*. Кондор.
8. Помилуйко, В.Ю. (2012). Розвиток ініціативності майбутніх психологів у процесі використання інтерактивних технологій. [Дис. канд. псих. наук, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова]. Репозитарій НПУ.
9. Руденко, В.М., & Руденко, Н.М. *Математичні методи в психології*. Академвидав.
10. Andrushchenko, T.A., Khvorostyanko N.A. (2022). Psychological Issues of Students' Social initiative in Higher Education Establishments: Systemic Approach. *Interdisciplinary studies of complex systems*, 20, 73–84.
11. Bandura, A. (1962). *Social Learning through Imitation*. University of Nebraska Press: Lincoln, NE.
12. Donald, P.(2001). *Psychodiagnostics and Personality Assessment Handbook*. Western Psychological Services.
13. Khvorostianko N.A. (2021). Social initiative of the student youth as a subject psychological research. *Colloquium-journal*, 27(114), 21–24.

14. Khvorostianko, N.A. (2022). The influence of external factors on the psychological development of youth social initiative. Eurasian scientific discussions. Proceedings of II International Scientific and Practical Conference (p. 177–180). Barca Academy Publishing.

15. Ryff, C. (1996). Psychological well-being. Academic Press.

Допоміжна:

1. Скребець, В.О. (2003). Основи психодіагностики. Навчальний посібник. Видавничий дім «Слово».

2. Скрипченко, О.В., Долинська, Л.В., & Огороднійчук, З.В. (2001). Вікова психологія. Просвіта.

3. Туриніна, О.Л. (2018). Методологія та методи психологічного дослідження: навчально-методичний посібник. Вид. дім «Персонал».

4. Фетіскін, Н.П., Козлов, В.В., & Мануйлов, Г.М. (2002). Соціально- психологічна діагностика розвитку особистості і малих груп. Інституту Психотерапії.

5. Фіцула, М.М. (2006). Педагогіка вищої школи. Навчальний посібник. Академвидав.

6. Хворостянко, Н.А. (2021). Психологічні особливості мотиваційно-вольового компоненту соціальної ініціативності в студентському віці. Молодий вчений, 12, 11–15.

7. Чала, Ю.М., & Шахрайчук, А.М. (2018). Психодіагностика: навчальний посібник. НТУ «ХП».

8. Шейко, В.М., & Кушнарченко, Н.М. (2008). Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. Знання.

9. Варій, М.Й. (2009). Загальна психологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів. Центр учбової літератури.

10. Єрмоласва, М.В. (2003). Психологія розвитку. Либідь.

11. Носко, І.В. (2003). Психологія розвитку та вікова психологія. Владивосток.

12. Поліщук, С.А. (2009). Методичний довідник з психодіагностики. Університетська книга.

13. Виноградова, В. (2010). Розвиток особистості студента як суб'єкта спілкування. Актуальні проблеми навчання та виховання, 7(9), 337 – 341.

14. Товкач, І.Є. (2018). Психологічний портрет студента-першокурсника. Молодий вчений, 8, 94–98.

VII. Інформаційні ресурси:

1. Портал Наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lib.npu.edu.ua/>.

2. Портал Національної бібліотеки України імені В. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>.

3. Портал Українські підручники для ВНЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pidruchniki.ws>.

ПРОГРАМА навчальної дисципліни ЕТНОПСИХОЛОГІЯ

Розробник програми: *Вовк Яніна Олексіївна*,
старший викладач кафедри політичної психології
та міжнародних відносин

І. Пояснювальна записка

Програма вибіркової навчальної дисципліни «*Етнопсихологія*» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «*Психологія*».

Предмет вивчення навчальної дисципліни «*Етнопсихологія*» є загальні закономірності етнопсихології та етнопедagogіки як органічної складової гуманітарного циклу наук, структуроване уявлення про психологічний бік етнічних феноменів, чітке володіння понятійним апаратом, набуття умінь та навичок аналізу етнопсихологічних явищ студентами.

Міждисциплінарні зв'язки: Згідно плану навчального процесу дисципліна «*Етнопсихологія*» є освітнім компонентом вибіркового блоку «*Політична психологія, коучинг*» із циклу професійної підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності *053 Психологія* освітньо-професійної програми «*Психологія*» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Викладання курсу ведеться з урахуванням міждисциплінарних зв'язків дисциплін всіх циклів навчального плану освітньої програми.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Мета і завдання навчальної дисципліни «*Етнопсихології*» є ознайомити студентів із основними напрямками етнопсихологічних досліджень; сформувати знання про роль й місце етнопсихологічних феноменів у життєдіяльності індивідів та груп.

Основними завданнями вивчення дисципліни «*Етнопсихології*» є ознайомити з етнопсихологією як науковою дисципліною, її концептуальним апаратом, навчити аналізу закономірностей прояву психічних складових етносів та вміти визначати вплив етноментальних факторів на життєдіяльність, особистості та динамічні прояви етнічної спільноти.

Основні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-наукової програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1	ПР1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.	ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психологічних наук, що передбачають застосування основних психологічних теорій,

		методів і характеризуються комплексністю й невизначеністю умов
2	<p>ПР13. Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності.</p> <p>ПР17. Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності.</p>	<p>ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії.</p> <p>СК10. Здатність дотримуватися норм професійної етики.</p> <p>СК15. Здатність до комунікацій у професійній сфері, знання основ ділового спілкування, загальноприйнятих норм поведінки та моралі у міжособистісних стосунках.</p>
3	<p>ПР21. Професійно орієнтуватися у сучасних теоретичних підходах та практичних напрямках, інноваційних технологіях і методах; застосувати інноваційні підходи для вирішення професійних завдань, використовувати набуті нові знання та розробки у практичній діяльності.</p> <p>ПР22. Володіти навичками диференціації психологічної допомоги клієнтам з врахуванням їх національно-культурного, вікового, гендерного і соціального статусу та індивідуально-психологічних характеристик.</p>	<p>СК12. Здатність використовувати професійно-профільовані знання, уміння і навички в процесі фахової діяльності.</p> <p>СК13. Здатність виявляти потреби, планувати, координувати та надавати основні види психологічних послуг та організувати роботу і супровід різних вікових груп і верств населення.</p>

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС
1	Модуль 1. Теоретико-методологічні основи дослідження етнопсихології	19	8	6	5	28	4	4	-	2	38
2	Тема 1.1. Етнопсихологія як наука	3	1	-	2	5	1	-	-	-	6
3	Тема 1.2. Етноментальність та її прояви	2	1	-	1	4	-	-	-	1	7
4	Тема 1.3. Етнічна ідентичність.	3	1	1	1	4	1	-	-	-	6
5	Тема 1.4. Національний характер	3	1	1	1	5	-	-	-	1	7
6	Тема 1.5. Психологічна специфіка етнічних конфліктів.	4	2	2	-	5	1	2	-	-	6

7	Тема 1.6. Механізми міжгрупового сприйняття і детермінанти етнічної поведінки.	4	2	2	-	5	1	2	-	-	6
8	Модуль 2. Особливості розвитку психічних процесів етнопсихології.	15	6	6	3	28	6	2	4	-	40
9	Тема 2.1. Міжетнічна взаємодія. Етноконфлікти.	2	1	-	1	5	1	1	-	-	6
10	Тема 2.2. Розвиток психіки етнофора.	2	1	-	1	5	1	-	1	-	7
11	Тема 2.3. Ментальність та її прояви в етнічному середовищі.	2	1	-	1	5	1	-	1	-	7
12	Тема 2.4. Психологічні особливості етнокультурного середовища	3	1	2	-	5	1	-	1	-	7
13	Тема 2.5. Етнопсихологія українців.	3	1	2	-	4	1	-	1	-	7
14	Тема 2.6. Адаптація до нового культурного середовища	3	1	2	-	4	1	1	-	-	6
Разом:		34	14	12	8	56	12	6	4	2	78

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС 90 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Теоретико-методологічні основи дослідження етнопсихології.

Тема 1.1. *Етнопсихологія як наука.*

Зміст теми: Функції етнопсихології як теоретичної та прикладної науки. Завдання етнопсихології. Місце етнопсихології в системі наукового знання. Зв'язок етнопсихології із гуманітарними та природничими науками: філософією, психологією, етнографією, антропологією, культурологією, фольклористикою тощо.

Становлення етнопсихології. Концепції В.Гумбольта, М.Лацаруса, Х.Штейнталя, В.Вундта. Психологічна антропологія в працях М.Мід, Р.Бенедикт, А.Кардинера, Р.Лінтона.

Сучасні західні етнопсихологічні напрями і школи. Етнопсихологічні ідеї М.Грушевського, М. Костомарова, Д.Чижевського, М.Драгоманова, А. Потебні, О.Єфименка, М. Сумцова, С. Подолинського, Г.Шпета, О.Кульчицького та ін. Уявлення про предмет етнопсихології та розвиток етнопсихологічних знань в Україні на сучасному етапі. Методи етнопсихологічних досліджень.

Тема 1.2. *Етноментальність та її прояви.*

Зміст теми: Класифікація визначень ментальності. Загальна характеристика поняття. Ментальність як інтегральна етнопсихологічна ознака нації. Функції та завдання ментальності. Основні властивості. Ментальність та особистість. Структурні компоненти ментальності: емоційний (емотивний), когнітивний (вербальний), поведінковий (конативний). Структура ментальності за Р. Додоновим: енергетичний рівень (поле), образний(архетипи); логічний (поняття). К. Юнг про архетипи колективного несвідомого як основи психічного складу етносу. Особливості колективного несвідомого українців за

О.Кульчицьким. Особливості українського менталітету за М. Грушевським, М. Костомаровим, В. Липинським.

Тема 1. 3. **Етнічна ідентичність.**

Зміст теми: Поняття соціальної та етнічної ідентичності. Структура етнічної ідентичності. Етапи становлення етнічної ідентичності. Проблеми формування, підтримки та зміни етнічної ідентичності. Фактори, що призводять до зміни етнічної ідентичності. Види етнічної ідентичності. Модель двох вимірів етнічної ідентичності (Беррі). Основні механізми міжгрупової диференціації. Адаптація до нового етнокультурного середовища. Поняття адаптація, акультурація, пристосування. Етапи та фактори міжкультурної адаптації. Маргінальна особистість. Механізми і прийоми етнотворчості.

Тема 1.4. **Національний характер.**

Зміст теми: Основні підходи до визначення поняття “етнос”. Фактори формування специфічних психологічних ознак етносів: географічні, природничо-кліматичні та соціально-історичні. Національний характер. Психологічна сутність та зміст національного характеру. Психологічна структура національного характеру. Психологічна структура національного характеру. Історичні умови та фактори-обставини (географічні, кліматичні, соціально-політичні, економічні та ін) розвитку національного характеру. Д. Чижевський про риси українського характеру. Національні почуття. Психологічна характеристика видів національних почуттів. Психологія маніпуляцій національними почуттями. Етнічна настанова в етнопсихології. Структура та зміст етнічної настанови. Емоційний, когнітивний та поведінковий компоненти етнічної настанови. Функції етнічних настанов. Формування етнічних настанов. Психічний склад народів світу. Психічний склад і характер. Маскулінність і фемінність у психічній структурі народів. Вольова та емоційна складові. Поведінкові характеристики народів. Розуміння смішного і гарного. Система цінностей і національний характер. Ставлення до майбутнього та минулого. Етнічний стереотип. Причини стереотипізації. Соціальні функції етнічних стереотипів. Психологічні механізми засвоєння соціотипової поведінки в етносі (ідентифікація, соціалізація, наслідування). Види етностереотипів: автостереотипи та гетеростереотипи. Формування етностереотипів. Етнічні стереотипи та засоби масової інформації.

Тема 1.5. **Психологічна специфіка етнічних конфліктів.**

Зміст теми: Поняття міжетнічної напруженості. Характеристики міжетнічної напруженості. Фази міжетнічної напруженості. Характеристики поняття міжетнічного конфлікту. Стадії протікання міжетнічних конфліктів. Фактори виникнення міжетнічних конфліктів. Види міжетнічних конфліктів. Мотиви міжнаціональних конфліктів. Тероризм як заздальгідь обдумане, політично вмотивоване насильство. Загальні ознаки тероризму. Класифікація тероризму, за критерієм цілі і характер учасників терористичної діяльності. Ісламський тероризм – міжнародний тероризм. Активізація протидії актам міжнародного тероризму.

Тема 1. 6. **Механізми міжгрупового сприйняття і детермінанти етнічної поведінки.**

Зміст теми: Міжетнічна взаємодія. Види етнічної взаємодії. Форми міжетнічної взаємодії. Етноцентризм як певна структура менталітету людини. Показники етноцентризму. Теорія етноцентризму У.Самнера. Патологічний етноцентризм. Шляхи подолання етноцентризму. Теорія установки Д.Н. Узнадзе. Соціальна установка як специфічний вид фіксованої установки. Національна установка, її особливості. Етнічні стереотипи як різновид

соціальних стереотипів. Характеристики етнічних стереотипів. Види етнічних стереотипів. Механізми формування стереотипів. Умови формування етнічних стереотипів. Функції етнічних стереотипів. Етнічні символи. Функції символів. Механізми етнічної символізації.

Модуль 2. Особливості розвитку етнопсихічних процесів представників різних етносів та їх місце в суспільстві.

Тема 2.1. Психологічні особливості міжетнічної взаємодії. Природа етноконфліктів.

Зміст теми: Соціально-психологічний аналіз міжетнічних відносин. Структурні, динамічні та змістові характеристики міжгрупового сприйняття. Психологічні детермінанти міжетнічних відносин. Співжиття народів та їх культур. Соціальна дистанція. Взаємовпливи культур. Етноцентризм як соціально-психологічне явище. Психологія етноцентризму. Етноцентризм національних меншин. Націоналістична психологія її ознаки та характеристики. Психологія етнічних конфліктів. Психологічна сутність етнічних конфліктів та умови їх виникнення. Форми етнічних конфліктів. Види етнічних конфліктів. Внутрішньоетнічні конфлікти. Стадії етнічних конфліктів. Психологічні причини національних конфліктів. Етнічні та націоналістичні передсуди. Націоналістичні настрої. Аналіз причин етнічних конфліктів. Проблема національного екстремізму. Масові явища в національних конфліктах та участь у них молоді. Стратегії поведінки в етнічному конфлікті. Шляхи подолання етнічних конфліктів. Психологічні умови гармонізації етнічних відносин.

Тема 2.2. Психологічні особливості розвитку психіки етнографа.

Зміст теми: Етнічні особливості становлення основних психічних процесів. Умови формування основних психічних процесів і психічна структура етнофора. Етнічні особливості відчуття і сприймання. Розвиток уваги, пам'яті у представників різних етнічних груп. Мислення різних народів і його відображення у мовленнєвій сфері. Формування особистості в етнічному середовищі. Саморегуляція – ментальні основи і форми вияву. Ритуали та звичаї в міжетнічних стосунках.

Тема 2.3. Психологічні особливості етнокультурного середовища.

Зміст теми: Адаптація особистості до нового етнокультурного середовища. Етнічні установки у формуванні української національної свідомості. Компаративний аналіз народів України. Психологічна сутність маргінальності. Теорії акультурації Дж. Беррі.

Тема 2.4. Психологічні особливості національного характеру.

Зміст теми: Етногенез українського народу. Психологічні особливості та фактори формування українського національного характеру. Визначні риси українського характеру. Козацька та селянська складова. Співвідношення вольового й емоційного компонентів в структурі українського характеру (Ю. Липа). Амбівалентність, безсистемність, межовість українства. Соціальний інтелект і соціальна активність. Малі групи. Прагнення свободи. Ставлення до землі та власної території. Ставлення до держави і влади. Д. Чижевський, М. Грушевський про риси українського характеру. Концепція О. Кульчицького, І.Рибчин про українців. Зміни у характері українців. Характерні особливості інших народів України та їх взаємодія з українцями.

Тема 2.5. Етнопсихологія українців.

Зміст теми: Національно-психологічні особливості українського народу в працях видатних представників української суспільно-політичної думки. Психічний склад нації. Національний характер: визначення, основні ознаки. Авторські концепції українського

національного характеру. Психологічні константи в характеристиці української нації за В. Янівим. Д. Чижевський про риси українського національного характеру. Узагальнена концепція характеристик українців за В. Павленком і С. Тагліним. Інтровертивність, емоційність та індивідуалізм як універсалії українського національного характеру. Взаємодія з іншими народами і формування українського національного характеру. Вплив геополітичного чинника на український національний характер. Історичний фактор у формуванні української самосвідомості. Релігія як фактор формування українського етносу. Сім'я і формування українського національного характеру.

Тема 2.6. *Особливості аккультурації та культурної адаптації.*

Зміст теми: Сутність поняття етнічної культури. Етнічна культура - центральна тема етносу. Поняття етнічної картини світу. Сутність поняття та особливості аккультурації. Характеристика теоретичних підходів до вивчення феномену аккультурації. Соціально-ідентифікаційний підхід вивчення аккультурації. Вивчення аккультурації з позиції наuczіння культурі. Стресодолаючий підхід вивчення феномену аккультурації. Описова характеристика моделей змін культурної ідентичності особистості, що викликані процесом аккультурації. Характеристика процесу адаптації мігрантів до нової культури. Особливості процесу аккультурації і культурної адаптації. Психологічні особливості феномену культурного шоку. Суть поняття стресу аккультурації. Стратегії міжкультурної адаптації. Фактори вибору стратегії культурної адаптації. Етнічна меншина. Етнічна більшість. Види груп меншин. Наслідки тривалого перебування у статусі меншин.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульна контрольна робота;
- реферати;
- презентації;
- інше.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): – залік:

- підсумкове опитування.

Форми та методи поточного і підсумкового контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацьовувати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань;
- виконання завдань для самостійного опрацьовування;

- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів:

- письмові чи усні домашні завдання;
- аналітичні завдання;
- обговорення підготовлених студентами доповідей;
- підготовка презентацій;
- захист рефератів;
- круглі столи;
- консультації викладачів;
- самостійна робота студентів.
- інші.

Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля. Модуль включає бали за поточну роботу студента на семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом на семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях кожного модуля.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота.

Модульна контрольна робота з дисципліни «Етнопсихологія» складається з чотирьох питань. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також виявити вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер. Недопустимо запозичення тексту, фактичних даних із літературних джерел без посилання на них. Тому контрольні роботи, написані без врахування цих вимог, викладачем перевірятися не будуть. Студент може спиратися у своїй роботі на відповідні інформаційні джерела з даної проблеми. При цьому, якщо він наводить цитату чи запозичує якесь теоретичне положення (наприклад, визначення, висновки дослідження, думку автора інформаційного джерела з того чи іншого питання тощо), то обов'язково треба робити посилання на літературне джерело.

Студент за результатами поточного контролю може отримати від 0 до 100 балів.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік

Формою підсумкового контролю є **залік**. За результатами виконання усіх видів навчальних завдань, що виносяться на поточний контроль, тобто за результатами поточної успішності. Поточна успішність з дисципліни «Етнопсихологія» оцінюється від 0 до 100 балів включно. Студент одержує залік, якщо за результатами поточного контролю він набрав 60 і більше балів. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав менше 60 балів, він повинен виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів одержати відповідну кількість залікових балів з дисципліни. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий результат, він також може виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів підвищити свою підсумкову оцінку з дисципліни. Оцінювання навчальних досягнень студентів проводиться за 100-бальною шкалою. Поточну і підсумкову успішність студентів з дисциплін оцінюють від 0 до 100 балів (включно).

Порядок переведення рейтингових балів до національної (4 бальної) та європейської (ECTS) шкали представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні:

1. Губко О.Т. Психологія українського народу. — К., 2003.
2. Данилюк І.В. Етнічна психологія як галузь наукового пізнання.- Київ, 2010.
3. Етнопсихологія : навч. посібн. для студентів спеціальності «Початкова освіта. Практична психологія». Автор-упорядник О.П. Цюняк. Івано-Франківськ : ЯРИНА, 2017. 132 с.
4. Козловець М. А. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації: Монографія. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 558 с.
5. Куєвда В. Психологічні ретроспекції української етнокультурної моделі : монографія / [В. Т. Куєвда, Т. В. Ковтунович] ; за ред.
6. Ольховецький С.М. Ольховецький В.С. Етнопсихологія: Навч. посіб. – Умань: Видавничо-поліграфічний центр "Візаві", – 2019. – 155 с.
7. Савицька О.В., Співак Л.М. Етнопсихологія: Навч. Посібн. – К.: Каравела, 2011. – 264с.
8. Чапа М.-Л. А. Етнопсихологічний дискурс глобалізації: монографія. — К., 2013

Допоміжні:

1. Вільчинський Ю.М. Етнокультурні проблеми філософської мови О.Потебні. — К., 1997.
2. Етнічна історія давньої України. — К., 2000.
3. Лисий І.Я. Міфоборство як міфотворчість? // Філософська думка, 2000. — №4.
4. Львовичкіна А. М. Етнопсихологія: Навч. посіб. — К: МАУП, 2002.
5. Михальченко Н. И. Українське суспільство: трансформація, модернізація или лимитроф Європи? – К.: Ін-т соціології НАНУ, 2001
6. Нельга О.В. Теорія етносу. – К., 2000.
7. Павленко В. М. Етнопсихологія : підручник / В. М. Павленко. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019. – 448 с.
8. Павленко В.М., Таглін С.О. Етнопсихологія. – К., 2000.
9. Психологія толерантності особистості (на матеріалі дослідження студентів): монографія / В. М. Павленко, М. М. Мельничук; авт. післямови проф. В. Ф. Моргун. – Полтава: ФОП Мирон І. А., 2014. – 244 с.
10. Савін Л.В. Етнопсихологія. Народи і геополітичне мислення. - М .: ВД «Кислорід», 2019. - 272 с.
11. Степаненко В. Етнос – демос – поліс: етнополітичні проблеми соціальної трансформації в Україні // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002. – № 2. – С. 102-120.
12. Цюняк О.П. Етнопсихологія : навч. посібн. для студентів спеціальності «Початкова освіта. Практична психологія», -Івано-Франківськ : ЯРИНА, 2017. -132 с.

VII. Інформаційні ресурси:

1. Етичний кодекс психолога. Режим доступу: <http://association.com.ua/association/association-normative-base/association-ethic-code-of-psychologist>
2. Національна парламентська бібліотека України. Режим доступу: <http://www.nplu.ua>
3. Сайт бібліотеки факультету психології Київського державного університету [Електронний ресурс]. – Р. : <http://www.socd.univ.kiev.ua/PUBLICAT/PSY/index.phtml>
4. Сайт наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lib.npu.edu.ua>
5. Сайт наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова. Розділ «Психологія». URL: <https://lib.npu.edu.ua/search-form?searchword=%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F&searchphrase=all>
6. Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>
7. Світова цифрова бібліотека. Розділ «Психологія». URL: <https://www.loc.gov/collections/world-digital-library/?q=psychology>
8. Українські підручники для ВНЗ. Режим доступу: <http://www.pidruchniki.ws>
9. Цифрова бібліотека освітніх ресурсів «Академія». Розділ «Психологія». URL: <https://npu-ua.academia.edu /search?q=%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%B%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F>
10. Цифрова бібліотека тематичних текстових збірок. URL: <https://www.twirpx.com>
11. Directory of Open Access Books. URL: <https://www.doabooks.org>

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ПСИХОЛОГІЯ ЕЛІТИ

ТА ЕЛЕКТОРАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ

Розробник програми: *Мельник Валерія Валеріївна*,
доктор філософських наук, професор,
професор кафедри політичної психології
та міжнародних відносин.

I. Пояснювальна записка

Програма вибіркової навчальної дисципліни «Психологія еліти та електоральної поведінки» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «Психологія».

Предмет вивчення навчальної дисципліни є загальні та спеціальні соціально-психологічні знання про феномен електорату та еліти; теоретико-практичні положення, методи, принципи, технології й техніки психологічного консультування в політиці.

Міждисциплінарні зв'язки психологія, політична психологія, соціологія, психологічні технології, соціальна психологія, психологія іміджу, психологія реклами, медіапсихологія.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Психологія еліти та електоральної поведінки» є оволодіння студентами основними теоретичними знаннями щодо специфіки електоральної поведінки та еліти, їх психологічної сутності, та практичними вміннями й навичками, що забезпечать формування та подальший розвиток активної, діяльній та усвідомленої позиції особистості студента як суб'єкта політичних процесів.

Основними **завданнями** вивчення навчальної дисципліни «Психологія еліти та електоральної поведінки» є навчити студентів володіти основними теоретичними знаннями щодо специфіки політичних та державних процесів, їх психологічної сутності, практичними вміннями й навичками, що забезпечать формування та подальший розвиток активної та усвідомленої позиції особистості студента.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР9 Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.	ІК. Здатність розв'язувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає застосування основних психологічних теорій і методів, проведення

		досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог.
2.	<p>ПР11 Складати та реалізовувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій</p> <p>ПР16 Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога.</p>	<p>ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.</p> <p>СК8. Здатність організувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову).</p> <p>СК3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.</p>
3.	ПР13 Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності.	ЗК13. Здатність адаптуватися відповідно до нових соціальних умов.
4.	ПР22 Володіти навичками диференціації психологічної допомоги клієнтам з врахуванням їх національно-культурного, вікового, гендерного і соціального статусу та індивідуально-психологічних характеристик	СК13. Здатність виявляти потреби, планувати, координувати та надавати основні види психологічних послуг та організувати роботу і супровід різних вікових груп і верств населення..

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Семинарські	Практичні	СРС	Аудиторні	Лекції	Семинарські	Практичні	СРС
1.	Модуль I. Феноменологія елітарності у психологічній науці	18	6	6	4	16	4	2	2	0	26
2.	Тема 1.1 Основні поняття, мета та завдання психології еліти.	4	2	2		4					8
3.	Тема 1.2 Передумови виникнення елітарності в природі та суспільстві	6	2	2	2	6					8
4.	Тема 1.3. Психологічний аналіз елітарності.	6	2	2	2	6	4	2	2		10
9.	Модуль II Феноменологія електоральної поведінки у психологічній науці	22	8	6	8	24	8	4	2	2	40

10.	Тема 2.1. Основні поняття, мета та завдання психології електоральної поведінки.	4	2		2	6					10
11.	Тема 2.2. Психологічне консультування у сфері електоральної поведінки.	6	2	2	2	6	4	2	2		10
12.	Тема 2.3. Психологічний вплив на електоральну поведінку.	6	2	2	2	6					10
13.	Тема 2.4. Роль засобів масової інформації у формуванні електоральної поведінки.	6	2	2	2	6	4	2		2	10
14.	Підготовка до екзамену					12					12
Разом:		36	14	12	12	52	12	6	4	2	78

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредитів ЄКТС 90 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Феноменологія елітарності у психологічній науці

Тема 1.1 *Основні поняття, мета та завдання психології еліти.*

Зміст теми: Поняття та специфіка психології еліти. Цілі, мета, завдання психології еліти. Історичні передумови і розвиток еліти. Різновиди еліти. Психологічні методи дослідження еліти. Принципи діяльності еліти. Функції еліти. Істееблїшмент.

Тема 1.2 *Передумови виникнення елітарності в природі та суспільстві.*

Зміст теми: Історичні етапи виникнення еліти. Причини виникнення елітарної поведінки. Елітарність в різних сферах суспільного життя. Елітарні організації як предмет психологічного дослідження. Теорія еліт. Елітарна культура. Українська еліта. Сучасний стан розвитку еліти.

Тема 1.3. *Психологічний аналіз елітарності.*

Зміст теми: Психологічні межі феномену «елїтарності». Самовизначення особистості в контексті маси та еліти. Елітарне і священне у суспільній свідомості. Практичні аспекти розвитку елітарних орієнтацій. Роль засобів масової інформації у формуванні елітарних орієнтацій.

Модуль II Феноменологія електоральної поведінки у психологічній науці

Тема 2.1. *Основні поняття, мета та завдання психології електоральної поведінки.*

Зміст теми: Поняття та специфіка психології електоральної поведінки. Цілі, мета, завдання психології електоральної поведінки. Історичні передумови і розвиток електорату. Різновиди електорату. Психологічні методи дослідження електоральної поведінки. Функції електорату.

Тема 2.2. *Психологічне консультування у сфері електоральної поведінки.*

Зміст теми: Психологічні методи та прийоми роботи психолога з електоратом. Політичний психолог у виборчому процесі. Психологічна діяльність в політичних наукових дослідженнях електорату.

Тема 2.3. *Психологічний вплив на електоральну поведінку.*

Зміст теми: Психологічні методи впливу на електоральну поведінку. Психологічні прийоми впливу на електорат. Психологічний вплив на свідомість та підсвідомість виборців. Психологічний вплив на психіку людей. Психологічний вплив на ціннісні орієнтації електорату. Психологічний вплив на політичний вибір.

Тема 2.4. ***Роль засобів масової інформації у формуванні електоральної поведінки.***

Зміст теми: Поняття «засоби масової комунікації». Різновиди засобів масової інформації у формуванні електоральної поведінки. Функції засобів масової інформації. Психологічний вплив засобів масової інформації на формування електоральної поведінки.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Контроль якості знань студентів здійснюється відповідно до «Порядку контролю якості знань студентів Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова» (<https://cutt.ly/IRR0apo>).

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне опитування,
- обговорення проблемних питань,
- практичне завдання,
- реферат,
- творче завдання,
- аудиторна контрольна робота,
- самостійна робота студентів,
- інші.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): залік (підсумкове опитування).

Форми та методи поточного контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських та практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацювати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань здобувачів вищої освіти є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань;

- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів робіт:

- усне опитування,
- обговорення проблемних питань,
- практичне завдання,
- реферат,

- творче завдання,
- аудиторна контрольна робота,
- самостійна робота студентів,
- інші.

Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля. Модуль включає бали за поточну роботу студента на семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом на семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях кожного модуля.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота.

Модульна контрольна робота з дисципліни «Психологія еліти та електоральної поведінки» складається з чотирьох питань. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також виявити вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер. Недопустимо запозичення тексту, фактичних даних із літературних джерел без посилання на них. Тому контрольні роботи, написані без врахування цих вимог, викладачем перевірятися не будуть. Студент може спиратися у своїй роботі на відповідні інформаційні джерела з даної проблеми. При цьому, якщо він наводить цитату чи запозичує якесь теоретичне положення (наприклад, визначення, висновки дослідження, думку автора інформаційного джерела з того чи іншого питання тощо), то обов'язково треба робити посилання на літературне джерело.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік

Формою підсумкового контролю є **залік**. За результатами виконання усіх видів навчальних завдань, що виносяться на поточний контроль, тобто за результатами поточної успішності. Поточна успішність з дисциплін «Психологія еліти та елітарної поведінки» оцінюється від 0 до 100 балів включно. Студент одержує залік, якщо за результатами поточного контролю він набрав 60 і більше балів. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав менше 60 балів, він повинен виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів одержати відповідну кількість залікових балів з дисципліни. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий результат, він також може виконати залікове завдання і з урахуванням його

результатів підвищити свою підсумкову оцінку з дисципліни. Оцінювання навчальних досягнень студентів проводиться за 100-бальною шкалою. Поточну і підсумкову успішність студентів з дисциплін оцінюють від 0 до 100 балів (включно). Відповідність шкал оцінювання та критеріїв визначення рівнів досягнень студентів наведено в таблиці.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу*Основна:*

1. Васютинський В.О. Інтеракційна психологія влади : Монографія. / Вадим Олександрович Васютинський. – К., 2005. – 492с.
2. Карабущенко Н.Б. Конфліктологія: проблема психологічної дистанції: Навчальний посібник. Астрахань: Вид-во АГПУ, 2002. 85 с. (4,8 д.а.)
3. Карабущенко Н.Б. Теоретико-методологічні основи психології еліт (історія та сучасність): Монографія. М.: РУДН, 2007. 273 с.
4. Козирев М.П. Політична психологія: навчальний посібник / М.П. Козирев. – Львів: ЛьвДУВС, 2018. – 648 с.
5. Культура. Ідеологія. Особистість : Методолого-світоглядний аналіз / Губерський Л., Андрущенко В., Михальченко М. ; 2-е вид. – К. : Знання України, 2005. – 580 с.
6. Психологічне консультування: теорія та практика: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. І. М. Зварича, В. Г. Панка, В. М. Радчук. Чернівці: Рута, 2014. 272 с.

Допоміжна:

1. Андрущенко Т.В., Зеленін В.В. Психологія політичної пропаганди. Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів. – 2-ге видання, виправлене та доповнене – К.: Вид-во «Гнозис», 2022. – 100 с.
2. Балл Г. О. Інтегративно-особистісний підхід у психології: впорядкування головних понять [Текст] Психологія і суспільство.—Тернопіль,2009.—№4(38).—С.25–53
3. Бойко О.Д. Політичне маніпулювання. Навчальний посібник для студентів вузів / Олександр Дмитрович Бойко – К. : Академвидав, 2010. – 432 с.

VII. Інформаційні ресурси:

1. Портал Наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lib.npu.edu.ua/>.
2. Портал Національної бібліотеки України імені В. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>.

3. Портал Українські підручники для ВНЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pidruchniki.ws>.
4. Етичний кодекс психолога. Режим доступу: <http://association.com.ua/association/association-normative-base/association-ethic-code-of-psychologist>
5. Національна парламентська бібліотека України. Режим доступу: <http://www.nplu.ua>
6. Сайт бібліотеки факультету психології Київського державного університету [Електронний ресурс]. – Р. : <http://www.socd.univ.kiev.ua/PUBLICAT/PSY/index.phtml>
7. Сайт наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lib.npu.edu.ua>
8. Сайт наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова. Розділ «Психологія». URL: <https://lib.npu.edu.ua/search-form?searchword=%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F&searchphrase=all>
9. Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>
10. Світова цифрова бібліотека. Розділ «Психологія». URL: <https://www.loc.gov/collections/world-digital-library/?q=psychology>
11. Українські підручники для ВНЗ. Режим доступу: <http://www.pidruchniki.ws>
12. Цифрова бібліотека освітніх ресурсів «Академія». Розділ «Психологія». URL: <https://npu-ua.academia.edu/search?q=%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%B%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F>
13. Цифрова бібліотека тематичних текстових збірок. URL: <https://www.twirpx.com>
14. Directory of Open Access Books. URL: <https://www.doabooks.org>

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ПСИХОЛОГІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ПРОПАГАНДИ

Розробники програми: *Андрущенко Тетяна Вікторівна*,
доктор політичних наук, професор,
завідувачка кафедрою політичної психології
та міжнародних відносин
Зеленін Всеволод Володимирович,
кандидат психологічних наук, доцент,
професор кафедри політичної психології
та міжнародних відносин

I. Пояснювальна записка

Вибіркова навчальна програма дисципліни «Психологія політичної пропаганди» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «Психологія».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретико-методологічні проблеми психології пропаганди, науково-практичні знання, функціональні та прикладні засади психологічного впливу політичної пропаганди

Міждисциплінарні зв'язки. Для освоєння дисципліни «Психологія політичної пропаганди» студенти використовують знання, вміння і навички, сформовані в ході вивчення дисциплін загальна психологія та історія психології, основи політичної психології, соціальна психологія, психологія комунікації та психологія впливу, медіапсихологія та медіаосвіта, психологія менеджменту, конфліктологія та ін.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Психологія політичної пропаганди» є сприяння майбутнім фахівцям у набутті додаткових професійних компетенцій в частині психологічного супроводу політики, психологічного дослідження пропаганди, а також оволодіння основами пропагандистської діяльності у політико-ідеологічній сфері.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Психологія політичної пропаганди» є:

1. Сформувані наукове уявлення про соціально-психологічну природу пропаганди та її роль в суспільному розвитку;
2. Ознайомити з історією, основними видами, типами пропаганди та їх проявами у різних сферах життєдіяльності особистості та суспільства;
3. Засвоєння базових уявлень із психології політичної пропаганди, розуміння особливостей психологічного спілкування з різними категоріями населення;
4. Здатність розпізнавати, створювати та застосовувати психологічні техніки і прийоми політичної пропаганди та контрпропаганди;

5. Розвиток навичок розробляти технології захисту від негативного впливу окремих аспектів політичної пропаганди;

6. Використання психологічних прийомів і засобів роботи з пропагандою та контрпропагандою в інформаційному просторі.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.	ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психологічних наук, що передбачають застосування основних психологічних теорій, методів і характеризуються комплексністю й невизначеністю умов
2.	ПР4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.	СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.
3.	ПР5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проективні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.	СК12. Здатність використовувати професійно-профільовані знання, уміння і навички в процесі фахової діяльності.
4.	ПР14. Ефективно виконувати різні ролі в команді в процесі вирішення фахових завдань, у тому числі демонструвати лідерські якості.	ЗК7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність). ЗК9. Здатність працювати в команді.
5.	ПР16. Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога.	СК11. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.
6.	ПР17. Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності.	СК14. Здатність до рефлексії власної діяльності з метою визначення її ефективності.
7.	ПР21. Професійно орієнтуватися у сучасних теоретичних підходах та практичних напрямках, інноваційних технологіях і методах; застосувати інноваційні підходи для вирішення професійних завдань, використовувати набуті нові знання та розробки у практичній діяльності.	ЗК12. Здатність до розвитку особистісного потенціалу у майбутній професійній діяльності.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)						
		Аудиторні	Лекції	Семінарські	Практичні	СРС	Аудиторні	Лекції	Семінарські	Практичні	СРС		
	Модуль I. Психологічні засади політичної пропаганди	16	6	6	4	24	6	4	2	-	30		
1	Тема 1.1. Предмет, завдання і структура політичної пропаганди.	4	2	2		8	2	2	2	-	10		
2	Тема 1.2. Політична пропаганда як система	4	2	2	2	8				-	10		
3	Тема 1.3. Функції політичної пропаганди	4	2	2	2	8				4	2	-	10
	Модуль II. Політична пропаганда як психологічна практика	20	8	4	8	30	6	2	-	4	48		
4	Тема 2.1. Засоби масової інформації як інструменти, канали і провідники психологічного впливу політичної пропаганди	6	2	2	2	10	6	2	-	2	16		
5	Тема 2.2. Основні психологічні прийоми політичної маніпуляції свідомістю та поведінкою в політичній пропаганді	6	4		4	10				2	-	2	16
6	Тема 2.3. Політична пропаганда та політична соціалізація особистості	6	2	2	4	10							16
Разом:		36	14	10	12	54	12	6	2	4	78		

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС 90 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I Психологічні засади політичної пропаганди

Тема 1.1. *Предмет, завдання і структура психології політичної пропаганди.*

Зміст теми: Основні визначення політичної пропаганди. Мета політичної пропаганди. Психологічні основи політичної пропаганди. Визначення і структура психології політичної пропаганди. Основні завдання психології політичної пропаганди. Типологія пропаганди та її

психологічна складова. Контроль над інформацією. Управління громадською думкою. Маніпуляція свідомістю і поведінкою мас.

Тема 1.2. Політична пропаганда як система.

Зміст теми: Системність і цілеспрямованість пропагандистської діяльності. Головна мета пропаганди. Історія і причини виникнення пропаганда. Відкрита і таємна пропаганда. Пропаганда як форма політичної діяльності. Ідеологічна складова пропаганди. Пропаганда як реалізація ідеології, що домінує у суспільстві. Поняття ідеології, основні типи ідеології, ідеологічна діяльність. Ідеологія в сучасній Україні. Соціальний контекст пропаганди. Психологічна складова пропаганди. Ефективність пропаганди.

Тема 1.3. Функції психології політичної пропаганди.

Зміст теми: Основне призначення політичної пропаганди. Ключові функції політичної пропаганди. Підходи та принципи формування психологічної установки. Чинники збільшення прибічників певної ідеології. Формування впевненості суспільства у істинності необхідних ідеологічних постулатів. Спонування громадян до активної практичної дії. Психологічні прийоми політико-пропагандистського впливу на опозиційно налаштовану частину політикуму та суспільства.

Модуль II. Політична пропаганда як психологічна практика

Тема 2.1. Засоби масової інформації як інструменти і провідники психології політичної пропаганди.

Зміст теми: Засоби масової інформації як один із ключових елементів цивілізаційного та соціокультурного розвитку людства. Політика і ЗМІ в сучасних інформаційно-цивілізаційних умовах. Інформаційний вплив на суспільні настрої та установки. Посередницька роль ЗМІ в діалозі між різними соціально-політичними силами, між владою і суспільством. Проблеми взаємозв'язку ЗМІ із психологічно-соціальними характеристиками політичної пропаганди. Психологічно-пропагандистський потенціал ЗМІ. Інформація як основний інструмент і засіб комунікативного та управлінського зв'язку між владою і населенням.

Тема 2.2. Основні психологічні прийоми політичної маніпуляції свідомістю і поведінкою особистості.

Зміст теми: Поняття маніпулятивних технологій. Правила впливу на масову свідомість. Спрощення об'єкта пропаганди. Перебільшення, оркестрування, переливання, одностайність та зараження як засоби маніпулятивного впливу. Створення соціальних іміджів, політичних міфів та ілюзій. Маніпуляція масовою свідомістю. Спрощення мислення. Когнітивні упередження. Низький рівень політичної культури, байдужість людей, політичні кризи – ефективний ґрунт для маніпулятивних технологій. Проблема вибору ефективних і оптимальних способів управління суспільно-політичними процесами у демократичному суспільстві.

Тема 2.3. Політична пропаганда та політична соціалізація особистості.

Зміст теми: Психологічні чинники налаштування особистості на сприйняття/відторгнення тих чи інших цінностей, мотивів діяльності, типів та форм активності. Формування психологічної стійкості до впливу пропаганди як завдання політичної соціалізації. Поняття «соціалізації» та «політичної соціалізації» особистості. Роль політичної соціалізації у політичному вихованні особистості. Психологічний аспект

політичної соціалізації. Виховання психологічної стійкості у політиці. Політична соціалізація як процес адаптації психології особистості до політичних впливів та маніпуляцій.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульна контрольна робота;
- реферати;
- презентації;
- інше.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): – залік:

- підсумкове опитування.

Форми та методи поточного і підсумкового контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацювати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань;
- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів:

- письмові чи усні домашні завдання;
- аналітичні завдання;
- обговорення підготовлених студентами доповідей;
- підготовка презентацій;
- захист рефератів;
- круглі столи;
- консультації викладачів;
- самостійна робота студентів.
- інші.

Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля. Модуль включає бали за поточну роботу студента на семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом на семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання

навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях кожного модуля.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота.

Модульна контрольна робота з дисципліни «Психологія політичної пропаганди» складається з чотирьох питань. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також виявити вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер. Недопустимо запозичення тексту, фактичних даних із літературних джерел без посилання на них. Тому контрольні роботи, написані без врахування цих вимог, викладачем перевірятися не будуть. Студент може спиратися у своїй роботі на відповідні інформаційні джерела з даної проблеми. При цьому, якщо він наводить цитату чи запозичує якесь теоретичне положення (наприклад, визначення, висновки дослідження, думку автора інформаційного джерела з того чи іншого питання тощо), то обов'язково треба робити посилання на літературне джерело.

Студент за результатами поточного контролю може отримати від 0 до 100 балів

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання залік.

Формою підсумкового контролю є **залік**. За результатами виконання усіх видів навчальних завдань, що виносяться на поточний контроль, тобто за результатами поточної успішності. Поточна успішність з дисципліни «Психологія політичної пропаганди» оцінюється від 0 до 100 балів включно.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Студент одержує залік, якщо за результатами поточного контролю він набрав 60 і більше балів. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав менше 60 балів, він повинен виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів одержати відповідну кількість залікових балів з дисципліни. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий результат, він також може виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів підвищити свою підсумкову оцінку з дисципліни. Оцінювання навчальних досягнень студентів проводиться за 100-бальною шкалою. Поточну і підсумкову успішність студентів з дисципліни оцінюють від 0 до 100 балів (включно). Відповідність шкал оцінювання та критеріїв визначення рівнів досягнень студентів наведено в таблиці.

VII. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні джерела:

1. Андрущенко Т.В., Зеленін В.В. Психологія політичної пропаганди. Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів. – 2-ге видання, виправлене та доповнене – К.: Вид-во «Гнозіс», 2022. – 100 с.
2. Бернейс Э.Л. Пропаганда / Эдвард Л. Бернейс. – М. : Hippo Publishing LTD, 2010. – 176 с.
3. Зеленін В.В. Основи міфодизайну : Психотехнології керування медіареальністю. Навчально-методичний посібник. – К. : Вид-во «Гнозіс», 2017. – 168 с.
4. Зеленін В.В. По той бік правди: нейролінгвістичне програмування як зброя інформаційно-пропагандистської війни. (Навчальний посібник). Том перший. НЛП ХХ століття. – 2-ге видання, виправлене та доповнене – К. : Вид-во «Люта справа». – 2015. – 384 с. (27 д.а.).
5. Зеленін В.В. Сучасні агітаційно-пропагандистські технології в регіональних виборчих кампаніях : Дайджест навчально-методичних рекомендацій: вид. 2-ге, доповнене та перероблене. – К.: вид-во «Нілад-ЛТД», – 2013. – 116 с.
6. Почепцов Г.Г. Пропаганда 2.0 / Георгий Георгиевич Почепцов ; худож.-оформитель М.С. Мендор. – Харьков : изд-во «Фолио», 2018. – 796 с.
7. Почепцов Г.Г. Пропаганда и контрпропаганда / Георгий Георгиевич Почепцов. – М. : Изд-во «Центр», 2004. – 256 с.
8. Скуленко М.І. Ефективність пропаганди : монографія / Михайло Іванович Скуленко. – Запоріжжя : КПУ, 2011. – 362 с.

Допоміжні джерела:

9. Аронсон Э. Общественное животное : Введение в социальную психологию. – М. : Аспект Пресс, 1998. – 517с.
10. Аронсон Э., Пратканис Э.Р. Эпоха пропаганды : Механизмы убеждения, повседневное использование и злоупотребление / Эллиот Аронсон, Энтони Р. Пратканис ; перераб. изд. – СПб. : прайм-ЕВРОЗНАК, 2003. – 384 с.
11. Бернейс Э.Л. Кристаллизация общественного мнения / Эдвард Л. Бернейс – М. : Вильямс, 2015. – 272 с.
12. Бойко О.Д. Політичне маніпулювання. Навчальний посібник для студентів вузів / Олександр Дмитрович Бойко – К. : Академвидав, 2010. – 432 с.
13. Васютинський В.О. Інтеракційна психологія влади : Монографія. / Вадим Олександрович Васютинський. – К., 2005. – 492с.

14. Войтасик Л. Психология политической пропаганды / Леслав Войтасик ; пер. с пол. В.Н. Поруса ; предисл. и общ. ред. Ю.А. Шерковина. – М. : Изд-во «Прогресс», 1981. – 277 с.
15. Грачев Г.В. Манипулирование личностью: организация, способы и технологии информационно-психологического воздействия / Грачев Г.В., Мельник И. К. 2-е изд., испр. и доп. – М. : Изд-во «Алгоритм», 2002. – 288 с.
16. Гудмен М. Злочини майбутнього / Марк Гудмен / Пер. з англ. І. Мазарчук, Я. Машико. – Харків : Вид-во «Ранок» : Фабула, 2019. – 592 с.
17. Данилова А.А. Манипулирование словом в средствах массовой информации. – М. : «Добросвет», «Издательство КДУ», 2009. – 234 с.
18. Доценко Е.Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы и защита. / Е.Л. Доценко – 3-е. издан. – М. : Изд-во «Речь», 2003. – 304 с.
19. Жижек С. Возвышенный объект идеологии / Савой Жижек ; пер. с англ. В. Софронова. – М. : Изд-во «Художественный журнал», 1999. – 236 с.
20. Информационные войны: социально-этические, эстетические, антропологические аспекты и технологии противодействия: Материалы Всероссийской научной конференции (г. Новосибирск, 22- 24 апреля 2015 г.) / под науч. ред. проф. В.Ш. Сабирова; ФГОБУ ВПО «СибГУТИ». – Новосибирск : СибГУТИ, 2015. – 367 с.
21. Історія інформаційно-психологічного протистояння : підруч. / [Я.М.Жарков, Л.Ф.Компанцева, В.В.Остроухов В.М.Петрик, М.М.Присяжнюк, Є.Д.Скулиш] ; за заг. ред. д.ю.н., проф., засл. юриста України Є.Д.Скулиша. – К. : Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2012. – 212 с.
22. Кара-Мурза С.Г., Смирнов С.В. Манипуляция сознанием-2. – М. : Изд-во «Эксмо», «Алгоритм», 2009. – 528 с.
23. Культура. Ідеологія. Особистість : Методолого-світоглядний аналіз / Губерський Л., Андрущенко В., Михальченко М. ; 2-е вид. – К. : Знання України, 2005. – 580 с.
24. Литвиненко О.В. Спеціальні інформаційні операції та пропагандистські кампанії : моногр. / О.В.Литвиненко. – К. : ВКФ «Сатсанга», 2000. – 222 с.
25. Макаренко Л. П. Сутність, роль та основні прийоми політичної пропаганди / Л.П. Макаренко // Гілея: науковий вісник. – 2014. – Вип. 83. – С. 361–366.
26. Медведева С.М. Проблема политического стереотипа в зарубежной политической психологии. Учебное пособие. – М. : МГИМО Университет МИД России, 2005. – 148 с.
27. Надирашвили Ш.А. Психология пропаганды / Шота Александрович Надирашвили. – Тбилиси : Мецниереба, 1978. – 122 с.
28. Назаретян А.П. Психология стихийного массового поведения : Лекции / Аноп Погосович Назаретян. – М. : Изд-во ПЕР СЭ, 2001. – 112 с.
29. Основы психологии и педагогики пропагандистской работы : Учебное пособие / Под. ред. Т.К. Чмут, Р.Х. Шакурова. – К. : Политиздат Украины, 1988. – 236 с.
30. Павлов Д.М. Громадська думка як об'єкт політичної пропаганди / Д.М. Павлов // Грані. – 2013. – № 12. – С. 54-60.
31. Пачепа И.М. Дезинформация. Тайная стратегия абсолютной власти / Ион Михай Пачепа, Рональд Рычлак ; пер. с англ. А.Б. Мовчан – М. : Изд-во «Эксмо», 2016. – 576 с.
32. Петрик В. М., Остроухов В. В., Штоквиш О. А. та ін. Сучасні технології та засоби маніпулювання свідомістю, ведення інформаційних війн і спеціальних інформаційних операцій: Навчальний посібник / За ред. В. М. Петрика. – К. : Росава, 2006. – 208 с.

33. Плющ А.Н. Социально-психологические механизмы информационного влияния: монография / Александр Николаевич Плющ – Нежин : «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2017. – 240 с.
34. Приходько А.Я. Информационная безопасность в событиях и фактах. – М. : Изд-во «СИНТЕГ», 2001. – 260 с.
35. Приходько А.Я. Словарь-справочник по информационной безопасности. – М. : Изд-во «СИНТЕГ», 2001. – 124 с.
36. Прокофьев В.Ф. Тайное оружие информационной войны: атака на подсознание. Издание второе, расширенное и доработанное. Серия «Информационные войны». – М. : Изд-во «СИНТЕГ», 2003. – 408 с.
37. Слюсаревский Н.Н., Карамушка Л.Н., Федоришин А.Б. Слово, рисунок, цвет. Психологический анализ наглядных средств политической агитации. – К.: АТ «Реклама», 1995. – 178 с.
38. Соловей В.Д. Абсолютное оружие. Основы психологической войны и медиаманипулирования / Валерий Дмитриевич Соловей – М. : ЭКСМО, 2017. – 320 с.
39. Соловьёв В.Р. Манипуляции: Атакуй и защищайся! – М. : Изд-во «Эксмо». – 352 с.
40. Татенко В.О. Соціальна психологія впливу : монографія / Віталій Олександрович Татенко. – К. : Міленіум, 2008. – 214 с.
41. Цимбалюк І.М. Психологія спілкування: Навчальний посібник. – 2-ге вид., випр. та доп. – К. : ВД «Професіонал», 2007. – 464 с.
42. Цуладзе А.М. Большая манипулятивная игра. / А.М. Цуладзе – М. : Алгоритм, 2000. – 336 с.
43. Цуладзе А.М. Политические манипуляции, или покорение толпы – М.: Книжный дом «Университет», 1999. – 144 с.
44. Шайгородский Ю.Ж. Политика: взаимодействие реальности и мифа: [монография]. / Юрий Жанович Шайгородский– К. : Изд-во «Знання України», 2009. – 400 с.
45. Яковлева Н. І. Пропаганда як складова політичної комунікації: автореф. дис. канд. політ. наук : 23.00.02 /; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К. : 2010. – 20 с.

VII. Інформаційні ресурси

1. <https://studfile.net/preview/2714334/>
2. <https://psyfactor.org/propaganda.htm>
3. <http://jjmyx.jscj.edu.cn/2018/1121/c1198a29003/page.htm>
4. <https://studme.org/56867/politologiya/politologiya>

ПРОГРАМА навчальної дисципліни БІЗНЕС-КОУЧИНГ

Розробник програми: *Зеленін Всеволод Володимирович*,
кандидат психологічних наук, доцент,
професор кафедри політичної психології
та міжнародних відносин

I. Пояснювальна записка

Вибіркова навчальна програма дисципліни «Бізнес-коучинг» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «Психологія».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретико-методологічні проблеми бізнес-коучинг, науково-практичні знання, функціональні та прикладні засади застосування коучингу в сфері бізнесу.

Міждисциплінарні зв'язки. Для освоєння дисципліни «Бізнес-коучинг» студенти використовують знання, вміння і навички, сформовані в ході вивчення дисциплін загальна психологія та історія психології, соціальна психологія, вікова і педагогічна психологія, психодіагностика, психологія комунікації та психологія впливу, основи психологічного консультування, основи коучингу, основи психотерапії, психокорекція, психологія менеджменту, конфліктологія та ін.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Бізнес-коучинг» є сприяння майбутнім фахівцям у набутті додаткових професійних компетенцій з психології коучингу: для розвитку лідерського потенціалу керівників та команд; для підвищення ефективності, прискорення навчання та покращення взаємовідносин у бізнес-структурах різного типу та спрямування: у промисловому виробництві, у творчій і розважальній сфері, в освітніх і наукових установах, у індустрії спорту, у третинному секторі економіки та ін.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Бізнес-коучинг» є:

1. Сформулювати наукове уявлення про соціально-психологічну природу бізнес-коучингу та його роль в стратегічному розвитку бізнесу;
2. Ознайомити з поняттям, термінами, методологічними та методичними засадами, основними форматами, видами та типами бізнес-коучингу;
3. Засвоєння базових засад застосування бізнес-коучингу у роботі з запитом персонального і командного лідерства;
4. Здатність використовувати коуч-підхід при застосуванні персонал-технологій та за для оптимізації інтерперсональних бізнес-комунікацій;
5. Розвиток компетенцій в аналізі перспектив організаційної стійкості бізнесу у часовій перспективі та в ситуаціях кризи (пандемія, війна тощо);

6. Використання психологічних прийомів і засобів бізнес-коучингу для супроводу переговорів, а також для поліпшення корпоративної культури та етики бізнесу, зокрема, й на міжнародному рівні.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.	ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психологічних наук, що передбачають застосування основних психологічних теорій, методів і характеризуються комплексністю й невизначеністю умов
2.	ПР5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.	СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел. СК12. Здатність використовувати професійно-профільовані знання, уміння і навички в процесі фахової діяльності.
3.	ПР14. Ефективно виконувати різні ролі в команді в процесі вирішення фахових завдань, у тому числі демонструвати лідерські якості.	ЗК7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність). ЗК9. Здатність працювати в команді.
4.	ПР20. Вміти використовувати професійно-профільовані знання при плануванні професійної діяльності, визначати пріоритетні напрями роботи у конкретній установі, державних і приватних організаціях й на виробництві.	СК11. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.
7.	ПР21. Професійно орієнтуватися у сучасних теоретичних підходах та практичних напрямках, інноваційних технологіях і методах; застосувати інноваційні підходи для вирішення професійних завдань, використовувати набуті нові знання та розробки у практичній діяльності.	ЗК12. Здатність до розвитку особистісного потенціалу у майбутній професійній діяльності.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Семінарські	Практичні	СРС	Аудиторні	Лекції	Семінарські	Практичні	СРС
1.	Модуль I. Основи бізнес-коучинг	16	6	6	4	22	6	4	2	-	30
2.	Тема 1.1. Бізнес-коучинг як наука та практика: предмет, цілі та завдання.	4	2	2		6				-	10
3.	Тема 1.2. Методологічні основи, методи та етичні норми бізнес-коучингу	4	2	2	2	8	2	2	2	-	10
4.	Тема 1.3. Коуч-пропедевтика та професійна переадресація: відмінності між коучингом, наставництвом, тренерством та консалтингом в бізнесі.	4	2	2	2	8	4	2		-	10
5.	Модуль II. Практика бізнес-коучингу	20	8	4	8	32	6	2	-	4	48
6.	Тема 2.1. Коуч-підхід у бізнес-практиці: принципи, сфери, різновиди та напрямки.	6	2	2	2	8				2	12
7.	Тема 2.2. Executive coaching (коучинг перших осіб): бізнес-лідерів та керівників.	4	2		2	8					12
8.	Тема 2.3. Коучинг бізнес-команд, груп та організацій: оптимізація бізнес-процесів.	6	2	2	2	8	6	2	-		12
9.	Тема 2.4. Професійна підготовка бізнес-коуча: коуч-позиція, етичні стандарти, фахові компетенції та вимоги до особистісних якостей	4	2		2	8				2	12
Разом:		36	14	10	12	54	12	6	2	4	78

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС 90 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I Основи бізнес-коучингу

Тема 1.1. *Бізнес-коучинг як наука та практика: предмет, цілі та завдання.*

Зміст теми: Основні визначення бізнес-коучингу. Мета бізнес-коучингу. Наукові та практикологічні засади бізнес-коучингу. Коуч-підхід як нова парадигма роботи з бізнесом. Психологічні основи бізнес-коучингу. Структура бізнес-коучингу. Основні завдання бізнес-коучингу. Суб'єкти бізнес-коучингу. Типологія та різновиди бізнес-коучингу: коучинг вищого менеджменту (executive coaching), коучинг лідерства, коучинг ефективності персоналу, командний коучинг (team coaching), коучинг управлінських процесів та ін. Методи бізнес-коучингу. Різниця в розумінні бізнес-коучингу у вітчизняній та світовій практиці.

Тема 1.2. *Методологічні основи, методи та етичні норми бізнес-коучингу.*

Зміст теми: Системність і цілеспрямованість бізнес-коучингу. Роль та функції коучингу у бізнесі. Історія і передумови виникнення бізнес-коучингу. Світоглядно-методологічні засади, походження та джерела бізнес-коучингу: спорт, мистецтво, духовні практики (Т.Голві, С. Каннію, Н.Томашек, Дж. Уїтмор та ін.). Коучинг як акмецентрична парадигма в бізнесі: від фетишизації комерційного успіху та максимізації ефективності до актуалізації зрілої рефлексивності та розвитку стратегічного мислення. Принципи бізнес-коучингу та бізнес в стилі коучинг. Етичні та моральні норми (ідеологія) застосування коучингу у бізнесі. Соціально-економічний контекст бізнес-коучингу. Психологічна складова бізнес-коучингу. Відповідальність та ефективність бізнес-коучингу: верифікація, валідність та надійність коуч-технологій в бізнесі. Бізнес-коучинг в сучасній Україні: епігонство та профанація коучів-дилетантів як фактори, що дискредитують репутацію коучингу у бізнес-середовищі.

Тема 1.3. *Коуч-пропедевтика та професійна переадресація: відмінності між коучингом, наставництвом, тренерством та консалтингом в бізнесі.*

Зміст теми: Диференціація та селективна діагностика у бізнес-коучингу. Шкала адекватності запитів. Професійна кооперація та переадресація у бізнес-коучингу. Коуч-пропедевтика: чим займаються фахівці різних спрямувань бізнес-коучингу. Відмінності між бізнес-коучингом та бізнес-тренерством (персональним та груповим). Відмінності між бізнес-коучингом та бізнес-менторингом (наставництвом). Відмінності між бізнес-коучингом та психологічним консультуванням. Відмінності між бізнес-коучингом та експертним консультуванням в бізнесі. Відмінності між бізнес-коучингом та бізнес-консалтингом. Самокоучинг у бізнесі: менеджмент у стилі коучинг, само-лідерство, коуч-підхід у бізнес-комунікації. Зовнішній та внутрішній коучинг у бізнесі.

Модуль II. Практика бізнес-коучингу

Тема 2.1. *Коуч-підхід у бізнес-практиці: принципи, сфери, різновиди та напрямки.*

Зміст теми: Принципи роботи коуча в бізнесі. Теоретичні та практичні знання психології коучингу в контексті бізнесової коуч-сесії: створення в контексті коучингу атмосферу взаємної поваги, психологічної безпеки та підтримки; встановлення коуч-контакту, застосування різних видів та рівнів слухання, підтримка коуч-стану та коуч-позиції, структуризація коуч-запиту, проведення коуч-діагностики, перевірка цілі клієнта на екологію, виявлення життєвих стратегій клієнта тощо. Сфери бізнес-коучингу: розвиток лідерського потенціалу керівників та бізнес-команд; підвищення ефективності, прискорення навчання та покращення взаємовідносин у бізнес-структурах різного типу та спрямування: у промисловому виробництві, у творчій і розважальній сфері, в освітніх і наукових установах, у ІТ-сфері, у індустрії спорту, у третинному секторі економіки та ін. Різновиди та напрямки

бізнес коучингу: корпоративний коучинг (коучинг для керівників, коучинг організаційного розвитку, коучинг управління персоналом, коучинг організаційної культури, коучинг персонального та командного лідерства, коучинг для ради директорів, коучинг з реінженірингу, коучинг роботи з кадрами, коучинг якості роботи тощо); коучинг продажів (коучинг з маркетингу, коучинг прямих продажів, коучинг по роботі з громадськістю, коучинг з управління брендом, коучинг цінової стратегії, коучинг з реклами, коучинг з особистісного маркетингу); коучинг у малому та середньому бізнесі (коучинг підприємництва – початок нового бізнесу, коучинг інновацій у малому бізнесі, коучинг по роботі з нерухомістю, коучинг з мережевого маркетингу, коучинг побудови ділових відносин, коучинг з планування та бюджетування, коучинг фінансування у малому бізнесі, коучинг ділового партнерства тощо).

Тема 2.2. *Executive coaching (коучинг перших осіб): бізнес-лідерів та керівників.*

Зміст теми: Коуч-послуги бізнес-лідерам відповідно психологічних характеристик етапних станів в процесі професійного та особистісного росту бізнесмена: цілепокладання, робота з пріоритетами, вироблення і прийняття бізнес-рішень, вміння самопрезентації та розробка іміджу, вироблення маркетингового мислення, допомога у розвитку креативності й гнучкості та ін. Результати роботи з бізнес-коучем: відбувається розуміння та осмислення подій у житті, взаємин у сім'ї, у кар'єрі; клієнт вчиться розуміти та приймати себе; з'являється довіра до себе та до навколишнього світу; відкриваються внутрішні резерви задля досягнення мети, прояви гнучкості та оперативності в аналізі бізнес-обстановки; зникає суб'єктивно-упереджене, шаблонне сприйняття, його місце приходять відкритість світу; з'являється легкість та ефективність прийняття рішень; поліпшується самопочуття та працездатність, зникають психосоматичні розлади; клієнт вирішує свої життєві проблеми, стає більш працездатним та уважним співробітником. Інструменти індивідуального бізнес-коучингу перших осіб: «колесо балансу», «матриця намірів», «компас коучингу», фрейм результату, робота з емоційним інтелектом (EQ) (за Деніелом Гоулменом), SMARTER, GROW, 5-крокова модель Тімоті Голві, крива наочіння Альберта Бандури, піраміда логічних рівнів (Роберт Ділтс), сходинки майстерності, технології роботи з цінностями (за Клером Грейвсом) та переконаннями, робота за (суб)частинами особистості, сутнісна трансформація, «лінія життя», «матриця намірів», шкалювання станів, розвиток креативності (модель Уолта Діснея, кубики Рорі), модель SOAR, модель Коттера, модель Сенге, епістемологічні й ізоморфні метафори та ін.

Тема 2.3. *Коучинг бізнес-команд, груп та організацій: оптимізація бізнес-процесів.*

Зміст теми: Наукові засади соціальної та організаційної психології бізнесу при роботі з запитам командного коучингу: лідерство та керівництво малими групами; організація групової роботи з колективного пошуку креативних рішень в процесі командного коучингу (володіння різними методами мозкового штурму, модеративними методами, методами пошуку рішень через асоціації, тощо); використання коуч-підходу при застосуванні персонал-технологій (відбір, атестація, навчання, менеджмент кар'єри, контролінг та ін.); оптимізація інтерперсональних бізнес-комунікацій (упередження та фасілітація конфліктів, оздоровлення конкуренції, робота з мотивацією, досягненню ефекту «empowerment» – залучення персоналу до управління фірмою (партиципація), формування команд та ін.); компетентність в аналізі перспектив організаційної стійкості бізнесу у часовій перспективі («минуле» кампанії – організаційна культура, «майбутнє» кампанії – організаційні зміни, «сучасне» кампанії – менеджмент, маркетинг, виробництво, фінанси, персонал);

забезпечувати коуч-супровід бізнес-переговорів, сприяти поліпшенню корпоративної культури та етики бізнесу, зокрема, й на міжнародному рівні.

Тема 2.3. Професійна підготовка бізнес-коуча: коуч-позиція, етичні стандарти, фахові компетенції та вимоги до особистісних якостей.

Зміст теми: Професійна позиція бізнес-коуча (коуч-позиція): складові та критерії перевірки. Філософія і етика бізнес-коучингу. Вимоги до особистості бізнес-коуча у вимірі міжнародних професійних стандартів. Професійні стандарти бізнес-коучингу у Worldwide Association of Business Coaches (WABC), International Coaching Council (ICC), International Coach Federation (ICF), International Association of Coaching (IAC), Certified Coaches Federation (CCF), European Coaching Institute (ECI), International Guild of Coaches (IGC), International Coach Union (ICU) та інших об'єднаннях коучів. Одинадцять базових компетенцій коуча (за Т. Леонардом). Філософія та визначення коучингу International Coach Federation (The ICF Philosophy And Definition Of Coaching). Складові професійної компетентності коуча International Coaches Union (ICU): комунікативна компетентність, аналітична компетентність, інформаційна компетентність, освітня компетентність, організаційна компетентність, технічна компетентність, контекстуальна компетентність, адаптивна компетентність, концептуальна компетентність, медіакомпетентність, інтегративна компетентність. Етичні стандарти коучингу: становлення простору, усвідомлення компетентності, відданість саморозвитку, екологія дій, повага до конфіденційності, співпраця та переадресація, баланс намірів, розширення меж, бути джерелом, підтримка та служіння. Стандарти професійної підготовки та освіти бізнес-коучів у International Coach Federation, European Coach Federation, European Coaching Association, Erikson Coach International, International Coaches Union, Coach University, International Coach Academy, Coaches Training Institute, International Academy Transformational Coaching and Leadership. Професійний та непрофесійний бізнес-коучинг – порівняльний аналіз: спеціалізація, контракт, оплата, час, сутність та цілі. Тест на готовність до бізнес-коучингу. Рівні сертифікації бізнес-коучів: асоційований сертифікований коуч (ACC – Associate Certified Coach); професійний сертифікований коуч (PCC – Professional Certified Coach); сертифікований майстер-коуч (MCC – Master Certified Coach).

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульна контрольна робота;
- реферати;
- презентації;
- інше.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): – залік:

- підсумкове опитування.

Форми та методи поточного і підсумкового контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацьовувати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань;
- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів:

- письмові чи усні домашні завдання;
- аналітичні завдання;
- обговорення підготовлених студентами доповідей;
- підготовка презентацій;
- захист рефератів;
- круглі столи;
- консультації викладачів;
- самостійна робота студентів.
- інші.

Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля. Модуль включає бали за поточну роботу студента на семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом на семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях кожного модуля.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота.

Модульна контрольна робота з дисципліни «Бізнес-коучинг» складається з чотирьох питань. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також виявити вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер. Недопустимо запозичення тексту, фактичних даних із літературних джерел без посилання на них. Тому контрольні роботи, написані без врахування цих вимог, викладачем

перевірятися не будуть. Студент може спиратися у своїй роботі на відповідні інформаційні джерела з даної проблеми. При цьому, якщо він наводить цитату чи запозичує якесь теоретичне положення (наприклад, визначення, висновки дослідження, думку автора інформаційного джерела з того чи іншого питання тощо), то обов'язково треба робити посилання на літературне джерело.

Студент за результатами поточного контролю може отримати від 0 до 90 балів

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання залік

Формою підсумкового контролю є **залік**. За результатами виконання усіх видів навчальних завдань, що виносяться на поточний контроль, тобто за результатами поточної успішності. Поточна успішність з дисципліни «Бізнес-коучинг» оцінюється від 0 до 100 балів включно. Студент одержує залік, якщо за результатами поточного контролю він набрав 60 і більше балів. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав менше 60 балів, він повинен виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів одержати відповідну кількість залікових балів з дисципліни. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий результат, він також може виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів підвищити свою підсумкову оцінку з дисципліни. Оцінювання навчальних досягнень студентів проводиться за 100-бальною шкалою. Поточну і підсумкову успішність студентів з дисципліни оцінюють від 0 до 100 балів (включно). Відповідність шкал оцінювання та критеріїв визначення рівнів досягнень студентів наведено в таблиці.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VII. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні джерела:

1. Вітмор Дж. Ефективний коучинг: принципи і практика, 5-те видання / Дж. Вітмор. – К. : КМ-Букс – 2019. – 336 с.
2. Дауни М. Эффективный коучинг. Уроки тренера коучей / Майлз Дауни – М. : Изд-во: «Добрая книга», – 2015. – 288 с
3. Зеленин В.В. Коучинг статуса: социальный лифт. Учебное пособие – К. : Изд-во «Федоров О.М.», 2019. – 576 с.

4. Зотов А.В. Учебник по коучингу. Базовый уровень. Учебное пособие. 2-е издание, дополненное, переработанное / А.В.Зотов – М. : Издательский дом «Академия Естествознания», 2020. – 248 с.

Допоміжні джерела:

1. Аткінсон М., Чойс Р. Т. Внутренняя динамика коучинга / Мэрилин Аткінсон, Рае Т. Чойс / Пер. с англ. – Киев : Изд-во Companion Group, 2009. – 208 с.

2. Аткінсон М., Чойс Т. Р. Жизнь в потоке. Коучинг / Мэрилин Аткінсон, Рае Т. Чойс / Пер. с англ. – М. : Альпина Паблишер, 2013. – 330 с.

3. Аткінсон М., Чойс Т. Р. Наука и искусство коучинга: Внутренняя динамика / Мэрилин Аткінсон, Рае Т. Чойс / Пер. с англ. – К. : Companion Group, 2009. – 208 с.

4. Аткінсон М., Чойс Т. Р. Пошаговая система: Наука и искусство коучинга / Мэрилин Аткінсон, Рае Т. Чойс / Пер. с англ. – К. : Изд-во Companion Group, 2009. – 256 с.

5. Бавистер С., Виккерс А. Коучинг. Техники НЛП в бизнесе / Стив Бавистер, Аманда Виккерс / Пер. с англ. – М. : Изд-во Гиппо, 2010. – 256 с.

6. Бессер-Зигмунд К. Самокоучинг: Культура личности менеджеров и руководителей / К. Бессер-Зигмунд, Х. Зигмунд. – СПб. : Издательство Вернера Регена, 2007. – 160 с.

7. Голви У. Т. Максимальная самореализация. Работа как внутренняя игра: Фокус, обучение, удовольствие и мобильность на рабочем месте (The Inner Game of Work: Focus, Learning, Pleasure, and Mobility in the Workplace). / Тимоти У. Голви. – М. : «Альпина Бизнес Букс», 2005. – 252 с.

8. Грант Э., Грин Дж. Коучинг принятия решений / Энтони Грант, Джейн Грин. – СПб.[и др.] : Изд-во «Питер» : Питер Принт, 2005. – 137 с.

9. Дернаковский М.В., МакДэниел Г. Техники командного коучинга высокой эффективности / Михаил Дернаковский, Гарри МакДэниел. – Минск: Изд-во «Смэлток», 2019. –154 с.

10. Дилтс Р. Коучинг с помощью НЛП. From Coach to Awakener / Роберт Дилтс. – СПб.–М. : Изд-ва ПРАЙМ-ЕВРОЗНАК, Лома-Пресс, 2004. – 256 с.

11. Зеленін В. В. Между величиєм и травмою: трактат о селективной психодиагностике в коучинге (монографія) / В. В. Зеленін. – К. : Гнозис, 2015. – 272 с.

12. Зеленін В. В. Коучинг як новітня концепція практичної психології / В.В. Зеленін // Проблеми емпіричних досліджень у психології. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Випуск 4. – К. : Гнозис, 2010. – С. 398–406.

13. Зеленін В.В. Груповий тренінг і командний коучинг як практики розвитку лідерства персоналу: порівняльний аналіз. / В. Зеленін // Наукові студії соціальної та політичної психології, 51(54), 2023. – С. 39-50.

14. Зеленін В.В. Освітній коучинг як акмецентрична система інноваційних педагогічних технологій / В. Зеленін, О. Антонюк // Наукові перспективи (Naukovi perspektivi), Випуск 10 (28), 2022. – С. 370-385.

15. Зеленін В.В. Світоглядно-методологічні джерела й історія становлення коучингу: світовий та український досвід / В. Зеленін // Перспективи та інновації науки, Випуск № 9(27), 2023. – С. 524-539.

16. Каннио С. Мастерство коучинга. Лучшие практики в бизнес-коучинге: кейсы, базовые навыки, методы и инструменты Монографія / Sylvianne Cannio, Viviane Launer (пер. с англ. Зыкова М., Чухно Ю.). – М. : Изд-во «Самиздай», 2012. – 240 с.

17. Клаттербак Д. Командный коучинг на рабочем месте : технология создания самообучающейся организации / Дэвид Клаттербак ; [пер. Ю. С. Титовой]. – М. : Эксмо, 2008. – 288 с. – (HR-библиотека).
18. Ландсберг М. Коучинг. Повышайте собственную эффективность, мотивируя и развивая тех, с кем вы работаете : The Tao of Coaching: Boost Your Effectiveness at Work by Inspiring and Developing Those Around You / Макс Ландсберг. – М. : Изд-во «Эксмо-Пресс», 2006. – 160 с.
19. О'Нил М. Б. Коучинг руководителей: твердость и открытость. Системный подход в привлечении руководителей к решению их проблем: Executive Coaching with Backbone and Heart: A System Approach to Engaging Leaders with Their Challenges / Мэри О'Нил. – М. : Изд-во «Международная академия корпоративного управления и бизнеса», 2005. – 224 с.
20. О'Нилл М. Б. Коучинг: истоки, подходы, перспективы. – СПб. : Изд-во «Речь», 2003. – 107 с.
21. Основы коучингу : навчальний посібник / О. О. Нежинська, В. М. Тименко. – Київ ; Харків : ТОВ «ДІСА ПЛЮС», 2017. – 220 с.
22. Парслоу Э. Коучинг в обучении: практические методы и техники / Э. Парслоу, М. Рэй. – СПб.: Питер, 2003. – 204 с.
23. Рейнолдс М. Коучинг: эмоциональная компетентность / Рейнольдс Марша ; пер. с англ. Центра поддержки корпоративного управления и бизнеса. – М. : Центр поддержки корпоративного управления и бизнеса, 2003. – 112 с. – (Серия «Коучинг из первых рук»).
24. Стак Э. Коучинг на предприятии. Станьте менеджером-тренером / Эдуард Стак, при участии Ф. Коссона / пер. с фр. – 2-е междунар. изд. – М. : Ин-т консультирования и системных решений, 2006. – 206 с.
25. Стар Дж. Великолепный коучинг. Как стать блестящим коучем на своем рабочем месте / Джули Стар ; пер. с англ. Ю. Разживина. – М. : Изд-во «Весь», 2011. – 144 с.
26. Томашек Н. Системный коучинг. Целеориентированный подход в консультировании (Systemisches Coaching: Ein zielorientierter Beratungsansatz) / Нино Томашек. – Харьков : Гуманитарный центр, 2008. – 176 с.
27. Уитворт Л., Кимси-Хаус Г., Сэндал Ф. Коактивный коучинг: новые методы коучинга, помогающие людям добиться успеха на работе и в жизни : Учебник / Лаура Уитворт, Генри Кимси-Хаус, Фил Сэндал / Пер. с англ. – М. : Междунар. акад. Коучинга : Изд-во Центра поддержки корпоративного управления и бизнеса, 2004. – 360 с.
28. Уитмор Дж. Coaching – новый стиль менеджмента и управления персоналом : Практическое пособие / Джон Уитмор / Пер. с англ. – М. : Изд-во «Финансы и статистика», 2001. – 160 с.
29. Уитмор Дж. Внутренняя сила лидера. Коучинг как метод управления персоналом / Джон Уитмор / Пер. с англ. – М. : Изд-во «Альпина Паблишерз», 2013. – 312 с.
30. Уитмор Дж. Коучинг высокой эффективности. Новый стиль менеджмента, развитие людей, высокая эффективность (Coaching for Performance: GROWing People, Performance and Purpose) / Джон Уитмор / Пер. с англ. – 3-е изд. – М. : Международ. акад. корпоратив. упр. и бизнеса, 2005. – 166 с.
31. Харгроуф Р., Рено М. Ваш коуч. Помощь в решении самых запутанных проблем в управлении, бизнесе и карьере / Роберт Харгроуф, Мишель Рено / Пер. с англ. С. А. Воронкова. – Новосибирск : Сибирское университетское издательство, 2005. – 264 с.

32. Харрис Дж. Коучинг: личностный рост и успех / Джина Харрис. – СПб. : Изд-во «Речь», 2003. – 112 с.

33. Gray D. Business Coaching for Managers and Organizations / David Gray. – Human Resource Development, 2010. – 176 p.

VII. Інформаційні ресурси

1. Антонова Н.В. Консультування та коучинг персоналу в організації [Електронний ресурс] – Режим доступу:

https://stud.com.ua/75524/menedzhment/konsultuvannya_ta_kouching_personalu_v_organizatsiyi

2. Коучинг как средство управления [Електронний ресурс] – Режим доступу:

http://www.energonics.ru/coaching/articles1_icf.html.

3. Коучинг та наставництво у підприємницькій діяльності / В.І. Павлов, О.Ю. Кушнірук [Електронний ресурс] – Режим доступу:

http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/13919/1/41_276-280_Vis_727_Menegment.pdf

4. Петровська І. Р. Підвищення ефективності управлінської діяльності керівника за допомогою коучингу / І. Р. Петровська // [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://www.lp.edu.ua/Institute/IGS/IPP/WebRC/issues/Pertovska.pdf>

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ПОЛІТИЧНИЙ КОУЧИНГ

Розробник програми: *Зеленін Всеволод Володимирович*,
кандидат психологічних наук, доцент,
професор кафедри політичної психології
та міжнародних відносин

I. Пояснювальна записка

Вибіркова навчальна програма дисципліни «*Політичний коучинг*» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «*Психологія*».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретико-методологічні проблеми політичного коучингу, науково-практичні знання, функціональні та прикладні засади застосування коучингу в сфері політики.

Міждисциплінарні зв'язки. Для освоєння дисципліни «Політичний коучинг» студенти використовують знання, вміння і навички, сформовані в ході вивчення дисциплін загальної психології та історія психології, соціальна психологія, вікова і педагогічна психологія, основи політичної психології, психодіагностика, психологія комунікації та психологія впливу, основи психологічного консультування, основи коучингу, основи психотерапії, психокорекція, психологія менеджменту, конфліктологія та ін.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «*Політичний коучинг*» є отримання студентами системних знань про теоретичні та методологічні аспекти політичного коучингу, засвоєння навичок ефективного політичного коучингу, вміння застосовувати базові прийоми та моделі індивідуального та групового (командного) коучингу у політичній сфері.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «*Політичний коучинг*» є:

1. Вивчення та подальше вільне застосування системи категорій політичного коучингу;
2. Ознайомити з поняттям, термінами, теоретико-методологічними та методичними засадами, основними форматами, видами та типами політичного коучингу;
3. Розкриття взаємозв'язків політичного коучингу з іншими формами допоміжної діяльності у сфері політики;
4. Засвоєння базових засад застосування політичного коучингу у роботі з запитамі персонального і командного лідерства;
5. Здатність характеризувати процеси політичного коучингу у зв'язку с цілями та мотивами політичних лідерів та організацій;
6. Формування у студентів навичок професійного застосування підходів, методів, технологій та прийомів коучингу для роботи з політичними лідерами та організаціями з

метою повного розкриття їхнього потенціалу й отримання максимальних досягнень в контексті виборчих компаній, політичної боротьби та державного управління;

7. Розвиток здатності успішно та ефективно засвоювати коуч-методики і практики для професійного саморозвитку, самонавчання та само-коучингу.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.	ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психологічних наук, що передбачають застосування основних психологічних теорій, методів і характеризуються комплексністю й невизначеністю умов
2.	ПР5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.	СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел. СК12. Здатність використовувати професійно-профільовані знання, уміння і навички в процесі фахової діяльності.
3.	ПР14. Ефективно виконувати різні ролі в команді в процесі вирішення фахових завдань, у тому числі демонструвати лідерські якості.	ЗК7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність). ЗК9. Здатність працювати в команді.
4.	ПР18. Вживати ефективних заходів щодо збереження здоров'я (власного й оточення) та за потреби визначати зміст запиту та супервізії.	СК11. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.
7.	ПР21. Професійно орієнтуватися у сучасних теоретичних підходах та практичних напрямках, інноваційних технологіях і методах; застосувати інноваційні підходи для вирішення професійних завдань, використовувати набуті нові знання та розробки у практичній діяльності.	ЗК12. Здатність до розвитку особистісного потенціалу у майбутній професійній діяльності.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Семінарські	Практичні	СРС	Аудиторні	Лекції	Семінарські	Практичні	СРС
	Модуль I. Основи політичного коучингу	16	6	6	4	24	6	4	2	-	30
1	Тема 1.1. Політичний коучинг як наука та практика: предмет, цілі та завдання.	4	2	2		8	2	2			10
2	Тема 1.2. Методологічні основи, методи та етичні норми політичного коучингу	4	2	2	2	8			2		
3	Тема 1.3. Коуч-пропедевтика, професійна кооперація і переадресація в політиці.	4	2	2	2	8	4	2			10
	Модуль II. Практика політичного коучингу	18	8	2	8	32	6	2	-	4	48
4	Тема 2.1. Коуч-підхід у політичній практиці: принципи, сфери, різновиди та напрямки.	6	2	2	2	8	6	2	-	2	12
5	Тема 2.2. Коучинг перших осіб (executive coaching) політичних лідерів, партійних керівників та державних діячів.	4	2		2	8					12
6	Тема 2.3. Коучинг політичних команд, груп та організацій в контексті передвиборчих кампаній та у міжвиборчий період.	6	2		2	8				12	
7	Тема 2.4. Професійна підготовка політичного коуча: коуч-позиція, фахові компетенції та вимоги до особистісних якостей.	4	2		2	8				12	
	Разом:	36	14	8	12	56	12	6	2	4	78

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС 90 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I Основи політичного коучингу

Тема 1.1. *Політичний коучинг як наука та практика: предмет, цілі та завдання.*

Зміст теми: Основні визначення політичного коучингу. Мета та основні завдання політичного коучингу. Теоретичні та практичні засади політичного коучингу. Політичний коучинг та суміжні науки. Коуч-підхід як акмецентрична парадигма роботи з в сфері політики. Психологічні основи політичного коучингу. Структура політичного коучингу. Суб'єкти та об'єкти політичного коучингу. Предмет та кінцевий результат політичного коучингу. Типологія та різновиди політичного коучингу: коучинг політичних лідерів та керівників (executive coaching), коучинг партійних функціонерів, коучинг політичних організацій (партій, об'єднань тощо), командний коучинг (team coaching), коучинг політичного менеджменту, коучинг політичних проєктів, коучинг в ситуації політичних криз та ін. Різниця в розумінні політичного коучингу у вітчизняній та світовій практиці: моделі політичного коучингу – американська, французька, англійська, німецька, китайська, російська та українська.

Тема 1.2. *Методологічні основи, методи та етичні норми політичного коучингу.*

Зміст теми: Теорія й практика дослідницької роботи в процесі політичного коучингу. Системний та проєктний підхід в політичному коучингу. Роль та функції коучингу у політиці. Історія, походження і передумови виникнення політичного коучингу. Світоглядно-методологічні засади, походження та джерела політичного коучингу: спорт, мистецтво, духовні практики (Т.Голві, М.Холл, Дж. Уїтмор та ін.). Базові методи політичного коучингу: спостереження, бесіда, інтерв'ю, експеримент, моделювання політичних ситуацій та ін. окремі методи: метод діагностичного тестування, біографічні методи, метод динамічного спостереження, метод активного слухання, метод емпатійного слухання, метод глибинного (клінічного) інтерв'ю, метод емоційного зараження, метод навіювання (Мілтон-модель), метод переконання, метод психологічного інформування, метод міні-тренінгу, а також методи психологічної реабілітації, методи психологічної адаптації, методи психологічної підтримки й т. д. Коучинг як акмецентрична парадигма в політиці: від перемоги на виборах політичного лідера до зрілості й стратегічного мислення державного діяча. Принципи політичного коучингу. Етичні та моральні норми (ідеологія) застосування коучингу у політиці. Соціально-економічний культурно-політичний контекст політичного коучингу. Психологічна складова політичного коучингу. Відповідальність та ефективність політичного коучингу: верифікація, валідність та надійність коуч-технологій в політиці. Політичний коучинг в сучасній Україні та у світі.

Тема 1.3. *Коуч-пропедевтика, професійна кооперація і переадресація в політиці.*

Зміст теми: Диференціація та селективна діагностика у політичному коучингу. Специфікація запитів у політичному коучингу. Професійна кооперація та переадресація у політичному коучингу. Коуч-пропедевтика: чим займаються фахівці різних спрямувань політичному коучингу. Відмінності між політичним коучингом та політичним консалтингом (персональним та груповим). Відмінності між політичним коучем та політичною радником. Відмінності між політичним коучем та психологічним консультантом. Відмінності між політичним коучем та політичним експертом. Відмінності між політичним коучем та політичним помічником. Відмінності між політичним коучем та іміджмейкером. Коуч підхід в стратегічних комунікаціях та роботі з медіа. Зовнішній та внутрішній коучинг у політиці.

Модуль II. Практика політичного коучингу

Тема 2.1. Коуч-підхід у політичній практиці: принципи, сфери, різновиди та напрямки.

Зміст теми: Принципи роботи коуча в політиці. Професійне застосування навичок коучингу для роботи з політичними лідерами та організаціями з метою повного розкриття їхнього потенціалу в контексті виборчих компаній, політичної боротьби та державного управління. Коуч-технології у персональному (VIP-підтримка перших осіб, політичних лідерів усіх рівнів та партійних функціонерів) та організаційному коучинг (робота з виборчими командами, штабами, центральним апаратом та регіональними підрозділами партії) задля забезпечення політичної перемоги – під час виборів та у міжвиборчий період. П'ять сфер роботи політичного коуча: коучинг перших осіб (лідерів, керівників, державних діячів, ключових функціонерів), коучинг політичних організацій (партій, об'єднань, блоків, рухів тощо), коучинг загальнонаціональних (центральных, регіональних, місцевих) та мажоритарних виборчих штабів, коучинг політичних команд (групи активістів, волонтерів, проектні групи тощо), коучинг в сфері політичних масових комунікацій (робота з брендом, репутацією, медіа-присутністю, зв'язками з громадськістю тощо) з метою оптимізації політичного впливу на громадську думку. Формальний неформальний та змішаний політичний коучинг.

Тема 2.2. Коучинг перших осіб (executive coaching) політичних лідерів, партійних керівників та державних діячів.

Зміст теми: Персональний політичний коучинг як визначення та максимальне розкриття їхнього потенціалу в професійній діяльності та особистому житті. Шестикрокова модель (В.Е. Gilliland, R.K. James, J.T. Bowman) структури коуч-процесу у політиці: дослідження проблеми, двомірне дослідження проблеми, ідентифікація альтернатив, планування, діяльність, оцінка та зворотний зв'язок. Специфіка застосування базових моделей коучингу для роботи з першими особами в політиці: «колесо балансу», «матриця намірів», «компас коучингу», фрейм результату, робота з емоційним інтелектом (EQ) (за Деніелом Гоулменом), робота соціальним інтелектом, SMARTER, GROW, 5-крокова модель Тімоті Голві, крива наuczіння Альберта Бандури, піраміда логічних рівнів (Роберт Ділтс), сходинки майстерності, технології роботи з цінностями (за Клером Грейвсом) та переконаннями, робота за (суб)частинами особистості, сутнісна трансформація, «лінія життя», «матриця намірів», шкалювання станів, розвиток креативності (модель Уолта Діснея, кубики Рорі), модель SOAR, модель Коттера, модель Сенге, епістемологічні й ізоморфні метафори та ін.

Тема 2.3. Коучинг політичних команд, груп та організацій в контексті передвиборчих кампаній та у міжвиборчий період.

Зміст теми: П'ять етапів формування політичної групи: номінальна група, асоціативна група, кооперативна група, корпоративна група, колектив. Принципи партійного командоутворення й менеджменту (М.Вебер): надособистісна відданість ідеї; професійна компетентність або особисті якості; особиста відданість лідеру-вождю. Принципи партійної корпоративної культури. Формати групової політико-психологічної роботи з політичними та партійними організаціями: груповий експертний консалтинг, соціально-психологічний тренінг, груповий (командний) політичний коучинг, політико-психологічна фасилітація, організаційно-групове політико-психологічне консультування. Запити командного коучингу в політичній сфері. Відмінності коучингу політичних груп та організацій під час виборів та у міжвиборчий період.

Тема 2.4. Професійна підготовка політичного коуча: коуч-позиція, фахові компетенції та вимоги до особистісних якостей.

Зміст теми: Професійна позиція політичного коуча (коуч-позиція): складові та критерії перевірки. Філософія і етика політичного коучингу. Вимоги до особистості політичного коуча у вимірі міжнародних професійних стандартів. Співвідношення професійних та етичних стандартів провідних коуч-спільнот Worldwide Association of Business Coaches (WABC), International Coaching Council (ICC), International Coach Federation (ICF), International Association of Coaching (IAC), Certified Coaches Federation (CCF), European Coaching Institute (ECI), International Guild of Coaches (IGC), International Coach Union (ICU) та у чільних спільнотах політичних консультантів International Association of Political Consultants, European Association of Political Consultants та ін. Стандарти професійної підготовки політичних коучів.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульна контрольна робота;
- реферати;
- презентації;
- інше.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): – залік:

- підсумкове опитування.

Форми та методи поточного і підсумкового контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацювати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань;
- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів:

- письмові чи усні домашні завдання;
- аналітичні завдання;
- обговорення підготовлених студентами доповідей;
- підготовка презентацій;
- захист рефератів;

- круглі столи;
- консультації викладачів;
- самостійна робота студентів.
- інші.

Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля. Модуль включає бали за поточну роботу студента на семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом на семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях кожного модуля.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота.

Модульна контрольна робота з дисципліни «Політичний коучинг» складається з чотирьох питань. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також виявити вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер. Недопустимо запозичення тексту, фактичних даних із літературних джерел без посилання на них. Тому контрольні роботи, написані без врахування цих вимог, викладачем перевірятися не будуть. Студент може спиратися у своїй роботі на відповідні інформаційні джерела з даної проблеми. При цьому, якщо він наводить цитату чи запозичує якусь теоретичне положення (наприклад, визначення, висновки дослідження, думку автора інформаційного джерела з того чи іншого питання тощо), то обов'язково треба робити посилання на літературне джерело.

Студент за результатами поточного контролю може отримати від 0 до 100 балів

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання залік.

Формою підсумкового контролю є *залік*. За результатами виконання усіх видів навчальних завдань, що виносяться на поточний контроль, тобто за результатами поточної успішності. Поточна успішність з дисципліни «Політичний коучинг» оцінюється від 0 до 100 балів включно. Студент одержує залік, якщо за результатами поточного контролю він набрав 60 і більше балів. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав менше 60 балів, він повинен виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів одержати відповідну кількість залікових балів з дисципліни. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий

результат, він також може виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів підвищити свою підсумкову оцінку з дисципліни. Оцінювання навчальних досягнень студентів проводиться за 100-бальною шкалою. Поточну і підсумкову успішність студентів з дисципліни оцінюють від 0 до 100 балів (включно). Відповідність шкал оцінювання та критеріїв визначення рівнів досягнень студентів наведено в таблиці.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VII. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні джерела:

1. Вітмор Дж. Ефективний коучинг: принципи і практика, 5-те видання / Дж. Вітмор. – К. : КМ-Букс – 2019. – 336 с.
2. Зеленин В.В. Коучинг статусу: соціальний ліфт. Учебное пособие – К. : Изд-во «Федоров О.М.», 2019. – 576 с.
3. Зеленин В.В. Основы политического спичрайтинга : Учебное пособие – 2-е издание, исправленное и дополненное / В.В. Зеленин – К : Изд-во «Федоров О.М.», 2019. – 224 с.
4. Шарков Ф.И. Политический консалтинг (специализация курса «Консалтинг в связях с общественностью») : Учебное пособие / Ф.И. Шарков. – 2-е изд. – М. : Дашков и К, 2006. – 460 с.
5. Hall M. Political Coaching: Self-Actualizing politics and politicians / Michael L. Hall – International Society of Neuro-Semantics, 2015 – 300 p.

Допоміжні джерела:

6. Аткінсон М., Чойс Р. Т. Внутренняя динамика коучинга / Мэрилин Аткінсон, Рае Т. Чойс / Пер. с англ. – Киев : Изд-во Companion Group, 2009. – 208 с.
7. Аткінсон М., Чойс Т. Р. Жизнь в потоке. Коучинг / Мэрилин Аткінсон, Рае Т. Чойс / Пер. с англ. – М. : Альпина Паблишер, 2013. – 330 с.
8. Аткінсон М., Чойс Т. Р. Наука и искусство коучинга: Внутренняя динамика / Мэрилин Аткінсон, Рае Т. Чойс / Пер. с англ. – К. : Companion Group, 2009. – 208 с.
9. Аткінсон М., Чойс Т. Р. Пошаговая система: Наука и искусство коучинга / Мэрилин Аткінсон, Рае Т. Чойс / Пер. с англ. – К. : Изд-во Companion Group, 2009. – 256 с.
10. Бавистер С., Виккерс А. Коучинг. Техники НЛП в бизнесе / Стив Бавистер, Аманда Виккерс / Пер. с англ. – М. : Изд-во Гиппо, 2010. – 256 с.

11. Бессер-Зигмунд К. Самокоучинг: Культура личности менеджеров и руководителей / К. Бессер-Зигмунд, Х. Зигмунд. – СПб. : Издательство Вернера Регена, 2007. – 160 с.
12. Голви У. Т. Максимальная самореализация. Работа как внутренняя игра: Фокус, обучение, удовольствие и мобильность на рабочем месте (The Inner Game of Work: Focus, Learning, Pleasure, and Mobility in the Workplace). / Тимоти У. Голви. – М. : «Альпина Бизнес Букс», 2005. – 252 с.
13. Грант Э., Грин Дж. Коучинг принятия решений / Энтони Грант, Джейн Грин. – СПб. [и др.] : Изд-во «Питер» : Питер Принт, 2005. – 137 с.
14. Дауни М. Эффективный коучинг: Уроки коуча коучей (Effective Coaching: Lessons from the Coaches' Coach) / Майлз Дауни ; пер. с англ. Е. Гладкова. – М. : Издательство «Добрая книга», 2013. – 288 с.
15. Дернаковский М.В., МакДэниел Г. Техники командного коучинга высокой эффективности / Михаил Дернаковский, Гарри МакДэниел. – Минск: Изд-во «Смэлток», 2019. – 154 с.
16. Дилтс Р. Коучинг с помощью НЛП. From Coach to Awakener / Роберт Дилтс. – СПб. – М. : Изд-ва ПРАЙМ-ЕВРОЗНАК, Лома-Пресс, 2004. – 256 с.
17. Зеленин В. В. Между величием и травмой: трактат о селективной психодиагностике в коучинге (монография) / В. В. Зеленин. – К. : Гнозис, 2015. – 272 с.
18. Зеленин В. В. Коучинг як новітня концепція практичної психології / В.В. Зеленин // Проблеми емпіричних досліджень у психології. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Випуск 4. – К. : Гнозис, 2010. – С. 398–406.
19. Зеленин В.В. Груповий тренінг і командний коучинг як практики розвитку лідерства персоналу: порівняльний аналіз. / В. Зеленин // Наукові студії соціальної та політичної психології, 51(54), 2023. – С. 39-50.
20. Зеленин В.В. Освітній коучинг як акмецентрична система інноваційних педагогічних технологій / В. Зеленин, О. Антонюк // Наукові перспективи (Naukovi perspektivi), Випуск 10 (28), 2022. – С. 370-385.
21. Зеленин В.В. Основи міфодизайну : Психотехнології керування медіареальністю. Навчально-методичний посібник. – К. : Вид-во «Гнозис», 2017. – 168 с.
22. Зеленин В.В. Світоглядно-методологічні джерела й історія становлення коучингу: світовий та український досвід / В. Зеленин // Перспективи та інновації науки, Випуск № 9(27), 2023. – С. 524-539.
23. Зеленин В.В., Бублик П.Н., Мотузенко Б.И., Рождественська Д.Б. Політична пропаганда як засіб партійного будівництва. Монографія – Донецьк, Інноваційний центр соціально-політичних і гуманітарних наук, ФППР, 2003. – 180 с.
24. Зотов А.В. Учебник по коучингу. Базовый уровень: учебное пособие / А.В. Зотов: Институт консалтинга и управления. Высшая Школа Коучинга. ИСМ. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательский дом Академии Естество знания, 2020. – 172 с.
25. Каннио С. Мастерство коучинга. Лучшие практики в бизнес-коучинге: кейсы, базовые навыки, методы и инструменты Монография / Sylvianne Cannio, Viviane Launer (пер. с англ. Зыкова М., Чухно Ю.). – М. : Изд-во «Самиздай», 2012. – 240 с.
26. Клаттербак Д. Командный коучинг на рабочем месте : технология создания самообучающейся организации / Дэвид Клаттербак ; [пер. Ю. С. Титовой]. – М. : Эксмо, 2008. – 288 с. – (HR-библиотека).

27. Ландсберг М. Коучинг. Повышайте собственную эффективность, мотивируя и развивая тех, с кем вы работаете : The Tao of Coaching: Boost Your Effectiveness at Work by Inspiring and Developing Those Around You / Макс Ландсберг. – М. : Изд-во «Эксмо-Пресс», 2006. – 160 с.
28. Малкин Е., Сучков Е. Основы избирательных технологий и партийного строительства ; 4-е изд., расш. и дополн. – М. : ИД «Русская панорама», 2003. – 464 с.
29. Мейтус В.В., Мейтус В.Ю. Политическая партия : менеджмент избирательной кампании. – К. : Ника-Центр, 2005. – 120 с.
30. Ольшанский Д.В., Пеньков В.Ф. Политический консалтинг. – СПб. : Питер, 2005. – 448 с.
31. О'Нил М. Б. Коучинг руководителей: твердость и открытость. Системный подход в привлечении руководителей к решению их проблем: Executive Coaching with Backbone and Heart: A System Approach to Engaging Leaders with Their Challenges / Мэри О'Нил. – М. : Изд-во «Международная академия корпоративного управления и бизнеса», 2005. – 224 с.
32. О'Нилл М. Б. Коучинг: истоки, подходы, перспективы. – СПб. : Изд-во «Речь», 2003. – 107 с.
33. Основы коучингу : навчальний посібник / О. О. Нежинська, В. М. Тименко. – Київ ; Харків : ТОВ «ДІСА ПЛЮС», 2017. – 220 с.
34. Основы політичної психології: навчальний посібник для студентів спеціальності 053 “психологія” / за заг. ред. докт. політ. наук, проф. Т. В. Андрущенко ; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – Київ : Вид-во УДУ імені М. Драгоманова, 2021. – 246 с.
35. Побудова ефективної політичної партії / Упорядники : І. Підлуська, О. Грязнова, В. Замятін. – К. : Фонд «Європа ХХІ», 2003. – 288 с.
36. Политический менеджмент : Учебное пособие / Под общей редакцией В.И. Жукова, А.В. Карпова, Л.Г. Лаптева, О.Ф. Щербакова. – М. : Изд-во Института психотерапии, 2004. – 944 с.
37. Политическое консультирование / ред. Е. Егорова-Гантман, И. Минтусов. – М. : Центр политического консультирования «Никколо М», 1999. – 471 с.
38. Рейнолдс М. Коучинг: эмоциональная компетентность / Рейнольдс Марша ; пер. с англ. Центра поддержки корпоративного управления и бизнеса. – М. : Центр поддержки корпоративного управления и бизнеса, 2003. – 112 с. – (Серия «Коучинг из первых рук»).
39. Ситников А.П. Политический консалтинг : учебное пособие для высших учебных заведений по направлению подготовки 521500 «Менеджмент» / А.П. Ситников, И.В. Огарь, Н.С. Бахвалова – Москва : Изд-во ГУ ВШЭ, 2004. – 622 с.
40. Стак Э. Коучинг на предприятии. Станьте менеджером-тренером / Эдуард Стак, при участии Ф. Коссона / пер. с фр. – 2-е междунар. изд. – М. : Ин-т консультирования и системных решений, 2006. – 206 с.
41. Стар Дж. Великолепный коучинг. Как стать блестящим коучем на своем рабочем месте / Джули Стар ; пер. с англ. Ю. Разживина. – М. : Изд-во «Весь», 2011. – 144 с.
42. Томашек Н. Системный коучинг. Целеориентированный подход в консультировании (Systemisches Coaching: Ein zielorientierter Beratungsansatz) / Нино Томашек. – Харьков : Гуманитарный центр, 2008. – 176 с.
43. Уитворт Л., Кимси-Хаус Г., Сэндал Ф. Коактивный коучинг: новые методы коучинга, помогающие людям добиться успеха на работе и в жизни : Учебник / Лаура

Уитворт, Генри Кимси-Хаус, Фил Сэндал / Пер. с англ. – М. : Междунар. акад. Коучинга : Изд-во Центра поддержки корпоративного управления и бизнеса, 2004. – 360 с.

44. Уитмор Дж. Coaching – новый стиль менеджмента и управления персоналом : Практическое пособие / Джон Уитмор / Пер. с англ.– М. : Изд-во «Финансы и статистика», 2001. – 160 с.

45. Уитмор Дж. Внутренняя сила лидера. Коучинг как метод управления персоналом / Джон Уитмор / Пер. с англ. – М. : Изд-во «Альпина Паблишерз», 2013. – 312 с.

46. Уитмор Дж. Коучинг высокой эффективности. Новый стиль менеджмента, развитие людей, высокая эффективность (Coaching for Performance: GROWing People, Performance and Purpose) / Джон Уитмор / Пер. с англ. – 3-е изд. – М. : Международ. акад. корпоратив. упр. и бизнеса, 2005. – 166 с.

47. Харгроуф Р., Рено М. Ваш коуч. Помощь в решении самых запутанных проблем в управлении, бизнесе и карьере / Роберт Харгроуф, Мишель Рено / Пер. с англ. С. А. Воронкова. – Новосибирск : Сибирское университетское издательство, 2005. – 264 с.

48. Харрис Дж. Коучинг: личностный рост и успех / Джина Харрис. – СПб. : Изд-во «Речь», 2003. – 112 с.

49. Farrell D., Kolodny R., Medvic St. Parties and Campaign Professionals in a Digital Age: Political Consultants in the United States and Their Counterparts Overseas //Harvard International Journal of Press //Politics. 2001. Vol. 6. Issue 4. P. 13-14.

50. Friedenberг R. Communication Consultants in Political Campaigns: Ballot Box Warriors / R. Friedenberг. – N.Y.: Praeger Publishers, 1997. – 240 p.

51. Gilliland, B.E., James, R. K., & Bowman, J. T. Theories and strategies in counseling and psychotherapy. (2nd ed.) Englewood Cliffs, N.J. Prentice Hall., 1989. – 342 p.

52. Medvic S.K. Political Consultants in U.S. Congressional Elections / Stephen K. Medvic. Columbus: Ohio State University, 2001. 224p.

53. Noir M. Russir ime campagne electorale: suivre tin exemple americain? / M. Noir. – Paris, 1977. – 134 p.

54. Radunski P. Aus der politischen Kulisse. Mein Beruf zur Politik Gebundene Ausgabe / Peter Radunski – B&S Siebenhaar Verlag, 2014. – 352 s.

55. Thurber J.A., Nelson C.J. Campaign Warriors: The Role of Political Consultants in Elections. / James A. Thurber, Candice J. Nelson – NY, Brookings Institution Press, 2000. – 224 p.

56. Trent J.S., Friedenberг R.V. Political Campaign Communication: Principles and Practices / Judith S. Trent, Robert V. Friedenberг, 4th ed. –Westport, Conn.: Praeger Publishers, 2000. – 386 p.

VII. Інформаційні ресурси

1. Code of Conduct of the European Association of Political Consultants // (URL: <http://www.eapc.eu/code-ofconduct>)

2. The International Association of Political Consultants [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iapc.org/>

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ПСИХОЛОГІЯ ЛІДЕРСТВА

Розробник програми: *Пиляєва Лариса Володимирівна*,
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політичної психології
та міжнародних відносин

І. Пояснювальна записка

Вибіркова навчальна програма дисципліни «Психологія лідерства» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «Психологія».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є психологічні явища і закономірності організаційного лідерства та психотехнологій створення і просування бренду керівника-лідера, лідерського потенціалу як сукупності умінь самоуправління і управління іншими людьми.

Міждисциплінарні зв'язки. Для освоєння дисципліни «Психологія лідерства» студенти використовують знання, вміння і навички, сформовані в ході вивчення дисциплін «Філософія», «Загальна психологія», «Політична психологія», «Психологія управління», «Психологія коучингу», «Психологія іміджу та піару» та ін.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Психологія лідерства» є засвоєння базових знань з актуальних питань психології лідерства, та формування у студентів системи знань і професійних компетенцій в галузі фундаментальних досліджень, прикладних розробок і практики психології лідерства.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Психологія лідерства» є:

- 1) Сформувані наукове уявлення про соціально-психологічну природу лідерства, про сучасні виклики і вимоги щодо ефективного лідерства;
- 2) Ознайомити з основними видами, типами лідерства та їх проявами у різних сферах життєдіяльності особистості та суспільства;
- 3) Розширити уявлення студентів про власний потенціал лідера для подальшого особистісного та професійного розвитку;
- 4) Розвивати навички аналітичного і критичного мислення щодо розуміння психології лідерства, оцінювати ідеї та пропозиції, формулювати докази, робити висновки і узагальнювати аргументи, творчо генерувати нові ідеї
- 5) Сформувані первинні навички створення і просування особистого бренду керівника.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	<p>ПР1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.</p> <p>ПР2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.</p>	<p>ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.</p> <p>ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.</p> <p>СК2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.</p>
2.	<p>ПР14. Ефективно виконувати різні ролі в команді в процесі вирішення фахових завдань, у тому числі демонструвати лідерські якості.</p>	<p>СК12. Здатність використовувати професійно-профільовані знання, уміння і навички в процесі фахової діяльності.</p>
3.	<p>ПР21. Професійно орієнтуватися у сучасних теоретичних підходах та практичних напрямках, інноваційних технологіях і методах; застосувати інноваційні підходи для вирішення професійних завдань, використовувати набуті нові знання та розробки у практичній діяльності.</p>	<p>СК5. Здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій.</p> <p>СК7. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації.</p> <p>СК8. Здатність організовувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову).</p> <p>СК9. Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну роботу відповідно до запиту.</p>

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС
	Модуль I. Теоретичні аспекти дисципліни «Психологія лідерства»	19	8	6	5	28	4	4	-	2	38
1	Тема 1.1. Предмет, завдання та зміст дисципліни «Психологія лідерства».	4	2	1	1	8	-	-	-	-	10
2	Тема 1.2. Методологічні основи	5	2	2	1	6	-	1	-	-	10

	психології лідерства: соціально-психологічний підхід										
3	Тема 1.3. Методологічні основи психології лідерства: психологія розвитку.	6	2	2	2	8	-	1	-	-	10
4	Тема 1.4. Соціально-психологічні аспекти проблем лідерства	4	2	1	1	6	4	2	-	2	8
	Модуль II. Психологія емоційного інтелекту та розвитку лідерства.	15	6	6	3	28	6	2	4	-	40
5	Тема 2.1. Теоретичні засади психології емоційного інтелекту та лідерства.	4	2	1	1	8	-	-	-	-	10
6	Тема 2.2. Критерії психологічної оцінки лідерства.	4	2	1	1	6	1	1	-	-	10
7	Тема 2.3. Основні чинники соціального партнерства: психологічний аспект.	3	1	1	1	6	3	1	2	-	10
8	Тема 2.4. Коучінг. Тренінги.	4	1	3	-	8	2	-	2	-	10
	Разом:	34	14	12	8	56	12	6	4	2	78

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС 90 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами

Модуль I. Теоретичні аспекти дисципліни «Психологія лідерства»

Тема 1.1. *Предмет, завдання та зміст дисципліни «Психологія лідерства».*

Зміст теми: Специфіка предмету дисципліни «Психологія лідерства». Предмет і завдання психології лідерства. Зв'язок дисципліни з іншими науками. Визначення поняття «лідерство». Місце психології лідерства в системі психологічних знань. Наукові погляди на причини виникнення лідерства в історичному розвитку суспільства.

Тема 1.2. *Методологічні основи психології лідерства: соціально-психологічний підхід.*

Зміст теми: Схема трічної моделі психології лідерства. Концепція групової динаміки. Біхевіоральний підхід: Модель модифікації поведінки Б. Скіннера Процедура тайм-ауту А. Стаатса Гештальт-психологія. Концепція енергетичного балансу і мотивації К. Левіна. Психоаналітична теорія навчання Д. Долларда і Н. Міллера. Теорія соціального навчання Д. Роттера. Соціально-когнітивна теорія А. Бандури.

Тема 1.3. *Методологічні основи психології лідерства: психологія розвитку.*

Зміст теми: Акмеологія. Аналітична психологія К. Юнга. Психоаналітичний підхід З. Фрейда. Психологічні типи особистості. Методика Майерс-Бріггс. Концепція персоналізації В. Петровського. Психосоціальний підхід Е.Еріксона. Теорія особистісних рис Г. Олпорта. Психодіагностичні методи Г.Айзенка. Р. Кеттел – 16 особистісних факторів. Сучасні теорії лідерства.

Тема 1.4. Соціально-психологічні аспекти проблем лідерства.

Зміст теми: Типологія лідерства. Функції лідерства. П'ять типів влади лідера. Лідерські ролі. Психологічні концепції особистості. Індивідуально-специфічний та функціонально-рольовий вплив на основні проблеми психології лідерства. Функціональні, психолого-акмеологічні, соціально-психологічні компетенції лідера.

Модуль II. Психологія емоційного інтелекту та розвитку лідерства.

Тема 2.1. Теоретичні засади психології емоційного інтелекту та лідерства.

Зміст теми: Психологія емоційного інтелекту та лідерства як галузь психологічного знання про інтелект та життєвий шлях лідера. Співвідношення категорій емоційного інтелекту і лідерства. Традиційна проблематика психології інтелекту. Критерії лідерства. Особливості емоційного інтелекту та мотиви лідерів. Розгляд моделей інтелекту та лідерства. Дослідження критеріїв наявності лідерських здібностей. Психопрофіль та імідж лідера.

Тема 2.2. Критерії психологічної оцінки лідерства.

Зміст теми: Соціальний контекст, формуючий вимоги до сучасних лідерів. Критерії оцінки емоційного інтелекту та лідерства. Вивчення та узагальнення проблем емоційного інтелекту та лідерства. Аналіз сфери емоційних проявів лідерів. Соціальний інтелект. Психодіагностика емоційного інтелекту та лідерства. Методи вирішення інтелектуальних завдань. Вивчення творчої уяви, мислення лідерів. Формування лідерських задач. Вміння бачити проблему. Впровадження творчого пошуку. Створення сприятливого середовища. Принципи організації діяльності лідера. Лідерство як творчість. Дослідження здібностей та здатностей лідерів.

Тема 2.3. Основні чинники соціального партнерства: психологічний аспект.

Зміст теми: Психологія мотивації. Система зовнішньої та внутрішньої мотивації. Мотиваційний менеджмент. Конфліктологія. Комунікаційні процеси. «Петля комунікації». Співпраця і конкуренція.

Тема 2.4. Розвиток лідерського потенціалу: Коучінг. Тренінги.

Зміст теми: Коучінг: види, цілі, базові техніки. Концептуальні засади коучінгу. Кар'єрний коучінг. Бізнес-коучінг. Лайф-коучінг. Цикл розвитку коучінгу та системи навчання. Форми коучінгу. Техніки коучінгу: «техніка воронки», «лінія часу», «порожній стілець», «дзеркало», техніка НЛП, SMART, GROW. Тренінги: структура, види, базові техніки.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульна контрольна робота;
- реферати;
- презентації;
- інше.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): – залік:

– підсумкове опитування.

Форми та методи поточного і підсумкового контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацьовувати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань;
- виконання завдань для самостійного опрацьовування;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів:

- письмові чи усні домашні завдання;
- аналітичні завдання;
- обговорення підготовлених студентами доповідей;
- підготовка презентацій;
- захист рефератів;
- круглі столи;
- консультації викладачів;
- самостійна робота студентів.
- інші.

Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля. Модуль включає бали за поточну роботу студента на семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом на семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях кожного модуля.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота.

Модульна контрольна робота з дисципліни «Психологія лідерства» складається з чотирьох питань. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень

теоретичних знань з предмету, а також виявити вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер. Недопустимо запозичення тексту, фактичних даних із літературних джерел без посилання на них. Тому контрольні роботи, написані без врахування цих вимог, викладачем перевірятися не будуть. Студент може спиратися у своїй роботі на відповідні інформаційні джерела з даної проблеми. При цьому, якщо він наводить цитату чи запозичує якусь теоретичне положення (наприклад, визначення, висновки дослідження, думку автора інформаційного джерела з того чи іншого питання тощо), то обов'язково треба робити посилання на літературне джерело.

Студент за результатами поточного контролю може отримати від 0 до 100 балів.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Формою підсумкового контролю є **залік**. За результатами виконання усіх видів навчальних завдань, що виносяться на поточний контроль, тобто за результатами поточної успішності. Поточна успішність з дисципліни «Психологія лідерства» оцінюється від 0 до 100 балів включно. Студент одержує залік, якщо за результатами поточного контролю він набрав 60 і більше балів. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав менше 60 балів, він повинен виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів одержати відповідну кількість залікових балів з дисципліни. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий результат, він також може виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів підвищити свою підсумкову оцінку з дисципліни. Оцінювання навчальних досягнень студентів проводиться за 100-бальною шкалою. Поточну і підсумкову успішність студентів з дисциплін оцінюють від 0 до 100 балів (включно).

Порядок переводу рейтингових балів до національної (4 бальної) та європейської (ECTS) шкали представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VII. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні:

1. Атаманюк З. М. Соціально-філософські концепції української національної еліти : автореф. дис. канд. філос. наук : спец. 09.00.03 / Атаманюк З. М. – Одеса, 2003. – 19 с.

2. Гончарук Н. Лідерство як якісна характеристика особистості чи інституції / Наталія Гончарук, Інна Сурай // Вісн. НАДУ . – 2010. – № 3. – С. 5-13.
3. Дафт Р. Л. Уроки лідерства / Р. Л. Дафт ; за участю П. Лейн. – Європейський досвід державного управління : курс лекцій / уклад. : О. Ю. Оржель, О. М. Палій, І. В. Кравчук та ін. – К. : Вид-во НАДУ , 2007. – 76 с.
4. Жарая С. Б. Створення іміджу лідера. Етичний кодекс службовця місцевого самоврядування / С. Б. Жарая. – К. : Асоціація міст України, 2007. – 121 с.
5. Сурай І. Дискурс: лідерство – якісна характеристика еліт державного управління в контексті сучасного світового досвіду / Інна Сурай / Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України : матеріали 7-ї регіон. наук.-практ. конф., 14 трав. 2010 р., Дніпропетровськ / за заг. ред. Л. Л. Прокопенка. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ
6. Кухта Б. Політична еліта і лідерство / Б. Кухта, Н. Теплоухова. – Львів, 1996. – 224 с.
7. Downton L. Leadership Commitment and Charisma in the Revolutionary Process / L. Downton, Jr. Rebel. – N.Y.; London, 1973. – 220 p.
8. Leading for Quality: Leadership and management development in customer-focused organizations. Ideas for Action. – Development Division Cabinet Office (OPSS), 1994. – 20 p.

Допоміжні:

1. Кононець М.О. Психологія професійної моральності підприємця : теорія та сучасна практика : монографія. – К.: ДІА, 2013. – 165 с.
2. Москаленко В.В. Соціальна психологія : підручник / В.В. Москаленко. – Вид. 2-ге, випр. та доповн. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 688 с.
3. Технології роботи організаційних психологів : Навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. та слухачів ін-тів післядиплом. освіти / За наук. ред. Л. М. Карамушки. – К.: Фірма «ІНКООС», 2005. – 366 с.
4. [Julie K. Norem](#) The Positive Power of Negative Thinking: Using Defensive Pessimism to Manage Anxiety and Perform at Your Peak, Basic Books, 2001. – 239p.
5. Wegner, D. M. (2004). Precipitous Will. Behavioral and Brain Sciences, 27, pp. 649-692.

VII. Інформаційні ресурси

1. Етичний кодекс психолога. Режим доступу: <http://association.com.ua/association/association-normative-base/association-ethic-code-of-psychologist>
2. Національна парламентська бібліотека України. Режим доступу: <http://www.nplu.ua>
3. Сайт бібліотеки факультету психології Київського державного університету [Електронний ресурс]. – Р. : <http://www.socd.univ.kiev.ua/PUBLICAT/PSY/index.phtml>
4. Сайт наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lib.npu.edu.ua>
5. Сайт наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова. Розділ «Психологія». URL: <https://lib.npu.edu.ua/search-form?searchword=%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F&searchphrase=all>
6. Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>

7. Світова цифрова бібліотека. Розділ «Психологія». URL: <https://www.loc.gov/collections/world-digital-library/?q=psychology>
8. Українські підручники для ВНЗ. Режим доступу: <http://www.pidruchniki.ws>
9. Цифрова бібліотека освітніх ресурсів «Академія». Розділ «Психологія». URL: <https://npu-ua.academia.edu/search?q=%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%B%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F>
10. Цифрова бібліотека тематичних текстових збірок. URL: <https://www.twirpx.com>
11. Directory of Open Access Books. URL: <https://www.doabooks.org>

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ПСИХОЛОГІЯ ІМІДЖУ ТА PR

Розробник програми: *Захаренко Костянтин Володимирович*,
доктор політичних наук, доцент,
доцент кафедри політичної психології
та міжнародних відносин.

І. Пояснювальна записка

Програма вибіркової навчальної дисципліни «Психологія іміджу та PR» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня бакалавр, галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальності 053 Психологія, освітньої програми «Психологія».

Предмет вивчення навчальної дисципліни є теоретико-практичні проблеми психології іміджу та PR, психологічні засади розвитку та корекції позитивного іміджу особистості, психологічні технології спрямовані на формування або підтримку певної репутації та зав'язків з громадськістю.

Міждисциплінарні зв'язки психологія, іміджологія, психологія управління, соціологія, філософія, політологія, соціальна філософія, соціальна психологія, психологія реклами, психодіагностика, загальна психологія.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Психологія іміджу та PR» є теоретична та практична підготовка студентів з приводу розуміння природи та сутності PR-діяльності, основних напрямків PR-діяльності, психологічних особливостей планування та організації зв'язків з громадськістю, оволодінні студентами навичками побудови іміджу.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Психологія іміджу та PR» є навчити студентів володіти основними теоретичними та практичними знаннями у розумінні природи та сутності PR-діяльності, основних напрямків PR-діяльності; психологічних особливостей планування та організації зв'язків з громадськістю; оволодінні студентами навичками побудови іміджу; знання психологічних особливостей PR-технологій надає певні можливості фахівцям психологам для знаходження гармонії та соціальної згоди в різних галузях життєдіяльності суспільства та індивіда.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.	ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психологічних наук, що передбачають застосування основних психологічних теорій,

		методів і характеризуються комплексністю й невизначеністю умов.
2.	ПР2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.	ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності. Здатність ефективно впливати на індивіда, соціальну групу в сфері іміджу та піару.
3.	ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.	СК7. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації. Здатність до здійснення комунікації та інформаційно-аналітичної діяльності.
4.	ПР20. Вміти використовувати професійно-профільовані знання при плануванні професійної діяльності, визначати пріоритетні напрями роботи у конкретній установі, державних і приватних організаціях й на виробництві.	СК12. Здатність використовувати професійно-профільовані знання, уміння і навички в процесі фахової діяльності. Здатність до застосування нових технологій та інновацій.
5.	ПР21. Професійно орієнтуватися у сучасних теоретичних підходах та практичних напрямках, інноваційних технологіях і методах; застосувати інноваційні підходи для вирішення професійних завдань, використовувати набуті нові знання та розробки у практичній діяльності.	СК13. Здатність виявляти потреби, планувати, координувати та надавати основні види психологічних послуг та організувати роботу і супровід різних вікових груп і верств населення. Здатність до саморозвитку, розширення свого кругозору, підвищення професійної майстерності на основі самоосвіти;

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Семінарські	Практичні	СРС	Аудиторні	Лекції	Семінарські	Практичні	СРС
	Модуль I. Паблік рілейшнз як соціально-психологічне явище.	24	8	8	6	24	8	4	2	2	40
1	Тема 1.1. Зв'язки з громадськістю як соціально-	4	2	2		4					6

	психологічний феномен.										
2	Тема 1.2. Громадська думка та піар.	4	2		2	4	8	2	2	2	8
3	Тема 1.3. Психологічні особливості комунікації та PR-технологій.	4			2	2					6
4	Тема 1.4. Питання етики та вплив на громадськість.	2			2						6
5	Тема 1.5. Реклама та PR: співробітництво в умовах конкуренції.	4	2		2	4					6
6	Тема 1.6. Теоретичні та методологічні основи психології реклами.	4	2		2	4					8
	Модуль II Імідж в системі PR	14	6	4	4	16	4	2	2		24
7	Тема 2.1. Соціально-психологічна природа іміджу	4	2		2	4	4	2	2		8
8	Тема 2.2. Методологія побудови політичного іміджу: психологічні засади	6	2		2	4					8
9	Тема 2.3. Психологічні технології формування іміджу особистості.	4	2		2	4					8
	Підготовка до екзамену					14					14
	Разом:	36	14	12	10	54	12	6	4	2	78

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредитів ЄКТС 90 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Паблік рілейшнз як соціально-психологічне явище.

Тема 1.1. *Зв'язки з громадськістю як соціально-психологічний феномен.*

Зміст теми: Предметна сфера PR. Основні функції та завдання паблік рілейшнз. Витоки та історичний розвиток піару. Сучасний стан паблік рілейшнз в Україні.

Тема 1.2. *Громадська думка та піар.*

Зміст теми: Громадська думка. Сутність громадської думки, її структура та функції. Джерела вивчення громадської думки. Типи соціологічних досліджень громадської думки.

Тема 1.3. *Психологічні особливості комунікації та PR-технологій.*

Зміст теми: Комунікація як функція PR-спілкування. Складові процесу комунікації. Психологічний зміст PR-технологій. Фасилітація та медіація.

Тема 1.4. *Питання етики та вплив на громадськість.*

Зміст теми: Етичні засади використання PR. «Чорні політтехнології». Етика поведінки PR-спеціаліста. Пропаганда як психологічний феномен.

Тема 1.5. *Реклама та PR: співробітництво в умовах конкуренції.*

Зміст теми: Людина як суб'єкт рекламної комунікації. Сутність та витоки реклами. Видатні діячі реклами. Соціальні ролі реклами та PR. Особливості рекламної комунікації в Україні.

Тема 1.6. *Теоретичні та методологічні основи психології реклами.*

Зміст теми: Психологічні основи рекламної комунікації. Психологічний вплив. Реклама як засіб психологічного впливу. Психічні процеси в рекламі. Політична реклама як один з різновидів рекламної діяльності. Сутність та особливості політичної реклами. Основні жанри політичної реклами. Політична реклама в сучасній Україні.

Модуль II Імідж в системі PR .

Тема 2.1. Соціально-психологічна природа іміджу.

Зміст теми: Основні підходи до визначення поняття іміджу та його природи. Психологічні аспекти формування іміджу. Поняття стереотипу та його роль у формуванні іміджу. Типологія іміджу.

Тема 2.2. Методологія побудови політичного іміджу: психологічні засади.

Зміст теми: Сутність політичного іміджу. Його особливості та типи. Значення і можливості іміджу в політичному житті суспільства. Методологічні принципи побудови політичного іміджу. Технологія формування та стратегія впровадження політичного іміджу.

Тема 2.3. Психологічні технології формування іміджу особистості.

Зміст теми: Формулювання іміджевих цілей. Аналіз іміджевої аудиторії. Промальовування іміджевих характеристик. Вибір засобів самопрезентації особистості або організації. Втілення іміджу.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Контроль якості знань студентів здійснюється відповідно до «Порядку контролю якості знань студентів Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова» (<https://cutt.ly/IRR0apo>).

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне опитування,
- обговорення проблемних питань,
- практичне завдання,
- реферат,
- творче завдання,
- аудиторна контрольна робота,
- самостійна робота студентів,
- інші.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): залік (підсумкове опитування).

Форми та методи поточного контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських та практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацьовувати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань здобувачів вищої освіти є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань;
- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів робіт:

- усне опитування,
- обговорення проблемних питань,
- практичне завдання,
- реферат,
- творче завдання,
- аудиторна контрольна робота,
- самостійна робота студентів,
- інші.

Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля. Модуль включає бали за поточну роботу студента на семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом на семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях кожного модуля.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота.

Модульна контрольна робота з дисципліни «Психологія іміджу та PR» складається з чотирьох питань. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також виявити вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер. Недопустимо запозичення тексту, фактичних даних із літературних джерел без посилання на них. Тому контрольні роботи, написані без врахування цих вимог, викладачем перевірятися не будуть. Студент може спиратися у своїй роботі на відповідні інформаційні джерела з даної проблеми. При цьому, якщо він наводить цитату чи запозичує якесь теоретичне положення (наприклад, визначення, висновки дослідження, думку автора інформаційного джерела з того чи іншого питання тощо), то обов'язково треба робити посилання на літературне джерело.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Формою підсумкового контролю є **залік**. За результатами виконання усіх видів навчальних завдань, що виносяться на поточний контроль, тобто за результатами поточної успішності. Поточна успішність з дисциплін «Психологія іміджу та PR» оцінюється від 0 до 100 балів включно. Студент одержує залік, якщо за результатами поточного контролю він набрав 60 і більше балів. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав менше 60 балів, він повинен виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів одержати відповідну кількість залікових балів з дисципліни. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий результат, він також може виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів підвищити свою підсумкову оцінку з дисципліни. Оцінювання навчальних досягнень студентів проводиться за 100-бальною шкалою. Поточну і підсумкову успішність студентів з дисциплін оцінюють від 0 до 100 балів (включно). Відповідність шкал оцінювання та критеріїв визначення рівнів досягнень студентів наведено в таблиці.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу**Основна:**

1. Барна Н. В. Іміджологія: Навч. посіб. для дистанційного навчання / За наук. ред. В. М. Бебика.— К.: Університет «Україна», 2008.— 217 с
2. Головатий М.Ф. Політична психологія. Підручник. 2 - е видання. Центр навчальної літератури. 2017. 400 с.
3. Гуревич П. Політична психологія. Харків : Юніті, 2015. 543с.
4. Дилігенский Г.Г. Соціально-політична психологія /Посібник для вищих навчальних закладів. Київ : Освіта, 2016. 352с. Режим доступу: http://www.koob.ru/diligensky/sots-polit_psiholologia
5. Королько В.Г. Паблік рілейшнз. Наукові основи, методика, практика. – К.: видавн. Дім «Скарби». -2001. – 400 с.
6. Козирев М. П. Політична психологія: навч. Посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 648 с.
7. Траверсе О.О. Соціальне та суспільне у змісті політичного лідерства та керівництва // Сучасна українська політика. Київ, Миколаїв. 2014. Вип. 7. С. 338-347.
8. Якубовський О.П., Бутирська Т.О. Державна влада і громадянське суспільство: система взаємодії. Одеса, 2015.

Допоміжна:

1. Волянська О.В., Ніколаєвська А.М. Соціальна психологія: Навч. посіб. – К.: Знання, 2008. – 268 с.
2. Інформаційна відкритість української влади: Аналіт. доп. // О.В.Литвиненко та ін. – К., 2002.
3. Лісничий В.В., Грищенко В.О. Сучасний виборчий ПР: Навч. посіб. - Сєверодонецьк: Видавн. дім “Єврика”, 2001.
4. Пов`якель Н.І. Основи психології конфлікту (з практикумом): навчальний посібник (для студентів психологічних спеціальностей). – К.: Вид-во УДУ імені М. Драгоманова, 2009. – 229 с.
5. Kire Sharlamanov, Aleksandar Jovanoski. (2014) The Role of Image in the Political Campaigns International Journal of Scientific & Engineering Research, Volume 5, Issue 6, June599-603 p
6. Balmas, M. (2017). Bad news: The changing coverage of national leaders in foreign media of Western democracies. Mass Communication and Society, 20(5), 663–685 p.
7. Balmas, M. (2018). Tell me who is your leader, and I will tell you who you are: Foreign leaders' perceived personality and public attitudes toward their countries and citizenry. American Journal of Political Science, 62(2), 499–514 p.
8. Diana Ingenhoff, Susanne Kleina (2018) Political Leader's Image in Public Diplomacy and Nation Branding: The Impact of Competence, Charisma, Integrity, and Gender International Journal of Communication 12 4507–4532 p.

VII.Інформаційні ресурси

1. Портал Наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lib.npu.edu.ua/>.
2. Портал Національної бібліотеки України імені В. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>.
3. Портал Українські підручники для ВНЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pidruchniki.ws>.

ПРОГРАМА навчальної дисципліни ПОЛІТИЧНІ ПСИХОТЕХНОЛОГІЇ

Розробники програми: *Андрущенко Тетяна Вікторівна*,
доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри політичної психології
та міжнародних відносин
Хворостянюк Наталія Анатоліївна,
доктор філософії в галузі психології,
старший викладач кафедри політичної психології
та міжнародних відносин

І. Пояснювальна записка

Програма вибіркової навчальної дисципліни «*Політичні психотехнології*» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «*Психологія*».

Предмет вивчення навчальної дисципліни є теоретико-практичні застосування психотехнологій в політичній психології, основні характеристики та особливості стратегій політичних психотехнологій

Міждисциплінарні зв'язки психологія, політична психологія, соціологія, психологічні технології, соціальна психологія, психологія іміджу, психологія реклами, медіапсихологія.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «*Політичні психотехнології*» є отримання студентами системних знань про теоретичні та методологічні аспекти політичних психотехнологій, засвоєння навичок використання політичних психотехнологій під час роботи психолога, вміння використовувати політичні психотехнології в процесі психологічної діяльності.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «*Політичні психотехнології*» є навчити студентів володіти основними теоретичними знаннями щодо специфіки застосування політичних психотехнологій; отримання практичних вмінь й навичок, що забезпечать ефективне застосування політичних психотехнологій в діяльності психолога; розвиток здатності успішно та ефективно використовувати стратегії політичних психотехнологій.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні	ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні

	проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.	проблеми у сфері психологічних наук, що передбачають застосування основних психологічних теорій, методів і характеризуються комплексністю й невизначеністю умов.
2.	ПР4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.	ЗК12. Здатність до розвитку особистісного потенціалу у майбутній професійній діяльності. Здатність до саморозвитку, розширення свого кругозору, підвищення професійної майстерності на основі самоосвіти;
3.	ПР20. Вміти використовувати професійно-профільовані знання при плануванні професійної діяльності, визначати пріоритетні напрями роботи у конкретній установі, державних і приватних організаціях й на виробництві.	ЗК3. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій. Здатність до застосування нових технологій та інновацій в сферах політичної психології.
4.	ПР14. Ефективно виконувати різні ролі в команді в процесі вирішення фахових завдань, у тому числі демонструвати лідерські якості.	ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії.
5.	ПР13. Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності.	СК15. Здатність до комунікацій у професійній сфері, знання основ ділового спілкування, загальноприйнятих норм поведінки та моралі у міжособистісних стосунках.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Семинарські	Практичні	СРС	Аудиторні	Лекції	Семинарські	Практичні	СРС
1.	Модуль I Основи політичних психотехнологій.	14	6	6	2	18	4	2	2	0	26
2.	Тема 1.1. Предмет, основні категорії та розвиток політичних психотехнологій.	4	2	2		6					8
3.	Тема 1.2 Політичні	6	2	2	2	6					8

	психотехнології у виборчій компанії.						4	2	2		
4.	Тема 1.3. Психотехнології формування політичних проектів.	4	2	2		6					10
9.	Модуль II Стратегії політичних психотехнології	22	8	6	8	24	8	4	2	2	40
10.	Тема 2.1. Медіастратегії в політиці.	4	2		2	6					10
11.	Тема 2.2. Психологічні особливості політичної реклами.	6	2	2	2	6	4	2	2		10
12.	Тема 2.3. Політичні психотехнології впливу на електорат.	6	2	2	2	6				2	10
13.	Тема 2.4. Психотехнології політичного іміджу.	6	2	2	2	6	4	2			10
14.	Підготовка до екзамену					12					12
Разом:		36	14	12	10	54	12	6	4	2	78

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредитів ЄКТС 90 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I Основи політичних психотехнологій.

Тема 1.1. *Предмет, основні категорії та розвиток політичних психотехнологій.*

Зміст теми: Предмет вивчення політичних психотехнологій. Розвиток політичних технологій в Україні та зарубіжний досвід. Основні поняття та визначення. Ресурси виборчих кампаній.

Тема 1.2 *Політичні психотехнології у виборчій компанії.*

Зміст теми: Формування стратегії: постановка задачі. Моделі електорату та деякі підходи до формування стратегії. Соціально-економічний підхід. Проблемний підхід. Комплексний підхід. Проблемно-адресний підхід. Рекламний підхід. Маніпулятивні підходи. Тактики виборчої компанії. Управління виборчою компанією.

Тема 1.3. *Психотехнології формування політичних проектів.*

Зміст теми: Поняття політичного проекту. Політичні проекти та вибори. Передвиборні кампанії. Типові політичні проекти. Політичні кампанії. Референдуми та опитування. Громадянські кампанії. Кампанії протесту. Громадські організації як політичний проект. Політичні фонди та рухи протесту. Локальні політичні проекти. Ресурси для політичних проектів.

Модуль II Стратегії політичних психотехнологій

Тема 2.1. *Медіастратегії в політиці.*

Зміст теми: Створення новин у політичних кампаніях . Політичні PR та реклама на телебаченні. Політичні PR та реклама в пресі. Інтернет у політичній комунікації.

Тема 2.2. *Психологічні особливості політичної реклами.*

Зміст теми: Політичні плакати та афіші. Політична листівка як жанр прямої політичної реклами. Психологічні засоби політичної реклами.

Тема 2.3. **Політичні психотехнології впливу на електорат.**

Зміст теми: Техніки психологічного впливу на електорат. Політичні тактики виборців. Формування політичної свідомості виборцю.

Тема 2.4. **Психотехнології політичного іміджу.**

Зміст теми: Стратегії зниження іміджу конкурента. Стратегії відновлення іміджу. Стратегії створення іміджу. Психологічні технології створення політичного іміджу.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Контроль якості знань студентів здійснюється відповідно до «Порядку контролю якості знань студентів Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова» (<https://cutt.ly/IRR0apo>).

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне опитування,
- обговорення проблемних питань,
- практичне завдання,
- реферат,
- творче завдання,
- аудиторна контрольна робота,
- самостійна робота студентів,
- інші.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): залік (підсумкове опитування).

Форми та методи поточного контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських та практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацювати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань здобувачів вищої освіти є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань;

- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів робіт:

- усне опитування,
- обговорення проблемних питань,
- практичне завдання,
- реферат,

- творче завдання,
- аудиторна контрольна робота,
- самостійна робота студентів,
- інші.

Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля. Модуль включає бали за поточну роботу студента на семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом на семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях кожного модуля.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота.

Модульна контрольна робота з дисципліни «Політичні психотехнології» складається з чотирьох питань. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також виявити вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер. Недопустимо запозичення тексту, фактичних даних із літературних джерел без посилання на них. Тому контрольні роботи, написані без врахування цих вимог, викладачем перевірятися не будуть. Студент може спиратися у своїй роботі на відповідні інформаційні джерела з даної проблеми. При цьому, якщо він наводить цитату чи запозичує якесь теоретичне положення (наприклад, визначення, висновки дослідження, думку автора інформаційного джерела з того чи іншого питання тощо), то обов'язково треба робити посилання на літературне джерело.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання - залік

Формою підсумкового контролю є **залік**. За результатами виконання усіх видів навчальних завдань, що виносяться на поточний контроль, тобто за результатами поточної успішності. Поточна успішність з дисциплін «Політичні психотехнології» оцінюється від 0 до 100 балів включно. Студент одержує залік, якщо за результатами поточного контролю він набрав 60 і більше балів. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав менше 60 балів, він повинен виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів одержати відповідну кількість залікових балів з дисципліни. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий результат, він також може виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів

підвищити свою підсумкову оцінку з дисципліни. Оцінювання навчальних досягнень студентів проводиться за 100-бальною шкалою. Поточну і підсумкову успішність студентів з дисциплін оцінюють від 0 до 100 балів (включно). Відповідність шкал оцінювання та критеріїв визначення рівнів досягнень студентів наведено в таблиці.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу**Основна:**

1. Андрущенко Т.В., Бондарчук О.Ю., Зеленін В.В., Ковчина І.М., Кравчук С.Л., Співак Д.М., Панченко М.В., Пасічніченко С.В., Пиляєва Л.В., Хворостянко Н.А. Основи політичної психології. Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 2021. 246 с.
2. Головатий М.Ф. Політична психологія. Підручник. 2 - е видання. Центр навчальної літератури. 2017. 400 с.
3. Гуревич П. Політична психологія. Харків : Юніті, 2015. 543с.
4. Дилігенский Г.Г. Соціально-політична психологія /Посібник для вищих навчальних закладів. Київ : Освіта, 2016. 352с. Режим доступу: http://www.koob.ru/diligensky/sots-polit_psiholologia
5. Козирев М. П. Політична психологія: навч. Посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 648 с.
6. Траверсе О.О. Соціальне та суспільне у змісті політичного лідерства та керівництва // Сучасна українська політика. Київ, Миколаїв. 2014. Вип. 7. С. 338-347.
7. Якубовський О.П., Бутирська Т.О. Державна влада і громадянське суспільство: система взаємодії. Одеса, 2015.

Допоміжна:

1. Жадан І.В. Проблеми громадянської освіти в Україні // Психолого-педагогічна наука і суспільна практика: Матеріали методологічного семінару Академії педагогічних наук України, 12 листоп. 1998р. Київ., 1998. С. 57-61.
2. Кияшко, Л.О., Полунін, О.В., Краснякова, А.О., & Сидоркіна, М.Ю.(2014). Політична участь молоді сучасної України: психологічні чинники активізації. Київ: Міленіум
3. Молодь та молодіжна політика в Україні: соціальнодемографічніаспекти (2010). Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. Київ. Взято з <https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pubpdf/Youth%20and%20Youth%20Policy%20-%20Demo%20Aspects%20%28UA%29.pdf>.

4. Обушний, М.І., Примуш, М.В., & Шведа, Ю.Р. (2017). Партологія. 2-ге вид., випр. і допов. Київ.
5. Резнік, О. (2019). Соціологічні виміри громадянського суспільства в Україні. Київ: Інститут соціології НАН України.
6. Юрченко В. Е. Комуникативні технології як механізми взаємодії громадянського суспільства та державної влади // Державне будівництво. 2012. № 1., С. 1–10.
7. Drury J., & Reicher, S. (2000). Collective action and psychological change: The emergence of new social identities. *British Journal of Social Psychology*, 39 (4), 579–604.
8. Drury J., & Stott, C. (2011). Contextualising the crowd in contemporary social science. *Contemporary Social Science*, 6 (3), 275–288.
9. Locher, D. A. (2002). *Collective behavior*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall
10. Spears, R., & Postmes, T. (2015). Group identity, social influence and collective action online: Extensions and application of the SIDE model. In S. S. Sundar (Ed.), *The handbook of psychology of communication technology*(pp. 23–46). Oxford: Blackwell.
11. Stott, C., & Drury, J. (2016). Contemporary understanding of riots: Classical crowd psychology, ideology and the social identity approach. *Public Understanding of Science*, 26 (1), 2–14.

VII. Інформаційні ресурси

1. Портал Наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lib.npu.edu.ua/>.
2. Портал Національної бібліотеки України імені В. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>.
3. Портал Українські підручники для ВНЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pidruchniki.ws>.

**ВИБІРКОВА ЧАСТИНА
ПРОГРАМИ ДИСЦИПЛІН ВІЛЬНОГО
ВИБОРУ СТУДЕНТІВ
Вибірковий блок дисциплін
«Психосоматика та психологія
здоров'я»**

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ТА ЯКІСТЬ ЖИТТЯ

Розробник програми: *Кушмирук Євгенія Сергіївна*,
старший викладач кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації

I. Пояснювальна записка

Навчальна програма навчальної дисципліни “*Психологічне благополуччя та якість життя*” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «*Психологія*».

Предмет вивчення навчальної дисципліни “*Психологічне благополуччя та якість життя*” процес формування та психологічної корекції психологічного благополуччя та якості життя особистості.

Міждисциплінарні зв'язки: Дисципліна тісно пов'язана із загальною, соціальною, віковою психологією, психологією розвитку та педагогічною психологією, з психофізіологією та психосоматикою, психодіагностикою, організацією психологічної служби, психопрофілактикою та патопсихологією, консультативною психологією та психокорекцією, політичною психологією, основами психотерапії. Вона має розкрити майбутнім фахівцям-психологам специфіку надання психологічного допомоги, проведення психокорекційних та профілактичних заходів по підвищенню рівня психологічного благополуччя та якості життя.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни “*Психологічне благополуччя та якість життя*” є розкриття сутності, факторів, принципів, особливостей формування в процесі онтогенезу психологічного благополуччя та якості життя особистості спрямованих на профілактику та психокорекційне підвищення рівня психологічного здоров'я сучасної особистості.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни “*Психологічне благополуччя та якість життя*” є становлення професійного мислення психолога щодо діагностики та вирішення практичних завдань психокорекційної роботи з підвищення рівня психологічного благополуччя та якості життя особистості, формування навичок складання психокорекційної програми та використання методологічного інструментарію для проведення профілактичних та психокорекційних заходів майбутнім фахівцем.

У процесі створення програми курсу були сформовані його основні питання та завдання:

1. Ознайомити студентів з явищами психологічного благополуччя та якості життя, їх факторами, принципами, особливостями формування в процесі онтогенезу.
2. Розкрити сутність психологічних чинників формування психологічного благополуччя та якості життя на різних стадіях вікового розвитку.

3. Сформувати уміння та навички використовувати різноманітні методи, прийоми психологічної діагностики рівня психологічного благополуччя та якості життя особистості;

4. Сформувати уміння та навички використовувати різноманітні методи, прийоми професійного консультування з питань підвищення рівня психологічного благополуччя та якості життя особистості клієнта та складання психопрофілактичних комплексів чи психокорекційної програми.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.	ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психологічних наук, що передбачають застосування основних психологічних теорій, методів і характеризуються комплексністю й невизначеністю умов.
2.	ПР5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.	ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
3.	ПР12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів тощо, відповідно до вимог замовника.	СК9. Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну роботу відповідно до запиту.
4.	ПР11. Складати та реалізовувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій.	СК10. Здатність дотримуватися норм професійної етики.
5.	ПР17. Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності.	СК11. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семинарські	Лабораторні	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семинарські	Лабораторні
	Модуль I Психологічне благополуччя особистості	22	10	8	4		8	4	2	2	
1.	Тема 1.1 Теоретичні засади вивчення психологічного благополуччя особистості	4	2	2			2	2			
2.	Тема 1.2 Наукові підходи вивчення психологічного благополуччя особистості	4	2	2							
3.	Тема 1.3 Особливості формування психологічного благополуччя особистості на різних етапах онтогенезу	4	2	2			2		2		
4.	Тема 1.4 Фактори та чинники психологічного благополуччя дорослої особистості	4			2						
5.	Тема 1.5 Діагностика рівня психологічного благополуччя особистості	4	2	2			2	2			
6.	Тема 1.6 Психокорекційна та психопрофілактична робота з підвищення рівня психологічного благополуччя особистості на різних етапах вікового розвитку	4	2		2		2			2	
	Модуль II Якість життя особистості	12	4	4	4		4	2	2		
7.	Тема 2.1 Теоретичне дослідження психологічного конструкту “якість життя” особистості	4	2	2			2		2	-	
8.	Тема 2.3. Складові психологічного конструкту “Якість життя” . Порівняльний аналіз структур й динаміки суб’єктивної якості життя вікових груп	4	2		2						
9.	Тема 2.5 Діагностика рівня якості життя особистості. Психокорекційна робота по підвищенню показників якості життя особистості	4		2	2		2	2			
	Разом:	34	14	12	8	-	12	6	4	2	

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредитів ЄКТС 90 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I Психологічне благополуччя особистості

Тема 1.1 *Теоретичні засади вивчення дисципліни “Психологічне благополуччя та якість життя особистості”.*

Зміст теми: Предмет, об’єкт, завдання, історичні передумови виникнення позитивної психології; Ключові поняття позитивної психології; Представники наукового напрямку позитивної психології

Тема 1.2. *Наукові підходи вивчення психологічного благополуччя особистості.*

Зміст теми: Диференціація понять «психологічне благополуччя» «суб’єктивне благополуччя» та ін., евдемоністичний та гедоністичний напрям дослідження психологічного благополуччя.

Тема 1.3. *Особливості формування психологічного благополуччя особистості на різних етапах онтогенезу*

Зміст теми: Чинники формування психологічного благополуччя у дошкільному, молодшому шкільному, підлітковому віці. Динаміка зміни важливості впливу родини на процес формування психологічного благополуччя особистості

Тема 1.4. *Фактори та чинники психологічного благополуччя дорослої особистості.*

Зміст теми: Аналіз існуючих досліджень факторів та чинників розвитку психологічного благополуччя в юнацькому та дорослому віці. Теорії Е.Дінера, Tom Rath і Jim Harter, К.Ріфф та інших.

Тема 1.5. *Діагностика рівня психологічного благополуччя особистості*

Зміст теми: Інструментарій вивчення психологічного благополуччя: Опитувальник «Шкали психологічного благополуччя» К. Ріфф, Опитувальник «Шкала задоволеності життям» Е. Дінер, «Шкали соціального благополуччя» К.Кіза за адаптацією А.Г.Четверик-Бурчак та ін.

Тема 1.6. *Психокорекційна та психопрофілактична робота з підвищення рівня психологічного благополуччя особистості на різних етапах вікового розвитку.*

Зміст теми: Створення напрацювань для формування комплексу рекомендацій та психокорекційної/профілактичної програм для підвищення рівня психологічного благополуччя особистості;

Модуль II Якість життя особистості

Тема 2.1. *Теоретичне дослідження психологічного конструкту “якість життя” особистості.*

Зміст теми: Визначення явища, підходи до вивчення психологічної частки якості життя

Тема 2.2. *Складові психологічного конструкту “Якість життя”*

Зміст теми: Сучасна думка стосовно структури та складових явища

Тема 2.3. *Порівняльний аналіз структур й динаміки суб’єктивної якості життя вікових груп*

Зміст теми: Особливості формування якості життя з урахуванням вікових особливостей, аналіз та інтерпретація відмінностей.

Тема 2.4. Вплив психологічних чинників на рівень якості життя особистості, його складові

Зміст теми: Психологічні механізми формування якості життя особистості, типи визначення.

Тема 2.5. Діагностика рівня якості життя особистості

Зміст теми: Ознайомлення з методичним інструментарієм дослідження явища “Якість життя”: Опитувальник «Оцінка якості життя» З.Ф. Дудченко, Опитувальник якості життя ВОЗКЖ-100 та ін.

Тема 2.6. Психокорекційна робота по підвищенню показників якості життя особистості

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульні контрольні роботи;
- доповіді;
- комплекс профілактичних рекомендацій;
- поточне тестування.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу):

- семестровий екзамен:
 - розв’язання практичних ситуацій;
- письмовий екзамен;
- підсумкове тестування.

Форми і методи поточного контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських, практичних та лабораторних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацьовувати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об’єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань та розв’язання практичних ситуацій і творчих завдань;

- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів:

- тестові завдання;
- обговорення проблеми, дискусія;

- аналіз конкретних ситуацій (поданих у вигляді усного, текстового або графічного матеріалу);
- ділові ігри (кейс-методи);
- презентації результатів роботи;
- інші.

Система рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення до національної (4 – ох бальної) та європейської (ECTS) шкали представлені в таблицях 1-4.

Кожний модуль включає бали за поточну роботу студента на практичних, семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних, семінарських та лабораторних заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях даного модуля.

Виконання тестових завдань здійснюється в режимі діагностики, або за допомогою роздрукованих завдань. Оцінювання тестів проводиться за власною методикою з приведенням підсумку до встановленої в рейтинговій шкалі балів.

Студент за результатами поточного контролю вивчення дисципліни може отримати від 0 до 100 балів.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання залік

Об'єктом підсумкового контролю знань студентів у формі заліку є виконання тестових завдань, що відображають програмний курс навчальної дисципліни й потребують вміння синтезувати отримані знання та розв'язання практичних ситуацій. Залік розміщений і проводиться на платформі moodle УДУ імені М. Драгоманова.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні:

1. Бондарчук О. І. Соціально-психологічні основи особистісного розвитку керівників загальноосвітніх навчальних закладів у професійній діяльності : монографія / О. І. Бондарчук. — К. : Наук. світ, 2008. — 318 с.
 2. Брут А. Психічне здоров'я нації — під загрозою? [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://h.ua/story/17415/>.
 3. Варій М. Й. Загальна психологія. Навчальний посібник.- 2-ге видан., випр. і доп / М.Й.Варій. - К.: «Центр учбової літератури», 2007.- 968 с.
 4. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. / О. В. Скрипченко., Л. В. Волинська, З. В. Огороднійчук та ін. — К.: Просвіта, 2001. — 416 с.
 5. Водопьянова Н. Е. Оценка уровня удовлетворённости качеством жизни / Н. Е. Водопьянова // Практикум по психо- Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України бірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України 182 логии здоровья / под ред. Г.С. Никифорова. — К, 2005. — С. 148–155. ^[1]_{SEP}
 6. Гончарова Н. О. Кар'єрне проектування як фактор професійної підготовки майбутніх учителів / Н. О. Гончарова // Психологія і особистість. — 2015. — № 2(1). — С. 258–271.
 7. Гринів О. Аналіз підходів до дослідження психологічного благополуччя особистості [Електронний ресурс] /О.Гринів // Соціальна психологія: електронний науковий журнал — 2014. — № 19 (1). — Режим доступу: <http://www.journals.pu.if.ua/index.php/psp/article/view/284>
 8. Духневич В. М. Психологічне благополуччя професіонала як умова його ефективної діяльності (на прикладі професії психолога): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології» / В. М. Духневич. — К., 2002.
 9. Колотій Н. М. Психологічне здоров'я юнаків та його оцінка в умовах загальноосвітнього закладу: дис... канд. Псих. наук: 19.00.07; Харк. Нац. Ун-т ім. В. Н. Каразіна / Н. М. Колотій. — Х., 2003. — С. 45–98. ^[1]_{SEP}
 10. Карамушка Л. М. Психологія освітнього менеджменту: навч. посіб. / Л. М. Карамушка. — К. : Либідь, 2004. — 424 с. 26
 11. Карамушка Т. В. Типи професійної кар'єри аспірантів / Т. В. Карамушка // Проблеми сучасної психології : зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського нац. ун-ту імені Івана Огієнка, Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України ; за наук. ред.: С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. — Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2015. — Вип. 27. — С. 182–197.
 12. Карсканова С. Стан розробки проблеми психологічного благополуччя у вітчизняній та закордонній психології / С. Карсканова // Актуальні проблеми практичної психології : збірник наукових праць. — Херсон : ПП Вишемирський В. С., 2009. — Ч. 1. — С. 477–483.
- Допоміжна**
13. Коваленко О. Г. Міжособистісне спілкування осіб похилого віку : психологічні аспекти : монографія / О. Г. Коваленко. — К. : Інститут обдарованої дитина, 2015. — 456 с.
 14. Кологривова Е. І. Вплив особистісних прагнень на переживання суб'єктивного благополуччя / Е. І. Кологривова // Соціальна психологія. — 2006. — №5. — С. 179–184.
 15. Максимова Н.Ю. Психологія девіантної поведінки: навч. посіб. [для студентів вищ. навч. закладів] / Н.Ю. Максимова. — Київ: Либідь, 2011. — 520 с.

16. Найдьонова Л. Психологічне благополуччя людини / Л. Найдьонова // Директор школи. Україна. – 2007. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/publishing/director/121>
17. Паніна Є. М. Зв'язок суверенності психічного місця і психічного благополуччя особистості: Автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.01 «Загальна психологія, психологія особистості, історія психології» / Є. М. Паніна. – Красноярськ, 2006. – 187 с.
18. Поплавська А. Дослідження кар'єрних орієнтацій жінок-військовослужбовців / А. Поплавська // Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України ; за ред. С. Д. Максименка, Л. М. Карамушки. — К. : Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України, 2002. — Т. 1, ч. 6. — С. 93–99.
19. Технології роботи організаційних психологів: навч. посіб. / за наук. ред. Л. М. Карамушки. — К. : ІНКІС, 2005. — С. 320–324.
20. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності / Т. М. Титаренко. — К. : Либідь, 2003. — 376 с.
21. Україна приєдналась до Європейської декларації щодо охорони психічного здоров'я [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.likar.info/novosti-Ukrainy/news-9322-ukrayina-prijednalas-do-yevropeyskoyi-deklaratsiyi-schodo-ohoroni-psihichnogo-zdorovya/>
22. Харченко А. С. Навчальна дисципліна «Психологія гуманістичної спрямованості викладача вищої школи» : зміст і методичне забезпечення / А. С. Харченко // Психологія і особистість. – 2016. – № 2 (10), частина 1. – С. 222–233.
23. Шевеленкова Т.Д. Психологическое благополучие личности (обзор основных концепций и методика исследования) / Т.Д.Шевеленкова, П.П.Фесенко // Психологическая диагностика: Ежеквартальный научно-методический и практический журнал. – 2005. – №3. – С. 95-129
24. Шкала психологического благополучия Рифф [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://psylab.info/Шкала_психологического_благополучия_Рифф
25. Barczyk A., Psychospołeczne uwarunkowania zażywania środków psychoaktywnych w okresie adolescencji / A. Barczyk // Педагогические инновации: традиции, опыт, перспективы. – Витебск: ВГУ имени П.М. Машерова, 2010. – С. 199-203.
26. Beaumont Jen Measuring National Well-being – Older people and loneliness [Electronic resource] // The Office for National Statistics.– Electronic data. – Newport, 2013. – URL: http://www.ons.gov.uk/ons/dcp171766_304939.pdf (access date: 04.12.2014).
27. Deci E. The General Causality orientation scale / E. Deci, R. Ryan // Journal of Research in Personality. – 1985. – № 19. – P. 109–134.
28. Diener E. New findings and future directions for subjective well-being research / E. Diener // The American psychologist. — 2012. — Vol.67(8). — P. 590–597.
29. Diener E. Subjective Well-Being: Three Decades of Progress / E. Diener, E.M. Suh, R.E. Lucas, H.L. Smith // Psychological Bulletin. – 1999. – Vol. 125. – N.2. – pp. 276-302.
30. Dupuy H. J. The psychological general well-being (PGWB) index // Wenger N. K., Mattson M. E., Furberg C. D., Elinson J, eds. Assessment of Quality of Life in Clinical Trials of Cardiovascular Therapies. — New York, NY: Le Jacq Publishing, 1984 — P. 170–183. [L₁]_[SEP]
31. Failde I. I. Ramos et al. Comparison between the GHQ-28 and SF-36 (MH 1–5) for the assessment of the mental health in patients with ischemic heart disease. Eur J Epidemiol. — 2000. — 16(4). — P. 311–316. [L₁]_[SEP]
32. Gough H. G. The California Psychological Inventory. Administrator's Guide. — Palo

Alto, CA: Consulting Psychologists Press, Inc., 1987. [1] [SEP]

33. Horn J. The structure of occupational well-being : A study among Dutch teachers [Electronic resource] / Joan E. van Horn, Toon W. Taris, Wilmar B. Schaufeli and Paul J.G. // Journal of Occupational and Organizational Psychology. – 2004. – No 77.–P.365-375.–URL: <http://www.wilmarschaufeli.nl/publications/Schaufeli/212.pdf>

34. Keyes, C. L. M. (1998), “Social Well-Being”. , Vol. 6 No. 2, p. 121–140.

35. Kobylchenko Vadym. Personal well-being as theoretical construct / Vadym Kobylchenko // TEKA-Archives of the Commission of Medical Sciences, Polish Academy of Sciences Branch in Lublin. – Lublin: Towarzystwo Wydawnictw Naukowych LIBROPOLIS, 2014. – Vol. 2. – No 1. – P. 9–13.

36. Lucas R.E. Personality and Subjective Well-Being / R.E. Lucas, E. Diener // Handbook of personality : theory and research / edited by O.P. John, R.W. Robins, L.A. Pervin. – 3rd ed. – New York-London: Guilford Press, 2010. – Pp.795-814.

37. Lyubomirsky S., Lepper H. S. A measure of subjective happiness: Preliminary reliability and construct validation // Social Indicators Research. — 1999. — Vol. 46 (2). — P. 137–155. [1] [SEP]

38. Ryan R.M., Deci E.L. On happiness and human potentials: A Review of Research on Hedonic and Eudaimonic Well-Being / R.M. Ryan, E.L. Deci // Annual Reviews Psychol. – 2001. – No 52. – pp. 141–166.

39. Ryff C. D. Psychological well-being in adult life / C. D. Ryff // Current Direction in Psychological Science. – 1995. – No 4. – P. 99–104.

40. Ryff C. D. The Structure of Psychological Well-Being Revisited / Carol D. Ryff, Corey Lee M. Keyes // Journal of Personality and Social Psychology. — 1995. — Vol. 69. — No 4. — P. 719–727.

41. Ryff C.D. Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being / C.D.Ryff // Journal of Personality and Social Psychology. – 1989. – Vol. 57. – P. 1069–1081.

42. Sirgy M.J. The psychology of quality of life / M.J. Sirgy. – Dordrecht; Boston; London: Kluwer Academic Publishers, 2010. – 296 p.

43. Skevington S. M., Lotfy M., O’Connell K. A. The World Health Organization’s WHOQOL- BREF quality of life assessment: Psychometric properties and results of the international field trial a Report from the WHOQOL Group // Quality of Life Res. — 2004. — Vol. 13. — P. 299–310. [1] [SEP]

44. Springer K. W., Hauser R. M. An assessment of the construct validity of Ryff’s scales of psychological well-being: Method, mode, and measurement effects // Social Science Research. — 2006. — Vol. 35. — P. 1080–1102. [1] [SEP]

45. Seligman M. Way to prosperity. New understanding of happiness and well-being / M. Seligman. - M.: Mann, Ivanov and Ferber, 2012. - 440 p.

46. Uslaner E.M. Social Capital, Television, and the ‘Mean World’: Trust, Optimism, and Civic Participation / E.M. Uslaner // Political Psychology. – 1998. – Vol. 19. – No3. – P. 441-467.

47. Van Dierendonck D. The construct validity of Ryff’s scales of psychological well-being and its extension with spiritual well-being. Personality and Individual Differences // Social Indicators Research. — 2004. — Vol. 36. — P. 629–643. [1] [SEP]

48. Waterman A. S. The Questionnaire for Eudaimonic Well-Being: Psychometric properties, demographic comparisons, and evidence of validity / Alan S. Waterman, Seth J. Schwartz, Byron L.

Zamboanga, Russell D. Ravert ; Michelle K. Williams, V. Bede Agocha, Su Yeong Kim, M. Brent Donnellan // *The Journal of Positive Psychology*. — 2010. — Vol. 5(1). — P. 41–61.

49. Waterman A. S., Schwartz S. J., Conti R. The implications of two conceptions of happiness (hedonic enjoyment and eudaimonia) for the understanding of intrinsic motivation // *Journal of Happiness Studies*. — 2008. — Vol. 9, No 1. — P. 41–79.

50. White A. A Global Projection of Subjective Well-being: A Challenge To Positive Psychology? / A. White // *Psychtalk*. — 2007. — No 56. — P. 17–20.

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ТРЕНІНГ РОЗВИТКУ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я

Розробник програми: *Дьоміна Ганна Анатоліївна*,
доцент, кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації

I. Пояснювальна записка

Навчальна програма навчальної дисципліни «Тренінг розвитку психологічного здоров'я» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «Психологія».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є вивчення психологічних причин, методів і засобів збереження, зміцнення і розвитку психологічного здоров'я людини; підвищення загального рівня психологічного здоров'я населення, поліпшення самопочуття за допомогою психологічних заходів – тренінгів; створення умов для реалізації потенційних можливостей людини, її задоволеності життям і надання психологічної допомоги під час життєвого шляху.

Міждисциплінарні зв'язки. Дисципліна тісно пов'язана із загальною, соціальною, віковою, педагогічною психологією, з психофізіологією та психосоматикою, психодіагностикою, системою психологічної служби, основами профорієнтології, психопрофілактикою та патопсихологією, консультативною психологією та психокорекцією, політичною психологією, основами психотерапії, психологією стресу. Програма курсу спрямована на зміцнення цих знань та на поглиблення їх у ракурсі практичної психології. Вона має розкрити майбутнім фахівцям-психологам сутність, важливість, чинники та фактори, які позитивно та негативно впливають на стан психологічного здоров'я; причини виникнення, функції стресу та зв'язок з психологічним здоров'ям; методики вивчення причин, передумов та проявів відхилень у поведінці особи; основи діагностики психологічного здоров'я людини, його прогнозування; основи формування психологічного здоров'я людини; основи збереження психологічного здоров'я людини та збільшення його резервів; принципи, методи тренінгу та вимоги до особистості, компетентності тренера тренінгу збереження психологічного здоров'я.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Мета викладання навчальної дисципліни *Тренінг розвитку психологічного здоров'я* полягає у формуванні психолого-педагогічної та тренерської компетентності студентів щодо послідовності та специфіки дій тренера на різних етапах підготовки та проведення тренінгової роботи з групою щодо розвитку психологічного здоров'я.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни *Тренінг розвитку психологічного здоров'я* розробка і реалізація уявлень про сутність психологічного здоров'я, побудова діагностичних моделей і методів його оцінки, а також прогнозування; становлення

професійного мислення психолога щодо вирішення практичних завдань в тренінговій роботі; активізація особистісного та творчого потенціалу майбутнього фахівця. А також вміти аналізувати психологічні явища здоров'я людини; діагностувати стан психологічного здоров'я особистості; помічати основні ознаки відхилень від психологічного здоров'я; з'ясувати характерні ознаки і чинники психологічного здоров'я; програмувати і прогнозувати процеси покращення і розвитку психологічного здоров'я особистості на основі всебічного аналізу ситуації; здійснювати вибір і реалізацію адекватних форм, методів і програм тренінгової роботи щодо розвитку психологічного здоров'я людини; знаходити індивідуальний підхід до клієнта та групи клієнтів; застосовувати різні форми групової роботи.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.	ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психологічних наук, що передбачають застосування основних психологічних теорій, методів і характеризуються комплексністю й невизначеністю умов
2.	ПР12. Скласти та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів тощо, відповідно до вимог замовника.	ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності. ЗК3. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій. ЗК4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми. ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії.
3.	ПР15. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.	ЗК12. Здатність до розвитку особистісного потенціалу у майбутній професійній діяльності. ЗК14. Здатність розпізнавати власні емоційні стани та знаходити шляхи їх регуляції. СК3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.
4.	ПР16. Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога.	СК8. Здатність організовувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову). СК9. Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну роботу відповідно до запиту. СК11. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.
5.	ПР18. Вживати ефективних заходів щодо збереження здоров'я (власного й оточення)	СК12. Здатність використовувати професійно-профільовані знання, уміння і навички в процесі фахової діяльності.

та за потреби визначати зміст запиту та супервізії.	СК14. Здатність до рефлексії власної діяльності з метою визначення її ефективності. СК15. Здатність до комунікацій у професійній сфері, знання основ ділового спілкування, загальноприйнятих норм поведінки та моралі у міжособистісних стосунках.
---	---

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Лабораторні	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Лабораторні	СРС
	Модуль I. Психологічне здоров'я особистості	38	-	-	38	52	12	-	-	12	78
1	Тема 1. Вступ до тренінгу психологічного здоров'я (знайомство, правила, мотивація).	6			4	10	2			2	15
2	Тема 2. Самопізнання та аналіз власного психологічного здоров'я.	8			8	10	2			2	15
3	Тема 3. Творчість як ефективних спосіб розвитку та відновлення психологічного здоров'я.	8			8	10	2			2	15
4	Тема 4. Психологічна підтримка в ситуації професійного вигорання.	8			8	10	2			2	15
5	Тема 5. Психологічна підтримка в стресовій ситуації (стрес менеджмент) та розвиток творчого потенціалу.	10			10	12	4			4	18
Разом:		38	-	-	38	52	12	-	-	12	78

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредитів ЄКТС 90 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I Психологічне здоров'я особистості

Тема 1. *Вступ до тренінгу психологічного здоров'я (знайомство, правила, мотивація)*

Зміст теми: Презентація формату тренінгової роботи. Знайомство з групою. Об'єднання учасників групи. Знайомство учасників групи між собою та з тренером вправа "Візитівка". Цілі групової роботи. Групові норми. Психологічний клімат в групі. Визначення основних тренінгових правил групи, що сприятимуть ефективній взаємодії учасників між собою та, відповідно, досягненню поставлених задач. Розкриття предмету та завдань дисципліни «Тренінг розвитку психологічного здоров'я». Формування усвідомлення мети і

завдань тренінгу психологічного здоров'я у життєдіяльності особистості. Розкриття основних понять дисципліни. Мотивація учасників групою до ефективної роботи та продуктивної співпраці. Визначення очікувань від практикуму.

Тема 2. Самопізнання та аналіз власного психологічного здоров'я.

Зміст теми: Шерінг та визначення очікувань групи від запропонованої теми. Вправи на самодіагностику психологічного здоров'я. Визначення основних критеріїв, чинників, факторів, які позитивно та негативно впливають на стан психологічного здоров'я.. Використання різних тренінгових вправ для розвитку психологічного здоров'я учасників Т-групи. Визначення різних підходів до вирішення проблеми психологічного здоров'я. Виділення актуальних особистих факторів збереження психологічного здоров'я. Пошук ресурсів.

Тема 3. Творчість як ефективних способів розвитку та відновлення психічного здоров'я.

Зміст теми: Визначення очікувань групи від запропонованої теми. Традиційна схема (структура) тренінгового заняття. Розкриття тренінгових форм роботи (індивідуальна робота, парна робота, мала група, велика група, робота у 2 кола, велике тренінгове коло). Роль ведучого в тренінгу (вимоги, функції, ролі). Знайомство з ігровими техніками. Казкотерапія. Інтуїтивний малюнок та можливості його використання для вирішення життєвих завдань. Пошук способів стимуляції інтуїції. Індивідуальні та групові способи вирішення творчих задач. Виконання тренінгових вправ. Рефлексія щодо виконаних завдань і загальної роботи Т-групи.

Тема 4. Психологічна підтримка в ситуації професійного вигорання.

Зміст теми: З'ясування причин, факторів професійного вигорання. Визначення взаємозв'язку між психологічним здоров'ям, профвигоранням і гармонією особистості. Використання танцювально-рухової терапії, музикотерапії та арт-терапії. Навчання методам саморегуляції: відпрацьовування гніву, роздратування і інших негативних емоцій; релаксації. Навчання технікам відмови співрозмовнику та мистецтву робити і приймати компліменти. Виконання тренінгових вправ. Рефлексія щодо виконаних завдань і загальної роботи Т-групи.

Тема 5. Психологічна підтримка в стресовій ситуації (стрес менеджмент) та розвиток творчого потенціалу.

Зміст теми: Розвиток умінь використовувати психотехнічні прийоми, що сприяють стабілізації емоційного стану і зміни ставлення до стресової ситуації (психогімнастика, аутотренінг, медитація, релаксація, візуалізація, концентрація, дихальні техніки, ароматерапія, масаж, самомасаж, арт-терапія, велттерапія, бібліотерапія, комплексні вправи для саморегуляції). Виконання тренінгових вправ на виявлення рівня розвитку творчого мислення, на розвиток творчого потенціалу особистості. Рефлексія щодо виконаних завдань і загальної роботи Т-групи. Особливості завершального етапу роботи групи. Техніки завершення групи. Техніки оцінки групи. Вправи на усвідомлення власних надбань в процесі групової роботи. Вираження вдячності іншим учасникам групи. Позитивні підсумки – надання позитивного зворотного зв'язку учасниками групи щодо динаміки поведінки у групі обраних учасників. Вправи на зосередження на позитивних аспектах групової роботи.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- творчі завдання.

опитування, творчі роботи, проведення тренінгових вправ.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): – семестровий залік:

- розв'язання практичних ситуацій;
- підсумкова практична робота.

Форми і методи поточного контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських і практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацювати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань та розв'язання практичних ситуацій і творчих завдань;
- виконання завдань для самостійного опрацювання.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів:

- обговорення проблеми, дискусія;
- аналіз конкретних ситуацій (поданих у вигляді усного, текстового або графічного матеріалу);
- ділові ігри (кейс-методи);
- презентації результатів роботи.

Додаткові бали студент отримує за підготовку науково-дослідної роботи та участь у конференціях і психологічних фестивалях.

Кожний модуль включає бали за поточну роботу студента на практичних, семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних і семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях даного модуля.

Виконання тестових завдань здійснюється в режимі діагностики, або за допомогою роздрукованих завдань. Оцінювання тестів проводиться за власною методикою з приведенням підсумку до встановленої в рейтинговій шкалі балів. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Студент за результатами поточного контролю може отримати від 0 до 100 балів. Критично-розрахунковий мінімум для допуску до заліку – 35 балів.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання залік

Об'єктом підсумкового контролю знань студентів у формі заліку є виконання тестових завдань, що відображають програмний курс навчальної дисципліни й потребують вміння синтезувати отримані знання та розв'язання практичних ситуацій. Також підсумковий контроль може здійснюватися у формі письмового заліку, який включає три теоретичні питання та розв'язання практичної ситуації. Ці завдання поєднуються у пропорції, яка логічно врівноважує теоретичну і практичну складову залікової роботи.

Студент за результатами заліку може отримати від 0 до 100 балів. Остаточна залікова оцінка складається з суми результатів поточного контролю і заліку. Студенти, які набрали сумарно меншу кількість балів ніж розрахунковий мінімум – 60 балів, вважаються такими, що не виконали навчальний план з дисципліни.

Система рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення до національної (4 – ох бальної) та європейської (ECTS) шкали представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні:

1. Вачков І.В. Основи технології групового тренінгу. Психотехніки. К., 2000. 224 с.
2. Лютова Е.К., Моніна Г.В. Тренінг ефективної взаємодії з дітьми. К., 2000. 150 с.
3. Мілютіна К.Л. Теорія та практика психологічного тренінгу. Навч. посіб. К., 2004. 192 с.
4. Мони́на Г.Б., Раннала Н.В. Тренинг «Ресурсы стрессоустойчивое». К., 2009. 250 с.
5. Котова Е.В. Профилактика синдрома эмоционального выгорания: учебное пособие [Электронный ресурс]. Красноярск, 2013.
6. Матласевич О.В. Теорія та методика організації психологічного тренінгу [Текст]: навчально-методичний посібник / О.В. Матласевич. – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2010. – 204 с.

7. Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві: збірник матеріалів ІV Всеукраїнської науково-практичної конференції (18 жовтня 2019 року) / уклад. З.Р. Кісіль. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2019. 312 с.
8. Психологія здоров'я людини/за ред. І.В.Толкунової. Київ, 2018. 156 с.
http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/22315/1/%D0%A2%D0%BE%D0%BB%D0%BA%D1%83%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F%20%D0%B7%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%27%D1%8F.pdf
9. Психологія здоров'я людини / За ред. І.Я. Коцана. Луцьк, 2011. 430 с.
<https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/25834/1/psihologiazdorovia.pdf>
10. Психология здоровья: Учебник для вузов / Под ред. Г С. Никифорова. СПб., 2006. 607 с. http://valeolog.net/userfiles/978_1.pdf

Допоміжні:

1. Баклицький І. О. Психологія праці [Текст]: підручник / Баклицький І.О. - 2-ге вид., перероб. і доп. - К. : Знання, 2008. - 655 с
2. Березовська Л.І. Самовиховання та саморегуляція особистості. Навчальний посібник для ВНЗ. К., 2011.
3. Бильданова В.Р., Шагивалеева Г.Р. Основы психической саморегуляции. Учебное пособие для студентов высш. Учеб. заведений. Елабуга, 2009. 116.
4. Зеер Э.Ф., Рудей О.А. Психология профессионального самоопределения в ранней юности. М. / Воронеж, 2008. 256с.
5. Иржанова Л. Победы стресс!: тренинги на позитивное мышление. Ростов н/Д, 2005. 249 с.
6. Карпов А.М. Самозащита от стресса: Издание второе. Казань, 2003. 48 с.
7. Кірейчева Є.В., Кірейчев А.В. Психологічний тренінг розвитку Я-концепції. - Ялта, 2006.
8. Козлов Н.И. Лучшие психологические игры и упражнения. Екатеринбург, 2007. 144 с.
9. Корнієнко О.В. Підтримання психосоматичного здоров'я практично здорових людей: Навч.посібник. – К.: Вид.центр “Київський університет”, 2000. 126 с.
10. Лечебные гимнастики / Бах Б. М.- Киев, 2008. 188 с.
11. Любимова В. Самоисцеление творчеством и адаптацией к жизни. Методы психологической самопомощи (Психологический практикум)/ Н.В. Любимова. Ростов н/Д., 2006. 64 с.
12. Максименко Ю.Б., Ильина Т.Б. Некоторые техники социально- психологического тренинга. Донецк, 1994. 18 с.
13. Маргулян І. Тренінг особистісного зростання для молодих педагогів / І.Маргулян // Психолог. - 2008. - №17 . - С. 18-27
14. Мороз Л. І. Тренінг особистісного зростання та його психологічний супровід: збірник / Л. І. Мороз //Актуальні проблеми психології: збірник / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – Київ, 2007. – Т. 8:Психологічна теорія і технологія навчання, Вип. 4. – С. 91–99
15. Научись отдыхать!: Техники релаксации / С.В. Баранова. Ростов н/Д., 2008. 156 с.
16. Огнев А.С. Субъектогенез и психотренинг саморегуляции. Воронеж, 1997. 336с.

17. Основы психической саморегуляции: Учебное пособие для студ. высш.учеб.заведений / Г.Р. Шагивалеева, В.Р. Бильданова. Елабуга, 2009. 116 с.
18. Петрусинский В.В., Розанова Е.Г. Психотехнические игры и упражнения. Техники игровой психокоррекции. Владос, 2010. 128с.
19. Практикум з психології. Чернівці, 2006. 360 с.
20. Слюсаревский Н.Н., Карамушка Л.Н., Федоришин А.Б. Слово, рисунок, цвет: Психологический анализ наглядных средств политической агитации. К., 2005. 178с.
21. Строяновская Е.В. Тренинг эффективного решения психологических проблем (руководство для психологов, работающих с инвалидами). К. 2003. 94 с.
22. Федорчук В.М. Тренинг особистісного зростання: навч. посіб. К., 2014. 250
23. Чернова О.В., Минахметова А.З. Практикум по сказкотерапии. Учебное пособие. Елабуга, 2001. 80 с.
24. Щербатых Ю.В. Психология стресса и методы коррекции. СПб., 2006. 256с.
25. Яценко Т.С. Психологічні основи групової психокорекції: Навч. посібник. К., 1996. 264 с.
26. Ferguson Ch. Does Movie or Video Game Violence Predict Societal Violence? It Depends on What You Look at and When / Ch. Ferguson // Journal 193 of Communication. – February 2015. – 65 (1) – pp. 193–212. doi:10.1111/jcom.12142
27. Lee Ch. Effects of college students' video-gaming behavior on selfconcept clarity and flow / Ch. Lee, K.D. Aiken // Social Behavior and Personality – 2012 – Vol 40 – No 4 – pp. 673-679.
28. Bamberg M. Who am I? Narration and its contribution to self and identity / M. Bamberg // Theory & Psychology. – 2011. – Vol. 21(1). – P. 3–24.
29. Conway M. A. Sensory-perceptual episodic memory and its contest : autobiographical memory / M. A. Conway // Philosophical transaction of the Royal Society of London. – 2001. – Vol. 356 (1413). – P. 1375–1384.
30. McAdams Dan P. The Psychology of Life Stories / Dan P. McAdams // Review of General Psychology 2001. Vol. 5. № 2. p. 100–122.
31. Schaufeli, W. B. Measurement of burnout: A review. In Professional Burnout: Recent Development in Theory and Research / ed. W. B. Schaufeli, C. Maslach, T. Marek. – Washington, DC: Taylor & Francis, 2005. P. 199–215.
32. Schaufeli, W.B. Job demands, job resources, and their relationship with burnout and engagement: a multi-sample study / W.B. Schaufeli, A.B. Bakker // Journal of Organizational Behavior. 2004. № 25. P. 293–315.
33. Glen O. Gabbard. Psychodynamic Psychiatry in Clinical Practice. 2005 P.652
34. Cathleen Jordan. Clinical Assessment for Social Workers: Quantitative and Qualitative Methods. 2020 P.496.
35. W Joel Schneider, Elizabeth O Lichtenberger, Nancy Mather. Essentials of Assessment Report Writing. 2018 P.496.
36. Paula T Trzepacz, Robert W Baker. The Psychiatric Mental Status Examination. 2003 P.216.
37. Irving B. Weiner. Psychodiagnosis in Schizophrenia. 2015 P.608.
38. Dennis M Donovan, PhD (Editor), G Alan Marlatt, PhD (Editor). Assessment of Addictive Behaviors. 2008 P.480.

39. Paul E Meehl. Clinical Versus Statistical Prediction: A Theoretical Analysis and a Review of the Evidence. 2013 P.164.

40. Julie A Suhr, PhD. Psychological Assessment: A Problem-Solving Approach. 2015 P.308.

VII. Інформаційні ресурси

1. <http://www.annadomina.com> – сайт викладача курсу та психолога
2. <http://www.dopomoha.kiev.ua/forum326/list.php?f=15> – Медичинський портал «ШВИДКА ДОПОМОГА»
3. <http://psychology.dp.ua> – Детський психолог
4. <http://pidruchniki.ws> - книги різних галузей
5. <http://darwin-library.com/library.html> - навчальна література
6. <http://psylib.ukrweb.net/books/index.htm> - психологічна електронна бібліотека
7. http://www.naiou.kiev.ua/nripp/files/Kafedri/Kppd/nav_prog/NP-7.Vstup.doc
8. <http://ussf.kiev.ua/>
9. <http://www.ikpp.npu.edu.ua/>
10. <http://edu.resobr.ru/archive/year/articles/1910/>
11. <http://www.mon.gov.ua/>
12. <http://www.canada-ukraine.org/>
13. http://www.education-inclusive.com/uk/project_rationale.php
14. <http://www.disabilitystudies.ca/>
15. http://ispukr.org.ua/institut_specialnoyi_pedagogiki_apn_ukrayini.html
16. http://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/biblioteka/nauk_konf/18_10_2019.pdf
17. <https://www.youtube.com/watch?v=vOm1Ry5GCu4&t=660s>
18. <https://www.youtube.com/watch?v=vOm1Ry5GCu4&t=11m00s>

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ПСИХОДІАГНОСТИКА

ПСИХОСОМАТИЧНИХ РОЗЛАДІВ

Розробник програми: *Якимчук Оксана Іванівна*,
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації

I. Пояснювальна записка

Програма вибіркової навчальної дисципліни «*Психодіагностика психосоматичних розладів*» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «*Психологія*».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретико-методологічні основи проведення психодіагностики психосоматичних розладів як складової професійної діяльності практичного психолога; технологічні прийоми, методи та методики, особливості їх застосування.

Міждисциплінарні зв'язки: Дисципліна тісно пов'язана із загальною, соціальною, віковою, педагогічною психологією, з психофізіологією та психотерапією, психопрофілактикою та патопсихологією, консультативною психологією та психокорекцією. Вона має розкрити майбутнім фахівцям-психологам специфіку психодіагностичної роботи з психосоматичними розладами.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни *Психодіагностика психосоматичних розладів* є забезпечення майбутніх психологів знаннями з різних напрямків психологічної допомоги, які використовуються при психодіагностиці психосоматичних розладів: розширення уявлень студентів про специфіку майбутньої професійної діяльності та формування знань про особливості діагностики психосоматичних розладів; формування систематизованих знань в області психосоматичних розладів на основі онтогенетичного принципу їх формування з описом клінічних проявів та етіології; вивчення психологічних механізмів утворення симптомів при психосоматичних розладах; розкриття механізмів прояву психосоматичних розладів з урахуванням чинників та механізмів їх виникнення; ознайомлення студентів з базовими принципами та поняттями психодіагностики психосоматичних розладів; ознайомлення студентів з основними психодіагностичними методами, що використовуються для діагностики психосоматичних розладів; розкрити сутність, структуру, принципи та основні вимоги що до процесу проведення психодіагностичного дослідження психосоматичних розладів; сформуванню знання, вміння та практичні навички необхідні для проведення психодіагностики психосоматичних розладів, що дозволить студентам у майбутній професійній діяльності вірно, системно та з високою ефективністю здійснювати психодіагностичну роботу.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни *Психодіагностика психосоматичних розладів* є науково – теоретичне вивчення основ психосоматичних розладів. Активізація особистісного та творчого потенціалу майбутнього фахівця. Вироблення у студентів практичних умінь і навичок щодо психодіагностики різних видів психосоматичних розладів: вивчення та аналіз теоретичних та методологічних засад психологічної допомоги при психосоматичних розладах у вітчизняній та зарубіжній психології; ознайомити студентів з основними психосоматичними порушеннями та особливостями їх прояву враховуючи вікові особливості клієнтів; формування у студентів знання про закономірності та особливості перебігу психодіагностичного процесу; розкрити особливості організації та проведення психодіагностичного обстеження; ознайомити з особливостями методів діагностики при психосоматичних розладах: ендокринної системи; серцево судинної системи; гінекологічних розладах; розладах опорно рухового апарату; дихальної системи; психосоматичних психовегетативних синдромах; депресії; інфекційних захворюваннях та ін.; активізувати у студентів мотиви професійного зростання, самоактуалізації та самовдосконалення; навчити студентів практично використовувати базові знання, вміння і навички побудови професійної взаємодії з клієнтами у процесі фахової діяльності; сприяти застосуванню у практичній діяльності отриманих базових знань та методів психодіагностики психосоматичних розладів; активізувати у студентів мотиви професійного зростання, самоактуалізації та самовдосконалення; сприяти підвищенню рівня компетентності студентів в питаннях що знаходяться у веденні суміжних дисциплін; навчити студентів практично використовувати базові знання, вміння і навички побудови професійної взаємодії з клієнтами у процесі фахової діяльності; сприяти застосуванню у практичній діяльності отриманих базових знань та методів психодіагностики психосоматичних розладів.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР21. Професійно орієнтуватися у сучасних теоретичних підходах та практичних напрямках, інноваційних технологіях і методах; застосувати інноваційні підходи для вирішення професійних завдань, використовувати набуті нові знання та розробки у практичній діяльності.	ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психологічних наук, що передбачають застосування основних психологічних теорій, методів і характеризуються комплексністю й невизначеністю умов.
2.	ПР5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.	ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
3.	ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.	ЗК12. Здатність до розвитку особистісного потенціалу у майбутній професійній діяльності.

4.	ПР4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.	СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.
5.	ПР11 Складати та реалізовувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій.	СК9. Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну роботу відповідно до запиту.
6	ПР16 Знати, розуміти та дотримуватись етичних принципів професійної діяльності психолога.	СК10. Здатність дотримуватися норм професійної етики.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семинарські	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семинарські	СРС
	Модуль I. Теоретико – методологічні основи психосоматичних розладів	13	6	4	3	24	4,6	2	2	0,6	30
1.	Тема 1. Введення в психосоматику.	4	2	1	1	8	1,2	0,5	0,5	0,2	10
2.	Тема 2. Аналіз теорій та моделей виникнення психосоматичних розладів.	4	2	1	1	8	1,2	0,5	0,5	0,2	10
3	Тема 3. Психогенні реакції при соматичних розладах.	5	2	2	1	8	2,2	1	1	0,2	10
4.	Модуль II. Психодіагностика психосоматичних розладів	21	8	8	5	32	7,4	4	2	1,4	48
	Тема 4. Діагностична бесіда	6	2	2	2	8	1,7	1	0,5	0,2	12
5.	Тема 5 Психологічні тести в психосоматичній практиці.	5	2	2	1	8	1,7	1	0,5	0,2	12
6	Тема 6. Проективні тести в діагностиці психосоматичних розладів.	5	2	2	1	8	2	1	0,5	0,5	12
7	Тема 7. Особливості діагностики окремих розладів органів та систем.	5	2	2	1	8	2	1	0,5	0,5	12
Разом:		34	14	12	8	56	12	6	4	2	78

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС 90 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Теоретико – методологічні основи психосоматичних розладів.

Тема 1. *Введення в психосоматику.*

Зміст теми: Історія виникнення. Визначення основних понять. Предмет, мета та завдання дисципліни. Зв'язок з іншими галузями науки. Роль психосоматики у формуванні сучасних уявлень про єдність соматичного і психічного. Класифікація психосоматичних порушень. Поняття алекситимії. Внутрішня картина хвороби. Типи емоційного відношення хворих до своєї хвороби. Особливості особистості хворого.

Тема 2 *Аналіз теорій та моделей виникнення психосоматичних розладів.*

Зміст теми: Сучасні уявлення про психосоматичні розлади. Модель вегетативних неврозів та векторна теорія Ф. Александера, конверсійна теорія З. Фрейда, теорія «специфічних особистісних профілів» Ф. Донбар, модель захисту Мітчерлиха та інших. Фізіологічні та нейрогуморальні теорії психосоматичних зв'язків. Нейрогуморальна теорія Уолтера, Б. Кенона, Г. Сальє про загальний адаптаційний синдром. Фізіологічні теорії взаємовпливу психіки та тіла: Р. Декарта, І. Сеченова, В. Бехтерева, І. Павлова, К. Бикова, І. Курціна. Психофізіологічні основи психосоматичних розладів.

Тема 3. *Психогенні реакції при соматичних розладах.*

Зміст теми: Внутрішня картина хвороби. Поняття і структура внутрішньої картини хвороби (ВКХ). Типи емоційного відношення хворих до своєї хвороби. Психологічний захист у формуванні ВКХ. Психогенез. Нозогенії (психогенні реакції) при психосоматичних захворюваннях. Класифікації та клінічна картина різних варіантів нозогеній. Типи значення та вторинна вигода хвороби для психосоматичного хворого. Соматогенний та психогенний впливи соматичного захворювання на психіку людини. Стратегії протистояння особистості хворобі при хронічному соматичному захворюванні.

Модуль II. Психодіагностика психосоматичних розладів.

Тема 4. *Діагностична бесіда*

Зміст теми: Мета та завдання діагностичної бесіди. Планування, структура змісту. Розгляд питань що мають сприяти діагностиці психосоматичного розладу. Умови проведення діагностичної бесіди. Особливості та правила психодіагностичної бесіди при роботі з психосоматичними розладами. Врахування віку та соматичного стану. Інтерпретація психодіагностичних результатів.

Тема 5. *Психологічні тести в психосоматичній практиці.*

Зміст теми: Мультимодальність як основний принцип діагностики. Принципи підбору комплексу тестових методик для дослідження клієнтів з психосоматичними розладами. Торонтська алекситимічна шкала; Гиссенський опитувальник соматичних скарг, шкала особистісної та реактивної тривожності Спалбергера – Ханіна, опитувальник Сердюка для вивчення самооцінки соціальної значимості хвороби, методика незакінчених пропозицій Сакса – Сіднея, модифікована для психосоматичних хворих, опитувальник Шмішека, опитувальник Келлермана –Плутчика, клінічний опитувальник для оцінки невротичних станів, Методика діагностики рівня соціальної фрустрованості Вассермана (модифікація Бойко) та інші. Обговорення психодіагностичних результатів та їх значення для психокорекції та психотерапії психосоматичних розладів.

Тема 6. *Проективні тести в діагностиці психосоматичних розладів.*

Зміст теми: Особливості інформативності та достовірності проєктивних тестових даних у виявленні дисфункцій людини. Тест Роршаха, Сонді тест, ТАТ, тест Люшера. Малюнкові проєктивні тести у дослідженні взаємозв'язку психічних і тілесних проявів психосоматичного хворого: «Намалюй людину» тест К. Маховер; Тест Гуддінаф – Харріса; тест «Автопортрет» в інтерпретаціях Бернса і Ріда; тест «Образ себе» та інші.

Тема 7. *Особливості діагностики окремих розладів органів та систем.*

Зміст теми: Особливості діагностики клієнтів: із порушенням органів дихання; серцево судинної системи; шлунково кишкового тракту; опорно – рухового апарату; ендокринної системи; онкології; гінекологічних та функціональних сексуальних порушеннях; психовегетативному синдромі; депресії; інфекційних захворювань та головному болі. Особистісні особливості ставлення до хвороби людей з зазначеними психосоматичними розладами.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульні контрольні роботи;
- реферати;
- презентації;
- інше.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): – залік:

- підсумкове опитування.

Форми і методи поточного контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських і практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацювати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань;
- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів:

- тестові завдання;
- обговорення проблеми, дискусія;
- захист рефератів;

- аналіз конкретних ситуацій (поданих у вигляді усного, текстового або графічного матеріалу);
- ділові ігри (кейс-методи);
- самостійна робота студентів;
- інші.

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних і семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях даного модуля.

Виконання тестових завдань здійснюється в режимі діагностики, або за допомогою роздрукованих завдань. Оцінювання тестів проводиться за власною методикою з приведенням підсумку до встановленої в рейтинговій шкалі балів.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота.

Модульна контрольна робота з дисципліни «Психодіагностика психосоматичних розладів» складається з трьох питань. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання залік

Підсумкова оцінка курсу навчальної дисципліни «Психодіагностика психосоматичних розладів» є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності: поточне та підсумкове опитування рівня засвоєння теоретичного матеріалу під час аудиторних практичних занять та самостійної роботи (реферат); оцінка (бали) за виконання семінарських творчих завдань. Підсумкова оцінка виставляється після повного вивчення навчальної дисципліни, яка виводиться як сума проміжних оцінок, отриманих на практичних та семінарських заняттях. Поточна і підсумкова успішність студентів з дисципліни оцінюється від 0 до 100 балів (включно).

Студент одержує залік, якщо за результатами поточного контролю він набрав 60 і більше балів. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав менше 60 балів, він повинен виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів одержати відповідну кількість залікових балів з дисципліни. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий результат, він також може виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів підвищити свою підсумкову

оцінку з дисципліни. Остаточна оцінка рівня знань студентів складається з рейтингу навчальної роботи, для оцінювання якої призначається максимально 100 балів. Порядок переведення рейтингових балів до національної (4 бальної) та європейської (ECTS) шкали представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу**Основні:**

1. Анєнкова І.П. Психосоматика. Навч. посіб./І.П. Анєнкова. – К.: Каравела, 2018.
2. Галецька І. Клініко-психологічне дослідження: навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 242 с.
3. Дідковська Л. І. Психосоматика: основи психодіагностики та психотерапії: навч. посіб. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2010. 264 с.
4. Корольчук М.С., Осьодло В.І. Психодіагностика: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За заг. ред. М.С. Корольчука. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2004. – 400 с.
5. Клінічна психодіагностика: практикум / Редактор-упорядник проф. М.В.Миколайський. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2006. – 228 с.
6. Мозгова Г.П., Ханецька Т.І., Якимчук О.І. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Психосоматика: психічне, тілесне, соціальне. Хрестоматія: Навчальний посібник. - К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. - 383 с.
7. Мозгова Г. Психосоматика: психологія і практика / Г. Мозгова, Т. Андрущенко. – 2018. - С .148-155.
8. Мушкевич М. І. Клінічна психодіагностика: методичні рекомендації для студентів ф-ту психол / М. І. Мушкевич. – Луцьк, 2006. – 170 с.
9. Наказна І. М. Психосоматика: навч. посіб. / Наказна І. М. – Ніжин, 2010. – 132 с
10. Смулевич А.Б. Психосоматические расстройства (клиника, терапия, организация медицинской помощи) – Киев, 2000.
11. Практична психосоматика: діагностичні шкали : навчальний посібник / за заг. ред. О. О. Чабана, О. О. Хаустової. К: ВНТУ, 2018. 108 с.
12. Ханецька Н. В. Психосоматика: теоретико-практичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н. В. Ханецька. – Хмельницький, 2019. – 123 с.
13. Харченко Д.М. Психосоматичні розлади. Теорії, методи діагностики, результати досліджень : навчальний посібник / Д.М. Харченко. К.: Видавничий дім «Слово», 2015. 280 с.

14. Хомуленко Т. Б. Основи психосоматики: навч.-метод. посіб. / Т. Б. Хомуленко. - Вінниця: Нова Книга, 2019. – 120 с.
15. Чабан О.С. Психосоматична медицина (аспекти діагностики та лікування) / О.С.Чабан, О.О.Хаустова. – К., 2000.
16. Чадських Ю.Г. Психологія і психосоматика: Навч. посібник / Ю.Г. Чадських - К.: Каравела, 2018.

Допоміжні:

1. Вітенко І.С., Вітенко Т.І. Основи психології: Підручник для студентів вищих медичних навчальних закладів III – IV рівнів акредитації. – Вінниця, 2001.
2. Галецька І., Сосновський Т. Психологія здоров'я: теорія та практика. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. 338 с.
3. Губенко І. Я. Основи загальної і медичної психології, психічного здоров'я та міжособового спілкування / І. Я. Губенко, О. С. Карнацька, О. Т. Шевченко.- К.: Медицина, 2018.- 312 с.
4. Загальна та медична психологія (практикум)/Під заг.ред. професора І.Д.Спіріної, професора І.С.Вітенка. – Дніпропетровськ, АРТ ПРЕС,2002.
5. Конечный Р., Боухал М. Психология в медицине. – Прага: Авиценум. Мед. изд-во, 1983.
6. Каліна, Н. Ф. Психотерапія: підручник / Н. Ф. Каліна. – К. : Академвидав, 2010. – 288 с. – (Сер. "Альма-матер").
7. Максименко С. Д. Психологічна допомога тяжким соматичним хворим / С. Д. Максименко, Н. Ф. Шевченко : навч. посіб. – Київ–Ніжин : Міланік, 2007. – 115 с.
8. Практична психологія. Методи вивчення особистості / С. І. Болтівець, Н. А. Бастун, С. В. Васьківська та ін. Вип. I, Суми: «Мрія», 1992. - 128 с.
9. Пріц, А. Груповий психоаналіз: Теорія. Техніка. Застосування [Текст] / А. Пріц, Е. Викукаль. – Львів : Астролябія, 2006. – 312 с.
10. Психотерапія – нова наука про людину. / За редакцією Альфреда Пріца. – Пер. з нім. Прохасько Ю. – Львів: ІНВП "Електрон". – 1998. – 392 с.
11. Практикум з психології. – Чернівці: Рута, 2006. – 360 с.
12. Сімон Ф.Б., Рех-Сімон К. Циркулярне опитування. Системна терапія на клінічних прикладах: Підручник / Пер. з нім. В.Басюк, І.Краснопольська, В.Лановий. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2005. – 184 с.
13. Токман А. А. Психологія способу життя: навч. посіб. Ч. 1. / А. А. Токман, Н. В. Немченко. – К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2015. – 344 с.
14. Татенко О. М. Практична психологія в Україні: історія і сучасність // Психологія: науково-методичний збірник. – Київ, 1993. – 218 с.
15. Федосова Л. О. Клінічна психологія: навчальний посібник / Л. О. Федосова. – К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2013. – 248 с.
16. Фон Шліппе А., Швайцер Й. Системна психотерапія та консультування / Пер. з нім. – Львів: ВНТЛ-Класика, 2004.
17. Цимбалюк І. М. Психологічне консультування та корекція : навч. посіб. / Цимбалюк І. М. – [2-е вид., випр. і доп.]. – К. : Професіонал, 2007. – 544 с.
18. Adler N., Matthews K. Health Psychology: why do some people get sick and some stay well? // Annual Review of Psychology. 1994. V.45. P. 229-259.

19. 26. Adam J. Krakowski (2017) Psychosomatic Medicine: Theoretical, Clinical, and Transcultural Aspects. Hamburg
20. 27. Alexander F. Current problems in Psychosomatic Medicine // Psychosom. – 1964. – Vol. 5. – P. 330.
21. Dunbar, F. (1935). Emotions and bodily changes. American Journal of Psychiatry, 93(3), 749. 22.
22. Dunbar, F. (1943). Psychosomatic diagnosis. New York-London : PB Hoeber.
23. Elmar Brähler, H. Appelt, H. Becker, P. Bernhard (2016). Body Experience The Subjective Dimension of Psyche and Soma Contributions to Psychosomatic Medicine, Springer Science & Business Media
24. Kyung Bong Koh (2018). Stress and Somatic Symptoms Biopsychosociospiritual Perspectives. Cham, Switzerland : Springer.
25. Luigi Grassi, Michelle B. Riba, Thomas Wise (2019). Person Centered Approach to Recovery in Medicine Insights from Psychosomatic Medicine and Consultation-Liaison Psychiatry. Cham, Switzerland: Springer
26. The American Psychiatric Publishing textbook of psychosomatic medicine / edited by James L. Levenson, American Psychiatric Publishing. 2015.
27. Uexküll, Thure von (ed.), Psychosomatic Medicine. München: Urban & Schwarzenberg. 1997.
28. Zeig J. K. Introduction / Zeig J. K. // The evolution of psychotherapy; in J. K. Zeig (Ed.). – New York : Brunner/Mazel, 1987. – P. 25–26.

VII. Інформаційні ресурси:

1. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. <http://www.nbuv.gov.ua/> -
2. Наукова бібліотека національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова. <http://hklіb.npu.edu.ua/> -
3. Електронна бібліотека «Куб». <http://www.koob.ru/> -
4. Федерація психологів-консультантів онлайн. <http://pro.fpko.ru/post-name/286/> -
5. -Портал професійних психологів України «У психолога». <http://upsihologa.com.ua/>
6. Нормативні документи, які регламентують діяльність психотерапевтичної мережі в Україні. – Методичні рекомендації. – Михайлов Б.М., Сердюк О.І., Федосєєв В.А. Режим доступу: www.psychiatry.ua
7. Сайт наукової бібліотеки Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника. <http://lib.pu.if.ua>.

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЇ ЗДОРОВ'Я

Розробники програми: *Ханецька Тетяна Іванівна*,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психосоматики та
психологічної реабілітації;
Вольнова Леся Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації.

І. Пояснювальна записка

Навчальна програма вибіркової навчальної дисципліни «*Основи психології здоров'я*» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «*Психологія*».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є сутність здоров'я у його багатогранності, чинники, методи і засоби збереження, зміцнення і розвитку здоров'я людини; особливості прояву та забезпечення гармонійності даного феномена в особистостей різного віку.

Міждисциплінарні зв'язки. Вивчення курсу передбачає наявність систематичних та ґрунтовних знань із суміжних курсів: циклу загальної підготовки («*Філософія*» та «*Культура здоров'я особистості*»), циклу професійної підготовки («*Загальна психологія та історія психології*», «*Вікова та педагогічна психологія*», «*Основи психофізіології та психосоматики*», «*Психодіагностики*», «*Основ психотерапії*») та циклу дисциплін, що входять у вибірковий блок («*Психологічне благополуччя та якість життя*», «*Психодіагностика психосоматичних розладів*»). Вона органічно та логічно синтезує знання цих навчальних дисциплін, але, окрім цього, має яскраво виражену прикладну спрямованість.

Мета і завдання навчальної дисципліни.

Метою викладання навчальної дисципліни «*Основи психології здоров'я*» є забезпечення майбутніх психологів знаннями про основні принципи та положення психології здоров'я як науки; про розвиток наукових уявлень про здоров'я людини як багатогранний феномен, його чинники формування, збереження та зміцнення; забезпечення оволодіння майбутніми фахівцями-психологами засобами виявлення фізичного, соціального та психічного рівнів здоров'я людини, збереження працездатності та забезпечення повноцінного функціонування людини; формування у здобувачів освіти свідомого ставлення до власного здоров'я та ведення здорового способу життя.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «*Основи психології здоров'я*» є становлення професійного мислення психолога щодо вирішення практичних завдань психології здоров'я, активізація особистісного та творчого потенціалу майбутнього фахівця.

У процесі створення програми курсу були сформовані його основні завдання:

1. Допомогти здійснити ретроспективний аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду виникнення, функціонування та розвитку психології здоров'я;
2. Сформуванати здатність до розуміння теоретичних моделей психічного здоров'я, його рівнів, критеріїв, показників, усвідомлення сутності внутрішньої картини здоров'я /хвороби, певних чинників, що впливають на їх формування;
3. Ознайомити з віковими аспектами психології здоров'я людини;
4. Сприяти оволодінню професійно-профільованими знаннями, уміння та навичками з діагностики, формування, відновлення й зміцнення здоров'я людини та профілактики виникнення порушень психічного здоров'я;
5. Сформуванати у здобувачів освіти прагнення до ведення здорового способу життя та стимулювати відповідальність за власне здоров'я; сприяти оволодінню методами відновлення та збереження власного здоров'я та клієнтів.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.	ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психологічних наук, що передбачають застосування основних психологічних теорій, методів і характеризуються комплексністю й невизначеністю умов. ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
2.	ПР2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.	СК2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ. СК3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.
3.	ПР18. Вживати ефективних заходів щодо збереження здоров'я (власного й оточення) та за потреби визначати зміст запиту та супервізії.	ЗК14. Здатність розпізнавати власні емоційні стани та знаходити шляхи їх регуляції
4.	ПР19. Володіти знаннями про особливості психофізіологічного розвитку особистості; розуміти використання відповідних психотехнологій у разі необхідності надання психологічної допомоги.	СК12. Здатність використовувати професійно-профільовані знання, уміння і навички в процесі фахової діяльності.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС
	Модуль I. Теоретико-методологічні основи психології здоров'я	20	8	2	10	28	6	4	-	2	48
1.	Тема 1.1. Психологія здоров'я як наука. Еталони здоров'я	8	2		6	8	1	1			10
2.	Тема 1.2. Психологічні чинники здоров'я.	2	2			2	1	1			10
3.	Тема 1.3. Внутрішня картина здоров'я та ставлення до здоров'я.	4	2		2	6	1	1			10
4.	Тема 1.4. Гармонія особистості та здоров'я.	2			2	6	2			2	10
5.	Тема 1.5. Емоційні стани людини та її здоров'я	4	2	2		6	1	1			8
	Модуль II. Психологічне забезпечення здоров'я людини	16	6	10	2	24	6	2	4	-	30
6.	Тема 2.1. Діагностичні методи в психології здоров'я.	4	2	2		6	1	1			10
7.	Тема 2.2. Психорегуляція та психологічні механізми забезпечення психічного здоров'я особистості	6	4	2	2	8	3	1	2		10
8.	Тема 2.3. Проблеми збереження психічного здоров'я на різних вікових етапах	6		6		10	2		2		10
Разом:		36	14	12	12	52	12	6	4	2	78

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС 90 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Теоретико-методологічні основи психології здоров'я

Тема 1.1. Психологія здоров'я як наука. Еталони здоров'я.

Зміст теми: Психологія здоров'я як наука. Мета психології здоров'я. Практичні завдання психології здоров'я. Напрями дослідження психології здоров'я. Взаємозв'язок психології здоров'я з іншими науками. Поняття здоров'я, його зміст в розумінні різних авторів. Типи здорових людей. Підходи до дослідження феномена здоров'я

(нормоцентричний, феноменологічний, холістичний, крос-культурний, дискурсний підхід, аксіологічний підхід, інтегративний підхід). Рівні здоров'я людини (біологічний, психологічний, соціальний). Сутність психологічного здоров'я. Сфери психічного і психологічного здоров'я. Ознаки психічного здоров'я. Критерії психічного здоров'я.

Найпоширеніші еталони здоров'я (античний, адаптаційний, антропоцентричний). Основні принципи побудови цілісної моделі психічного здоров'я особистості. Головні критерії еталону здоров'я особистості згідно ВООЗ. Критерії психічного здоров'я. Модель здорової особистості за К.Роджерсом. Цілісна концепція про рівні психічного здоров'я Б.С.Братуся. Поняття «норма» та «патологія». Еталони здоров'я та здорової особистості в гуманістичній психології. Екзистенційно-феноменологічний еталон психологічного здоров'я особистості. Модель здорової особистості в теорії А.Маслоу. Гуманістична ідея здорової особистості (Г.Олпорт). Сенс життя як умова здоров'я (В.Франкл). Моделі здоров'я (П.І.Калью). Виміри психологічного здоров'я (А. Елліс).

Тема 1.2. *Психологічні чинники здоров'я.*

Зміст теми: Детермінантами здоров'я за моделлю Лалонда. Групи психологічних чинників, що корелюють зі здоров'ям і хворобою. Незалежні, або попередні, чинники: чинники, що сприяють здоров'ю та / або хворобі (поведінкові патерни, підтримуючі диспозиції, емоційні патерни); когнітивні чинники (уявлення про здоров'я і хвороби, про норму в психіці і соматичі; різноманітні моделі віри в лікування, в профілактику; уявлення про контроль за обставинами життя, установки, цінності, атрибуції, психотерапевтичні міфи, сприйняття ризику та вразливості, самооцінка здоров'я); чинники соціального середовища (соціальна підтримка, вплив сім'ї та професійного оточення); демографічні чинники (вік, стать, етнічні групи і соціальні класи). Передавальні чинники: стратегії подолання (копінг), вживання і зловживання речовинами, види поведінки, що сприяють здоров'ю (фізична активність, вибір екологічного середовища і самозберігаюча поведінка загалом), дотримання правил з підтримки здоров'я і прихильність їм. Групи чинників-мотиваторів: стресори (загальний стрес), існування в хворобі, адаптаційні можливості людини. Взаємодія факторів.

Тема 1.2. *Внутрішня картина здоров'я та ставлення до здоров'я.*

Зміст теми: Поняття «внутрішня картина хвороби» (ВКХ). Рівні ВКХ. Типологія реакцій на хворобу. Співвідношення ВКЗ і ВКХ. Різні наукові підходи до визначення поняття «внутрішня картина здоров'я» (ВКЗ). Функції ВКЗ. Критерії психологічної діагностики ВКЗ. Типи ВКЗ та їх діагностичні критерії. Основні грані, компоненти структури ВКЗ. Теоретична модель внутрішньої картини здоров'я, її компоненти (сенситивний, когнітивний, емоційний, ціннісно-мотиваційний). Чинники формування ВКЗ. Ставлення до здоров'я та його компоненти. Критерії адекватності / неадекватності ставлення до здоров'я. Чинники формування ставлення людини до здоров'я. Спосіб життя як специфічне відбиття ставлення людини до здоров'я. Цілеспрямоване формування позитивної установки до здорового способу життя.

Тема 1.4. *Гармонія особистості і здоров'я.*

Зміст теми: Гармонія особистості, ознаки гармонійної особистості. Гармонія життєвого простору й стосунків особистості. Гармонійний та дисгармонійний (акцентуований) типи характеру. Рівні та типи гармонійності характеру особистості. Гармонія особистості і потенціал здоров'я. Програма розвитку потенційних можливостей людини («квітка потенціалів» Б.Г.Ананьєва) як умова особистісного зростання та забезпечення душевного, тілесного та соціального здоров'я.

Тема 1.5. *Емоційні стани людини та її психічне здоров'я.*

Зміст теми: Стан та психічний стан. Класифікація психічних станів. Негативні психологічні стани організму і психіки. Нервово-психічна напруга, стомлення, стрес. Симптоми патологічного стресу. Захворювань, що виникають унаслідок стресу. Види стресу: системний (фізіологічний), психологічний (емоційний). Специфіка екзаменаційного стресу студентів. Особливості поведінкових реакцій людини в екстремальних ситуаціях. Психічне здоров'я людини й депресивні стани. Умови попередження перевтоми, хронічної втоми, сильного стресу. Поняття психологічної (емоційної) стійкості та шляхи її формування. Види позитивних емоцій. Джерела позитивних емоцій. Вплив позитивних емоцій на психічне здоров'я.

Модуль II. Психологічне забезпечення здоров'я людини

Тема 2.1. *Діагностичні методи в психології здоров'я.*

Зміст теми: Рівні здоров'я людини (біологічний, психологічний і соціальний). Стани індивіда в континуумі «здоровий - хворий». Типи діагностичних моделей у психології здоров'я: нозологічна діагностика (медична (клінічна) діагностика, функціональна діагностика); донозологічна діагностика (метод математичного аналізу серцевого ритму, «адаптаційний потенціал»); діагностика здоров'я за прямими показниками (визначення біологічного віку; оцінка енергетичного потенціалу); психодіагностика (рисункові, проективно-бланкові, опитувальні, об'єктивно-маніпуляційні, психо-фізіологічні методи тощо); самодіагностика (методом самооцінки, об'єктивні методи: пульсометрія, тонометрія, визначення частоти дихання, вимірювання температури тіла, антропометрія).

Психологічні методи діагностики (спостереження, експеримент, вимірювання, бібліографічний метод, бесіда (інтерв'ю), опитування), особливості їх використання. Поняття моніторингу здоров'я та його значення. Основні теоретичні підходи до вивчення психічного здоров'я (гносеологічний, суб'єктно-діяльнісний, діяльнісний, екопсихологічний, системний підходи).

Тема 2.2. *Психорегуляція та психологічні механізми забезпечення психічного здоров'я особистості*

Зміст теми: Саморегуляція стану (поняття, суб'єкт, мета, напрями) та поведінки в забезпеченні здоров'я. Методи саморегуляції (аутогенне тренування, самопереконання, самонавіювання, біологічний зворотний зв'язок, медитація, йога, психом'язове тренування, ідеомоторне тренування тощо). Рівні психічної саморегуляції (інформаційно-енергетичний; мотиваційний; емоційно-вольовий; індивідуально-особистісний). Самоконтроль стану та поведінки у забезпеченні здоров'я (самоконтроль психічних процесів, мовної діяльності, психомоторики). Механізми компенсації в забезпеченні психічного здоров'я. Психогігієна (завдання, предмет, розділи) та збереження здоров'я людини.

Тема 2.3. *Проблеми збереження психічного здоров'я на різних вікових етапах*

Зміст теми: Вплив віку на ставлення до здоров'я. Вплив перинатального та постнатального періодів на здоров'я людини. Вплив характеру пологів на специфіку онтогенеза людини. Здоров'язбереження у ранньому дитинстві та дошкільному віці. Типи неправильного виховання, які пов'язані з дитячими неврозами. Шкільний вік та здоров'я учнів. Причини порушень психологічного здоров'я дітей. Рівні соціально-психологічної дезадаптації і пов'язаних з ними емоційних розладів в аспекті здоров'я особистості учнів. Життєвий період молодості і психічне здоров'я студентів. Несприятливі фактори, які

приводять до порушень психічного здоров'я студентів, та їх психопрофілактика. Зрілий вік і професійне здоров'я. Ознаки здоров'я у зрілому віці. Зв'язок професійного здоров'я із загальним здоров'ям людини. Закономірності старіння та особливості довгожителства (фізіологічні зміни старіючого організму, згасання інтелектуальних функцій, стан психічного занепаду як характеристики старіння). Особливості профілактики старіння.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання здобувачів освіти здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння здобувачами освіти навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульні контрольні роботи;
- есе, доповідь;
- обговорення проблемних ситуацій;
- робота з діагностичним інструментарієм.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння здобувачами освіти навчального матеріалу по завершенню курсу): залік – розв'язання практичних ситуацій.

Кожний модуль включає бали за поточну роботу здобувача освіти на практичних, семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу. Модульний контроль знань здобувачів освіти здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних і семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених за 5-бальною шкалою, отриманою на усіх заняттях даного модуля.

Виконання тестових завдань здійснюється в режимі діагностики, або за допомогою роздрукованих завдань. Оцінювання тестів проводиться за власною методикою з приведенням підсумку до встановленої в рейтинговій шкалі балів.

Доповіді, підготовлені за заданою тематикою, обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання залік

Студент може набрати протягом вивчення дисципліни необхідну кількість балів для заліку. За бажанням підвищити кількість балів, студент може, склавши заліку. За результатами заліку можна отримати від 0 до 100 балів. Остаточна оцінка – це кращий бал. Об'єктом підсумкового контролю знань студентів у формі заліку є виконання практичних завдань, що відображають програмний курс навчальної дисципліни й потребують вміння синтезувати отримані знання та розв'язання практичних ситуацій.

Студент за результатами поточного контролю може отримати від 0 до 100 балів. Критично-розрахунковий мінімум для допуску до заліку – 35 балів.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу**Основна література**

1. Галецька І., Сосновський Т. Психологія здоров'я: теорія та практика. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. 338 с.
2. Коцан І. Я., Ложкін Г. В., Мушкевич М. І. Психологія здоров'я людини / За ред. І. Я. Коцана. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2011. 430 с.
3. Толкунова І.В., Гринь О.Р., Смоляр І.І., Голець О.В. Психологія здоров'я людини / за ред. І.В.Толкунової. Київ: 2018. 156 с.

Допоміжна література

4. Ананьев, В. А. Психология здоровья. Книга 1: Концептуальные основы психологии здоровья. Санкт-Петербург : Речь, 2006. 384 с.
5. Андрусик О. О., Емоційна стійкість особистості: теоретичний аспект. *Габітус*. 2020. Випуск 19. С.79-80.
6. Афанасьєва Н. Є. Основи психогієни та психопрофілактики: навч. пос. Харків: НУЦЗУ, 2016. 91 с.
7. Бацилева О. В., Пузь І. В., Гресько І. М. Особливості ставлення до здоров'я молоді з різним рівнем психоемоційного напруження. *Психологічний часопис*. 2018. № 6. С. 167-183.
8. Башмакова О. В. Емоційні та психосоціальні чинники ставлення до здоров'я Автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.01 / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ, 2007. 20 с.
9. Богуш В. М. Особливості прояву екзаменаційного стресу у студентів ДВНЗ. *Молодий вчений*. 2017. № 9.1. С. 1-4.
10. Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження : колективна монографія / за заг. ред. проф. Ю. Д. Бойчука. Харків: Вид. Рожко С. Г., 2017. 488 с.
11. Видолоб Н. О. Розуміння психічного здоров'я особистості представниками гуманістичної психології. *Молодий вчений*. № 9.1 (49.1), вересень, 2017. С.21-24.

12. Волошко, Н. Детермінанти ставлення до здоров'я і здорового способу життя. *Зб. наук. праць "Проблеми сучасної психології"*, 2019. Вип.11. С.115-124. <http://journals.uran.ua/index.php/2227-6246/article/view/161278>
13. Вольнова Л. М. Чинники ризику для психічного здоров'я дітей при вступі до молодшої ланки школи. *Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти : зб. матеріалів V Міжн. наук.-практ. конф. / Кам'янець-Подільський нац. ун-т імені Івана Огієнка ; [відпов. секр. К. І. Демчик]. Київ : Міленіум, 2019. С.41-43.*
14. Вплив пренатального та перинатального досвіду на психологічний розвиток дитини. Луцьк, 2014. 64 с.
15. Гладощук О.Г. Психічне здоров'я студентської молоді як сучасна валеологічна проблема. *Pedagogy of Physical Culture and Sports*. 2009. №8. С.37-40.
16. Гурлева Т. С. Дослідження поняття «гармонія» в аспекті життєвих смислів особистості. *Psychological Journal*. № 6 (16) 2018. С.67-81.
17. Гусак П. М., Зимівець Н. В., Петрович В. С. Відповідальне ставлення до здоров'я: теорія та технології: Монографія. Луцьк: ВАТ „Волинська обласна друкарня”, 2009. 219 с.
18. Дзюба Т. М. Професійне здоров'я в системі ціннісних орієнтацій професіонала. *Наука і освіта*. 2014. №6. С.46-50.
19. Дзюба Т. М., Коваленко О. Г. Психологія дорослості з основами геронтопсихології. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. проф. В. Ф. Моргуна. Полтава, 2013. 172 с.
20. Дзюба Т. М. Концептуальні моделі професійного здоров'я особистості. *Актуальні проблеми психології*. 2017. Том I. Випуск 47. С.8-14.
21. Добридень О. В. Потенціал здоров'я людини в сучасних умовах. *Грані : Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах*. 2016. № 4 (132). С. 45-50.
22. Дубчак Г. Особливості проявів стресових станів сучасних студентів закладів вищої та професійної освіти. *Psychology of Personality*. 2019. Т. 10. №. 1. С. 74-80.
23. Жигалкіна (Лебедева) Н. В. Проблема здоров'я в психологічній науці. *Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. Психологія*. Том 21. Випуск 2 (42). 2016. с.59-65.
24. Замрозович-Шадріна С. Проблеми збереження та зміцнення здоров'я дітей дошкільного віку. *Обрії*. 2014. Вип. №2 (39). С. 12-14.
25. Коқун О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: Монографія. Київ: ДП "Інформ.-аналіт. агенство", 2012. 200 с.
26. Коқун О. М., Пішко І. О., Лозінська Н. С., Копаниця О. В., Малхазов О. Р. Збірник методик для діагностики психологічної готовності військовослужбовців військової служби за контрактом до діяльності у складі миротворчих підрозділів: Методичний посібник. Київ: НДЦ ГП ЗСУ, 2011. 281 с.
27. Костриця А. С., Сорочинська О. А. Психічне здоров'я учнів початкової школи та умови його збереження під час навчально-виховного процесу. *Materials of the XI International scientific and practical conference, "Science and civilization"*. 2015. Volume 11. Pedagogical sciences. Sheffield. Science and education LTD. S. 79-83.
28. Кравчук Л. В., Бондаренко С. В., Кадобний Т. Б. Ідеї Сковороди у здоров'язберігаючій філософії сучасного суспільства. *Медична освіта*. 2013. №1. С.77-80.
29. Крюкова Л. Вплив емоційної сфери на процеси адаптації першокласника до навчального процесу. *Психологія: реальність і перспективи. Зб. наук. праць РДГУ*. № 13 (2019). С.57-63.

30. Кукуленко-Лук'янець, І. Психологічні аспекти творення життєвого простору жінки. *Зб. наук. праць "Проблеми сучасної психології"*, 2019. Вип. 18. С.418-427.
31. Методики вивчення повсякденного стресу і способів розв'язання кризових життєвих ситуацій / О. Я. Кляпець, Б. П. Лазоренко, Л. А. Лепіхова, В. В. Савінов ; За ред. Т. М. Титаренко. Київ : Міленіум, 2009. 120 с.
32. Нікітчина С. О. Духовні аспекти здоров'я в поглядах Я.А. Коменського і Г.С. Сковороди. *Гуманітарний вісник ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди"* : наук.-теорет. зб. / гол. ред. В. П. Коцур. Переяслав-Хм. : Лукашевич О. М., 2012. Вип. 27 : Педагогіка. Психологія. Філософія. С. 422-426.
33. Організація самовиховання особистості. Навч.-метод. посібник для педагогів (матеріали авторської творчої майстерні). Частина 1. Коучингові підходи в організації самовиховання особистості / За заг. ред. Ліліани Кудрик. Львів: КЗ ЛОР «ЛОППО», 2020. 100 с.
34. Острохова Н. М. Психологія сімейних стосунків та неврози у дітей [Електронне видання]. Посібник. Некрасівськ, 2020. 20 с. Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/posibnik-psihiologiya-simejnih-stosunkiv-ta-nevrozi-u-ditej-283860.html>
35. Павлик Н. В. Гармонійність характеру студентів духовного училища та майбутніх психологів. *Актуальні проблеми психології / Психологія обдарованості* : зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2013. Вип. 9. Т. VI. С. 381–391.
36. Пляка Л. В. Психологічне здоров'я студента як психологічна проблема. *Зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України* / за ред. С. Д. Максименка. Київ : ГНОЗІС, 2011. Том XIII. Ч. 2. С. 315–322.
37. Психогігієна сімейних взаємовідносин. Забезпечення психічного здоров'я, розвитку дитини – завдання батьків: навч.-метод. посібник [Електронне видання] / Автор-укладач - Гловацька О.В. Вінниця, 2010. 26с. Режим доступу: https://komr.gov.ua/download_file_id/15064
38. Психологія здоров'я: учебник для вузов [Електронне издание] / Под ред. Г. С. Никифорова. СПб.: Питер, 2006. 607 с. Режим доступу: [http://univer.nuczu.edu.ua/tmp_metod/644/Psihiologiya_zdorov'ya_\(Pod_red._G.S._Nikiforova,_2006\).pdf](http://univer.nuczu.edu.ua/tmp_metod/644/Psihiologiya_zdorov'ya_(Pod_red._G.S._Nikiforova,_2006).pdf)
39. Ржевська-Штефан З. О. Психологія здоров'я: навч.-метод. посібник. Кіровоград: «Імекс ЛТД», 2010. 34 с.
40. Романів О. П., Надь Б. Я. Перинатальний період як особливий етап становлення особливостей психічного здоров'я особистості. *Україна. Здоров'я нації*. 2017. № 3. С. 212-215.
41. Романовський О. Г., Михайличенко В. Є. Філософія досягнення успіху. Харків: НТУ «ХПІ», 2003. 696 с.
42. Сидоренко О. Б. Саморегуляція як механізм психологічної реабілітації військовослужбовців. *Актуальні проблеми психології: Зб. наук. праць Ін-ту пс-ії імені Г.С. Костюка НАПН України. Том. XI: Психологія особистості. Психологічна допомога особистості*. 2017. Випуск 15. С. 545-560.
43. Синиця Т. О. Ментальний фітнес як один із сучасних напрямів оздоровчої фізичної культури. *Актуальні проблеми фізичного виховання різних верств населення. Збірник наукових праць*. Харків, 2018. С.227-233.

44. Сучасні методи і засоби для визначення і діагностування емоційного стресу : монографія / за заг. ред. О. П. Мінцера. Вінниця : ВНТУ, 2010. 228 с.
45. Сучасні технології збереження здоров'я учнів у діяльності психологічної служби і психолого-медико-педагогічних консультацій : Посіб. / авт. кол.: А. Г. Обухівська., Т. В. Жук, О. А. Зеленько та ін. ; за ред. А. Г. Обухівської. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2016. 218 с.
46. Теплюк А. Сім'я як первинне джерело психічного здоров'я дитини дошкільного віку. *Збірник наукових праць "Проблеми сучасної психології"*. 2019. Вип.21. С.692-707.
47. Терещук А. Д. Психологічна допомога дітям з порушеннями емоційної сфери. *Зб. наук. праць Ін-ту пс-ії імені Г. С. Костюка НАПН України. Проблеми загальної та педагогічної психології*. 2012. Т. 24, ч. 5. С. 217-229.
48. Терлецька Л. Г. Побудова моделі психічного здоров'я особистості. *Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту Психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Том 7. Екологічна психологія*. 2003. Вип. 1. С.395-398.
49. Титаренко Т. М. Індикатори психологічного здоров'я особистості. *Психологічні науки: проблеми і здобутки*. 2016. Вип. 9. С. 196-215.
50. Тіхонова М. І. Адаптаційні порушення емоційної сфери першокласників. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Педагогіка і психологія*. 2013. Т. 21, вип. 19. С. 137-142
51. Токман А. А., Немченко Н. В. Психологія способу життя: навч. посіб. Ч. II. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2017. 300 с.
52. Філімончук А. В. Психологічні чинники порушення психічного здоров'я дитини. *Психолог*. № 6, 2009. С. 26-31.
53. Фірсова О. Ю. Вплив стану психічного здоров'я студентів у період навчання у ВНЗ на реалізацію їх особистості. *Наука і освіта*. 2010. № 3. С. 131-137.
54. Формування здорового способу життя. Навчально-методичні рекомендації / Авт. колект. Т. Андриученко, О. Вакуленко, В. Волков, Н. Дзюба, В. Коляда, Н. Комарова, І. Пеша, Н. Тілікіна (кер. авт. колект. О. Вакуленко). Київ : ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», 2018. 100 с.
55. Ханецька Т. І., Праченко О. К. Психосоматична проблема в контексті психології здоров'я. *Innovative Solutions in Research and Education: Conference Proceedings of the 1st International Conference*, February 24-26, 2021. São Paulo, Brazil, Primedia elaunch LLC. P.24-29.
56. Царенко Л. Г. Моделі здоров'я в інтерпретації особистого досвіду. *Вісник психології і педагогіки: зб. наук. праць* [Електронний ресурс]. Випуск 9. Київ, 2012. Режим доступу:
<https://lib.iitta.gov.ua/5423/1/%D0%A6%D0%B0%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D0%9B.%D0%93.%D0%92%D1%96%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf>
57. Штифурак В. С., Шпортун О. М. Феноменологія, практика та корекція психологічного здоров'я особистості: монографія. Вінниця, 2019. 331 с.
58. Якимчук О. І., Ханецька Т. І. Вплив сім'ї на виникнення психосоматичних розладів у дітей молодшого шкільного віку. *Науковий часопис УДУ імені М. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки : зб. наук. праць / за наук. редакцією І.С. Булах*. Київ : Вид-во УДУ імені М. Драгоманова, 2021. Вип. 14 (59). С. 90-104.

59. Barrack Che. A Journey of Love: The Influence of Prenatal and Perinatal Psychology on Parent-Child Bonding. *Journal of Prenatal and Perinatal Psychology and Health*. 2007. Vol.22(1). P.55-78.
60. Bowlby J. The nature of the child's tie to his mother. *International Journal of Psycho-Analysis*, 1958, Vol.39, P.350-373.
61. Deeks A., Lombard C., Michelmore J. et al. The effects of gender and age on health related behaviors. *BMC Public Health*. 2009. Vol.9. P.213.
62. Dipietro J. Prenatal/Perinatal Stress and Its Impact on Psychosocial Child Development [online]. *Encyclopedia on Early Childhood Development*. 2002. P.1-5. Available at: https://www.researchgate.net/publication/252210157_PrenatalPerinatal_Stress_and_Its_Impact_on_Psychosocial_Child_Development
63. Fuchs M. Your Personality Could Add Years of Healthy Living [online]. *TIME USA, LLC*. November, 8, 2021. Available at: <https://time.com/6114950/personality-traits-longevity/>
64. Govindaraju D., Atzmon G., Barzilai N. Genetics, lifestyle and longevity: Lessons from centenarians [online]. *Appl Transl Genom*. 2015 Feb 4; 4:23-32. Available at: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4745363/>
65. Hofman C. S. et al. The influence of age on health valuations: the older olds prefer functional independence while the younger olds prefer less morbidity [online]. *Clinical interventions in aging*. 2015. Vol. 10. P.1131–1139. Available at: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4501683/>
66. Lawrence E. M., Mollborn S., Hummer R. A. Health lifestyles across the transition to adulthood: Implications for health [online]. *Soc Sci Med*. 2017 Nov; 193:23-32. Available at: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/28992538/>
67. Linnell, S., Paton, J., Miller, J., Horsfall, D., & Hsu, C. -I. Recovering Creativity: Understanding the role of art in mental health recovery through the voices and images of people with lived experience of major mental illness [online]. – Research Report, Western Sydney University, **December**, 2018. 46 p. Available at: <https://researchdirect.westernsydney.edu.au/islandora/object/uws:35380>
68. Olza I., Uvnas-Moberg K., Ekström-Bergström A., Leahy-Warren P., Karlsdottir S.I., Nieuwenhuijze M., et al. Birth as a neuro-psycho-social event: An integrative model of maternal experiences and their relation to neurohormonal events during childbirth [online]. *PLOS ONE*. Collection Social Psychiatry. 2020. Vol. 15(7): e0230992. Available at: <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0230992>
69. Sharma A., Madaan V., Petty F.D. Exercise for mental health [online]. *The Primary Care Companion to The Journal of Clinical Psychiatry*. 2006. Vol.8(2). P.106. Available at: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1470658/>
70. Smith Ch. The Role of Creativity in the Recovery Process [online]. *Granite Recovery Centers*. March 2, 2021. Available at: <https://www.graniterecoverycenters.com/resources/the-role-of-creativity-in-the-recovery-process/>
71. Stuckey H.L., Nobel J. The connection between art, healing, and public health: a review of current literature [online]. *The American Journal of Public Health*. 2010 Feb; Vol.100(2). P.254-263. Available at: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2804629/>
72. Wagner L. S., Wagner T. H. The Effect of Age on the Use of Health and Self-Care Information: Confronting the Stereotype [online]. *The Gerontologist*. Vol. 43, Issue 3, June 2003. P. 318–324. Available at: <https://academic.oup.com/gerontologist/article/43/3/318/901154>

73. World Health Organization. World Health Report [online]. 2002, November. Available at: <http://www.who.int/whr/en>

VII. Інформаційні ресурси

74. Сайт наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова. Розділ «Психологія». URL: <https://lib.npu.edu.ua/search-form?searchword=%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F&searchphrase=all>

75. Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Наукова періодика (пошук за ключовими словами). URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21CNR=20

76. Світова цифрова бібліотека. Розділ «Психологія». URL: <https://www.loc.gov/collections/world-digital-library/?q=psychology>

77. Цифрова бібліотека освітніх ресурсів «Академія». Розділ «Психологія». URL: <https://npu-ua.academia.edu/search?q=%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F>

78. Цифрова бібліотека тематичних текстових збірок. URL: <https://www.twirpx.com>

79. Хобі-терапія або як допомогти собі без психотерапевта. URL: <https://blog.stu.cn.ua/2019/07/18/hobi-terapija-abo-jak-dopomogti-sobi-bez/> ТА <https://blog.stu.cn.ua/2019/07/26/hobi-terapija-abo-jak-dopomogti-sobi-bez-2/>

80. Directory of Open Access Books. URL: <https://www.doabooks.org>

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ПСИХОСОМАТИЧНЕ ЗДОРОВ'Я

В СИСТЕМІ «МАТИ-ДИТИНА»

Розробник програми: *Праченко Олена Костянтинівна*,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації.

І. Пояснювальна записка

Навчальна програма вибіркової навчальної дисципліни «*Психосоматичне здоров'я в системі «мати-дитина»*» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «*Психологія*».

Міждисциплінарні зв'язки: Дисципліна тісно пов'язана із загальною, соціальною, віковою, педагогічною психологією, з психофізіологією та психосоматикою, клінічною психологією, психодіагностикою, системою психологічної служби, психопрофілактикою та патопсихологією, консультативною психологією та психокорекцією, політичною психологією, основами психотерапії. Вона має розкрити майбутнім фахівцям-психологам специфіку роботи з дітьми різного віку з психосоматичними порушеннями та психологічного супроводу сімей, в яких виховуються діти з психосоматичними порушеннями; сучасні питання проблемного характеру діагностичної, корекційної та профілактичної діяльності у галузі психології щодо вирішення прикладних питань впливу психологічного стану матері у період вагітності, стилю її взаємодії з дитиною у післяпологовий період на виникнення психосоматичних порушень у дітей різного віку.

Мета і завдання навчальної дисципліни.

Мета курсу «*Психосоматичне здоров'я в системі «мати-дитина»*» полягає в оволодінні студентами знаннями про психосоматичні розлади у дітей та підлітків, фактори їх виникнення, психологічні чинники та вплив сім'ї на виникнення і протікання психосоматичних розладів, вікові особливості формування особистості, фактори ризику виникнення психосоматичних розладів у дітей та підлітків, методи корекції та терапії, спрямованих на оптимізацію стану дітей і підлітків, що страждають психосоматичними розладами

Завданнями вивчення дисципліни «*Психосоматичне здоров'я в системі «мати-дитина»*» є сформування уявлення про психосоматику як розділ медичної та клінічної психології галузі, її предмет, завдання, методи дослідження; систематизувати знання про основні психосоматичні теорії, сформуувати уявлення про основні види та чинники психосоматичних розладів у дітей, сформуувати уявлення про ставлення людини до хвороби та чинники його формування, сформуувати уявлення про організацію діяльності психолога з дітьми та підлітками.

Завдання курсу:

1. Ознайомити студентів з понятійно-категоріальним науковим апаратом психосоматики.
2. Надати студентам інформацію щодо чинників психосоматичних розладів у дітей;
3. Навчити студентів практично використовувати базові знання психологічних особливостей, типів сімей та їх структури, з ціллю подолання психосоматичних розладів у дітей;
4. Ознайомити студентів з специфікою впливу емоційного стану матері на виникнення психосоматичних розладів, різної етіології, у дітей ;
5. Сформуванати вміння самостійного підбору методів та методик для визначення наявності психосоматичного порушення у дітей, його чинників та складності .

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР21. Професійно орієнтуватися у сучасних теоретичних підходах та практичних напрямках, інноваційних технологіях і методах; застосувати інноваційні підходи для вирішення професійних завдань, використовувати набуті нові знання та розробки у практичній діяльності.	ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психологічних наук, що передбачають застосування основних психологічних теорій, методів і характеризуються комплексністю й невизначеністю умов.
2.	ПР5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.	ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
3.	ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.	ЗК12. Здатність до розвитку особистісного потенціалу у майбутній професійній діяльності.
4.	ПР4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.	СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.
5.	ПР12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів тощо, відповідно до вимог замовника.	СК13. Здатність виявляти потреби, планувати, координувати та надавати основні види психологічних послуг та організувати роботу і супровід різних вікових груп і верств населення.

6.	ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.	ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності. ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії. ЗК12. Здатність до розвитку особистісного потенціалу у майбутній професійній діяльності.
7.	ПР11. Складати та реалізовувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій.	ЗК5. Здатність бути критичним і самокритичним. ЗК6. Здатність приймати обґрунтовані рішення. ЗК9. Здатність працювати в команді. СК11. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС
	Модуль 1. Визначення психосоматики. Основні поняття та характеристики хвороби/здоров'я.	46	6	8	32	44	2	2	2	38	
1.	Тема 1. Психосоматика як розділ медицини і медичної психології. Класифікація психосоматичних розладів.	6	2	4		16	2			2	18
2.	Тема 2. Ставлення людини до хвороби.	4	2	2		8					10
3.	Тема 3. Психосоматичні розлади у дітей та підлітків.	4	2	2		8	4	2	2		10
	Модуль 2. Сім'я як чинник здоров'я дитини. Роль матері у виникненні психосоматичних порушень дитини.	44	8	14		22	46	4	2	40	
6.	Тема 5. Порушення емоційної сфери матері як	6	2	4		8	2	2			10

	фактор виникнення психосоматичних порушень у дітей. Вплив емоційного стану матері на внутрішньоутробний розвиток дитини.										
7.	Тема 6. Вплив сімейних відносин на виникнення психосоматичних захворювань у дітей та підлітків.	4	2	2	5	2		2		10	
8.	Тема 7. Вплив емоційного стану матері на виникнення хвороб дихальної системи, серцево судинної, гастроентерологічного профілю у дитини.	6	2	4	4					10	
9	Тема 8. Основи техніки корекції психосоматичних порушень в дитячому та підлітковому віці.	6	2	4	5	2	2			10	
Разом:		90	14	22		54	90	6	4	2	78

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС 90 годин.

III. . Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль 1. Визначення психосоматики. Основні поняття та характеристики хвороби/здоров'я.

Тема 1. *Психосоматика як розділ медицини і медичної психології. Класифікація психосоматичних розладів.*

Зміст теми: Визначення поняття «психосоматика». Предмет і завдання психосоматики. Психосоматичні розлади та захворювання: конверсійні симптоми, функціональні синдроми, психосоматози. Методи психосоматики: метод поперечних зрізів, лонгитюний метод, експеримент, оцінка ефективності, нарративний аналіз, фокус-групи. Класифікація К. Ясперса. Психоаналітична класифікація. Органічні, функціональні та психогенні розлади. Психіатрична класифікація.

Тема 2. *Ставлення людини до хвороби.*

Зміст теми: Аналіз термінів, які використовуються для позначення відношення людини у хвороби. Характеристики ставлення людини до хвороби: цілісність, активність, свідомість, вибірковість. Компоненти ставлення людини до хвороби: когнітивний, емоційний, мотиваційний, поведінковий, тимчасовоюий. Динаміка відношення людини до хвороби. Фактори формування ставлення людини до хвороби.

Тема 3. *Психосоматичні розлади у дітей та підлітків.*

Зміст теми: Фактори психосоматичних розладів у дитячому та підлітковому віці. Сімейні відносини як фактор психосоматичних розладів. Симптоми психосоматичних розладів у дітей та підлітків. Регрес психомовного розвитку; епілептичні напади в анамнезі

до появи симптомів РАС; нейрометаболічні та нейрогенетичні захворювання; наявність пароксизмальних станів у формі порушень або втрати свідомості (наприклад абсансів).

Модуль 2: Сім'я як чинник здоров'я дитини. Роль матері у виникненні психосоматичних порушень дитини.

Тема 4. Порушення емоційної сфери матері як фактор виникнення психосоматичних порушень у дітей. Вплив емоційного стану матері на внутрішньоутробний розвиток дитини.

Зміст теми: Особистість матері і ставлення її до хвороби. Емоційні розлади матері та їх вплив на хворобливість дітей. Аспект спадковості, реакція матері на спадкові хвороби. Типи ставлення матері до дитини. Імунітет дитини. Психологічний дискомфорт. Ставлення матері до ситуації вагітності. Соматизована депресія, причини та наслідки. Ефект «прихованого самогубства». Тривжність, невпевненість, злість матері та її вплив на розвиток плоду.

Тема 6. Вплив сімейних відносин на виникнення психосоматичних захворювань у дітей та підлітків.

Зміст теми: Внутрішньосімейна атмосфера як фактор здоров'я. Соматизована депресія у дітей. Типи сімей, сімейного виховання. Батьківська позиція. Поняття про «вигідність хвороби».

Тема 7. Вплив емоційного стану матері на виникнення хвороб дихальної системи, серцево судинної, гастроентерологічного профілю у дитини.

Зміст теми: «Маска» хвороби. Види «масок» хвороб дитини. Вплив самовідчуття, думок та емоцій матері на психосоматичне здоров'я дитини. Затяжні хвороби. Наслідки затяжних хвороб для підлітків. Психологічні причини частого нежитю, ангіни, аденоїдів.

Тема 8. Основи техніки корекції психосоматичних порушень в дитячому та підлітковому віці.

Зміст теми: Психоаналітичний і культурно-історичний підходи до психосоматическому розвитку дитини. Основні лінії психосоматичного розвитку на різних вікових етапах, види психосоматичних розладів у дітей. Особливості батьківського ставлення до дітей в умовах хронічного захворювання, патогенні типи дитячо-батьківських відносин: симбіоз і авторитарно-якою відхилено ставлення. Профілактика дитячих психосоматичних розладів.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульні контрольні роботи;
- реферати;
- презентації;
- інше.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу):

- залік;
- підсумкове опитування.

Форми і методи поточного контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських і практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацювати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань;
- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів:

- тестові завдання;
- обговорення проблеми, дискусія;
- захист рефератів;
- аналіз конкретних ситуацій (поданих у вигляді усного, текстового або графічного матеріалу);
- ділові ігри (кейс-методи);
- самостійна робота студентів;
- інші.

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних і семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях даного модуля.

Виконання тестових завдань здійснюється в режимі діагностики, або за допомогою роздрукованих завдань. Оцінювання тестів проводиться за власною методикою з приведенням підсумку до встановленої в рейтинговій шкалі балів.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота.

Модульна контрольна робота з дисципліни «Психосоматичне здоров'я в системі «мати-дитина»» складається з тридцяти питань відкритого, закритого та практичного типу. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер.

Студент за результатами поточного контролю може отримати від 0 до 90 балів.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання *залік*

Об'єктом підсумкового контролю знань студентів у формі заліку є усне опитування чи виконання тестових завдань, що відображають програмний курс навчальної дисципліни й потребують вміння синтезувати отримані знання. Питання до усного опитування логічно врівноважують теоретичну і практичну складову підсумкової залікової роботи.

Підсумкова оцінка курсу навчальної дисципліни «Психосоматичне здоров'я в системі «мати-дитина»» є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності: поточне та підсумкове опитування рівня засвоєння теоретичного матеріалу під час аудиторних занять та самостійної роботи (реферат); оцінка (бали) за виконання семінарських творчих завдань. Підсумкова оцінка виставляється після повного вивчення навчальної дисципліни, яка виводиться як сума проміжних оцінок, отриманих на практичних та семінарських заняттях. Поточна і підсумкова успішність студентів з дисципліни оцінюється від 0 до 100 балів (включно).

Студент одержує залік, якщо за результатами поточного контролю він набрав 60 і більше балів. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав менше 60 балів, він повинен виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів одержати відповідну кількість залікових балів з дисципліни. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий результат, він також може виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів підвищити свою підсумкову оцінку з дисципліни. Остаточна оцінка рівня знань студентів складається з рейтингу навчальної роботи, для оцінювання якої призначається максимально 100 балів. Порядок переведення рейтингових балів до національної (4 бальної) та європейської (ECTS) шкали представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основна

1. Вавилова В.П. Профилактика психосоматической патологии у детей и подростков в практике врачей первичного звена здравоохранения [Электронный ресурс]/ Вавилова В.П., Перевощикова Н.К., Тарасов Н.И.— Электрон. текстовые данные.— Кемерово: Кемеровская государственная медицинская академия, 2007.— 48 с.
2. Грін В. Терапевтична робота по створенню у батьків нового образу дитини. Робота з батьками. Психоаналітична терапія з дітьми та підлітками. Київ : Когніто-Центр. 2006. С. 43-62.
3. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 424 с
4. Бурлачук Л.Ф. Исследование личности в психосоматике. - К.:Вища школа, 2014. - 176с.
5. Канарейкин К.Ф., Бахур В.Т. Эволюция психосоматической медицины // Клиническая медицина. - 2009. - Т.67, №12. 21
6. Каннабих Ю.В. История психосоматики. - М.: ИТР МГП ВОС, 2004. - 528с.
7. Малова Ю. В., Федущина Н. К. Спеціаліст з організації життя дитини в лікарні. Зарубіжний досвід і вітчизняні перспективи // Московський психотерапевтичний журнал. 2008. № 1.
8. Максименко С. Д. Основи генетичної психології. – К.: НПП «Перспектива», 1998. – 245 с
9. Миколаєва В. В., Писаренко Н. А. "Адаптивна сім'я" дитини з онкологічним захворюванням Матеріали Першої всеукраїнської конференції з міжнародною участю "Соціальні та психологічні проблеми дитячої онкології". Київ: GlaxoWelcome, 1997. С. 91-92
10. Мозгова Г.П. Психологічне здоров'я: різноманітність підходів. Науковий часопис НПУ ім.М.П.Драгоманова. Серія 12. Психологія. 2016. Вип.3(48) С.130-136. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_012_2016_3_20.
11. Мозгова Г.П., Бекетова Г.В. Функциональные гастроинтестинальные расстройства у детей и подростков: патогенетическая сущность, инновационные подходы к терапии. Взгляд педиатра, психолога и клинического фармаколога. *Педиатрия - Восточная Европа: международный научно-практический журнал*. Киев: проф. издания, 2018. Том 6, №1. С.73 - 94. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?
12. Сімейне консультування в дитячому центрі / С. Ю. Вепренцових [и др.] // Сімейна психологія й сімейна терапія. 2012. № 4. С. 54-68.
13. Burck G, Frosh S., Strickland-Clark L., Morgan K. The process of enabling change: a study of therapist interventions in family therapy // *Journal of Family Therapy*. 1998. Vol. 20. P. 253-267.
14. McFarlane AC Family functioning and overprotection following a natural disaster: the longitudinal effects of post-traumatic morbidity. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*. 1987. Vol. 21. P. 210-218.
15. Can A., McDonnell ZX, Owen P. Audit and family systems consultation: evaluation of practice at a child and family centre // *Journal of Family Therapy*. 1994. Vol. 16. P. 143-157.

16. Caldwell L.L. Leisure and health: why is leisure therapeutic? // *British Journal of Guidance & Counselling*. 2005. Vol. 33.

17. Justus N., Wyfes D., Wilson J., Rode F., Watther V., Lim-Sulit N. Preparing Children and Families for Surgery: Mount Sinai's Multidisciplinary Perspective // *Pediatric nursing*. 2006. Vol. 32. N.

18. Welch M.G., Nortkrup R.S., Welch-Horan T.B. et al. Outcomes of Prolonged Parent-Child Embrace therapy among 102 children with behavioral disorders // *Complementary Therapies in Clinical Practice*. 2006. Vol. 12 (1). P. 3-12.

Допоміжна

1. Вольнова Л.М., Дьоміна Г.А. Чинники виникнення та посилення проявів тривоги у дітей дошкільного віку. *Науковий часопис УДУ імені М. Драгоманова*. 2020, Том 12. № 9(54). С. 32-43. DOI: [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2020.9\(54\).03](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2020.9(54).03)

2. Бурлачук Л. Ф. Исследование личности в психосоматике. – Киев, 1979.

3. Васильченко Г. С. Общая психосоматика. Руководство для врачей. – Киев, 1977.

4. Захаров А. И. Опыт групповой психотерапии при неврозах детского и подросткового возраста. – Л., 1986.

5. Исаев Д. Н. Психическое недоразвитие у детей. – Л., 1982.

6. Mozgova Galyna P., Beketova Galyna V., Shekera Oleh G., Pryimatchuk Liubava-Stephania M. Neurophysiological characteristics of psychosomatic disorders and psychosomatic pathology in children and adolescents. *Wiadomości Lekarskie* Is. 2019, Tom LXXII, nr 12 cz. I, Pp.2282-2288. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/32124741/> (abstracted and indexed in: SCOPUS)

7. Мозговая Г.П., Бекетова Г.В. Распространенность, клинические особенности и прогнозирование течения психосоматической патологии у детей с нарушениями психофизического развития. *Мир Медицины и Биологии*. №1(71), 2020. Pp. 007-013. DOI [10.26724/2079-8334-2020-1-71-7-13](https://doi.org/10.26724/2079-8334-2020-1-71-7-13)

8. Мозгова Г.П. Психосоматика: нейрофізіологічні характеристики. *Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Інституту пс-ії імені Г.С.Костюка НАПН України*, 2015. Вип.37. С.123-131. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vird_2015_37_22.

9. Многоосевая классификация психических расстройств в детском и подростковом возрасте. Классификация психических и поведенческих расстройств у детей и подростков в соответствии с МКБ-10. – М.: Смысл; СПб.: Речь, 2003. – 407 с.

VII. Інформаційні ресурси:

1. Бібліотека сайту «Пси-Фактор» «Практическая информация для нового качества жизни» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://psyfactor.org/lybr.htm>

2. Етичний кодекс психолога. Режим доступу: <http://association.com.ua/association/association-normative-base/association-ethic-code-of-psychologist>

3. Національна парламентська бібліотека України. Режим доступу: <http://www.nplu.ua>

4. Портал психологічних видань <http://psyjournals.ru/index.shtml>

5. <https://uk.wikipedia.org/wiki>

6. ПСИХОЛОГІЧНА БІБЛІОТЕКА "самопізнання і саморозвиток" <http://psylib.kiev.ua/>

7. ПСИХОЛОГІЯ ЯК НАУКА - ПСИХОЛОГІНІ ПРИЙОМИ І МЕТОДИ
<http://psihologiya.net/>
8. Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>
9. Сайт наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова. Розділ «Психологія». URL: <https://lib.npu.edu.ua/search-form?searchword=%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F&searchphrase=all>
10. Сайт «Исследователь: Сайт для психологов и тех, кто интересуется психологией» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://explorateur.narod.ru/library.htm>
11. Сайт бібліотеки факультету психології Київського державного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.socd.univ.kiev.ua/PUBLICAT/PSY/index.phtml>
12. Світова цифрова бібліотека. Розділ «Психологія». URL: <https://www.loc.gov/collections/world-digital-library/?q=psychology>
13. Українські підручники для ВНЗ. Режим доступу: <http://www.pidruchniki.ws>
14. Цифрова бібліотека освітніх ресурсів «Академія». Розділ «Психологія». URL: <https://npu-ua.academia.edu /search?q=%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F>
15. Directory of Open Access Books. URL: <https://www.doabooks.org>

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ПСИХОКОРЕКЦІЯ ТА ПСИХОТЕРАПІЯ

ПСИХОСОМАТИЧНИХ РОЗЛАДІВ

Розробник програми: *Якимчук Оксана Іванівна*,
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації

І. Пояснювальна записка

Навчальна вибіркова дисципліни «*Психокорекція та психотерапія психосоматичних розладів*» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «*Психологія*».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретико-методологічні основи проведення психокорекційної та психотерапевтичної роботи психосоматичних розладів як складової професійної діяльності практичного психолога; технологічні прийоми, методи та особливості психокорекції та психотерапії психосоматичних розладів.

Міждисциплінарні зв'язки: Дисципліна тісно пов'язана із загальною, соціальною, віковою, педагогічною психологією, з психофізіологією та психодіагностикою, системою психологічної служби, психопрофілактикою та патопсихологією, консультативною психологією та психокорекцією, основами психотерапії. Вона має розкрити майбутнім фахівцям-психологам специфіку психокорекційної та психотерапевтичної роботи з психосоматичними розладами.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни *Психокорекція та психотерапія психосоматичних розладів* є забезпечення майбутніх психологів знаннями з різних напрямків психологічної допомоги, які використовуються при психокорекції та психотерапії психосоматичних розладів: розширення уявлень студентів про специфіку майбутньої професійної діяльності та формування знань про особливості психокорекції та психотерапії при психосоматичних розладах; забезпечення оволодіння майбутніми фахівцями–психологами категоріальним апаратом сучасних психотехнологій; формування систематизованих знань в області психосоматичних розладів на основі онтогенетичного принципу їх формування з описом клінічних проявів та етіології; ознайомлення студентів з базовими принципами та поняттями психокорекції та психотерапії психосоматичних розладів; розкриття механізмів прояву психосоматичних порушень з урахуванням чинників та механізмів їх виникнення; розглянути роль особистісних факторів у виникненні психосоматичних порушень; оволодіти теоретичними та практичними знаннями з різних напрямків психологічної допомоги які викристоруються при психокорекції та психотерапії психосоматичних розладів; сформувані знання, вміння та практичні навички необхідні для психокорекції та психотерапії психосоматичних розладів, що дозволить студентам у

майбутній професійній діяльності вірно, системно та з високою ефективністю здійснювати психокорекційну та психотерапевтичну діяльність.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни *Психокорекція та психотерапія психосоматичних розладів* є науково – теоретичне вивчення основ психосоматичних розладів. Вироблення у студентів практичних умінь і навичок щодо психокорекції та психотерапії різних видів психосоматичних розладів. Активізація особистісного та творчого потенціалу майбутнього фахівця: вивчення та аналіз теоретичних та методологічних засад психологічної допомоги при психосоматичних розладах у вітчизняній та зарубіжній психології; ознайомити студентів з основними психосоматичними порушеннями та особливостями їх прояву враховуючи вікові особливості клієнтів; ознайомити студентів з основними психотерапевтичними напрямками; сформувати у студентів знання про закономірності та особливості перебігу психотерапевтичного та психокорекційного процесу; розкрити особливості організації та проведення психологічного обстеження; розглянути основні концепції надання психологічної допомоги при психосоматичних порушеннях; проаналізувати психологічні аспекти психокорекційних та психотерапевтичних технік; навчити студентів самостійно опрацьовувати необхідну літературу; розширити знання студентів щодо застосування методів, технік психокорекції та психотерапії психосоматичних розладів; активізувати у студентів мотиви професійного зростання, самоактуалізації та самовдосконалення; сприяти підвищенню рівня компетентності студентів в питаннях що знаходяться у веденні суміжних дисциплін; навчити студентів практично використовувати базові знання, вміння і навички побудови професійної взаємодії з клієнтами у процесі фахової діяльності; сприяти застосуванню у практичній діяльності отриманих базових знань та методів психокорекції та психотерапії психосоматичних розладів.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР21. Професійно орієнтуватися у сучасних теоретичних підходах та практичних напрямках, інноваційних технологіях і методах; застосувати інноваційні підходи для вирішення професійних завдань, використовувати набуті нові знання та розробки у практичній діяльності.	ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психологічних наук, що передбачають застосування основних психологічних теорій, методів і характеризуються комплексністю й невизначеністю умов.
2.	ПР5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проективні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.	ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
3.	ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та	ЗК12. Здатність до розвитку особистісного потенціалу у майбутній професійній

	аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.	діяльності.
4.	ПР4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.	СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.
5.	ПР11 Скласти та реалізувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій.	СК9. Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну роботу відповідно до запиту.
6	ПР16 Знати, розуміти та дотримуватись етичних принципів професійної діяльності психолога.	СК10. Здатність дотримуватися норм професійної етики.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС
1.	Модуль I. Теоретико – методологічні основи психосоматичних розладів	13	6	4	3	22	4,6	2	2	0,6	30
	Тема 1. Введення в психосоматику.	4	2	1	1	7	1,2	0,5	0,5	0,2	10
2.	Тема 2. Теоретичні основи психокорекції та психотерапії психосоматичних розладів.	4	2	1	1	7	1,2	0,5	0,5	0,2	10
3	Тема 3. Основні підходи та принципи психологічної діагностики психосоматичних розладів.	5	2	2	1	8	2,2	1	1	0,2	10
4.	Модуль II. Основні напрямки психокорекції та психотерапії.	23	8	8	7	32	7,4	4	2	1,4	48
	Тема 4. Тілесно орієнтована психотерапія в психокорекції та психотерапії психосоматичних розладів.	6	2	2	2	8	1,7	1	0,5	0,2	12

5.	Тема 5 Психоаналіз в психокорекції та психотерапії психосоматичних розладів.	6	2	2	2	8	1,7	1	0,5	0,2	12
6	Тема 6. Арт - терапія в психокорекції та психотерапії психосоматичних розладів.	5	2	2	1	8	2	1	0,5	0,5	12
7	Тема 7. Гештальт - терапія в психокорекції та психотерапії психосоматичних розладів.	6	2	2	2	8	2	1	0,5	0,5	12
Разом:		36	14	12	10	54	12	6	4	2	78

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС 90 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Теоретико – методологічні основи психосоматичних розладів.

Тема 1. *Введення в психосоматику.*

Зміст теми: Історія виникнення. Визначення основних понять. Предмет, мета та завдання дисципліни. Зв'язок з іншими галузями науки. Роль психосоматики у формуванні сучасних уявлень про єдність соматичного і психічного. Класифікація психосоматичних розладів.

Моделі виникнення психосоматичних розладів: модель вегетативних неврозів та векторна теорія Ф. Александера; конверсійна теорія З. Фрейда; теорія «специфічних особистісних профілів» Ф. Донбар; модель захисту Мітчерліха та інших. Фізіологічні та нейрогуморальні теорії психосоматичних зв'язків. Нейрогуморальна теорія Уолтера, Б. Кенона, Г. Сальє про загальний адаптаційний синдром. Фізіологічні теорії взаємовпливу психіки та тіла: Р. Декарта, І. Сеченова, В. Бехтерева, І. Павлова, К. Бикова, І. Курціна. Психофізіологічні основи психосоматичних розладів.

Поняття алекситимії. Внутрішня картина хвороби. Типи емоційного відношення хворих до своєї хвороби. Особливості особистості хворого. Психогенез. Нозогенії (психогенні реакції) при психосоматичних захворюваннях. Класифікації та клінічна картина різних варіантів нозогеній.

Тема 2. *Теоретичні основи психокорекції та психотерапії психосоматичних розладів.*

Зміст теми: Теоретичні основи психокорекції та психотерапії психосоматичних розладів. Варіанти класифікації систем, напрямів і методів психотерапії та психокорекції. Завдання психотерапії. Основні вимоги до особистісних та професійних якостей психотерапевта. Види психотерапії та психокорекції. Сутність психокорекції та психотерапії, їх порівняння та особливості застосування при психосоматичних розладах.

Тема 3. *Основні підходи та принципи психологічної діагностики психосоматичних розладів.*

Зміст теми: Методи діагностики: структуроване інтерв'ю (бесіда), анамнез в психосоматиці; психологічні тести в діагностиці психосоматичних порушень: Торонтська алекситимічна шкала; опитувальник Бека; САН; опитувальник Спілберга-Ханіна;

опитувальник Сердюка для вивчення самооцінки соціальної значимості хвороби; методика незакінчених речень Сакса - Сіднея модифікована для психосоматичних хворих та інші; особливості застосування та інтерпретації отриманих даних при застосуванні проєктивних методик в діагностиці психосоматичних розладів.

Модуль II. Основні напрямки психокорекції та психотерапії.

Тема 4. Тілесно орієнтована психотерапія в психокорекції та психотерапії психосоматичних розладів.

Зміст теми: Історія розвитку методу. Сучасний стан теорії та практики. Основні поняття та принципи. Основні концепції. Мета, завдання та основні техніки. Обґрунтування для застосування при психокорекції та психотерапії психосоматичних розладів. Показання до застосування. Оцінка перебігу й результатів психотерапевтичного впливу.

Тема 5. Психодинамічна психотерапія в психокорекції та психотерапії психосоматичних розладів.

Зміст теми: Історія розвитку методу. Сучасний стан теорії та практики. Основні поняття та принципи. Основні концепції. Мета, завдання та основні техніки. Обґрунтування для застосування при психокорекції та психотерапії психосоматичних розладів. Показання до застосування. Оцінка перебігу й результатів психотерапевтичного впливу.

Тема 6. Арт - терапія в психокорекції та психотерапії психосоматичних розладів.

Зміст теми: Історія розвитку методу. Сучасний стан теорії та практики. Основні поняття та принципи. Основні концепції. Мета, завдання та основні техніки. Обґрунтування для застосування при психокорекції та психотерапії психосоматичних розладів. Показання до застосування. Оцінка перебігу й результатів психотерапевтичного впливу.

Тема 7. Гештальт - терапія в психокорекції та психотерапії психосоматичних розладів.

Зміст теми: Історія розвитку методу. Сучасний стан теорії та практики. Основні поняття та принципи. Основні концепції. Мета, завдання та основні техніки. Обґрунтування для застосування при психокорекції та психотерапії психосоматичних розладів. Показання до застосування. Оцінка перебігу й результатів психотерапевтичного впливу.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульні контрольні роботи;
- реферати;
- презентації;
- інше.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): – залік:

- підсумкове опитування.

Форми і методи поточного контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських і практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацювати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань;
- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів:

- тестові завдання;
- обговорення проблеми, дискусія;
- захист рефератів;
- аналіз конкретних ситуацій (поданих у вигляді усного, текстового або графічного матеріалу);
- ділові ігри (кейс-методи);
- самостійна робота студентів;
- інші.

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних і семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях даного модуля.

Виконання тестових завдань здійснюється в режимі діагностики, або за допомогою роздрукованих завдань. Оцінювання тестів проводиться за власною методикою з приведенням підсумку до встановленої в рейтинговій шкалі балів.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота.

Модульна контрольна робота з дисципліни «Психокорекція та психотерапія психосоматичних розладів» складається з трьох питань. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання залік

Підсумкова оцінка курсу навчальної дисципліни «Психокорекція та психотерапія психосоматичних розладів» є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності: поточне та підсумкове опитування рівня засвоєння теоретичного матеріалу під час аудиторних практичних занять та самостійної роботи (реферат); оцінка (бали) за виконання семінарських творчих завдань. Підсумкова оцінка виставляється після повного вивчення навчальної дисципліни, яка виводиться як сума проміжних оцінок, отриманих на практичних та семінарських заняттях. Поточна і підсумкова успішність студентів з дисципліни оцінюється від 0 до 100 балів (включно).

Студент одержує залік, якщо за результатами поточного контролю він набрав 60 і більше балів. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав менше 60 балів, він повинен виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів одержати відповідну кількість залікових балів з дисципліни. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий результат, він також може виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів підвищити свою підсумкову оцінку з дисципліни. Остаточна оцінка рівня знань студентів складається з рейтингу навчальної роботи, для оцінювання якої призначається максимально 100 балів. Порядок переведення рейтингових балів до національної (4 бальної) та європейської (ECTS) шкали представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні:

1. Анєнкова І.П. Психосоматика. Навч. посіб./І.П. Анєнкова. – К.: Каравела, 2018.
2. Галецька І. Клініко-психологічне дослідження: навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 242 с.
3. Дідковська Л. І. Психосоматика: основи психодіагностики та психотерапії: навч. посіб. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2010. 264 с.
4. Корольчук М.С., Осьодло В.І. Психодіагностика: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За заг. ред. М.С. Корольчука. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2004. – 400 с.
5. Клінічна психодіагностика: практикум / Редактор-упорядник проф. М.В.Миколайський. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2006. – 228 с.

6. Корнієнко О.В. Підтримання психосоматичного здоров'я практично здорових людей: Навч. посібник. К.: Вид. центр "Київський університет", 2000. 126 с.
7. Мозгова Г.П., Ханецька Т.І., Якимчук О.І. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Психосоматика: психічне, тілесне, соціальне. Хрестоматія: Навчальний посібник. - К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. - 383 с.
8. Мозгова Г. Психосоматика: психологія і практика / Г. Мозгова, Т. Андрущенко. – 2018. - С .148-155.
9. Мушкевич М. І. Клінічна психодіагностика: методичні рекомендації для студентів ф-ту психол / М. І. Мушкевич. – Луцьк, 2006. – 170 с.
10. Наказна І. М. Психосоматика: навч. посіб. / Наказна І. М. – Ніжин, 2010. – 132 с
11. Психологічне забезпечення психічного і фізичного здоров'я / Навчальний посібник: М. С. Корольчук, В. М. Крайнюк, А. Ф. Косенко, Т. І. Кочергіна / Загальна редакція М. С. Корольчук. К.: Фірма «ІНКОС», 2002. 272 с.
12. Смулевич А.Б. Психосоматические расстройства (клиника, терапия, организация медицинской помощи) – Киев, 2000.
13. Практична психосоматика: діагностичні шкали : навчальний посібник / за заг. ред. О. О. Чабана, О. О. Хаустової. К: ВНТУ, 2018. 108 с.
14. Ханецька Н. В. Психосоматика: теоретико-практичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н. В. Ханецька. – Хмельницький, 2019. – 123 с.
15. Харченко Д.М. Психосоматичні розлади. Теорії, методи діагностики, результати досліджень : навчальний посібник / Д.М. Харченко. К.: Видавничий дім «Слово», 2015. 280 с.
16. Хомуленко Т. Б. Основи психосоматики: навч.-метод. посіб. / Т. Б. Хомуленко. - Вінниця: Нова Книга, 2019. – 120 с.
17. Чабан О.С. Психосоматична медицина (аспекти діагностики та лікування) / О.С.Чабан, О.О.Хаустова. – К., 2000.
18. Чадських Ю.Г. Психологія і психосоматика: Навч. посібник / Ю.Г. Чадських - К.: Каравела, 2018.

Допоміжні:

29. Айві А. Цілеспрямоване інтерв'ювання і консультування / А. Айві, – К.: «Сфера», 1998. – 334 с.
30. Березин Ф. Б. Некоторые механизмы интрапсихической адаптации и психосоматическое соотношение. – В кн.: Бессознательное: природа, функции, методы исследования. Тбилиси, 1978, т. 2, с.281-291.
31. Вітенко І.С., Вітенко Т.І. Основи психології: Підручник для студентів вищих медичних навчальних закладів III – IV рівнів акредитації. – Вінниця, 2001.
32. Галецька І., Сосновський Т. Психологія здоров'я: теорія та практика. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. 338 с.
33. Губенко І. Я. Основи загальної і медичної психології, психічного здоров'я та міжособового спілкування / І. Я. Губенко, О. С. Карнацька, О. Т. Шевченко.- К.: Медицина, 2018.- 312 с.
34. Загальна та медична психологія (практикум)/Під заг.ред. професора І.Д.Спіріної, професора І.С.Вітенка. – Дніпропетровськ, АРТ ПРЕС,2002.
35. Конечный Р., Боухал М. Психология в медицине. – Прага: Авиценум. Мед. изд-во, 1983.

36. Каліна, Н. Ф. Психотерапія: підручник / Н. Ф. Каліна. – К. : Академвидав, 2010. – 288 с. – (Сер. "Альма-матер").
37. Максименко С. Д. Психологічна допомога тяжким соматичним хворим / С. Д. Максименко, Н. Ф. Шевченко : навч. посіб. – Київ–Ніжин : Міланік, 2007. – 115 с.
38. Практична психологія. Методи вивчення особистості / С. І. Болтівець, Н. А. Бастун, С. В. Васьківська та ін. Вип. І, Суми: «Мрія», 1992. - 128 с.
39. Приц, А. Груповий психоаналіз: Теорія. Техніка. Застосування [Текст] / А. Приц, Е. Викукаль. – Львів : Астролябія, 2006. – 312 с.
40. Психотерапія – нова наука про людину. / За редакцією Альфреда Прица. – Пер. з нім. Прохасько Ю. – Львів: ІНВП "Електрон". – 1998. – 392 с.
41. Практикум з психології. – Чернівці: Рута, 2006. – 360 с.
42. Сімон Ф.Б., Рех-Сімон К. Циркулярне опитування. Системна терапія на клінічних прикладах: Підручник / Пер. з нім. В.Басюк, І.Краснопольська, В.Лановий. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2005. – 184 с.
43. Токман А. А. Психологія способу життя: навч. посіб. Ч. 1. / А. А. Токман, Н. В. Немченко. – К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2015. – 344 с.
44. Татенко О. М. Практична психологія в Україні: історія і сучасність // Психологія: науково-методичний збірник. – Київ, 1993. – 218 с.
45. Федосова Л. О. Клінічна психологія: навчальний посібник / Л. О. Федосова. – К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2013. – 248 с.
46. Фон Шліппе А., Швайцер Й. Системна психотерапія та консультування / Пер. з нім. – Львів: ВНТЛ-Класика, 2004.
47. Цимбалюк І. М. Психологічне консультування та корекція : навч. посіб. / Цимбалюк І. М. – [2-е вид., випр. і доп.]. – К. : Професіонал, 2007. – 544 с.
48. Adler N., Matthews K. Health Psychology: why do some people get sick and some stay well? // Annual Review of Psychology. 1994. V.45. P. 229-259.
49. 26. Adam J. Krakowski (2017) Psychosomatic Medicine: Theoretical, Clinical, and Transcultural Aspects. Hamburg
50. 27. Alexander F. Current problems in Psychosomatic Medicine // Psychosom. – 1964. – Vol. 5. – P. 330.
51. Dunbar, F. (1935). Emotions and bodily changes. American Journal of Psychiatry, 93(3), 749. 22.
52. Dunbar, F. (1943). Psychosomatic diagnosis. New York-London : PB Hoeber.
53. Elmar Brähler, H. Appelt, H. Becker, P. Bernhard (2016). Body Experience The Subjective Dimension of Psyche and Soma Contributions to Psychosomatic Medicine, Springer Science & Business Media
54. Kyung Bong Koh (2018). Stress and Somatic Symptoms Biopsychosociospiritual Perspectives. Cham, Switzerland : Springer.
55. Luigi Grassi, Michelle B. Riba, Thomas Wise (2019). Person Centered Approach to Recovery in Medicine Insights from Psychosomatic Medicine and Consultation-Liaison Psychiatry. Cham, Switzerland: Springer
56. The American Psychiatric Publishing textbook of psychosomatic medicine / edited by James L. Levenson, American Psychiatric Publishing.2015.
57. Uexküll, Thure von (ed.), Psychosomatic Medicine. München: Urban & Schwarzenberg. 1997.

58. Zeig J. K. Introduction / Zeig J. K. // The evolution of psychotherapy; in J. K. Zeig (Ed.). – New York : Brunner/Mazel, 1987. – P. 25–26.

VII. Інформаційні ресурси:

1. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. <http://www.nbuv.gov.ua/> -
2. Наукова бібліотека національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова. <http://hklіb.npu.edu.ua/> -
3. Електронна бібліотека «Куб». <http://www.koob.ru/> -
4. Федерація психологів-консультантів онлайн. <http://pro.fpkо.ru/post-name/286/> -
5. -Портал професійних психологів України «У психолога». <http://upsihologa.com.ua/>
6. Нормативні документи, які регламентують діяльність психотерапевтичної мережі в Україні. –Методичні рекомендації. – Михайлов Б.М., Сердюк О.І., Федосєєв В.А. Режим доступу: www.psychiatry.ua
7. Сайт наукової бібліотеки Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника. <http://lib.pu.if.ua>.

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ПСИХОЛОГІЯ СТРЕСУ ТА ПІДВИЩЕННЯ

СТРЕСОСТІЙКОСТІ ЛЮДИНИ

Розробник програми: *Дьоміна Ганна Анатоліївна*,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації

I. Пояснювальна записка

Навчальна програма навчальної дисципліни «*Психологія стресу та підвищення стресостійкості людини*» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «*Психологія*».

Предмет вивчення навчальної дисципліни є стрес як функціональний стан організму і психіки, який характеризується суттєвими порушеннями біохімічного, фізіологічного, психічного статусу людини і її поведінки в результаті впливу екстремальних чинників психогенної та фізичної природи. Акцентується увага на ролі особистості, її індивідуальних відмінностей в реагуванні, у розвитку і подоланні стресу.

Міждисциплінарні зв'язки Дисципліна тісно пов'язана із загальною, соціальною, віковою психологією, психологією розвитку та педагогічною психологією, з психофізіологією та психосоматикою, психодіагностикою, системою психологічної служби, психопрофілактикою та патопсихологією, консультативною психологією та психокорекцією, політичною психологією, основами психотерапії, тренінгом розвитку психологічного здоров'я. Вона має розкрити майбутнім фахівцям-психологам специфіку стресу та підвищення стресостійкості людини у сучасному світі; розкрити понятійний апарат в області психологічних досліджень професійного стресу; основні систематизації стресогених чинників і ситуацій; підстави для диференціації різних форм і видів професійного стресу; систематизацію прийомів і засобів психопрофілактики і корекції стресу; базові схеми побудови тренінгових програм, призначених для корекції стресогених станів; основні організаційні форми впровадження програм і психологічних технологій управління станом.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Мета викладання навчальної дисципліни *Психологія стресу та підвищення стресостійкості людини* полягає у формуванні у студентів системних уявлень про стрес, його причини, прояви і наслідки; формування умінь проводити науково обґрунтовану діагностику стресу і станів зниженої працездатності і реалізовувати програми навчання прийомам психокорекції стресу; формування професійної культури і етики практичного психолога.

Завданнями вивчення дисципліни *Психологія стресу та підвищення стресостійкості людини* є становлення професійного мислення психолога щодо вирішення практичних завдань психології стресу, а саме: ознайомлення з основними теоретичними підходами,

активізація особистісного та творчого потенціалу майбутнього фахівця; аналізувати умови і фактори, що сприяють розвитку професійного стресу; успішно орієнтуватися в області психопрофілактичних і психокорекційних методів і засобів, допустимих до застосування з метою ефективної корекції стресових станів; обґрунтувати необхідність застосування психологічних впливів з метою формування оптимального функціонального стану, адекватного професійним завданням фахівця; реалізовувати освоєні в рамках курсу навчання прикладні програми управління стресом; володіти методом диференціації різних форм і видів професійного стресу та систематизації стресогених чинників і ситуацій; володіти прийомами і засобами психопрофілактики і корекції стресу; схематично будувати тренінгові програми, що призначені для корекції стресогених станів; користуватись методом психологічних впливів з метою формування оптимального функціонального стану, адекватного професійним завданням фахівця.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.	ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психологічних наук, що передбачають застосування основних психологічних теорій, методів і характеризуються комплексністю й невизначеністю умов
2.	ПР2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.	ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності. ЗК7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність). ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії. ЗК13. Здатність адаптуватися відповідно до нових соціальних умов.
3.	ПР5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.	СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел. СК5. Здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій. СК7. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації. СК8. Здатність організовувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову).
4.	ПР12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та	СК9. Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну роботу відповідно до запиту. СК12. Здатність використовувати професійно-

просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів тощо, відповідно до вимог замовника.	профільовані знання, уміння і навички в процесі фахової діяльності. СК13. Здатність виявляти потреби, планувати, координувати та надавати основні види психологічних послуг та організувати роботу і супровід різних вікових груп і верств населення.
--	--

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС
	Модуль I. Введення до психології стресу та стресостійкості людини	34	14	12	8	56	12	6	4	2	78
1	Тема 1. Визначення стресу. Основні концепції стресу, його види та форми виявлення.	5	2	1	2	10	2	1	0,5	0,5	12
2	Тема 2. Особливості розвитку психологічного стресу. Причини виникнення психологічного стресу.	5	2	1	2	10	2	1	0,5	0,5	12
3	Тема 3. Особливість професійних стресів.	4	2	1	1	8	2	1	0,5	0,5	12
4	Тема 4. Оцінка рівня стресу. Методи діагностики стресових станів.	4	2	1	1	8	2	1	0,5	0,5	12
5	Тема 5. Профілактика стресу та розвиток стресостійкості людини.	8	3	4	1	10	2	1	1	-	15
6	Тема 6. Способи саморегуляції психічного стану під час стресу. Запобігання негативним наслідкам стресу.	8	3	4	1	10	2	1	1	-	15
	Разом:	34	14	12	8	56	12	6	4	2	78

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредитів ЄКТС 90 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Введення до психології стресу

Тема 1. *Визначення стресу. Основні концепції стресу, його види та форми виявлення*

Зміст теми: Поняття про психологічний стрес. Історія учіння про стрес. Підходи до вивчення стресу. Основні положення про стрес (загальний адаптаційний синдром) за Г. Сельє. Стадії розвитку стресових реакцій по Г. Сельє. Різниця понять «eu-stress» і «distress». Основні «уроки» класичної теорії Г. Сельє і її роль у розвитку психологічних концепцій вивчення стресу. Теорії та моделі психологічного стресу. Загальне уявлення про стресори. Стрессова реактивність. Характеристика основних моделей та теорій дії стресу на особистість. Модель протилежних процесів. Модель посилення відхилень. Модель теорії хаоса. Концепції стресу Р. Хоккі, П. Хамільтона, Р. Лазаруса, Г. Сельє, К. Гуревича, В. Венди, В. Зазикіна та поняття «копінг» за Р. Лазарусом.

Тема 2. Особливості розвитку психологічного стресу. Причини виникнення психологічного стресу

Зміст теми: Чинники які викликають психічний стрес, стресори. Різновиди стресорів: загальні (невизначеність та непередбачений розвиток подій, статусні проблеми і ін.); специфічні (рольовий конфлікт, нереальні завищені домагання і ін.); побутові (домашні, соціальні та економічні обставини). Причини виникнення стресу:

- Суб'єктивні причини виникнення психологічного стресу (Невідповідність генетичних програм сучасним умовами. Стрес від реалізації негативних батьківських програм. Стрес, викликаний когнітивним дисонансом і механізми психологічного захисту. Стрес, пов'язаний з неадекватними установками і переконаннями особистості. Неможливість реалізації актуальною потреби. Стрес, пов'язаний з неправильною комунікацією. Стрес від неадекватної реалізації умовних рефлексів. Невміння поводитися з часом (Стрес і час).).

- Об'єктивні причини виникнення психологічного стресу (Умови життя і роботи (постійні компоненти існування). Взаємодія з іншими людьми. Політичні та економічні фактори. Надзвичайні обставини.).

Критерії та класифікація. Каузальна класифікація стресорів. Ступінь підконтрольності стрессора, локалізація стрессора. Шляхи подолання стресорів різного типу. Області стресу у повсякденному житті: міжособистісний, внутрішньособистісний, сімейний, екологічний, робочий. Загальні закономірності розвитку стресу. Класична динаміка розвитку стресу. Вплив характеристик стрессора на рівень стресу. Розвиток психологічного стресу на прикладі розвитку екзаменаційного стресу. Фактори, що впливають на розвиток стресу. Вроджені особливості організму і ранній дитячий досвід, батьківські сценарії, особистісні особливості. Фактори соціального середовища, когнітивні чинники. Негативні наслідки тривалого стресу. Психосоматичні захворювання і стрес, посттравматичний синдром.

Тема 3. Особливість професійних стресів

Зміст теми: Загальні закономірності професійних стресів. Професійний стрес. Феномен професійного вигорання. Приклади професійних стресів, навчальний стрес, спортивний стрес. Стрес медичних працівників та стрес керівника. Стрес і здоров'я менеджера.

Тема 4. Оцінка рівня стресу. Методи діагностики стресових станів

Зміст теми: Об'єктивні методи оцінки рівня стресу. Суб'єктивні методи оцінки рівня стресу. Прогноз рівня стресу. Для оцінки та самооцінки стресових станів використовують візуальні і тестові методи (метод Холмса-Раге; тест самопочуття Вісмана і Ріке; САН: тест Г.Айзенка; диференційна шкала емоцій К.Ізарда; тест М.Люшера і ін.). Оцінка стресових станів. Симптоми стресу: фізичні ознаки (головні болі, серцебиття, запаморочення, часті простудні та інфекційні захворювання тощо); інтелектуальні ознаки (зниження здатності

запам'ятовування, концентрації уваги, втрата ініціативи, імпульсивність мислення, постійні негативні думки та прийняття необміркованих рішень); емоційні ознаки (нерішучість, роздратованість, знижений настрій, відчуття напруги, занижена самооцінка, незадоволеність собою і роботою); ознаки на рівні поведінки (відчуття відчуженості, порушення мовлення, нерациональний розподіл часу, антисоціальна поведінка). Методики оцінки та самооцінки адаптивних індивідуально-психологічних властивостей особистості та стресових станів. Диференціювання стресу та інших станів.

Тема 5. Профілактика стресу та розвиток стресостійкості людини.

Зміст теми: Загальні підходи до нейтралізації стресу. Тактика боротьби зі стресом в залежності від часу його настання. Усунення причин стресу шляхом вдосконалення поведінкових навичок. Комунікативні навички. Впевнена поведінка. Ефективне цілепокладання як метод профілактики стресів. Техніка безпечного спілкування. Відпрацювання ефективних моделей поведінки в стресогенних ситуаціях (комунікативний пресинг, конфліктні клієнти тощо). Зміна когніцій і установок. Когнітивні помилки: адекватність оцінки сприйняття інформації і раціональної установки, тенденціозне мислення, когнітивний самоаналіз. Мистецтво «хроносейвінгу». Антистресове харчування. Антистресова аутофітотрегуляція. Фізична активність. Антистресові умови діяльності. Техніка ефективного самопозиціювання.

Тема 6. Способи саморегуляції психічного стану під час стресу. Запобігання негативним наслідкам стресу

Зміст теми: Базові принципи і експрес-техніки управління стресом. Способи саморегуляції психологічного стану: аутогенне тренування, дихальна техніка, м'язова релаксація, аутораціональна терапія, візуалізація, прагматизація стресу. Огляд когнітивних технік адаптивної саморегуляції стресу: нейролінгвістичне програмування, психотехнології саногенного і позитивного мислення, парадоксальна інтенція. Фізичні вправи. Релігія як спосіб боротьби зі стресами. Медитація. Особистісний рівень саморегуляції стресу: особистісна саморегуляція часу, психосинтез субособистостей, гештальт-техніки усвідомлення потреб тощо.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульні контрольні роботи;
- творчі завдання;
- поточне тестування.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): – семестровий залік:

- розв'язання практичних ситуацій;
- підсумкове тестування.

Форми і методи поточного контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських і практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацьовувати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань та розв'язання практичних ситуацій і творчих завдань;

- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів:

- тестові завдання;
- обговорення проблеми, дискусія;
- аналіз конкретних ситуацій (поданих у вигляді усного, текстового або графічного матеріалу);
- ділові ігри (кейс-методи);
- презентації результатів роботи;
- інші.

Додаткові бали студент отримує за підготовку науково-дослідної роботи та участь у конференціях і психологічних фестивалях. Система рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переводу до національної (4 – ох бальної) та європейської (ECTS) шкали представлені в таблиці 1.

Кожний модуль включає бали за поточну роботу студента на практичних, семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних і семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях даного модуля.

Виконання тестових завдань здійснюється в режимі діагностики, або за допомогою роздрукованих завдань. Оцінювання тестів проводиться за власною методикою з приведенням підсумку до встановленої в рейтинговій шкалі балів.

Реферативні повідомлення, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Студент за результатами поточного контролю може отримати від 0 до 100 балів. Критично-розрахунковий мінімум для допуску до заліку – 35 балів.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання залик

Об'єктом підсумкового контролю знань студентів у формі заліку є виконання тестових завдань, що відображають програмний курс навчальної дисципліни й потребують вміння синтезувати отримані знання та розв'язання практичних ситуацій. Також підсумковий контроль може здійснюватися у формі письмового заліку, який включає три теоретичні питання та розв'язання практичної ситуації. Ці завдання поєднуються у пропорції, яка логічно врівноважує теоретичну і практичну складову залікової роботи.

Студент за результатами заліку може отримати від 0 до 100 балів. Остаточна залікова оцінка складається з суми результатів поточного контролю і заліку. Студенти, які набрали сумарно меншу кількість балів ніж розрахунковий мінімум – 60 балів, вважаються такими, що не виконали навчальний план з дисципліни.

Порядок переводу рейтингових балів до національної (4 бальної) та європейської (ECTS) шкали представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні:

1. Кириленко Т.С. Психологія: емоційна сфера особистості: навч. посіб / Т.С. Кириленко. – К.: Либідь, 2007. – 256 с.
2. Психодіагностика стресса: практикум/ сост. Р.В.Куприянов, Ю.М.Кузьмина; М-во образ. и науки РФ, Казан. гос. технол.ун-т. - Казань: КНИТУ, 2012. – 212 с.
3. Наугольник Л.Б. Психологія стрессу: підручник / Л.Б. Наугольник. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. – 324 с. – Режим доступу: https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/10/%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F_%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%83.pdf
4. Розов В.І. Адаптивні антистрессові психотехнології: Навч.пос. - К., Кондор, 2009, 278 с. – Режим доступу: https://shron1.chtyvo.org.ua/Rozov_Vitalii/Adaptyvni_antystresovi_psykhotekhnolohii.pdf
5. Сельє Г. Стресс без дистресса [Електронний ресурс] / Г. Сельє. – М. : Прогресс, 1979. – 124 с. – Режим доступу: [Ганс Сельє. Стресс без дистресса \(lib.ru\)](http://lib.ru)

6. Семиченко В.А. Психология эмоций: модуль курса: (лекции, практ. занятия для самостоят. работы): для преподавателей и студентов / В.А. Семиченко. – К.: Магістр-S, 1998. – 128 с.

Допоміжні:

1. Купер К.Л., О’Драйсколл, Дэйв Ф.Дж. Организационный стресс. Теории, исследования и практическое применение. - Харьков: Изд-во «Гуманитарный центр», 2007.
2. Мони́на Г.Б., Раннала Н.В. Тренинг «Ресурсы стрессоустойчивости». – К., 2009.
3. Орел В.Е. Синдром психического выгорания личности. - К, 2005.
4. Психодиагностика стресса: практикум/ сост. Р.В. Куприянов, Ю.М. Кузьмина - Казань: КНИТУ, 2012. – 212 с.
5. Психология стресса и методы его профилактики: учебно-методическое пособие / Авт.-сост. – ст. преп. В.Р. Бильданова, доц. Г.К. Бисерова, доц. Г.Р. Шагивалеева. – Елабуга: Издательство ЕИ КФУ, 2015. – 142 с.
6. Циганчук Т.В. Динаміка переживання стресу студентами: індивідуально-психологічні характеристики / Т.В. Циганчук // Актуальні проблеми 19 психології: зб. наук. пр. / Ін-т психології ім. Г.С. Костюка НАПН України; за ред. Максименка С.Д. – К., 2010. – Т. X., Вип. 16. – С. 564–574.
7. Циганчук Т.В. До проблеми дослідження психоемоційних стресових станів юнацтва в процесі навчання / Т.В. Циганчук // Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. пр. / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України; за ред. Максименка С.Д. – К., 2007.Т. – IX, ч. 4. – С. 399–404.
8. Циганчук Т.В. Підвищення стресостійкості у студентів ВНЗ / Т.В. Циганчук // Практична психологія та соціальна робота. – К., 2010. – № 8. – С. 18- 30. 10.
9. Чепелева Н.В. Психологические механизмы понимания и интерпретации личного опыта / Н.В. Чепелева // Актуальні проблеми психології: психол. герменевтика / за ред. Н.В. Чепелевої. – К., 2002. – Т. 2, вип. 2. – С. 3–13.
10. Шапарь В.Б. Психология кризисных ситуаций /В.Б.Шапарь. - Ростов н/Д: Феникс, 2008.
11. Юрченко В. М. Психічні стани людини: системний опис: монографія / В. М. Юрченко. – Рівне, 2006. – 574 с.
12. Halian, A., Halian, I., Popovych, I., Zavatskyi, Y., Semenov, O., & Semenova, N. (2021). Stress Resistance in the Situation of Uncertainty as a Factor of Development of Adaptive Ability of Medical Personnel. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 12(1), 251-264.
13. Lyza G. Maron, Miguel A. Piñeros, Leon V. Kochian, Susan R. McCouch Redefining ‘stress resistance genes’, and why it matters / *Journal of Experimental Botany*, Volume 67, Issue 19, October 2016, Pages 5588–5591.
14. Peichuan Zhang, Yuying Zhai, James Cregg, Kenny Kean-Hooi Ang, Michelle Arkin and Cynthia Kenyon Stress resistance screen in a human primary cell line identifies small molecules that affect aging pathways and extend *Caenorhabditis elegans*’ Lifespan / *Genes, Genomes, Genetics* February 1, 2020 vol. 10 no. 2 849-862.

VII. Інформаційні ресурси

1. Бібліотека психологічної літератури. Режим доступу: <http://psylib.kiev.ua>
2. Українські підручники он-лайн. Режим доступу: <http://pidruchniki.ws>

3. Психологічна бібліотека Псі-фактор. Режим доступу: <http://psyfactor.org>
4. - Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>
5. [Наукова бібліотека УДУ імені М. Драгоманова: головна сторінка \(npu.edu.ua\)](http://www.npu.edu.ua)
6. Національна парламентська бібліотека України. Режим доступу: [http:// www.nplu.ua](http://www.nplu.ua)
7. Портал психологічних видань <http://psyjournals.ru/index.shtml>
8. ПСИХОЛОГІЧНА БІБЛІОТЕКА "самопізнання і саморозвиток" <http://psylib.kiev.ua/>
9. ПСИХОЛОГІЯ ЯК НАУКА - ПСИХОЛОГІНІ ПРИЙОМИ І МЕТОДИ
<http://psihologiya.net/>
10. Сайт наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова. Розділ «Психологія». URL: <https://lib.npu.edu.ua/search-form?searchword=%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F&searchphrase=all>
11. Сайт «Исследователь: Сайт для психологов и тех, кто интересуется психологией» [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://explorateur.narod.ru/library.htm>
12. Сайт бібліотеки факультету психології Київського державного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.socd.univ.kiev.ua/PUBLICAT/PSY/index.phtml>
13. Світова цифрова бібліотека. Розділ «Психологія». URL: <https://www.loc.gov/collections/world-digital-library/?q=psychology>
14. Українські підручники для ВНЗ. Режим доступу: <http://www.pidruchniki.ws>
15. Цифрова бібліотека освітніх ресурсів «Академія». Розділ «Психологія». URL: <https://npu-ua.academia.edu /search?q=%D0%BF% D1%81%D0%B8% D1%85% D0%B%D0%BB% D0%BE% D0%B3%D1%96%D1%8F>
16. Directory of Open Access Books. URL: <https://www.doabooks.org>

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ОСНОВИ КЛІНІЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Розробник програми: *Праченко Олена Костянтинівна*,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації.

І. Пояснювальна записка

Навчальна програма вибіркової навчальної дисципліни «*Основи клінічної психології*» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «*Психологія*».

Клінічна психологія посідає важливе місце серед наук, що розкривають сучасні підходи до вивчення особистості. Предметом даної галузі психології є дослідження патологічних психічних станів та процесів, у тому числі й у їх соматичних проявах, з одного боку, та психологічних проявів та наслідків патологічних соматичних процесів та явищ – з іншого.

Сучасна клінічна психологія має в своєму розпорядженні великий методичний і методологічний апарат, що дозволяє отримувати надійні результати, що є необхідною умовою для ефективної діагностики та поліпрофесійної взаємодії фахівців різних напрямів, пов'язаних з психічним здоров'ям людини, основні зусилля яких спрямовані на успішну адаптацію її до змінних умов життя, нормалізації клімату у трудових колективах, раціональної організації різних видів діяльності та, нарешті, для навчання та виховання дітей. Теоретичні та експериментальні дослідження в галузі клінічної психології безпосередньо пов'язані з психологічною наукою, педагогікою та медициною, а використання її прикладних висновків допомагає у професійній діяльності психологів, соціальних працівників, вихователів-викладачів та шкільних вчителів.

Зростання значення клінічної психології зумовило поширення її викладання у вищих навчальних закладах. У системі психологічної освіти вона – одна з ключових дисциплін, без яких немислима підготовка сучасного психолога широкого профілю, здатного як до дослідницької діяльності, так і до практичної роботи в галузі освіти, у сфері управління, у соціальних службах тощо. Крім того, одна з найширших сфер застосування клінічної психології – педагогіка, дошкільна, початкова та загальна середня освіта.

Міждисциплінарні зв'язки: Дисципліна тісно пов'язана із загальною, соціальною, віковою, педагогічною психологією, з психофізіологією та психосоматикою, психодіагностикою, системою психологічної служби, психопрофілактикою та патопсихологією, консультативною психологією та психокорекцією, основами психотерапії. Вона дозволяє майбутнім фахівцям-психологам попередити, виявити на ранньому етапі і повноцінно скоригувати дезадаптивні стани і форми поведінки дітей, підлітків і юнацтва, що відхиляється. У свою чергу це представляє сприятливі перспективи для поліпшення здоров'я та якості життя всього населення, оскільки психологічна допомога в ранньому віці досить

надійно запобігає розвитку як психічних, так і соматичних патологій, що гостро проявляються у зрілому віці.

Мета і завдання навчальної дисципліни.

Мета курсу «*Основи клінічної психології*» полягає в формуванні уявлень про фундаментальні та прикладні дослідження в галузі клінічної психології, про можливості цієї науки: у сфері підвищення психологічних та адаптивних ресурсів людини, у сфері гармонізації психічного розвитку, у сфері охорони психічного здоров'я та у подоланні хвороб.

Завданнями вивчення дисципліни «*Основи клінічної психології*» є формування уявлення про психосоматику як розділ медичної та клінічної психології галузі, її предмет, завдання, методи дослідження; систематизувати знання про основні психосоматичні теорії, сформувавши уявлення про основні види та чинники психосоматичних розладів у дітей, сформувавши уявлення про ставлення людини до хвороби та чинники його формування, сформувавши уявлення про організацію діяльності психолога з дітьми та підлітками.

Завдання курсу:

1. Ознайомити студентів з об'єктом, предметом, завданнями та сферою застосування клінічної психології, її теоретичними основами та категоріальним апаратом;
2. Ознайомити здобувачів вищої освіти з еволюцією клінічної психології та інтеграцією її основних розділів;
3. Дати змістовну характеристику психологічної типології порушень психічної діяльності;
4. Ознайомити студентів з основними видами діяльності клінічних психологів та методами їх практичної роботи;
5. Розкрити соціальну значущість, масштабність завдань та міжгалузевий характер клінічної психології;
6. Показати роль клінічної психології у вирішенні фундаментальних загальнопсихологічних проблем.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР21. Професійно орієнтуватися у сучасних теоретичних підходах та практичних напрямках, інноваційних технологіях і методах; застосувати інноваційні підходи для вирішення професійних завдань, використовувати набуті нові знання та розробки у практичній діяльності.	ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психологічних наук, що передбачають застосування основних психологічних теорій, методів і характеризуються комплексністю й невизначеністю умов.
2.	ПР5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.	ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
3.	ПР9. Пропонувати власні способи вирішення	ЗК12. Здатність до розвитку

	психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.	особистісного потенціалу у майбутній професійній діяльності.
4.	ПР4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.	СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.
5.	ПР12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів тощо, відповідно до вимог замовника.	СК13. Здатність виявляти потреби, планувати, координувати та надавати основні види психологічних послуг та організовувати роботу і супровід різних вікових груп і верств населення.
6.	ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.	ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності. ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії. ЗК12. Здатність до розвитку особистісного потенціалу у майбутній професійній діяльності.
7.	ПР11. Складати та реалізовувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій.	ЗК5. Здатність бути критичним і самокритичним. ЗК6. Здатність приймати обґрунтовані рішення. ЗК9. Здатність працювати в команді. СК11. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС
	Модуль 1. Теоретичні	46	6	4	4	32	48	4		2	42

	основи та методологічні проблеми клінічної психології									
1.	Тема 1. Предмет та об'єкт клінічної психології. Історичне коріння клінічної психології.		2			16			2	18
2.	Тема 2. Методологічні проблеми клінічної психології. Проблема методу клінічної психології.		2	2		8		2		14
3.	Тема 3. Клінічна психологія у соматичній медицині.		2			8		2		10
	Модуль 2. Приватна клінічна психологія	44	8	8	4	24	42	2	4	36
6.	Тема 4. Клінічна психологія у психіатрії. Основні системи класифікації психічних розладів. Основні моделі психічних розладів у психології та загальній медицині.		2		4	8		2		10
7.	Тема 5. Психологічні моделі шизофренії та розладів шизофренічного спектру. Психологічні моделі маячних розладів.		2	4		5			2	10
8.	Тема 6. Психологічні моделі афективних, тривожних, соматоформних та конверсійних розладів розладів.		2	2		6				6
9	Тема 7. Психологічні моделі розладів, пов'язаних із зловживанням психоактивними речовинами.		2	2		5			2	10
	Разом:	90	14	12	8	56	90	6	4	78

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС 90 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль 1. Теоретичні основи та методологічні проблеми клінічної психології.

Тема 1. *Предмет та об'єкт клінічної психології. Історичне коріння клінічної психології.*

Зміст теми: Різні визначення клінічної психології у вітчизняній та зарубіжній науці. Розділи клінічної психології. Основні поняття: етіологія (аналіз умов виникнення), патогенез (аналіз механізмів походження та розвитку), класифікація, діагностика, епідеміологія,

інтервенція (профілактика, психотерапія, реабілітація, охорона здоров'я). Співвідношення клінічної психології із суміжними психологічними та медико-біологічними дисциплінами.

Основні напрямки клінічної психології (нейропсихологія, патопсихологія, психологічна реабілітація та відновне навчання, психотерапія, психологічна корекція та психологічне консультування, психосоматика та психологія тілесності, дитяча нейро- та патопсихологія, клінічна психологія поза клінічними умовами). Історичний огляд витоків клінічної психології: психіатрія (Ф.Пінель, Б.Раш, П.Жане, Е.Крепелін, В.М.Бехтерев, З.Фрейд); гуманістичне та антипсихіатричне напрями; загальна та експериментальна психологія; диференціальна психологія та психодіагностика (Ф.Гальтон, В.Штерн, А.Біне); філософія життя, що розуміє психологія та феноменологія.

Тема 2. *Методологічні проблеми клінічної психології. Проблема методу клінічної психології.*

Зміст теми: Проблема норми та патології. Норма як реальний і стійкий феномен. Можливість дихотомії – норма-патологія. Стійкість меж норми: психопатологія повсякденного життя, прикордонні та транзиторні розлади. Соціо-культурна детермінація уявлень про норму. Релятивістські уявлення про норму. Норма як статистичне поняття. Адаптаційні норми концепції. Індивідуальне та видове поняття норми. Проблема кризи розвитку. Криза як причина патологічного розвитку. Криза як джерело нормального розвитку. Нормальні та патогенні кризи.

Регресія, концепція регресії, види регресії. Проблема розвитку та розпаду в клінічній психології. Розпад як негатив розвитку. Закон Джексона. Розпад як специфічна форма розвитку. Невідповідність законів розпаду та розвитку. Роль компенсації при розпаді.

Проблема вимірювання та оцінки в клінічній психології. Методи клінічної психології. Проблема оцінки ефективності терапевтичного впливу у клінічній психології. Плацебо-ефект та механізм його функціонування. Основні дослідження ефективності психотерапевтичного впливу. Чинники ефективності психотерапевтичного впливу (віра у психотерапевтичну систему, відносини з терапевтом, оплата та інших.).

Межі та можливості об'єктивного підходу в клінічній психології. Структура та складові елементи моделі наукового пояснення Гемпеля та Оппенгейма (умови адекватності). Explanans (яке пояснює) і Explanandum (яке пояснюється).

Тема 3. *Клінічна психологія у соматичній медицині.*

Зміст теми: Психосоматика та психологія тілесності. Концепція хвороби. Концепція внутрішньої картини хвороби (ВКБ). Алопластична та аутопластична картина хвороби (К.Гольдшейдер). Сензитивна та інтелектуальна аутопластична картина хвороби (Р.А.Лурія). Рівні ВКБ: безпосередньо-чуттєвий, емоційний, інтелектуальний, мотиваційний. Структура динамічної картини ВКБ: чуттєва тканина, первинне визначення, вторинне визначення. Особистісний сенс хвороби та її типи. Хвороба як семіотична система.

Модуль 2. Приватна клінічна психологія

Тема 4. *Клінічна психологія у психіатрії. Основні системи класифікації психічних розладів. Основні моделі психічних розладів у психології та загальній медицині.*

Зміст теми: Класифікації психічних розладів у медицині: принципи побудови та обмеження. Нозологічні та синдромальні системи класифікації. Структура основних

класифікацій (з прикладу DSM-IV і МКБ-10): класи, одиниці, осі, принципи віднесення. Медико-біологічна модель психічних розладів. каузальний принцип. Розвиток хвороби: передиспозиційні фактори, які запускають фактори, що підтримують та хроніфікують фактори. Співвідношення зовнішніх та внутрішніх факторів в етіології.

Психосоціальна модель: роль соціуму та внутрішньоособистісних факторів. Біопсихосоціальна модель як інтегруюча. Обмеження кожної з моделей та можливі методологічні та практичні труднощі, що виникають при їх застосуванні у клінічній психології.

Тема 5. Психологічні моделі шизофренії та розладів шизофренічного спектру. Психологічні моделі маячних розладів.

Зміст теми: Історичний нарис досліджень шизофренії: Б.Морель, Е.Блейлер, К.Шнайдер. «Індекс реальності» П. Жане та його роль у розвитку сучасної клінічної психології. Шизофренія: поширеність, культурні та соціально-економічні фактори, фактори прогнозу. Проблема етіології шизофренії. Різні моделі психічних розладів та шизофренія: психосоціальні теорії, когнітивно-біхевіоральні теорії, теорія особистісного дефекту, психоаналітичні теорії, поліетиологічні моделі (гіпотеза діатез-стресу). Психотерапія хворих на шизофренію. Історія розвитку уявлень про маячні розлади: Ескіроль, Гальбаум, Гейнрот. Маячні (параноїдні) розлади: поширеність, середній вік, прогноз. Основні види абсурду (еротоманічний, велич, ревності, переслідування, соматичний, винахідництва). Різні моделі маячних розладів. Параноїдна псевдоспільнота. Фактори прогнозу та психотерапія.

Тема 6. Психологічні моделі афективних, тривожних, соматоформних та конверсійних розладів розладів.

Зміст теми: Клінічна психологія афектів та емоцій. Голотимний та кататимний афекти. Короткий нарис депресії. Основні симптоми депресії та їх частотність. Поширеність та класифікація афективних розладів (синдромальна, нозологічна, за течією – МКХ-10, з етіології та ін.). Біологічні чинники депресії. Когнітивно-біхевіоральна модель депресії: афективні, поведінкові, мотиваційні, фізіологічні та когнітивні симптоми. Когнітивна триада депресії А. Бека. "Депресивний стиль" - когнітивні помилки при депресії (довільний висновок, виборча абстракція, надгенералізація, перебільшення або применшення, персоналізація, абсолютистське дихотомічне мислення). Методи когнітивної психотерапії. Психоаналітична модель афективних розладів: анаклітична депресія та перфекціоністська (нарцисична) меланхолія.

Невротичні, пов'язані зі стресом та соматоформні розлади. Тривожно-фобічні розлади: панічне розлад, агорафобія, соціальні фобії, специфічні (ізолювані) фобії, генералізоване тривожне розлад, обсесивно-компульсивний розлад, посттравматичний стресовий розлад. Різні моделі психічних розладів стосовно тривожних розладів: когнітивно-біхевіоральні моделі, психоаналітична модель. Соматоформні розлади: соматизований розлад, іпохондричний розлад, вегетативна соматоформна дисфункція, хронічний соматоформний больовий розлад. Основні моделі соматоформних розладів: біхевіоральна, когнітивна та психодинамічна.

Конверсійні та дисоціативні розлади. Основні симптоми та психологічні механізми (у контексті когнітивно-біхевіоральних та психодинамічних моделей).

Тема 7. Психологічні моделі розладів, пов'язаних із зловживанням психоактивними речовинами.

Розлади, пов'язані зі зловживанням психоактивними речовинами (ПАР). Гостра інтоксикація, вживання зі шкідливими наслідками, синдроми залежності, стан скасування, психотичні та амнестичні розлади. Дані про поширеність адиктивної поведінки та зловживання ПАР. Основні етіологічні чинники: біологічні (зокрема генетичні), соціологічні, психологічні (психоаналітичні, біхевіоральні).

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульні контрольні роботи;
- реферати;
- презентації;
- інше.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу):

- залік;
- підсумкове опитування.

Форми і методи поточного контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських і практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацювати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань;
- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів:

- тестові завдання;
- обговорення проблеми, дискусія;
- захист рефератів;
- аналіз конкретних ситуацій (поданих у вигляді усного, текстового або графічного матеріалу);
- ділові ігри (кейс-методи);
- самостійна робота студентів;
- інші.

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на

практичних і семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях даного модуля.

Виконання тестових завдань здійснюється в режимі діагностики, або за допомогою роздрукованих завдань. Оцінювання тестів проводиться за власною методикою з приведенням підсумку до встановленої в рейтинговій шкалі балів.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота.

Модульна контрольна робота з дисципліни «Основи клінічної психології» складається з тридцяти питань відкритого, закритого та практичного типу. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер.

Студент за результатами поточного контролю може отримати від 0 до 90 балів.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання залік

Об'єктом підсумкового контролю знань студентів у формі заліку є усне опитування чи виконання тестових завдань, що відображають програмний курс навчальної дисципліни й потребують вміння синтезувати отримані знання. Питання до усного опитування логічно врівноважують теоретичну і практичну складову підсумкової залікової роботи.

Підсумкова оцінка курсу навчальної дисципліни «Основи клінічної психології» є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності: поточне та підсумкове опитування рівня засвоєння теоретичного матеріалу під час аудиторних занять та самостійної роботи (реферат); оцінка (бали) за виконання семінарських творчих завдань. Підсумкова оцінка виставляється після повного вивчення навчальної дисципліни, яка виводиться як сума проміжних оцінок, отриманих на практичних та семінарських заняттях. Поточна і підсумкова успішність студентів з дисципліни оцінюється від 0 до 100 балів (включно).

Студент одержує залік, якщо за результатами поточного контролю він набрав 60 і більше балів. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав менше 60 балів, він повинен виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів одержати відповідну кількість залікових балів з дисципліни. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий результат, він також може виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів підвищити свою підсумкову оцінку з дисципліни. Остаточна оцінка рівня знань студентів складається з рейтингу навчальної роботи, для оцінювання якої призначається максимально 100 балів. Порядок

переводу рейтингових балів до національної (4 бальної) та європейської (ECTS) шкали представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основна

1. Бурлачук Л.Ф. Исследование личности в психосоматике. - К.:Вища школа, 2014. - 176с.
2. Вітенко І.С. Медична психологія:[Підручник]. – К.: Здоров'я, 2007. – 208 с.
3. Гальчук О. Я. Клінічна психологія: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів]. К. : Атіка, 2012. – 216 с.
4. Загальна та медична психологія (практикум) під заг. Редакцією І.Д. Спіріної, І.С. Вітенко. Дніпропетровськ: Арт-Прес, 2002. – 175с.
5. Галецька І. Клініко-психологічне дослідження: навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. – 242 с.
6. Галецька І., Сосновський Т. Психологія здоров'я: теорія і практика. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006 – 338 с. <https://www.academia.edu/4653851>
7. Галецька І.І. Основи нейропсихології. Навч. посібник. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003.- 128 с.
8. Дідковська Л. Психосоматика: основи психодіагностики та психотерапії : навч. посіб.: [для вищ. навч. закл.] – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2010.– 263 с.
9. Зейгарник Б.В. Патопсихологія : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений (4-е изд., стер.) – М.: Издательский центр «Академия», 2006.–208 с.
10. Зінченко С.М. Патопсихологія. Методики дослідження: метод. Посібник / С.М.Зінченко. – К., 2004. – 101 с.
11. Клінічна психодіагностика: практикум / Редактор-упорядник проф. М.В.Миколайський.– Івано-Франківськ: Місто НВ, 2006. – 228 с.
12. Клінічна психологія: словник-довідник / Авт.- уклад. С. В. Діденко К.: Академвидав, 2012. – 320 с.
13. Критерії діагностики і психотерапії розладів психіки та поведінки [Електронний ресурс]. Під ред. Б. В. Михайлова, С. І. Табачнікова, О. К. Напреев, В. В.

Домбровської. Новини української психіатрії. — Харків, 2003. — Режим доступу: <http://www.psychiatry.ua/books/criteria>.

14. Максименко С. Д. Медична психологія. За заг. ред. С. Д. Максименка – К., 2014. – 520 с.
15. Максимова Н.Ю. Основи дитячої патопсихології : Навч.посібник. Н. Ю.Максимова, К. Л. Мілютіна, В.М. Піскун. – К.: Перун, 1996. – 464 с.
16. Максименко С. Д. Основи генетичної психології. – К.: НПП «Перспектива», 1998. – 245 с.
17. Мартинюк І. А. Патопсихологія: навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 208 с.
18. Менделевич В.Д. Клиническая и медицинская психология.– М.: Медпресс, 2002. – 592 с.
19. Никоненко Ю.П. Клінічна психологія. Навчальний посібник / Ю.П. Никоненко. – Київ : КНТ, 2016. – 369 с.
20. Основи загальної та клінічної психології. Підруч. для студ. вищ. мед. закл. освіти I-IV рівнів акредитації. За ред. проф. І.С.Вітенко і проф. О.С.Чабана. — Тернопіль : Укрмедкнига, 2003. – 344 с.
21. Спіріна І.Д., Вітенко І.С., Напрєєнко О.К. та ін. Медична психологія: державний національний підручник-Дніпропетровськ : ЧП «Ліра» ЛТД, 2012. – 444с.
22. [Plante, Thomas](#) (2005). *Contemporary Clinical Psychology*. New York: Wiley. [ISBN 0-471-47276-X](#)
23. Pilgram, D. & Treacher, A. (1992). *Clinical Psychology Observed*. London & USA/Canada: Routledge. [ISBN 978-0-415-04632-9](#).
24. Leichsenring, Falk & Leibing, Eric (2003). "[The effectiveness of psychodynamic therapy and cognitive behavior therapy in the treatment of personality disorders: A meta-analysis](#)". *The American Journal of Psychiatry*, 160 (7), 1223–1233.

Допоміжна

10. Блейхер В. М. Экспериментально-психологическое исследование психически больных. – Ташкент, 1971.
11. Бурлачук Л. Ф. Исследование личности в психосоматике. – Киев, 1979.
12. Многоосевая классификация психических расстройств в детском и подростковом возрасте. Классификация психических и поведенческих расстройств у детей и подростков в соответствии с МКБ-10. – М.: Смысл; СПб.: Речь, 2003. – 407 с.
13. Kyuken, W. (1999). "Power and clinical psychology: a model for resolving power-related ethical dilemmas". *Ethics Behav.* 9 (1), 21–37. [doi:10.1207/s15327019eb0901_2](https://doi.org/10.1207/s15327019eb0901_2)
14. White, M. J. (2006). "The Meta-Analysis of Clinical Judgment Project: Fifty-Six Years of Accumulated Research on Clinical Versus Statistical Prediction Stefania Aegisdottir". *The Counseling Psychologist.* 34 (3): 341–382. [doi:10.1177/0011000005285875](https://doi.org/10.1177/0011000005285875)
15. Van Deurzen, Emmy. (2002). *Existential Counseling & Psychotherapy in Practice*. London; Thousand Oaks: Sage Publications. [ISBN 0-7619-6223-9](#)
16. McFall, Richard M. (2006). "Doctoral Training in Clinical Psychology". *Annual Review of Clinical Psychology.* 2 (1), 21-49. [doi:10.1146/annurev.clinpsy.2.022305.095245](https://doi.org/10.1146/annurev.clinpsy.2.022305.095245)

VII. Інформаційні ресурси:

- Бібліотека сайту «Пси-Фактор» «Практическая информация для нового качества жизни» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://psyfactor.org/lybr.htm>
- Етичний кодекс психолога. Режим доступу: <http://association.com.ua/association/association-normative-base/association-ethic-code-of-psychologist>
- Національна парламентська бібліотека України. Режим доступу: <http://www.nplu.ua>
- Портал психологічних видань <http://psyjournals.ru/index.shtml>
- <https://uk.wikipedia.org/wiki>
- ПСИХОЛОГІЧНА БІБЛІОТЕКА "самопізнання і саморозвиток" <http://psylib.kiev.ua/>
- ПСИХОЛОГІЯ ЯК НАУКА - ПСИХОЛОГІЧНІ ПРИЙОМИ І МЕТОДИ <http://psihologiya.net/>
- Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>
- Сайт наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова. Розділ «Психологія». URL: <https://lib.npu.edu.ua/search-form?searchword=%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F&searchphrase=all>
- Сайт «Исследователь: Сайт для психологов и тех, кто интересуется психологией» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://explorateur.narod.ru/library.htm>
- Сайт бібліотеки факультету психології Київського державного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.socd.univ.kiev.ua/PUBLICAT/PSY/index.phtml>
- Світова цифрова бібліотека. Розділ «Психологія». URL: <https://www.loc.gov/collections/world-digital-library/?q=psychology>
- Українські підручники для ВНЗ. Режим доступу: <http://www.pidruchniki.ws>
- Цифрова бібліотека освітніх ресурсів «Академія». Розділ «Психологія». URL: <https://npu-ua.academia.edu/search?q=%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F>
- Directory of Open Access Books. URL: <https://www.doabooks.org>

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

НЕЙРОПСИХОЛОГІЯ ТА НЕЙРОКОРЕКЦІЯ

Розробники програми: *Мозгова Галина Петрівна,*
доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації
Кушмирук Євгенія Сергіївна,
старший викладач кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації

І. Пояснювальна записка

Навчальна програма навчальної дисципліни «*Нейропсихології та нейрокорекції*» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «*Психологія*».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є нейропсихологічний метод як інструмент системного аналізу взаємодії мозку та психіки.

Міждисциплінарні зв'язки. Дисципліна тісно пов'язана із загальною психологією, історією психології, соціальною психологією, психосоматикою та психологією здоров'я, психодіагностикою. Вона має розкрити майбутнім фахівцям-психологам специфіку психологічної допомоги клієнтам різних вікових категорій й закономірності та механізми розвитку й формування особистості.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «*Нейропсихології та нейрокорекції*» є засвоєння змісту та алгоритму здійснення діагностичної та корекційно-розвивальної діяльності на засадах нейропсихології.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «*Нейропсихології та нейрокорекції*» є надання студентам знань щодо особливостей нейропсихології як самостійної дисципліни, змісту та алгоритму здійснення нейропсихологічного експерименту. Розгляд конкретних питань закономірностей та механізмів взаємозв'язків між системами головного мозку та порушеннями психічної діяльності; Ознайомлення студентів з нейропсихологічними методиками й методами діагностики, особливостями планування нейропсихологічного обстеження, обробки й інтерпретації його результатів. Формування відповідального ставлення до ролі психолога, прагнення вдосконалювати свою професійну майстерність, підвищувати свої професійні вміння на основі систематичної роботи з науковою літературою та вивчення здобутків науки на сучасному етапі її розвитку. Знання, здобуті при вивченні курсу «*Нейропсихології та нейрокорекції*» є підґрунтям для подальшої поглибленої фахової підготовки здобувачів вищої освіти в аспірантурі.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПРН1. Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.	ІК. Здатність розв'язувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає застосування основних психологічних теорій і методів, проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог.
2.	ПРН13. Володіти знаннями про особливості психофізіологічного розвитку особистості; розуміти використання відповідних психотехнологій у разі необхідності надання психологічної допомоги.	ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
3.	ПРН1. Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. ПРН4. Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій.	ФК1. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та / або практики.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінарські	СРС
	Модуль I. Теоретичні основи і практичне значення нейропсихології. Основні принципи будови мозку	16	6	4	6	22	4	4			30
1	Тема 1. Нейропсихологія та її місце серед соціальних та біологічних наук.	4	2	-	2	6	-	-	-	-	10
2.	Тема 2. Теорія системної динамічної локалізації вищих психічних функцій.	6	2	2	2	8	2	2	-	-	8

3.	Тема 3. Основні принципи будови мозку	6	2	2	2	8	2	2	-	-	12
	Модуль II. Клінічна нейропсихологія та нейропсихологічна реабілітація	20	8	8	4	24	8	2	4	2	38
4	Тема 4. Проблема міжпівкульової асиметрії мозку і міжпівкульова взаємодія	4	2	2	-	8	-	-	-	-	8
5	Тема 5. Проблема вищих психічних функцій в нейропсихології	4	2	2	-	8	2	-	2	-	10
6	Тема 6. Нейропсихологічні синдроми при локальних ураженнях головного мозку	4	2	2	-	8	4	2	-	2	10
7	Тема 7. Відновлення вищих психічних функцій	8	2	2	4	8	2	-	2	-	10
Разом:		36	14	12	10	54	12	6	4	2	78

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС 90 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Теоретичні основи і практичне значення нейропсихології. Основні принципи будови мозку

Тема 1. *Нейропсихологія та її місце серед соціальних та біологічних наук*

Зміст теми: Історія розвитку нейропсихології. Наукові та методологічні передумови виділення нейропсихології в самостійну галузь психологічної науки. Основні етапи становлення нейропсихології як науки. Предмет і завдання нейропсихології. Поняттєвий апарат нейропсихології. Поняття першого та другого класів. Сучасний стан нейропсихології. Місце нейропсихології в системі наукового знання (взаємозв'язок з патопсихологією, спеціальною психологією, психіатрією, нейро- та психофізіологією, клінічною неврологією, теорією функціональних систем, теорією інформації та розпізнавання образів). Напрями сучасної нейропсихології: клінічна, експериментальна, психофізіологічна, реабілітаційна нейропсихологія та нейропсихологія дитячого віку.

Тема 2. *Теорія системної динамічної локалізації вищих психічних функцій*

Зміст теми: Зв'язок нейропсихології із загальною психологією. Поняття, що є загальними для нейропсихології і загальної психології. Основні характеристики вищих психічних функцій. Визначення вищих психічних функцій. Функціональна система в нейропсихології. Основні нейропсихологічні поняття. Вузкий локалізаціонізм. Антилокалізаціонізм. Еклектична концепція. Принцип динамічної локалізації вищих психічних функцій. Теорія системної динамічної локалізації (мозкової організації) вищих психічних функцій (А. Лурія). Її виникнення як розв'язання суперечності між вузьким локалізаціонізмом (морфологізмом) та антилокалізаціонізмом (концепцією еквіпотенціальності).

Тема 3. *Основні принципи будови мозку*

Зміст теми: Анатомія та фізіологія головного мозку людини. Ділянки мозку, їх функції. Кора великих півкуль головного мозку. Цитоархітектоніка і мієлоархітектоніка кори головного мозку. Локалізація функцій у корі великих півкуль мозку. Карти цитоархітектонічних полів кори.

Підкоркові структури мозку. Співвідношення функцій коркових і підкоркових структур у психічній діяльності людини. Структурно-системна організація мозку: проєкційні, асоціативні, інтегративно-пускові та лімбіко-рентигулярні системи. Основні структурно-функціональні блоки мозку та їх взаємодія. Енергетичний блок (блок тонусу кори). Блоки прийому, переробки та збереження інформації. Блок програмування, регулювання та контролю діяльності.

Горизонтальна і вертикальна мозкова організація вищих психічних функцій. I-й рівень – кора головного мозку. II-й рівень – базальні ядра півкуль головного мозку. III-й рівень – гіпокамп, гіпофіз, гіпоталамус, поясна звивина, миндалевидне ядро. IV-й рівень – ретикулярна формація і інші структури головного мозку. Основні анатомічні дані про будову мозку. Кора великого мозку. Асоціативні та проєкційні системи мозку. Лімбіко-ретикулярна система. Значна мінливість головного мозку I- енергетичний блок мозку. II – блок прийому, переробки і збереження екстерорецептивної інформації. III – блок програмування, регуляції і контролю за перебігом психічної діяльності. Зони аналізатора.

Модуль II. . Клінічна нейропсихологія та нейропсихологічна реабілітація

Тема 4. Проблема міжпівкульової асиметрії мозку і міжпівкульова взаємодія

Зміст теми: Анатомічні дані міжпівкульової асиметрії. Функціональна міжпівкульова асиметрія. Домінантність півкуль. Міжпівкульова взаємодія. Сенсорні, мовні, рухові, зорово-конструктивні феномени у хворих із розщепленим мозком. Анатомічна та функціональна асиметрія мозку (латеральна специфічність півкуль). Теорія виникнення асиметрії. Видова та індивідуальна функціональна асиметрія мозку. Розвиток асиметрії в онтогенезі. Взаємодія півкуль. Праворукість та ліворукість. Функціональна асиметрія мозку та патологія. Розщеплений мозок. Практичне значення вивчення матеріалізації психічних функцій.

Тема 5. Проблема вищих психічних функцій в нейропсихології

Зміст теми: Визначення поняття вищі психічні функції. Системність – одна із найважливіших її характеристик вищих психічних функцій. Соціальність вищих психічних функцій. Біологічні основи вищих психічних функцій. Мовна опосередкованість вищих психічних функцій. Внутрішньосистемні і міжсистемні перебудови вищих психічних функцій. Мозкова організація вищих психічних функцій.

Тема 6. Нейропсихологічні синдроми при локальних ураженнях головного мозку

Зміст теми: Нейропсихологічні синдроми ураження коркових відділів великих півкуль, уражень задніх (потиличних, тім'яних, скроневих) та передніх (премоторних, префронтальних) відділів кори великих півкуль.

Тема 7. Відновлення вищих психічних функцій

Зміст теми: Методологічні принципи відновлення ВПФ. Принцип перебудови функціональних систем. Принцип використання раціонального відновного навчання. Принципи розробки і застосування спеціальних методів відновлення, адекватних механізму та структурі дефекту. Фактори, що впливають на ефективність відновленого навчання. Якісний аналіз центрального дефекту як головний інструмент вирішення завдань діагностики та реабілітації хворих з дефектами ВПФ.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульні контрольні роботи;
- реферати;
- творчі завдання;
- поточне тестування.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу):

- розв'язання практичних ситуацій;
- письмовий залік;
- підсумкове тестування.

Форми і методи поточного контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських і практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацювати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань та розв'язання практичних ситуацій і творчих завдань;
- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання залік

Підсумкова оцінка курсу навчальної дисципліни «Нейропсихології та нейрокорекції» є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності: поточне та підсумкове опитування рівня засвоєння теоретичного матеріалу під час аудиторних практичних занять та самостійної роботи (реферат); оцінка (бали) за виконання семінарських творчих завдань. Підсумкова оцінка виставляється після повного вивчення навчальної дисципліни, яка виводиться як сума проміжних оцінок, отриманих на практичних та семінарських заняттях. Поточна і підсумкова успішність студентів з дисципліни оцінюється від 0 до 100 балів (включно).

Остаточна оцінка рівня знань студентів складається з рейтингу навчальної роботи, для оцінювання якої призначається максимально 100 балів. Порядок переведу рейтингових балів до національної та європейської (ECTS) шкали представлено в таблиці 1.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу**Основні**

1. Бурлачук Л.Ф. Исследование ребенка в нейропсихологии. – К.: Вища школа, 2014. – 176 с.
2. Галецька І.І. Основи нейропсихології: навч. посіб. – Львів, 2003
3. Заїка Є.В. Навчально-методичний комплекс з курсу «Нейропсихологія», Харків: ХНУ, 2007.
4. Коробіцина М.Б. Психологічна діагностика психічних розладів та розладів поведінки у дорослих та відповідні реабілітаційні заходи. – Одеса: «Астропринт», 2015. – 82с.
5. Никоненко Ю.П. Клінічна психологія. – К.: КНТ, 2016. – 369 с
6. Плещук С.В. Скринінгове нейропсихологічне дослідження дітей дошкільного віку / С.В. Плещук. – Кам'янець-Подільський, 2013. 29.
7. Савенкова І.І. Клінічна психологія. – Одеса: Астропринт, 2016. – 264 с.
8. Чабан О.С. Нейропсихологія / О.С. Чабан, М.М. Гуменюк, В.А. Вербенко. – Тернопіль : ТДМУ «Укрмедкнига, 2014. – 92 с
9. Kedzielawa D. Zastosowanie neuropsychologii w praktyce społecznej. // Psychologia red. J.Strelau.-Gdansk-2000.

Допоміжні

1. Атлас для експериментального исследования отклонений в психической деятельности человека. / Под ред. Проф. И.А.Полищука и доц. А.Е. Видренко. – К.: Здоровье, 2016 – 153 с.
2. Бурлачук Л. Ф. Исследование личности в нейропсихологии. – К.: Вища школа, 2014. – 179 с.
3. Вітенко І.С., Чабан О.С. Основи загальної і медичної психології. – Тернопіль: «Укрмедкнига», 2015. – 343с.
4. Гурська Т., Турецька Х. Патопсихологія. – Львів: вид. Українського Католицького університету, 2016. – 204 с.
5. Діденко С.В. Клінічна психологія. Словник-довідник. – К., 2014. – 320 с.
6. Заїка Є.В. Навчально-методичний комплекс з курсу «Нейропсихологія», Харків: ХНУ, 2007.
7. Кабанов М.М., Личко А.Е., Смирнов В.М. Методы психологической диагностики и коррекции в клинике. – Л.: Наука, 2014. – 315 с.

8. Терлецька Л.Г. Психічне здоров'я особистості. Технологія самоаналізу. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2015.- 150 с.

VII. Інформаційні ресурси

- <https://dytpsycholog.com/>
 - <http://ebooks.grsu.by/psihologia/>
 - <http://psychology-naes-ua.institute/>
 - <https://psylab.info/>
 - <http://psylib.org.ua/>
 - <https://scholar.google.com.ua/>
 - <https://www.gumer.info/>
 - <http://www.nbuiv.gov.ua/>
 - www.pidruchniki.ws
 - www.ebooktime.net
 - www.posibnyky.vntu.edu.ua
 - <https://www.coursera.org/learn/introduction-psychology>
 - <https://www.coursera.org/learn/social-psychology>
 - <https://www.coursera.org/learn/positive-psychology>
 - <https://www.coursera.org/learn/social-pedagogy-europe>
 - <https://www.coursera.org/learn/teacher-sel-programs>
 - <https://www.coursera.org/learn/mindfulness-para-ser-mas-efectivo>
 - <https://www.coursera.org/learn/mindfulness-and-well-being-peace-in-peace-out>
 - <https://www.coursera.org/learn/troubles-spectre-autisme-diagnostic>
 - https://courses.prometheus.org.ua/courses/KUBG/Psy101/2014_T1/about
 - https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:Prometheus+CTFT102+2018_T3/about
 - https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:EWC+DS101+2021_T1_3/about
9. Сайт наукової бібліотеки УДУ імені М. Драгоманова. Розділ «Психологія». URL: <https://lib.npu.edu.ua/search-form?searchword=%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F&searchphrase=all>
10. Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Наукова періодика (пошук за ключовими словами). URL: http://www.irbis-nbuiv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuiv/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21CNR=20
11. Світова цифрова бібліотека. Розділ «Психологія». URL: <https://www.loc.gov/collections/world-digital-library/?q=psychology>
12. Цифрова бібліотека освітніх ресурсів «Академія». Розділ «Психологія». URL: <https://npu-ua.academia.edu/search?q=%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%B%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F>
13. Цифрова бібліотека тематичних текстових збірок. URL: <https://www.twirpx.com>
14. Directory of Open Access Books. URL: <https://www.doabooks.org>

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ПСИХОЛОГІЯ ТІЛЕСНОСТІ

Розробник програми: *Якимчук Оксана Іванівна*,
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації

I. Пояснювальна записка

Програма вибіркової навчальної дисципліни «*Психологія тілесності*» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *05 Соціальні та поведінкові науки*, спеціальності *053 Психологія*, освітньої програми «*Психологія*».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є формування у майбутніх психологів уявлень про фундаментальні та прикладні дослідження в області психології тілесності, розкриття її методології, теоретичних засадах і емпіричних завдань.

Міждисциплінарні зв'язки: Дисципліна тісно пов'язана із загальною, соціальною, віковою психологією, з психофізіологією та психотерапією, психопрофілактикою та патопсихологією, консультативною психологією та психокорекцією. Найтісніші зв'язки має із психосоматикою та тілесно – орієнтованою психотерапією.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни *Психологія тілесності* є розширення уявлень студентів про специфіку майбутньої професійної діяльності та формування знань з психології тілесності; ознайомлення студентів з базовими принципами та поняттями дисципліни; формування теоретичних та практичних систематизованих знань в зазначеній області; дослідження взаємозв'язку тілесного та психічного; формування уявлень про область практичного застосування психології тілесності.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни *Психологія тілесності* є: науково – теоретичне вивчення основ психології тілесності; активізація особистісного та творчого потенціалу майбутнього фахівця; вироблення у студентів практичних умінь і навичок; вивчення та аналіз теоретичних та методологічних засад психології тілесності у вітчизняній та зарубіжній психології; знайомство з філософсько-психологічними підходами до питання співвідношення тілесного і психічного; знайомство з завданнями і принципами тілесно-орієнтованої роботи; розглянути основні концепції, що описують соціальну історію людського тіла і сучасний соціальний контекст тілесності; формування системи знань про різні системи тілесно-орієнтованої роботи; знайомство з психологічним змістом тілесних патернів; розширення сфери усвідомлення студентами власних тілесних патернів; вивчити основні принципи дослідження тілесних функцій і тілесного сприйняття; розкрити особливості організації та проведення психологічного обстеження; навчити студентів самостійно опрацьовувати необхідну літературу; активізувати у студентів мотиви професійного зростання, самоактуалізації та самовдосконалення; сприяти підвищенню рівня

компетентності студентів в питаннях що знаходяться у веденні суміжних дисциплін; навчити студентів практично використовувати базові знання, вміння і навички побудови професійної взаємодії з клієнтами у процесі фахової діяльності; сприяти застосуванню у практичній діяльності отриманих базових знань.

Основні програмні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР21. Професійно орієнтуватися у сучасних теоретичних підходах та практичних напрямках, інноваційних технологіях і методах; застосувати інноваційні підходи для вирішення професійних завдань, використовувати набуті нові знання та розробки у практичній діяльності.	ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психологічних наук, що передбачають застосування основних психологічних теорій, методів і характеризуються комплексністю й невизначеністю умов.
2.	ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.	ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
3.	ПР4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.	ЗК12. Здатність до розвитку особистісного потенціалу у майбутній професійній діяльності.
4.	ПР11 Складати та реалізовувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій.	СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.
5.	ПР16 Знати, розуміти та дотримуватись етичних принципів професійної діяльності психолога.	СК14 Здатність до рефлексії власної діяльності з метою визначення її ефективності.

II. Орієнтовний тематичний план

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семинарські	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семинарські	СРС
	Модуль I. Теоретичні аспекти психології тілесності.	13	6	4	3	22	4,6	2	2	0,6	30
1.	Тема 1. Тілесність як предмет психологічного вивчення.	4	2	1	1	7	1,2	0,5	0,5	0,2	10
2.	Тема 2. Соціокультурна історія	4	2	1	1	7	1,2	0,5	0,5	0,2	10

	тіла.										
3	Тема 3. Проблема «культурного тіла»: культурно-історична концепція Л.С. Виготського як методологічна основа вивчення соціалізації тілесності людини.	5	2	2	1	8	2,2	1	1	0,2	10
	Модуль II. Основні області дослідження та практичного застосування психології тілесності.	23	8	8	7	32	7,4	4	2	1,4	48
4.	Тема 4. Рух як основний предикат тілесності.	6	2	2	2	8	1,7	1	0,5	0,2	12
5.	Тема 5 Дослідження тілесності в природничо-науковій традиції на основі принципу об'єктивного підходу.	6	2	2	1	8	1,7	1	0,5	0,2	12
6	Тема 6. Ставлення особистості до себе в аспекті тілесності.	5	2	2	2	8	2	1	0,5	0,5	12
7	Тема 7. Ставлення до тілесності в процесі життєвого шляху людини.	6	2	2	2	8	2	1	0,5	0,5	12
Разом:		36	14	12	10	54	12	6	4	2	78

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС 90 годин.

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами:

Модуль I. Теоретико – методологічні основи психосоматичних розладів.

Тема 1. *Тілесність як предмет психологічного вивчення.*

Зміст теми: Визначення поняття «тілесність». Історія становлення психології тілесності. Основні категорії психології тілесності («образ тіла», «фізичне Я», «тілесне Я», «схема тіла», «психосоматичний розвиток»). Принципи культурно-історичного підходу в психології тілесності. Основні теоретичні проблеми та визначення предмета в психології тілесності. Два аспекти тілесності: образ тіла в свідомості і тіло як самостійна субстанція. Внутрішнє тіло. Тілесна пам'ять. Психосоматичні феномени в нормі та патології. Концепція природної людської грації М. Фільденкрайза і Ф. Александера. Об'єктне і суб'єктне ставлення до людського тіла. Людське тіло як предмет міждисциплінарного наукового осмислення. Специфіка психологічного вивчення людського тіла.

Тема 2 *Соціокультурна історія тіла.*

Зміст теми: Людське тіло як єдність біологічного, психологічного, соціокультурного. Поняття «внутрішнього» і «зовнішнього тіла» (М. М. Бахтін). Психологія зовнішності. Європейський культурогенез ідеї про красу. Поняття тіла в різних культурах. Історичні, релігійні, гендерні, класові відмінності в ставленні до тіла. Тілесний канон і його історична еволюція в європейській культурі (М. М. Бахтін). Соціальні практики контролю над тілом. Поняття габітусу як сукупності тілесних ознак, притаманних певній соціальній спільності (П. Бурдьє). Техніки тіла. Способи закріплення та трансляції технік тіла (М. Мосс). Проблема тіла в роботах М. Фуко. Соматичне суспільство і фактори його формування (Б. Тернер). Тіло

як об'єкт вдосконалення і самовдосконалення. Традиційні і сучасні біотехнології (П. Д. Тищенко).

Тема 3. Проблема «культурного тіла»: культурно-історична концепція Л.С. Виготського як методологічна основа вивчення соціалізації тілесності людини.

Зміст теми: Проблема становлення тілесності людини в процесі соціалізації (окультурення тіла і його реакцій): підходи В. Райха, А. Лоуена та ін. Культурно-історична концепція Л.С. Виготського і її значення в розумінні тілесної соціалізації людини. Тіло як універсальний знак і простір культурного соціально-культурного досвіду. Проблема об'єктивності і верифікації тілесного досвіду і знання. Проблема суб'єктивної семантики тілесності.

Модуль II. Основні області дослідження та практичного застосування психології тілесності.

Тема 4. Рух як основний предикат тілесності.

Зміст теми: Дослідження живого руху в експериментальній психології (І.М. Сеченов, Н. А. Бернштейн, А.А. Ухтомський, О.В. Запарожець, Б.Д. Ельконін і ін.). Рух як виразник індивідуально-психологічних особливостей та особистісних смислів людини. Рух довільне і спонтанне, що відчувається і видиме. Тілесні рухові патерни: дихання, м'язовий тонус, голос, тактильна взаємодія, контакт очей, пози, хода. Аналіз рухових патернів в процесі діагностики особистості. Можливості використання руху в розвиваючих та психотерапевтичних цілях.

Тема 5. Дослідження тілесності в природничо-науковій традиції на основі принципу об'єктивного підходу.

Принцип об'єктивного підходу і криза механістичного розуміння причинно-наслідкових зв'язків в пізнанні психосоматичних феноменів людини в нормі та патології. Дослідження тілесності в медицині. Тілесна вираженість в поданні про власні кордони.

Тема 6. Ставлення особистості до себе в аспекті тілесності.

Зміст теми: Особистість як суб'єкт тілесного життя. Структура і типи ставлення особистості до себе в аспекті тілесності. Динаміка відносин жінки до себе в аспекті тілесності в європейській культурі. Основні соціокультурні тенденції, що визначають індивідуальне ставлення до тіла. Нестабільне тіло сучасності. Феноменологія і механізми формування відчуженого ставлення до себе в аспекті тілесності.

Тема 7. Ставлення до тілесності в процесі життєвого шляху людини.

Зміст теми: Проблеми усвідомлення і прийняття тілесності. Культурно-історична обумовленість виникнення тілесних проблем сучасної людини. Образ тіла і схема тіла. Значення безпосередньо-чуттєвого досвіду для розвитку людини. Усвідомлення і прийняття власної тілесності як необхідна умова особистісної цілісності. Тілесність і екзистенційні проблеми людського життя: любов і самотність; прийняття життя і неминучість смерті; свобода і відповідальність. Особливості усвідомлення власної тілесності і тілесного контакту людей з різною психологічною проблематикою.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика успішності навчання студентів здійснюється у період вивчення дисципліни на підставі двох основних видів контролю:

1) поточного (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремої теми чи модуля під час вивчення курсу):

- усне та письмове тематичне опитування;
- модульні контрольні роботи;
- реферати;
- презентації;
- інше.

2) підсумкового (перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу по завершенню курсу): – залік:

- підсумкове опитування.

Форми і методи поточного контролю

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на семінарських і практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення умінь самостійно опрацьовувати теми, здатності осмислити їх зміст, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань;
- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів:

- тестові завдання;
- обговорення проблеми, дискусія;
- захист рефератів;
- аналіз конкретних ситуацій (поданих у вигляді усного, текстового або графічного матеріалу);
- ділові ігри (кейс-методи);
- самостійна робота студентів;
- інші.

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних і семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності. Рейтинговий бал за ці заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 4 – х бальній шкалі, отриманих на усіх заняттях даного модуля.

Виконання тестових завдань здійснюється в режимі діагностики, або за допомогою роздрукованих завдань. Оцінювання тестів проводиться за власною методикою з приведенням підсумку до встановленої в рейтинговій шкалі балів.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмовий тип викладу навчального матеріалу за відповідним тематичним варіантом. Кожен варіант включає індивідуальне завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою виконується контрольна робота.

Модульна контрольна робота з дисципліни «Психологія тілесності» складається з трьох питань. У контрольній роботі студент повинен показати достатній рівень теоретичних знань з предмету, а також вміння застосовувати одержані знання для вирішення конкретних проблем практичного характеру. Контрольна робота повинна мати самостійний характер.

Студент за результатами поточного контролю може отримати від 0 до 90 балів.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання залік

Підсумкова оцінка курсу навчальної дисципліни «Психологія тілесності» є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності: поточне та підсумкове опитування рівня засвоєння теоретичного матеріалу під час аудиторних практичних занять та самостійної роботи (реферат); оцінка (бали) за виконання семінарських творчих завдань. Підсумкова оцінка виставляється після повного вивчення навчальної дисципліни, яка виводиться як сума проміжних оцінок, отриманих на практичних та семінарських заняттях. Поточна і підсумкова успішність студентів з дисципліни оцінюється від 0 до 100 балів (включно).

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
65-69	D	
60-64	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Студент одержує залік, якщо за результатами поточного контролю він набрав 60 і більше балів. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав менше 60 балів, він повинен виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів одержати відповідну кількість залікових балів з дисципліни. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий результат, він також може виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів підвищити свою підсумкову оцінку з дисципліни. Остаточна оцінка рівня знань студентів складається з рейтингу навчальної роботи, для оцінювання якої призначається максимально 100 балів. Порядок

переводу рейтингових балів до національної (4 бальної) та європейської (ECTS) шкали представлено в таблиці 1.

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні:

1. Audergon, J.-C. (2005). The body in Process Work. In N. Totton (Ed.), *New Dimensions in Body Psychotherapy* (pp. 153–167). London: Open University Press/McGraw-Hill. ISBN 978-0335-21592-8
2. Aposhyan, S. (2004) *Body-Mind psychotherapy: Principles, Techniques and Practical Applications*. W.W. Norton. ISBN 0-393-70441-6
3. Brown, Time. "Body Psychotherapy – a short guide to the art and science of Bodylistening". *Bodyworks.org*. Archived from the original on 2018-03-20. Retrieved 2016-05-22.
4. Hartley, L. (Ed.) (2009) *Contemporary Body Psychotherapy*. Routledge. ISBN 978-0-415-43939-8
5. Macnaughton, I. (2004) *Body, Breath and Consciousness: A Somatic Anthology*, ed. Macnaughton, North Atlantic Books. ISBN 1-55643-496-0 ISBN 978-1-55643-496-9
6. May, John (2005). "The Outcome of Body Psychotherapy". *The USA Body Psychotherapy Journal*. 4 (2).
7. Röhricht, F. (2009). Body-oriented psychotherapy: The state of the art in empirical research and evidence-based practice: A clinical perspective. *Journal of Body, Movement & Dance in Psychotherapy*, Vol. 4, No. 2, pp. 135-156.
8. Rothschild, B. (2002) 'Body psychotherapy without touch', in Staunton, Ch. 5 "What is EABP". *European Association for Body Psychotherapy*. Archived from the original on 2018-03-20. Retrieved 2016-05-22.
9. Staunton, T. (Ed.) (2002) *Body Psychotherapy* Brunner Routledge. ISBN 1-58391-115-4 PBO; 1-58391-116-2
10. Steckler, Laura Hope (2006). "Somatic soulmates". *Body, Movement and Dance in Psychotherapy*. 1: 29–42. doi:10.1080/17432970500410960. S2CID 218601199.
11. Totton, N. (2003) *Body Psychotherapy: An Introduction* Open University Press. ISBN 0-335-21038-4 (pb); 0-335-21039-2.
12. Young, Courtenay (2011). "The history and development of Body Psychotherapy: European collaboration". *Body, Movement and Dance in Psychotherapy*. 6: 57–68. doi:10.1080/17432979.2010.545189. S2CID 145018589.

Допоміжні:

13. Айві А. Цілеспрямоване інтерв'ювання і консультування / А. Айві, – К.: «Сфера», 1998. – 334 с.
14. Галецька І., Сосновський Т. Психологія здоров'я: теорія та практика. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. 338 с.
15. Загальна та медична психологія (практикум)/Під заг.ред. професора І.Д.Спіріної, професора І.С.Вітенка. – Дніпропетровськ, АРТ ПРЕС, 2002.
16. Корольчук М.С., Осьодло В.І. Психодіагностика: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За заг. ред. М.С. Корольчука. – К.: Ельга,
17. Психологічне забезпечення психічного і фізичного здоров'я / Навчальний посібник: М. С. Корольчук, В. М. Крайнюк, А. Ф. Косенко, Т. І. Кочергіна / Загальна редакція М. С. Корольчук. К.: Фірма «ІНКОС», 2002. 272 с.

18. Потапенко Я. Людська тілесність як фундаментальна категорія культурно-антропологічних студій / Я. Потапенко // Етнічна історія народів Європи. – 2013.
19. Практична психологія. Методи вивчення особистості / С. І. Болтівець, Н. А. Бастун, С. В. Васьківська та ін. Вип. I, Суми: «Мрія», 1992. - 128 с.
20. Практикум з психології. – Чернівці: Рута, 2006. – 360 с.
21. Токман А. А. Психологія способу життя: навч. посіб. Ч. 1. / А. А. Токман, Н. В. Немченко. – К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2015. – 344 с.
22. Татенко О. М. Практична психологія в Україні: історія і сучасність // Психологія: науково-методичний збірник. – Київ, 1993. – 218 с.
23. Федосова Л. О. Клінічна психологія: навчальний посібник / Л. О. Федосова. – К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2013. – 248 с.
24. Фон Шліппе А., Швайцер Й. Системна психотерапія та консультування / Пер. з нім. – Львів: ВНТЛ-Класика, 2004.
25. Цимбалюк І. М. Психологічне консультування та корекція : навч. посіб. / Цимбалюк І. М. – [2-е вид., випр. і доп.]. – К. : Професіонал, 2007. – 544 с.

VII. Інформаційні ресурси:

1. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. <http://www.nbuv.gov.ua/> -
2. Наукова бібліотека національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова. <http://hklib.npu.edu.ua/> -
3. Електронна бібліотека «Куб». <http://www.koob.ru/> -
4. Федерація психологів-консультантів онлайн. <http://pro.fpsy.ru/post-name/286/> -
5. -Портал професійних психологів України «У психолога». <http://upsihologa.com.ua/>
6. Нормативні документи, які регламентують діяльність психотерапевтичної мережі в Україні. –Методичні рекомендації. – Михайлов Б.М., Сердюк О.І., Федосєєв В.А. Режим доступу: www.psychiatry.ua
7. Сайт наукової бібліотеки Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника. <http://lib.pu.if.ua>.

Навчальне видання

**ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА
«ПСИХОЛОГІЯ»: КОМПЛЕКС НАВЧАЛЬНИХ
ПРОГРАМ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ПЕРШОГО
(БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ**
галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
спеціальність 053 Психологія

Підписано до друку 23.10.2023 р. Формат 60x84/8.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Умов.друк.арк. 60,68. Облік.видав.арк. 44,29
Зам. № 199
Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова.
01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26.